FRANCISCI

PICCOLOMINEI

SENENSIS,

DE RERVM DEFINITIONIBVS

Liber Vnus.

SERENIS.MO COSMO MEDICI

MAGNO HETRVRIÆ

PRINCIPI

DICATVS.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, M. DC.

Apud Hæredes Franciſci de Franciſcis.

SERENISSIMO

COSMO MEDICI

MAGNO HETRVRIÆ PRINCIPI,

FRANCISCVS PICCOLOMINEVS SENENSIS,

feliciſſimam precatur Sublimitatem.

COMPERTVM eſt Egregie PRINCEPS, Populos nonnullos conſueuiſſe Solem adorare occumbentem: alios in medio Cœlo collocatum: at longè rectiùs eos feciſſe puto, qui in orientem Solem conuerſi, illum tanquam proximum humani Orbis Deum excoluerunt. Tui enim radij eius ſunt vberiores, fœcundiores, & ſalubriores. Hoc mihi feliciſſimè contigit, qui in occaſu meę ætatis conſtitutus, Te emergentem Principem, tanquam orientem Solem, intueor, ſaluto, veneror, & colo. Ac ſummoperè lętor, dum in te vno cuncta, quæ ad eminentiſsimi, omnique ex parte abſolutiſsimi Principis conſtitutionem requiruntur, feliciſſimè conſpirare intueor. Primò enim MEDICEA Familia cunctis humanæ dignitatis radijs ſplendidiſsimè fulget. Mox præclara Aui memoria, cuius nomine honeſtaris tanquam exactiſsimum exemplar, ad ſui imitationem te inuitat, hortatur, & dirigit. Tertiò COSMI nomen, quod Mundi amplitudinem, & ornamentum denotat, vt conformeris cum eo, tibi ſuadet, & oſtendit. His accedit Sereniſsima parentum ſublimitas, de qua non mea tantùm, ſed cunctorum linguæ ſublimiter loquuntur, & animi ingenui omnes, honorificentiſsimè ſentiunt. Solùm de eo ambigunt, num Heroicus FERDINANDVS, vel vndique Regia coniux CHRISTINA LOTHARINGA, quos DEVS pro ſublimium Principum pro-

pagatione eximia prouidentia iunxit, principatum obtineat? Et adhuc lis eſt ſub iudice. At ex ambiguitate conſpicuè fulget, vtrumque in ſuo genere ſupremam ſibi optare ſedem. Demum, dum in te conuertor, indoles tua Regia, nil, niſi ſublime, & Heroicum pollicetur; & præſertim cum vetuſtiſſimo filiorum Regis Perſarum more, accuratiſſimè per viros Sapientia, Prudentia, & Probitate inſignes, formeris, & inſtituaris; adeò vt ex Dei, Naturæ, Fortunæ, & Artis felici conſpiratione, certi ſint tibi deditiſſimi Populi, te Principem euaſurum nulli ſecundum, cui Gratiæ omnes vberrimo copiæ cornu munera cuncta ſint largituræ, quæ apta ſunt Principem formare gratum Deo, vtilem Populis, & ſibi met ſalutarem. Et mirum in modum lętatur tua Senarum Vrbs, cum ſub vmbra ampliſſimi FERDINANDI feliciſſima fruatur tranquillitate, non minori ſperet (te imperante) fruituram, adeò vt mirum non ſit, ſi tam flagranter te veneratur, & colit. Ego equidem fateor, quòd dum in celebri D. Ioannis Feſto, fungens pro patria officio Nuncij, ingrediebar in Regiam aulam, in qua regio comitatu Sereniſſima Mater refulgebat, eamque imperante te ſalutabam, arbitrabar me viſum videre, & iudicabam me quaſi terreſtrē Saturnum in Cœlum raptum, & in Choro Cœleſtium Deorum & Dearum collocatum. Tunc in te humiliter conuerſus, cupiens grati animi mei ſignum aliquod patefacere, pollicitus fui me citò librum de Rerum definitionibus, tuo nomine inſignitum, in lucem editurum. Ecce modò id ſeruo; & librum vnà cum eius auctore tuæ Amplitudini dico, trado, & commendo. Et iure profectò, nam capiti Populorum capita rerum aptiſſimè congruunt. Senis, Anno CIↃ IↃ IC. Menſe Nouembri.

INDEX CAPITVM PRINCIPALIVM.

Digreſsio de attinentibus ad definitionem. fol.1
Deus, fol.11 a
Mens, fol 14.a
Intelligibile, fol.17.a.
Idea, fol.18.b.
Anima, fol 21 a
Natura, fol.24.a
Fatum, fol 25.b
Prouidentia, fol 27.b
Philoſophia, fol.28.b.
Bonum, fol.30.b
Malum, fol.33.a.
Lux, fol 34 b
Tenebræ, fol 36.b.
Motus, fol.37 b
Quies,& Immobilitas, fol 40.a
Generatio, Interitus, fol.41.b
Latio, fol.43.a
Alteratio, fol.44.a
Accretio, Diminutio, fol.45.a
Actus, fol 46.a
Potentia, fol.47.a
Actio, Paſsio, fol 49.b
Principium, fol.49.b.
Cauſa, fol 50.b
Elementum, fol.52.a
Materia, fol 53.a
Forma, fol 54.b
Finis, fol.56.a
Efficiens, fol. 57.b
Inſtrumentum, fol.58.b
Inſtrumenta Logica, fol 59.b
Priuatio, fol 62.a
Creatio, fol.63 b
Caſus, Fortuna, Sors, fol.64.b
Fruſtra, fol.65.b
Menſura, fol 66.a
Aeternitas,& Aeuum. fol 67.a
Tempus, fol 68.b
Annus, fol.70.a
Tempora Anni, fol 71.a.
Menſis, fol 72.a
Dies. fol 72.a
Hebdomadas, fol.72.b
Hora, fol.73.a
Olympias, fol.73 b
Aetas, fol.73.b
Numina ſuperiora homine. f.75.a
Angelus, fol.75.a
Dæmon, fol.76.a
Homo, fol.79.b
Pygmæus, fol.81.a
Vita, fol.82.a
Mors, Animal, fol.83.b
Fames, Sitis, fol.84.b
Alimentum, fol 86.a
Magia, fol 88.b
Mundus, fol.89.b
Cœlum, fol.91.a
Quinta eſſentia, fol 92.b

Index Capitum principalium.

Porus, fol. 94.a
Vniuoca, equiuoca &c. fol. 95.a
Sonus,
Vox,
Oratio,
Nomen,
Verbum,
Echo, fol. 97.a
Rarum, & denſum, fol. 101
Neceſſarium, fol. 102 b
Contingens,
Poſsibile, Impoſsibile, fol. 103 a
Monſtrum, fol. 105 a
Imitatio, fol. 107.a
Opinio, fol. 108 a
Perſpicuum, & Opacum, f. 109.a
Medium, fol. 110.b
Influxus, fol. 112.a
Inſpiratio,
Furor,
Ecſtaſis,
Diuinatio,
Raptus diuinus, fol. 113.a
Amor, fol. 115.b
Amicitia, fol. 118.a
Odium, Lis, & Inimicitia, f. 119.a
Senſibile, fol. 120 b
Semen,
Fructus,
Conceptus, fol. 123.a
Pulchritudo, fol. 126.a
Gratia, fol. 128.a
Virtus, fol. 129 a
Vitium, fol. 131.b
Omne, Omnia, Totum, Vniuerſum, fol. 133 b
Perfectum, fol. 135.b
Meteorologica cuncta, fol. 137 a
Numerus, fol. 140 a
Harmonia, fol. 140.b
Sol, fol. 143.a
Differentiæ poſitionis, fol. 145.b
Logica, fol. 147 b
Vniuerſale, fol. 149.b
Prædicamentum, fol. 153.b
Subſtantia, fol. 155.a
Quantitas, fol. 158.a
Qualitas, fol. 160.a
Relatio, fol. 163.a
Locus, fol. 164.b
Vacuum, fol. 167.a
Infinitum, fol. 168.b
Habere, fol. 171.a
Appetitus, fol. 172.a
Reſiſtentia, fol. 178.b
Graue, & Leue, fol. 180.b
De Vehiculis Animorum, f. 185.b
Habitus, & Diſpoſitio, fol. 188.b
Diuitiæ,
Paupertas, fol. 191.a
Sententia, & Exempla, fol. 194.a

FINIS,

INDEX

INDEX
DIFFINITIONVM, DISTINCTIONVM, AC PRAECIPVARVM QVAESTIONVM,

quæ in hoc opere continentur.

AB VNO, & AD VNVM, quotuplex? fol.96.a
Quæ nam dicuntur ab vno, & ad vnum? fol.95.b
Quæ dicuntut ab vno & ad vnũ, an ſint analoga? fol.96.a
Num ab vno ſint natura vna? ibid.
Quomodo diſtinctè noſcatut id quod eſt ab vno? ibid.
Quid ſit ab vno? fol.96.b
Quomodo quæ ſunt ab vno definienda? ibid.
Quomodo generi ab vno competant differentiæ? ibid.
De quo agitur, dum agitur de eo, quod eſt ab vno? ibid.
Commune ab vno eſt poſterius. ibid.
ACCIDENS pro vniuerſali ſumptũ, quid? fol.150.b
Accidentium definitiones. fol.5.a
Accideotium definitio quotuplex. fol.3.b
ACCRETIO quotuplex? fol.45.a
Quid ea ſit? ibid.
An ſit motus maximè mixtus. fol.45.b
Accretionis termini. ibid.
ACTIO quotupliciter vſurpatur? fol.49.a
Quid ea ſit? ibid.
Origo actionis & paſsionis. fol.49.b.
Actio an prodeat ab æquale? fol.104.b
Actio duplex. fol.179.a.&182.b
Num ratio actionis præeſt rationi reſiſtentiæ? fol.179.b
Reſiſtētia quomodo diſtinguatur ab actione? ibid.
Num vnumquodque quantum agit, tantum reſiſtat? ibid.
Num grauitas & leuitas agant? fol.182.b
An actio antecedēs & ſequens ſint eędem? fol.190.b
ACTVS quotuplex? fol.46.a
Quot actus definiendi? ibid.
Quid ſit Actus? fol.46.b
Actus & potentia quomodo opponantur? ibid.
Actus an ſit idem cum ſuo fundamēto? ibid.
Quomodo Actus & Potentia ſint eiuſdem generis? fol.48.b
Actus primus quot modis dicitur? fol.22.b
Actus ſecundus quid? f.22.b. an vertat actum primum? ibid.
Actus cur ſumatur pro genere Animę potius, quàm forma? fol.22.b
Actus variorum varij. fol.22.b
Actus & potētia an ſint communiora motu? fol.49.b
AEQVIVOCVM quotuplex? fol.95.b
Quid ſit? fol.95.a
An detur medium inter vniuocũ & æquiuocum. fol.95.b
AERIS quot, & quę regiones? fol.138.b
AESTVS quid? fol.139.a
AETAS quotupliciter? fol.73.b
Quid ipſa ſit? ibid.
Aeuum & Aetas quomodo ſe habeant ad inuicem? fol.73.a
Diuiſio ætatum quæ? ibid.
Quatuor ętates quibus correſpondeant? fol.74.b
An detur ætas conſiſtentis? ibid.
Mundi ætates quæ? ibid.
AETERNITAS & AETERNVM vt differant? fol.67.a
Aeternitas quid? fol.67.b
Aeternitas ab Aeuo an ſeceroatur ex mente Theologorum? fol.68.a
Deus an ſit ipſa ęternitas? ibid.
AEVVM & AETERNVM quid denotent? fol.67.a
Aeuum quotuplex? fol.67.b.& 68.a
Aeuum quid? ibid.
Aeuum & ætas quomodo ad inuicem ſe habeant? fol.74.a
AFFABILITAS quid? fol.131.a
ALIMENTVM quotuplex? fol.86.a

Quid

Quid ſit?ibid.
Quid primò nutritur?ibid.
Quot prodeunt ex alimento?ibid.
Alimenti quinam ſenſus? fol.85.b.& fol. 87 b.
Alimenti quænam officia? fol.86.a
Quænam officia animæ nutrientis?fol.86.b
An viuentia nutriantur vſque in finem? ibid.
Alimenti quęnam conditiones? ibid.
Metalla an nutrire valeant?fol.87.a
An odor nutriat?ibid.
Alimentum vt diſtinguitur à Leniente, Medicamento,& Veneno?fol.87.b
ALTERATIO quotuplex?fol.44.a
Quid ſit alteratio?ibid.
Vbinam eſt?fol 44. b
Animi perturbationes an ſint alterationes? ibid.
Diſciplina an inter alterationes numeretur?ibid.
AMICITIA quotuplex?fol.118.
Quid?ibid.
Societas quid?ibid.
Quænam ſunt cauſæ definitionis amicitię? fol.118.b
In quo locum habeat amicitia.ibid.
An amicitia locum habeat in felice? fol. 119.a
Quid ſit potentius odium, an amicitia,fol. 119.b
AMOR quotuplex?115.b
Quot amoris gradus?ibid.
Quid ſit?fol.116.a
An appetitus ſit genus amoris? ibid.
Quinam pater amoris? ibid.
Quænam mater amoris? ibid.
Quis nam amoris finis?fol.117.a
Pro abſolutione amoris quot conſpirant? ibid.
Cur de amore oppoſita verè nũciare valeamus?ibid,
Quænam ſint amoris vires? ibid.
Quomodo amor poteſt dici medius & poſtremus?fol.117.b
Cur inter affines, & cognatos odium & amor maximè vigeat?fol.119.b
Vter origine prior amor, vel Odium? fol. 120.a
An pugnet dari ſummum amorē, nil odij & litis totus includentem. ibid.
An amor ſit nexus vniuerſi? fol.151.b
Num omnis appetitus ſequatur amorem? fol.173.b
De amore vide plura infra in dictione appetitus.
ANALOGVM quotuplex & analogia?
Analoga an ſint, quæ dicuntur ab vno & ad vnum?fol.96.a
ANGELVS quid ſignificet? fol.75.a
Angelorum, quot principales gradus?ibid.
Angelus quid? fol.75.b
An Angeli ſint puri?fol.76.a
ANIMAE nomen quot modis vſurpetur? fol.21.a
Animæ facultates quot?fol.21.a
Anima quid ſit?fol.21.b
Anima & Mens an in idem veniant?fol.22.a
Anima an valeat exactè definiri? fol.22.a
Cur dicta ab Ariſtotele Entelechia? ibid.
An ſit actus & potentia?ibid.
Anima an poſsit attrahi ad ſtatuam per cœli conſiderationes?fol.22.b
Anima an ſit perfectio cuiuslibet corporis? fol.23.a
Animæ definitio à nõnullis tradita reijcitur. fol.23.b
De anima quid ſenſerit Pythagoras? ibid.
Animam definituri quot inſpexerunt? f.23.a
Anima quomodo ſe habeat ad Fatum? fol. 27.a
Animæ definitio an competat menti? fol. 23.b
An rectè putarint veteres animas nec eſſe corpus, nec ſine corpore?fol.186.a
Annus magnus animorum quantus? fol. 187.b
Corpus an ſit vehiculum animæ?fol.188.a
De vehiculis animorum vide infra vbi agit de vehiculis.fol.185.b.per totum.
Anima an ſuſcipiat magis & minus? fol. 157.a
ANIMAL vnde dicitur?fol.83.b
Quotuplex?ibid.
Animalium gradus quot?ibid.
Animal magnum & paruum quod nam? fol. 84.a
Animal quid ſit?ibid.
Animal an ſit nomen vniuocum?ibid.
Animalium nexus cum vniuerſo,fol.151.b
Animal vniuerſale quid?ibid,
Animal animati corporis an quęlibet pars debeat eſſe organica?fol.23.a
Quot ſint animantium genera?fol. 187.a
ANNALES Dij qui?fol.77.a
ANNVS quotuplex?fol.70.a
Quid ſit?ibid.
De principio anni. ibid.
Quot tempora anni? fol. 71. a & folio 71.b
Quid tempus anni?fol.71.a
An ſint quatuor apud omnes anni tempora?fol.71.b
Quæ nam principia quatuor temporum?fol. 71.b
ANTIPERISTASIS quid? fol.139.a
APPETITVS quotuplex?fol.172.a
Quid?ibid.

Appetitus pro quibus dicitur paratus? fol. 171.b
Quot requiruntur pro appetitu? ibid.
An appetamus quæ poſsidemus? ibid
An aliquis poſsit appetere ſe? fol.173.a
Num appetitus omnis ſequatur cognitionem? ibid.
De Appetitu quot fuere opiniones veterum? ibid.
Num qui felix eſt, appetat quidpiam? fol. 173.b
Num omnis appetitus ſequatur amorem? ibid.
Num omnia ſint apta appeti? fol.174.a
Num appetens præſtet appetibili? ibid.
Num omne appetibile perficiat? ibid.
In appetitu produceudo quid eſt quod moueat vt efficiens? fol.174.b
An detur appetitus impoſsibilium? ibid. & fol.176.a
Quomodo Homo à Brutis in appetendo differat? fol. 174.b
Appetitus ſenſitiuus hominis, quotupliciter conſideratur? fol.175.a
Quid eſt id, quod in vniuerſo magis & plura appetat? ibid.
Num Deo competant omnes gradus appetitionis? ibid.
An detur appetitio appetitionis? fol. 175.b
Num uis appetens cognoſcat? ibid.
Pugnæ variæ inter appetitiones? fol. 176.a
Vtra potentior appetitio quæ ſequitur cognitionem, an quæ cognitione careat? fol.176.b
Num omnis appetitus ſit bonus? fol.177.a
Num appetitus in tota ſpecie ſit fruſtra? ibid.
An natura nos reddat pronos ad malum? ibid.
An aliquid iudicari poſsit bonum & nõ appeti? fol.177.b
ARITHMETICA quid? fol.29.a
ARTIFICIOSA quomodo definiuntur? fol.5.b
ASTRONOMIA quid? fol.29.b

B

BONVM quotuplex? fol.30.b
Bonorum genera quot? fol.31.a
Variæ bonorum circumſcriptiones. ibid.
Proprium vnicuique bonum. ibid.
Boni quot conditiones? fol 32.a
Bonorum ordo qui? fol.32.b
Homo, ſolùm cur per virtutem moralem abſoluté denominatur bonus. ibid.
Bonum an poſsit iudicari, & non appeti? fol.177.b
Bonum omne quomodo dematur, dempto fine? fol.57.a
An pugnet dari ſummum malum, nil boni in ſe includens? fol. 120.a
BREVILOQVIO quinam vſi ſunt? fol. 1.b

C

CABALA quid? fol.98.b
CALIOO quid? fol.139.a
CALOR quotuplex? fol.161.b
Calor quid? fol.160.b
CASVS quotuplex? fol.64.b
Quid ſit? fol.65.a
Caſui & fortunę communia quot? & quot differentia? ibid.
CATENA aurea cuncta conuectens quæ? fol.35.b
CAVSA quotuplex? fol.50.b
Quid ea ſit? ibidem.
Quid apud Platonem cauſa? ibid.
Ordo inuentionis cauſarum. ibid.
Cauſæ cur quatuor? ibid.
Cauſa ſecunda vt diſtinguitur ab inſtrumẽto? fol.51.a
Inter cauſas quis ordo? ibid.
An apud veteres principium ſit materia, an cauſa? ibid.
Inter cauſas an ſit finis à Stoicis collocatus? fol.56.b
Priuatio quomodo redigatur ad cauſam? fol.63.a
Cauſæ efficientis propria ratio, quæ? fol. 58.a
Cauſa cur non ſit inſtrumentum? fol. 59.a
CHAOS leg. infra Locus.
CHOREA quid? fol.142.b
CIVILIS ſcientia quid? fol.29.b
COELVM quotupliciter vſurpatur? fol. 91.a
Quid ſit? ibid.
Cur ipſum ſolum ſimplicium corporum ſit præditum figura? fol.91.b
Ordo attinentium ad cęlum. ibid.
Cur cęlum moueatur in orbem. ibid.
Cur moueatur duplici motu? fol. 92.a
Quomodo ſit elementum? ibid.
Quomodo cęlum ſit Aether? ibid.
Qui primi ſeiunxerunt naturã cęli à natura mortalium? ibid.
An in cęlo pugnantia pugnent? ibid.
Cęlum quomodo ſit vna eſſentia & multiplex? fol.92.a
An vniuerſum cęlum ſit lucidum? fol.92.b
Cęli accidentia quæ? fol.54.b
Cęli denſitas. fol.102.a
COLOR quid? fol.109.b
De eo plura lege infra Perſpicuum.

Color an ſequatur temperamentum ? fol. 162 a
Cur variarum ſubſtantiæ formarum varij videantur colores comites ? ibid .
COMETES quid ? fol.61.a
CONCENTVS quid ? fol.142.b
CONCEPTVS non ſeparatus quid ? fol. 113.a
Conceptus ſeparatus quid? ibid.
Conceptus vnde prodeat?fol.113.b
CONSONANTIA quid? & quotuplex? lege infra in dictione.Harmonia .
CONTINGENS leg.infra Poſsibile.
CONTRADICTIO quomodo careat, & non careat medio ? fol.42.b
CORVSCATIO quid? fol. 139 b
CREATIO quotupliciter vſurpatur ? fol. 63.b
Quid ea ſit ? ibid.
Genus creationis. ibid.
Philoſophi an creationis fuerint ignari ? ibid.
An Plato creationem nouerit? fol. 64.a
Quomodo Academici æternam æmanatio nem approbarint? ibid.

D

DAEMON quid ſignificet? fol.76.a.& folio 77.b
Quid ſit? fol.76.b
Dæmones peregrini qui?fol.77.a
Dæmones terreſtres qui ? ibid.
Diſcrimen inter Deum & Dæmonem .fol. 77.b
Genus dæmonum quotuplex ? ibid.& fol. 78.a
Dæmon cur dicatur Natura?fol.78.a
Dæmones mali an dentur apud Platonem fol. 77.b
An dæmones cadant ſub ſenſum ? fol.78.a
An Ariſtoteles putarit dari dæmones ? ibid.
DEFINITIO à quibuſnam conſideratur ? fol.6.a
Quid ſit ? fol.61.a
Cur indagata? fol.7.b
Cur ſit principium demonſtrationis?ibid.
Vti eſt iuncta cum demonſtratione ? fol.6. & fol.5.a
Quomodo conſideratur à Logico,& quomodo à cæteris? fol.6.b
Quænam vtilitas definitionis? fol. 1.b
Quomodo ſit vna ? fol.7.a
Quatuor gradus vnitatis definitionis,ibid.
An ſit tradenda per metaphoram ? fol. 7.b
Vnius rei vnica eſſe debet. fol.9.a
Cur non eſt enumeratio?fol.9.a
In definitione nil redundans.fol.8.b
Definitio affirmatiua, vniuerſalis.fol.9.b
Per negationem triplex : per affirmationem multiplex. fol.3.a
Definitionum quot genera? fol. 3.a. & fol. 6.a
Definitionis nomina varia. fol. 3.b
Definitio accidentium quotuplex? fol.3.b
Definitiones quis primus excogitare cœpit? fol.2.a
Num eas inuenire valeamus ? fol.2.b
Quibus rationibus à veterib. euertebantur ? fol.2.b
Cur à veteribus neglectæ? fol.2.a
Definitio ſecundum formam quotuplex ? fol.4.b
Tradita per externa cur dicatur per formam?fol.4.b
Definitio principiorum.fol.3.a
Definitionis partes quomodo dicantur vel formæ, vel materiæ? fol.7.a
Definitionem ingredientia quomodo cõmunia ſint definito? fol.7.b
Quomodo cauſæ externæ non ingrediantur definitionem? fol.8.b
Definiri an cuncta valeant? fol.4. b
Definibile duplex. fol.9.b
DEMONSTRATIO vt differt à definitione? fol.1.b. & fol.5.a
Demonſtrationis principium cur ſit definitio? fol.7.b
DENOMINATIVA quænam dicuntur ? fol.95.b
DENSVM l.infra Rarum.
DEPRAVATIO quid ? fol. 132.a
DEI nomen quot modis vſurpatur? fol.1.a
A Deo cur ordiendum? ibid.
Deus quid ſit ? fol, 11.a
Deus an ſit ipſa æternitas? fol.68.a
Deus quot modis definitur ? fol. 11.b
Deus num ſit ens?& Mens ? fol.12.a
Dei cognitionis gradus quot ? fol.13.a
Septem communia ex Deo per vniuerſum effuſa, quæ? fol,13.a
Enitendum eleuari ad Deum cur? fol.13.b
De Deo problemata nonnulla. ibid.
Deus quomodo ſit cauſa mali? fol.34.a
Dei voluntas, quid? fol.172.b
Dij quotuplices? fol.77.b.
Deorũ cultus quomodo ſit magiæ? fol.89.a
DEXTRVM & ſiniſtrum. l. infra Differentiæ poſitionis.
DIABOLVS quid? fol.75 b
Plura de eo.l.ſupra Dæmon.
DIALECTICA quotuplex. fol.148.b
Quid ? fol.14?.a
Quomodo Dialectica ſit apex ſcientiarũ ? fol.148.b
Dialecticis rationibus vbi vtamur? fol. 149.b

Dialecticæ encomium. ibid.
Dialectica quomodo ſit pars Philoſophiæ? fol.30.a
Dialecticus quomodo definiat. fol.6.b
DIES quotuplex? fol.72.a
Quid ſit? ibid.
DIFFERENTIA pro vniuerſali ſumpta, quid? fol. 150.b
An aliud ſit eſſe alterum, & differre? fol. 151.a
Differẽtia poſtrema an ſit totum definitũ? fol. 8.a
DIFFERENTIAE poſitiones quot nominibus appellentur? fol. 145.b
Quotupliciter vſurpentur? ibid.
Quid ſint? ibid.
Quibus rebus competant? fol. 146.a
Differẽtiarum poſitionis oppoſitiones cur tres? ibid.
Quot ſint differentiæ poſitionis? ibid.
Cui nam primò competant differentiæ poſitionis? ibid.
An omni corpori competant tres oppoſitiones differentiarum? fol. 146.b
Quot modis ipſę competant corporibus inanimis? ibid.
Quomodo inter ſe diſtinguantur? ibid.
Surſum & deorſum quomodo competant mundo? fol. 147.a
An ad Surſum & deorſum cętere poſitionis differentiæ redigantur? ibid.
DIMINVTIO quid? fol. 132.a
Diminutio cum definitur, cur non appareat finis? fol. 45.b
Plura de Diminutione l. ſup. Accretio.
DISCIPLINA an ſit alteratio? fol. 44.b
DISPOSITIO lege infra Habitus.
DISTINCTIO an ſit præferenda Definitioni? fol. 1.b
DIVERSIVOCA quænam dicuntur? fol. 95.b
DIVINATIO quotuplex? fol. 113.b
Quid ſit? fol. 114.a
Diuinandi quot modi? fol. 113.a
Artes diuinatrices an negligendæ? fol. 115.a
Cur Vates cęci? ibid.
Diuinatio apud Theologos quæ? fol. 115.b
DIVISIO quid: fol. 61.a
DIVITIAE & Paupertas quotupliciter? fol. 191.a
Quid? fol. 191.b
Quid intereſt inter diuitias & menſuram diuitiarum? ibid.
Cur ſolus homo diues & ſolus Pauper? ibid.
Diuitiæ an competant corpori vel animo? ibid.
Cur menſura diuitiarũ dicitur Numus? fol. 192.a
Cur Pluto deus diuitiarum. ibid.
Cur Pluto cæcus & claudus fingatur? ibid.
Cur diuitię dicantur bona fortunæ? ibid.
An detur terminus diuitiarum? ibid.
Qui ſint termini diuitiarum? fol. 192.b
Num diuitiæ ſint bonæ? ibid.

E

ECHO. lege infra Sonus.
ECLIPSIM veram cur Sol non patiatur? fol. 144.a
Cur de Solis & Lunæ dũtaxat eclypſi mentio fiat? fol. 145.a
An alijs planetis pręter Solem & Lunam eclypſis competat? ibid.
ECSTASIS quomodo ſe habeat ad Inſpirationem, & Diuinationem? fol. 113.b
Quid ea ſit? fol. 114.a
EFFICIENS quotuplex? fol. 57.b
Quid ſit? fol. 58.a
Cauſæ efficientis propria ratio quæ? ibid.
Efficiens ad quot referatur? ibid.
Efficientium quot gradus? ibid.
ELEMENTVM quotuplex? fol. 52.a
quid ſit? ibid.
Elementum ſolùm dicitur de internis. fol. 52.b
In ratione elementi quot includantur? ibid.
Materia an ſit magis elementum, quàm forma? ibid.
Elementorum formæ an ſint grauitas & leuitas? fol. 181.b
Elemento ſtellarum quomodo ſpiritalis calor ſeminis proportione reſpondeat? fol. 124.a
Elementorum motus rectus an ſit ſecundum naturam? fol. 43.b
ELOCVTIO l. infra Vox.
ENDELECHIA, ſeu Entelechia quid? fol. 46.b
ENS quomodo noſci poſsit? fol. 96.a
Ad entis conſtitutionem quot requirantur? fol.
Ens vniuersè an fiat? fol. 42.b
quomodo ens dicatur de Actu? fol. 46.b
Entium quot gradus? fol. 64.a
ENTHYMEMA quid? fol. 61.a
EXEMPLVM quid? fol. 61.a
EXEMPLAR quot modis? fol. 18.b. lege, Idea.
EXHALATIO quid? fol. 138.a
EXISTENTIA quot ſunt gradus exiſtentiæ? fol. 157.a

F

FACVLTAS alicui quot modis competit? fol. 141.a

FAMES & Sitis quotuplex? fol.84.b
Quid ſit vtraque? ibid.
Quot conſpirant pro fame? fol.85.a
Quot appetitus in fame? ibid.
Cui parti animalis primò competat fames & ſitis? ibid.
An idem ſimul expetat contraria? ibid.
An fames ſit appetitus ſicci? ibid.
Qualis ſit appetitus famis? fol.85.b
Cur ſitis ſit moleſtior fame? fol.88.a
Cur prius comedimus? ibid.
Cur aues adunci roſtri non bibunt? ibid.
FATVM an ſit idem fundamento quod natura? fol.25.b.& fol.26.b
Quotuplex ſit? ibid.
Cur Parcæ cum Fato nectantur? ibid.
Quid ſit Fatum? fol.26.a
De fato quot fuere opiniones? fol. 26.b
An quæ fato fiunt, ſint abſolutè neceſſaria? fol.26.b
Ad quod genus cauſæ Fatum redigatur? fol.27.a
Fato quænam ſubiecta? ibid.
Ad Fatum quomodo Anima ſe habeat? folio 27.a
FAVNI dij qui? fol.77.b
FARITAS quid? fol.132.a
FERAE an percipiant harmoniam. folio 143.a
An feræ noſcant particulares ſubſtantias? fol.122.a
FINIS quotuplex? fol.56.a
Quid? fol.56.b
An inter cauſas numeretur à Stoicis? ibid.
An inter cauſas obtineat principatum? ibid.
Quomodo ſint vera, quæ de ipſo pugnare videntur? ibid.
Quomodo fine dempto dematur omne bonum? fol.57.a
quomodo finis ſit principium? ibid.
quid præſtet, num principium, vel medium, vel finis? 111.b
FLVMEN quid? fol.139.a
FLVXVS ac Refluxus quid? fol.139.a
FOEMINA num valeat dici imperfecta? fol. 137.a
Fœmina an ſit diſtinctæ ſpeciei, vel eiuſdem cum Mare? ibid.
FOETVS quid? fol.123.a
FONS quid? fol.139.a
FORMA quot nominibus appelletur? fol. 54.b
Formarum quot gradus? ibid.
Formarum ſubſtantiæ quot gradus? ibid. & fol.157.a
Formæ quæ ſunt Accidentia quot? ibid.
Formæ, quæ ſunt qualitates quot? ibid.
Forma quid? fol.55.a
Forma pro eſſe abſoluto an ſit cauſa. ibid.
Forma an ſit magis elementum quàm materia? fol.52.b
quæ eſt propria ratio formæ? fol 55.a
Forma relata ad materiam, & ad compoſitum. fol.55.b
Forma cur dicitur quid erat eſſe? ibid.
Cur dicitur Ratio? ibid.
An forma ſit totum id, quod compoſitum eſt? ibid.
Forma formans, & aſſiſtens. ibid.
Forma quomodo priuationis nomen quandoque induitur? fol.62.b
Formæ & priuationis oppoſitio quomodo maximè ſubſtantiæ competat? fol.63 a
Forma an ſit principale principium indiuidui? fol. 151.a
Forma an rectiùs dicatur eſſe in materia, quam in ſubiecto? fol.156.a
Forma an ſit magis ſubſtantia, quàm Materia & compoſitum? ibid.
Forma materiata quotuplex? fol. 157.a
Formæ an recipiant magis & minus? ibid.
Forma totius an detur? fol. 134.b
FORMATRIX vis quid? fol. 123.a
quomodo ea operetur? fol.124.b
FORTITVDO quid? fol.131.a
FORTVNA quotuplex? fol.64.b
quid ea ſit? fol.65.a
Fortunæ & caſui communia quot? & quot differentia? ibid.
Fortunæ bonum quid? fol.31.b
POSSILE quid? fol.139.b
FRIGVS quid? fol.160.b
FRVCTVS quid? fol.123.a
FRVSTRA quotupliciter? fol.65.b
quid ſit Fruſtrà? ibid.
Fruſtrà cur magis competat homini, quàm cæteris? ibid.
FVLMEN quid? fol.139.b
FVMVS quid? fol.138.a
FVROR quotuplex? fol.113.a
Quid ſit? folio 113.b
quot ſunt diuini furores? fol.113.a
Opinio Platonis de furore quę? fol.115.a
Furor poeticus quid? fol.113.b.& 115.a
Controuerſia inter Platonem & Ariſtotelem de furore poetico. fol.115.a

G

GENERATIO quotuplex. fol.41.b
quid ea ſit ex mente ferè omnium philoſophorum? ibid.
An ea ſit continua? fol.42.a
An detur generatio ſimpliciter. fol.42.b
GENITVRA quid? fol.123.a
Controuerſia inter medicos & Peripateticos de genitura. fol.123.b

GENIVS quid? fol.77.a
GENVS quotupex? fol.150.a
Quid? ibid.
Genus quomodo totum & pars? fol.135.b
GEOMETRIA quid? fol.29.a
GIACIES quid? fol.138.b
GRANDO quid? fol.138.b
GRATIA quotupliciter? fol.128.a
Quid? fol.128.b
Quomodo ſe habeat ad pulchritudinem? ibid.
An gratia ſit affectio? ibid.
Gratia cum relatione nectitur. fol.129.a
Gratiæ quot? ibid.
GRAVITAS & Leuitas quotupliciter? folio 180.b.& 183 a
Quid vtraque? ibid.
An veteres putarint eſſe abſolutè graue & leue? fol.181 a
An grauitas comitetur materiam? ibid.
Graue & leue an ſint affectiones corporis Phyſici? fol.181.b
Per quot Ariſtoteles definiuit Graue & leue? ibid.
Grauitas & leuitas an ſint formæ elementorum? ibid.
Grauitas & leuitas an ſit qualitates primę? ibidem.
An detur mixtum grauius Terra? fol.1 2.a
An Grauitas & leuitas ſint qualitates ſequentes primas? ibid.
Num Grauitas & leuitas agant? fol.182.b
Grauitas & leuitas quomodo percipiatur ſenſu tactus? ibid.
Num corpus per motum reddatur grauius? fol.183.a
Num reſidentia in loco grauitant? ibid.
Leuitate & grauitate quotupliciter contingit? ibid.
Grauitas quomodo terræ contingat? ibidem.
Num lapis, propinquior cētro, ſit grauior? fol.183.b
Graue & leue quomodo ſint affectiones Quanti? fol.159.a
Num grauitas & leuitas ſequantur denſitatem & raritatem? fol.183.b
Num ignis denſior ſit grauior? ibid.
Num Vter inflatus ſit grauior? fol.184.
An graue & leue moueatur? fol.184.b
Quomodo grauitas & leuitas ſint affectiones Quanti? ibid.
Quomodo inuicem opponantur graue & leue. fol.185.a
GVSTVS quotuplex? fol.87.b
An ſit ſenſus alimenti? folio 85.b. & folio 87.b

H

HABERE quotupliciter? fol.171.a
Quid? ibid.
An aliud ab homine propriè dicatur habere? fol.171.b
An homo propriè habeat animam? ibid.
Plantæ an habeant propriè folio? ibid.
HABITVS & Diſpoſitio quotuplex? folio 188.b
quid? fol.189.a
Formæ omnes an dicantur habitus? ibidem.
In attinentibus ad habitum & diſpoſitionē quis ordo conſideratur? ibid.
Quot modis habitus producatur? ibidem.
Habitus quomodo altera natura? ibidem.
Habitus an ſit principium operandi? folio 189.b
Quibus competit habitus? ibid.
Habitus ad quodnam prædicamentum redigatur? ibid.
De habitibus animi quot opiniones philoſophorum? fol.190.a
Num præcurrat operatio, vel habitus? ibidem.
An definitio naturæ competat habitibus animi? fol.190.b
Habitus & Priuatio an ſint prædita medio? fol.112.a
HALITVS quotuplex? fol.137.a
Quid? fol.138.a
HALO quid? fol.139.b
HARMONIA quid denotet? fol.141.b
Quotuplex? ibid.
Quid? folio 142 a
quotuplex Harmonia cęleſtis? ibid.
quot gradus humanæ conſonantiæ & diſſonantiæ? fol.142.b
Harmonia quot ſenſibus percipiatur? fol. 143.a
an harmonia ſit ſenſibile commune? ibidem.
num harmonia percipiatur a Brutis? ibidem.
HEBDOMADAS quotupliciter vſurpetur? fol. 72.b
quid ea ſit? ibid.
HEROS qui? fol.77.b
Heroica virtus quid? fol.131.a
HIERARCHIA quid? & quot? folio 75.b
HOMO quotuplex? fol.79.b
quid? fol.80.a
an ratio ſoli homini competat? fol. 78.b & 80.b
Homo quomodo ſit a ſimili? fol. 80.b

Homo præſertim cur ſit mundus paruus? fol.90.a
Quænam ex hominis mente prodeunt? folio 5.b
Hominis viuentis quotuplex conditio? folio 118.b
Humanæ actiones quomodo definiuntur? fol.5.b
Honoris appetitio moderata quid? folio 131.a
Hora quotupliciter ſumitur? fol.73.a
Quid ſit? ibid.
Hvmor quid? fol.160.b

I

Ideae nomen quot modis vſurpetur? fol. 18.b
Ideæ definitiones. fol.20.a
Idea ad quot referatur? ibid.
Idearum inuentor quis? ibid.
Ideæ an concedi debeant? fol.20.b
Ideatum quot munera? fol 20.b
Ignorantia docta quænam? folio primo,a
Imbea quid? fol.139.b
Imitatio quotupliciter? fol.107.a
Quot imitationis gradus? ibid.
Quid ſit? fol 107.b
Vera imitatio cum quo innata? ibid.
Imitatio ad Viſum & Auditum pertinens quæ? ibid.
Cur valeamus imitari varia? ibid.
Eſſe ſpiritale an ſit imitatio? ibid.
Immobilitas quotuplex? fol.40.a
Quid ea ſit? ibid.
Imperfectionem quot indicant? folio 12.b
Impossibilia quotuplex? fol.303.b
Quid ſit? fol. 104.a
Quomodo opponatur Neceſſario? folio 103.a
Inana vide infra Vacuum.
Incvbi qui? fol.77.a
Individvvm. lege infra Singulare.
Indvctio quid. fol.61.a
Infinitvm quotupliciter? folio 168.b. & fo lio 169.b
Quid ſit? fol.169.a
Quomodo Infinitum & Finitum ſint affectiones quanti? ibid.
Infinitum an ignotum? fol. 169.b
Num Infinito competat ratio? ibid.
Infinitum quomodo careat ordine? folio 170.a
Num infinito poſsit aliquid addi? ibidem.
An detur infinitum actu? ibid.
An Infinitum poſsit pertranſiri? fol.170.b
An Infinitum moueri poſsit? ibid.
Num Infinitum omne ex materia prodeat fol.171.a
Infinitum an ſit propriè totum? folio 135.a
Inflvxvs quotuplex? fol.112.a
Quid ſit? fol.112.b
Diſtinctio Influxus a motu. ibid.
Inſpiratio an propriè influxus. ibid.
Inimicitia quid? lege infra Odium.
Inspiratio quotuplex? fol.113.a
Quid ſit? fol. 114.a
Vt differt a tentatione? fol.113.a
Inſpiratio an propriè influxus? folio 112.b
Philoſophi an inania proferant de Inſpiratione? fol.114.a
Quot opiniones variæ de Inſpiratione? fol. 114.b
Quid de Inſpiratione ſenſerit Ariſtoteles? ibid.
Instrvmentvm quot modis vſurpetur? fol. 58. b
Quid ſit Inſtrumentum? ibid.
Inſtrumenta cur concau ſct? ibid.
De inſtrumento quot explicanda? folio 59.a
Inſtrumenti conditiones quæ? ibid.
Cur inſtrumentum non ſit cauſa? ibidem.
Ad quod genus cauſæ inſtrumentum redigatur? ibid.
Inſtrumentum ad quot referatur? ibidem.
Diſciplinarum inſtrumentum quotuplex? fol.56.b
Inſtrumentum logicum quotuplex? folio 60.b
Inſtrumentum logicum quid? fol.61.a
Intelligentia quid? fol.130 b
Intelligibile quotuplex? fol.17.a
Intelligibile quid ſit? fol.17.b
Quot ſunt, quæ intelligunt? fol.15.b
Intelligibili num præſtet Mens. folio 17.b
Num omne intelligibile ſit aptum intelligere. fol.18.a
An omnia intelligant? fol.15.b
Iris quid? fol.139.b
Ivstitia quid? fol.131.a

L

Labor Homini vtilis. fol.1.a
Lacvs quid? fol.139.a
Lares qui? fol 77 a
Larvae quæ? fol.77.a
Latio quotuplex? fol.43.a
Quid ſit? ibid.

Circum

Circum latio an teneat principatum inter genera motuum? fol.43.b
Cur latio ſimplex circunſcribatur per medium? ibid.
Motus ſimplex quid? fol.43.a
Quodnam genus motuum præſtantius? fol.43.b
Pulſio quid? f.43.a
Tractio quid fol.43.a
Vectio quid? f.43.a
Leve lege ſupra Grauitas.
Liberalitas quid? fol.131.a
Lis quid? lege ſupra Odium.
Lis an ſit vtilis fol.120.a
Literarum varias. fol.99.a
Locus quotuplex? fol.164.b
Quid? fol.165
Quænam ſint competentia loco? ibid.
Quomodo locus, dictus de ſuperficie ambientis, dicatur immobilis? fol.165.b
An omne corpus in Vniuerſo ſubſiſtens ſit in loco? ibid.
Num locus accedat corpori? fol. 166.a
Quænam ſint accidentia loci? ibid.
Locus an ſit quantitas? fol.159.a
Locus & Locatum quomodo ſibi reſpondeant? fol.1 a
Quot modis aliquid ſit in loco? ibid.
Vbi an ſit in prædicamento quantitatis? fol.166.b
Quomodo localis dicatur affectio corporis phyſici? ibid.
An dicendum Inane eſſe locum? folio 167.b
quid Chaos dicatur? & quot de Chao opiniones ſunt? ibid.
An in Vniuerſo reperiatur Inane? folio 156.a
De loco vide etiam infra in dictione Vacuum.
Logica quotuplex? fol. 147.a
Quid? fol.148
An ſit ſcientia? fol.148.b
Quomodo referatur ad artem? fol.149.a
quid accipiendum pro genere Logicæ? ibidem.
Definitio tradita logicæ probatur. ibidem.
quot ſint diſciplinæ Logicæ, & quænam ipſarum principatum teneat? folio 149. b
Logicus quomodo cõſiderat definitiones? fol.6.b
Lumen quid fol.35.a.& b
Lumen actus iorum? fol.35.b
quot rerum dus reſpondeant gradibus luminis? ibid.
An lumen educatur ex potentia materiæ? folio 36. a
Lumen an fuerit prius tenebris? folio 37 a
Lumen an ſit? fol.35.b
An ſit corpus? ibid.
An moto lucido mutetur lumen? ibid.
Lux quotuplex? fol.34.b
Lucis quot gradus? ibid.
quot ſint cum Luce, ſubordinata? ibidem.
quid ſit Lux? fol.35.a

M

Magia quotuplex? fol.88.a
Quid ſit? fol.89.a
An ea ſit præſtantia ſapientia? ibid.
quomodo Magia ſit cultus Deorum? ibidem.
Magi inſigniores. ibid.
Magnanimitas quid? fol.131.a
Magnificentia quid? fol.131.a
Magnum & Paruum quotuplex? folio 159.a
Malum quotuplex? fol.33.a
Malum quid? fol.33.b
Malorum gradus quot? ibid.
An detur penitus malum? ibid.
Malum an infinitum? fol.33.b
Malum ex ſe an ſit ens? fol.34.a
Mali cauſa quomodo ſit Deus? ibid.
Malum ſummum quodnam? fol.133.a
Manna quid? fol.139.a
Manſvetudo quid? fol.131.a
Mara quid? fol.139.a
Mathematica quid? fol.29.a
Mathematicus quomodo definit. fol.6.b
Materia quotuplex? fol.53.a
Materia prima quotuplex? ibid.
Materiæ gradus quot? ibid.
Materia quid ſit ex ſententia veterum? folio 53.b
quænam ſunt viæ, per quas progredimur in cognitionem materiæ? ibid.
Ratio, per quam Materia cauſa eſt. fol.54.a
Apud veteres principium ſit Materia, an cauſa? fol.51.a
Materia an ſit magis elementum, quàm forma? fol.52.b
An dicatur cauſa formæ creatæ? fol.54.b
quomodo ſint vera de materia quæ pugnare videntur? ibid.
In prima materia quot gradus priuationũ conſideratur? fol.62.a
An ſit magis ſubſtantia materia, quàm forma? fol.156.a
Materiæ quot gradus? fol.23.a
Materia prima an mala? fol.34.

INDEX

MEDIVM quotuplex? folio 110. a. & fol. 111.a
Quid? fol.111.a
Medium quomodo eſt vnicum, & multiplex? ibid.
Idem an poſsit eſſe medium & extremum? ibid.
An infinito competat medium? folio 111.b
Quid præſtet, num principium, vel mediũ, vel finis? ibid.
Num omnia contraria ſint medio prædita? Ibid.
An Priuatio & Habitus ſint prædita medio? fol.112.a
An Tranſitus ſit per omnia media? ibidem.
MEL RORIDVM quid? fol.139.a
MENS an valeat exactè definiri? folio 14.b
Mentis variæ deſcriptiones. ibid.
Mens quot modis vſurpetur? fol.12.a. & fol.14 a
Mens an ſit aliquid abſolutum? folio 15.a
Mens cur dicatur participata? fol.16.a
Quot videntur dicta pugnantia de Mente? fol.16.b
Mens & anima an idem veniant? folio 22. a
Mentis humanæ obiectum quid? fol.17.b
Num Mens præſtet intelligibili? ibid.
MENSIS quotuplex? fol.72.a
Quid ſit? ibid.
MENSVRA quotuplex? fol.66.a
Menſurabile quotuplex? ibid.
Menſura quid? fol.66.b
Menſurarum principium quodnam? ibidem.
Quomodo ſcientiæ & ſenſus menſuræ? folio 67.a
Solus Deus quomodo eſt ſupra menſuras? ibid.
Mora quot menſuris menſuretur? folio 68. a
MENSRVVM quid? fol.123.a
METALLVM quid? fol.139.b
Metalla an nutriant? fol.87.a
METAPHYSICA quid? fol.29.a
Metaphyſicus in omni genere cauſæ eleuatur ad primum. fol.6.a
METAPHORA quænam? fol.95.b
Metaphoræ an ponendæ in Definitione. fol.7.b
METEORA quid ſignificent? fol.137.a
Meteorũm quid? fol.138.a
Ad quot capita redigimtur meteora? folio 137.a
Meteora incenſa quæ? fo.138.b
Meteorologica lactea quæ? ibid.
Meteorologicæ imagines quæ? ibid.
METHODVS quotuplex folio 59. & folio 60 a
Quid ſit? fol 61.a
Ratiocinatio an ſit collectio neceſſaria Methodi? fol 61 b.
MINERA quid? fol.139.b
MOLES quomodo ſit defina? fol.45.b
MONSTRVM quotuplex? fo.105.a
Quid? fol.105.b
Natura gignens monſtrum an deſerat, & ſeruet leges? ibid.
Cur Feræ dicantur monſtra naturæ? ibidem.
An gignantur monſtra partibus animalium diſtinctæ ſpeciei fol 106.a
An in Plantis plura, quam in animalibus gignantur monſtra? ibid.
An fœmina ſit monſtrum ibid.
An miracula ſint monſtra ibid.
An Pygmæi ſint monſtra fol.106.b
An ſpecies tota dici poſ. monſtrum? ibidem.
An per ægritudinem gignantur monſtra? ibid.
An in Cœlo fiant monſtra ibid.
An monſtra fiant caſu ibid.
MORA quot menſuris menſuretur? folio 68. a
MORS quid ſit? fol.83.b
Mors animæ abſolutæ an poſtrema? folio 83.a
Quomodo mors competat plantis? folio 83. b
MOTVS quotupliciter accipiatur? folio 37. b
Quid ſit motus ex Pythagora, Platone, & Ariſtotele? fol.38.a
Motus pro fluxu quid? fol.38.b
Motus an ſit generatio eadem & interitus? ibid.
Quomodo ſit & non ſit omni prædicamento? fol.39.a
Motus an ſit genus? ibid
Quot ſint genera motus ibid.
An motus ſiat? fol.39.b
Motui an antecedat ſtatus fol.40.b
Motus quomodo explicetur iuxta naturam ibidem.
Motus ſuper naturam detur? folio 43.b
Motus totius quinam? fol. b
Num corpus per motum reddatur grauius? fol.183.a
Motus an ſit naturæ opus præſtantius generatione ſimilis? fol.1 b

Motus

Motus rectus elementorum an ſit ſecundũ naturam? fol.43.a
MVLTIVOCA quænam dicuntur? folio 95.b
MVNDVS quotupliciter vſurpatur? folio 89.b
Mundi diuiſiones quot? ibid.
Mundus quid? fol.90.a
Mundus paruus & præſertim homo? ibidem.
Cur non dicantur plantæ? fol.90.b
Mundus mundorum qui? ibid.
perfectio Mundi quæ? ibid.
Mundus an maximè diligatur à Deo? ibidem.
Mundus an ſit vnus? ibid.
Mundus paruus quinam? fol.84.a
Plantæ cur non dantur mundi parui? folio 90.b
MVSICA quid? fol.9.a
Muſica cur vtend? fol.142.b
De muſica vide plura ſupra in dictione Harmonia.

N

NATVRA quæ? fol.24.b
Quæ ſint eii conditiones? fol.24.a. & fol.25.a
Eius variæ ſignificationes. ibid.
Eius diſtinctiones. ibid.
Cur dicatur vis fol.24.b
Per Naturam quid Veteres intellexerint? fol.25.a
Veteres an rectè definiuerint naturam? ibid.
An ſit Fatum & Natura fundamento idem? fol.25.b.& .b
Natura an nos reddat pronos ad malum? fol.177.a
Natura cur datur Dæmon? fol.78.a.& fol.114.b
Quodnam epræſtantiſsimum opus naturæ? fol.184
An definitio naturæ competat habitibus animi? fol.90.b
NEBVLA quæ? fol.139.a
NECESSARIVM quotupliciter vſurpetur? fol.102.b & fol.104.b
quid ſit? ib.
Neceſſarium an ſit vniuocum? fol.103.a
Neceſſario quomodo opponatur Impoſsibile & illi Contingens, quod poteſt eſſe & non eſſe? ibid.
An idem rerum ad varia poſsit eſſe neceſſarium & Contingens? fol.104.b
Neceſſarij iuncta ſeruant conditionem quandam? fol.105.a
NIMBI qui? fol.138.b
NIX quid? fol.138.b
NOMEN quotuplex? fol.97.a
Quid ſit? fol.97.b
An omne nomen poſsit dici verbum? ibid.
Nomen an denotet naturam? fol.98.a
Quomodo partes nominum ſeorſum nil ſignificent? ibid
Quid primo ſignificent nomina compoſitorum? ibid.
Qui nominum primi conditores? fol.98.b
Num rerum nomina ſint ad libitum? ibid.
De virtute nominum. fol.99.a
Num vir ſapiens tenetur de nominibus eſſe ſolicitus? fol.100.a
NVMEN quotupliciter? fol.75.a
Quot gradus numinum? ibid.
NVMERVS quotuplex? fol.140.a
quid? fol.140.b
Numerorum quot gradus? fol 140.a
Quis fuit numeri inuentor? fol.140.b
Num, anima rationali non exiſtente, reperiri poſsit numerus? ibid.
An vlla virtus competat numero? folio 141.a
quomodo interrogationibus & dubitationibus valeamus per numeros reſpondere? ibid.
Cur Deus gaudeat numero impari? f.141.b
quomodo Deus cuncta producat certis & definitis numeris? ibid.
quomodo figuræ & numeri ſint principia rerum? ibid.
NVTRITIO lege ſupra Alimentum.

O

OCVLVS quotuplex? fol.34.b
ODOR an nutriat. fol.87.a
ODIVM quotuplex? fol.119.a
quid? fol.119.b
Quid ſit Lis? ibid.
quid ſit Inimicitia? ibid.
In quibuſnam lis, odium, ſiue inimicia, & pugna reperiatur? ibid.
quid ſit potentius odium an Amicitia? ibidem.
Cur inter affines & cognatos odium, & Amor maximè vigeat? fol.120.a
Cur magis indignamur aduerſus eos, quibus opem tulimus, quam aduerſus alios? ibid.
Vter origine prior Amor vel Odium? ibidem.
An pugnet dari ſummum Amorem, nil odij & litis intus includentem? fol.120.a
OLYMPIAS quid? fol.73.b
OMNE quotupliciter? fol.133.b
Cuinam competit? ibid.
Omne quid? fol.134.b

INDEX

Opacvm lege infra. Perſpicuum.
Opinio quot upliciter? fol. 108.a
Quid ſit? ibid.
Quomodo opinio diſtinguatur à ſcientia? fol.108.b
Sententia Platonis de opinione.ibid.
Opposita quot includant? fol.10.b
Oratio quotuplex? fol.97.a
Quid ſit? fol.97.b
Oratio an ſit quantitas? fol.159.a
Ordo quid? fol.61.a
Ordo parum artis includit.fol.61.b
Num ſemper origine poſterius ſit prius dignitate? fol.184.a
Organvm quid? fol.23.a
Plura de eo lege ſupra Inſtrumentum.
Ovvm quotuplex? fol.123.b
Quid? ibid.
Quam virtutem habeant oua ſubuentanea? fol.125.b

P

Palvs quid? fol.139.a
Panes dij qui? fol.77.b
Parcae, cur cum Fato nectantur. fol. 25.b
Cur dicantur parcæ? fol.26.a
Parelivm quid? fol.139.b
Pars quotuplex? fol.135.a
Quid? fol.134.b
An totum ſit idem cũ ſuis partionis? ibid.
quot proportiones? fol.135.a
Quæ propriè dicitur pars? ibid.
Genus quomodo totum & pars? fol. 135.b
Num infinito competat ratio? fol. 169.b
Parvvm lege ſupra Magnum.
Pavpertas lege ſupra Diuitiæ.
Penates Dij qui? fol.47.a
Perfectvm quotuplex? fol.135.b
Quid? fol.136.a
Perfectum vnde conſurgit? ibid.
An perfectũ recipiat magis & minus? ibid.
Num perfectio locum habeat in vitio. folio 136.b
In quibus eſt poſita perfectio? ibid.
Perfectum an ſit natura prius imperfecto? ibid.
An detur pluſquam perfectum? ibid.
An Perficiens ſemper ei dignitate præſtet, quod perficitur? fol.137.a
Perfectum de quo dicitur? fol.134.a
Pericarpivm quid? fol.123.b
Perspectiva quid? fol.29.b
Perspicvvm & Opacum quotupliciter; fol. 109.a
Quomodo perſpicuitas ſit & non ſit qualitas ſecunda? ibid. & fol.110.a
Quid ea ſit? ibid.
Opacitas quid? fol.109.
Quæ Lucida, quę Perſpicua, & quę Opaca? ibid.
Vtilitates perſpicui & opaci quæ? ibid.
An omnia mixta includant aliquid perſpicui? ibid. & fol.110.a
Quomodo idem coloratum & perſpicuum? folio 110.a
Opacum an detur? ibid.
Quænam eſt cauſa perſpicuitatis? folio 110.b
Pertvrbationes animi, an ſint alterationes fol 44.b
Phantasia cur dicatur Mens? fol.15.a
Philosophia quotuplex? fol.58.b
An exactè definiri queat? ibid.
Materia philoſophiæ quænam? fol.29.b
Philoſophia an ſit vnivoca? ibid.
quomodo dialectica ſit pars philoſophiæ? fol.30.a
Physica quid? fol.59.a
Phyſicus quomodo definiatur? fol.6.b
Planetarvm ordo quis? fol.144.a
quis nam planetarum præſtantior? ibid.
Cęteris Planetis præter Solem & Lunam an competat eclypſis? fol.15.a
Plantae cur non parui mundi dicantur? fol.90.b
Plantis quomodo competat mors? fol.83.b
An in plantis plura quàm animalibus gignantur monſtra? fol.90
Plvvia quid? fol.138 b
Porvs quotupliciter vſurpatur? folio 94.a
quid ſit Porus? fol.94.b
Pori an ſemper ijdem? ibid.
Pori ſolum viuentibus competunt. ibid.
Possibile ſiue contingens quotuplex? fol.103.b.& 104.b
quid? fol.104.a
Contingentium quot capita? fol.103.b
Cur Poſsibile ſex modis debbatur? folio 104.a
An Idem relatum ad varia poſſit eſſe neceſſarium & contingens? fol.104.b
quomodo in ęternis eſſe & poſſe non diſtinguantur? ibid.
Contingentia vnde oriatur? fol.105.a
Potentia quotuplex? fol.4 a
quid ea ſit? fol.47.b
Ad quot referatur? ibid.
An diſtinguatur à ſuo fundamento? ibid.
quomodo opponatur Actui? fol.46.b
An agat in aliud, vel patiatur à ſe? folio 47.b
Potentia & Actus quomodo ſint eiuſdem generis? fol.48.b
Potentia & actus an ſint communiora motu? fol.49.b
Praedicamentvm quotuplex? folio 153.

153.b.& folio 154.a
Quid? fol.154.a
Quot ſint? fol.153.b
Ratio numeri prædicamentorum. ibid.
An omnia prædicamenta ſint compoſita? ibid.
Cur Ariſtoteles quatuor exactè tractauit? ibid.
Ad quem pertineat Prædicamentum. folio 154.a
Cur Prædicamenta debeant eſſe vniuoca? ibid.& fol.166.b
Quænam propriè ſint in prædicamentis? ibid.
Quot modis aliquid ad prædicamentum redigatur? fol.154.b
An quod non eſt in aliquo prædicamentorum, non ſit in rerum natura? ibid.
Quot ſint prædicamenta ex ſententia Platonis ac reliquorum Philoſophorum? folio 155.a
Spiritalia an ſint propriè in prædicamento? fol.190.a
PRAEDICATVM primum quotuplex? folio 149.b
Prædicati diſtinctio.fol.9.a
PRAESTER quid? fol.139.b
PRAESTITES quid? fol.77.a
PRINCIPIVM quotuplex? folio 49.b
An detur principium rei tantum? ibid.
Quid ſit principium? fol.50.a
An quotuplex eſt principium, totuplex ſit Prius? ibid.
Principium apud veteres materia, an cauſa ſit? fol.51.a
Quomodo finis ſit principium? fol.57.a
Quid præſtet num principium, vel medium vel finis? fol. 111.b
Principiorum definitio.fol.3.a
PRIVATIO quotuplex? fol.62.a
Quid ea ſit? fol. 62.b
Priuatio denotat & malum & bonum. folio 62.a
Quot gradus priuationum conſiderantur in prima Materia.ibid.
An priuatio à negatione ſeiungatur? folio 62.b
Priuatio quomodo ſit forma? ibid.
An detur priuatio priuationis? ibid.
Quomodo à priuatione ad habitum detur regreſſus? ibid.
Priuationis & formæ oppoſitio quomodo competat maximè ſubſtantiæ? folio 63.a
Priuatio quomodo redigatur ad cauſam? ibid.
Priuatio & Habitus an ſint prædita medio? fol. 112.a
Priuatio an indicetur exactè ab externis ſenſibus? fol.37.a
Priuatio an ſit principium per ſe ortus? fol. 42.b
PROCELLA quid? fol.139.a
PROPORTIO quotuplex? fol.135.a
Vide plura ſupra in dictione Pars.
Proportio commutata quænam? fol. 95.b
PROPRIVM pro vniuerſali ſumptum, quid? fol.150.b
PROVIDENTIA quotuplex? folio 27.b
Quid? fol.28.a
Requiſita pro prouidentia quæ? ibid.
Per quot cauſas definiatur? ibid.
PRVDENTIA quid? fol.130.b
PRVINA quid? fol.138.b
PSECADES quid? fol.13?.b
PVLCHRITVDO quotupliciter? fol. 126.b
Quid ipſa ſit? fol.126.b
Sententia Academicorum de pulchritudine.fol.127.a
Pulchri quomodo Idea? ibid.
Quid eſt, quod pulchrorum principatum obtineat? ibid.
Similitudo pulchritudinis & voluptatis.folio 127.b
Num omne pulchrum bonum? controuerſia Ariſtotelis cum Platone.ibid.
Gratia pulchritudini iuncta quid? folio 128.b
Gratia quomodo ſe habeat ad pulchritudinem? ibid.
Hominis breuis ſtaturæ an pulchri? folio 129.a
PYGMAEVS quotuplex? fol.81.a
Quid ſit? ibid.
An dentur Pygmæi? fol.81.b
An Pygmæi ſint monſtra? fol. 106.b

Q

QVALITAS quotuplex? fol.160.a
Quid? fol.160.b
Qualitas ſpiritalis quotuplex? fol.161.a
Quot differentia inter qualitates materiatas & ſpiritales? ibid.
Cur qualitates primæ quatuor? fol.161.b
Qualitates tangibiles quænam? ibid.
Sonus an ſit ſecunda qualitas? ibid.
Quot opiniones de qualitatibus occultis? fol.162.a
Quænam qualitates ſecundæ ſequuntur temperamentum? ibid.
Qualitatum quæ præſtantiores primæ, vel ſecundæ? folio 184.a
QVANTITAS quotuplex? folio 158.a
Quid? fol.158.b
Quantitati quę ſunt ſubordinata? ibid.
Quantitas an ſit genus vniuocum quantitatis continuæ & diſcretæ? ibid.
Quænam ſunt affectiones quæ competunt quanto?

quanto? folio 159.a
Quomodo graue & leue numerentur ab Ariſtotele inter affectiones Quanti? ibidem
Locus, oratio, & Tempus quomodo quantitates? ibid.
Graue & leue quomodo affectiones Quanti? ibid. fol. 184.b
Cur Quantitas excludatur ab efficientib. fol. 159.b
Finitum & infinitum quomodo affectiones quanti? fol. 169.a
QVIES quid? fol. 40.a
quomodo eſt altinior rebus mortalibus? fol. 40.b
De Quiete vide Plura in dictione Status.
Status an antecedat motui? fol. 40.b
Quænam in vniuerſo vere ſtant? ibid.
An detur manſio exactiſsima? fol. 41.a
De ſtatu vide plura ſupra in dictione quies.
Quieſcens quotuplex? fol. 40.a
An detur quieſcens penitus? fol. 41.a
QVINTA Eſſentia quid ſignificet? folio 92. b
quot opiniones de ea? ibid.
quid ipſa ſit? fol. 93.a
quomodo explodantur opiniones nonnullorum philoſophorum de quinta eſſentia? ibid.
quo loci ſententia Ariſtotelis eſt explicata de quinta eſſentia? fol. 93.b
An per ſublimationem elici poſsit quinta eſſentia? ibid.

R

RADIVS quid? fol. 35.a
Radius an poſsit deferri per medium inane? fol. 36.a
RAPTVS diuinus lege ſupra Ecſtaſis.
RARVM & Denſum quotuplex? folio 101. a
Quid ſit? ibid.
Ad quod Prædicamentum redigitur? fol. 101. b
An vtrumque principia ſint omnium paſsionum? ibid.
An vtrumque qualitates vel quantitates ſint? ibid.
Mathematica an ſint rara & denſa? folio 102. a
Denſitas & Raritas cæli? ibid.
Num Raritatem & denſitatem, comitetur grauitas, & leuitas? fol. 183.b
RATIO an ſoli homini competat? folio 80. b
Rationis varia munera. fol. 81.a
RELATIO quotuplex? fol. 162.b
Quid? fol. 163.a
Quot includantur in Relatione? ibid. & fol. 10.b
An relatio ſit diſtincta a ſuo fundamento? ibidem.
Scientia relatorum quomodo vna? folio 163. b
Quomodo vnum relatorum debeat definiri per alterum? ibid. & fol. 10.a
Relata eſſe ſimul naturam, an ſit verum de omnibus? ibid.
Quomodo relata ſint poſteriora his, quæ ſunt per ſe? ibid.
An detur medium inter relata? fol. 164.a
An partes ſecundarum ſubſtantiarum dicantur ad Aliquid? ibid.
An verum ſit quædam eſſe ad Aliquid ratione generis, non ratione propria? ibidem.
RESISTENTIA quotuplex? fol. 178.b
Quid? fol. 179.a
Reſiſtentia num ſit actio, vel paſsio? ibidem.
An reſiſtentia communior ſit reactione? fol. 179.b
Reſiſtētia quomodo diſtinguatur ab actione? ibid.
Num ratio actionis præeſt rationi reſiſtentiæ? ibid.
Num vnumquodque quantum agit, tantū reſiſtit? ibid.
An concedi debeat reſiſtentia interna? ibidem.
Quot ſunt quæ dicuntur reſiſtere? folio 180. a
RHYTHMVS quid? fol. 142.a
RIVVS quid? fol. 139.a
ROS quid? fol. 138.b

S

SALSEDO quid? fol. 139.a
SAPIENTIA quid? fol. 130.b
SCIENTIA quid? fol. 130.b
Scientia cur rara ſit in hominibus? folio primo, a
SEMEN quotuplex? fol. 123.a
Quid? ibid.
Semini quot ſunt ſubordinata? ibid.
Quomodo ſoluenda controuerſia apparens in Ariſtotele de ſemine? folio 124.a
Quomodo ſpiritalis calor ſeminis proportione reſpondeat elemento ſtellarum? ibidem.
An ſemen ſit organicum? ibid.
Vis ſeminaria quid? fol. 123.a
Quomodo vis ſeminaria operatur? folio 124. b
An ſemen ſit animatum? ibid.

Quo-

Quomodo per ſemen membra formentur? fol.135.a
An ſemen decidat ex omni parte corporis? fol.135.b
Vtrum prius ſemen, vel viuens? ibidem.
SENSIBILE quotuplex? fol.120.b
Quid? ibid.
Quomodo ſoluitur pugna in Ariſtotele de ſenſibile? fol.121.a
Quomodo communia ſenſibilia ſentiuntur? ibid.
Quot ſint communia ſenſibilia? folio 121.b
An ſenſus decipiantur? ibid.
Priuatio quomodo ſentiatur? fol.122.a
An Feræ noſcant particulares ſubſtantias? ibidem.
Senſibilia ex accidenti quomodo noſcantur ab homine? ibid.
Quid dignitate præſtet, num ſenſus, vel potius ſenſibile? fol.122.b
SENSVS lege ſupra Senſibile.
Senſus exterior an exactè iudicent priuationes? fol.87.a
SENTENTIA quotuplex? fol.194.a
Quid? fol.194.b
Sententia vt differt ab Enthymemate? folio 194.a
Quomodo vtimur ſententijs? fol.194.b
A quo ſententiæ proferri debeant? ibidem.
Quænam ſunt ſententiæ illuſtriores, & efficaciores? ibidem.
Quænam ſententiarum vtilitas? ibid.
Sententiæ heroicæ pro deſpicienda morte quæ? fol.195.a
Sententiæ cum oppoſitione prolatæ quæ? fol.195.b
Sententiæ pro amplectenda virtute & vitando vitio, quæ? ibid.
SERMO compendioſus vtilis, & quinam eo vſi ſint? fol.1.a.& b
SICCITAS quid? fol.160.b
SINGVLARE quotuplex? fol.151.a
Quid eſt? ibid.
Quodnam eſt principale principium indiuidui? ibid.
SITIS lege ſupra Fames.
SOCIETAS quid? lege ſupra Amicitia.
SOL quotuplex? fol.143.a
Quid? fol.143.b
Sol cur dicatur Apollo? ibid.
Sol an ſit in medio planetarum? ibid.
Sol cur non verè eclypſetur? fol.144.a
Quæ conſiderantur in Sole? ibid.
Sol cur videatur reuolui? ibid.
De monte Solis quot opiniones? folio 144.b
Quomodo Sol ſit æternus mundi oculus? ibidem.
Cur mentio tantum fiat de eclypſi Solis & Lunæ? fol.145.a
SOMNIA cur matutina præſtent? folio 115.a
SONVS quotuplex? fol.97.a
Quid ipſe ſit? fol.97.b
Echo quid? ibid.
Quomodo Echo ſit? fol.100.a
Sonus an per aquam etiam deferatur? fol.100.b
Sonus an ſit ſpiritalis? ibid.
An idem à varijs audiatur? ibid.
An in igne ſonus poſsit produci? ibidem.
Sonus an ſit ſecunda qualitas? folio 161.b
SORS quotuplex? fol.64.b
Quid ea ſit? fol 65.a
SPECIES pro vniuerſali ſumpta quid? fol. 150.b
SPLENDOR quid? fol.35.a
STAGNVM quid? fol.139.a
STELLARVM elemento quomodo proportione reſpõdeat calor ſpiritalis ſeminis? fol.134 a
STEREOMETRIA quid? fol.29.a
STVDIORVM ordo & recta ratio quæ? folio 2.a
SVBIECTVM quotuplex? fol.9.a
SVBSTANTIA quotupliciter? folio 155.a
Quotuplex? ibid.
Quid? fol.155.b
Quot ſunt conditiones ſubſtantiæ? ibidem.
Quæ ſit magis ſubſtantia forma, vel materia, vel Compoſitum? fol.156.a
Num ſubſtantia intendatur, & remittatur? fol.156.b
An ſubſtantiæ competat contrarium? fol.157.b
Quomodo ſubſtantia, cum non ſit in ſubiecto, & in eo maximè ſit? ibid.
Cur variarũ ſubſtantiæ formarum varij colores videantur comites? fol.162.a
An partes ſecundarum ſubſtantiarum dicantur ad aliquid? fol.164.a
SVRSVM & Deorſum an ſint differentiæ poſitionis? fol.145.a
quomodo competant mundo ex ſententia Platonis & Ariſtotelis? fol.147.a
An ad ſurſum & deorſum cæteræ differentiæ poſitionis redigantur? ibid.
Surſum & Deorſum an à veteribus conceſſa? fol.181.a
SYLLOGISMVS quotuplex? fol.60.b
Syllogiſmus quid? fol.61.a

T

TEMPERANTIA quid? fol. 131.a
Vt differt Temperatus a continente? fol.177.b
TEMPVS quotupliciter? fol.68.b
An poſsit eſſe multiplex? fol.68.a
Tempus cur potius aeri tribuatur, quàm cęteris elementis? fol.68.b
Feræ quomodo noſcant tempus? ibid.& fol.69.b
Tempus quid ſit? fol.69.a
An tempus iure per motum diffiniatur? folio 69.b
An tempus ſit numerus numerans? ibidem.
Tempus an ſit quantitas? fol.159.b
Tempus ſignificare & conſignificare quid? fol.98.a
TENEBRAE quotuplices? fol. 36.b
Cur nam opponantur? ibid.
De tenebris quot opiniones? ibid.
An eæ dentur re uera? ibid.
An eæ ſint intra terram? fol.37.a
An eæ ſint extra mundum? ibid.
An tenebræ fuerint priores lumine? ibidem.
Tenebræ quid? fol.35.a.& folio 36.b
TERRAEMOTVS quid? fol.139.b
TONITRVVM quid? fol.139.b
TORRENS quid? fol.139.a
TOTVM quotuplex? fol. 134.a
Cuinam opponitur? ibid.
Totum quid? fol.134.b
An totum ſit idem cum ſuis partibus? ibidem.
An detur forma totius? ibid.
quomodo dimidium ſit plus toto? folio 135 a
Infinitum an ſit propriè totum? ibidem.
Genus quomodo totum & pars? folio 135.b
TVRBO quid? fol.136.b

V

VACVVM ſiue Inane quotupliciter vſurpetur? fol.167.a
quid ſit Vacuum? ibid.
Quot opiniones fuere de Vacuo? ibidem.
An interuallum aliquod reperiatur ſeiunctum à dimenſione corporum? folio 167.b
An dicendum ſit Inane eſſe locum? ibidem.
Inane quid denotet? ibid.
Quid Chaos, & quot de eo fuere opiniones? ibid.
An in Vniuerſo reperiatur Inane? folio 168.a
An Vacuum dicatur conſimilis naturæ, & conditionis? ibid.
VEHICVLVM quotupliciter? fol.185.b
quid? ibid.
Quot ſint conditiones Aetherei vehiculi? fol. 186.a
An Ariſtoteles reiecerit vehicula animorum ætherea? fol.186.b
Quot ſint genera vehiculorum? folio 187.a
Quomodo de vehiculo aereo academici & Peripatetici inter ſe diſſentiant? fol.187.b
VENTVS quid? fol.139.b
VERBVM quotuplex? fol.97.a
Quid ſit? fol 97.b
an omne verbum poſsit dici nomen? ibidem.
Verbum an denotet actionem? folio 98.a
quomodo detur verbum infinitum? ibidem.
VERITAS quid? fol.131.a
VIALACTEA quotuplex, & quid? folio 138.b
VIRGA meteorologica quid? fol.139.b
VIRTVS quotupliciter? fol.129.b
Quid? fol.130.a
quot modis virtutes rebus tribuantur? ibid.
Virtutes infra rationem quæ? folio 131.a
Quæ propriè virtus? fol.131.b
An detur virtus materiæ? ibid.
quodnam eſt genus in definitione Virtutis? ibid.
an detur vna virtus omnes alias virtutes includens? ibid.& fol.132.b
Cur virtus non perdat alteram, ſed eam perficiat? ibid.
quomodo vni virtuti mediæ duo opponantur vitia? fol.133.a
Cur virtus rationis non ſit in medio collocata vt virtus moralis? ibid.
VITA & Viuens quotuplex? folio 82.a
Viuentium quot gradus? fol.82.b
Vitæ quot gradus? ibid.
Quid ſit vita? Quid Viuens? ibidem.
Vis vitalis quæ? fol 83.a
An detur vita animæ & corporis? ibidem.
An viuentia nutriantur vſque in finem? folio 86.b

INDEX

VITIVM quotuplex ? fol.131.b
Quid ? fol.132.a.& 133.b
Num poſitum ſit vitium in deprauata ſele-ctione, vel in opere. fol. 132.b
Quomodo vitium dici poteſt vnum, multi-plex, & infinitum ? ibid.
Num dari queat vitium totum includens omnia vitia ? ibid.
Cur virtus nō perdit, ſed perficit alteram: vitium verò ſeipſum perdit? ibid.
Quomodo vni virtuti mediæ duo opponā tur vitia ? fol. 133.a
Cur vitijs in principio obſiſtendum ? fol. 133.a
Quis eſt ſolus a vitio ſolutus ? fol. 133.b
Cur vitium naturæ ordinem euertat ? ibi-dem.
VIVENS. lege infra VITA.
VMBRA quid ? fol.35.a
VNIVERSALE quotuplex? fol.149.b
Quid? fol,150,a
De genere generaliſsimo plura. fol.150.a
Vniuerſalia cur quinque ? ibid.
Aequiuocum an recte dicatur vniuerſale ? fol.151.a
Vniuerſale ante rem quotuplex ? folio 151.b
Vniuerſale in re an ſit ens rationis, vel po-tius verè & abſolutè Ens. ibid.
An vniuerſale gignatur, & pereat ? ibid.
An abſolutè valeat incipere ? fol. 152.a
Num vniuerſale præſtet ſingularibus. folio 153.a
VNIVERSVM quotuplex ? fol. 134.a
Qnid ? fol.134.b
VNIVOCVM quid? fol.95.a
An detur medium inter vuinocum & æqui uocum? fol.95.b
VOLVNTAS, an ſit impoſsibilium ? folio 174.b
Quot ſunt differentiæ voluntatis à ſelectio ne ? fol.178.a
VOX quotupliciter diuiditur? fol.95.a
Quid ſit? fol.97.b
Elocutio quotuplex? fol.95.a
An ſoli homini competat? ibid.
Quid ea ſit? fol.97.b
Cur elocutionum materia ſit triplex ? fol. 104.a
VRBANITAS quid ? fol.131.a

FINIS.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS.

DE RERVM DEFINITIONIBVS. Liber Vnus.

PROOEMIVM.

HVMANA conditio, in hoc tenebrarum ambitu, adeò cũ
ignorantia eſt iuncta, eiuſq; caligine circumfuſa, ut ſapien-
tiæ ſplẽdor, vel in paucis fulgeat, vel apprimè tenebricoſus *Scientia*
appareat. Et iure optimo profectò, pauci enim per Naturã *rara eſt.*
perſpicaci ingenio ſunt prædíti, & qui eo valent; vel à ſen-
ſuum appetitionibus, tanquàm à pernicioſa Circe, à via Vir *Labor ho-*
tutis, quæ Regia eſt, abducuntur; uel fortunam adeò habẽt *mini utilis*
aduerſam, ut neceſſarijs careant; vel labores ferre, aut non ualẽt, aut nolũt, ſine
quibus nil pręclarum homini aſſequi datũ eſt; uel demùm ob proprij æui breui
tatem, longiſſimos ſtudiorum curſus abſoluere nequeunt; adeò ut iure optimo
potiùs mirari debeamus, quòd non omnes inſipiãt, quàm quòd pauci ſapere ui
deantur. Hinc Ari. in 2. de Anima enunciauit, nobis magis propriam eſſe igno-
rantiam, quàm ſcientiam, ex quo etiam docta Socratis ignorãtia manauit, dicẽ- *Docta i-*
tis hoc unum ſcio, quod nihil ſcio. Quæ ſcientia in dubium quoque ab alijs fuit *gnorantia.*
reuocata, affirmantibus ſe huius quoque eſſe ignaros, an nihil ſcirẽt. Propter eà
ut aliqua ex parte cõmuni impotentiæ ſuccurramus, memoriæq; labili feramus
opem, nitendum pro facultate eſt, longa in breuia, multa in pauca, cõfuſa in cõ *Vtilis eſt*
ſpicua, cõpoſita, & ex principijs orta, in ſimplicia, & prima capita redigere. Ita *ſermo com*
enim Deum (ut nobis licet) emulabimur, qui uniuerſam rerum multitudinẽ, *pendioſus.*
coniunctim, & ſimpliciſſimè in ſe incluſam, ſine ullo tempore diſtinctiſſimè in-
tuetur, adeò ut ſimul, & ſummè unus, & ſummè omnia, ſapientum conſenſione
iudicetur. Hoc conſiderãtes Lacedæmones Laconicè, hoc eſt multa paucis per *Lacedæmo*
ſtringendo, loquebantur, & ſententias quaſdam, tanquàm ſummas rerum enũ- *nes.*

Pythagoras. *Stoici.*

ciabant, id ipſum ſeruàrunt Pythagoræi, quorum carmina iure dicuntur aurea, cum ſeorſum à redundantia uerborum, precioſa, & ſalubria documenta includant, Stoici quoque eos imitati breuiloquio ſunt uſi, coſmographorum more, qui latiſſimas Regiones, quas toto uitæ curſu peragrare nobis non liceret, in eã redigunt formam, ut unico intuitu eas inſpicere ualeamus, eãdẽ ratione & uia

Hippocrates.

præclarè Hippocrates, compendioſis Aphoriſmis, ſanitati corporum ſuppetias tulit. Hoc cum pro omni ſcientia, & Arte mirum in modum ſit utile, pro inſpectrice Philoſophia, ob eius amplitudinem, & obſcuritatẽ ſummoperè eſt neceſſarium. Dum autem modum quærimus, formasq; conſideramus; quibus id aptè aſſequi liceat, modum illum longè cæteris pręſtare iudico, qui in principa

Vtilitas Definitionum.

lium capitum definitionibus eſt poſitus, ea namq; Methodo rerum initia Menti offerimus, multa in pauca perſtringimus, compoſita in ſimplicia reſoluimus, effecta redigimus in ſuas cauſas, redundantia reſecamus, & ea breuibus in lucẽ edita, ex quibus exacta cunctorum cognitio deducitur. Definitio enim eius eſt cõditionis, ut breuiſſimè uniuerſam rei eſſentiam patefaciat, & quoniam ex eſſentia, & natura rerum prodeunt affectiones, ideò per eam affectionum quoq; notitiam conſequimur, ſimulq; quid res ſit, & qualis, & propter quid ſit, relis di

Ariſt.

ſtinctè cognoſcimus. ideò Ariſtoteles in procœmio de Anima cõt. 11. enũciauit, inaniter & dialecticè traditas eſſe eas definitiones, per quas rei definitæ affectiones non cognoſcuntur. Propterea definitio adeò cum demõſtratione eſt iũcta, ut uel Principium eius ſit, uel concluſio, uel uniuerſa demonſtratio, ſola partitũ

Mathematica.

poſitione diſtincta, & Mathematicæ, quæ ſcientiarum certiſſimæ iudicantur, cũcta quæ oſtendunt, demùm in definitiones reſoluunt, ut legitur in ſecundo Phyſ. 68. His accedit, quòd appræhenſio earum definitionũ, quæ ſunt principia demonſtrationum, ad habitum intelligentiæ pertinet, cũ ſit cognitio Principiorum, qui habitus, eſt melior habitu ſcietiæ, ut legitur in primo Poſteriorum, nã illum parit, ac facultate includit, iure igitur qui in diſciplina inſpectrice uerſantur, cuius finis eſt rerum cognitio, de rerum definitionibus tenẽtur eſſe ſoliciti, munere quarum cuncta noſcuntur, & ſine quibus, nil ſcire nobis datum eſt. Vt enim in diſciplinis, quarum finis eſt opus, uel actio, congruenter cuncta redigũtur in capita, dum leges, & rectè operandi rationes in pauca perſtringuntur, ita in philoſophia, cuius finis eſt ueritas, id aptiſſimè efficitur per definitiones. Pro-

Speuſipp⁹.

ptereà cõmendandus eſt Speuſippus, qui breuibus amplecti cupiens vniuerſam Platonis ſui affinis, & præceptoris doctrinam, librum conſtruxit Platonicarũ definitionum. Cauendum tamen iudico, dum id facimus, ne ob uocũ multiplices ſignificationes decipiamur, neque adeò breuitati ſtudeamus, vt id nobis congruat, Breuis eſſe laboro, obſcurus fio. Propterea operępretium iudico, primò

Diſtinctiones pręferendę. *Addendę annotationes.* *Conſilium auctoris.*

diſtinctiones rerum definiendarum, nominumq; principaliores ſignificationes proponere, mox rerum definitionibus traditis, annotationes quaſdam lucidas, & diſtinctas addere, occurrentiaq; dubia diluere, vt attinentia ad definitiones clariora reddantur. His itaq; de cauſis conſilium meũ eſt principalium rerũ, ex quibus Vniuerſum conſtat, pótiores definitiones connectere, partim ex illuſtrium Philoſophorum libris ſelectas, partim à me excogitatas, & formatas, quibus tanquàm lumen aliquod, annotationes nonnullas ſuperaddam. Et quoniam humana cognitió magna ex parte eſt potiùs opinio, quàm ſcientia, & opinionum varietas contẽplationes reddit uberiores, & ſplendidiores, quod opera Plato. & Ariſtot. patefecerunt, quorum libri variarum opinionum, quaſi florum inſertione ſunt referti, ideò ego definitiones ſæpè referam ne dum ex Peripateticorum Principijs deductas, uerùm inſuper ex Academicorum, Stoicorumq; fontibus hauſtas, vt quid de attinentibus ad Vniuerſi conſtitutionem, po

tiores

tiores Philoſophi ſenſerint, reddatur conſpicuum, Opus profectò ut ſummoperè vtile, & ſublime, ita apprimè arduum, vt autem eius vtilitas reddatur conſpicuis, operepretium eſt conſiderare, magnam vim eſſe poſitam in ſtudiorum ordine, forma, & conſtitutione, & ſtudioſos iuuenes ſummoperè teneri eſſe ſolicitos de recto, & vtili ſtudendi genere, ne Chaos conſtituant, & in Labyrintho perdantur. Rectum autem ſtudendi genus in hoc præſertim eſſe poſitum experientia, & ratione lucidè noui, nimirum vt legendo, audiendo, meditandoq; nitamur cuncta ſcitu, notatu, memoria've digna in prima & propria capita redigere, ex quibus reliqua pendent, ortumq; ducunt, & ex quorum notitia refulget cognitio cæterorum. Hoc autem ſeruabimus ea Methodo progrediendo, qua in hoc libro ego progredi conatus ſum, adeò vt vnumquodq; caput ſit tanquam Theſaurus attinentium ad illud. Propterea quicumque cupiunt ſuorum ſtudiorum fructum colligere, tenentur in vno, pluribuſve ſubordinatis libris, pro hoc paratis, primò capita à me definita diſtribuere, mox alia addere, quæ varia lectio eis offeret, & cũcta ſemper ad propria capita redigere, adeò vt mox de re aliqua, quouis modo verba facturi, inſpiciẽdo caput proprium, cuncta ad eam pertinentia ſe illis offerant. Ea erunt tãquam materia, quibus ordo & diſpoſitio, tanquam forma erit addenda. Memoria noſtra labilis eſt, ideò ne fructus laborum pereãt, ſed nobis ad libitum pro vario vſu inſeruiant, accurratè condenda, auxilioq; calami ſeruanda ſunt. Rectam hanc ſtudiorum formã indicauit Ariſtoteles, quamuis ſubobſcurè, in primo libro Topicorum, nec alia fuiſſe puto Atacta, ſiue inordinata, quæ inter opera Ariſtotelis referuntur. Nitar ego ſtudioſis iuuenibus iter parare, Methodumq; patefacere, & agam quod valebo. Dum autem ſignum mihi propoſitum non attingam; occaſionem ſaltem præbebo ſublimioribus ingenijs id cumulatiùs efficiendi, ad ſolam Dei Gloriam, & honorem.

Ordo in ſtudio ſeruandus.

Recta ſtudiorum ratio.

Ariſt. auctor rectæ rationis ſtudiorum.

DE ATTINENTIBVS AD DEFINITIONIS NOTITIAM. Cap. I.

VT ad rerum definitionem paratiores accedamus, deq; illis rectiùs valeamus iudicium tradere, primò definitionis conditiones, & regulæ tanquam leges ſunt præſcribendæ, lex enim eſt recta ratio, qua rectum ab obliquo ſecernere valemus. Primò autem conſiderandum occurrit, num definitio dari, & formari queat, vel ne? Vetuſtiores Philoſophi rerum definitiones non inquirebant, easq; penitùs negligebant, vt ait Philoſophus in primo Metaphyſicæ, cap. 5. cuius negligentię duplex poteſt aſſignari ratio. Prima eſt, quia definitio eſt oratio formam explicans: ex ſententia aũt veterum materia erat vniuerſa eſſentia, & natura, formæ autem omnes iudicabantur affectiones, & accidentia, & propterea definitio formam explicans, & rem vnam ab altera ſecernens negligebatur. Altera ratio eſt, quia formas fluere, & continenter variari inſpiciebant, rei autem fluentis, nec ſcientia, nec definitio eſſe poteſt. Democritus primus fuit, qui definitiones excogitare cępit, vt legitur in primo de partibus Animalium, cap. 1. Mox Pythagoras, & poſt eum Socrates exactiùs definitiones indagârunt. hi namq; primi nouerunt, ne dum materiam non eſſe vniuerſam eſſentiam, verùm nec præſertim, ſed id tribuerunt formæ, & per id euerterunt rationem, & fundamentum primum. vt autem vitarent ſecundum, eſſentiales rerum numeros, & ideas excogitârunt, quæ eſſent rerum eſſentiæ, adeò ut definitiones, numeros, & ideas explicarent, quæ cum ſint à materia mortalium ſecrętæ, uarietati non ſunt obnoxiæ, quarum

Cur Vetuſtiores neglexere definitiones.

Democritus.

Pythagoras.

Socrates.

idearum mox formæ corporum iudicabantur vmbræ, imitationes, & participationes. Verùm quia definitio non formam abiunctam, ſed materiatã, & iunctam ſingularibus explicat, ideò Ariſtot. ſentiens cum illis formas eſſe eſſentias, & naturas rerum, ab eis receſſit, renuens eſſentiales numeros, & ideas, quæ vniuerſalia ante multa nuncupantur, & vniuerſalia in multis, hoc eſt, in rebus ſingulis approbauit, & conſiderauit. Singularia enim, quamuis numero varientur, ſeruantur tamen ſpecie; & quamuis ſingularia definita, & figurata pereant, ſumpta tamen indefinitò ſeruantur, quia continenter noua reficiuntur, mutantur ſecundùm quantum, ſeruantur ſecundùm quale, hoc eſt ſecundùm communem eſſentiam, ut legitur in quarto Metaphiſicæ, ac ita cadunt ſub ſcientiam, & definiri poſſunt. Nã vt in primo Naturalium. g. rectè ait Alexander, definitiones ſunt ſingularium ſecundum communia, & communium exiſtentium in ſingularibus, non itaq; inaniter inquiruntur rerum definitiones. At hoc in dubium uerti poteſt, cum dentur rerum definitiones, num illæ à nobis inueniri, & noſci poſſint? nam fuit quorundam opinio, & ut ait Philoponus Speuſippi, eas fugere humanum captum, quam opinionem etiam refert Ariſtoteles in ſecundo poſteriorum. Nitebantur autem præſertim hoc fundamento, nam quicumque rei alicuius cupit definitionem tradere, tenetur noſcere omnia, at nemo ualet cuncta noſcere, nemo itaque ualet definire. Minor ſatis conſtat, maior oſtenditur, quoniam hæc præcipua eſt definitionis conditio, ut rem definitam à cæteris omnibus ſecernat, nemo autem differentiam inter plura noſcit, niſi eorum habeat notitiam, ut in ſecundo de Anima docet Ariſtoteles. Hæc opinio à Philopono, & alijs uiris doctis tribuitur Speuſippo, at miror, cum ipſe librum conſtruxerit Platonicarum definitionum, cuius etiam Diogenes Laertius mentionem facit in uita Speuſippi, niſi dicamus Librum illum eſſe alterius Speuſippi, nimirum illius Alexandrini medici, cuius etiam Diogenes mentionem facit: uerum hoc approbandum non uidetur, quia liber ille definitionum tribuitur Speuſippo auditori, & affini Platonis. Propterea dicamus rationem illam ab eo fuiſſe formatam, uel tanquam argutam & apparentem, non autem cogentem, uel ut denotaret obſcuram & arduam definitionum inuentionem, & iure hoc dicere ualemus, cum poſteriorũ Academicorum ſententia fuerit nos de quauis re, pro utraq; parte probabiliter poſſe diſſerere, & propterea nobis opinionem competere, non ſcientiam, ac ita patet rationem Speuſippi conſentaneam reddi ſententiæ Academicorum, & per eam oſtẽdi non exactas, ſed probabiles formari definitiones. Nos autem pro Ariſtotele ſcientiam approbante rationem illam ſoluere ualemus. Primò dicentes eam patefacere ſolam difficultatem, non autem quod nullo pacto definitiones inuenire, & formare ualeamus. Secundò unà cum Ariſtotele in ſecundo poſt. addendum eſt, non eſſe neceſſarium definientem omnia ſcire, ueluti definiturus hominem, cognoſcens per eius conditiones illum eſſe ſubſtantiam, nõ eſt neceſſe ut cætera omnia prædicamenta noſcat, ſimiliter noſcens per eius opera quod eſt ſentiens, non eſt neceſſe ut cęterorum non ſentientium notitiam habeat, ea enim ſunt prædicata abſoluta, quæ ex ſe, & ſine relatione ad aliud ſunt nata cognoſci. His addo, quòd aliud eſt comparare duo, eaq; noſcere ut uaria, & diſtincta, quod competit ſenſui communi, noſcenti differentias diſtinctorum ſenſibilium, & noſcere diſtinctè aliquid quod eſt hoc, & non oppoſitum, quod competit definienti. Pro primo eſt neceſſe diſtinctè noſcere utrumq;, at non pro altero, nam ſat eſt diſtinctè noſcere quod eſt hoc, oppoſitum ſat eſt noſcere per communia, confusè, & per negationem. At ſtatim ex data ſolutione altera emergit ſatis pulchra dubitatio, quæ eſt, ſi pro unius indaganda, & formanda definitione, non eſt neceſſe cũcta noſcere, ſed ea ſolùm quæ ſunt illius generis, ſaltem pro indagandis, & formandis rerum om-

Ariſtot.

Alexand.

Num valeamus inuenire definitiones.

Ratio euerſentiũ definitionem.

Dubitat.

Solutio.

Sententia Ariſtot.

Dubitat.

nium definitionibus, id conſpicuè erit neceſſarium, & ob id temerè, & inaniter videbor ego id negocium aſſumere, cum ſit ſupra vires humani ingenij. At ego non adeò ſum audax vt cæteris me præferam, conſcius enim ſum imbecillitatis mei ingenij, nec polliceor me omnium exactas daturum definitiones, ſed communium quorũdam, & capitum principalium, neque etiam profiteor me earum omnium auctorem, plurimas enim ex libris virorum ſapientum deprompſi, & ea etiam quorum referam definitiones, non audeo me omnia diſtinctè noſcere profiteri, & præſertim quia plurimæ potiùs ſunt deſcriptiones, quàm exactæ definitiones, & ſi aliquis potiores inueniet, gratiæ ei erunt referendæ.

QVOTVPLEX, ET QVID SIT DEFINITIO. Cap. II.

Quid; genera Definitionum.

NONNVLLI viri docti, quinque ſtatuerunt Definitionis latè ſumptæ genera. Vnum explicans eſſentiam ex internis cauſis conſtitutum, ut ira eſt accenſio ſanguinis, circa præcordia. Alterũ explicans externas cauſas, & propter quid, vt ira eſt appetitus vindictæ. Tertium cum dinumeratione partium, vt Ars Medẽdi dicitur ſcientia ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum. Quartum, quòd traditur per alterum ad id relatum, ut Pater eſt filij Pater. Quintum eſt deſcriptio per accidentia. Ego tamen, vt diſtinctiùs capita ſingula refulgeant, ita dicendum puto. Definitio, vel ſolùm explicat quid denotat nomen, vel quid ſit res: ſi primum, ea dicitur notatio, & nominis explicatio, quæ eſt duplex, uel tranſumptio, & eſt explicatio uocis ignotioris per notiorem, ut fari eſt loqui, uel eſt nominis interpretatio, ut lapis ledens pedes: ſi autem explicat quid ſit res, uel id facit per negationem, uel per affirmationem; ſi per negationem, inde prodeunt definitiones per negationem traditæ, quibus præſertim definiuntur extrema, quod fit tribus modis, uel cum exceſſu, ut ſuprema, quod denotat præſtantiam, ut de Deo dicimus, quòd non eſt cęlũ, ſed aliquid eminentius, uel cum depreſſione, quod denotat imperfectionem, ut de Materia dicimus, quòd non eſt quid, nec quale, nec quantum, ſed aliquid infra, quòd detrahitur, dũ additur, ſed omnia hęc poteſtate, uel ſine utriſque, ut acci dens definitur per negationem cæterorum uniuerſalium. At ſi definitio traditur cum affirmatione, uel eſt cum relatione, uel abſoluta: ſi cum relatione, uel eſt cum relatione ſimplici, ueluti unum relatorum definitur per alterum, uel eſt per ſimilitudinem plurium relationum, & dicitur definitio Analogica, de qua inquit Ariſtot. in primo Phyſ. 69. Materiam noſci per Analogiam depromptã ex rebus Artificioſis: ita etiã definitur Deus dicendo perinde ad reliqua ſe habere, ac centrum Circuli ad Lineas inde ad circunferentiam deductas. Ad hoc caput rediguntur etiam definitiones traditæ per Metaphoram, ut quòd homo ſit Plata euerſa, nam Metaphora ex Analogia depromitur, Prima enim eſt ratio. Hanc ſequitur Analogia. Tertia eſt commutata proportio. Quarta eſt Metaphora. At ex aduerſo ſi definitio traditur per abſoluta, uel eſt per accidentia propria, & dicitur Circumſcriptio, uel per principia rei definitæ, & cauſas, & hæc eſt triplex, uel enim conſtat ex principijs internis, uel externis, uel ex utriſq;. Prima explicat quid res ſit, & propriè dicitur definitio. Altera propter quid, & rectiùs dicitur cauſa definitionis, ut docet Ariſtoteles in octauo Metaphyſicę. Tertia explicat utrumq;. prima eſt concluſio demonſtrationis, ſecunda eſt principium, tertia eſt Demonſtratio tota. Principia frequenter definiuntur per effecta, ut Natura per motum, at quia id cuius eſt opus, eſt gratia operis, ut dicitur in ſecundo de

Sententia propria.

Triplex Definitio per negationem.

Definitio cum affirmatione.

Analogia

Definitio Principiorum.

cœlo cont. 17. ideò ea definitio modo quodam redigitur ad eam, quæ eſt per cauſas externas. Hæc eſſe cenſeo prima capita latè ſumptarum definitionum; nos tamen potiſſimam, tanquam cęterarum regulam inſpicere, & explicare tenemur, ad quam in tradendis definitionibus debemus niti pro facultate eleuari.

Nomina varia Definitionis.

Definitionis varia ſunt nomina, nam in primo poſteriorum dicitur Terminus, tum quia rem intra ſuos terminos ita claudit, vt nil includat alieni, nilq; proprij excludat, tum inſuper quia id quod definitur in ſimplex genus, & differentias, tanquam in poſtremos terminos reſoluitur, & ob id etiam. Reſolutio nuncupatur, tum demùm quia ex ea conſtituuntur termini Demonſtrationum. Inſuper nuncupatur Proprium, vt patet ex primo Topicorum, & ex ſecundo poſteriorum, & iure, nam id eſt proprium, quòd ad eſſentiam pertinet, & cōpetit omni, ſoli, & ſemper, & reciprocatur cum definito. Inſuper dicitur forma, eſſentia & id quod res eſt, ob rem, quæ per eam explicatur, per eam enim abſoluitur quæſtio quid eſt, & cum nuncupetur eſſentia, etiam dicitur numerus, quia rerum eſſentiæ ſunt tanquam numeri, vt dicitur in 8. Metaphyſicæ, cont. 10. propriè tamen ab Ariſtotele deſcribitur, quòd ſit λόγος ὁ τοῦ τὶ ἦν εἶναι, hoc eſt ratio ipſius quid erat eſſe, Inquit aūt erat, vel vtens tempore vno pro altero, vt in primo Topic. ait Alexander, quaſi dicat quod eſt oratio explicans quid eſt ipſum eſſe, ſiue eſſentia res, ac ita id eſſe, non eſt redundans, vt obijciebant Antiſthenes, & Stoicorum nonnulli, referente eodem Alexandro, vel ait erat, conſiderans ſimul erat, & eſſe, pro denotanda conſeruatione eſſentiæ rei definitæ, nam æternum id ſemper eſt, quod erat. Inſuper cum definitio dicatur λόγος, quæ vox cùm orationem, tùm rationem denotat, ea conſiderata pro vocibus, rem denotantibus, oratio eſt. At conſiderata pro re denotata, eſt ratio, & forma, nam forma eſt, quæ per definitionem explicatur, quæ forma eſt ratio, primò quòd res ſit id quod eſt, ſecundò eſt ratio affectionum ſequentium formam, ſic quærere cur homo ſit animal rationis particeps, nil aliud eſt quærere, niſi cur homo ſit homo, vt legitur in 8. Metaphyſicæ 16.

DE DIVISIONE DEFINITIONVM PER cauſas externas, & internas. Cap. III.

DIVIDITVR frequenter Definitio apud Ariſtotelem, in conſtitutam ex cauſis externis, & conſtitutam ex internis. Inſuper in explicantem formam, vel materiam, ſiue in explicantem quid, vel propter quid vt iam dixi. Et animaduertendum, quòd diſtinctio in explicantem quid, & propter quid, ſiue in concluſionem Demonſtrationis, & principium, præſertim, & propriè vera eſt de

Definitiones accidētium præſertim ſecantur in explicantem quid, & explicātē propter quid.

definitionibus affectiónum, ſiue accidentium propriorum, nec non actionum ex eis prodeuntium, vt Iræ, Defluuij foliorum, Eclypſis, & ſimilium, quibus loco exempli frequenter vtitur Ariſtoteles. Definitionibus autem ſubſtantiarum, vel minus própriè competit, vel modo vario, eis enim eatenus competit, quatenus eadem ſubiecti definitio, relata ad ſubiectum dicit quid, relata autem ad affectionem eius dicit propter quid, ideò iure Auerroes, in magnis commentarijs ſecundi Poſt. enunciauit diſtinctionem illam propriam eſſe definitionum accidentium

Auerr.

propriorum. Ratio autem huius varietatis multiplex eſt, & primò vt pertinet ad cauſas externas ordiendo ab efficiente, affectiones non à ſimili fiunt, ſed prodeunt ex cauſa æquiuoca, ex eaq; pendente pro eſſe, & conſeruatione, ideò frequenter latet, & per eam vt maximè ſunt, ita maximè noſcuntur, ſubſtantia verò fit à ſimili, nec ex eo pendet pro conſeruatione, ideò inane eſſet dicere

homi-

hominem ab homine gigni. Secundò ut pertinet ad finem, ſubſtantiæ præſertim ſunt gratia ſui,& magis ſunt ſibi ſatis,non autem ſic ſe habet de affectionibus, vt de ira,& ſimilibus,quæ ſolùm ſunt gratia alterius,tanquam fines,ab eis diſtincti,à quo excitantur.Si tamẽ definiremus ſubſtantiam à ſimili non productam,vt Licyſcam,& Malum,magis uteremur cauſa efficiente dicẽtes gigni ex Cane & Lupo, vel equo,& Aſina.Similiter definientes Principia ſubſtantiæ, quia conſpicuè magis ſunt gratia alterius,quàm cõpoſitum,ſæpe id facimus per finem,vt Naturã definimus per motum,Animã per eſſe Principiũ nutriendi, ſentiendi, intelligendi,& mouendi,& Materiã per ortũ,& interitũ.Et quemadmodũ duæ relatæ diſtinctiones rectiùs congruuntur affectionibus,vt etiam eis congruit demonſtratio,quę cõflatur ex illis,ita diſtinctio in explicantẽ formam,& explicantẽ materiam rectiùs cõpetit definitioni ſubſtantiæ.Cuius ratio eſt,quia materia propriè eſt pars ſubſtãtiæ compoſitæ,cuius eſt definitio, accidentia enim ſolùm expoſcunt materiam,in qua recipiuntur, non autem ex qua tanquam ex parte conſtent, vt dicitur in 8. Metaphyſicæ cont. 12. conſiderandum tamen quòd definitio non ita materiam explicat, vt illam ſolam patefaciat, nam ſimul etiam formam includit, dicitur tamen explicare materiam, vt contradiſtinguitur ab ea, quæ ſolam formam explicat,vt patet exemplo definitionum domus,quo propè calcem ſecundi Phyſic. vtitur Ariſt. Inſuper dum inuicem comparantur definitiones affectionum conflatæ ex internis,& ex externis cauſis,quarum una eſt principium demonſtrationis,altera concluſio, prima explicat propter quid,altera quid eſt,prima rectiùs dicitur cauſa definitionis, altera definitio, vt docet Philoſophus ſub initio octaui Metaphyſicæ, inquiens cauſa quæ eſt,vt forma,definitio eſt:at nõ conſpicua definitio, niſi ei iuncta ſit cauſa,veluti quid eſt Eclypſis? Priuatio luminis, ſi verò addatur,à terra interpoſita,ea erit definitio cum cauſa. Ex his elicio,quòd dum quęrimus, quid ſit aliquid,quęrimus definitionem ex internis,quęrentes uero propter quid, quærimus conflatum ex externis. Hinc iure Auer. in ſecundo Poſt 38.inquit medium demonſtrationis debere eſſe diſtinctum ab eſſentia rei, quę oſtenditur. Tandem veritatem nobis patefecit Philoſophus in ſecundo Poſter. capit. 10. inquiens, differt dicere propter quid tonat, & quid eſt tonitruum, explicaturi propter quid dicimus quia extinguitur ignis in Nubibus, explicaturi verò quid, dicimus quòd eſt ſonus extinctionis ignis in Nubibus, nam ſonus eſt eius forma. At oritur dubitatio, nam Ariſtot. conſpicuè ſecum pugnare uidetur, ſub initio enim ſecundi Poſte. oppoſitum profert inquiens. In omnibus his manifeſtum eſt, quod idem eſt quid eſt, & propter quid, vt quid eſt Eclypſis? Priuatio Luminis in Luna à terræ interpoſitione. Propter quid Eclypſatur Luna? ob defectum Luminis per Terræ interpoſitionem. Quid eſt conſonantia? Ratio ſonorum in acuto, & graui. Propter quid conſonat acutum cum graui? quia rationem includunt numerorum, conſpicuè Ariſtot. affirmat idem eſſe quærere quid, & propter quid. Prætermiſſis varijs, quæ à nonnullis dicuntur, breuibus reſpondens, & ex ipſomet Ariſtot. ſolutionem eliciens dico. Primò duplicem poſſe fieri comparationem, vnam inter definitionem totam, & definitum,alteram inter partes definitionis ad inuicem: per primam comparationẽ dicimus idem eſſe quærere de definito quid, & propter quid, tùm quia per integram definitionem ſatisfacimus vtriq; quęſtioni, tùm inſuper quia referendo definitionem ad definitum, idem eſt quid,& propter quid, quatenus non ob aliud homo eſt homo, niſi quia eſt animal rationale, vt elicitur ex 7.Metaph.59. & ex 10.Metaph. cont. 16. At dum partes definitionis referuntur ad inuicem,tunc diſtinguuntur,vt iam patuit.Primam comparationem facit Ariſt. ſub initio ſecũdi Poſteriorum.Alteram verò in progreſſu eius libri,& in 8. Metaph. Ex his elicio

Controuerſia in Ariſtotele.

Solutio

in his

in his quæ ſolùm per interna definiuntur, vt dictum eſt de ſubſtãtijs, maximè verum eſſe, quod idem ſit quærere quid, & propter quid, nam quãuis gratia Exempli, homo prædictus ſit cauſa efficiente, & fine, tamen non ob aliud eſt Animal rationale, niſi quia eſt homo. Et quærenti quid eſt homo? dicimus quod eſt Animal rationale; ſimiliter quærenti propter quid? reſpõdemus quia eſt animal rationale. Et vice uerſa quęrenti, cur eſt animal rationale? reſpõdemus quia eſt homo, adeò vt quãuis homo ſit prædictus cauſa efficiente & fine, non tamen eſt prædictus cauſa media, ob quam ſit animal rationale. Inſuper conſiderandum eſt, quòd cum frequenter fiat mentio de definitione ſecũdum formam: per huiuſmodi definitionẽ tria intelligere ualemus. Nonnunquam denotatur definitio explicans formam, quæ eſt altera pars compoſiti. Nonnunquam denotatur definitio tradita per communia, & probabilia, quales ſunt definitiones Dialecticæ, quæ in procemio de Anima dicuntur inanes. Tertiò, nonnumquam denotatur definitio per cauſas externas, vt in procemio de Anima 16. Quæ definitio ob tres cauſas dicitur ſecundum formam. Prima eſt quia ea definitio quæ relata ad affectionẽ eſt per cauſas externas eius: relata ad ſubiectum eſt per formam, cum ex ea prodeat affectio. Altera eſt, quia vt per formam neceſſariò infertur id cuius eſt forma, ut dicitur in 2. Poſt. ita per definionem explicautem vel finem, vel efficientem conſeruantem, cui competat vt ſit ſimul cum effectu, neceſſariò infertur id cuius eſt cauſa, ſic etiam finis qui eſt actus, & forma quædam, dicitur cauſa materię, & non vice uerſa, vt patet ex 2. Phyſ. 91. Tertia ratio eſt, quia cauſæ externæ ſunt actus, & formæ quædam non includentes materiã, ideò definitio ex illis conflata, comparata cum altera includente materiam, dicitur per formam. Definitiones tamen Dialecticę in procemio de anima dicũtur formales, quatenus ſunt per communia, & probabilia Demũ cõſiderandum eſt, quod iure definitio per cauſas externas ab Ariſt. in 2 Poſt. dicitur ſine medio: definitio uerò ex internis dicitur prædita medio, & concluſio demõſtrationis. Ratio eſt, quia cauſæ externæ abſolutè ſunt cauſæ, & nõ pendẽt ex internis, ſed internæ ex illis, & ob id etiam externæ abſolutè nuncupantur cauſæ: internę uerò non abſoluiè cauſæ, ſed con cauſæ potius dicuntur, quod nomen eis tribuitur, ne dum quia ſunt ſimul, & componunt rem effectam, uerùm præſertim, quia externis ſubijciuntur, & diriguntur ab eis ad conſtituendum compoſitum, vt etiam ſæpè inſtrumenta nuncupantur concauſæ.

Definitio ſecundum formã triplex eſt.

Definitio per externa cur dicatur per formam.

QVORVM SINT, ET EX QVIBVS CONſtantur definitiones. Cap. IIII.

Cuncta valent modo aliquo Definiri.

DVM latè Definitionis nomen vſurpatur, nil in vniuerſo reperitur, quod modo aliquo definiri non poſſit. At ſi de propriè ſumpta definitione loquimur, ita dicendum puto. Eorũ, quæ ad vniuerſi cõſtitutionem conſpirant, quædam Locantur ſupra definibilia, quædam infra. Alia in ſerie definibilium, ſupra definibilia refulgent ſimplicia, & prima principia, quæ rectiùs dicuntur Principia definibilium, quàm propriè definibilia, vt Deus, ſeparatæ Mentes, actus, potentia, materia, forma, & ſimilia, rectiùs tamen forma dicitur ſupra definibile, & definitionem, quàm materia, nam materia ab Ariſtotele in calce ſecundi Phyſic. dicitur vehiculum definitionis, cum propriè definitio ſit forma; infra definitionem ea ſunt poſita, quibus adumbratè ſolùm, & diminutè definitio competit, nec ſunt principia, definitionis aliorum. Et quia rectum eſt regula, & menſura ſui, & obliqui, ideò ordiar ab illis, quę exactè definiri ſunt apta. Et comparatis ſubſtantijs cũ accidẽtibus, ſubſtantia exactiùs definitioni ſubijcitur. Ratio eſt, quia definitio eſt eſſentia,

Supra definibilia.

Infra definitionem.

Propriè definibilia.

Subſtãtia.

&id quòd res eſt, hoc autem propriè eſt munus ſubſtantiæ, nam accidentis eſſe eſt alteri inhærere. Inſuper ſubſtantia eſt ſibi ſatis prò eſſe, ac ob id eſt ſibi ſatis pro exacta definitione, nec eget accidente, per quod definiatur, vt accidens eget ſubſtantia. Secundò comparatis ſubſtantijs ſimplicibus cum compoſitis, Definitio magis propriè competit compoſitis. Ratio eſt, quia definitio conſtituitur ex ſimplicibus, & eſt reſolutio compoſiti in ea, vt dicitur in procemio Phyſi. cont. 5. Tertiò, comparatis primis ſubſtantijs cum ſecundis, hoc eſt ſingularibus cum vniuerſalibus, nõ ſingularium eſt Definitio, ſed vniuerſalium. Ratio eſt, quia ſingularia nil firmi includunt, ſed continenter uariantur, eſt tamen definitio animalium non ſecretorum, veluti Idearum, vt putant Academici, ſed exiſtentium in ſingularibus indefinitè ſumptis, vt cenſent Peripatetici. Hinc rectè Alexander in primo Natur. qui ait, Definitionem eſſe ſingularium ſecundùm communia, & communium exiſtentium in ſingularibus. Quartò comparata ſpecie vltima cum ſuperioribus vniuerſalibus. Definitio præſertim competit ſpeciebus poſtremis. Ratio prima eſt, quia ſunt ſubſtantiæ poſtrema perfectione præditæ. Altera eſt, quia vt legitur in ſecundo poſter. in eis minus latet æquiuocatio, quàm in ſuperioribus generibus. Tertia, quia magis ſunt compoſitæ, & ob id magis aptæ reſolui, ideò inquit Ariſtor. in 8. Metaph. cont. 9. Quare ſubſtantiæ contingit eſſe definitionem, vt compoſitæ, ſiue ſenſibilis, ſiue intelligibilis, primorum autem ex quibus hoc non eſt &c. Ex his patet poſtremarum ſpecierum ſubſtantiæ, propriè, & præſertim eſſe difinitiones. Ex his progrediendo ad accidentia, ea vel ſunt ſecundùm ſe, vel ex accidenti. Secundùm ſe quidem ſunt affectiones propriæ, quæ conſtituunt ſecundum modum dicendi per ſe, quibus propriæ, & præſertim competit ea definitio, quæ eſt tota demonſtratio, ſolo partium ordine diſtincta, & quæ diuiditur in definitionem per externa, & per interna. Dicuntur tamen definitiones ex additione, quia eas ingreditur ſubſtantia ſubiecta, quæ eſt diſtincti prædicamenti; inſuper dicuntur diſtingui à demonſtratione ſolo ſitu, & ordine partium, quod accidit primò, quia demonſtratio includit formã Syllogiſticam, non autem definitio, ſecundò, quia in demonſtratione præaccipitur definitio per externa, tanquam principium, & medium demonſtrationis, & infertur altera; definientes autem præaccipimus cauſas internas, & poſtponimus externas, ut ita dicitur accenſio ſanguinis circa præcordia, ob appetitum vindictæ, & Eclypſis Lunæ, dicitur priuatio luminis Lunæ ob terræ interpoſitionem. Tranſeundo tertiò ad accidentia quæ dicuntur ex accidenti, eam vel fiunt caſu, uel ex inſtituto naturæ, ſi fiunt caſu, vel conſiderantur pro rebus caſu factis, quarum cauſæ ſunt incertæ, & indefinitæ, nec fiunt ſemper, nec frequenter, ita earum nec ſcientia eſt, nec definitio, ut enim res ſe habent ad eſſe, ita ad cognitionem, & cum pro eſſe ſint indefinitæ, & incertæ, ita certa cognitione ſunt deſtitutæ. Vel conſiderantur vt ſunt Natura, & conditio vna communis multis, communiq; nomine vel caſus, vel fortunæ denotata, ac ita eorum eſt definitio, & ſcientia, vt patet ex ſecundo Phyſicorum, & definiri debent non ſecus, ac cauſæ per ſe, per ea quorum ſunt cauſæ, vt patet ex definitionibus caſus, & fortunæ, addendo ſemper rationem propriam, per quam tales cauſæ eſſe dicuntur. Ex aduerſo autem conſiderando accidentia quæ fiunt ſecundum ordinem, & inſtitutũ Naturæ; quales ſunt qualitates primæ, & prodeuntes ex illis, his tria competunt. Primo, vt ſint accidentia alteri inhærentia, & quatenus talia explicantur per id cui accidunt. Secundò, vt ſint ſpecies aliquæ proprij prædicamenti, ac ita explicanda ſunt per genus proximum, & differentias ea conſtituentes. Tertiò, vt pendent ex cauſis ſuis externis, ac ita definiuntur per eas nimirum per cauſam efficientem, vt qualitates ſecundæ, quòd pendẽt ex connexione, ſiue temperamento primarũ,

Cõpoſita.

Secunda.

Specifica.

De accidẽtiũ definitionibus.

ſimiliter per finem, vt Ariſt. in ſecundo de ortu, & interitu definit calorem per congregare ſimilia, & ſecernere diſſimilia, nã id cuius eſt opus, eſt gratia operis, vt legitur in ſecundo de cœlo. Per primam conſiderationem explicatur materia accidentium, per ſecundam forma, per tertiam efficiens, & finis.

Prudentia ex mente.

Secundæ notiones.

Progrediendo demùm ad ea quæ non ex natura, ſed ex hominis mente prodeunt, ea quidẽ triplicia ſunt, nimirùm ſecundæ notiones, Artificioſa, & ea quæ per Prudentiam fiunt, humanæq; actiones nuncupantur. Si loquimur de ſecundis notionibus, illæ conſiderantur tripliciter; Primò vt ſunt, ac ita conſiderantur à Metaphyſico tanquam receſſus ab eo, quod verè eſt. Secundò ut producuntur, qua conſideratione conſiderantur à Phyſico, ut in tertio de Anima, dum poſt cont. 20. explicantur tres humani animi operationes. Tertiò, vt ſunt inſtrumenta explicandi notiones primas, ſic conſiderantur à Logico, & ob uarios conſiderandi modos, uario modo definiuntur. Logicus eas definit præſertim per formam, materiam, & finem; per formam quidem, quia ſecundæ notiones ſunt modo quodam formæ, quæ per definitionem explicantur, ut genus dicitur vniuerſale, & Demonſtratio dicitur Syllogiſmus; per materiam autem non quidem in qua recipiũtur, qualis eſt Anima, ſed ex qua conſtant, vt Demõſtratio dicitur conſtare ex primis, veris, immediatis, prioribus, notiorib. & cauſis: vel per materiã circa quã verſantur, ut definitio, & demonſtratio in neceſſarijs verſari dicuntur. Definiũtur etiam per finem, vt Demonſtratio dicitur Syllogiſmus pariens ſciẽtiam.

Artificioſa.

Loquendo de Artificioſis, quia magna ex parte ſunt imitationes operum naturæ, vt domus ſtatua, & ſimilia, ideò vt Phyſica, ita Artificioſa, per materiam, & formam definiuntur, vt docet Ariſt. in calce ſecundi Phyſic. nec non in procœmio de Anima cont. 16. Diſtinctioreq; in eorum definitionibus fit mentio materiæ, quàm in definitionibus eorum, quæ natura conſtant. Et ratio prima eſt, quia eorum materia apprimè eſt varia, nec eſt vna communis omnium, vt Phyſicorum. Altera ratio eſt, quia arte conſtantia nil ſubſtantiæ includunt præter ſubiectũ, quod eſt materia, & pars eorum, & ob varietatem materiæ frequenter varijs facultatibus ſunt prædita, Præterea cum Artificioſa non ſint gratia ſui, ſed in vſum hominis dirigantur, per huiuſmodi vſum, & finem definiri debent: hic proprius conſiderandi modus Artificis, ex fine petitur, vt nos docuit Philoſophus in ſecundo Phy. 26. & in cõt. 91. enunciauit, quòd qui finis eſt, & id cuius gratia, & qui eſt principium, à ratione petitur, vt in ijs quæ Arte conſtant &c. Inſuper pro definiendis Artificioſis, nõ ſine ratione etiam de efficiente poteſt fieri mentio, cum enim Artificioſa non ita, vt Phyſica fiant à ſimili, ſed ab habitu mentis, qui per ſolam repræſentationem, & cauſam eſt ſimilis, ideò de illo habitu, & recta efficiendi ratione congruenter fit mentio, niſi adeò pateat, vt tanquam conſpicua dimittatur, ſic veſtes dicimus ab arte ſutoria factas, & domum ab arte ædificandi.

Actiones humanæ.

Demùm ſi loquimur de attinentibus ad prudentiam, & humanas actiones, quæ à ciuili conſiderantur, putandum eſt Philoſophum ciuilem plurium rerum definitiones recipere à Phyſico, vt etiam ſe habet de arte medendi; & ſiquid proprio habitu definit, id facere poteſt per omne genus cauſæ, præſertim tamen ea, in quibus verſatur, conſiderat, tanquam habitus mentis, veluti virtutes, vel tanquam corrigenda per huiuſmodi habitus, vt animi perturbationes, vel prodeũtia ex illis, vt munerum functiones, quorum omnium noſcit, & conſiderat omne genus cauſæ, & ob id, per omne genus valet definire. Logicus minimè conſiderat inſtrumenta Logica tanquam habitus mentis, & Ariſt. ea definiens in Logica, nunquam pro genere eorum ſumpſit habitum, proptereà errant nonnulli recentiores, dum inſtrumenta Logica per habitum definiunt.

DEFINITIONES IN VARIIS DISCIplinis modo vario conſiderari, & tradi. Cap. V.

Definitio vniuersè ſumpta à Logico, Metaphyſico, & Dialectico cõſideratur.

DEFINITIO poteſt dupliciter cõſiderari, primò vniuersè, ut De-
finitio eſt, ſiue primæ, ſiue ſecundæ notionis. Secundò cùm con-
tractione ad ea, quæ modo vario in diſtinctis ſcientijs definiẽda
ſunt. Primo modo conſideratur à Logico, Dialectico, & Meta-
phyſico; à Logico quidem, ut inſtrumentum Sciendi, partim di-
ſtinctum à Demonſtratione, partim cum ea iunctum, veluti cõ
ſideratur in libris Poſteriorum, dùm traduntur regulæ ſeruandæ in conficiẽdis
Definitionibus, manifeſtatur Methodus ſeruanda in eis indagandis, explicãtur
Quomodo à Logico.
earum conditiones, comparantur cùm demonſtratione, & alia conſimilia decla
Quomodo à Dialectico.
rantur. Conſideratur ſecundò à Dialectico, vt conſtituit diſtinctum Genus Pro
blematum, & Propoſitionum, quod fit in Libris Topicorũ, dùm referũtur Lo-
ca varia approbandi, & reprobandi definitiones. Tertiò conſideratur à Meta-
Quomodo à Metaph.
phyſico, vt eſt eſsẽtia, & id quod eſt res definita, ac ita inquiritur, an forma ſit tota
ta eſſentia rei definitæ? & nũ materia ſit pars eius, ut patet ex 7. & 8. Metaphyſi
cę. Dùm verò altera ex parte cõſideratur Definitio cùm cõtractione ad propriũ
modũ definiendi diſtinctarum diſciplinarũ, refulgent modi illi quinq; definiẽ-
Quinque modi definiendi.
di, qui ab Ariſt. referuntur propè calcem Procœmij de Anima. Datur enim Defi
nitio Metaphyſica, Dialectica, Mathematica, Phyſica, & particularium diſci-
plinarum, ac Artium, ut diſciplinæ Ciuilis, Artis medendi, & ſimilium, quæ cùm
ob fines varios, tũ ob variũ conſiderandi modũ uario modo definiunt. Nã Me
taphyſicus per habitum intelligentiæ, per maximum quod poteſt, ac ut cõtra di
Metaph.
ſtinguitur à Phyſico, uerſatur in rebus à materia ſecretis, quæ ſunt ſupra defini-
bile, easq; circumſcribit per communes voces, formã explicantes, & per opera,
ut quòd ſint ſimplices actus, ſint ſui eſſentia, actio, & ſimilia. Quatenus tamẽ Me
taphyſicus per habitum ſcientiæ, uerſatur in eo, quod eſt, quatenus eſt, quia id
quod eſt, non eſt commune uniuocũ, ſed ab uno, quod non diſtinctè noſcitur,
niſi notis contentis ſub eo, ita ualet cuncta quæ ſunt, quatenus ſunt, etiã ad ſpe-
ciem deſcendendo difinire, ut etiam ualet cunctis imponere congruentia nomi
na, quæ confusè id ipſum denotant, quod diſtinctè per definitionẽ explicatur,
ut patet ex quarto Mataphyſicæ, & ex calce Procœmij libri Phyſicorum, & defi
niens prædita omni genere cauſæ, ea per omne genus ualet definire, per relatio
nem tamen ad eſſentiam, & id quod eſt. Et particulares ſcientiæ frequenter de-
finitiones recipiunt à Metaphyſico, ut ſub initio ſexti Metaphyſicæ docet Philo
Metaphy. in omni genere cauſę eleuatur ad primũ.
ſophus, propterea minùs ueram iudicio quorundam opinionem, putantiũ Me-
taphyſicum ſolùm definire per formam, & finem, nõ autem per materiã, & cau
ſam efficientem; quod longè diſtare à uerò alibi patefeci, & cõſpicuè manifeſta
ui in omni genere cauſæ per habitum intelligẽtiæ eleuari ad primum: alioquin
non eſſet omni ex parte Sapiens, & loquendo de efficiente, conſpicuè Ariſtot.
in ſecundo Phyſicor. cont. 71 & 73. affirmat, primum efficiens, quod mouet, &
non mouetur, non à Phyſico, ſed à Metaphyſico conſiderari. Similiter mate-
riam in ſua prima notione, qua abſolutè eſt prima, nõ Phyſicus, ſed Metaphyſi-
cus conſiderat. Inſuper cùm Metaphyſicus cõſideret ens, quod diuiditur in ſub
ſtantiam, & accidens, & definiat utrũq; profectò non definit accidens ſine ſub-
iecto, & materia: cùm accidentis eſſe ſit alteri inhærere, & moneat Ariſtotel.
in ſeptimo Metaphyſicæ id debere per materiam definiri, quod niſi efficeret,

negligeret regulas ſuas. Demùm, cùm Phyſicus definitiones ſuas recipiat frequenter à Metaphyſico, & definiat per omne genus cauſæ, diminutas reciperet eas à Metaphyſico, niſi Metaphyſicus etiam omne genus cauſæ cõſideraret; diſtinguitur tamen à Phyſico, quia ens diſtincta ratione conſiderat.

Quõ definit Phyſicus.

Phyſicus etiã definit per omne genus cauſæ, vt docet Ariſtoteles in ſecundo Phyſicorum, id tamen facit ſeruando relationem ad corpus Phyſicum, quatenus eſt Phyſicum.

Quomodo Mathematicus.

Mathematicus conſiderans quantum imaginatione à ſubiecto & materia ſenſibili ſecretum, definiens illud, formam explicat, vt in ſecundo Phyſic. 68. docet Philoſophus. Addit tamen, dum opus fuerit, materiam Mathematicam, quæ eſt continuum, & partes.

Quomodo particulares Artifices.

Particulares Artifices magna ex parte per omne genus cauſæ definiũt, & quemadmodum Phyſicus plurimas definitiones à Metaphyſico recipit, ita particulares Artifices eas recipiunt ex ſcientia, cui ſubijciũtur, vt Medicus ex ſcientia de Natura, Perſpectiuus ex Geometria, referendo eas in finem proprium, vt Ars medendi in ſanitatem, & Perſpectiuus in attinentia ad viſum, quas etiam nonnunquam contrahunt per materiam propriam, in qua verſantur, ut Aſtronomus ſphęram conſideratam à Stereometra, contrahit ad eam Mundi.

Quomodo dialectic.

Dialecticus cum per omnia uagetur, etiam definire ualet omnia, ac id facere poteſt per omne genus cauſæ, dũ ea quæ definit, omni genere cauſæ fuerint prædita, uerùm cum id faciat, cauſis utitur, non tanquam propriè cauſis attinentibus ad ſcientiam, eamq; parientibus, ſed quatenus ſunt communia quędã, deprompta ex communi conſenſione, uel omniũ, uel plurium, uel ſapientiorũ: magna ex parte tamen definit per communia, & externa, & ideò eius definitiones in procœmio de Anima dicuntur ſecundùm formam, & inanes.

QVOMODO DEFINITIO APVD VARIOS ſit varia, & quomodo ſit vna. Cap. VI.

Attinẽtia ad eſſẽtiã pertinent, ad Metaphyſicum.

SENTENTIA eſt Ariſtotelis ſub initio ſexti Metaphyſicæ, diſciplinas ſub Metaphyſica collocatas, ipſius quid eſt nullã facere rationẽ, ſed ex hoc partim dilucido per ſẽſum, partim ex ſuppoſitione ſumpto, &c. indicat his uerbis Philoſophus attinẽtia ad abſoluta rerũ eſſentiã, inferiores diſciplinas ſupponere, eaq; accipere ex prima Philoſophia, illa uerò quæ earum ſunt propria, colligere ex ſenſu conſpicuis, & Methodo compoſitionis, declarata in ſecundo Poſteriorum.

Definitio, vt conſideratur à Logico.

Definitio, ut conſideratur à Logico, dicitur conſtare ex genere, & differentijs, nam Logicus conſiderat ſpeciem ut conflatam ex genere, & differentijs; & conſiderat cauſas explicatas per definitionẽ, ut ſeruãt modo aliquo conditionem generis, & differentiarũ. Quatenus uerò cõſideratur à Metaphyſico, dicitur eſſentia, quid eſt, & forma: & partes definitionis dicũtur, uel partes eſſẽtiæ, uel uehiculum, uel eſſentia tota: nam ultima differẽtia in 7. Metaphyſic. 43. dicitur tota eſſentia, & diuiditur in explicantem quid, & explicãtẽ cauſam eius, ut patet ex 8. Metaphyſicæ.

Vt conſideratur à Mathematico.

Inſuper ut cõſideratur à Mathematico dicitur forma, ut patet ex ſecundo Phy. 68. quod ei competit, quia eſt explicatio Mathematicæ formæ.

Vt à Dialectico.

Conſiderata quartò à Dialectico dicitur per formã, hoc eſt per communia, externa, & probabilia. Inſuper dicitur Proprium, Propoſitio, & Problema Dialecticum, ut patet, ex Libro Topicorum.

Vt à particularibus Artificib.

Conſiderata demùm à Phyſico, & ab Artificibus particularibus, præſertim diuiditur in explicantẽ formam, & explicantem materiam. Inſuper dicitur, uel ex omni, uel non ex omni cauſa conſtare: & conſiderata à Logico dicitur uel Principiũ, uel concluſio, uel

tota

tota Demonſtratio. Præterea conſiderandum, eſt quòd quamuis definitio ex varijs prædicatis conſtet, tamen dicitur vna, primò quia formam vnam, & vnam eſſentiam explicat, ſecundò quia Genus & materia ſunt poteſtate, formæ & differentiæ ſunt actus, ex quibus ſecundum ſe vnum conſurgit, ut patet ex octauo Metaphyſicę, tertiò quia quãuis varia ſępè conſpirent cum interna, tum externa pro re definienda, tamen quia cũcta diriguntur in explicationẽ vnius, dicuntur vnũ conſtituere, omnes tamen hę rationes facultate quadam includũtur in prima. At conſiderandum, quòd in hac definitionis vnitate, quatuor gradus inueniuntur, Vel enim ſola explicatur forma per voces eam denotantes, vt ſe habet de Mathematicorum definitionibus, nec non ſeparatarum formarum, Vel explicatur compoſitum per materiam & formam ex quibus conflatur, Vel tertiò explicatur id compoſitum per cauſas internas, & externas, quæ tamen ſint eiuſdem generis, Vel quartò explicatur Accidens, vel cõcretum vt album, vel abſtractum vt albedo, per attinentia ad diſtincta prędicamenta, nimirùm ad proprium accidentis, quod definitur, & ad prędicamentum ſubſtantię, quod eſt ſubiectum eius, Et quia ex his ſolum ex accidenti fit vnum, ideò huiuſmodi definitio, minimè omnium vna eſt. Inſuper ex varia conſideratione definitionis & partium eius, oritur vt aliquando partes omnes definitionis dicantur formę, nonnunquam partim formæ, partim materiæ, & demùm aliæ formæ, aliæ materiæ, aliæ fines, & aliæ efficientes. Omnes ſunt formæ, primò conſiderando definitiones Mathematicorum, & ſeparatarum formarum, quæ ſolam explicant formam, ſecundò conſiderando huiuſmodi partes ſub ratione Generis & differentiarũ, quæ ſunt prędicata vniuerſalia deprõpta ex forma, tertiò vt partes omnes explicant eſſentiam & formam totius, ut patet de ea definitione quæ ſolùm explicat quid. Dicuntur autem partim formæ, partim materiæ, quòd accidit quadruplici conſideratione. Prima, dum omnes partes conſiderantur ſub ratione generis, & differentiarum, nam quamuis genus, relatum ad id quod definitur, ſumatur ex forma, & dicatur forma communis, vt ait Auer. in ſecunda Phyſicæ 29. tamen relatum ad differentias, per quas contrahitur, obtinet conditionem materiæ, ut docuit Porphyrius. Secunda, dum conſideratur definitio ut conflata ex internis cauſis, quæ ſunt materia & forma. Tertia conſideratione conſtare dicitur ex materia & forma, dum conſideratur ut conflata ex cauſis externis, & internis; nam definitio per cauſſas externas, comparata cum altera dicitur per formam, quæ uerò per internas dicitur per materiam, ut dixi in præcedentibus. Quarta, definitio Dialectica dicitur per formam, quatenus eſt per externam & communia; ea uerò particularium diſciplinarum, & præſertim Artium dicitur per materiam, quia eſt contracta ad propria, & non eſt ſine materia. At demùm quando abſolutè, ſeorsùm, & tanquam inter ſe diſtinctæ, conſiderantur partes definitionum, ex omni genere cauſæ conflatæ, ſic & formam, & materiam, & finem, & cauſam efficientem includunt, & patefaciunt quid, in quo, à quo & cuius gratia.

Definitio quomodo ſit vna.

Quatuor gradus unitatis definitionis.

Quomodo partes definitionis dicantur vel formæ uel materiæ.

REGVLÆ NONNVLLÆ AD definitionem attinentes.

Cap. VII.

Inſtitutũ definientis

INDAGANTVR rerum Definitiones, vt quid res ſit exactè pro facultate, & lucidè refulgeat. Circumſcriptio autem ſolùm adumbratam, & confuſam parit cognitionem. Explicatio nominis, ſi fuerit pura notatio, qualis eſt Tranſumptio, & Interpretatio nominis, ea quoq; obſcuram parit notitiam; at ſi fuerit exacta, & exquiſita, in idem uenit cum exacta definitione: nomen enim id ſignificat, quod per definitionem explicatur; ut legitur in

Cur Definitio ſit principium Demonſtrationis?

quarto Metaphyſicæ context. 11. & tunc exactè noſcimus quid ſignificet nomen, dum exactam noſcimus definitionem, Cum autem definitionis officium ſit patefacere eſſentiam rei, quia ex eſſentia prodeunt affectiones: inde oritur vt cuiuſlibet demonſtrationis Principium próximum, & proprium ſit definitio, ut legitur in Procemio de Anima, nec non in 13. Metaphyſicę. Inſuper cum definitionis ſcopus ſit diſtinctè, & lucidè pro facultate definitum explicare, inde uariæ prodeunt conditiones, affectiones, & regulæ ad eam pertinentes.

Non eſt definiendum per Metaphoras.

Quarum una eſt non eſſe definiendum per Metaphoras, ut legitur in ſecundo poſt; Metaphora enim adumbratè, & extrinſecùs rem patefacit; Hinc explodendæ uidentur definitiones uariæ ab Academicis per Metaphoras traditæ, ueluti quòd homo ſit Planta euerſa, ſit ludus Deorum, & ſimiles. Modus explicandi per Metaphoras eſt Popularis, Rhetoricus, conducens pro opinione, & ornamento, non autem ſcientiam parit; nam pro ſcientiæ habitu formando, tenemur pro facultate uti uocibus proprijs, negligendo redundantiam uerborum, & inania ornamenta.

Regula uera, vt plurimùm.

Hæc tamen regula uera eſt ut plurimùm, & uera eſt de illis quæ exactè definiri ſunt apta, nec apprimè ſint difficilia cognitu. Aliquando tamen, uel ob difficultatem, uel quia res non eſt apta exactè definiri, uel ut ſaltem paremur ad ſcientiam, etiam in ſcientijs ualemus uti Metaphoris, ut etiam in ſcientijs, ob eaſdem cauſas utimur rationibus Dialecticis. Sic Ariſtotiles in primo Phyſicorum Materiam definit per Metaphoram, dum eam unà cum Platone appellat, Fęminam, & Magnum & Paruum: & in octauo Phyſ. Animal omne appellat paruum Mundum. Diſtincta tamen ratione in Rhetoricis, & ſcientijs utimur Metaphoris; Rhetor illis utitur pro ornamento, & populari ſuaſione; qui uerò ſcientiam cupit parere, illis utitur, uel ob rei difficultatem, uel quia exactè definiri non eſt apta, uel ut iuuenes excitet, & paret ad apprehendendam ſcientiam, ut etiam utitur rationibus dialecticis.

Quomodo ingredientia definitionẽ, ſint communiora definito.

Inſuper ſententia eſt Ariſt. in ſecundo poſter. ingredientia definitionem eo uſq; eſſe aſſumenda, quouſque unumquodq; communius ſit difinito, totum uerò ei æquetur & cum eo reciprocetur. Indicat his uerbis Phyloſophus, quamlibet definitionis partem communiorem eſſe definito: at oppoſitum legitur in ſeptimo: Metaphyſicæ 43. quo loci inquit Ariſt. ultimam differentiam eſſe id totum, quod res eſt, non autem eſſe communiorem, ſed cum definito reciprocari.

Propterea putandum eſt ſententiam prolatam in ſecundo poſt. eſſe ueram ſolùm de partibus antecedentibus poſtremæ differentiæ, eamq́; fuiſſe ab Ariſtotile prolatam, quia poſtremæ differentiæ magna ex parte latent, & quod deberet fieri per vnam, fit per plures illam explicantes. Quæ plures ſeorsùm ſumptæ ſunt latiores definito: iunctæ tamen ei æquantur, vt patet de rationali, & mortali ſumptis pro definiendo homine, dum rationale cum Academicis conſideratur tanquam commune homini, & Dæmoni. Præterea vera eſt ea ſententia, & Regula, de partibus ſolùm ſeruantibus conditionem partis, non de includentibus conditionem totius, qualis eſt poſtrema differentia, de qua Ariſtoteles in ſeptimo Metaphyſicæ 43. dixit eſſe totum id, quod res eſt. At ambigere quiſpiam poſſet, ſi differentia poſtrema eſt totum id, quod res eſt, & reciprocatur cum definito; ſat erit pro rei definitione poſtremam differentiam accipere, & cætera prætermittere. Reſpondeo eſſe rei, duplex eſſe, commune, & proprium. Poſtrema differentia eſt totum proprium, non commune. Pro exacta notitia Definiti tenemur noſcere, ne dum proprium eius, verum etiam commune, & præſertim quia id quod eſt proprium, non exactè noſcitur, niſi noſcatur commune; ideo inquit Ariſtoteles in ſexto Topic. capit. 3. Ignorato genere, etiam ignoratur ſpecies. Inſuper poſtrema differentia eſt totum id, quod res eſt, tanquam forma; at non eſt materia, quæ etiam noſcenda eſt: Genus autem ſe habet perindè, ac materia. Hinc definitio neceſſariò conſtat ſaltem ex duabus partibus, nimirùm ex genere proximo, & poſtrema differentia: ſi autem adſunt plures, illæ vel circumſcribunt genus proximum, dum caret nomine, uel differentiam poſtremam. Inſuper accuratè etiam conſiderandum eſt, regulam illam non eſſe veram de illis definitionibus, quæ conſtant ex externis, & internis cauſis, & ſunt demonſtratio tota: nam ne dum tota, verùm inſuper & ambæ partes reciprocantur cum definito, vt patet exemplo definitionum Lunæ: Et iure, nam cum una ſit principium demonſtrationis, altera conclusio, & ingredientia demonſtrationem reciprocentur, vt patet ex primo poſteriorum, eſt neceſſe fateri, vtramq́; definitionem ſeorsùm ſumptam reciprocari. Qua in re vidi nonnullos Logicos allucinari, & temerè refellere definitiones nonnullas ex externis, & internis conflatas, quia etiam partes earum reciprocantur cum definitò. Propterea dicendum eſt, quòd dum Ariſtoteles, in ſecundo poſteriorum, eam regulam protulit, definitionem ſolùm conſiderauit, quæ explicat quid, & conſtat ex genere & differentijs, quæ propriè dicitur definitio non autem conflatam ex cauſis externis & internis.

Dubit.

Solut.

REGVLAE ALIAE AD DEFINITIONEM attinentes. Cap. VIII.

Quomodo cauſæ externæ non ingrediantur Definitionem.

INQVIT Auerroës in primo Poſteriorum, cont. 35. cauſas externas non ingredi Definitiones, niſi ex accidenti, ſi accidat efficienti, vt ſit ſimul cum re, non ſeparatum ab ea, vt Terræ obiectio, quæ ſimul eſt cum Eclypſi Lunæ, & finis dum differentia propria latuerit. Hæc regula videtur dubia, cum enim definitio diuidatur in conflatam ex cauſis internis, & conflatam ex externis; profectò definitionem ex externis conflatam, non ex accidenti, ſed ſecundum ſe ingrediuntur cauſæ externæ. Soluitur dubitatio per ea, quæ nos docet Ariſtoteles, ſub initio octaui Metaphyſicæ, cum enim definitio vna conſtet ex internis, altera ex externis; Conflata ex internis explicat quid res ſit, & propriè dicitur definitio: altera explicat propter quid, & rectiùs dicitur cauſa definitionis. Sententia Auerrois, intelligi debet de propriè ſumpta definitione, non de cauſa eius, quæ ſemper eſt extrà eſſentiam rei, vt docet in magnis commentarijs ſecundi Poſteriorum, cont. 38. Inſuper dicuntur ingredi ex accidenti alia conſideratione, quia non ingrediuntur definitionem, vt definitio eſt, alioquin ingredi deberent definitionem omnem, ſed ingrediuntur definitionem, quatenus eſt definitio talis rei, nimirùm affectionis præditæ externis cauſis, patefacientibus propter quid. Ambæ ſolutiones veræ ſunt, prima tamen magis ad rem facit.

Dubitat.

Solutio.

Quomodo ipſius quid eſt, non ſit cauſa?

Inſuper profertur regula ab Ariſtot. in 7. Metaphyſicæ 59, nec non in octauo, ipſius quid eſt non dari cauſam, quod etiam indicauit in octauo Phyſicorum 15, redarguẽs Empedoclem, veluti quòd homo ſit Animal rationale, non datur alia cauſa, nõ enim ob aliud eſt Animal rationale, niſi quia eſt homo. Hinc definitio dicitur principium demonſtrationis immediatum; & ratio eſt, quia prædicatum à ſubiecto non diſtinguitur, & ob id nil mediare poteſt.

Dubitat.

Ex aduerſo ea regula videtur dubia, quia definitio explicans quid, demonſtratur per alteram, vt docet Ariſtoteles in ſecundo poſt, & in 8. Metaphyſicæ, ea, quæ conflatur ex cauſis externis, dicitur cauſa eius, quæ explicat quid, & conſtat ex internis. Controuerſia eſt ſatis conſpicua; Pro cuius ſolutione dico;

Solutio.

vel loquimur de definitione explicante quid; vel de explicante propter quid: Si de ſecunda loquimur, ea caret cauſa, & conſtituit Principium immediatum, & iure, nam cauſæ externæ abſolutè ſunt cauſæ, nec pendent ex internis; internæ verò non abſolutè ſunt cauſæ, ſed concauſę, & ſubijciuntur externis: Si verò loquimur de definitione explicante quid, conflata ex internis; duo conſiderare valemus. Primò, cur prædicatum competat ſubiecto? Secundò à quo, & cuius gratia? Si primum conſideramus, caret cauſa; nam ira non ob aliud eſt accenſio ſanguinis circa præcordia, niſi quia eſt ira. At ſi conſideramus alterũ, & quærimus à quo, & cuius gratia? ſic cauſam habet. Ariſt. conſiderans modò vnũ, modò alterum, videtur pugnantia enunciaſſe, cũ tamen re vera non pugnent.

In definitione nil redundãs.

Prętereà regula eſt in definitionibus, Nil debere eſſe redundans, nilq; deſiderari, quod ad eas pertineat, & ob id cũ definito reciprocari. Fundamentum eſt, quia definitio eſt explicatio eſſentiæ: ęſſentia autẽ eſt tanquã numerus, qui in indiuiſibili eſt poſitus, cui ſi ſola vnitas addatur, vel ab eo donatur, variatur ſpecies numeri; ob id etiam dicitur terminus, cuius conditio eſt, vt nil alieni includat, nilq; excludat, & deſerat proprij: Fortè etiã terminus dicitur, quia in eam, vt in ſuos

terminos, definitũ reſoluitur. Regula tamen vera eſt de propriè ſumptis definitionibus: at in circũſcriptionibus id non ſemper ſeruatur; ſic etiã quòd dum reciprocatur, nil ulterius debeat addi, eſt verũ de illis definitionibus, quæ ſolùm explicant quid, vel ſolùm propter quid, non de complicato ex utriſq́;, vt in præcedẽtibus patefeci. Inſuper Regula profertur, Vnius rei vnicam debere eſſe definitionem, quę ſæpè approbatur ab Auerroe, ueluti in 1. poſt. 46. in ſecundo poſteſtiorum 97. & alibi, & iure, nam cum eſſentia ſit una, & definitio reſpondeat eſſentiæ, ea quoq; debet eſſe vna. Similiter etiam vnius rei vnica eſt exacta demonſtratio, quia cauſa prima propter quam res eſt, vnica eſt.

Vnius vnica Definitio.

Dubitat.

Ea tamen Regula dubitatione non caret; tum quia eiuſdem datur definitio una dicens quid, & altera propter quid; tum inſuper quia Ariſtoteles, in proœmio de anima ait, Phyſicum, & Dialecticum eandem rem modo vario definire; tum tertiò, quia Ariſtoteles in eodem libro, frequenter eandem rem uarijs explicat definitionibus, ut in tertio Phyſicorum, Motum, in ſecundo de Anima, Animam; ſimiliter Plato Fortitudinem, Philoſophiam, & alia multa.

Solutio.

Pro ſolutione, cum Regula ſit, Vnius rei unam eſſe definitionem, diſtinguere tenemur primò ſubiectum, mox prædicatum eius.

Diſtinctio ſubiecti.

Subiectum eſt unius rei, quod intelligi debet, non unius ex accidenti, ſed ſecundum ſe, adeò ut dicere debeamus, Vnius rei, quatenus una eſt: poteſt autem eſſe una, uel ſpecie, uel genere, uel communi ab uno, & ut ea eſt una, ita definitio debet eſſe una; nam uniuocorum una uniuocè; eorum autem, quæ ſunt ab uno, debet eſſe una unitate ab uno. Inſuper id, quod definitur, poteſt eſſe unum fundamento, multiplex ratione, & conſideratione, & quia definitio reſpondet rationi, & modo conſiderandi, ideò definibile debet eſſe unum cum fundamento, tum ratione, & modo conſiderandi, ueluti ignis ut ignis, & quatenus eſt elementum diſtincta eſt ratio, & definitio, ut dicitur in decimo Metaphyſicæ, ut uero pertinet ad prædicatum, quod eſt definitionem eſſe unam, id debet intelligi de exacta definitione, non de partibus, quales ſunt definitio explicans quid, & explicans propter quid.

Diſtinctio prædicati.

Similiter non eſt uera de circumſcriptionibus, quæ cum tradantur per externa, & proprietates, quæ uariæ eſſe poſſunt, ualent multiplicari. Colligamus itaq. unius rei uno modo conſideratæ, & quatenus una eſt, unicam eſſe definitionem integram, & exactam, & eſſe unam uel ſpecie, uel Genere, uel communi ab uno, ut unum eſt id, quod definitur. Ex his refulget explicatio regulæ, & ſolutio aduerſarum rationum. Regula alia, ad definitionem pertinens, ſæpè profertur, & eſt, Quòd Definitio non ſit enumeratio contentorum ſub definito.

Definitio non eſt enumeratio.

Ratio regulæ eſt, quia ea enumeratio: pertinet ad diuiſionem, non ad definitionem, à diuiſione diſtinctam: nam definitio eſt reſolutio in priora; enumeratio autem eſt deſcenſus ad inferiora. Definitio explicat quid, & propter quid; contenta autem ſub definito neutrum patefaciunt. Inſuper inferiora ſolùm poteſtate, non autem actu in ſuo ſuperiori continentur, ut docuit Porphyrius; ideò in ſuperioris explicatione accipi non debent.

Dubitat.

At uariæ ſe offerunt inſtantiæ, nam Ariſt. in 2. de Anima. ſecundã Animæ definitionem cum enumeratione tradit, inquiens eam eſſe Principium primũ nutriendi, ſentiẽdi, mouendi, & intelligendi. Similiter in lib. de interpretatione enũciationem definit cum enumeratione, inquiens quòd eſt oratio unius de uno, uel unius ab uno, indicans affirmationem, & negationem, quæ ſunt ſpecies eius. Inſuper Geometræ cum enumeratione figuram definiunt, dicentes eſſe eam, quæ termino, uel terminis clauditur, indicando circulum, & figuras rectilineas, quę ſunt ſpecies figuræ. Galenus quoq; Artem medendi cum enumeratione definiuit, inquiens eſſe

ſcientiam ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum. Pro ſolutione dicendum, De-
Solutio. finibilia eſſe duplicia, quædam uniuoca, quorum præſertim eſt definitio; alia ab uno, & ad unum, quorum non tam exacta definitio eſt. Regula illa quod non fiat per enumerationem, uera eſt de uniuocorum definitionibus, non autem eorum, quæ ſunt ab uno, & ad unum. Ratio uarietatis eſt, quia uniuoca uerè ſunt natura una, in contentis omnibus eadem, ab eisq; diſtincta, & propterea ſine eis diſtinctè poteſt noſci, & definiri: ea uerò, quæ ſunt ab uno, non ſunt natura uerè una, ſed uaria in ſingulis contentis, & propterea ſine notitia contentorum ſolùm confuſè, non autem diſtinctè noſci poſſunt, ut itaq; ea, quæ ſunt ab uno, diſtinctiùs definiantur & noſcantur, eſt neceſſe, ut id fiat per contenta, & cum eorum enumeratione; huiuſmodi autem erant illa, ex quibus deſumebantur inſtantiæ.

REGVLAE ALIAE AD DEFINITIONEM attinentes. Cap. IX.

SENTENTIA eſt Ariſtotelis in ſecundo poſt. Definitionem omnem debere eſſe affirmatiuam, & uniuerſalem, quia dici debet de Definito cum affirmatione, & uniuerſaliter. Ratio regulæ eſt conſpicua, nam definitio eſt explicatio eſſentiæ rei, quæ eſſentia competit omni, ſoli, & ſemper, & ob id dicitur propriũ eſſentiale; id autem ne dum competit, uerùm etiam competit omni. Adſunt tamen inſtantiæ uariæ, nonnunquam enim definientes utimur negationibus, & ſignis particularibus, ueluti in ſecundo Phyſic. definitur Natura, quòd ſit principium quoddam motus; Linea definitur, quòd ſit longitudo ſine latitudine, & profunditate; Materia, quòd non ſit quid, nec quale, nec quantum. Augetur dubitatio, quia in primo poſt. ait Philoſophus, quòd definitio non dicit eſſe, uel non eſſe, quia neq; affirmatiua, neq; negatiua dici debet. Inſuper Ariſtoteles in ſexto Topicorum Loco. 33. inquit, Fortaſsè in quibuſdam neceſſarium eſt definiẽtem negatione uti, ut in priuationibus, nam cęcum eſt, quod non habet uiſum, quando natura eſt habere. Pro ſolutione accipiendum eſt, dum traduntur regulæ definitionum, eas ſemper eſſe referendas ad exactam, & exquiſitam definitionem, quæ eſt regula, & menſura omnium: primum enim uniuſcuiuſq; generis, dicitur cæterorum menſura. Inſuper cõſiderandum eſt, quòd aliud eſt definitionem totam uniuerſaliter, & cum affirmatione dici de Definito, & aliud eſt Definitionem non ingredi negationes, nec ſigna particularia. Primùm abſolutè uerum eſt, & enunciatur ab Ariſtotele in ſecundo poſteriorum. Alterum non eſt ſemper uerum, nam quædam definiuntur per negationem, ut Deus, Materia, Accidens, & Priuatio: at quamuis eorum definitiones tradantur cum negatione; uniuerſa tamen definitio, cùm affirmatione dicitur de definito, & negatio ſe tenet ex parte prædicati, vt cęcum eſt, quod non habet uiſum: dum dicimus, quòd non habet viſum, ea negatiò attinet ad prædicatum, quod affirmatur de ſubiecto, adeò vt conſtituatur enunciatio affirmatiua, & ſic ſe habet de reliquis. Inſuper loquendo de ſignis particularibus, eis nunquam vtimur tanquam partibus exactæ difinitionis, ſed ſolùm nonnumquam ea addimus generi, vt indicamus id eſſe contrahendum per differentias, vt ſi diceremus hominem eſſe Animal quoddam, nimirùm rationale. Similiter Natura dicitur Principium quoddam, & cauſa,

Margin notes: *Definitio affirmatiua & vniuerſalis.* — *Dubitat.* — *Solutio.*

hoc

hoc eſt,non omne principium,ſed id,quod eſt internum. Vt verò pertinet ad poſtremam inſtantiam, quia definitio non dicit eſſe vel non eſſe. Pro huius ſolutione duo dicenda ſunt. Vnùm eſt definitionem dupliciter conſiderari, primò ſeorsùm & ſecundum ſe, ſecundò vt dicitur de definito. Prima conſideratione nullo pacto dicit eſſe vel non eſſe, ſed ſolùm explicat quid, ut Animal rationale explicat quid ſit homo. Pro ſecunda autem conſideratione, vtendum eſt diſtinctione, & dicendum cum Ariſt. in lib. de interpretatione, quòd dicere eſſe,contingit dupliciter uel ſecundum ſe,uel ex accidenti:dum dicimus Homerum eſſe Poëtam,non ſecundum ſe dicimus Homerum eſſe,ſed quòd ſit Poëta,ideò non valemus ex eo inferre, quòd Homerus ſit,vt eo loci docet Philoſophus, ſimiliter ſe habet de definitione,dum nectitur cum definito, & dicitur de eo, ideò non ualemus inferre definitum eſſe, ueluti dicentes infinitum eſt id,in quo ſemper eſt aliquid ultra accipere, igitur infinitum eſt, hoc colligi non poteſt,quia id eſſe ex accidenti dicitur de infinito. Sic itaq; omnis definitio vniuerſaliter,& cum affirmatione dicitur de definito,& ſolùm ex accidenti dicit eſſe, vt prædicatur de eo. Præterea de relatis formatur ea regula, quòd vnum definitur per alterum:& vnum non poteſt definiri,& diſtinctè noſci niſi per alterum,ut dicitur in prædicamento relationis,nec non in ſexto Top.loco. 20. Ratio regulæ eſt,quia res,ut ſe habet ad eſſe,ita ad cognitionem;relatorũ eſſe eſt,vt id,quod ſunt,ſit ad aliud;ideò etiam per illud aliud noſci, & definiri debent alioquin relatio ad illud non eluceſceret. Verùm hæc regula dubitatione non caret, nam primò ſi vera eſſet,ſequerentur ea abſurda, ad quæ deducebat Ariſt. in primo Poſt. loquens de oſtenſione reciproca, ſiue circulari, tunc enim idem explicaretur per idem, ac idem relatum ad idem eſſet prius eo, & poſterius;nec non notius,& ignotius:nam ſi duplum declarat dimidium,eſt notius eo, & mox ſi dimidium declarat duplum, eſt notius duplo; ſimiliter eſt prius,& poſterius. At inſuper ſi dimidium declarat duplum, & duplum dimidium, à primo ad ultimum, dimidium declarabit dimidium. Præterea cum actus & potentia inuicem referantur; per actum inoteſcit profectò potentia, at non per potentiam actus,nam actus dicitur initium,& ratio intelligendi, & cognoſcendi. Inſuper menſura definitur per menſurabile,vt tempus per motũ, non autem menſurabile per menſuram, ueluti motus non definitur per tempus. Præterea priuatio definitur per habitum, non autem habitus per priuationem,ut legitur in ſexto Topicorum.loco.68.veluti tenebræ dicunt abſentiã luminis in medio apto id recipere, non autem lumen definitur per tenebras.

Vnum relatorũ definitur per alterum.

Dubit.

Pro ſolutione accipio,primò. Relatorum non exactam eſſe definitionem, nam exacta definitio eſt reſolutio abſolutorum in ſua principia, ideò mirum non eſt, ſi in eorum definitionibus non refulgent omnia,quæ pro exacta definitione requiruntur. Accipio ſecundò, Regulam tradi in ſexto Top. cap.3. Definitionẽ confici debere ex notioribus,quæ ſunt duplicia,uel enim ſunt notiora naturâ,uel nobis tantùm: definitio exacta conſtat ex notioribus naturâ, ea uerò quæ per notiora nobis tantùm traditur, Deſcriptio quædam eſt, ut quæ traditur per affectiones, & opera. Accipio tertio, Regulas ſemper debere intelligi ſecundum ſe,& cum reduplicatione,adeò ut relata, quatenus inuicem referuntur,mutuò ſe declarent. Addo quarto ex ſententia Ariſtot. in quinto Metaphyſicæ,Relatorum quædam ita ſe habere, vt ambo id,quod ſunt, alterius eſſe dicantur,vt pater filij, ſeruus domini,& vice uerſa, Alia verò ſic ſe habere, vt vnum ſolùm dicatur eſſe alterius, nõ è contrario:& huiuſmodi ſunt ea,quæ ſecundum numerum, & poteſtatem ad inuicem dicuntur, vt patet de menſura,

Solutio.

intel-

intellectu, ſenſu, & alijs ſimilibus. Sic menſura eſt rei menſurabilis menſura Menſurabile autẽ non dicitur eſſe menſuræ, ſed ſolùm menſura menſurabile. Hęc omnia hoc habent cõmune; vt quatenus inuicem referuntur, vnũ definiatur per alterum, id tamen fit modo vario, quatenus etiam modo vario ſunt ad aliquid. Ex his elicitur explicatio regulæ, & Solutio aduerſarum rationum.

Solutio aduerſarum rationum. Inſtabatur primò, quia laberemur in ea abſurda, ad quæ deducebat Ariſt. in primò Poſt. euertens oſtenſionem reciprocam. Reſpondeo id non contingere, primo quia demonſtratio debet eſſe per priora, definitio relatoru per æqualia, non enim eſt definitio abſolutè perfecta. Secundò, quanto declaratione vnius relatorum nõ accipimus ſolum alterum, ſed aliquid addimus, quod conditionem eius patefacit: in oſtenſione reciproca nil extrinſecùs addi tur. Inſuper ex eo quod eorum eſt par ratio, inferre valemus, quòd non magis vnũ conducat pro notitia alterius, quàm vice verſa, ſed cũ eorum eſſe in ea mutua relatione ſit poſitũ, ex ea quoq; mutua relatione refulget, quod eſſe non poteſt ſine vtriusq; cognitione, ut dicitur in ſexto Topic. loco. 20. Demùm nonnumquam accidit, ut id quod in definitione ponitur, quamuis non ex ſe, & ſeorsùm ſit notius, tamen inuentum, & iunctum cum nõnullis notioribus, conducit pro alterius elucidatione, vt ſe habet de materia, quæ quamuis ex ſe ignota dicatur, tamen iuncta cum aliis conſpirat pro explicando compoſito. Prætereà cum relata inuicem opponantur, de oppoſitis ſæpè profertur hæc regula vt eorum eadem ſit ſcientia, habitus, & diſciplina, ut patet ex quinto Nicomachiorum, ex primo de partibus Animalium, & ex locis alijs.

Oppoſitorum eadẽ eſt ſciẽtia.

Dubitat. Quæ Regula dubitatione non caret, nam ſcientia ſpiritualiter, & per repræſentationem eſt ipſum ſcibile, quia Scientia oppoſitorum non eadem, ſed oppoſita erit: oppoſita autem maximè diſtare dicuntur.

Solutio. Pro ſolutione, & explicatione Regulæ, conſidero oppoſita duo includere, nimirùm genus commune, & differentias oppoſitas: Ratione communis generis eadem eſt illorum cognitio; Ratione autem oppoſitarum differentiarum, per regulam topicam ab oppoſitis, ex eo quod competit vni, inferimus oppoſitum competere alteri, ac ita eadem eorum dicitur ſciẽtia. Inſuper legitur in ſecundo de Anima, Oppoſitorum eandem eſſe cognoſcendi facultatem, ſic uiſus eſt Lucis & tenebrarum, nec non albedinis, & nigredinis; Auditus, ſoni & ſilẽtij; nec non vocis acutę, & grauis, & ſic de cęteris. Tertiò dicitur in primo de partibus, Oppoſita ad eandem ſcientiam pertinere, & in qua ſcientia conſideratur vnum, etiam conſideratur alterum. Quartò legitur in quinto Nicomachiorum, Oppoſitorum eũdem eſſe habitum, cum enim eiuſdẽ ſint rationis etiam eiuſdem ſunt conſiderationis. Ex his elicio, Oppoſitorum eandem eſſe ſcientiam; tum quia habent aliquid commune, & per unum noſcitur alterum; tum quia eadem facultate noſcuntur; tum quia pertinent ad eandem ſcientiam; tum demum, quia attinent ad eũdem vniuerſæ ſcientiæ habitũ; & iure his relatis modis oppoſitorum eadem eſt cognitio, nam oppoſita vt oppoſita inuicem referuntur, vt enim ſimile dicitur ſimili ſimile, ita oppoſitum oppoſito oppoſitum, relatorum autem eadem eſt diſciplina. Ex aduerſo tamen, dum oppoſitum conſideratur ſecundum propriam rationem & differentiam, & ſcientia conſideratur, ut eſt ſcibile ſpiritaliter, uera eſt hæc regula, Oppoſitorum oppoſita eſt propria ratio, definitio, & ſcientia.

DEVS.

DIVISIONES.

Cur à Deo ordienaũ?

CVPIENS ea, quæ ad Vniuerſum pertinent, in capita redigere, iure optimo à Deo ordiar, cum ita ſit caput, vt omnium ſit Primum, Vnum, Optimum, & Eminentiſſimum. Vſurpatur Dei nomen, & per Metaphoram, & propriè. Per Metaphoram quidem; dum formoſa, & ea præſertim, ex quibus in nos inſignia munera vel redundant, vel redundare ſperamus, Dei nomine honeſtamus. Inde prodijt ea ſententia, quòd homo eſt homini Deus, & in eadem ſignificatione eos, quos vehementer colimus, Deos noſtros nuncupamus. Dum verò uſurpatur propriè, id ad huc ſit dupliciter, vel latiùs, uel præſſiùs: latiùs quidem dum extenditur ad omne, quod modo aliquo Diuinitatis eſt particeps, veluti Plato in decimo de Legibus, Animam Mundi, & Cęlorum animos, nuncupauit Deos: & Ariſtot. in ſecundo de Cęlo. 17. Cęlum Dei nomine denotauit. Hinc prodiêre Dij Gentium innumeri, & illi qui à Poetis celebrantur, vt Pan, Venus, & Pallas, quorum genealogiæ varijs fabularum commentis circunferuntur adumbratæ. Preſſiùs tamen & maximè propriè Deus dicitur cunctorum princeps, qui non Diuinus eſt per participationem, ſed ipſa Diuinitas, cuius conditio eſt, vt ſit vnus veluti cùm in 8. Phyſic. tùm in 12. Metaphyſicæ approbauit Ariſtot. in qua ſignificatione, modò de eo eſt ſermo.

Deus per Metaphoram. — *Deus propriè.* — *Deus maximè propriè.*

DEFINITIONES.

VT variæ de Deo fuerunt veterum ſapientum opiniones, ita uariæ circunferuntur deſcriptiones. Stoici (referente Diog. Laërtio) dixêre, Deum eſſe Animal immortale, rationale, perfectum, beatum, immune ab omni malo, Prouidentia ſua Mundum, & ea quæ ſunt in Mundo gubernans. Nam Stoici putârunt Deum eſſe corpus, &, vt ait Alexan. lib. de mixtione, eſſe ſpiritum tenuiſſimum per vniuerſum effuſum. Mercuius Termaximus Deũ per analogiam definiens, dixit eſſe Circulum, & Sphæram, cuius centrum eſt vbiq;, circunferentia nullibi. Zeno eſſentiam Dei dixit eſſe Cęlum, & Mundum totum. Propterea enunciauit Seneca, Deum eſſe omne, quod vides, & quod non uides. Chriſippus (referente Diog. Laërt.) nec non Antipater, & Poſſidonius putârunt eſſentiam Dei eſſe aërem. Boëtius fixorum Syderum globum. Zoroaſter (referente Plutarcho) dixit Deum eſſe Lucem. Moyſi Deum interroganti quòd nam eſſet nomen eius, reſpondit Deus, Ego ſum qui ſum. Proclus in Aegyptiorum hiſtorijs refert, Mineruæ Templo inſcriptum fuiſſe. Ego ſum, quod fuit, quod eſt, quodq; futurum eſt, velum meum nemo unquã reuelabit, quem ego fructum peperi, Sol eſt. Alcinous hac circumſcriptione eſt uſus. Deus eſt cauſa Mentis, omnibus præſtans, in Menté ſemper vt obiectum agens, totiusq; Cęli Mentem ducens, ęternus ineffabilis, ſeipſo perfectus,

Stoici. — *Mercuius Termax.* — *Zeno.* — *Seneca.* — *Chriſipp.* — *Boëtius.* — *Zoroaſter.* — *Proclus.* — *Alcinous.*

Academici. nullius egens, ſemperq́; & undiq́; abſolutè perfectus, Diuinitas, Ratio eſſentiæ, Veritas, Harmonia, & Bonum. Inſuper Academici ita quoq́; Deum circumſcripſerunt. Deus eſt ſupra ens, & Principium entis, ſuper Mentem & caput eius, ſupra intelligibile, & principium illius. *Plotinus.* Plotinus En. 6. lib. 7. cap. 32. dixit, Deum eſſe nullum entium, & entia cuncta, Infinitum ſine magnitudine, & abſq́; immenſa magnitudine; Eſſe vbiq́; & per omnia ſecula regnare, & cum ſit infinitus, Amorem quoq́; erga ipſum eſſe infinitum, ac vniuerſæ pulchritudinis eſſe poteſtatem, & florem ipſum, pulchrum, efficientem pulchritudinem. *Speuſipp.* Speuſippus in libro Platonicarum definitionum dixit, Deus eſt viuens, immortalis, ex ſe ad beatitudinem ſatis, eſſentia ſempiterna, ipſius boni cauſa. *Ariſtot.* Ariſtot. in 12. Metaphyſicæ 39. dixit, Deum eſſe Animal optimum, ſempiternum, & ipſummet æuum, ſiue æternitatem; Dixit eſſe Animal, non quia putauerit eſſe corpus, conſpicuè enim in octauo Phyſicor. & 12. Metaphyſicæ id reiecit: ſed Animal eſſe dixit, uel per Metaphoram, vel conſiderans Deum unà cum cęlo, eiq́; aſſiſtentem, largientemq́; vitam, pro ſecundo actu, quatenus ei dat motũ.

Orpheus. Orpheus ita Deus circumſcripſit,

Tu habes Mundi terminos vniuerſi,
Tibi cura eſt Principium, & finis.
Per te vireſcunt omnia,
Tu Sphæram totam Cythara reſonante contemperas.

Boëtius. Et Boëtius in libro de conſolatione,

O qui perpetua Mundum ratione gubernas,
Terrarum, Cœliq́; ſator, qui tempus ab æuo
Ire iubes, Stabilisq́; manens, das cuncta moueri.

Capita circũſcriptionum. Verùm vt circumſcriptiones ſingulas per capita in ordinẽ redigamus, conſiderandum, quòd cum Deus, quia eſt immenſus, primus, & ſimpliciſſimus nequeat per finita, priora, & ſimpliciora definiri, valet tamen per quinque præſertim adumbrari, & circumſcribi. *Primũ per attributa abſoluta.* Primò per attributa quædam, abſolutè ei competentia. Secundò per negationem. Tertiò per Analogiam, & Metaphoram, ex analogia depromptam. Quartò per contradicentia ſine contradictione. Et quintò per relationem ad opera, eiusq́; munera. Si progredimur per ea, quæ abſolutè illi cōpetunt, Deus dicitur Ens, Bonus, Pulcher, Iuſtus, Sapiens, Omnipotens, Actus primus, Mens prima, Ex ſe perfectus, & ſatis, Eſſentia ſimpliciſſima, Ipſum Neceſſe eſſe, Ipſum vbiq́;, Ipſum Vnum, Id quod ſolũ ex ſe eſt: Suiq́; gratia ſolum eſt, & ſic de ſimilibus. *Secundum per negationem.* Dũ verò ſecundò circumſcribitur per negationem, dicimus Deum non eſſe corpus, ſed ſupra corpora, non Elementũ, non Cęlum, nōn Mundum, non Animam, non Angelum, ſed ſupra hæc, & aliquid his eminentius. *Tertium p Analogiã.* Si tertiò Analogia & Metaphora vtimur, dicimus, Deus eſt alpha, & omega: Eſt ſphæra immobilis, cuius circuli ſunt Mens, Anima, & Natura: Eſt centrum à quo, & ad quod perinde ac lineæ ducuntur, & diriguntur omnia: Eſt fons boni, Sol inuiſibilis, Lux uera, Pelagus immenſum in ſe fluens, Mundus eminentiſſimus, Incorporeus, originalis, Sphęrus, Amicitiæ, Intelligibilis, Idealis, & ſimpliciſſimus. Eſt Pater omnium, Paſtor optimus, Vigilantiſſimus Pater familias, Via, recta, Vita omnium, Sol Iuſtitiæ, & ſic de ſimilibus. *Aegyptij.* Apud AEgyptios ſacerdotes circumſcribebatur Deus Figura Accipitris; Inſuper Sceptro Regio, denotante Imperium, cuius uertici oculus, & auricula ſuper eſſent, quia omnia uidet, & audit. *Quartum per contradicentia.* Quartò id facere ualemus per contradicentia ſeorsùm à contradictione, cum enim Deus præſtet condictionibus cunctorum; ea, quæ in alijs contradictionem includunt, in eo eminen-

eminenter pro ſola communi perfectione ſeorsùm ab oppoſitione ſeruantur.
Ideò Auer. diſputatione 10. in ſol. 3. dubij ait, Deum ſupra contradicentia eſſe
poſitum. Hac via progredientes dicimus, Deus eſt, id quod cum ſit Primum, *Auer.*
eſt poſtremum; cum ſit maximum, eſt minimum; cum ſit vbiq;, eſt nullibi; cum
ſit ſemper, eſt nunquam; cum ſit omnia, eſt nihil; cum ſit terminus eſt infiniti;
cum ſit expers molis, implet omnia; nam Deus ſine vlla dimenſione eſt latiſſi-
mus, longiſſimus, & profundiſſimus; videtur ab omnibus, & à nullo; eſt primò
& poſtremò cognitus; eſt omnia ſine numero; vbiq; ſine loco; immenſus ſine ex
tenſione; omnipotens ſine potentia; cum non ſit ens, ſolus eſt. Inſuper eſt caſus,
eſt Fortuna, Fatum, & Natura, & nihil horum. Demùm circumſcribitur Deus
per relationem ad eius munera, & opera; nam cœli enarrant Gloriam Dei, cę- *V. per rela-*
tera autem ex eo habent primò vt ſint, ſecundò vt bene ſint, tertiò ut ſeruétur, *tionem ad*
quartò ut operentur. Inſuper Deus eminentiſſimè conditionem cauſæ ſibi ſer- *opera.*
uauit, nam omnium eſt cauſa, ſolùm eſt cauſa; ſemper eſt cauſa. In hæc con-
uerſi dicere poſſumus, Deus eſt Principium omnium & finis; Eſt Mundi Fa-
ber, Mundi uita, Mundi ſalus; Origo boni; cum ſit ipſum bonum; Origo ueri;
cum ſit ipſum uerum; Origo pulchri, cum ſit ipſa met pulchritudo; Origo en-
tis, cum ſolus ex ſe ſit. Hac conſideratione, ut enunciauit Seneca in lib. de be- *Seneca.*
neficijs, & approbatur in calce lib. de Mundo ad Alexandrum, tot ſunt Dei no *Ariſt.*
mina, quot Munera. Ipſe enim eſt Iupiter, hoc eſt iuuans Pater, & Princeps
Mundi; Eſt Mercurius impartiens eloquentiam; Saturnus tribuens uim con-
templandi; Venus effundens pulchritudinem; Natura, cum ſit origo motus, &
initium operum Naturæ, Fortuna latenter fortuita dirigens, & ſic de cæteris.
Ego inter reliquas hanc deſcriptionem præſertim commendarem, Deus eſt ex *Potior cir-*
ſe actus primus, optimus, & ſimpliciſſimus, perfectionem uniuerſam eminentiſ- *cũſcriptio.*
ſimè includens, reliquorumq; auctor primus, & finis Poſtremus. A D. Auguſt. *D. Aug.*
Deus dicitur Principium Naturæ, Veritas Doctrinæ, & Fœlicitas uitæ; Inſuper
incorporea, incommutabiliſq; natura, à quo uita bona & æterna poſcen-
da eſt.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, ut ad caput primum circumſcriptio-
num pertinet, in dubium uerti, num Deus debeat dici Ens, & *Primum*
Mens? nam Academici id inficiantur, & Deum dicunt non *quod conſi*
ens, ſed Principium entis, nec Mentem, ſed caput eius. Hinc *deratur.*
dicitur πρό ευ, hoc eſt, ante, & ſupra Mentem, ut conſiderauit *Nũ Deus*
Philoſophus in 3. de Anima, minus rectè arguens Ariſtotelem. *ſit Ens &*
Ex aduerſo Theologi, & Peripatetici Deum appellant ens primum, Men- *Mens?* *Reſol.*
temq; ſupremam. Lis partim in uerbis, partim in ſententia eſt poſita: in uer-
bis quidem, quia ens eſt uox concreta deducta ex eſſe, ſiue eſſentia: & propte-
reà uel uſurpatur propriè, ac ita denotat collocata ſub Deo, quibus modo ali-
quo compoſitio competit, quorum Deus eſt Principium. In qua ſignificatione
Academici negârunt Deum eſſe ens, & in eadem Ariſt. in 8. Phy. 52. Deum
appellauit Principium eorum, quæ ſunt; Vel uſurpatur latè pro omni, quod in
uniuerſo reperitur, & contradiſtinguitur à nihilo, ac ita cùm Theologi, tùm Pe
ripatetici Deum appellant ens primum, & id quod abſolutè eſt. Similiter no-
men Mentis uſurpatur dupliciter, nimirùm uel pro ea facultate, quę apprehen *Mens.*

dit

dit aliud à ſe,ab alioq; perficitur:in qua ſignificatione Deus eſt ſupra Mentē, & Mentis caput;vel uſurpatur latiùs,pro quauis Virtute quouis modo Intelligen te,ac ita Deus eſt Mens prima,& Mēs Diuina. Altera ex parte lis de re eſt,quatenus potiores Academici Mentem primam ſecernunt à Deo, quod nec Theologi,nec Peripatetici faciunt;at de hoc alibi. Conſidero ſecundò loquen-

Alterum, quod conſideratur.

do de circumſcriptionibus per negationem, quòd extrema ea ſunt, quæ congruenter per negationem circumſcribuntur, ut Deus,& prima materia, de his enim maximè negatiua cæterorum uera eſt.

Cognitio, per negationem.

Inſuper circumſcriptio per negationem expoſcit notitiam aliquam eorum, per quorum negationem circumſcribimus; alioquin nil nobis patefaceret. Addo etiam, quòd hoc explicandi genus, in Materia indicat imperfectionem, in Deo uerò præſtantiam. Ratio eſt, quia loquendo de materia vltra negationem addimus,quòd ſit aliquid inferius, & quod ſit poteſtate: At de Deo loquentes addimus,quòd ſit aliquid ſupra negata, vt Deus nou eſt cęlum, non Angelus,non materiatus, non corpus,ſed aliquid ſupra.

Tertium.

Conſidero tertiò,quòd dùm pro Deo indagando vtimur negatione, enitendum eſt per negationem remouere ab eo omnem imperfectionem,vt ad ſupremam perfectionem eleuemur. Quinque autem præſertim ea ſunt,quę imperfectionem præſeferunt;nimirùm Accidens,quod ex ſe non eſt;Pendere ex alio; Materia,cuius propria eſt potentia;Corporata dimenſio,quæ non tota eſt ſimul, Et compoſitio.

Quinq; indicātia imperfectionem.

Quos omnes imperfectionis modos enitendum eſt per oegationem à Deo reijcere. Et inde colligemus, quòd ſit ſubſtantia,ex alio non pendens,à materia & mole immunis,& ſimpliciſſima.

Quartum

Conſidero quartò,quòd pro cognitione Dei magis nos eleuat negatio, quàm Analogia. Ratio eſt, quia per Aualogiam Deus redditur ſimilis vilioribus, & propterea potiùs deprimit,quàm eleuet; per negationem verò Deus ſupra uilia eleuatur,ac ita nobis offertur occaſio, ut diuini aliquid concipiamus. Per Analogiam dicimus, Deum eſſe ſimilem Soli, & Centro;per negationem verò dicimus eſſe aliquid ſupra.

Dub.

At pulchra ſe offert dubitatio, nam ſi Deus eſt Pan, eſt totum, & omne,quomodo ei competent negationes rerum?

Solutio.

Soluitur per iam dicta,nam Deus eſt omne,& nihil;Omne ſecundum eminentiam,& ſeorſùm ab imperfectione; Nihil verò ſecundum propriam formam,& conditionē contentorum ſub eo,& cum eorum imperfectione, & diminutione.

Altera Dub.

At alia adhuc emergit dubitatio.Nā regula Logica eſt, Ex omnibus negatiuis nil neceſſariò colligi, quomodo igitur ex ſola negatione eliciemus cognitionem Dei?

Solutio.

Reſpondeo,id fieri non uirtute formæ ſyllogiſticæ;ſed uirtute negationis, ut eſt remotio,& expurgatio quędam. Inſuper negatio non primò & proximè rem patefacit, ſed ſecundariò, per conſequutionem, & indirectè,ac etiam auxilio affirmationis, quæ additur, dicendo quòd ſit aliquid eminentius.

Quintum.

Conſidero quintò, vt pertinet ad Methodum,quæ dicebatur per contradicentia, quòd ea non verè ſunt contradicentia,quia non accipiuntur eodem modo,& in eadem ſignificatione, veluti dum dicimus, Deum eſſe ubiq;, & nullibi;eſt enim ubiq; per potentiam,& operationem;nullibi verò,vt prædita mole ſunt in loco,& ſic de cęteris. Nam verè contradicentia ſunt eiuſdem, de eodem, ad idem,ſecundum idem,& eodem modo,quæ de nullo penitùs,ſimul vera eſſe poſſunt.

Sextum.

Conſidero ſextò,ut pertinet ad circumſcriptiones per opera,quòd opera Dei, ut inſtituto inſeruit,ſunt duplicia: uel enim prodeunt ex abſoluta eius facultate,quę immenſa eſt,ueluti miracula,& creatio,& hæc patefaciunt abſolutam eius poteſtatem:vel prodeunt ex facultate ordinata,operante per cauſas ſecundas,veluti ſunt opera Naturæ,quæ non abſolutam Dei facultatem, ſed diſtributam per

ſecundas

ſecundas cauſas patefaciunt, quæ finita eſt. Theologi per prima opera eleuantur; hinc rectè noſcunt omnipotentiam Dei. Philoſophi uerò progredientes per opera Naturæ, quæ finita ſunt, iure immenſa Dei virtutem in dubium vertunt. Conſidero ſeptimò, ut vniuerſè pertinet ad Dei cognitionem, tres eſſe gradus cognitionis Dei. Primus competit nobis uiatoribus. Secundus electis, & Beatis. Tertius eſt proprius Dei. Duo primi ſunt præditi latitudine, & diſtinctione per magis, & minus. Tertius minimè, ſed eſt ipſa met Dei eſſentia, de qua dicitur, quòd ſolus Deus Deũ cognoſcit, quia ſolus ſibi æquatur; de alijs verò legitur, in Domo patris mei manſiones multæ ſunt. In gradu primo locum habet deceptio; in alijs minimè. Cognitio attinens, ad gradum primum eſt prædita compoſitione, diuiſione, & diſcurſu; Attinens ad ſecundum eſt ſimplex; ad Tertium ſimpliciſſima; prima eſt vmbra; altera Lumen; tertia Lux vera. Conſidero octauò (vt pertinet ad eandem cognitionẽ Dei) quòd Diagoras, & Theodorus, Deos eſſe omninò renuerunt. Prothagoras eos in dubium reuocauit. Democritus, & Epicurus, curam Mundi ab eo ſubſtulerunt, at animo affecto. Nil eſt notius, quàm quòd Deus ſit, Mundumq; regat. Verùm cum conſtet illum eſſe, & Mundus totus tamquam ſpeculum eum patefaciat, quid tamen ſit, nos maximè latet: Hic innumeræ de eo prodiêre opiniones. Hyero Tyrannus, cum Simonidem interrogaſſet, quid ſit Deus? ipſe deliberandi cauſa ſibi diem vnum expoſtulauit; cum idem poſt diem quæreret, biduum petijt; & poſt biduum dies quatuor; & cum ſemper conſiderandi tempus duplaret, interrogatus cur id faceret? reſpondit, quia quanto diutiùs conſidero, tanto mihi videtur obſcurior. Hinc Plato in Timæo enunciauit, opificem Mundi inuenire difficile eſt, & cum inueneris, patefacere Vulgo eſt impoſſibile. Et in Parmenide affirmat, nos Dei neq; nomen, neq; definitionem, neq; ſcientiam habere, eo quia ſit ſupra limites Intelligentiæ. Id ipſum prius Mercurius termaximus enunciauit: & poſt ipſum Dionyſius Areop. nec non Plotinus. Hinc dicitur Lux inacceſſibilis, Lux quidem ex parte ſui, inuiſibilis verò, & inacceſſibilis ratione imbecillitatis noſtræ Mentis: hinc ait Dionyſius Areopag. Hæc eſt Lux, à qua Lumen omne, & ad quam Luces omnes ſunt caligines; & vbi magis eſt obſcura ibi ſupra modum Lucem includit exuberantem. Ita percipimus id eſſe verum, quòd magis noſcimus Deum amando, quàm legendo, quia amplitudo Dei & eminentia, nequit humanis verbis patefieri, & per affectum magis & intimiùs cum Deo conformamur, quàm per humanam diſciplinam. Conſidero nonò, vt pateat, cuncta, quæ in uniuerſo reperiuntur, id omne quod habent ex Deo recipere, & per eadem, cum Deo necti, ſeptem præſertim eſſe, quæ cum Deo eminenter & per eſſentiam competant, tanquam riuuli ex fonte; ex eo effundũtur per cætera omnia; & tamquam radij communes, patefaciũt, nil eſſe in Vniuerſo; quod non pendeat ex eo. Ea autem ſunt, Eſſe, Bonum, Verũ, Vnũ, Aeternitas, Immobilitas, & Ordo. De ipſo Eſſe dicimus, quòd à primo cunctis tributum eſt, nonnullis clarius, alijs obſcurius; De Bono dicimus, cum eo quod eſt reciprocari, & cuncta id optare: De Vero ſimiliter enunciatum legitur, cum Ente, & Bono cõnecti, & cum illis reciprocari, cui opponitur vmbra, & deceptio; Similiter Vnum cum ente cõuertitur, & idem eſt homo, ens homo; & unus homò, ut legitur ſub initio quarti Metap. Aeternitas, niſi numero, ſaltem ſpecie, eſt opus Dei, qui eſt ipſa met Aeternitas, ut fatetur Ariſt. in 2. de cœlo, ex Deo enim res habent, ne dum ut ſint, ſed etiam ut ſeruentur; Immobilitas eminentiſſimè Deo competens effunditur per alia, quatenus ſeruantur ſpecie, & per communia à uarietate ſeruantur immunia; Demùm de Ordine loquẽdo Deus

Septimũ. *Tres gradus cognitionis Dei.* *Octauum.* *Simonides* *Plato.* *Nonum.* *Septem cõmunia ex Deo per uniuerſum effuſa.* *Eſſe.* *Bonum.* *Verum.* *Vnum.* *Aeternitas.* *Immobilitas.* *Ordo.*

C per

per Prouidentiam eſt eminẽs & originalis ordo;Natura autem,relata ad Deũ,
eſt ordinata;conſiderata in ſe eſt ordo participatus;relata ad ſua opera eſt pro-
Decimū. xima cauſa ordinis.Hinc ordo dicitur Forma Mundi. Decimò pro animi no-
Enitēdum eleuari ad Deum. ſtri recta inſtitutione conſidero,enitendum nobis eſſe ad Deũ pro facultate ele
uari,& cauendum ne recedamus ab eo;nam per acceſſum conſequimur bona,
per receſſum labimur in oppoſita mala.Properantes ad Deum eleuamur ad id,
quod eſt omnia,quod ex ſe eſt,ad ipſum vnum,ad pacem & amicitiam,ad bo-
num,ad verum,ad Pulchrum,ad purum & ſimplicem,ad immobilem,ad indi-
uiſibilem,ad actum purum,ad ſapientiam,ad Lucem veram,ad potentiſſimum,
ad Prouidentiam,ad ordinem,ad libertatem,ad conſimilitudinem,ad Patrem,
Regem,& cuſtodem,ad æternitatẽ,ad Diuitias deſideria explentes,& demùm
ad vitam æternam.Recedentes autẽ à Deo,cogimur in oppoſita labi,nimirùm
in nihilum,in id quod ex ſe non eſt,in pernicioſam multitudinem,in litem, in
Malum,in Mendacium,in deformitatem,In impuritatem & permixtionem,in
mutationem,& inconſtantiam,in diuiſibilem extenſionem,in materiatam potẽ
tiam cum priuatione iunctam,in inſipientiam, in cęcas tenebras, in impoten-
tiam & ægritudinem,in iniuſtitiam & vitia, in temerarium caſum & fortunã,
in Chaum & confuſionem,in vilem ſeruitutem, in deformem diſſimilitudinẽ,
in manus Tyrãnorum,& inimicorum noſtrorum,in vorax tempus, in miſerri-
mam egeſtatem,& demùm in mortem æternam;Vertamus itaq; terga mortali-
bus,& nitamur eleuari ad Deum,vt ſimus in eo, & ille in nobis per omnia ſe-
cula.Conſidero demùm,quòd cum omnia ſint plena Deo,& varia ſint munera
eius,Gentiles ad ſupremum & verum Deum non eleuati, ſed proximiora in-
Vndecimū tuentes,varios excogitárunt Deos,cum tamen re vera ſit unus. Ideò Seneca in
lib.de beneficijs rectè enunciauit, Deus eſt Natura,eſt Fatum,eſt Liber Pater,
eſt Hercules,eſt Mercurius,& demùm tot ſunt Dei appellationes, quot mune-
ra.Quæritur,cur nemo ſanæ Mentis inficiatus eſt Deum eſſe? Ratio potiſſima
Pooblemata nonnullas. eſt,quia Mens non eſt ſana,niſi per Deum,quare Mens abijciens Deum,abijcit
propriam ſanitatem. Cur ubi eſt,totus eſt? Quia pars,& diuiſio imperfectio-
Primum. nem denotát,quæ longè abeſt à Deo.Cur eſt ubiq;? Quia eſt ipſum met ubiq;,
2. adeò ut id ubiq; non ſit ſine eo.Cur implet omnia? Quia maior eſt omnibus.
3. Cur ſolus creat? Quia ſolus ex ſe,& abſolutè eſt. Cur eſt omnipotens? Quia
4. ſolus potentia caret,& abſolutiſſimus eſt actus.Cur ſubtracta Dei uirtute, cun-
5. cta in nihilum tranſeunt? Quia cuncta ex Dei uirtute habent,ut ſint, ſeruen-
6. tur,& operentur.Cur Deus maximè diligit Mundum? Quia nil eſt in Mundo,
7. 8. quod non ſit ipſius Dei.Cur ſolus Deus eſt abſolutè primus,ſimpliciſſimus,om-
9. nipotens,ipſa æternitas,ipſum bonum,ipſa ueritas, Finis omnium? Quia eſt
10. Deus,nam illæ ſunt natura,& conditio Dei. Cur ſapientes Mundi Deum ſub
11. nube tantùm inſpexerunt? Quia erant ſapientes Mundi. Cur deſerit nonnul-
12. los homines? Quia illi prius deſerunt Deum.Cur de Deo loquentes neſciunt
13. unde incipiant,& quando deſinant? Quia eſt infinitus. Cur de ſolo Deo non
14. 15. ualemus dicere,quòd ſit extra ſe? An,quia ſolus eſt omnia, Solusq; infinitus.
16. Cur ſolus non ualeat inſipere? An,quia ſolus eſt ipſamet Sapientia. Cur non
17. omnia creauit æqualia? An,ut crearet omnia.Cur ſuum bonum impartitus eſt
18. alijs? An,quia eſt ipſum bonum,cuius conditio eſt fæcunditas. Cur ſoli Ani-
mi puri uident Deum? An,quia lux per ſola perſpicua effunditur?

MENS. DIVISIONES.

DEo Mens proximè ſuccedit, ideò ſecundo loco de ea agēdū. Vſurpatur Mentis nomen quinq; modis. Primò pro Phantaſia quæ eſt vis imaginādi, vt apud Ari. in 2. de anim. cōt. 155. in 3. de Anima 20. & 48. Secundò vſurpatur pro eo Animi habitu qui inter quinq; rationis habitus numeratᷓ, & eſt cognitio Principiorum, quæ νοῦς dicitur, vt patet ex ſexto Nicomachiorū. Tertiò, pro quouis recto Mētis vſu, & officio, in qua ſignificatione Prudentes dicimus Mente prẹditos, Imprudētes uerò & delirantes, dicimus amentes, Mentis inopes, Menteq; deſtitutos, in qua ſignificatione Ari. in 1. de Anim. 24. dixit, Mentem non cōpetere omnibus hominibus, & in 6. de R. P. affirmauit, progreſſu temporis Mentem in homine gigni. Quartò uſurpatur pro Cẹlorum Mentibus, à corpore ſolutis, ſenſu nō egētibus: quarum caput eſt Mens Diuina, & ab Ari. cẹlorum motores dicuntur, & numerantur numero orbium. Quintò uſurpatur pro ea humanæ animẹ parte, quæ ex ſe eſt rationis compos, de qua proponit agendum Philoſophus in 3. de Anima inquiens, De particula autē Animæ, qua anima cognoſcit, & ſapit. Tres primæ ſignificationes inſtituto noſtro non inſeruiunt, ſolùm ſermo erit de Mēte in quarta, & quinta ſignificatione. Inſuper ex ſententia Academicorum diuiditur Mens in propriè ſumptam, cōtradiſtinctam ab Anima, & Mētē animariam. Mētē propriè ſumptam diuidunt in non participatā, & participatā; Mēs non participata eſt Mens ſuprema, in ſe manens, quæ à Potioribus Academicis ſtatuitur diſtincta à Deo; Mētes uerò participatẹ, ſunt Mētes ſub prima poſitẹ, quæ eius ſunt participationes, non ſecùs ac radij ſunt participationes Lucis Solis. Ex aduerſo Mens animaria eſt Anima rationis particeps, de qua ſimpliciſſimus, Plutarchus, & Priſcianus Lydus putant Ari. loqui in 3. de Anima. Quā animariam Mentem mox diuidunt in Mentem in ſe manētē, fungentem munere mentis agentis, & Mentem progreſſam, quam aiunt eſſe Mentem poteſtate. Inſuper hanc Mentem progreſſam diuidunt in imperfectam, ut in pueris, & ignaris, & perfectam ut in uiro ſapiente. At derelictis Academicis, ex ſententia Ari. Mens diuiditur primò in non pendentem ex alia, ut Mens Dei, & pendentem; quales ſunt reliquæ omnes. Quæ mox diuiduntur, nam uel ſunt Mentes puræ, à corpore & reliquis Animæ gradibus ſolutæ, ut motores Cẹlorum, uel ſunt partes humanæ animæ. Et huiuſmodi Mens, quæ eſt animæ particula eſt duplex, una agens, altera poteſtate. Inſuper Mens poteſtate uel penitùs eſt poteſtate, ut in pueris, uel ſolo habitu eſt prẹdita, ut in ſapiente dormiente, uel eſt prædita habitu & uſu eius, ut in ſapiēte cōtemplante. Prætereà Mēs habitu prædita, uel eſt decorata habitu contēplandi, & dicitur inſpectrix, ſiue contēplatrix, uel habitu agēdi, nimirū Prudentia, & dicitur Mens Practica ſiue agēs, uel habitu efficiēdi, nimirùm Arte, & dicitur effectrix. Inſuper diuiditur Mēs ab Ari. ſub initio ſexti Nicomachiorū, quia ſi ſupra rationē Principia inſpicit, abſolutè dicitᷓ Mēs; ſi ratiocinādo progreditur, dicitᷓ dianoetica, hoc eſt, cogitatrix, & ratiocinatrix; & dū ratiocinando progreditur per cauſas, & iuncta ſecundū eſſentiam, dicitur oſtenſiua, & ſcientialis; dū verò progreditur per cōmunia, & probabilia, dicitur

Mens pro Phātaſia.
Pro habitu.
Pro recto vſu.
Pro motoribus cœlorum.
Pro parte animæ.
Mens propriè & Animaria.
Non participata, & participata.
Mens animaria.
In ſe manens.
Progreſſa.
Imperfecta, & perfecta.
Mens non pendēs, & pendens.
Soluta à corpore & nō ſoluta.
Poteſtate, & Agēs.
Mens habitu.

Mens adepta.

abſolutè ratiocinatrix,& conſultrix. Demùm Mens inſpectrix diuiditur, quia vel eſt exactiſſimo habitu inſpectrice prædita,adeò vt poteſtatem omnẽ exuerit,& dicitur ab Auer. Mens adepta,quatenus adepta eſt Mentem agentem,tã quam formam & poſtremam perfectionem,quam adeptionem putat eſſe ſummum hominis bonum. Ab Academicis uerò dicitur Mens animaria progreſſa, reuerſa in ſeipſam manentem,& cum ſuperiore,& ueriore Mente connexam, quod etiam ab eis iudicatur ſummum hominis bonum. Vel ex aduerſo non eſt exacto & complecto habitu prædita,& abſolutè dicitur Mens habitu.

DEFINITIONES.

Mens non ualet exactè definiri.

MEns cum ſit ſimplex,& non ſit vniuocum aliquid ſed ab vno, & ad vnum,ſolùm valet circumſcribi, non autem exquiſitè definiri,& id exactiùs fiet deſcendendo per gradus eius, quàm vnica defininione cunctas amplectendo, vt etiam de Animæ definitionibus dixit Philoſophus ſe habere in 2. de Anima. Dum tamen vniuersè eam definire cupimus,dicere valemus,Mentem eſſe a-

Mens vniuersè.

ctum ſubſtantialem ſimplicem,non pendentem ex materia,ad intelligibile relatum. Deſcendendo autem ad gradus,ſi nomine Mentis denotamus Mentem primam ex veriore ſententia à Deo non diſtinctam, ei competunt deſcriptiones variæ,in præcedente Cap. Deo tributæ;& præſertim dicitur Actus eminen

Mens prima.

tiſſimus eminentiſſimam ſapientiam includens,cuius obiectum eſt ipſe met, in quo cuncta eminentiſſimè intuetur; cuius cognitio eſt rerum cauſa; Hinc dicitur ſphæra in ſe reuoluta,Lux Mundi,Sol inuiſibilis, Sapientia uera, Idea omnium,ſuiq; eſſentia actio. Si mox deſcendimus ad Mentes ſub Deo poſitas, aſſiſtentes Cęlorum orbibus,eosq; mouentes,quæ Intelligentiæ ſecundæ à Peripa-

Mentes cęlo aſſiſtentes.

teticis nuncupantur,dicere poſſumus,quòd ſint Actus ex Deo proximè pendẽtes,eiq; per cognitionem,& uoluntatem iunctæ,proprio Orbi aſſiſtentes, illum mouentes, & collocata ſub Cęlo,tamquam Dei famuli gubernantes. Hę Cęlorum Mentes nuncupantur Mentes,ut intelligunt;dicuntur ſeparatæ formæ, ut

Nomina varia.

ex materia non pendent;dicuntur Cęlorum animæ,ut Cęlo dãt uitam mouẽdo illud;& ob id ipſum dicũtur motores,& rectores Cęlorũ. Poſſunt etiã dici Naturæ,quatenus ex ſententia Ariſt. motũ producunt Phyſicũ, & mouent cũ conditionib. mouentium ſecundũ naturam:propriè tamen natura Cęli eſt eſſentia Cęleſtis Orbis,ut eſt apta moueri in orbem. Si tertiò deſcendimus ad Mẽtẽ ho

Mens hominis.

minis propriã;ea definitur ab Ari. quòd ſit particula animæ,qua anima cognoſcit & ſapit;inſuper quòd ſit principium quo anima ratiocinatur & exiſtimat; & in primo Nicomachiorũ c.6. eam appellat aciẽ animi,in 2. autem & in 3. de anima,eandem nuncupat aliud animæ Genus,aptũ ſeparari, ut ęternũ à mortali,& partem non mixtam cum corpore,non egentem Organo corporeo immunem à paſſione,ſolam diuinã ex partibus animæ,& ob id extrinſecùs accedere, ut legitur in 2. de Gen. Ani. c. 3.& actu eſſe intelligibilem, & ob id eſſe aptã in-

Mentis humana circũſcriptio.

telligere, ut legitur in tertio de Anima. Ex his hæc lata eius circumſcriptio elici poteſt, Mens hominis eſt particula animæ,qua anima intelligit, ex materia nõ pendens,organo non egens,à paſſione immunis,extrinſecùs adueniens, aptaq; ſeiungi,ut æternum à mortali; Et quoniam in humana Mente duæ conſiderantur differentiæ,quarum una dicitur Mens agens, Altera poteſtate; illæ quo-

Mẽs agẽs.

que ſeorsùm per earum officia ſe offerunt circumſcribendæ. Mens agens eſt differentia humanæ Mentis, munere cuius intelligibilia poteſtate reddun-

tur

tur intelligibilia actu. Inſuper Mens agens eſt animæ facultas, ſe habens ad Phantaſmata, ut lumen ad colores; ad officium intelligendi ut Ars ad Artificioſa; ad Mentem uerò poteſtate, ut habitus eius. Eadem dicitur ſui eſſentia actio, quatenus hæc eſt conditio eius. Mens autem poteſtate, contradiſtincta ab agente, eſt facultas humanæ animæ, apta per cognitionem fieri omnia, cum nil ſit actu ante quam intelligat: hinc dicitur ſimilis materiæ primæ, nec non tabellæ inſcriptione carenti, & locus ſpecierum intelligibilium. Hæc de humana Mente enunciant ſapientiores Peripatetici. Ex ſententia autem Academicorum hæc nuper declarata non eſt abſolutè Mens, ſed cum additione, nimirùm animaria in tertio gradu collocata; in primo enim reſidet Mens non participata, cui competunt Ideæ non participatæ; in ſecundo Mens participata, cui competunt Ideæ participatę; in tertio Mens animaria, cuius propriæ ſunt rationes, quę mens animaria in conuiuio dicitur oculus animi, tunc florens dum oculus corporis incipit defloreſcere. Mens autem prima, cuius aliæ ſunt participationes, eſt eminentiſſima entis vnitas, boni proles, intelligibilia includens, eaq́; indiuiduo ſimpliciq́; actu intelligens, ac per eadem Mundum producens, & Regens.

Mens poteſtate.
Academicorum ſententia.
Mens Prima.

ANNOTATIONES.

Conſidero primò, nomen Naturæ, & Animæ denotare conditionem, quæ alterius ſit; Natura enim naturalis corporis, & Anima animati eſſe dicuntur. Nomen verò Mentis denotare conditionem liberiorem, quæ non alterius ſit, ſed ſolùm ad intelligibile, vt ad obiectum, referatur: & ideò conditionem denotat eminẽtiorem, ſui dominam, aptam ab alijs ſeiungi. Ex quo elicio Animam & Naturam debere per id definiri, cuius ſunt: Mentem verò nequaquã, ſed ſolùm per obiectum ſuum. Conſidero 2. quòd cum Ariſt. Mentem primã à Deo non ſecernat, vt eam ſecernunt Academici, inquit Philop. in 3. de Anima, Ariſt. aduerſari cùm Platoni, tùm decretis Theologorum, qui Deum dicũt Proniam, hoc eſt, ſuper Mentem collocatum. At decipitur Philop. quia Ari. aduerſatur quidem Platoni, at non decretis Theologorum: hi enim Deum, & Diuinam Mentem idem exiſtimant, & quamuis D. Aug. in principio xv. libri de trinitate dicat, Deum eſſe ſupra Mentem; eo tamen loci non de Diuina, & ſupera Mente, ſed de humana loquitur, Et dum Theologi Deo tribuunt Proniã, Prouidentiam denotant, & prænotionem rerum, non autem diſtinctionem à ſupera Mente. Hanc opinionum varietatem de diſtinctione Dei à prima mẽte nouit etiam, & retulit Auer. in 5. diſp. contra Alg. in ſol. 3. dubij. Conſidero 3. Nomine Mẽtis apud Ariſ. nonnunquam denotari Phantaſiam, vt dixi, cuius rei quatuor poſſunt aſſignari rationes. Prima eſt, quia veteres Phantaſiam à Mente non ſecernebant, hinc iumentis quoq́;, & feris eam tribuebant, vt patet ex calce 2. de Anima, & ex primo de Anima 24. Altera ratio eſt, quia, vt legitur in 2. de Anima, in iumentis, feris, & pueris, Phantaſia eſt dux, & eo fungitur officio, quo Mẽs, in compote Mentis, adeò vt recta ratione ei reſpondeat. Tertia ratio eſt, quia vt legitur in 2. Phy. 80. Iumenta & feræ inſtigante Natura, & conducente Phantaſia, ea efficiunt opera, quæ mente facta videntur, & à pluribus ſapientibus Mente fieri iudicantur, vt à Porphyrio, Plutarcho, & alijs. Quarta ratio eſt, quia Phantaſia in homine ob nexum cum Mente, redditur rationis particeps, ut patet ex 3. de Anima 57. hinc vt per participationẽ ei cõpetit ratio, ita per participationẽ dici poteſt Mens. Cõſidero quartò, quòd cũ nomine Mẽtis

Primum. Mens eſt aliquid abſolutum.
Alterum.
Error Philoponi.
Tertium.
Cur Phantaſia dicatur Mẽs?
Ratio prima.
Secunda.
Tertia.
Quarta.

aliquando denotetur apprehenſio primorum principiorū, huius ratio eſſe poteſt, quia ea principiorum apprehenſio eſt ſuprema, prima, & origo cœterarum, & eſt maximè propria Mentis, cum ſit ſuprema eleuatio, facultate includens reliquas munerum functiones Mentis, adeò vt opus Principale, & facultas, eodem nomine denotentur, vt euenit de Phantaſia, ſenſu, & alijs multis; Et quoniam facultas parata eſt pro vſu recto, & per illum menſuratur, ideò etiàm Mens nonnunquam pro recto eius vſu vſurpatur.

Quintum. Conſidero quintò, quòd Ariſt. nonnunquam ait non Mentem, ſed hominem intelligere, vt in primo de anima, 65. nonnunquam ait Animam per Mentem intelligere, vt in 3. de anima cont. 1. nonnunquam verò Mentem intelligere, vt in 3. de Anima cont. 4. & alibi, quæ omnia diſtincta conſideratione vera ſunt.

Et Mēs, et Anima, & homo, intelligit. Si loqueremur de Mentibus à corpore ſolutis, abſolutè dicendum eſſet eas intelligere. At loquendo de Mente humana, corpori iuncta, tria conſiderare valeamus. Primò agens totum, ſecundo, partem principalem, Tertiò principalem, & propriā facultatem; Prima conſideratione homo intelligit; Secunda, Anima; Tertia, Mens. Inſuper triplex poteſt fieri comparatio. Prima, inter hominem & animam; Secunda, inter animam & Mentem; Tertia, inter Mentem, & proprium officium eius. Per primam comparationem, Homo intelligit per Animam. Per ſecundam, Anima intelligit per Mentem. Per tertiam, Mens eſt ea, quæ intelligit. Negat Ariſt. in 1. de anima 63. animam intelligere, qua diſputat aduerſus Platonem, dicentem animam ex ſe moueri, ideò Ariſt. inquit cauſa non ex ſe moueri etiam motu ſpiritali, quia non eſt adæquatum intelligens, & non operatur non conſpirante corpore, vel facultate pendente ex corpore.

Sextum. Cur particula. Conſidero ſextò, Mentem hominis ab Ariſtotele in principio tertij de anima dici particulam. Quæritur, cur vtatur diminutiuo, cum ſit pars, & facultas pręſtantiſſima? Soluitur primò dicendo morem eſſe græcorum, frequenter vti diminutiuo pro abſoluto, & principali. Addo ſecundò, Ariſt. in 2. de Anima partes omnes animæ nuncupare particulas, tum quia multæ ſunt, tum inſuper quia partes propriæ ſunt corporum, non rei incorporeæ. Addo tertiò, de Mente Ariſt. iure uti diminutiuo, tum quia, paucis competit, ideò dicitur minima tum inſuper quia ex materia non pendet, nec extenditur extenſione corporis, ut materiatæ formæ, ea tamen cum mole ſit minima, facultate eſt maxima, & præſtantiſſima; & de ea id enunciare ualemus, quod enunciauit Plato, quod cum ſit pars, eſt maior toto, cum ſeorsùm à corpore potior ſit, quàm iuncta corpori.

Septimū. Cur ſui eſſentia actio? Conſidero ſeptimò, Ariſt. de Mente nonnunquam dicere, quòd ſit ſui eſſentia actio, id profert in 12. Met. de motoribus cœlorum & in 3. de anima de Mente hominis agente. Dum loquimur de motoribus cœlorū; dici poſſunt ſui eſſentia actio, quia dum referuntur ad opus intelligendi, intelligunt per propriam eſſentiam: Dum uerò referuntur ad motum, adeò eorum conditio eſt mouere, ut non ualeant non mouere: propterea legitur in 9. Met. 17. non eſſe timendum, Cęlum quieſcere, quia à motoribus eius abeſt potentia ac ita mouent pro uiribus, ut non tranſeunt ex non mouere ad mouere: Si uerò loquimur de ea humanæ Mentis differentia, quæ dicitur agens, hęc ſui eſſentia eſt actio, dum conſideratur ut contradiſtinguitur ab altera differentia, quæ eſt poteſtate, nam ut conditio unius eſt poteſtas, ita alterius eſt actu.

Octauum. An omnia intelligat? Conſidero 8. Ariſt. in 3. de anima cont. 4. tribuere humanæ Menti, ut omnia intelligat; & in cont. 8. ait, quòd dum fuerit ſingula facta, ualet intelligere ſe. Ex aduerſo in con. 36. ſub dubio derelinquit, an iuncta corpori, ualeat intelligere ea, quę ſunt ſeiuncta à corpore; Et in 2. de anima inquit, Nobis magis propriam eſſe ignorantiam,

rantiam, quo loci ait Themiſtius: maximum eorum, quæ ſcimus, eſſe minimum, dum comparatur cum eo quod ignoramus; Et in ſecunda: de cęlo loquens de cęleſtibus, ſæpè ſe excuſat, quia cum longè à nobis diſtent, longè etiam abſunt à noſtra cognitione: Hinc attinentia ad fidem ſine ſupera reuelatione non ualemus uiribus Mentis apprehendere; Et in ſecundò de cęlo ait Auer. nos non poſſe iudicare, quod Hemiſphærium ſit præſtantius, nū Auſtrale uel ſeptentrionale? Varia dici poſſunt pro omni parte: nunc breuibus dico, Mentem ut Mentem poſſe omnia noſcere ut ſunt intelligibilia, nam infinitum ut infinitum ignotum eſt, Quatenus uerò nobiſcum nectitur, dico eum poſſe intelligere omnia, uel tāquam proprium obiectum, uel ut collecta ſub eo ſiuè elicita ex eo; & poſſe intelligere omnia; niſi in uno indiuiduo, ſaltem in uarijs; niſi diſtinctè, ſaltem confuſè; niſi ſecundum propriam formam, ſaltem per communia. Inſuper addo eam poſſe omnia intelligere ex parte ſui, egere tamen pro quorundam notitia ſupero lumine, ratione repræſentationis eorum, ut congruenter ei repreſententur, & lucidè ea noſcat. Conſidero nonò, quòd cum ex ſententia Platonis dentur tres gradus Mentis, Non participata, Participata, & Animaria. Mens non participata eſt ſuprema, & à ſimpl. in 3. de anima dicitur eminentiſſima entis vnitas. Nam Deus eſt ſuper ens, & caput, ac principium entis; verè entia ſunt Ideæ; quæ cum in non participata Mente vnitiſſimè includantur, & in idem veniāt cum eius eſſentia, ideò iure dicitur eminentiſſima entis vnitas. Nam Mens non participata abſolutè vna eſt: Mentes verò participatæ ſunt vna ex parte eius, cuius ſunt participationes: plures uerò ex parte animarum participantium, Vt Lux Solis eſt vna, Radij ſunt unum & multi, unum aliquid ſunt ex parte originis, multi verò, ut per varia perſpicua effunduntur, & in varijs recipiuntur. Decimò conſidero apud Academicos duplici ratione Mentem dici non participatam, & participatam. Prima eſt, quia Mens dicitur non participata, quatenus non pendet ex ſuperiore; participata uerò, quia eſt participatio ſuperioris, & ex ſuperiore pendet. Altera ratio eſt, quia Mens non participata eſt libera penitùs, & ſeorsùm exiſtens: participata uerò conſideratur in alio, nimirùm in anima. quæ Mentis redditur particeps. Sic homo ab Academicis dicitur Anima Mentis particeps, corpore vtens. Vndecimò conſiderandum eſt, quòd Mens hominis ad uaria relata, uarijs ab Ariſtotile denotatur nominibus. Nam conſiderata abſolutè, & ſecundum propriam conditionem, abſolutè dicitur Mens; Relata ad hominem, ea unà cum alijs animæ gradibus, dicitur prima perfectio corporis organici, ac in ſuper primum principium, per quod homo ratiocinatur, & intelligit. Dum refertur ad animam in primo cont. 3. de anima dicitur particula animæ, qua anima cognoſcit, & ſapit. Ac inſuper dicitur oculus, & acies animi, ut in primo Nicomachiorum cap. 6. à Platone autem dicitur & oculus animi, & Auriga, & Dux. Dum Mens refertur ad officium intelligendi, dicitur Principium, origo, & prima ratio intelligendi. Dum refertur ad eius habitus, dicitur Locus ſpecierum intelligibilium, ut in tertio de anima cont. 6. Dum refertur ad ſuum obiectum, dicitur nudata eo, & nil actu antequam intelligat, ut in tertiò de anima cont. 5. Dum demùm Mens poteſtate refertur ad agentem, dicitur differentia animæ, apta omnia fieri, ut agens omnia facere, tanquam Ars, Lumen, & Habitus. Duodecimò de humana Mente hoc conſideratione dignum occurrit, quòd de ea ſine pugna uaria dici poſſunt, quæ primò intuitu inuicem pugnare uidentur, quod ex eius præſtantia ortum ducit. Veluti ab Ariſtotile in tertio de anima & decimo Nicomachiorum cap. 3. dicitur particula poſtrema & minima:

Reſolut.

Nonum.

Decimũ.

Cur Mens dicatur participata.

Vndecimum.

Duodecimum.

De mente uera ſunt uaria, quæ

ma: cum ex aduerſo ſit prima, & maxima; minima mole & quia paucis compe-tit, & poſtrema origine in viuentibus; maxima autem facultate, & dignitate prima. Inſuper in tertio cont. tertij de anima, dicitur paſſionis expers, cum tamē per metaphoram maximè patiatur, tum quia varijs agitatur perturbationibus; tum inſuper quia à cunctorum Phantaſmatibus mouetur. Tertiò, eſt capax & non capax ſpecierum intelligibilium: capax, quia eas iudicat, ut obiecta; non capax, quia non recipit vt ſubiectum. Quartò dicitur intelligere omnia, cum tamen eius magis dicatur propria ignorantia, quàm ſcientia. Quintò, eius natura hęc ſola eſſe dicitur, ut ſit omnia poteſtate, & nihil actu eorum, quæ ſunt; antè quàm intelligatur: cum tamen ex aduerſo ſit actus purior, & excellentior omni forma mortali, cum ex materia non pendeat. Sextò, dicitur in tertio de anima Mens hominis immunis à mixtione cum obiecto, & nudata eo; cum tamen ex aduerſo eminenter includat conditionem veri intelligibilis, cum verè intelligibile ſit eſſentia ex materia non pendens. Septimò, dicitur non mixta cum corpore ei ſubiecto; & tamen intimiùs eſt ei iuncta, & cum eo mixta, quatenus ſine extenſione, & indiuiduè cum eo nectitur: nam ubi eſt, tota eſt. Octauò, dicitur in cont. ſexto non fieri qualis; cauſa tamen eminentiſſimè fiat qualis per habitus Virtutum, ad rationem attinentium. Nonò, in eodem cont. dicitur carere organo; & tamen maximè eſt organica, quatenus omnes facultates organicæ cum earum organis ei inſeruiunt. Decimò, Mens ſola dicitur Locus ſpecierum; cum tamen longè magis Phantaſia earum ſit Locus, quia eas ut ſubiectum recipit, & ſeruat. Vndecimò, Mens dicitur, immortalis; cum tamen ea ob vitia miſeriæ, & dannationi ſubijciatur, quæ eſt mors deterrima & æterna. Duodecimò, dicitur libera; & tamen eſt maximè ſerua, dum uarijs, agitatur perturbationibus, ab eisq; ducitur. Decimotertiò, eſt proxima Deo, & præſtantior quauis forma mortali; cum tamen obruta & fędata vitio longiſſimè à Deo diſtet, & maximè cum eo, quod non eſt, nectatur, adeò ut ſimul formoſiſſima & maximè deformis dici poſſit. Decimo quartò, Mens ab Ariſtotile non propriè dicitur formare hominem, ut formæ materiatę; cum tamen ex eiuſdem ſententia maximè hominem formet, quatenus conſtituit eminentiorem quendam hominis gradum, vt elicitur ex decimo Nicomachiorum cap. 8. Decimùm, Mens ea eſt, quæ cum ſit omnia, eſt nihil; omnia quidem poteſtate, nihil verò actu. Decimo tertiò, conſideranda occurrunt munera, & beneficia uaria; quę ex Mente, rectoq; eius vſu in nos redundant; & ex aduerſo detrimentum, quæ prodeunt ex deprauato eius uſu, quę cum retulerim in libro de Humana Mente, ſilentio pręte-reo.

videtur in uicem pugnare.
1. contrarietas.
2. Contrarietas.
3. Contrarietas.
4. Contrarietas.
5. Contrarietas.
6. Contrarietas.
7. Contrarietas.
8. Contrarietas.
9. Contrarietas.
10. Contrarietas.
11. Contrarietas.
12. Contrarietas.
13. Contrarietas.
14. Contrarietas.
15. Cōtrarietas.
Decimum tertium.

INTELLIGIBILE DIVISIONES.

MENS græcè νοῦς ad νοητὸν, hoc eſt intelligibile vt ad obiectũ refertur; ideò decurſa Mente, de Intelligibili agendũ. Secãtur ab Ariſtotele in tertio de anima, & in primo de partibus animalium ea, quæ ſunt, in ſenſibilia, & intelligibilia: denotans per ſenſibilia corpora cuncta, & pendentia ex illis quę ſub ſenſum cadunt: per intelligibilia verò ea omnia quæ ſunt ſecreta à materia, vt Deus, & cęlorum motores: hæc enim abſoluta ſui conditione ad Mentem pertinent.

Ea quæ ſunt, vel ſunt ſenſibilia, uel intelligibilia.

At quia etiam materiata, Mente apprehenduntur, ideò ſecundò diuidi poſſunt Intelligibilia in ea, quæ ſui eſſentia & abſolutè ſunt talia, & ea quæ ſunt Intelligibilia per participationem. Prima ſunt ſecreta à materia. Altera ſunt materiata, & corporea, quę dicuntur Intelligibilia per participationem, quatenus actum quendam includunt, cum materia & potentia iunctum, aptum mente ſecerni. Et hæc ſubdiuiduntur, quia vel ſunt Intelligibilia ſolùm poteſtate, vt ante abſtractionem, uel actu, vt dum munere Mentis à materia, & conditionibus ſingularibus fuerint ſecreta: Hinc in tertio de anima dicitur, Mentem agentem reddere intelligibilia poteſtate, intelligibilia actu.

Intelligibile ſecũdo vel ſui conditione, uel p participationẽ.

Tertiò, diuidi poteſt intelligibile, in intelligibile ſecũdũ ſe, & intelligibile ex accidenti. Intelligibile ſecundum ſe eſt actus omnis formalis, vel eo præditũ; Intelligibile ex accidẽte eſt deſtitutum actu formali, ueluti Prima materia, Priuatio, Infinitum, & id quod non eſt, poteſt tamen imaginatione concipi; de quo non ente refert Philoſophus in libro de interpretatione hoc ſophiſma. Quod eſt intelligibile, eſt; quod non eſt, eſt intelligibile; igitur quod non eſt, eſt.

Intelligibile ſecundum ſe & ex accidenti.

Quartò diuidi poteſt intelligibile quia vſurpatur, uel pro re quæ eſt obiectum Mentis, vel pro notione Mente comprehenſa repreſentante rem: Primum eſt verè intelligibile: Alterum eſt id, per quod Mens illud intelligit. Elicitur diſtinctio ex Auer. primo Metaphyſicæ 45. & ob id Ariſtotile, in tertio de anima dixit, Mentem non fieri lapidem, ſed notionem eius, repræſentantem lapidem: Hæc ex opinione Ariſtotelis.

Intelligibile p re, & pro notione.

At ſi Academicos ſequimur, Deus eſt ſupra intelligibilia & principium eorum. Verè Intelligibilia ſunt Ideæ Menti inſitæ, quibus in Anima reſpondent rationes, in Natura ſæmina, in Materia umbræ idearum, quæ formæ iudicantur. Ideæ itaq; ſunt verè Intelligibilia, & verè ſcibilia, in quibus verſatur Intelligentia, & Sapientia. Rationes dicuntur cogitabilia, & latè ſcibilia, ad Mentem animariam pertinentia. Fides verſatur circa ſenſibilia, Imaginatiò circa vmbras ſenſibilium, ex fide & imaginatione conſurgit Opinio, ut elicitur ex 5. 6. & 7. de Rep. Platonis.

Sententia Academicorum.

DE-

DEFINITIONES.

Mens & intelligibile ſunt ab vno. Intelligibile vniuersè ſumptum. Intelligibile ſecundum ſe. Intelligibile abſolutè. Poteſtate. Actu. Sentētia Platonis.

QVONIAM (vt patuit) Intelligibile eſt multiplex, & eſt ab vno,& ad vnum,ut etiam Mens ad quam référtur,ideò dum vniuersè ſumitur,ſatis tenuis definitio ei poteſt tribui:diſtinctius autem patet,deſcendendo ad gradus eius. Intelligibile uniuersè ſumptum,eſt omne,& quod eſt,& quod non eſt ; dummodo imaginatióne concipi poſſit quatenus per Mentem eſt aptum apprehendi. Intelligibile ſecundum ſe,latè ſumptum,eſt omne actu formali præditum,ſiue ſit forma,ſiue per eam conſtituatur. Intelligibile ſecundum ſe ab homine,quod Mentem eius mouere valeat,eſt eſſentia materiata vt per proprium Phantaſma eſt apta Menti offerri. Intelligibile ſui eſſentia,& abſolutè, eſt forma ex corpore & materia non pendens vt apta vel à ſe,vel ab alia Mente percipe. Intelligibile poteſtate eſt eſſentia materiata iuncta corpori & cōditionibus indiuiduorum,ut apta ab eis ſecerni. Intelligibile poteſtate redditum actu,eſt eſſentia materiata,munere Mentis agentis à materia,& conditionibus indiuiduorum ſoluta,menteq; apprehenſa. Intelligibile ſui conditione & natura,ex ſententia Platonis,eſt Idea Menti inſita;eiq; exactam eſſentiam rei, cuius eſt Idea, diſtinctè repreſentans,ut diſtinctiùs patebit in cap.de Ideis.

ANNOTATIONES.

Primum. Materia ſecundum ſe non eſt apta intelligi. Obiectum humanæ Mentis. Secundū. Intelligibilia ex ſententia Platonis.

PRIMO animaduertendum non leuem eſſe dubitationem, num prima rerum materia ſit apta ſecundum ſe intelligi, de qua diſſerui in lib.de materia & humana Mente, in quo etiam uerba feci de obiecto proprio & per ſe humanæ Mentis:nunc autem ſuppono Materiam ſecundùm ſe non eſſe aptam intelligi,& obiectum ſecundum ſe & proprium humanę Mentis,eſſe formam materiatam;ex qua ſaltem ob accidentia ei iūncta,valet elici Phātaſma, aptum mouere Mentem. Secundò animaduertendum eſt, uerſari litem inter Academicos & Peripateticos de conditione intelligibilium. Putant Academici propriè intelligibilia eſſe Ideas ; ſub quibus locantur rationes ; ideas dicunt inſitas Menti;rationes uerò animæ,& ob id,inquiūt ſciētiam noſtram eſſe reminiſcentiam,& nobis competere,dum per interrogationem excitamur,& in memoriā nobis redigimus ea quæ mens prænouit,quorum ob nexum cum corpore erat oblita.

Ex ſententia Ariſtotelis.

Peripatetici contra inquiunt,Mentem noſtram nudam eſſe omni habitu ; & tabellę inſcriptione carenti eſſe ſimilem ; & ſcientiam in nobis denuò gigni,qua de re latiùs diſſerui in libris de humana Mente.

Tertium. Nū Mens præſtet intelligibili. Rationes pro intelligibili.

Tertiò conſiderādum, non leuem eſſe difficultatem,num Mens dignitate præſtet Intelligibili, vel uice verſa ? Academici abſolutè principatum tribuunt Intelligibili ; idq; confirmas Simplicius in tertio de anima,exponens cont. 19.ex eo quia Intelligibile denotat eſſentiam rei;Mens verò actionem circa cauſa. Inſuper intelligibile eſt tanquam finis,forma,& perfectio;mēs uerò id quod perficitur: Hinc dicitur locus ſpecierum & poteſtate intelligibilia,poteſtas eſt vilior actu. Tertiò,Mens etiam

Pro Mente.

de imperfecta dicitur,vt de Mente poteſtate:at Intelligibile non competit his, quæ poteſtate ſunt,ſed de ſolo actu dicitur. Ex aduerſo Mens præferenda uídetur,

detur,

detur, quia eſt eſſentia ſupra materiam collocata, ex eaq; non pendens: Intelligibile autem, quod eſt obiectum eius, eſt forma & eſſentia materiata. Inſuper Mens eſt tanquam domina, & iudex, cui ſubijciuntur ea, quæ iudicantur. Præterea, Mens ſolùm eſt ſubſtantia; intelligibile autem etiam eſt accidens. Demùm, vt ſenſus cum ſit ſubſtantia, præfertur ſenſilibus, quæ accidentia ſunt; ita Mens videtur præferenda Intelligibilibus. Varia pro omni parte dici poſſent, quæ prætereo, nam Peripatetici potiùs Menti, quàm Intelligibili uidentur principatum tribuere. Litem hanc ita componendam puto. Vel loquimur de intelligibili abſolutè, uel de materiato: Si de primo loquimur, de quo ſolo verba faciunt Academici, cum eis affirmo primum Intelligibile in idem fundamento venire cum prima Mente, & ſola ratione diſtingui, & ratione Intelligibilis præſtare Menti, cum ſit tanquam perfectio, & forma intelligentis: At ſi loquimur de intelligibili materiato, ſiue poteſtate, ſiue ad actum deducto, id vel referimus ad Mentem agentem, ac ita ei cedit, cum Mens agens ſit tanquam lumen, habitus, & Ars & per eam reddatur intelligibile actu, ut dicitur ab Ariſtotele in tertio de anima: Vel id referimus ad Mentem poteſtate, quam conſiderare valemus. Secundò, Vel pro eius eſſe abſoluto, ac ita præſtat, cum ſit forma eminentior: Vel cum reduplicatione, ut eſt poteſtate, ac ita ei cedit, ab eoq; perficitur, & fit illud, vt dicitur in tertio de anima contextu octauo. Inſuper conſidero quartò, iure poſſe quæri, cum omnis Mens ſit apta intelligi, num vice uerſa omne intelligibile ſit aptum intelligere? Solutio elicitur ex Ariſtotele in tertio de Anima, nam ſi nomine Intelligibilis denotamus id ſolum, quod ſui conditione eſt intelligibile, id omne cum ſit forma ſoluta à materia, etiam eſt intelligens. At ſi id referimus ad eſſentias, & formas materiatas, quæ non abſolutè ſunt intelligibiles, ſed ſolùm munere Mentis agentis; illæ ſunt quidem obiectum mouens per Phantaſmata Mentem, & ſunt aptæ intelligi, at non intelligere.

Reſolut.

Quartum. Nũ intelligibile omne ſit aptum intelligere?

IDEA ET EXEMPLAR.

DIVISIONES.

Species et exemplar.

IDEA, quæ à Græcis. Ἰδέα nuncupatur, à latinis verò ſpecies & forma, apprimè affinis eſt ei, quod à Græcis dicitur παράδειγμα, à latinis, autem exemplar. Et propterea frequenter vnum pro altero vſurpatur: exemplar tamen latiùs eſt, omnis enim Idea dicitur exemplar, non tamen vice verſa; nã externa illa exemplaria, quibus illi vtũtur, qui addiſcũt formare litteras; exemplaria quidem ſunt, non autem re vera Ideæ, quæ expoſcit vt ſit forma quædam originalis.

Exemplar latiùs, quã Idea.

Significationes Ideæ.

At dum Ideæ nomen latè ſumitur, variæ ſunt eius ſignificationes.

Pro imaginibus cæli.

Nam primò apud nonnullos, & præſertim apud Magnum Albertum vſurpatur pro ſyderibus, ſiue ſtellarum imaginibus, & figuris, quę ab Aſtronomis quadraginta octo ſtatuuntur; quarum principaliores ſunt duodecim in Zodiaco collocatæ. Hæ namque ex ſenſu notis, ſunt formæ primæ, quibus mortalia formantur, & ſeruantur, & ex quarum varia poſitione, & aſpectu, varia apud nos prodeunt.

Pro definitis facultatum menſuris.

Secundò vſurpatur Idea apud Auer. 12. metaphyſicæ con. 18. pro definitis quibuſdam facultatum menſuris, ex cęli virtute pendentibus, aptis varia procreare, quæ in Elementis reperiuntur: & ſeruant conditionem Idearum, quatenus per eas animalia varia formantur: de quibus loquens eo loci Auer. inquit, Huiuſmodi virtutum menſuræ quæ fiunt in Elementis per motum Solis, & Stellarum, ſunt hæ, quas putat Plato eſſe formas, at longè inſpicit eas &c. Verùm hæ nimiùm obſcurè ſeruant conditiones Idearum, & Plato approbans Ideas, minimè has conſiderauit & denotauit.

Pro forma quę eſt Natura.

Tertiò vſurpatur Ideæ nomen pro forma ſubſtantiæ, quæ Natura eſt, de qua Ariſtoteles in ſecundo Phy. 28. dixit forma & exemplar; Forma enim, quæ natura eſt, eatenus dicitur exemplar, quatenus eſt principium generationis, & ad ſuimet ſimilitudinem generat formam aliam, vt Leo Leonem generat, & canis canem.

Pro recta efficiendi ratione.

Quartò dicitur Ideæ nomen de exemplari & recta ratione, quam Artifex mente concipit, & per eam extrinſecùs Artificioſa format: Hinc Ars dicitur recta ratio efficiendorũ, & ob eam Ariſtoteles in 12. metaphyſicæ cont. 18. enunciauit, Artificioſa quoq; fieri à ſimili. Quæ recta ratio mente concepta rectiùs dicitur Idea, quàm dicantur externa quędam exemplaria, quia magis reſeruat conditionem formantis, & formæ originalis.

Pro Vniuerſali.

Quintò extenditur Ideę nomen ad omne vniuerſale, quod Mente ex ſingularibus colligitur, ab eorumq; conditionibus ſeiungitur. Hoc enim apud Ariſtotelem recta ratione reſpondet Ideis, ſiue Vniuerſalibus Platonis: Et ob id in primo Poſteriorum legitur, Non eſſe neceſſarium pro ſcientia, ut detur unus extra multa, ut cenſuit Plato. ſed ſat eſt, ut detur natura una uniuerſalis in multis. Hinc Auer. in tertio de Anima in digreſſ. quinti commentarij dixit, Platonem putaſſe uniuerſalia nec gigni, nec interire, & quod reperientur ſeiuncta ſeorsùm à Mente.

Pro dirigente & ducente.

Sextò extenditur Ideæ nomen ad omnem facultatem & naturæ inſtinctum, nos ad aliquid excitantem, & dirigentem, in qua ſignificatione inquit Plato in Phædro, Scire oportet duas in unoquoque noſtrum eſſe Ideas, dominantes, ac ducentes, quas ſequimur quocunq; ducunt; Altera quidẽ eſt inſita nobis uoluptatum cupiditas; Altera uerò acquiſita opinio, per quam bonum optamus, quæ quandoq; in no-

bis

bis conſentiunt, quandoq; diſſident. Ideæ hactenus relatæ, potiùs ſecundum ſimilitudinem, quàm re vera, & propriè Ideæ ſunt. Propterea ſeptimò vſurpatur id nomen pro eſſentia & forma rerum, naturâ conſtantiũ, à materia ſoluta, & per ſe ſubſiſtente non ſecùs ac per ſe ſubſiſtere dicimus Angelos; & motores Cœlorum. Hinc nonnulli Academicorum putârunt Ideas eſſe ordinem quendam principalem ſeparatarum formarum, quas rerum vnitates, fontes origineſq; imitationum, & participationum nuncupârunt: eaſq; nominibus illis deſignârunt, quibus denotantur earum imitationes, ſolùm addendo, αὐτὸ; quod principalem denotat, vt idea hominis dicebatur ipſe homo, veluti retulit Ari. in 1. Nicomachiorum, loquens de Idea boni, & elicitur ex Timæo, & Parmenide Platonis. Philop. in 1. poſt. con. 95. inquit, Et narratur, quòd viuente Platone efficaciſſimè de hoc dogmate aduerſus eum diſſeruit Ariſt. Simpl. in 2. Phy. con. 13. ait, Hanc ſententiam eſſe vulgarem, & uilem, non legitimam Platonis. De idea ſecundum hanc ſignificationem, ex Chaldęorum ſententia loquens Pſell. inquit, Vnum Principium omnium opinantur Chaldæi, & vnum ipſum, ac bonum laudantes nuncupant; Ideas uerò appellant modò Patris cogitationes, modò rationes vniuerſales Naturę, Mentis, Animę, modò ſecretas à rebus ſubſiſtentias &c. Hoc etiam indicauit Porphyrius inquiens, Mox de generibus & ſpeciebus illud quidem ſiue ſubſiſtunt, ſiue in ſolis nudis & puris intellectibus poſita ſint, ſiue ſubſiſtentia corporata ſint ſiue incorporata; & num ſeparata à ſenſilibus, ſiue în eis poſita &c. Opinionem hanc frequenter Ariſt. uidetur Platoni tribuere, ueluti in 2. Phy. 19. inquiens, Decipi eos, qui Ideas dicunt, nam Phyſicá ſeiungunt à materia, quæ tamen minus ſunt apta ſeiungi, quàm Mathematica. Et in 1. de anima cont. 8. inquit, Animal uniuerſale; uel nihil eſt, quia non datur ſeiunctum, uel eſt aliquid poſterius, quatenus ſolùm per Mentem & rationem abiungitur. Et in 7. Metaph. 37. ait, Hominis forma ſemper in carnibus apparet, & neruis, non ſeiuncta. Similiter alia multa, quæ ab Ariſt. aduerſus Platonem de ideis enunciantur, ſecundum hanc ſeptimam ſignificationem enunciata uidentur. Re uera tamen hæc non fuit ſententia Platonis, ut patet ex Plotino, Proclo, Iâblicho, Syriano, & potioribus eius interpretibus. At dicet aliquis, ſi Plato re uera non fuit eius opinionis, cur Ariſt. maximè conſcius propriè opinionis eius, falsò illam ei tribuit? Non enim aſſentiendum puto Franciſco de Mairone diſt. 47. dicenti, id feciſſe uel inuidia ductum, uel quia fuit bonus Phyſicus, ut prauus Metaph. Nam aſſecla Ariſtotelis hoc approbare non debet. Potiùs itaq; dicamus, Ariſt. ad id faciendum fuiſſe inductum, quia uaria protulerat Plato, ob quæ facilè quiſpiã in eam ſentẽtiã uenire ualuiſſet; inquit enim Plato in Timæo, Conſiderare debemus, ſit ne ignis aliquis, ſeorsùm à materia, ipſe ex ſe permanens? an hæc ſola ſint, quæ corporeo ſenſu percipimus? & poſt pauca, Si Mens & opinio uera duo genera ſunt, neceſſe eſt huiuſmodi ſpecies eſſe, quæ per ſe ipſæ ſint, & Mente potiùs, quàm ſenſibus apprehenduntur. Mitto uaria, quæ in uarijs dialogis proferuntur à Platone, ob quæ male intellecta, facilè poſſet quiſpiam in fatuam illam ſententiam labi, ut nonnulli lapſi ſunt: propterea ſepè Ariſt. aduerſus eam diſſeruit. Qua dimiſſa, occurrit octaua, & poſtrema Idearum aſſumptio, pro originali rerum forma Diuinæ Menti inſita, & pro abſoluto ab ea non diſtincta, cuius illæ, quæ in materia apparent, ſunt umbræ, imitationes, & participationes. Cuius Ideæ modò quæritur definitio cum ſit principalis & propriè ſumpta Idea, ex cuius definitione elicitur explicatio, & definitio cęterarum. Dum præſſiùs uſurpatur Ideæ nomen, ea poteſt diuidi in Ideam Diuinam, Phyſicam, & Humanam. Idea diuina eſt

Pro eſſentia ſecreta à materia.

Philop.

Simpl.

Pſell.

Porphyrius.

Dub.

Sol.

Euerſio.

Opinio propria.

Idea pro forma originali.

Idea Diuina.

D genus

Non participata & participata. Communis et propria. genus Idearum Diuinæ Menti inſitarum, quæ mox per inſequentes Mentes effunduntur. Et quemadmodum apud Platonem Mens diuiditur in Mentem non participatam, qualis eſt prima, & Mentes participatas: ita Ideæ in non participatas,& participatas diſtribuuntur.Inſuper Ideæ,Diuinæ Menti inſitæ,diuiduntur;uel enim ſunt communes cunctis ideis,tamq; ſpiritus,& communes radij Idearum & ſunt Idea Boni, Pulchri, & Vnius, quæ per omnes Ideas effundūtur.Et ob id quęlibet earū dicit̃ Boniformis,Vniformis,et Pulchriformis:uel ſunt Ideę diſtinctarum ſpecierum,ut Hominis,Leonis, & ſimilium.

Prædefinita & non prædefinita. Prætereà diuiduntur ex ſententia Theologorum Diuinæ Ideæ in prædefinitas, & non prædefinitas:prædefinitæ dicuntur illæ,quæ ſunt rerum,quas ab æterno Deus prædefiniuit creandas:non prædefinitæ uerò ſunt rerum, quas Deus ualuiſſet creare,at non prędefiniuit creandas. Ex ſententia tamen Platonis nulla datur Idea,cui extrinſecùs imitatio aliqua non reſpondeat.

Ideà Phyſica. Loquendo de Idea Phyſica,ea nil aliud eſt ex ſententia Ariſt. niſi ea forma, quæ eſt Natura.Et dicitur Idea,quatenus eſt principium generationis ſui ſimilis. Hæc tamen per principia Peripatetica dici poteſt Idea,quia eſt principalis forma,primumq; principium generationis alterius ſimilis: non autem per principia Academicorum,ex quarum ſententia ſolùm dicitur imitatio,participatio, & umbra.Inſuper dum forma Phyſica dicitur Idea,id debet intelligi de forma ſubſtantiæ,quæ Natura eſt;at non de formis,quę ſunt accidentia,niſi per quandam ſimilitudinem. Ratio eſt, quia Idea eſt forma quædam principalis, qualis eſt forma ſubſtantiæ:accidentia autem ſequuntur ſubſtantiam,& ſunt inſtrumẽta eius. Demùm forma phyſica dicitur Idea duplici ratione:Prima eſt, quia ſimilem generat:Altera eſt,quia eſt exemplar multorum,quæ Arte fiunt, ut ſtatuarum,picturarum,& ſimilium.Et ob hanc ſecundam rationem accidentia etiam dici poſſunt Ideæ.Hinc Ars dicitur imitari Naturam.

Idea humana. Demùm loquendo de Idea ad hominem,hominiſq; animam attinente; hæ trium eſſe poſſunt, uel

Idea efficiendorū. efficiendorum,uel agendorum,uel cognoſcendorum. Ideæ rerum efficiendorũ pertinent ad Artem,& Artificem, & ſunt triplices. Primò enim res phyſicæ ſunt ideæ Artificum,ut ſtatuarij & Pictoris.Secundò uni m Arte elaboratum, pro efficiendo alio,ut ſtatuæ Policleti dicebātur Ideæ pro efficiendis alijs,at minus propriè,quia non ſunt formæ primæ.Tertiò ipſa met Ars, ut eſt recta ratio

Agendorum. efficiendi,poteſt dico Idea efficiendorum. Ideæ rerum agendarum attinent ad prudentiam,& Ciuilem ſcientiam,quæ minus propriè dici poſſunt Ideæ.Ratio prima eſt,quia Idea dicitur eſſe operis abſoluti & remanentis,non actionis. Secunda eſt,quia ſunt ſubſtantiæ uel imitationis eius,non accidentium: poſſemus tamen fuſa voce dicere Prudentiam & Ciuilem ſcientiam eſſe Ideam humanarum actionum,quatenus nos dirigunt ad eas,rectèq; componunt.

Noſcendorum. Ideæ demùm rerum,quæ noſcuntur,quarum imagines mente conciperetur,& ſunt notiones eius,hæ profectò minus propriè dici poſſunt Ideæ. A`Platone, ut ad Mentem pertinent,dicuntur quidem Ideæ,quia ſunt principales,& inſitæ: vt verò pertinent ad animam,nuncupantur rationes.At ex ſententia Ariſt.ſolùm ſunt notiones denuò formatæ,& non originales formæ. Propterea rectiùs formæ rerum dici poſſent Ideæ notionum,quàm vice verſa. Nec tamen ideæ notionum dicuntur,quia eà non eſt vera productio,nec id eſt principale officium earum formarum,ſed potiùs procreare ſimile. Et hæc de multiplici ſignificatione nominis Ideæ,& eius diuiſionibus.

DE-

DEFINITIONES.

VAriæ Idearum circumferuntur definitiones. Alcinous in lib. de *Alcino.*
doctrina Platonis ait. Definiunt Ideam exemplar æternum eo-
rum,quæ ſecundum Naturam fiunt, quæ definitio, ex relatione
Procli,primò à Zenocrate tradita fuit. Inſuper ab eodem Alci-
noo definitur, quòd ſit Intellectio Dei æterna, ex ſe perfecta.
Scotus in 1.ſent.diſt.35.eam definiens,dixit eſſe rationem æter- *Scotus.*
nam in Dei Mente, ſecūdum quam aliquid formari poteſt extra,tamquam per
propriam rationē eius. A' quampluribus Platonicis,& D.Aug.in libro 83. quę- *D.Augu.*
ſtionum definitur,quòd ſit exemplar rerum producibilium in Mente Diuina,
cuius participatione,& ad cuius ſimilitudinem, quæ ex Deo pendent, produ-
cuntur. Dionyſius Areopagita eas nuncupauit prædefinitiones, & uoluntates *Dionyſius Areop.*
Dei,quæ explicatio ſolùm competit prædefinitis Ideis. Inſuper Ideæ ſunt emi-
nentiſſimæ Mentis ratio,Sapientia Diuina, abſolutaq; eſſentia eorum omnium,
quæ ſunt. Philon Iudæus in lib.de Monarchia eas deſcripſit, quòd ſint Dei po- *Philon.*
teſtates quæ ſuam cuiq; reddant proprietatem; inordinata redigant in certum
ordinem;infinita,indeterminata,informia,definiunt, terminant,& formant;de
terioraq; cuncta in melius redigunt. Hæ cum Empedocle definiri poſſunt,
quòd ſint Mundus ab eo nuncupatus Sphærus,& amicitiæ. Inſuper cum Aca-
demicis,quòd ſint Mundus Intelligibilis. Prætereà cum eiſdem, nec non cum
Theologis,quòd ſit Mundus originalis. Si autem latiorem cupimus Idearum *Theologi.*
tradere deſcriptionem eis competentem ſecundum varias ſignificationes,dice- *Latior Definitio.*
re valemus,Ideam eſſe formam originalem,pro cognitione, ſimiliumq; produ
ctione conducentem. Idea autem Diuinæ Menti competens,dici poteſt Eſſen-
tia ſupremæ Mentis,vt eſt ratio eminentiſſima,æternumq; exemplar rerum no- *Ideà Diuina Mētis.*
ſcendarum,& producendarum ab ea. Huc ſpectat definitio tradita à Scoto,vbi
ſupra.

ANNOTATIONES.

COnſiderandum primò eſt, Ideam ad tria poſſe referri; Primò ad *Primo conſiderandū.*
eſſentiam mentis;Secundò ad ea,quæ per Ideas noſcuntur;Ter- *Idea ad tria refer-*
tiò ad ea quæ efficiuntur. Dum refertur ad eſſentiam Mentis, *tur.*
Idem eſt ipſa met eſſentia Mentis, ab ea ſola ratione diſtincta.
Dum verò refertur ad noſcenda, dicitur Scientia, & Sapientia *Alterū cōſiderandū.*
Mentis. Dum Tertiò ad efficienda,& ſeruanda refertur,dicitur *Idē & forma, & efficiens eſt.*
Eminentiſſima ratio agendorum,Prudentia,Conſilium diuinum, & Prouiden-
tia. Conſidero Secundò, Ideam diſtincta ratione redigi poſſe cùm ad formam,
tùm ad cauſam efficientem;nam dum conſideratur ſecundum eſſe eius abſolu- *Tertium.*
tum,forma eſt,ut dicitur in 2.Phy.28.ac ita etiam vt forma,ea in cognitione re *Primū Idearum inuentor non fuit Plato.*
præſentat,quæ per eam noſci dicuntur:at dum refertur ad ea quæ ſunt efficien-
da,redigitur ad cauſam efficientem cum ſit recta ratio agendi;hinc aiunt Acade
mici eam mediare inter cauſam efficientem,& finem,cum ſit recta ratio aſſequē
di finem. Conſidero tertiò. Primum Idearum inuentorem, non fuiſſe Platonē, *Pythagoras.*
vt multi aiunt,nec Plato ſe talem profitetur,vt patet ex Sophiſta:nam Pythago

ras per numeros eſſentiales,quos rerũ primordia ſtatuebat,nil aliud denotabat,
Socrates. niſi Ideas;cui Socrates ſucceſſit,qui eas amplificauit.MoxAcademici diſtinctiùs
Academici. de eis uerba fecerũt, qui nomen participationis numerorũ quo uſi erant Pytha
goræi,in nomen imitationis permutárunt,ut in primo Met.retulit Ariſt. Noſtri
Dionyſius quoq; Theologi lucidiſſimè eas debere concedi manifeſtárunt: & Magnus
Areop. Dionyſius Areopagita,cùm in libro de Diuinis nominibus,tùm in alijs,ſplendi-
D.Augu. diſſimè eis eſt uſus. Diuus quoq; Aug.in lib. octuaginta trium quæſtionum , q.
46.adeo neceſſariam ait cognitionem Idearum,ut ſine earum notitia & appro-
batione,nemo poſſit ſapientis nomine honeſtari. Inſuper in lib. Confeſſionum
addit,In euangelio D.Ioannis, dum dicitur,quòd Verbum erat apud Deum,&
Philon Iudæus. Deus erat Verbum,nomine Verbi Ideas denotari.Philon Iudæus , de quo legi-
tur,aut Plato Philoniſſat,aut Philon Platoniſſat,in libro de Mundi opificio ait,
Moyſem in Geneſi Ideam hominis patefeciſſe,dum enunciauit, Faciamus ho-
minem ad Imaginem,& ut ipſe legit iuxtà imaginem noſtram; Nam primò cõ
ſideratur Deus;Secundò Idea hominis,quæ eſt imago Dei. Tertiò,homo for-
matur iuxta imaginem,ſiue ad imaginem Dei. Similiter eaſdem Ideas denotari
affirmat,dum eo loci legitur,Hic eſt liber generationis Cęli,& Terræ, quando
creata ſunt die,qua fecit Deus cęlum,& Terram,& omne uirgultum agri, ante
quàm oriretur in Terra, omnemq; herbam agri , antequam generaretur , & c.
Nam conſideratur hic ordo . Prima eſt abſoluta Dei eſſentia . Quæ ſecundò
conſideratur,ut cuncta intelligit,procreareq; ualet,ac ut cætera ſunt apta ex eo
prodire eumq; imitari,ex quo Ideæ refulgent. Tertiò ea ſupera Mens conſide-
ratur ut decernit,& uultrea,quæ congruunt eſſe creanda . Et hoc eſt uerbum
Quartum. Dei,quo dixit & facta ſunt : Liber autem generationis, in quo Ideæ,tamquàm
Ari.neglexit Ideas. literæ refulgent inſcriptæ,eſt Mens ipſa.Quartò conſiderandum,quòd ut Aca-
demici excoluerunt Ideas,ita ex aduerſo Ariſt.eas neglexit,& euertere conatus
Septẽ munera Idearum. eſt.Septem præcipua ſtatuuntur munera Idearum. Primum eſt Scientia , & Sa-
pientia diuinæ Mentis, vt cuncta diſtinctè noſcat.Alterum,Prouidentia , & cu-
ra cunctorum & vniuerſi.Tertium ſimilitudo producentis,& producti. Quar-
tum humana mortalium ſcientia,cum enim ea fluant, de illis ſolùm eſt opinio ,
ut itaq; de illis ſcientiam aſſequi ualeamus , neceſſe eſt , ut detur aliquid eis re-
ſpondens firmum & conſtans : huiuſmodi autem ſunt Ideæ.Quintum eſt con-
ditio potioris agentis, nam agens temerè operatur , niſi primò concipiat animo
formam,& ordinem rerum producendarum: nec multa valet diſtinctè forma-
re,niſi diſtincta ratione ea appræhendat;ex vno enim vt vnum eſt non valet ſe-
cundum ſe,niſi unum prodire.Sextum munus eſt cognitio eſſentiæ rerum,cum
enim ſenſus ſolùm noſcant, mentiq; offerant accidentia;niſi animę inſitæ eſſent
rationes eſſentiales,Ideis Mentis reſpondentes, ſolùm accidentia appræhende-
remus,non autem attingeremus eſſentiam. Septimum eſt , ut Vniuerſum uerè
eſſet uniuerſum,& puras rerum eſſentias includeret ; non autem ſolas umbras,
imitationes,& participationes, qualia ſunt hæc, quæ ſenſibus noſtris ſe ſe offe-
runt : Quæ cum ſint participationes,ea neceſſariò præſupponunt,quorum ſunt
participationes;huiuſmodi autem ſunt Ideæ,quæ ſunt purę eſſentiæ rerum. Ex
aduerſo Ariſt. in Logica , in ſcientia de Moribus,in Phyſica, & Metaph. Ideas
euertere conatus eſt,& cuncta relata munera , in alias cauſas retulit , adeò ut I-
deas,inanes cogitationes exiſtimauerit,& continere per Ideas , in continere ſe-
cundum eminentiam permutauit.Conceſſit Ariſt.Ideam Phyſicam , & Huma-
nam; at propriè ſumptas Ideas,ſuperæ Menti inſitas non cognouit. At de hoc
alibi latius;& præſertim in 2.Phyſicorum.

ANIMA.

DISTINCTIONES.

ANimæ, ſiue Animi nomen vſurpatur, & per metaphoram, & propriè. Per metaphoram quidem, dum tribuitur rebus nobis apprimè gratis, à quibus etiam per metaphoram dicimur recipere uitam; Propriè autem uſurpatur, dum ea forma denotatur, quam comitatur propriè ſumpta uita. Et hæc uel ſumitur latè, & denotat Animam cùm mortalium tùm æternorum; Vel præſſiùs, & ſolam denotat Animam mortalium, in qua ſignificatione de ea loquitur Ariſt. in libris de Anima. Diuiditur Anima ab Academicis in principalem, & umbras: principalē, & propriè ſumptam Animam, eam ſolam iudicant, quæ rationis eſt particeps: reliquos autem gradus dicunt eſſe umbras, Idola, & ueſtigia eius. Inſuper ab eiſdem Academicis diuiditur Anima in utentem, & formantem: qua diuiſione frequenter utitur etiam Simplicius. Vtētem aiunt eſſe ueriorem Animam, & perinde ſe habere ac ſplendorem, & Lumen ex Mente, tamquam Sole prodiens, extenſioneq; carens: Formantem uerò eſſe uitalem actum utentis, perinde ac ſplendorem, & extenſum Idolum. Tertiò ab eiſdem diuiditur Anima in progreſſam, & Manentem: Inſuper progreſſam in imperfectam, & perfectam, putant enim eā perfici per reditum in ſeipſam manentem. Peripatetici his diſtinctionibus non utuntur, ſed Animam uiuentium mortalium diuidunt in eductam ex materia, & extrinſecùs aduenientem; Mox eductam in cognoſcentem, & operantem ſine cognitione; Cognoſcentem in iudicantem, & appetentem; Demum eam diuidunt in rationis omninò expertem, in ex ſe compotem rationis, & mediam, quæ ex ſe ratione careat, ualeat tamen audire rationem, eiq; obtemperare, ut Phantaſia, eiusq; appetitus. Adeò ut facultates omnes Animæ ſint duæ & uiginti, nam in primo eius gradu uigent uis nutriens, augens, & generans, quibus inſeruiunt uis attrahens, retinens, concoquens alimentum, & expellens excrementa. In gradu facultatis ſentientis uigent extrinſecùs quinque ſenſus; intrinſecùs uerò tres, nimirùm Senſus communis, Phantaſia, & Memoria; inſuper appetitus Concupiſcendi, & Iraſcendi. In gradu Mentis reſident Mens poteſtate, Mens agens, Voluntas, & ſelectio.

Anima ꝑ metaphoram.
Propriè.
Diuiſiones ex ſententia Academicorum.
2. diuiſio in animā vtentē, & Formantē.
3. Diuiſio in progreſſam & manentem.
Diuiſionē Peripatetica.
Duæ & uiginti facultates Animæ.

∴

Demùm ex Mente, Phantaſia, & Appetitu conſurgit uis mouens ſecundum Locum.

∴

DEFINITIONES.

VT de eſſentia Animæ variæ Veterum fuêre ſententiæ, ita variæ
eius circunferuntur definitiones. Et neglecta eorum fatua opi-
nione, qui Animam putârunt eſſe, vel accidens, vel corpus;
ſuppoſito quòd ſit ſubſtãtia, corporis expers, vt vnà cum Pytha-
Pythagoras. gora, Socrate, & Platone, norunt Peripatetici; definitiones tra-
dam, quæ eius conditioni congruere aptæ ſunt. Pythagoras more ſuo cuncta
in numeros reſoluens, Animam dixit eſſe numerum ſe mouentem. Qua defi-
nitione mox vſus eſt Philolaus eius diſcipulus; ex quo eam deſumpſit Plato, re
tulitq; in Phædro, & decimo de Legibus, eandem mox latiùs Academicorum
nonnulli explicantes dixerunt, Animam eſſe ſubſtantiã præditam facultate; per
quam moueatur ex ſe, & cetera moueat. Inſuper ex ſententia Pythagoræ deſcri
bitur à Plat. in Timæo, quòd ſit numerus harmonicus ex unitate, binario, terna-
Porphyrius. rioq; conflatus. Porphyrius in lib. de occaſionibus dixit, Animam eſſe eſſentiã,
non extenſam, expertem materiæ, ex ſe vita preditam & conſimile eſſe poſſidẽ-
tem, Academicorum alij aiunt Animam eſſe ſubſtãtiam incorpoream, rationis
compotem, participem Mentis, corporeq; vtentem. Nonnulli inquiunt eam
eſſe ſpiritum, cuius agitatione & vi corpus animatum, aut vegetatur, aut ſentit
Galenus. aut ratiocinatur, aut mouetur. Ex ſententia Galeni Anima eſt temperamentum
proprium eorum corporum, quæ uita ſunt prædita. A` quibuſdam definitur,
quòd ſit ſpiritus per corpora diffuſus, tribuens eis viuere, & operari. Ariſtoteles
Ariſt. in ſecundo de Anima duas dedit animæ definitiones. Prima eſt, quòd ſit per-
fectio prima corporis phyſici, potentia vitam habentis, ſiue (quod idem eſt)
Organici, quæ definitio eſt tanquam concluſio explicans quid ſit. Altera expli-
cans propter quid, & principium primæ, eſt, Anima eſt primum vitæ Princi-
pium, quæ diſtinctiùs explicatur dicendo, Anima eſt principium primum nu-
Oſtenſio. triendi, ſentiendi, mouendi, & intelligendi. Ex his hæc formatur oſtenſio, Om-
ne primum uitæ principium eſt prima perfectio corporis Phyſici organici: Ani
ma eſt primum uitæ Principium, quare eſt prima perfectio corporis Phyſici or-
ganici. Hæc eſt definitio competens omni gradui animę viuentium mortaliũ,
ex qua elici poſſunt definitiones ſingulorum graduum eius, veluti Vis nutriens
Nutriens. eſt primus Animæ gradus, cuius munere corpora viuunt, & conſpirante ali-
mento nutriuntur, creſcunt, & ſimilia generant. Vis ſentiens eſt ſecundus A-
Sentiens. nimæ gradus, Animalia conſtituens, primumq; principium extrinſecùs primò,
mox intrinſecus ſenſibilia iudicandi, ſeruandi per memoriam, appetendi, &
mouendi per Phantaſiam, & appetitum. Anima rationis compos eſt tertius Ani
Rationis compos. mę gradus, hominem conſtituens, Primumq; Principium, cuius munere homo
D. Auguſtinus. ratiocinatur, intelligit, vult, & liberè mouetur, conſpirante Phantaſia, & ap-
petitu. D. Auguſt. lib. de animæ quantitate ait, Animam eſſe ſubſtantiam
Moſes. rationis parcipem, regendo corpori accommodatam. A Moſe Gen. primo di-
citur Spiritus uitæ, ad imaginem Dei creatus corporiq; humano inſpiratus,

AN-

ANNOTATIONES.

Primum. Anima & Mẽs ſecernuntur:

QVæritur definitio Animæ mortalium vniuersè ſumpta. Pro cuius notitia conſidero primò, Animam à Mente ſecerni, quia Mens ſupera reſpicit, nimirùm intelligibilia, nec dicitur eſſe alterius, ſed liberior eſt; Anima verò contra, reſpicit infera, nimirùm corpus, & dicitur eſſe alterius; ideò definienda eſt per id cuius eſt, & per opera eius.

Secũdum. Anima et Mens in idem uenire poſſunt.

Conſidero ſecundò, quòd quamuis Animæ & Mentis diſtincta ſit ratio, nil tamen prohibet, quia eadem ob variam relationem, & Anima, & Mens nuncupetur, veluti motores cęleſtium orbium vt mouent, nuncupantur motores, vt orbi aſſiſtunt, & modo aliquo ei vitam impartiuntur, dicuntur Animæ Cęlorum; Abſolutè tamen vt intelligentes, & volentes dicuntur Mentes liberæ, & à materia ſolutæ.

Tertium. Anima non ualet exactè definiri.

Tertiò conſidero, Animæ vniuersè ſumptæ exactam definitionem competere non poſſe. Primò quia non eſt ſpecies vltima, ſed commune genus: nec etiam propriè genus Pręedicamenti ſubſtantiæ, ſed principium generis, nimirùm corporis viuentis. Inſuper non eſt commune vniuocum, ſed ab uno, cui ſolùm adumbrata definitio competere valet. Et cum ſit principium, & ſimplex forma, non valet per definitionem in ſua principia propriè reſolui. Et cum non ſpecies ſit, ſed principium vt dixi; ideò ut indagetur per diuiſionem eius deſcriptio, non eſt diuidenda ſubſtantia in ſpecies, ſed reſoluenda in principia, quod accuratè ſeruauit Ariſtoteles, qui ſubſtantiam reſoluit, in actum & Potentiam, mox actum in primum & ſecundum.

Quartum.

Conſidero quartò, quòd quamuis definiatur Anima mortalium vniuersè ſumpta, includens etiam Mentem hominis, ut particulam eius, Ariſtoteles tamen in lib. de Anima præſertim id inſpexit, quod magis ad Phyſicum pertinet, & in Natura eſt. Mentem autem abſolutè, quatenus Mens eſt, non conſiderauit, cum iam in primo de partibus animalium oſtendiſſet, non eſſe Phyſicæ conſiderationis.

Quintum. Definituri Animam quatuor inſpexẽre.

Cõſidero quintò, Veteres definituros Animam, quatuor præſertim inſpexiſſe, primò quòd eſſet vel incorporeum quid, uel tenue corpus, ſecundò quòd eſſet initium motus, tertiò cognitionis, quartò cum Pythagora conditionem eius Geometricam, uel Arithmeticam. Ideò per aliquid horum eam circumſcripſerunt.

Sextum. ἐντελέχεια.

His aſſumptis, conſidero ſextò, quòd Anima ab Ariſtotele dicitur actus græcè ἐντελέχεια, quæ vox non denotat perennẽ motũ, ut minus rectè interpretatus eſt Cicero, ſed perfectionẽ, ſiue perfectionis cõprehẽſionẽ, qua uoce frequẽter uſus eſt Ariſt. pro denotãdo quouis actu formali, diuidẽte id quod eſt, cõtradiſtincto à potẽtia denotante materiã. Hinc ſub initio tertij Phyſicorũ diuidens ea quæ ſunt, inquit, quædam eſſe entelechia, hoc eſt actu, alia poteſtate, mox ea quæ ſunt entelechia, diſtribuit in decem prædicamenta, & id ipſum frequenter alibi indicat.

Error Portij.

Inſuper cum denotet uniuersè actum quemlibet, propterea Simon Portius in libro ſuo de humana Mente inquiens, uocem illam ſolùm denotare actum materiatum, & mortalem, & per eam uocem Ari. denotaſſe humanam Mentem eſſe mortalem, cõſpicuè allucinatur. Nam Ari. in 12. Met. cont. 49. Deum appellat entelechiam primam. Iure itaq; Ari. definiens animam, quę eſt principium uiuentium, loco generis eius ſumpſit actum, quod eſt principium ſimplicius & prius, ſub quo anima, & forma omnis continetur, quod contraxit per ſequentes differentias.

Septimũ. Anima eſt actus & potentia.

Prætereà 7. conſiderandum, quòd anima relata ad uaria, cùm actus, tùm potentia dici poteſt, ueluti ſenſus & Mẽs

dum,

dum,ad obiectum referuntur,dicuntur eſſe poteſtate,& nihil actu; dum uerò referuntur ad corpus uiuẽs,dicuntur actus & perfectio eius. Et quamuis actus ſit genus ualdè remotum,redditur tamen proximum per differentias, quæ adduntur.Sententia eſt Ariſt.in calce 8.Met.quod ens,& unum nõ ſumuntur,in definitionibus,cum ſint communia cunctis,actus tamen, ut contradiſtinctus à potentia,accipi poteſt,cum non adeò ſit communis, & præſertim in definitionibus non exactis & exquiſitis.

Octauum. Conſiderandum octauò, cum addatur primus, quæ uox denotat ordinem, quòd eſſe actum primum contingit quatuor modis.

Actus poteſt .i. dici quatuor modis. Primò abſolutè,ita ſolus Deus eſt actus primus ex 12. Met.49. Secundò origine,comparando inuicem gradus animæ; ac ita anima nutriens eſt actus primus,& poteſt ſeruari ſine alijs,ut dicitur in 2.de anima. Tertiò dignitate, uelutì humana Mens eſt particula prima animæ. Quartò,comparando actum primum,qui eſt forma,cum ſecundò,qui eſt operatio; qua comparatione omnis animæ gradus eſt actus primus,ut dicitur in animæ definitione.

Actus ſecundus nõ vertit primum. Qui actus primus non euertitur,ſed perficitur per ſecundum,& ſeruatur cum eo. Et quamuis anima nutriens continenter usq; in finẽ uitæ operetur, non propterea eſt operatio illa,Sed principium eius,anima autem operans eſt congregatũ ex actu primo, & ſecundo; Et longè recedunt à vero,qui putant actum ſecundum eſſe animam operantẽ,ſola enim operatio vt incìſio,viſio, & cõtemplatio eſt actus ſecundus, vt varijs exemplis patefacit Ariſt.

Actus ſecundus eſt ſola operatio.

Nonum. Cur per genere animæ potius actus ſumaturq; formas? Animaduertendum nonò quòd Ariſt.pro genere animæ potiùs ſumpſit actum,quàm formam. Ratio prima eſt, quia ſic explicat quid ſit forma. Altera eſt, vt eorum ſententiam euertat,qui inquiunt animam eſſe motionem & operationem, quæ eſt actus ſecundus; nam diuiſio in primum & ſecundum competit actui non formæ. Tertia, vt ſimul denotet eam eſſe principium ſecundi actus,nimirùm operationis. Quartà eſt, vt anima diſtinguatur à ſeparatis mentibus, quarum actus ſecundus non diſtinguitur à primo niſi ratione loquendo de actu intelligendi, nam intelligunt per eſſentiam ex opinione Ariſt.

Decimũ. Variorum varij ſunt actus. Decimo loco conſiderandum,quòd cum actus dicatur alterius actus, & perfectio;actus varij variorum ſunt actus,vt Lumen eſt actus perſpicui,ſcientia,Ars,& Prudentia Mentis. Pro diſtinctione ab iſtis Anima dicitur actus corporis,ac ita forma per propriam materiam, & perfectio per id cuius eſt perfectio definitur:& definitio redditur Phyſica,cum ſit per materiam,& ſubiectum.

Vndecimum. Triplex corpus. Vndecimò conſiderandum,quòd cum corpus diuidatur in Artificioſum, Phyſicum, & Mathematicum, pro excludendis alijs additur Phyſici,nam corpus præſuppoſitum ab anima, eſt Phyſicum per materiam, & formã antecedentes,per animam autem ita redditur Phyſicum,vt etiam includat naturam Animæ.

Inſt. Sol. Nec debet aliquis dubitare ob Plantas,quæ per Artem Agriculturæ ſeruntur,coluntur,ordinantur. Plantæ enim abſolutè ſunt corpora Phyſica per naturam,ut per efficiens principale productæ:Ars autem ſolùm conducit,tanquàm inſtrumentum Naturæ, & Maga, nectens agentia per Naturam cum patientibus.

Alia inſtãtia euertitur. Similiter non obeſt id,quod ſapientes Aegyptiorum enunciàrunt,& multi Arabes approbàrunt, nimirùm poſſe Arte ex congruente materia,ſub difinitis ſtellarum aſpectibus confici ſtatuas,quæ animas attraherent & viuerent,quæ uidentur eſſe actus corporis Artificioſi,non Phyſici.Nam ſoluitur inſtantia.Primò,quia illæ potiùs erãt illuſiones Dæmonum,quàm opera Artis.Secundò,quia Ariſt.Dæmones non nouit. Tertiò quia Dæmones in ſtatuis non ſunt actus,& perfectiones earum,conſtituentes compoſitum,ſed ſolùm nectuntur per quandam,inſinuationem. Quartò,quia conceſſis omnibus, de illis, id eſſet dicendum, quod diximus de Plantis, Ars enim conſpirat ut

Maga,

Maga, nectendo agentia cum patientibus: Natura autem ea eſt, quæ tamquã 12.
principale principium operatur. Duodecimò conſiderandum, quòd cùm cor- *Anima,*
pora Phyſica ſint varia, anima non ſine diſcrimine eſt perfectio cuiuſlibet corũ, *non eſt per*
ut perperàm putârunt multi ueteres, quorum ſententiam reijcit Ariſt. in 2. de *fectio cu-*
Anima 26. Propterea: additur poteſtate uitam habentis, quæ pars probabiliter *iuslibet*
poteſt duobus modis exponi. Primò, quòd denotet corpus, quod eſt pars altera *corporis.*
viuentis, fugens officio materiæ proximæ, quæ, ut ad eam pertinet, ſolùm eſt po
teſtate ad uitam, quam habet; per quam poteſtatem refertur ad actum, qui eſt
anima; & ex eis conſurgit perſe unum, nimirùm viuens, nam quamuis adſit for-
ma, non ob id euaneſcit potentia, ſumpta pro fundamẽto, & gradu entis. Hinc
Ariſt. in primo Phy. 82. dixit, Materiam ſecundum ſuam potentiam non interi-
re, in 2. & in 3. de anima cont. 8. affirmauit Mentem poteſtate, habitu prꝫditam,
adhuc eſſe poteſtate: profectò hæc expoſitio probabilis eſt. Probabiliorem tamẽ *Expoſitio*
puto alteram, dicendo Ariſtotelem denotare, corpus viuens, conflatum ex ani- *potior.*
ma & corpore, nam ex his partibus id conſurgit, quod eſt formã totius, quæ de
notatur, dum dicimus Viuens. Hoc confirmo, quia per corpus poteſtate vitam
habens id debet intelligi, cui anima largitur eſſe: at ea non largitur eſſe materiæ
ſed compoſito, vt enunciauit Them. in ſecundo de Anima, & Alex. inquit ma-
teriam non egere forma vt ſit, ſed vt actu ſubſiſtat. Hinc Ariſt. in cont. 10: ſe-
cundi de anima explicans hanc particulam, dixit non eſt autem poteſtate vitam
habens, quod caret anima: ſed quod eam habet; ſemen autem eſt poteſtate tale
corpus. Et quamuis ea ſit præditum, tamen dicitur poteſtate vitam habere, tum
quia ſemper cum poteſtate nectitur ratione recipientis; tum inſuper quia ſer-
uat ſemper relationem ad actum ſecundum, cuius producendi facultatem in-
cludit etiam dum operatur. Et confirmatur hæc expoſitio per Ariſtotelem dicẽ- 13.
tem, poteſtate vitam habens, eſſe id quod eſt Organicum. Pro cuius explica-
tione decimotertiò, conſiderandum eſt, quid ſit eſſe corpus Phyſicum organi- *Organum*
cum. Organum, ut inſtituto inſeruit, eſt pars corporis viuentis, conflata ex par- *quid.*
tibus diſſimilibus, prædita facultate fungendi officio aliquo facultatum animæ.
Dicitur autem prædita facultate, quia, vt ſæpè monet Ariſt. oculus defuncti æ-
quiuocè oculus eſt, ſimiliter & manus vt patet ex 7. Mat. & ex calce 4. Meteo-
rum, & quia vocè æquiuoca non debemus uti in definitionibus, ideò per orga-
num in animæ definitione intelligere id debemus, quod uita eſt præditum: &
ob id Ariſt. loco potiùs uitam habentis, & pro eius explicatione ſumpſit Orga-
nicum. Et iure id ſumpſit, quia dicendo organicum, conſpicuè denotamus facul
tatem ad obeundum munus ſuum: & cum uox una explicet alteram, ideò Ariſt.
in referenda animæ definitione, numquam retulit ſimul ultrãq; uocem, ſed mo
dò unam, modò alteram. Præſertim tamen accipit organicum, quia explicant
potẽtia viuẽs. Hinc errãt: putãres ſumendas eſſe utraſq;, pro integra animꝫ defi
nitione; cum enim reciprocentur, ſat eſt ut accipiatur una, nã in ſecundo poſt: 14.
nos docet Philoſophus definitioni imponendum eſſe finem ſtatim, quòd ea re- *Non quæ-*
ciprocatur cum definito. Decimo quartò conſiderandum, quòd quamuis A- *uis pars*
nima dicatur eſſe actus corporis organici; non ob id quæuis pars debet eſſe or- *corporis ui*
ganica, veluti caro, & nerui dicuntur corpora ſimilium partium deſtituta orga- *uentis de-*
no, non enim pori conſtituunt organa, ſed varietas partium: & ſat eſt, vt corpus *bet eſſe or-*
vniuerſum organicum ſit: id enim eſt totum quod ab anima perficitur. Inſuper *ganica.*
ſat eſt, ut materia proxima Animæ organa includat. Nam primus materiꝫ gra- *Quatuor*
dus eſt prima materia. Secundus Elementa. Tertius mixta conſimilia. Quar- *gradꝰ ma-*
tus inſtrumenta: & hꝫc ſunt proxima Animæ materia. Decimo quintò conſide- *teria.* 15.
randum,

Definitio animæ cōpetit etiā Menti.

randum, quòd quamuis humana Mens careat proprio corporeo organo, tamē
definitio ad eam quoq; extenditur. Quoniam conſideratur tanquam particula
animæ; & definitur anima ut totum quoddam, relatum ad corpus; & propterea
vt ex vna parte conſideratur id totum quod perficitur, ita ex altera conſiderari
debet totum perficiens, quamuis non pro omni facultate egeat proprio orga-
no. Præterea ex ſententia Ariſt. falſa tamen, Mens non format, ſed aſſiſtit huma
no corpori; ac ita per aſſiſtentiam eſt actus vniuerſi corporis organici: & om-
nia organa per intermedias alias facultates ei inſeruiunt, quamuis proximè nul
lo vtatur. De ea enim licet enunciare, quòd maximè ſit organica, cum tamen
16. organo proprio non egeat. Decimo ſextò conſiderandum, Sententiam Pytha

Opinio Pythagoræ de Animæ.

goræ de Anima, à varijs vario modo referri. Ait Cicero in primo de Natura
Deorum, putaſſe Pythagoram Deum eſſe Animum per naturam rerum om-
nium intentum & commeantem, ex quo noſtri Animi caperentur. Mercu-
rius in Pimandro inquit, Ab una Totius Mundi Anima effluere animas om-
nes, per mundum diſtributas. Nec defuêre, qui putârint Deum eſſe animam
Mundi: cæteras autem eſſe participationes eius. Cui ſimile eſt illud Orphei,
Mundus eſt plenus Dijs; & aliud à Lucano prolatum, Iupiter eſt quodcunq; ui
des, quodcunq; mouetur. Plato tamen in Timæo, ſequens Pythagoram, longè
17. ſecùs ſententiam Pythagoræ explicauit Conſidero decimoſeptimo, Nonnullos
putare animam eſſe definendam, quòd ſit ſpiritus, cuius agitatione, & ui corpus
animatum aut vegetatur, aut ſentit, aliave opera vitæ præſtat id ipſum, cui
inhabitat anima. Quæ definitio varia includit cum uero pugnantia,

Definitio data à Nōnullis reijcitur.

nam dum dicitur ſpiritus; ſi intelligimus ſpiritus animantium,
illi ſunt corpus; ſi intelligimus ſubſtantiam incorpoream,
id propriè dicitur ſolùm de anima rationis compo-
te, non de alijs. Inſuper non rectè dicitur,
quòd anima ſui agitatione corpus vege-
tet: &c. non enim in uiuente agita-
tur anima, & ſui agitatione
tribuit corpori, ut ope-
retur. Similiter
non rectè di
citur
animam habitare in corpore, &
præſertim animam Plan
tarum: at eam miſ-
ſam facia-
mus.

NATV-

NATVRA.

SIGNIFICATIONES NOMINIS Naturæ & diſtinctiones.

Conditio Naturæ.

NATVRAE conditio eſt, vt ſit eſſentia rerum, Naturâ conſtantium, & Principium internum naturalium operationũ earum. Nominis Naturæ ſignificationes variæ ſunt. Nam primò dicitur de cęleſti corpore, quod ſimplex eſt, & procliue ad motum in orbem. Mox deſcendendo ad mortalia dicitur de materia prima. Tertiò dicitur de Materia proxima, quatenus dirigitur ad ſequẽtem formam, ut ait Ariſt. in 5. Metaphyſicæ. Quartò dicitur de forma rerum, Naturâ conſtantium ex materia pendente. Quintò de priuatione & præſertim dum vſurpatur pro contrario deteriore, vt dicitur ex 2. Phy. cont. 14. Sextò dicitur de compoſitò, quod quamuis propriè dicatur naturâ conſtare, tamen quia primum, quod eius nomine denotatur, eſt forma, ideo illud & natura dicitur, vt elicitur ex 2. Phy. cõt. 11. Septimò dicitur de generatione cuius terminus ad quẽ eſt forma corporis Phyſici, à qua ſumitur nomen, vt dicitur in ſecundo Phy. Octauò dicitur de inſtrumentis à Natura pro generatione paratis, & pręſertim de eo fęminæ. Nonò extenditur naturæ nomen ad denotandam cuiuſlibet rei eſſentiam, ut legitur in quinto Met. Decimò dicitur de rerum proprietate connexa cum eſſentia, & eam ſequente, ſic Cicero ſcripſit libros de Natura Deorum. Vndecimò vſurpatur Naturæ nomen apud Academicos, pro facultate ſeminaria, à Mundi anima infuſa materiæ, de qua Plotinus Enn. ſecunda lib. 2. cap. primo enunciauit id ipſum Naturam eſſe, quod ab Anima Vniuerſi eſt ordinatum. Duodecimò dicitur de ſupera & Diuina Mente, quæ Naturæ eſt caput, & Natura melior nuncupatur, de qua Ouidius,

Natura 1. dicitur dē corpore cœleſti. — De prima Natura. — De materia proxima. — De forma materiata. — De priuatione. — De compoſito. — De generatione. — De inſtrumentis generationis. — De quauis eſſentia. — De proprietate. — De ui ſeminaria.

Hanc Deus & melior litem Natura diremit. Decimo tertiò dicitur de communi, & vniuerſa ſerie cauſarum, ſecundum Naturam operantium, quæ à Poëtis Pan dicitur; de qua legitur in primo de cęlo. 31. Deum & Naturam nil fruſtrà facere, & in 3. de Cęlo 24. dicitur, ordinem eſſe Naturam propriam eorũ, quæ ſub ſenſum cadunt. Cum tot modis uſurpetur Naturæ nomen; propriè tamen ex ſententia Ariſtotelis Natura eſt forma rerum, naturâ conſtantium, ex materia pendens, finisq; generationis; & ſecundariò materia, in qua ſignificatione quæretur eius definitio.

De ſuper Mente. — De communium cauſarũ ſerie.

Vt variæ apparuêre ſignificationes nominis Naturæ, ita uariæ ſe offerunt diſtinctiones. Nam primò diuidi poteſt in Naturam æternorum, & Naturam mortalium. Secundò in Naturam communem, qualis eſt prima mortalium materia, & Naturam propriam ſingulorum, & eſt propria eorum forma. Tertiò in Naturã uniuerſalem, qualis eſt ſeries communium cauſarum, & Naturã particularem ſingulorum ex ea pendentem. Quartò diuiditur Natura in eam preſſiùs ſumptam, ut contradiſtinguitur ab anima, de qua dicimus motum ex Natura pendentẽ in fine reddi ucelociorem, & in Naturam latiùs ſumptam, includentem etiam animam, ex materia pendentem; nam Mens hominis ſupra naturam eſt. Quintò in Naturam efficientem, qualis eſt forma, & patientem

Natura æternorũ & mortalium. — Cõmunis & p̄pria. — Vniuerſalis & particularis. — Infra animã & ad eam extenſam. — Efficiẽs & patiens.

qualis eſt materia,ſiue quod idem eſt,in naturam actus,& naturam poteſtatis. *Melior & deterior.* Sextò diuidi poteſt in Naturam Meliorem,qualis eſt ſupera Mens, caput ordinis,& Naturam deteriorem,ex ſuperis pendentem. Septimò diuiditur à Boëtio in lib.de conſolatione Philoſophica,nec non ab Auer.in procemio lib.de cęlo in Naturam naturantem, *Naturans & Naturata.* & Naturam Naturatam, quæ diuiſio ob quatuor comparationes, quatuor modis explicari poteſt. Nam primò comparando Deum cum corporeo Mundo,Deus eſt Natura naturans, Mundus verò naturata; *Explicatio. quartum.* Secundò comparando cęlum cum mortalium orbe;id Naturans,hic verò eſt Natura Naturata; Tertiò comparando principia,& præſertim Formam, cũ Compoſito,ea eſt naturans;hoc verò naturatum, Quartò comparando communem cauſarum ſeriem, quæ dicebatur natura vniuerſalis cum pendentibus ex ea;illa Naturans,hæc naturata dici poſſunt. *Operans ſecundum ſe, & ex accidenti.* Octauò diuiditur in operantem ſecundum ſe,& abſolutè Natura dicitur,& operantem ex accidenti, & dicitur caſus,ut Mens ex accidenti operans dicitur fortũna. *Simplicium & compoſitorum.* Nonò in Naturam ſimplicium,qualis eſt ea quatuor Elementorum, & Naturam conſtitutorum ex ſimplicibus. Demùm in Naturam genericam,vt Animalis,ſpecificam ut ea Hominis,& indiuiduam ut ea Cæſaris & Alcibiadis.

DEFINITIONES

Natura.

Stoici. STOICI (referente Diogene Laërtio) Naturam definiebant, quòd eſſet habitus,ex ſeipſo motum accipiens,iuxta ſeminariam rationem efficienſq́; & continens,quæ ex ipſa conſtant, ſtatutis temporibus. Inſuper quia Stoici materiam,quam putârunt eſſentiam rerum,dixerunt ignem (referente Cicerone in 2.de Natura Deorum) eandem Naturam definientes dixêre eſſe ignem artificioſum,ad gignendum congruente via progredientem: Ita enim eam definiuit Zeno. *Zeno.* *Seneca.* Seneca tamen Stoicorum aſſecla, in Secundò de beneficijs dixit, Natura eſt Deus diuinaq; ratio,toti Mundo,& partibus eius inſerta. *D. Aug.* D.Auguſtinus Naturam definiens dixit,eſſe uim & poteſtatem inſitam rebus creatis, quæ vnicuiq; ſuum eſſe tribuit,qua dum quid bene utitur;bonum eſt,dum uerò male malum. *Epicurus.* Epicurus (referente Cicerone in 2.de Natura Deorum)dixit, Naturam omnium,quæ ſunt,eſſe corpora,& inane,quæq; his accidunt. *Academici.* Academici Naturam definientes dixêre eſſe Vim ſæminariam, à Mundi anima infuſam materiæ.Nam ex eorum ſententia Natura infra animam eſt poſita. Inſuper ex eorundem ſententia definitur,quòd ſit uita poſtrema,includens ſemina rerum, Naturâ conſtantium;nam uita ſuprema ad Mentem putârunt pertinere,mediã ad Animam, infimam ad Naturam. *Natura, cur dicatur uita?* Et dicitur vita, quatenus iunctam habet motionem quandam,& propenſionem per ſemina ad Idearum imitationem. *Ariſt.* At cæteris ſilentio decurſis,ex ſententia Ariſt.in 2.Phy.definitur, quod ſit Principium & cauſa,vt res moueantur & quieſcant,in quibus eſt primò,ſecundum ſe,& non ex accidenti.In primò de cęlo cont. 5.breuiùs definitur,quòd ſit Principium,quo corpora Phyſica mouentur. Et in 5.Met.cont.5.definitur, quòd ſit ſubſtantia,quæ eſt Principium motus eorum, in quibus eſt, quatenus talia. *Philop.* Philop. putauit definitionem traditam in 2.Phy. eſſe diminutam, cupienſq́; eã perficere,dixit Naturam eſſe virtutem,quæ per corpora effunditur, ea formantem & gubernantem;ac Principium,quo res, in qua eſt, moueatur & quieſcat

primò,

primò, ſecundum ſe, & non ex accidenti. Putarem ego cum Ariſt. in quinto Met. Naturam eſſe definiendam, quòd ſit ſubſtantia rerum, naturâ conſtantiũ, per quam ea ut talia ſunt, ſecundum naturam mouentur.

Exactior definitio.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò conditiones præcipuas Naturæ duas eſſe. Vnam, ut ſit eſſentia corporum, naturâ conſtantium. Alteram, ut ſit internum principium Phyſicarum operationum, præſertim efficiens, ſecundariò patiens. Per primam conditionem propriè attinet ad Metaph. hinc Ariſt. in quinto Metaph. eam explicauit; Per alteram uerò propriè ad Phyſicum, hinc Ariſt. in 2. Phy. prætermiſſa prima, id retulit, quòd pertinet ad ſecundam conditionem. Vt uerò pertinet ad primam conditionem, rectè D. Aug. in principio ſecundi lib. de moribus Manichæorum ait, Veteres eſſentiam & ſubſtantiam rerum Naturæ nomine nuncupaſſe. Inſuper conſidero inſtitutum Ariſt. in 2. Phy. fuiſſe definire naturâ mortalium, communem formæ & materiæ, ut ex ea etiam refulgeat natura Cœlorum. Et quoniam huiuſmodi natura eſt Principium, quod refulget ex operibus, & eſt commune ab vno, adeò vt ſit notio tenuis; ideò iure per opera definitur, & per ea, quæ ab vno ſunt, non vniuoca: ſupponendo tamẽ (vt dixi) id quod protulit in 5. Met. Ex quo elicio primò, nõ iure Plotinũ carpſiſſe eam, quia non explicat quid natura ſit, ſed quæ ſint eius opera: nam opera patefaciunt principium, quod explicatur, dũ dicitur quòd ſit ſubſtantia & Principium. Elicio Secundò, minus rectè Philoponum putaſſe definitionem eſſe perficiendam, addendo quòd ſit vis, quæ per corpora diffunditur eorum formatrix & gubernatrix, cum enim inſtitutum Ariſt. ſit tradere definitionem Naturę, dictæ de forma & materia, vt ipſe quoq; fatetur. Per verba, quæ addit, eam contrahit ad formam, adeò vt ſimul & Ariſt. & ſibi met aduerſetur. Demùm animaduertendum eſt, hoc in loco non explicari definitionem Naturæ & alia multa ad eam pertinentia, quoniam diffusè id feci in explicatione ſecundi lib. Phy. Similiter etiam Naturæ leges cumulatè retuli in explicatione decem graduum Ciuilis Philoſophię.

Duæ præcipuæ conditiones Naturæ.

In 2. Phy. definitur Natura mortaliũ.

Primum quod elicitur contra Plot.

Cõtra Philop.

in Throno ſedentes, nuncupatas Parcas, veſtibus albis, & capite coronato, qua-
rum nomina ſunt Lacheſis, Clotho, & Atropos, quæ ad Syrenum harmoniam *Altera opinio.*
canant, Lacheſis præterita, Clotho præſentia, Atropos futura. Alij Parcas nòn
aiunt filias Fati, ſed idem eſſe cum Fato, quatenus præſeferunt, & indicant ſe-
riem cauſarum. At parùm refert, nam dici pòſſunt filiæ, quià ſunt facultates, qui
bus abſoluuntur opera Fati, Principium medium & finem patefacientes, de qui
bus legitur, Clotho Colum retinet, Lacheſis net, Atropos occat. Martianus Ca- *Martianus Capella.*
pella Parcas nuncupat, Scribas ſuperum, ac Librarias, nam veteres trium Par-
carum vnam loqui dicebant, alteram Scribere, Tertiam fila ducere. Non de-
ſunt, qui putantes Parcas eſſe idem cum Fato, vt indicarent includere cauſa-
rum ordinem, dixerunt Clothon denotare ſeptem Planetas, Lacheſim res ſub
Luna poſitas, Atropon verò inerrantem Sphæram. Marſil. Ficinus cenſuit tres *Marſilius Ficinus.*
Parcas denotari tria numina, nimirùm Veſtam, Mineruam, & Martiam, ſiue
Martem. Alij nomina Parcarum hæc eſſe aiunt, Nonam, Decimam, Mortam;
Nonam & Decimam aiunt denotare numerum menſium &, Tempus Pariendi.
Nuncupantur Parcæ, vel à contrario ſenſu, quia nemini parcant, vel à pariendo *Cur dicantur Parcę.*
vt cenſet Varro apud Gellium lib. 3. vel vt ego puto, quia nemo eſt ſua ſorte cō-
tentus: ideò Parcæ, hoc eſt, auaræ dicuntur; Fatum autem à fando dictum eſt,
quaſi Enunciatum, Effatum, Mandatum, & Ordinatum.

DEFINITIONES. FATI.

FATVM ex ſententia Stoicorum eſt dictum, determinatumq; *Stoici.*
diuinitùs. Inſuper eſt ſors unicuiq; definita. Chryſippus dixit, Fa *Chryſipp.*
tum eſt ſempiterna, & indeclinabilis rerum ſeries, & catena, ſe
ſe voluens & implicans, per æternos conſequentiæ ordines, è
quibus connexa eſt. Inſuper ex eorundem Stoicorum ſenten-
tia definitur, quòd ſit neceſſitas deſuper rebus illata, vel neceſ-
ſitas ex corporatarum cauſarum conſpiratione rebus illata. Inſuper dicitur
ſeries iuncta, nulla mutabilis ope, alligans ac trahens cuncta. Apuleius Fatum *Apuleius.*
dixit eſſe diuinam Legem. Plotinus in lib. de Fato cap. 2. ex Aſtronomorum ſen *Plotinus.*
tētia Fatum definiens, ait eſſe Mundi ambitum, cuncta complectentem, motuq;
ſingula facientem, atque habitibus, cōfigurationibusq; ſtellarum tàm errantiū,
quàm non errantium mutuis peragentem; Vel eſſe diſpoſitionem ex actione cę
leſtium orbium in rebus inferioribus immobiliter derelictum. Alij cum Stoicis
dicunt, Fatum eſſe ordinem cauſarum à prima ad poſtremam neceſſaria conne
xione procedentem. Plutarchus in lib. de Placitis, ex Chryſippi ſententia Fatum *Plutarch.*
definit, quòd ſit vis ſpiritalis, quadam ratione, Vniuerſum conſtituens, ſerieſq;
cauſarum cuncta gubernans, ex qua cuncta cauſam ducerent. Cicero in lib. 1. *Cicero.*
de diuinatione inquit, Fatum eſt ordo, ſerieſq; cauſarum, cū cauſa cauſæ nexa,
rem ex ſe gignat, ea autem (ex Poſſidonij ſententia) eſt ex omni æternitate fluēs
veritas ſempiterna. Boëtius in 4. de conſolatione dixit, Fatum eſt inhęrens rebus *Boetius.*
mobilibus diſpoſitio, per quā Prouidentia ſuis quęq; nectit ordinibus. Alij aiūt,
Fatum eſt cōmunis Prouidentiæ proles, imagoq; abſolutiſſima, in Mūdo, eiuſq;
partibus impreſſa, continēs omnia ſecūdis cauſis ſubiecta; atq; ſuis quæq; nectēs
ordinibus. Alij dixêre, Fatum eſſe voluntatem, Poteſtatemq; Dei per mortalem
orbē effuſam: de qua definitione loquēs D. Aug. in 5. de Ciuitate Dei c. 1. inquit, *D. Aug.*
ſiquis voluntatē vel Poteſtatē Dei, nomine Fati appellat, ſententiā teneat, linguā

Definitio potior. corrigat. Ego putás ex ſentẽtia Ariſt. Fatũ à Natura ſola ratione diſtingui, ita definiendũ putarẽ, Fatũ eſt ſeries, Dei Prouidentiâ cauſſis ſecundũ Naturá operátib. inſerta, qua opera natura, niſi quid prohibeat, in definitũ finẽ perducũtur.

ANNOTATIONES.

Sex capita opinionũ. ATTINENTIA ad fatum in pauca, perſtringens, conſidero primò opiniones de Fato in ſex capita redigi poſſe. Primum eſt, quòd ſit Potentia, & Virtus Dei, per vniuerſum effuſa, vt approbauit D. Aug. Alterum, quod ſit ſeries & ordo cunctarum cauſarum, includens primum tanquam caput. Tertium, quòd ſit Ordo non omnium, ſed corporatarum cauſarum. Quartum, quòd ſit reuolutio, & conſtitutio Cęleſtium corporum, & Stellarum, vt aiunt Aſtronomi. Quintum, quòd ſit Natura mortalium. adeò vt cęlum non Fatum ſit, ſed Principium, & cauſa Fati, vt cenſuit Alex. in lib. de Fato cap. 3. & 4. Sextum, quòd ſit uniuerſa rerum materia, quam ſolam veteres putárunt Na-
Fatum & natura idem. turam. Conſidero Secundò ex ſententia Ariſt. Fatum in idem venire cum Natura, & ſola ratione ſecerni. Quod elicio ex 5. Phy. 57. quo loci oſtenſurus Philoſophus dari generationes violentas, & non ſecundum Naturam inquit, ſunt igitur & generationes quædam violentæ, & non Fato determinatę; at ſi quod nõ fit Fato, non fit Natura; omne, quod fit natura, neceſſariò fiet Fato. Vtitur eo in loco Philoſophus proprio Fati nomine, quòd eſt εἱμαρμένη. Fati etiam mentionem fecit in ſecundo de cęlo cont. 6. inquiens, ſed neceſſe Ixionis cuiuſdam Fatum detinere ipſum ſempiternum, quo loci Fatum Parcarum nomine Μοῖραν appellauit. Cõſidero tertiò, quòd in calce libri de Mundo ad Alexãdrũ, varia de Fato dicuntur, & præter cætera legitur, Deum nominibus uarijs denotari, dici Neceſſitatem eo quòd Natura quædam ſit immobilis, Dici εἱμαρμένην, hoc eſt Fatum, à ſerie rerum conſerta, inoffenſoq; tenori procedente, & μοῖραν, ideſt, ſortem à partitione rerum. Inſuper dici Nemeſis quaſi poteſtatem diuinam, eius quod viſum eſt, cuiq; diſtributricem, Adraſtiam etiam, quaſi cau-
Cicero. ſam quandam Naturá coparatam, quam fallere nemo queat, aut uitare. Cicero referens opinionem Ariſt. hanc ei tribuit, quod minùs rectè feciſſe puto, tum quia liber de Mundo, falsò adſcribitur Ariſtoteli, tum inſuper quia longe ſecùs de Fato Ariſt. ſenſit, vt patuit. Quartò conſidero, quòd quamuis ex ſententia
Factum et Natura diſtinguuntur ratione. Ariſt. Fatum & Natura pro abſoluto ſint idem, tamen diſtinguuntur ratione, & ratio Fati antecedit; denotat enim ordinem, ex primo prodeuntem & ob id nõ recedentes ab Ariſtotele, dicere ualemus, Primò conſiderari Deum, Secundò Prouidentiam, Tertiò Fatum, Quartò Naturam. Quintò conſidero perperàm
Perperàm à nonnullis Ariſt. corripitur. nonnullos obiecisſe Ariſt. quòd de Fato non fuerit loquutus. Nam cum Ariſt. in 12. Metaph. declarauerit attinentia ad ordinem uniuerſi, cuius Princeps eſt Deus, & in 2. Phy. verba fecerit de natura, explicauit proprijs in locis cuncta ad Fati notitiam attinentia, non permiſcendo Phyſica cum Metaphyſicis. Sextò
Quæ Fato fiunt, non abſolutè sũt neceſſ. conſidero, quòd cum Fatum & Natura ſint idem; & quæ eueniunt naturá, non ſemper neceſſariò fiant, ſed impediri poſſent: etiam quæ eueniunt Fato, varietati & contingentiæ eſſe obnoxia. Seruant quidẽ conſimilitudinẽ in ſpecie, & ut plurimùm: at in indiuiduis nonnunquá uariantur: & quemadmodũ præter naturá, ita præter Fatũ varia eueniũt, ut rectè de morte Didonis cecinit Vergilius,
Verg. *Sed Quia nec Fato, merita nec morte peribat.* Septimò conſiderandum eſt, quòd cum Fatũ apud uarios modo uario vſurpetur; ſi nomine Fati intelligimus

vel

uel Dei poteſtatem, ut dixit D. Auguſtinus, uel Naturam, ut cenſuit Ariſt. nil includens quod decretis noſtrorum Theologorum aduerſetur. At ſi intelligimus cum Stoicis neceſſitatem, deſuper abſolutè illatam; vel cum Aſtronomis Fatum Sydereum; uel cum uetuſtioribus neceſſitatem cunctorum; ex materia prodeuntem, reijciendum eſt, & negligendum. Conſidero octauò iure quæri poſſe ad quod genus cauſæ Fatum redigatur? Veteres id redigebant ad materiam, ut patuit. Alex. in lib. de Fato id redigit ad cauſam efficientem, ad quam Ariſt. in 2. Phy. redigit Caſum & Fortunam: Puto ego dicendum redigi ad utramq;: cum enim in idem ueniat cum Natura, & hæc ſit forma, & materia, iure etiam Fatum redigetur ad formam, quę efficiens eſt, & materiam: de forma hoc patet: de materia oſtenditur. Nam imbecillitates, interitus, ſenium, ſequuntur conditionem materiæ, & nobis lege naturæ ac Fato competere dicuntur, ut in quinto Phy. patefecit Ariſt. Conſidero nonò, quòd quæri ſolet, quæ nam ſint ea, quæ ſubijciuntur Fato? Cui difficultati per opiniones uarias, uario modo reſpondendum eſt. Nonnulli cuncta ſubiecère Fato. Alij non omnia, ſed collocata ſub Cælo, ideò enunciatum legitur à termaximo Mercurio, Nil reperiri in Terris, cui non reſpondeat in cælis ſignum excitans id ad ſui perfectionem. At prętermiſſis alijs, dicamus cum Ariſt. quæcunque ſubijciuntur Naturæ, ut ei ſubijciuntur, etiam ſubijci Fato, adeò ut in Vniuerſo quædam ſint ſupra Fatum; alia conſtituant ordinem Fati; nonnulla Fato ſubijciuntur. Supra Fatum, & naturam ſunt ea omnia, quæ ex materia non pendent, qualis ſub cęlo eſt Mens hominis, quæ per Ariſt. in 1. de partibus, non eſt Natura: Fati & Naturæ ordinem conſtituunt cęleſtia corpora, nec non materia, & materiatæ formæ, quæ Naturæ dicuntur: Cęleſtia tamen corpora commune Fatum conſtituere dicuntur, reliqua magis proprium. Fato autem ſubijciuntur compoſita ex his & prodeuntia ex Principijs compoſitorum. Ex quo patet, quomodo anima ſubijciatur Fato, ſit Fatum, & ſupra Fatum. Nam Mens hominis ſecundum eſſentiam eſt ſupra Fatum; ſimiliter ſecundum operationem; dum ſequitur rationem rectam: at dum inebriata ſenſuum illecebris, appetitum ſenſuum ſequitur, ſe Fato, ſubijcit, cum ſequatur materiatæ naturæ propenſiones. Anima autem nutriens & ſentiens, cum ſint Naturæ, etiam Naturę & Fati ordinem conſtituunt, & ſecundum operationem dicuntur ſubijci Fato, dum ſuæ conditionis & Naturæ propenſionem ſequuntur: dicuntur tamen nonnunquam eleuari ſupra Fatum & conditionem ſuam, dum ratione corriguntur & diriguntur, ut de hominis Phantaſia dixit Ariſt. in 3. de anima 57. Et hoc etiam in parte competit animæ iumentorum; quæ ob uarias aſſuetudines & educationes nonnunquam ſecus operantur, ac faciant inſtinctu naturæ, quod rectè conſiderauit etiam Simpl. in Epictetum. Verùm differunt, quia homo id ualet efficere ratione propria; iumenta autem & feræ ratione educantis & inſtituentis. Colligamus cum D. Auguſtino, ſolùm Fatuos approbare Fatum Stoicum, & Mathematicum; nos autem ea ſola approbemus, quæ decretis noſtrorum Theologorum ſunt conſentanea.

Dubita. ad quod gen' cauſæ Fatum redigatur?

Subiecta Fato.

Mercurius termaximus.

Supra Fatum in ei' ſerie et ſub eo.

Anima quomodo ſe habet ad Fatū?

PROVIDENTIA DIVISIONES.

Triplex Prouidentia. Diuina. Humana. Phyſica. Prouidentia antecedens, & ſequens. Secundum ſe, ex accidenti, & media.

PROVIDENTIA triplex eſt, Vna Diuina ſupra rationem. Altera humana cum ratione iuncta, Tertia Phyſica, infra rationem propriam collocata, refulgens in inſtinctu naturæ, ex diuina Prouidentia pendente, per quam formicæ grana colligunt pro futura hyeme. & Grues mutant regionem. Secundò diuiditur in antecedentem, quæ propriè Prouidentia eſt, per quam media pro fine rectè diſponuntur, & in ſequentem, quæ eſt dum male prouiſa, & ordinata corriguntur, vt dum Paries male erectus, ſuppoſitis lignis detinetur, ne ruat. Tertiò diuiditur ab Alexandro in 2. Nat. q. cap. 21. in tria membra. Nam quædam eſt Prouidentia ſecundum ſe, dum agens in gratiam alicuius, media diſponit, veluti Rex pro incolumitate Populorum, & ſui Regni. Altera eſt ex accidenti, dum operans nec noſcit, nec media diſponit pro aliquo, cui tamen conducat, vt dum agricolæ pro colligenda fruge ſemina in campos inſpergunt, quæ aues comedunt, ſic qui in horreis frumentum colligunt, prouident pro muribus. Tertiò datur Prouidentia media non ſecundum ſe primò, nec omninò ex euentu, ſed ſecundum ſe ſecundariò, veluti ex Peripateticorum ſententia reuoluuntur Cæli pro Mundo mortali, non quidem ſecundum ſe primò, cum ſit vilior, ſed ſecũdariò, Quartò, Prouidentia poteſt ad aliquid referri dupliciter, vel ob illud, vel ob aliud. Prouidentia pro vltimo fine verè eſt ſecundum ſe; pro ordinatis verò, eſt ſecundum aliud, veluti Prouidentia pro iumentis, & Armentis eſt propter aliud, nimirùm propter hominem, eſt enim homo finis mortalium: pro homine verò eſt ſecundum ſe. Addi poteſt membrum tertium, & eſt Prouidentia ob id & ob aliud, veluti dũ dirigitur ad aliquid, quod cùm ex ſe, tùm ob aliud optabile eſt. Quintò, Prouidentia dicitur triplex, Originalis in Dirigente; Secundum formam in rebus directis; Et ſecundum finem, pro quo media diſponuntur. & rectiùs tamen primum dicitur Prouidens, medium prouiſio, tertium id pro quo prouidemus. Sextò Prouidentia eſt duplex vna certa & conſtans, quæ ſemper recta eſt, qualis eſt Prouidentia Diuina; altera inconſtantię, & obliquitati obnoxia, qualis eſt Prouidentia humana. Septimò, diuiditur Prouidentia in Regiam, qualis eſt ea Regis erga populos, & Dei erga Mundum; in Seruilem, qua ſerui curant attinentia ad dominos; & in Prudentiam ęqualitatis, qua Amicus amico prodeſt. Et cum multiplex ſit Prouidentia, pręſertim autem triplex prima diſtinctione explicata, ea & vniuersè ſimul, & ſeorsùm pro omni parte definiri poteſt.

Prouidentia pro fine, pro directis in eũ & pro vtriſque.

Prouidentia originalis ſecundũ formam.

Prouidentia ſemper recta, & nõ ſemper talis.

Regia, Seruilis, & Aequalitatis.

DE-

DEFINITIONES.

PROVIDENTIA vniuerſè ſumpta eſt congruens diſpoſitio mediorum pro fine. Speuſippus eam definiens dixit, quòd ſit Præparatio ad futura. Prouidentia Diuina difinitur à Boëtio in 4. de conſolatione, quòd ſit ratio in ſummo omnium Principe conſtituta cuncta diſponens. A Damaſceno lib. 2. quòd ſit uoluntas Dei, per quam omnia, quę ſunt conuenientem deductionem recipiunt. Ab Herueo in primo ſent. diſt. 40. quòd ſit actus Mentis diſponens id, per quod aſſequi poſſit ſuum finem: uel quòd ſit præordinatio Mentis eorũ, quæ conducunt pro aſſequendo fine. Quæ definitio etiam competit Prouidentiæ humanæ. Nonnulli inquiunt, Prouidentia eſt admirabilis ſeries rerum, quæ in alijs nexæ, in Diuina mente ſimpliciſſimæ continentur. At prætermiſſa varietate definitionum, Prouidẽtiam vniuerſè ſumptam ita definirem, quòd ſit congruens præordinatio mediorum pro aſſequendo fine. Prouidentiam verò diuinam dicerem eſſe prædefinitionem cunctorum mediorum in Dei Mente pro eorum aſſequendo fine. Prouidentia humana dici poteſt, quòd ſit congruens mediorum præordinatio à recta mentis ratione pro aſſequendo vero fine. Prouidentia uerò Phyſica eſt congruens mediorum diſpoſitio in carentibus ratione, ſequens Naturæ inſtinctum pro adoptione proprij finis eorum.

Prouidentia uniuerſè. *Diuina.* *Prouid. Vniuerſè.* *Diuina.* *Humana.* *Phyſica.*

ANNOTATIONES.

Conſidero primò, quòd Prouidentia eſt de ordinatis in finem, circa quæ verſatur ſelectio: voluntas autem reſpicit finem: uólumus enim finem, & pro eius adeptione diſponimus media. Inſuper conſidero, quòd Prouidentia neceſſarium habet nexum cũ Pruidentia: hinc vt prouidentia ita Prudentia eſt triplex, una eminens & Diuina, altera humana, tertia Phyſica. Prudentia tamen eſt latior: nam Prouidentia ſolùm eſt futurorum, Prudentia uerò etiam pręſentium & modo aliquo præteritorum, corrigendo euenta aduerſa, & ex malis bonum eliciendo. Tertiò conſidero pro conſtitutione Prouidentiæ propriè ſumptæ, primò, requiri cognitionem Prouidentis, qua diſtinctè noſcat finem, & ordinanda in illum. Secundò voluntatem finis propriè ſumpti. Tertiò rectam rationem & facultatem ordinandi media. Et quæ carent his conditionibus, ſunt umbræ & imagines Prouidentiæ. Conſidero quartò, quòd ego definiens prouidentiam humanam tetigi omnes quator cauſas. Et de fine dixi, pro adoptione veri finis. Addebam veri, quia pro malis, quæ iudicantur bona, non eſt Prouidẽtia ſed verſutia, & calliditas, vt ſe habet defuſe, & adultero, rectè diſponentibus media pro fine quem optant; Et quamuis id modo quodam includatur in eo, quod dicitur ratio recta; non enim ratio eſt abſolutè recta, niſi finis abſolutè ſit bonus; tamen per id clarius explicatur. At de Prouidentia alibi latiùs.

Prouidentia, Voluntas. *Prouidentia neceſſitur cũ Prudentia.* *Requiſita pro Prouidentia.* *Prouidentia definita per quatuor cauſas.*

PHILOSOPHIA.

DIVISIONES.

Philoſophia Theorica, & Practica.

PHILOSOPHIA. quæ primò ſapientia dicebatur, prima ſui diuiſione in Theoricam, ſiue Inſpectricẽ, & practicam, ſiue Ciuilem diſtribuitur. Philoſophia inſpectrix ex ſententia Ariſt. ſub initio ſexti Metaph. diuiditur in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam, ſiue diuinam. Ciuilis uerò in partem de moribus, de R.P. & de cura familiari vel potiùs in communem, qualis eſt ea de Moribus, & propriam, quaſi in partem Theoricam per comparationem, & Practicam, ut pateſeci in Introductione ad eam. Ex ſententia autem Platonis, ut refert Alcinous in lib. de eius doctrina cap. 3. diuiditur Philoſophia, quia vel verſatur in contemplatione, vel in morali actione, vel in Artificio diſſerendi, quæ dialectica dicitur, quam diuiſionem mox ſequuti ſunt Stoici, & illi qui Logicam Philoſophiæ partem exiſtimârunt. Philoſophiam inſpectricem Academici nõ ſecùs ac Peripatetici in tres partes diuiſerũt, nimirùm in Phyſicam, Mathematicam, & Diuinam: non tamen Plato partem omnem re vera eſſe dignam nomine Philoſophiæ exiſtimauit; ſed eam ſolam, quæ ad ea quę verè ſunt nimirùm ad Ideas eleuatur: qualem putauit eſſe diuinam. Ideò in calce quinti de R.P. inquit, Phyloſophos circa verè entia, & Ideas verſari: mutabilia verò conſiderantes, nuncupauit φιλοδόξους, hoc eſt, amicos non ſapientiæ, ſed opinionis; adeò ut Philodoxi, & Pilologi multi ſint, Philoſophi verò adeò pauci, ut Phœnici dicantur ſimiles. Inſuper ab eodem Alcinoo diuiditur Philoſophia Ciuilis cap. 2. in adminiculantem & principalem: Adminiculantem cenſuit Artem Militarem, Rethoricam, Legationes, Iudicia ſecundum Leges, & ſimiles: Principalem verò, Conditricem Legum, Præſcribentem ordinem Reip. diſciplinamq; inſtituentem educationes iuuenum. Quæ diuiſio minimè aduerſatur ſententiæ Ariſt. vt diſtinctiùs patebit in diuiſione Prudentiæ, quæ fundamento eadem eſt cum ciuili ſcientia.

Platonis ſententia.

Multi ſunt Phylodoxi, & Philologi: Philoſophi uerò pauciſſimi.

Ciuilis principalis, & adminiculãs.

DEFINITIONES.

Ex fine & forma.

PHILOSOPHIA vniuersè ſumpta cum exactè definiri nequeat; varijs circumſcriptionibus, ex uarijs cauſſis depromptis, modo aliquo adumbratur. Nam ex fine, ac ſimul ex forma hæ peti poſſunt circumſcriptiones, uel propriè; uel per metaphorã ei competentes. Philoſophia ex Platone eſt meditatio mortis, hoc eſt, ſecretio animæ ab affectionibus corporis. At rectiùs (vt puto) dici poſſet meditatio melioris uitæ, quæ verè finis eſt. Inſuper dicitur Methodus aſſequendi ſummum bonum, ſiue Via & Curſus ad illud. Reditus in Deum. Perfectio reddens hominem Deo (ut ei licet) ſimilem. Cura Animorum, eorumq; Sanitas, & Ornamentum; Conuerſio Mẽtis ad ea, quæ uerè ſunt. Appetitio ſapientiæ. Magiſtra, Dux, & Regula humanæ vitæ. Menſura, qua

nos,

nos,& alios noſcere ualemus,an boni uel mali ſimus.Lux animi,cuius ope ſupe ra,infera,mediaq́; intuemur. Acies humanæ mentis. Mater Artium. Splen dor Mundi. Sol humani orbis. Spiritus, quo Animi Semina in congruentem frugem deducuntur. Vita Populorum. Pax & tranquillitas interna. Pharmacum aduerſus uenena,mortem animo afferentia. Regula,qua cuncta nobis euenien tia mala uertuntur in bonum. Vſus rectus munerum Naturæ.Regina fortunę. Conditrix Vrbium.Forma rerum Publicarum.Mundus intelligibilis Mente cõ ceptus.Diuinorum contemplatio,& moderatio humanorum.Inſpectrix Veri. Harmonia Animi. Diſciplina,qua homo ſeipſum noſcit.Menſura rerum, & cõ formatio hominis cum rerum natura.& demùm Studium ingenuum,hominis proprium,in cuius vſu collocatum eſt ſummum hominis bonum. Et addendo circumſcriptiones ex cauſa efficiente depromptas; dicere poſſumus, Philoſophiam eſſe Donum Dei,Munus Saturni,Prolem ſine matre, ex ſolo Iouis capite prodeuntem,ut de Minerua fingitur. Hæ,ac ſimiles aliæ circumſcriptiones, vel vniuerſæ Philoſophiæ, uel partibus varijs eius competunt, ut conſideranti redditur notum.Quibus decurſis, vt diſtinctè de ſingulis Philoſophiæ partibus loquar;Putarem ego primò Philoſophiam vniuerſè ſumptam per omne genus cauſæ ita eſſe definiendam. *Ex cauſa efficiente.*

Philoſophia eſt habitus Animi, Mundum quauis ratione ſcienter contemplans,hominumq́; componens actiones,interna Mentis excitatione, ingenijq́; fęcunditate formatus, in cuius uſu ſummum præſentis uitæ bonum eſt collocatum. *Philoſophia uniuerſè.*

Ex qua communi definitione facilè eliciuntur definitiones partium. Nam Philoſophia Theorica,ſiue Inſpectrix,eſt habitus humanę Mentis,Vniuerſum, eius partes,Principia,& affectiones quauis ratione ſcienter contemplans, cum interna animi excitatione per ingenij fęcunditatem formata, vt homo frueretur ſummo bono,in Veri contemplatione collocato. *Philoſophia inſpectrix.*

Metaphyſica eſt Philoſophia inſpectrix, ſui conditione prima, omne quod eſt quatenus eſt ſcienter contemplans, ex interna animi excitatione, ingenijq́, fęcunditate orta,vt ſupremo gradu ſummi boni ad hominis contemplationem attinentis frueremur. *Metaphyſica.*

Scientia de Natura,ſiue Phyſica,eſt Philoſophia inſpectrix, corpus Phyſicũ ſcienter conſiderans, perſpicaci ingenio formata, vt homo frueretur eo bono, quod in Naturę cõtẽplatione eſt poſitũ,& ad diuinorũ inſpectionẽ eleuaretur. *Phyſica.*

Mathematica eſt Philoſophia inſpectrix,ſciẽter conſiderans quantũ vt quãtum eſt imaginatione à ſubiecto ſeiunctum,perſpicaci ingenio formata,vt ſummo bono in eius cõtemplatione poſito frueremur, & ad diuinorum inſpectionem aptiores redderemur. *Mathematica.*

Arithmetica eſt Mathematica numerũ numerantẽ cõſiderans,ut quãtus eſt. *Arithmetica.*

Muſica eſt diſciplina Mathematica ab Arithmetica ſuſcipiens principia, & ad Phyſicam inclinans,quæ numerum in ſono conſiderat,ut præditum harmonica ratione. *Muſica.*

Geometria vſurpatur,dupliciter,vel latè ac ita includit Stereometriam, vel preſſiùs ut à Stereometria diſtinguitur.Prima conſideratione,eſt ſciẽtia Mathematica Magnitudinem dimenſionibus præditam imaginatione à ſubiecto ſeiũctã cõſiderans, ut quanta eſt.In ſecunda ſignificatione eſt ſcientia Mathematica magnitudinem longitudine,vel latitudine prędità conſiderans,ut quanta eſt. *Geometria.*

Stereometria eſt ſcientia Mathematica, magnitudinem conſiderans, trina dimenſione præditam,ut quanta eſt. *Stereometria.*

Per-

Perſpectiua. Perſpectiua eſt diſciplina Mathematica, à Geometra ſuſcipiens Principia, & ad Phyſicam inclinans, lineas ad viſum attinentes conſiderans, ut conſtituũt, & variant actum uidendi.

Aſtronomia. Aſtronomia eſt diſciplina Mathematica, à ſtereometra recipiens Principia, & ad Phyſicam inclinans, Mundi Sphæram contemplans, & præſertim cæleſtia corpora, ut quanti cùm molis, tum motus, conditionem includunt.

Cum Aſtronomia nectuntur Coſmographia, Geographia, Corographia & ſimiles, quæ ſunt diſciplinæ Mathematicæ, ad Phyſicam inclinantes, ex Aſtronomia elicientes proximè principia, pro Mundi totius, vel partium diſtincta diuiſione, ac circumſcriptione, de quibus diſtinctiùs agere ſuperuacaneum duxi.

Sciẽtia Ciuilis. Ciuilis ſciẽtia definitur ab Alcinoo in lib. de doctrina Platonis cap. 33. quòd ſit Virtus in contemplando & agendo poſita, cuius inſtitutum eſt Ciuitatem bonam, beatamq́; efficere, ſibiq́; omni ex parte conſentientem. *Alinous. Euſtr.* Euſtratius partes Ciuilis ſcientiæ ita definiuit. Moralis eſt ſpecies Philoſophiæ Practicæ, quæ in morum hominis compoſitione verſatur. Familiaris eſt ſpecies Philoſophiæ practicæ, quæ Familiæ, cohabitantiumq́; in ea conſtitutionem conſiderat.

Conſideratio Reip. eſt ſpecies Philoſophiæ Practicæ; quæ (de Ciuitate) degentiumq́; in ea, æqua ac concordi adminiſtratione pertractat. *Approbata definitio.* Quæ definitiones quales ſint alij conſiderent. Ego in. Introductione ad Scientiam Ciuilem hanc dedi definitionem, Scientia Ciuilis eſt Philoſophia, humanas actiones cõponens, ex Naturæ interna excitatione Sapientiſq́; animi fęcunditate orta, vt in omni vitæ gradu honeſtum attingamus, ſummoq́; Ciuili bono pro facultate fruamur.

Diuidebam Ciuilem ſcientiam in duas principales partes, in communem, quæ Finem poſtremum, Principia, & fundamenta, patefacit, traditam ab Ariſt. in decem libris de moribus; & in partem ad magis propria deſcendentem, vſumq́; patefacientem, traditam in libris de R.P. & Cura familiari.

Pars prima definitur, Quòd ſit pars priorem Philoſophiæ Ciuilis Principia fundamenta, communemq́; finem explicans, vniuersè nos ad uitam ciuilem rectè diſponens. Altera definiri poteſt, Quòd ſit pars poſterior, ſumens ex priore Principia, quorum recta ratione Reſp. format, Leges condit, magiſtratus inſtituit, cæteraq; diſponit, quæ ſingulis humanæ uitæ gradibus ſunt conſentanea.

Hæc itaque Ciuilis ſcientia eſt humanæ vitæ Magiſtra. Recta ratio, & Regula eorum, quæ agi debent, & demùm Medela animi, illam ab immoderatis perturbationibus purgans.

ANNOTATIONES.

Primum. Philoſophia ab vno eſt. CONSIDERO primò, quòd cum Phyloſophia vniuersè ſumpta non ſit natura una, in omnibus ſub ea contentis eadem, ſed ſit commune aliquid ab uno, quod noſcitur ex notitia contentorum; ideò non eſt abſurdum, ut eius definitio ſit cum enumeratione duarum principalium partium, ſub ea contẽtarum. Quod fecit etiam Galenus in definitione Artis medendi, & Ariſt. in ſecunda definitione animæ, & in definitione enunciationis. *Secundũ.* Conſidero ſecundò, quòd cum in definitione Philoſophiæ explicetur omne genus cauſæ; pro materia, in qua recipitur, & cuius eſt habitus, nonnunquam accipitur Mens vt in definitione Philoſophiæ inſpectricis; nonnunquam animus, ut in definitione *Materia. Phyloſophia.*

Ciuilis.

Ciuilis. Ratio eſt, quia contemplatio abſolutè pertinet ad Mentem, & Philoſophia inſpectrix abſolutè dicitur habitus eius. At Ciuilis, quamuis per Prudentiam ſit habitus Mentis, tamen per virtutes in more poſitas eſt habitus appetitus ſenſitiui; ideò vtor uoce Animi communi utriſq;. Tertiò conſidero, quòd in definitione trium partium inſpectricis Philoſophiæ, pro genere utor ſcietia: nam re uera ſcientiæ ſunt: in definitionibus uerò collocaturum ſub puris Mathematicis, non ſcientiæ, ſed diſciplinæ nomine utor; quoniam illæ dicuntur noſcere quia, non propter quid, ut legitur in 1. poſt. ideò ſeiunctæ à ſuis ſuperioribus, & ex ſe, ſcientiæ non ſunt, ſed ſolùm participant conditionem ſcientiæ, ut nectuntur cum ſuperioribus, & utuntur eorum principijs. Conſidero quartò, quòd cum in definitione uniuerſæ Philoſophiæ, explicans attinentia ad cauſam efficientem, dicam eam prodire ex fęcunditate ingenij, & ex inſtinctu naturæ, non eſt neceſſe ut id repetatur in definitionibus partium, cum enim dicatur, quòd ſint Philoſophia, denotatur id omne quod in definitione Philoſophiæ fuit aſſumptum. Propterea ſi nonnunquam id repeto; ſolùm id facio maioris explicationis gratia; non quia ſit neceſſarium. Demùm conſidero, quòd cum ego ex ſententia Platonis inter Philoſophiæ partes numerauerim Dialecticam, non eſt putandum, quòd ipſe puram Logicam, regulas argumentandi docentem putarit propriè ſcientiam, & partem Philoſophiæ; Ipſe enim ſcientias ſolas eas iudicabat, quæ eleuarentur ad Ideas; Sed nomine Dialecticæ denotabat, acumen ingenij, abſtractionem ſublimem, liberumq; & ſubtilem conſiderandi modum, per quem nulla facta ſuppoſitione, ſed abſolutè de omni eo quod eſt, diſſereremus. Quod quidem ex ſententia Ariſt. Metaphyſici eſt officium. Adeò ut Dialectica hæc Platonis, quæ acumen, & apex ſcientiarum nuncupabatur, & ſolùm triginta annos natis eius vſus concedebatur, ſit pars quędam, & ea quidem tamquam ſpiritus Metaphyſi. Ariſt. non autem penitùs ſit eadem, quia Plato conſiderationem diuinorum ab hac ſecernebat, quam Ariſtoteles tribuebat Metaphyſico: qua de re alibi diſtinctiùs uerba feci.

Tertium. *Quartum.* *Quintum.* *Quomodo Dialectica ſit pars Philoſophiæ.*

BONVM.

DIVISIONES.

Bonũ per eſſentiã & per participationem. Bonũ Rationis & ſenſuum. Diuinum, & humanum. Vtile, honeſtum, delectabile. Animi, corporis, & externum. Commune, et propriũ. Abſolutè & alicui. Verè, & apparens. Contemplationis, & actionis. Actionis, & rei effecta. Abſolutè, & pro tũc. Abſolutè, & comparatione. Mortale & æternũ. Pẽdens, nõ pendens. Sũmum, non ſummum. Purum, non purum. Secundum cauſam, ſecundum formã, ſecundum participationem. Bona humana, Diuina.

BONVM vnà cum Ente latiſſimè effunditur:in omni prædicamento ſedem habet:& varij dantur gradus, formæ,& diſtinctiones eius. Primò enim diuidi poteſt in Bonum per eſſentiam, & huiuſmodi eſt ſolus Deus, & in Bonum per participationem,qualia ſunt ea, quæ ex Deo pendent. Secundò,bonum aliud eſt rationis,aliud ſenſuum. Quæ duo bonorum genera in homine frequenter pugnant, & internam excitant in nobis controuerſiam.

Diuiditur Tertiò in Bonum Diuinum,ſupra uires hominis collocatum, & bonum humanum,ad hominem pertinens.Quartò diuiditur præſertim Bonũ humanum,in Bonum utile,honeſtum,& delectabile. Quintò id ipſum diuiditur in Bonum animi,Bonum corporis,& Externum,ut in primo Nicomachiorum cap.8.Sextò diuiditur in eodem primo Nicomachiorum in cómmune, & proprium.Et dum cætera fuerint paria,Bonum quo fuerit communius, eo erit eligibilius,ut in eodem libro affirmat Philoſophus. Septimò, Bonũ eſt duplex vel abſolutè,uel alicui,ut inquit Ariſt.in ſecundo Phy. nec non in ſeptimo Nicomachiorum cap. 12.Bona Fortunæ & Naturæ ab Ariſt.abſolutè dicuntur bona.Virtus autem,in more poſita dicitur bonum hominis,ideò ait enitendum eſſe,vt per ea quæ nobis ſunt bona,ea reddantur nobis bona, quæ ſunt bona ſimpliciter. Similiter habere quatuor pedes eſt bonum equo,non homini.Octauò,Bonum eſt duplex vel verè,vel ſolùm apparens,vt ſurripere aliena bona abſolutè malum eſt,furi tamen videtur bonum. Nonò Bonum eſt duplex Vnum in contemplatione poſitum,quod dicitur verum;Alterum in operatione.Decimò,Bonum ad operationem pertinens eſt duplex, vel enim in ipſamet muneris functione eſt collocatum,ut bonum attinens ad actiones,ex virtute morali prodeuntes, vel eſt collocatum in opere,quod efficitur,vt in his quæ Arte fiunt.Vndecimò,Bonum eſt duplex vel abſolutè,vel pro tunc quod eſt Bonum ex conditione,& ſuppoſitione;ſiue Bonum èſt duplex,vel abſolutè, vel facta comparatione,veluti eſt minus malum comparatum cum maiori, vt imminente Naufragij periculo,bonum eſt in mare proijcere merces, quod tamen abſolutè malum eſt,minus tamen eſt malum,quàm Naufragio mergi. Duodecimò,Bonum eſt duplex,mortale unum:alterum æternum.Decimotertio Bonum vel eſt creatũ, ſiue pendens ex alio,vel increatum ex nullo pendens. Decimoquartò,Bonum vel eſt ſummum, vel non ſummum.& Bonum ſummum eſt duplex vel abſolutè,vt bonum Dei,vel alicuius,vt ſummum bonum hominis. Decimoquintò, Bonum vel eſt ſincerum & purum,vel non: ſincerum & purum abſolutè eſt bonum Dei;non purum eſt duplex;vel mixtum cum potẽtia,ſiue receſſu à primo, vel mixtum cum aliquo malo,vt bonum,quo bibentes fruimur, eſt mixtum cũ ſite.Ex ſententia Academicorum Bonum eſt triplex ſecũdum cauſam,vt Deus; ſecundum formam,vt idea Boni;ſecundum participationem,vt cętera.Inſuper cum diuidãtur Bona in Diuina & humana.Humana bona ſunt ſanitas,forma, Vires,& diuitiæ,quarum dux debet eſſe Prudentia;vt bona ſint. Diuina bona

ſunt Prudentia tamquam Dux, Temperantia, Iuſtitia, & Fortitudo. Prudentia *Diuina.*
Mentem perficit: Temperantia cupiditatem componit: Fortitudo appetitum
Iraſcendi: Iuſtitia facultatem omnem, vt elicitur ex primo dialogo de legibus
apud Platonem. Relatis varijs diſtinctionibus, puto ego bonorum genera in *Genera bonorum.*
hunc ordinem eſſe redigenda. Bonum vel ſumitur vniuersè, vel pro bono ali-
cuius proprio. Et hoc vel eſt bonum abſolutum Dei, vel pendentium ex Deo.
Bonum pendens vel eſt Metaphyſicum, vel Phyſicum, vel Fortunæ, vel Mora-
le, uel Rationis, uel Diuinum. Qui omnes gradus Boni pendentis locum habēt
in homine; in cæteris nonnulli tantùm. Et membra huius diuiſionis per defini-
tiones diſtinctè ſunt explicanda.

DEFINITIONES.

VT bonum eſt multiplex, ita variæ ſunt eius definitiones. Et cum *Varia boni circumſcriptiones.*
nequeat perfectè definiri, uarijs circumſcriptionibus adumbra-
tur. Primò Bonum eſt id, quod ſui conditione optatur. Inſuper
ut dicitur in principio Nicomachiorum ab Ariſt. Bonum eſt
id, quod omnia appetunt. Præterea Bonum eſt id, quod bona
ſequuntur. Plot. 1. lib. 7. capite primo inquit, Bonum eſt id, ad *Plotinus.*
quod cęt era referuntur: id uerò non ad alia. Præterea, Bonum eſt quod res in-
terimit bono contrarias. Inſuper Bonum eſt id permanens circa quod cętera,
tamq; circa centrum, reuoluuntur, ut idem Plotin. definiuit. Præterea Bonum
eſt, quod perficit habētem; id uerò non eget alio: & ob id etiam definitur, quod
ſibi met eſt ſatis. Inſuper bonum eſt id, quod unitate, eſſentia, & ſpecie prædi-
tum eſt, ut dicitur à Plot. En. 1. lib. 7. cap. 2. apud quem etiam lib. 8. legitur, Bo-
num eſſe id, ex quo cuncta pendent, quod cuncta optant, à quo cuncta Princi-
pium recipiunt, eoq; omninò egent, id uerò nullo eget, nil optat, ſibi eſt ſatis, eſt
menſura omnium & terminus, ex ſeipſo producens Mentem, eſſentiam, ani-
mam, uitam, actionemq; circa Mentem. Præterea, Bonum eſt artificis Mundi
Pater, finisq; Mundani operis. Hæc proferunt Academici. Inſuper Bonum
definitur eſſe id, quod ex ſui conditione eſt admirandum, amandum, & ſuaue. *Proprium unicuique bonum.*
Præterea Bonum eſt id, quod eſt ſecundum uniuſcuiusq; uirtutem. Proprium
unicuiq; Bonum eſt appetendo, & agendo conuerti ad ipſum uniuerſi bonum.
Ipſum autem bonum non actione ulla, ſed ſeipſo bonum eſt, ut ait Plot. in lib. *Simpl. & Ariſt.*
de primo bono cap. 1. Simpl. in Epict. cap, 51. inquit, Bonum id eſſe, quod eſt
ſecundum naturam cuiuſlibet, per quod ſuam perfectionem cōſequitur. Hinc *Plotinus.*
Ariſt. in 7. de R. P. cap. 1 inquit, Nil bonū eſt, quod ſit præter naturam. Plotinus
En. 6. lib. 7. cap. 19. reiectis nonnullis communibus Boni deſcriptionibus, hanc
approbat, Quòd Bonum ſit participatio Primi Boni: ad primum autem bonū
cum peruenerimus ait non amplius eſſe quærendum propter quid, quoniam in
eo quid, & propter quid non diſtinguuntur. Seneca Epiſt. 19. præſertim hanc *Seneca.*
definitionem approbat, Bonum eſt, quod perfectè ſecundum naturam eſt. In-
ſuper in lib. de uita Beata, ſummum Bonum eſt animus Fortuita deſpiciens, uir-
tute lętus. Inſuper bonum eſt inuicta uis animi, atq; homo, cui nil boni maliue
ſit, niſi bonus uel malus animus, honeſti cultor, virtute contentus, quem non
extollunt Fortuita, nec frangunt; cuius uera uoluptas ſit uoluptatum con-
temptio. Diogenes ex relatione Ciceronis in 3. de finibus, Bonum defi- *Diogenes.*
niebat, quòd ſit id, quod natura abſolutum eſt, id autem ſequens, illud, quod

Bonũ uniuerſe. prodeſſet. Relatis varijs Boni deſcriptionibus, ut diſtinctè colligam de ſingulis
gradibus, in poſtrema diſtinctione relatis, quid ſint; Ordiar à Bono uniuersè
ſumpto, quod quia eſt ualdè uarium, difficile eſt unica definitione id comple-
Bonũ ſummum, non pendens. cti: dicere tamen ualemus cum Ariſt. Bonum eſſe id, quod perfectionem inclu-
dit, ratione cuius eſt aptum expeti. Bonum uerò ſummum, Primum & non Pen
Bonũ metaphyſicũ. dẽs, eſt abſoluta perfectio ex ſe talis, ſui conditione fęcunda, ex qua cętera pen-
dent, per quam ſeruantur, & perficiuntur. Tertiò, Bonum Metaphyſicum
eſt gradus entis incluſus in his, quæ extra cauſam in vniuerſo reperiuntur, qua
tenus eſt participatio primi boni: Hoc bono homo præſtat cæteris mortalibus,
Bonũ Phyſicum. cum ſit ſpecies ſubſtantiæ cæteris præſtantior. Quartò, Bonum Phyſicum eſt
perfectio rei, naturâ conſtantis, quatenus Natura conſtat; cuius munere ualet
Phyſica opera efficere: Dę hoc Bono inquit Ariſt. in 4. Meteorum, Tunc unum
quodq; eſſe perfectum, dum ualet ſimile generare. Et hoc Bonum eſt commu-
Bonũ Fortunæ. ne cunctis, naturâ conſtantibus. Quintò, Bonum Fortunæ eſt bonum externum
mutationi obnoxium, aptum homini inſeruire pro explẽdis munerum functio-
nibus, ad eum pertinentibus: Hoc dicitur bonum vtile, & ſolùm competit ho-
Bonũ morale. mini. Sextò, Bonum Morale conſideratur in moribus; & attinet ad appetitum
ſenſitiuum, ad quem pertinent virtutes, in more poſitæ, & actiones earum; &
definiri poteſt, quòd ſit congruens compoſitio affectionum animi, ex qua actio
nes prodeunt cum ſelectione virtuti conſentaneæ, quod bonum ſoli homini eſt
Bonum rationis. aptum competere. Septimò ſequitur Bonum rationis, attinens ad rationem, &
Mentem per habitus eius ſemper rectos, qui quamuis ſint quinque: tamen ob
tres principales fines, in tres rediguntur, in contemplantes, agentes, & efficien-
tes: & inde prodeunt tria bonorum genera homini ſoli apta competere. Quo-
Bonum cõtemplationis. rum communis definitio hæc eſſe poteſt. Bonum rationis eſt habitus Mentis,
recta ratione formatus, officiumq; eius. Seorſùm autem bonum ad uirtutem in-
Actionis. ſpectricem pertinens, eſt contemplatio Veri, per habitum inſpectricem: & hoc
eſt ſummum hominis bonum, in contemplatione poſitum. Bonum attinens
Effectionis ad Prudentiam & actionem, eſt recta ratio parandi media pro aſſequen-
do fine virtutum moralium, & ſummo bono in actione proba col-
locato. Bonum, attinens ad Artem, eſt recta ratio rerum effi-
ciendarum, & vtile quod nobis præbent Arte conſtantia.
Hæc enim tria bonorum genera, ad rationem atti-
Bonum diuinum. nentia, primò Mentem perficiunt, mox opera,
quæ inde prodeunt. Octauò, datur Bo-
num diuinum, & eſt munus deſu-
per infuſum, perficiens men-
tem, & actionem eius,
eamq; reddens gra
tiorem Deo.
Placeat
Deo
hoc Bono noſtram
mentem di-
tare.

ANNO-

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò ex ſententia Platonis ſupremum eſſe Vnum, ſub quo eſt Bonum, & ſub Bono Ens, nam Vnum eſt caput Boni, & per Bonum in Vnum eleuamur. Hinc rectiùs dicimus, Bonum eſt Vnum, quàm vice uerſa. Bonum deinde dicitur pater Entis, adeò ut Vnum ſit ſupremum & primum: ſequatur Bonum: tertium ſit Ens. Ariſt. autem ait hæc tria reciprocari. Et controuerſia eſt collocata potiùs in uario uſu uocum, quàm in conditione rerum, ut alibi patefeci. Conſidero Secundò conditiones Boni uniuersè ſumpti tres eſſe. Vnam perficere id, cuius eſt bonum, adeò ut ſit perfectio. Alteram excitare appetitiones. Tertiam includere fœcunditatem. Prima eſt finis, Secunda medium, Tertia Principium. Ideò in tradendis definitionibus præſertim hæc tria ſunt inſpicienda. Fœcunditatem eſſe boni propriam patefaciunt Theologi, dicentes, Deum creaſſe Mundum, quia bonus eſt. Idipſum patefecit Plato, inquiens bonum eſſe Patrem artificis Mundi, nimirùm primæ Mentis. Ariſt. quoq; idipſum affirmauit in 2. de cęlo, inquiens, Opus Dei, hoc eſt ipſius Boni, eſſe æternitatem; ideò mouet æterno motu, quo æternum ſeruant ortum rerum. At tres ſe offerunt difficultates. Prima eſt, ſi Bonum excitat appetitiones, & collocatum eſt in fine; tunc id, quod eſt utile, non poterit dici bonũ, quia non finis eſt, ſed pro fine optatur. Altera eſt, ſi Bonum omnia appetunt, malum quoq; appetit Bonum: ac ita appetet ſui interitum, quod eſt abſurdum. Tertia dubitatio eſt, quoniam enumeratio octo graduum Boni, partim uidetur diminuta, partim redundans. Primo uidetur diminuta, quia numeratur bonum Metaphyſicum & Phyſicum; dimittitur autem Mathematicum. Inſuper numeratur Bonum Naturæ, Morale, & Rationis: dimittitur Bonum ſenſuum. Ex aduerſo uidetur redundans, quia numerantur primò bona Phyſica, & Metaphyſica; mox numerantur bona Rationis, quæ dicebantur triplicia, quorum unum ad contemplationem pertinebat; contemplatio autem eſt bonum Metaphyſicum, Phyſicum, & Mathematicum. Prima dubitatio de bono utili ſoluit. Primò, quia etiam utile ſeruat conditionem finis, non quidem poſtremi, ſed proximi, ordinati in poſtremum. Secundò, quia Bonum, cum pertineat ad finem, munere finis competit omni complicato cum eo, uel requiſito pro eo. Hinc dicitur bonum utile, hoc eſt conducens pro altero: ſic ſeruatur, quòd dempto fine, demitur bonum, ut dicitur in 3. Metaph. Altera dubitatio, num malum optet bonum? Reſpondeo malum cũ ſit malum non eſſe ens, & ob id non poſſe optare. Inſuper addo, nil adeò eſſe malum, quin nitatur bono aliquo, ut fundamento, ueluti priuatio competit materiæ, & turpitudo homini: id autem fundamentum, cui aduerſatur malum, eſt illud, quod appetit, non autem malum, ut malum eſt. De tertia difficultate dico eam enumerationem, nec diminutam, nec redundantem eſſe. Inſtantia de diminutione ſoluitur. Nam dum inſtatur, quòd dimittitur bonum Mathematicum. Reſpondeo, bonum Mathematicum attinere ad quantum, quod abſolutè Phyſicum eſt; & ideo ad bonum Phyſicum redigitur; & præſertim quia perfectionem includit, ut Phyſicum eſt. De bono ſenſuum dico redigi ad bonum Naturæ: Anima enim, quæ ſentiendi eſt principium, Natura eſt. Inſtantia pro redundantia, & repetitione Phyſici, & Metaphyſici boni, ſoluitur, quia aliud eſt loqui de re

Primum. *Secũdum.* *Tres boni cõditiones.* *Dubit. prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Sol. prima* *Secunda.* *Tertia.*

Phyſica & Metaphyſica, vt de ente, & corpore Phyſico, quæ abſolute ſunt bona: & aliud loqui de Philoſophia inſpectrice, quæ eſt bonum hominis & rationis eius, inſpicientis verum. Sed pulchra ſe offert dubitatio, & eſt. Cum varia ſint bonorum genera, apta homini competere; quæ eſt ratio, quod homo ſolùm per virtutem Moralem denominatur abſolutè bonus, non autem per vllum aliud bonum? Cuius rei varias poſſum afferre rationes, duæ tamen ſunt potiſſimæ. Prima eſt, quia aliæ virtutes circa aliud verſantur, non autem circa conſtitutionem & compoſitionem interni hominis; ſola enim virtus moralis in eo verſatur, vt internum hominem, internasq; eius perturbationes rectè formet & componat. Altera ratio eſt, quia rectus vſus bonorum ad ſolam virtutem moralem pertinet: eius enim conditio & officium eſt, vt ea & alijs rectè vtamur, adeò vt ſine ea, reliqua non ſint nobis bona: Hinc ſola virtute morali non valemus male uti, cum rectus vſus ſit in ratione eius, cęteris autem omnibus & rectè & perperàm uti ualemus. Demùm conſideratione dignum eſt. Cum uaria ſint bonorum genera, quodnam eorum obtineat Principatum? Hac de re cumulatè ſum loquutus in libris de ciuili ſcientia; nunc breuibus, dico, Bona animi primum obtinere locum, cui ſuccedunt bona Naturæ, infima ſunt bona Fortunæ. Sine bonis animi reliqua non ſunt nobis bona, cum eatenus ſint nobis bona, quatenus ſunt inſtrumenta bonorum animi. Similiter bona Fortunæ, ſine bonis Naturæ, quorum Princeps eſt ſanitas, inania ſunt.

Pulchra dubit. *Sol.* *Ordo bonorum.*

MALVM.

MALVM DIVISIONES.

MALVM diuiditur in malum culpæ,& eſt receſſus à Lege,
quod abſolutè malum eſt,& malum pœnæ, quod malum
eſt pœna affecto,abſolutè autem non eſt malum,ſed bonũ
vtile. Inſuper malum cum ſit quædam priuatio, uſurpatur
tripliciter;uel pro negatione boni, ut Materia prima non
formata dicitur mala,quia non includit formam, quæ bo-
na eſt;uel pro priuatione, ut eadem Materia conſiderata
tanquam priuata formis; uel pro deprauatione, ut quod aduerſa diſpoſitione
eſt affectum. Tertiò malum uel ex ſe malum eſt ut priuatio, uel ex accidenti, ut
materia per priuationem ab Ariſt in 1.Phy.81.dicitur turpis & mala. Inſuper
malum,uel eſt malum externum,ut paupertas,uel corporis, uel animi: Si ani-
mi,uel eſt malum rationis,uel ſenſuum. Prætereà malum,uel uerè eſt malum,
uel ſolùm apparet. Inſuper uel eſt malum abſolutè,ut interitus;uel alicui,ut ca-
rere pennis eſt malum non homini,ſed aui. Prætereà uel eſt malum ſummum,
ſummo bono aduerſum;uel non ſummum. At prætermiſſis diuiſionibus mino-
ris momenti,quoniam diſtinctio priuationis præſertim petenda eſt ex diſtin-
ctione formæ,& habitus:& quot modis uſurpatur unum oppoſitorum,tot mo-
dis uſurpari dicitur alterum:Cum malum opponatur bono; & boni conſidera-
ti ſint octo gradus;ideò ex eis petenda eſt diſtributio malorum. Vſurpabatur
primò Bonũ pro bono uniuersè ſumpto,cui opponitur Malum ſumptum uni-
uersè. Secundò uſurpabatur pro primo & ſupremo bono,qui erat Deus, cui
bono ex opinione Manichæorum,& Plotini opponitur Materia ex ſe mala, &
origo cunctorum malorum. Quæ ſententia uera non eſt, Materia enim cum
ex ſe ſit ens, ex ſe etiam bona eſt; ideò rectiùs Ariſt.in 12.Met.ait, Deo nil op-
poni,& ea mala,quæ ſummo bono opponi uidentur, non ſummo bono abſo-
lutè,ſed diſtinctis eius generibus opponuntur. Et dum dicitur, ſi datur unum
oppoſitorum,datur etiam alterum. Dicendum id uerum eſſe de illis, quibus
competit oppoſitum de oppoſitis ſecundùm affirmationem, non ſecundum pri
uationem;& de eo,cuius non repugnat eſſe,at dari ſummum malum abſolutè,
cui nil boni competat,includit controuerſiam,quia ſi nil boni includit, nil peni
tùs erit: Propterea rectè Auer.in 2.poſt.28.dixit,Malum non conſtat ex ſe,ne-
que eſt niſi pro eo boni,quod eius eſt:& Ariſt.9.Met.cap.11.enunciauit,Malũ
non eſſe præter res:& ob id Simpl.in Epictetum dixit, malum aſſiſtere potius,
quàm ſubſiſtere: Quam ueritatem latiùs explicauit Magnus Dionyſius Areo-
pagita in lib.de Diuinis nominibus, manifeſtans malo nec cauſam, nec ſubſi-
ſtentiam competere. Ideò progrediendo ad tertium gradum, nimirùm bonũ
Metaphyſicum,quod reciprocatur cum Ente, ei pro malo opponitur non eſſe.
Quarto gradui,nimirùm Bono Phyſico opponitur Malum Phyſicum, ut ægri-
tudo, & deprauatio bonorum Naturæ. Bono Fortunæ aduerſantur mala,
quæ infortunia dicuntur. Bono morali opponitur malum morale,qualia ſunt
uitia, & prodeuntia ex illis. Et quemadmodum ad bonum morale redigitur
Heroicum, ita ad malum morale redigitur Feritas & Impietas ei oppoſita.
Septimo gradui,attinenti ad bonum Rationis,opponitur malum ei aduerſum,

Malum culpæ & pœna.

Malum tripliciter uſurpatur.

Malum ex ſe,et ex accidenti.

Malum, uel externum, uel corporis, uel animi.

Verè, & apparens.

Abſolutè, & alicui.

Summum & nõ ſummum.

Octò gradus malorum.

Aduers' Manichæos.

Repugnat dicere dari penit' malum.

Auer.

Ariſt.

Simpl.

Dionyſius Areopag.

quod etiam eſt triplex, ut triplex erat bonum rationis, nimirùm Ignorantia, Imprudentia,& Inertia. Octauo gradui, hoc eſt bono Diuino, opponitur id malum, quod ſummum eſt hominis malum, nimirùm Damnatio, à qua liberet nos Deus omnipotens.

DEFINITIONES.

VT multiplex eſt Malum, ita variæ ſunt eius deſcriptiones, quę peti poſſunt ex bono, ei aduerſo. Et vt bonum erat perfectio, fœcundum,& optabile; ita malum deprauatio eſt rei, & operum eius, eſt ſterile, vitandum,& longè arcendum. Inſuper malum eſt id, quod ex ſe nullam ſubſiſtentiam habet, & ſolùm eatenus eſt, quatenus nititur bono. Inſuper malũ à Pythagora (referente, & approbante Ari. in 1. Nicomach.) dicebatur infinitum, & proprio termino carẽs: Hinc Dionyſius Areop. in li. de Diuinis nominibus c. 4. enunciauit, Bonũ ex vna integra cauſa, malum ex ſingulis defectibus conſurgere. Simpl. in Epict. cap. 51. inquit, Malum eſſe affectionem præter naturam, habẽtis ipſum, qua priuatur eo, quod ſecundum naturam eſt,& bonum eſt. Plot. in 1. lib. de Prouidentia ait, Malum eſſe defectionem boni. Nam cum malum ſit negatio, & priuatio boni, ideò per negationem attinentium ad bonum circumſcribi debet, & ob id dici poteſt receſſus à Lege, receſſus à Bono, à Menſura, à Recto, à Conſtitutione ſecundum naturam, ab Ordine, ab Ente, à Forma, ab Eſſentia, ab Vno. At dum diſtinctè conſideramus octo relatos gradus mali. Primò malum vniuersè ſumptum per communia ſingulis debet definiri dicendo quod ſit conditio ſterilis,& uitanda, quam mala ſequuntur. Deſcendendo ad tertium gradum, prætermiſſo ſecundo, dici poteſt receſſus ab Ente, eiusq; negatio, vel priuatio. Malum Naturę eſt deprauatio diſpoſitionum ſecundum Naturam. Malum Fortunæ eſt priuatio, uel peruerſio bonorum Fortunæ. Malum morale eſt uitium deprauans hominem, cuius eſt uitium, & actiones morales eius. Malum rationis eſt priuatio, uel peruerſio bonorum rationis ſecundum tres eis competentes gradus. Malum diuinum eſt damnatio, qua homo diuino bono priuatur, & æterna pœna affligitur.

Malum infinitum. *Magnus Dionyſius.* *Simpl.* *Plot.*

Malum uniuersè. *Malũ pro cęteris gradibus.*

ANNO-

ANNOTATIONES.

Manichæorũ opinio.

CONSIDERO primò Manichæos, à quibus non longè receſsêre Stoici, putaſſe duo eſſe principia prima, nimirùm Deum, & Materiam primam; quæ dixêre bonum, & malum inuicem dimicantia: Et ex imperio Dei dixêre prodire bona, ex imperio Materiæ mala. Aduerſus quam ſententiam diſputat D. Tho. 3. contra Gentiles cap. 15. & cum refert Simpl. in Epictetum cap. 32. & Auer. in 3. diſp. contra Algaz. in ſol. 12. d. nec non Philop. contra Proclũ. Ea ſententia eatenus eſt falſa, quatenus Materiam adeò ſtatuit principium primum, vt non pendeat ex Deo, à priuatione non ſecernatur, ſed ex ſe ſit ipſum Malum. Quod dici non debet; Materia enim Secundum ſe eſt ens, bona, & pẽdens ex Deo: vt autem eſt mala, & non ens, dicere poſſumus, quòd nõ pendeat, ſed ſit receſſus ab eo, & lapſus in non Ens.

Quid veri quidque falſi includat.

Malũ omne ex ſe nõ ens ex accidenti ens.

Conſidero Secundò, Malum omne quatenus malum, eſſe non Ens, & receſſum: & cuncta reddi mala ob permixtionem cum non Ente. Nam mala conſiderari poſſunt dupliciter, vel pro eſſe abſoluto, & ita ſunt bona, ſunt formæ, & prodeunt ex facultate aliqua efficiente, vel pro receſſu à lege, regula, & ente, ac ita mala ſunt. Receſſus autem eſt non ens, quia non eſt id, à quo recedit aliquid, veluti calor febrientis, vt calor eſt bonus, ut receſſus à regula, & temperamento, eſt malus. Conſidero tertiò, quòd cum Malum, vt malum, ſit non Ens, etiam vt malum caret efficiente: & prodit ex deficiente: & caret fine, quia nil optatur ſub ratione mali: & nulli fini per ſe conducit; ſi autem conducit, id ei competit per aliquod ei iunctum bonum.

Quomodo Deus cauſa mali.

Conſidero quartò Deum quatuor modis poſſe dici cauſam mali. Primo quia eſt cauſa mali pœnæ, quod abſolutè bonum eſt. Secundò quia Leges conſtituit, ſine quibus non ſeruatur conditio peccati. Tertiò quia permittit, ut fiat. Quartò quia peccantibus tribuit vires operandi, & conſpirat ad eorum operationes; Deo enim non conſpirante, non poſſet homo interficere alium hominem. Deus tamen his quatuor modis dicitur cauſa, non tamen mali per ſe, vt malum eſt, ſed vt boni aliquid includit; culpa autem ſolùm eſt hominis præeligentis & perperàm vtentis viribus, ei tributis.

Sententia Plotini.

Demùm pro confirmatione relatorum conſiderandum, quòd Plotinus En. 1. lib. 8. ca. 5. inquit, Materia malum eſt, nullam boni poſſidens portionem, nam ſanè neque eſſe habet. Et cap. 8. addit, Materia cum ſit malum, quæcunque tangit, reddit mala: Ariſt. tamen ait, hæc competere materiæ ex accidenti, nimirùm ob priuationem, ei iunctam, vt dixi in præcedentibus.

LVX.

DISTINCTIONES

Octo cum Luce ſubordinata.

PRO diſtinctionum notitia conſiderandum primò, Octo ſubordinata reperiri, quæ ſunt Lucidum, vt Sol. Lux, eius qualitas. Radius ex Lucido prodiens. Lumem ex radio proximè pendens per præſentiam Lucidi. Splendor ex repercuſſione radij à terſo & leui, veluti à ſpeculo, apparens in vmbra. Sextò ſequitur Vmbra, in qua lumen apparet ex leui repercuſſione radiorum, ueluti umbra ſub arboribus, ſole exiſtente ſupra horizontem. Septimò tenebræ, quæ ſunt in aëre, abſente Sole, & radiorum repercuſſione, & in cauitatibus Terræ. Octaua eſt Opacitas, cōpetens Terræ, & Terreis. Ego autem de Principalioribus loquar, nimirùm de Luce, & Lumine. Hæc vſurpantur dupliciter, vel propriè, uel per Metaphoram. Lux per Metaphoram dicitur ea animi & Mentis, quæ eſt duplex. Vna diuina & per eſſentiam, de qua legitur quod Deus eſt Lux vera, illuminans omnem hominem; Altera humana & per participationem, quæ etiam eſt duplex, uel per naturam & propriam conditionem humanæ Mentis, uel deſuper à Deo proximè infuſa. Lux propriè dicta eſt ea, quæ corporibus Lucidis competit, cui ut notiori nobis, primò impoſitum eſt nomen, quod deinde per analogiam tranſlatum eſt ad alia. Inſuper Lux corporum eſt duplex, una cęleſtis, altera elementaris. Lux cęleſtis eſt qualitas prima, non prodiens ex alia qualitate, facultate includens primas qualitates mortalium. Quæ ut ſubiecto ſibi quali competit uniuerſo cælo: facta comparatione inter orbes, primò competit octauæ ſphæræ: comparatis inuicem ſtellis, primò competit Soli. Quæ etiam eſt duplex, uel propria, ut ea ſolis; uel aliena, ut ea Lunæ, quam recipit à Sole. Lux Elementaris eſt duplex uel ſpiritalis, apparens ex repercuſſione radiorum à nube, ut ea gemini ſolis, & uirgarum, quæ dicitur Elementaris, quatenus ſub cęlo apparet; alia eſt realis & materiata, quæ eſt duplex, una ſequens incenſionem, ut ea flammæ, alia ſequens temperamentum à fece Terrea immune, ac ſpiritum quendam igneum includens, qualis eſt Lux quorundam lapidum, nec non oculorum, & nitedularum. Ex dictis ualemus elicere ſeptem gradus Lucis & Luminis. Datur enim primò Lux Diuina, & Lux Gloriæ. Secundò Lumen Fidei. Tertiò Lumen Naturale animi. Quartò, Lumen æternorum corporum. Quintò, Lumen incenſionum. Sextò, Lumen depuratarum mixtionum. Septimò Lumen repercuſſionum, ut gemini Solis; Quorum Luminum quædam attinent ad oculum animi, alia ad oculos corporis & ſenſum uiſus, de quibus modò agendum proponitur.

Lux propriè, & per Metaphoram.

Lux propriè dicta.

Cæleſtis, et Elementaris.

Propria, et aliena.

Septē gradus Lucis.

Duplex Oculus.

DE-

DEFINITIONES.

IVLIANVS Academicus in lib.de Sole, ex ſententia Iambli- *Iulianus.*
chi & Phœnicum inquit, Lumen eſſe actum purum ab actu Di
uinę Mentis per cuncta effuſum. Iamblichus in lib.de Myſterijs *Iambli-*
Aegyptiorũ par. prima cap. 9. inquit, Lucẽ & Lumẽ eſſe faculta- *chus.*
tẽ cũcta nectentem, & conciliantem cum principio corporum.
Marſ.Fic. in lib.de Lumine cap. 2. inquit, Lumen eſt ſpiritalis, ſu
bita, & latens, à corporibus ſine detrimento Naturę eorum emanatio: mox cap. *Marſilius*
9. inquit, Lumen eſt incorporeum, cui neq; durities reſiſtit, nec interuallum, *Ficinus.*
ſed cum ſit cæleſte, ſolùm ei reſiſtit opacum, terreum, & ſordidum. Plotinus di-
xit, Lumen eſſe actionem illuminantis, in alia progredientem. Alij dixêre, Lu- *Plotinus.*
men eſſe affectionem illuminantis, & cum Lucido uehi. Priſcianus Lydus in *Priſcianus*
Theophraſtum de Anima dixit, Lumen eſſe actum totum ſimul Lucidę formę. *Lydus.*
Simplicius in ſexto Phy. 23. dixit, Radios & Lumen eſſe corpus materiæ expers *Simpli-*
cui non repugnaret meare per materiata corpora: In 2. de cęlo 29. inquit, eſſe *cius.*
corpus, & meare per poros corporum: In 2. de anima 69. inficiatur unà cum
Ariſt. Lumen eſſe corpus, adeò ut parum ſibi conſtare uideatur. Ariſt. in 2. de *Ariſt.*
anima dixit, Lumen eſſe præſentiam Lucidi corporis, & actum perſpicui. Nos
ab Ariſtotele non recedentes, ordientes à Cęleſti Luce dicamus, Lucem eſſe
qualitatem primam Cęleſtis corporis, ſequentem naturam, & conditionẽ eius, *Quid Lux*
uiſui congruentem, facultate includentem primas mortalium qualitates, & prę
ſertim calorẽ. Radius autem eſt ſpiritalis actio, ex Lucido tanquam eius imago *Radius.*
ſecundum naturam prodiens, momento directè per corpora perſpicua effuſus.
Lumen per modum cauſæ eſt præſentia lucidi: tanquam forma uerò eſt actus, *Lumen.*
perinde ac color perſpicui, ex radijs primò repercuſſis productus. Splendor eſt *Splendor.*
fulgor in umbra apparens, ex radio à ſpeculo repercuſſo prodiens. Vm- *Vmbra.*
bra eſt priuatio primæ repercuſſionis radiorum, ſeruans tamen ſe-
cundam aliquam repercuſſionem. Tenebræ ſunt priuatio
actionis Lucis, & repercuſſionis in medio perſpicuo. Inſu- *Tenebræ.*
per poteſt Lumen ita quoq; definiri, quòd ſit actio
ſpiritalis, & imago corporis Lucidi, tota ſimul *Alia defi-*
effuſa per media perſpicua, reddens co- *nitio.*
lores poteſtate uiſibiles, actu uiſi- *Luminis.*
biles. Lux Elementaris ſiue *Lux elemẽ*
corporum ſub orbe Lu *taris.*
næ contentorum,
eſt qualitas
ſecunda
uiſui congruens, ex incenſione, ſiue proprio eorum tem-
peramento prodiens, apta reddere colores
poteſtate uiſibiles, actu
uiſibiles.

∴

ANNOTATIONES.

Conſtat Lumen eſſe, latet quid ſit. Opiniones variæ.

CONSIDERO primò, Lumen eſſe, ex ſe conſtare, quid uerò ſit ſummoperè latere, & ob id uariæ de eo fuerunt ueterum opiniones. Nonnulli putârunt id eſſe corpus, uel materiatum ut Democritus, Leucippus, & Epicurus, uel materiæ expers, ut Academici. Ariſt. particula 11. prob. 33. inquit, Radios eſſe corpora: ac id profert ex aliorum ſententia, conſpicuè enim in 2. de anima id inficiatur, & ob id aduerſus Empedoclem negat ei competere motum. Alij itaq; putârunt Lumen non eſſe corpus, qui etiam non conſenſerunt: Nonnulli enim eorum putârunt per deciſionem quandam, & effluxum extendi, non ſecùs ac aqua ex fonte fluit.

Priſcianus Lydus. D. Thomas.

Quam opinionem Priſcianus Lydus in Theophraſtrum de anima cap. 20. reijcit, & ex propria opinione ait, eſſe Actum lucidæ formæ: quam dicit eſſe opinionem Peripateticorum. At cum ſit actus Lucidi, quid ſit huiuſmodi actus; non conſtat. D. Th. exiſtimat lumen in aëre, & quouis perſpicuo eſſe qualitatem realem, non ſecùs ac calor, & educi ex potentia materiæ.

Scotus.

Alij ex aduerſo; vt Scotus in ſecundo ſent. diſt. 13. putârunt, Lumen eſſe aliquid ſpiritale, & eſſe repræſentationem Lucidi, non ſecùs ac per ſpiritales actiones colorum, repræſententur colores. Quam ſententiam ego veriorem exiſtimo, eamq; approbaui in libro de ſenſu uiſus. Et cum de natura, & conditione Luminis varij varia dicant; etiam de conſequentibus diſſentiunt.

Varietas opinionum de conſequentibus. An moto Lucido, mutetur Lumen?

Nonnulli enim moto Lucido, putârunt continenter uariari Lumen, ut moto igne, variatur eius actio in corpora varia, recepta. Cuius opinionis fuit Philop. diſp. contra Proclum; quod etiam cogitur dicere D. Tho. quia accidens non migrat ex ſubiecto in ſubiectum. Alij ex aduerſo, putantes Lumen eſſe ſpiritalem repræſentationem, aiunt non variari, ſed ſolùm fieri repræſentationem per partes varias medij.

Lumen actum variorum.

Conſidero Secundò ſine controuerſia Lumen dici poſſe actum primò Lucidi, ſecundò perſpicui, tertiò Colorati, quartò Oculi. Eſt enim actus Lucidi, vt producentis; Perſpicui, vt deferentis; Colorati, vt eius quod uirtute Luminis agit ſpiritaliter; Oculi demùm, tanquam Luce propria & lumine præditi; ob quam conſenſionem & reſponſionem colorata agunt in oculos. Conſidero Tertiò, quòd cum in Luce, & Lumine conſiderentur octo gradus in diſtinctionibus relati, quia ex Luce, vel per metaphoram, vel propriè ſumpta, cętera modo aliquo pendent; ideò in rebus quoq; gradus octo illis reſpondentes locum habent.

Octo gradus rerũ, reſpondentes octo gradibus Luminis.

Nam Lucido reſpondet Deus. Lux eſt eius ſapientia, quæ eſt Lux vera. Radij ſunt ſeparatæ Mentes, ex Luce proximè prodeuntes. Anima rationis particeps eſt Lumen, ideò Ariſtoteles in tertio de Anima 18. Mentem hominis agentem dixit eſſe ſimilem Lumini. Splendori reſpondet Anima ſentiens & appetitus eius, vt eſt aptus obtemperare rationi, ita enim ſplendor rationis in eum effunditur. Anima nutriens, cum ſit expers cognitionis, eſt tanquam Vmbra animæ. Reliquæ formæ infra animam conſtitutæ, cum ſint infra Vitam, ſunt tanquam Tenebræ. Materia eſt ueluti Opacum.

Catena vere aurea cuncta nectens.

Quæ octo ita ſe habent, vt Opacum proximè nectatur cum Tenebris; Tenebræ perficiantur per Vmbras; Vmbræ per ſplendorem; Splendor per Lumen; hoc per Radios; Radij per Lucem, primò Lucido competentem. Et

hæc

hæc eſt catena, re vera aurea, nectens vniuerſum orbem. Conſidero quartò ſententiam fuiſſe quorundam Academicorum, Deum eſſe ſupra Lucem, & originem Lucis. Mentem non participatam, & participatam eſſe Lucem uel participatam uel non; Animam rationalem eſſe Lumen. Quæ etiam conſtituunt triplicem Solem, Diuinum, Intellectualem, & ſenſibilem. Diuinum dicunt Solis vtriusq; Solem. Intellectualem Solem Angelicum. Solisq; Mundani Solem, ſenſibilem demùm eſſe ſolem cęleſtem. Et quemadmodum huius Lumen eſt imago, & actus Solis cęleſtis: Ita Sol cęleſtis, eiusq; Lux eſt imago, & actus Angelici, & Lux, ac Sol Angelicus, Diuini. Addunt etiam, quòd actus ſupremæ Mentis eſt Lux inuiſibilis; Actus internus Animæ cælorum, & præſertim Mundi, eſt lumen inuiſibile; Actus verò externus eſt Lumen uiſibile ex Lumine inuiſibili prodiens. Nam putant ex anima cęli prodire, ac refulgere extrinſecùs in cęlo Lumen, non ſecùs ac in viuente homine apparet quidam fulgor, qui in defuncto non inſpicitur. *Triplex. Sol.*

At hæc derelinquantur Academicis. Oritur dubitatio, quia ſi ex ſententia Ariſt. Lumen in aëre, & perſpicuo non educitur ex potentia materiæ, ſed potiùs extrinſecùs aduenit, igitur creabitur. Reſpondeo ſpiritalia, ut actiones colorum & Lumen, non creari, quia non ſunt nouæ productiones rerum, ſed ſolùm repræſentationes præſentium, nil enim tranſit ex non eſſe ad eſſe. Ideò Ariſt. in ſecundo de anima dixit, Lumen eſſe præſentiam Lucidi; Lumen enim non eſt Lux propagata, vt calor aquę à calore ignis; ſed eſt imago, ſpiritalis actio, & repræſentatio Lucidi. *Dubitatio de Lumine. Sol.*

Dubitatur ſecundò, num per medium inane poſſent deferri radij, in eoq; valeat reperiri Lumen? Plotinus cenſuit radios deferri poſſe, quia non egent ſubiecto, nec ſunt in ſubiecto, ſed potiùs adſunt: Rectiùs Ariſt. id inficiatur, nam actus debet alicuius eſſe actus, & cum ſint repræſentatio, egent medio repræſentante, & cum ſint actio tranſiens, debet id reperiri, & quod tranſeant, ideò iure Ariſt. in ſecundo de anima 74. inquit, ſi inter nos & cęlum mediaret inane, nos non poſſemus videre Cęlum. *Altera dubitatio. Plotinus.*

TENE-

TENEBRÆ.

DISTINCTIONES.

Tenebræ internę, & externę.

QVANDO priuatio cognoſcitur per formam, vt docet Ariſtoteles in 3. de anima 24. propterea ex dictis de Lumine refulgent attinentia ad tenebras. Et pro diſtinctionibus dico, Tenebras eſſe duplices, internas attinentes ad Mentem, & externas attinentes ad oculos corporis. Inſuper externæ diuiduntur, quia vel ſunt abſoluta priuatio Luminis; vel diminutio. In cęlo ſolùm tenebræ locum habent, ſumptę pro diminuto Lumine, vt apparent in Luna: at non pro abſoluta priuatione, ſemper enim cęlum ſecundum omnem eius partem aliquid Lucis, vel Luminis includit. Agitur de tenebris ad ſenſum viſus attinentibus, ſumptis pro abſoluta priuatione, non pro diminutione.

DEFINITIONES.

Definitio tenebrarũ.

DEFINIVNTVR Tenebræ, quòd ſint perſpicuum poteſtate. Inſuper quòd ſint priuatio Luminis in perſpicuo, vt legitur in ſecundo de anima cont. 70. Inſuper quòd ſint priuatio præſentiæ Lucidi in perſpicuo. Putarem exactè ita eſſe definiendas. Tenebræ ſunt Priuatio Luminis in perſpicuo ex abſentia Lucidi, & impedimento opaci conſurgens.

ANNOTATIONES.

Tenebræ Lumini opponuntur.

Nõ datur potẽtia ad tenebras.

De Tenebris opiniones tres. Prima nõ dari.

CONSIDERO primò Tenebras non opponi Lucido, ſed Lumini, nam conſiderantur in perſpicuo, apto recipere Lumen. Conſidero ſecundò, quòd cum Tenebræ ſint priuatio; & non detur priuatio priuationis, ſed formæ; ideò non datur potentia ad tenebras diſtincta ab ea, quæ eſt ad Lumen; potentia enim formam reſpicit. Conſidero tertiò, de tenebris tres præſertim fuiſſe opiniones. Nonnulli putárunt tenebras abſolutè in vniuerſo non reperiri, veluti, Iulianus in lib. de ſole. Fundamentum eorum eſt, quia Lumen adeò potens eſt, ut nullum corpus ei valeat obſiſtere, & cum ſit ſpiritale, nullum materiatũ valet ei eſſe impedimento, & adeò ſalutare eſt omnibus, vt cuncta id appetant, cum ab eo perficiuntur, & ſeruentur. Prætereà: vt inquit Simplicius in ſexto Phy. ne cęli ſint ſphæræ imperfectæ, debent vſque ad centrum per cuncta meare. Hinc Priſcianus Lydus in Theophraſtum de anima cap. 17. inquit, tenebras eſſe Lucem minimã, Lucemq; opacam. Cum itaq; cęlum mortalia ſeruet Lumine, & motu; oportet niſi motum, ſaltem Lumen per cuncta meare. Altera opinio eſt, tenebras re vera dari, easq; non eſſe priuationem, ſed actum Luci oppoſitum, vt nigredo eſt contraria albedini. Qui ſunt huius opinionis, inquiunt,

Secunda Opinio. Dari & eſſe actum.

Cęlum & Terram opponi,oppoſitosq́; actus producere : Cęlum emittit Lumē, ideò terra debet emittere tenebras,ei contrarias;Et quemadmodum Lumen ſequitur color,ita tenebras frigus,quas etiam eſſe actum, & formam ex eo patet, quia lædunt oculos,ingerunt timorem,pariunt bilem atram,& frigus, quod facere non ualet pura priuatio. Verior tamen eſt opinio media,approbata ab Ariſt.quòd dentur tenebræ,& quòd ſint priuatio Luminis. Eas dari ſenſu viſus patet;Eſſe autem priuationem,ex eo conſtat,quia ſequuntur abſentiam Lucidi, prodeunt ex ſolo impedimento opaci,& in oculos nullam inferunt actionem, eosq́; nulla ſpecie formant;ſi autem videntur aliquid efficere, id eis competit ex accidenti;& ob connexa cum illis.Similiter rationes pro prima opinione facilè diluuntur : ideò eas miſſas facio. Conſidero quartò,quòd cum tenebræ opponuntur non Luci,ſed Lumini,ideò dicuntur priuatio Luminis in perſpicuo. Ex quo infero in terræ ſoliditate non reperiri tenebras,quia non eſt apta recipere Lumen,ſolùm dici debet opaca,non tenebricoſa,ideò in viſceribus terrę non reperiuntur tenebræ,præterquam in cauitatibus eius,aëre plenis. Similiter extra Mundum non reperiuntur tenebræ, cum non inueniantur corpora perſpicua. Conſidero quintò, in dubium verti, quid ſit prius, num Lumen,vel tenebræ? nam tenebræ uidentur præire,ortus enim progreſſus eſt ex priuatione ad habitum; Hinc in Geneſi veſpertinum tempus,denotans tenebras,præfertur matutino denotanti Lumen, nam legitur & factus eſt veſpere, & mane,dies vnus,&c.Cui difficultati reſpondendum cenſeo, ſe habere de tenebris,& Lumine,perinde ac Ariſt.9. Met. dixit ſe habere de actu & potentia. nam vel conſiderantur in eodem tendente ex priuatione & potentia ad actum; ac ita potentia & priuatio origine antecedunt; vel conſiderantur abſolutè, vt ſunt in uniuerſo, qua conſideratione actus & forma prior eſt, vt etiam legitur in 3.de anima 27.quo loci additur pendere ex actu omnia;quæ fiunt : ac ita rectum eſt prius obliquo;Lex prior peccato;Bonum malo; & vniuersè actus priuatione;& illæ quæ ante primum ortum Lucis dicuntur tenebræ, non propriè ſunt tenebræ,& priuatio,ſed potiùs negatio Luminis.Demùm conſidero priuationes ſenſibilium non poſſe quidem iudicari ſine externo ſenſu,vt tenebræ ſine oculis,ſilentium ſine auribus, non tamen ab eis perfectè iudicari. Nam docet Ariſt.in 3.de anima 25.pro iudicio priuationum duo requiri. Primum, vt iudicans ſit poteſtate, ita enim percipere valet ſe non moueri ab obiecto; Alterum eſt, vt in eo ſit forma oppoſita,ideò tenebræ iudicantur per Lumen, memoria ſeruatum: Memoria autem non competit externo ſenſui.Ex quo colligo prius ab animalibus iudicari Lumen, quàm iudicentur tenebræ,& quamuis dum oriuntur, frequenter primò prodeunt in tenebras, non tamen primò eas iudicant.

Tertia opinio uerior.

Diluuntur rationes aduerſæ.

Intra terrā non ſunt tenebræ.

Nec extra Mundū.

Quid prius nū Lumen vel tenebræ.

Externi ſenſus nō exactè iudicāt priuationes.

MOTVS

DIVISIONES.

Motus per Metaphoram. Propriè.

VSVRPATVR nomen motus per metaphoram & propriè. Per metaphoram extenditur etiam ad ea, quæ ſunt ſoluta à corpore, veluti de Mente ſe intelligente dicimus mouere ſeipſam. Propriè autem ſolis corporibus competit, vt in ſexto Phy. docet Ariſt. Inſuper motus ad corpora pertinens adhuc diuiditur; vel enim vſurpatur latè pro quouis actu in corpore recepto, ſiue perfecto, ſiue imperfecto; vel præſſiùs pro actu imperfecto, tendente ad perfectionem. In priore ſignificatione illuminatio & actiones colorum in medium & in ſenſus, dicuntur motus. Dum verò vſurpatur pro actu imperfecto, etiam diuiditur; vel enim vſurpatur latiùs, vt includit etiam ortum, & interitum, in qua ſignificatione definitur ab

Pro mutatione & p motu ab ea diſtincto.

Ariſt. ſub initio tertij Phy. vel, vt contradiſtinguitur ab ortu & interitu, vt explicatur ab Ariſt. ſub initio quinti Phy. Præterea diuiditur motus; vel enim vſurpatur pro fluxu ac ita ad quantitatem pertinet, vt elicitur ex 5. Meta. cont. 18. vel pro forma, quæ per fluxum acquiritur: in qua ſignificatione Ariſt. in 3. & in 5.

Pro fluxu.

Phy. ait attinere ad quatuor prædicamenta, nimirùm ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Hæc diſtinctio traditur ab Auer. in 3. Phyſ. com. 4. & in 5. Phy. com. 9. Inſuper motus ſumptus pro forma, quę acquiritur, ſiue pro fluxu iuncto formæ Diuiditur in alterationem attinentem ad qualitatem, accretionem, & diminutionem, attinentes ad quantitatem; Lationem attinentem ad vbi, ſiue locum; & generationem ac interitum, attinentes ad ſubſtantiam. Quæ

Pro forma quæ acquiritur.

ab Ariſt. in quinto Phy. diſtinguuntur à motu præſſiùs ſumpto, & nomine mutationis denotantur. Inſuper diuiduntur motus in ſimplices, & compoſitos ex motibus diſtincti generis: ſimplices ſunt duo ſoli, latio, & alteratio: hi enim ſoli fieri poſſunt ſeorsùm ab alijs, nam accretio non fit ſine alteratione, latione, & generatione: Generatio & interitus non fiunt ſine alteratione. Ideò iure Plato duos dixit eſſe motus; Alterationem, & Lationem, denotando ſimplices. Platonem mox ſequutus eſt Gale. in libr. de Methodo medendi. Inſuper diuiditur

Motus ſimplex & mixtus cō poſitus.

Simplex & mixtus

motus in ſimplicem, & mixtum ex motibus eiuſdem generis, qua diuiſione vtitur Ariſt. in 1. de Cęlo, inquiens, Motum ſimplicem eſſe ſimplicium corporum, mixtum verò mixtorum. Præterea diuiditur motus, in ſecundum naturam, & præter naturam: ſi fuerit ſecundum naturam, vel erit ſecundum naturam, totius, & partium, ut motus ignis surſùm: vel ſecundum naturam totius, non autem partium, vt ſe habet de motu animalium, qui quamuis ſit ſecundum naturam totius animalis, cum ſit ab anima, quæ eſt internum principium; tamen eſt contra naturam corporis apti ſecùs moueri, vt docet Ariſt. in octauo Phy. cont. 27. Ex aduerſo ſi fuerit præter naturam; vel erit contra naturam propriam, vt motus ignis deorsùm; vel erit non ſecundum naturam propriam, ſed ſupra eam, & ſecundum naturam cōem, & vniuerſi, veluti motus ignis in orbē, qui etiam dicitur raptus quidam diuinus, & eminēs. Inſuper motus cōpetit mobili, vel ſecūdū ſe, vt homo ambulat; vel ex accidenti, vt albū ambulat; vel ſecū-

Secundum Naturam & præter.

Secundum ſe ſecundū partem & ex accidenti.

dum

dum partem, vt homo ſanatur, dum curatur oculus. diſtinctio traditur ab Ariſt. ſub initio quinti Phy. Motus ſecundum partem in 8. Phy. redigitur ad motum ex accidenti: differt tamen ab eo, quia motus ex accidenti non ualet eſſe ſecundum ſe, vt album non valet ſecundum ſe ambulare: at qui eſt ſecundum partem, ualet eſſe ſecundum ſe, veluti dum parti tribuitur, & dicimus, Oculus curatur. Prætereà diuiditur in motum nouum, qualis eſt motus mortalium, & æternum, qualem cenſuit Ariſt. eſſe motum cęli. Diuiditur etiam motus ab Ari. in 2. & 3. de anima, in motum ſiue paſſionem cum interitu, ut calefactio aquę cum interitu frigoris, uel ſine interitu, ſed cum ſola perfectione, vt ſenſus dicuntur moueri à moderato obiecto, qui tamen minus propriè motus eſt, comparatis inuicem propriè ſumptis motibus. Latio minimè omnium eſt cum interitu, ſolùm enim dicitur cum interitu, quatenus eſt receſſus à termino à quo, qui non internus, ſed externus eſt mobili. Inſuper diuidi poteſt motus ſecundum naturam, quia uel eſt ſecundum naturam, infra animam conſtitutam, de quo id verum eſt, quòd in progreſſu & propè finem redditur uelocior, uel eſt ſecundum naturam ad animam extenſam, qualis eſt motus animalium, & præſertim hominis, qui motus propriè dicitur animarius; Et eſt duplex, uel enim fit ſpontè, uel inuitò: Si ſpontè, uel abſolutè, uel pro tunc, & pro oblata occaſione, uelutinautæ imminente periculo naufragij, ſpontè dicuntur proijcere merces in mare. Diuidi etiam poteſt motus in artificioſum ex habitu artis prodeuntem, & ſine Arte factum. At cum motus ſit multiformis, præſertim quæritur definitiò motus propriè ſumpti, qui corporũ eſt, & intra ſuos terminos etiam ortum & interitum includit, ut definitur ab Ariſto. in 3. Phyſicorum.

Motus nouus & æternus.

Cum interitu et ſine

Secundum Naturam infra animam et includentem animam.

Spontè & inuitò.

Arte & non arte factus.

DEFINITIONES.

CVM motus ſit non ſpecies una, ſed commune genus, non quidem uniuocum, ſed ab uno; non actus perfectus, ſed cum potentia iũctus; ideò difficile eſt una exacta definitione illum circumſcribere. Inquit Ariſt. in 3. Phy. motum ab alijs nimirùm à Pythagora, & Platone fuiſſe definitum per alteritatem, inæqualitatẽ, & non ens. Nam Pythagoras pro contrario denotante priuationem & non ens, ſtatuebat motum, cui opponebat ſtatum: & Plato in Sophiſta modo aliquo motum dixit non ens; at non quidem abſolutè, ſed quatenus ob poteſtatem, & priuationem adnexam cum non ente eſt permixtus. Nec Pythagoras cenſuit motum eſſe abſolutam priuationem, ſed ſolùm nouit cum priuatione eſſe iunctum, & ob id denotare conditionem deteriorem, corporibus competentem: ſtatum uerò denotare formam, & conditionem pręſtantiorem, competentem formis à materia ſolutis. Et dum motum dicunt inæqualitatem, nil aliud indicant, niſi id quod nomen mutationis Ari. denotare dixit in quinto Phy. poſt aliud aliud. Nam in motu ſumma varietas eſt inter terminos, qui oppoſiti ſunt; in medio autem continenter apparet varietas, diſſimilitudo, & inæqualitas. Ariſt. motum ſumptum pro fluxu iuncto formæ includentem etiam ortum & interitum in 3. Phy. definiuit, Primò, quòd ſit actus eius, quod eſt poteſtate, vt eſt poteſtate. Secundo, quòd ſit actus rei mobilis, vt eſt mobilis. Tertiò, quòd ſit actus motoris, & mobilis, vt eſt poteſtate: nam motoris & mobilis pro fundamento & abſoluto idem eſt actus; ratione tamen diſtinctus. Ob quam diſtinctã rationem, & formã, conſtituit duo prædicamenta, unũ actionis, alterũ paſſionis.

Quid motus ex Pythagora et Plat.

Definitiones ab Ari. tradita.

Definitio exactior.

Ego autem non recedens ab Ariſt.ſed progrediens per eius fundamenta dico. Cum motus ſit affectio,pendens ab efficiente pro ſuo eſſe, & conſeruatione; & dirigatur in finem:dum conſideratur pro fluxu,iuncto formæ,poteſt per omne genus cauſæ hũc in modum definiri. Motus eſt actus mobilis,vt mobile eſt,prodiens ex motore pro aſſequendo fine,ſiue pro attingendo termino ad quē Hęc definitio etiam competit ortui, & interitui. Si autem volumus motum definire contradiſtinctum ab ortu & interitu,cum Ari.in quinto Phyſicorum,debemus dicere,Motus eſt actus motoris & mobilis,vt eſt mobile,quo ſubiectum actu ex vno contrario in aliud tendit. Mutatio verò dicta de ortu, & interitu, eſt actus permutantis,& permutabilis,qui inter eſſe & non eſſe verſatur. Motus autem conſideratus pro ſolo fluxu,qui redigitur ad prædicamentũ quantitatis, & vnà cum tempore,dicitur quantitas cõtinua, hunc in modum definiri poteſt, quòd ſit quantitas continua,conſtans ex partibus poſitione carentibus,contrarijs circumſcripta terminis, ex motore prodiens, recepta in mobili & apta tempore menſurari.

ANNOTATIONES.

Primum. Motus pro fluxu eſt quantitas actio, & paſſio.

CONSIDERO primò,quòd Auer.motum, pro fluxu conſideratum,dixit eſſe paſſionem,& prædicamentum paſſionis conſtituere: at quamuis per relationem ad motorem ſit actio, per relationem ad mobile ſit paſſio,ex ſe tamen,cum includat continuum,ad prædicamentum quantitatis redigitur.

Secundũ. Motus cũ energia ē, tùm entelechia.

Conſidero Secundò, motum ab Ariſt. dici & energiam, & endelechiam; nam eſt actio motoris,& perfectio mobilis, ex quo conſpicuè patet endelechiã apud Ari.non denotare motum perennem, vt cenſuit Cicero,alioquin eſſet idē, ac definiendo motum dicere,Motum eſſe motũ perennem, quod eſt abſurdũ.

Tertium. Omnis motus eſt generatio q̃dam & interitus.

Conſidero tertiò,quòd cum per omnem motum aliquid deperdatur, & aliud acquiratur:omnis motus poteſt dici quædam generatio; & quidam interitus; Hinc generatio diuiditur in generationem ſimpliciter,quæ eſt ſubſtantiæ,& generationem ſecundum aliquid,& eſt accidentiũ,quæ per cęteros motus acquiruntur. Et hoc affirmauit Ari.tum in 5.Phy.tum in octauo,cont. 23. tum in primo de ortu & interitu,tum demùm in 4.de cęlo,per omnem enim motum aliquid deſeritur,& aliquid acquiritur,vel ſecũdum totũ,vel ſecundũ partes;ideò omnis motus eſt ex non eſſe ad eſſe,nam termini motus ſunt duo contraria;termini ortus & interitus ſunt duo contradictoria;de omnibus cõtrarijs vera ſunt contradictoria,vt de albo & nigro,dicimus album & non album,ut non de cũctis contradictorijs vera ſunt contraria,quia ſubſtantię competit contradictio, non autem contrarium;ideò omnis motus eſt quædã generatio:non vice verſa.

Quartum. Sententia Academicorum. Plot.

Quarto loco conſidero,quòd cum ex ſententia Ari.omnis motus ſit mutatio,nó autem vice verſa. Ex ſententia Academicorum contra ſe habet,nam motum ſtatuunt communiorem mutatione,adeò vt omnis mutatio ſit motus, non è cõtrario. Hinc Plot.En.6.li.3.de generibus entis c.21.inquit,Probabilius pro genere motum ponimus,quàm tranſmutationem,quia tranſmutatio naturam rei mutans aliud in alio,in medium affert; motus autem & hoc quidem ſignificat, & præter hoc denotat etiam progreſſionem quamlibet,priore interim natura ſeruata. At lis eſt de voce,vt rectè conſiderauit Simpl. in quinto Phyſic. cont. 9.

Simpl.

Quintum.

Conſidero quintò, Ariſtotelem tribuere motum, includentem etiam ortum

& in-

& interitum; ſolùm quatuor prædicamentis: cum tamen cuncta ſub prædicamentis contenta ortui, & interitui ſint obnoxia. Hinc Simplicius cunctis prædicamentis motum tribuit, & iure Simpl. id affirmat, quia mos eius eſt, Ariſt. exponere per Platonem, vt eos, velint nolint, reddat concordes. Plato enim cunctis ſub Deo poſitis motum tribuebat, ut mox referam. Nunc autem cum Ariſt. dico motum attinere ad prædicamenta intelligi poſſe varijs modis. Primò, ſumendo motum pro forma, quæ per motum acquiritur, & eſt terminus per ſe motus; qua conſideratione Ariſt. ſolùm quatuor prædicamentis motum tribuit: ea enim ſola valent eſſe termini per ſe & primi motus. Secundò conſiderari poteſt abſolutè, & vniuersè pro omni quouis modo tendente ex non eſſe ad eſſe: ac ita extenditur ad omnia decem prædicamenta, nam cætera prædicamenta præter quatuor relata, uel ſunt quidam motus, vt actio, & paſſio: motus autem non valet eſſe per ſe terminus ad quem motus, vel variantur non primò ſed per conſecutionem, ut denotantia relationem, quę dicuntur eſſe & non eſſe ſine ortu & interitu, propriè ſumpto, vt dicitur in 1. li. de Cęlo. Si autem tertiò motus conſideratur pro ſolo fluxu, ita eſt quantitas continua, adeò ut ſine controuerſia dicere ualeamus, motum eſſe in ſolo prædicamento quantitatis, eſſe in quatuor prædicamentis, & demùm in omnibus.

Quomodo motus ſit, & non ſit in omni prędicamento.

Conſidero ſextò, Ariſt. in 3. Phy. negaſſe motum poſſe ſtatui genus unum, cum non ſit natura una in omnibus eadem, ſed aliquid ab uno in uarijs uarium: Plato tamen motum numerat inter quinque communia genera rerum, quę cenſuit eſſe, Eſſentiam, Motum, Statum, Identitatem, & Alteritatem, quæ cunctis ſub Deo poſitis competere iudicauit. Nam in Deo ſolùm habet locum Eſſentia, Status, & Identitas: in cęteris autem ob receſſum à Deo locum habet potentia, & ob eam alteritas quædam, & motus. Nam Plato latiùs ſumpſit nomen motus, quàm Ariſt. Et per genera rerum non denotauit prædicamenta, quæ ſint genera uniuoca, ſed communia quædam ab uno, adeò ut lis præſertim pendeat ex nominibus generis & motus, uario mòdo ſumptis.

Sextum. Motum nō eſſe genus. Cōmunia genera ex ſententia Platonis.

Quod ut diſtinctiùs pateat, conſidero ſeptimò, Apud Academicos latiùs uſurpari nomen motus, quàm apud Peripateticos. Ideò Simpl. in 3. Phy. 11. inquit, Plato omnem actum dicit eſſe motum, conſiderando agentis actionem ſecundum exitum ex ſubſtantia in operationem: At Ariſt. motum eſſe actum fatetur; uerùm non omnem, ſed ſolum imperfectum. Academici quatuor cónſiderant motuum genera, Primum tribuunt Menti, quam moueri aiunt ab eſſe ad agere. Alterum tribuunt Animę, quam moueri dicunt per rationes, eſſentiali quodam non tranſeunte, ſed immanente motu. Tertium corporibus, quæ mouentur motu tranſeunte, ab alio recepto. His addunt quartum, quod eſt incompoſitum, inordinatum, primáq; excitatio, & propenſio ad generationem, quo motu, ante Mundi ortum dicebat Plato in Timæo moueri materiam Mundi. Conſtat itaq; apud Academicos motum latiùs uſurpari.

Septimū.

Quatuor motuum genera.

At redeundo ad Ariſt. conſidero octauò, Ex definitione motus ab Ariſt. tradita, elici primò actum agentis & patientis eundem eſſe, ideò dicitur actus motoris & mobilis: Secūdò elici, quòd cum motus dicatur actus agentis & patientis, vt ſunt poteſtate: poteſtatē illā tributā motori eſſe efficientem; tributā uerò mobili patientē. Tertiò elici aliquid non poſſe mouere ſe ſine vlla diſtinctione, nam motus debet eſſe actus non vnius, ſed duorū, nimirū mouentis & mobilis per potentias oppoſitas, vnam agentem, alteram patientē. Quartò elici in ratione motus eſſe, vt ſit continuus; omnis enim actus imperfectus ad perfectionem tendens, neceſſariò continuationem includit, vt in lib. de motu latè patefeci. Demùm elici motum non gigni, ſed eſſe ortum vnius, & in-

Octauum. Primum quod elicitur ex diff. motus. Alterum. Tertium. Quartum. Quintum.

teritum alterius;nam per actum imperfectum motoris,& mobilis res aptę gigni ex poteſtate,rediguntur ad actum.propterea minus rectè nonnulli aiunt, motum continenter fieri;rectiùs dicimus,per motum continenter res gigni; generationis enim non datur generatio. Conſidero nonò, quòd cum motus definiatur ab Ariſtotile; primò,quòd ſit actus eius,quod eſt poteſtate, quatenus eſt poteſtate. Secundò,quòd ſit actus rei mobilis, vt eſt mobilis;non debemus dicere primam eſſe definitionem ſecundum formam,alteram ſecundum materiam,vt ait Auer. Ambæ enim materiam, & formam explicant. Sed dicendum,primam eſſe per voces magis Metaphyſicas,alteram magis Phyſicas; niſi dicamus primam dici ſecundum formam, quatenus eſt per voces communiores; alteram ſecundum materiam, quatenus eſt per voces magis proprias.

Motus non fit, ſed eo fiunt alia.

Nonum.

QVIES.

QVIES AC IMMOBILITAS DISTINCTIONES

EX declaratione motus multa refulgent attinentia ad quietem;& præſertim diſtinctiones variæ,ob id in paucis morabor.Ariſtoteles in quinto Phy.cont.20.accipit Imobile,& ait vſurpari quatrupliciter,Primò pro non apto moueri,vt inane dicitur immobile. Secundò, pro eo quod cum difficultate incipit moueri, vt magnus Lapis in culmine Montis. Tertiò,pro eo quod tardè mouetur, vt teſtudo dicitur immobilis. Quartò, pro eo quod cum ſit aptum moueri, non mouetur vbi, quando,& quomodo aptum eſt moueri,vt homo ſedens,& lapis ſurſùm detentus,quæ immobilitas propriè dicitur quies. Quæ quies,vel eſt violenta,vel ſecundum naturam. Inſuper vel eſt quies,quæ ſit priuatio motus ſecundum locum,vel quæ ſit priuatio alterius motus,vt accretionis,ſiue alterationis. Inſuper quies conſideratur,vel in termino à quo,vel in termino ad quem.Prætereà dantur hæ voces Nō moueri, Immobile,Manens,Stans, & Quieſcēs videlicet quæ aliqua affinitate ſunt coniunctæ, quarum Non moueri latior eſt, cum enim ſit vox infinita,conuenire poteſt tum his quæ ſunt, tum his quæ non ſunt, vt dicitur in lib.de interpretatione:nam de inani dicimus Non moueri. Sequitur deinde Stare & Manere, quæ ſolùm his competūt, quæ ſunt,latiores tamen ſunt uocibus reliquis:nam Quieſcentia omnia & Immobilia dicuntur ſtare, & manere,non autem uice verſa. Demùm datur Immobile & Quieſcens, quæ non ſunt ſubordinata, ſed oppoſita; nam uerè Immobile non eſt Quieſcens; nec Quieſcens eſt Immobile,ſed id ſolùm dicitur propriè quieſcere,quod cum aptū ſit moueri,vbi,quando,& quomodo aptum eſt moueri,non mouetur. Horum tamen principalia ſunt Quieſcens & Stans, quæ etiam principaliter conſiderabuntur.

Quadruplex Immobilitas.

Voces variæ explicantur.

DEFINITIONES.

QVIES, vniuerſè ſumpta, eſt priuatio motus in ſubiecto nato moueri. Quies violenta eſt manſio in termino quieſcenti aduerſo ex principio externo prodiens. Quies ſecundum naturam eſt manſio in termino ad quem mobile per naturam, eſt procliue. Inſuper eſt actus naturæ corporis apti quieſcere, ut aptum eſt. Status cum immobilitate iunctus, quieti autem oppoſitus, eſt conſtans, & inuariabilis conſeruatio conditionum rei ſtantis, vt ſtare dicitur.

Quies vniuerſè. *Violenta.* *Secundum Naturā.* *Status,ſiue immobilitas.*

ANNO-

ANNOTATIONES.

Primum: Status antecedit.

CONSIDERO primò,qnòd cum dentur hæc tria,Status cum immobilitate iunctus,Motus, & Quies; Si in vniuerſo abſolutum ordinem conſideramus,Status antecedit, ſequitur Motus, poſtrema eſt Quies. ratio eſt,quia principium motus Deus eſt, qui ſtare dicitur de quo cecinit Boëtius,

Stabilisq; manens das cuncta moueri.

Quies autem præſupponit motum cum preſupponat aptum moueri;non autem motus præſupponit quietem,ut patet de cęlo. Hinc rectè enunciauit Simplicius in 8.Phy.quòd qui deſtruunt motum,etiam deſtruunt quietem, non tamen deſtruunt Stare, & Manere.

Secũdum. Quatuor, quæ in uniuerſo uerè ſtant.

Conſidero ſecundò,ea,quæ ſtare,manere, & immobilia dicuntur,præſertim eſſe quatuor in vniuerſo, nimirùm Deus, Poli, Centrum,& Mundus totus; quorum quatuor Deus primus eſt, & eſt origo immobilitatis Cęterorum. Ideò rectè Ariſt.in 8.Phy.5 2.enunciauit, manente primo,neceſſariò manere vniuerſum,quod continuatur cum eo.

Tertium.

Conſidero tertiò,quietem & manſionem ſiue ſtatum conſiderari poſſe in attinentibus ad omnem motum,& mutationem,quia tamen latio eſt motus principalior,ideò præſertim conſiderantur in attinentibus ad eam.

Quartum. Status denotat formam.

Motus priuationẽ, & uice uerſa.

Conſiderò quartò, Primò Pythagoram,mox Platonem dixiſſe ſtatum & quietem denotare formam,& actum; motum verò potentiam & priuationem.Ariſt.uerò dixiſſe quietem eſſe priuationem motus. Ideò non exigua refulget controuerſia, quam tamen non eſt difficile componere, nam Pythagoras & Plato conſiderarunt immobilitatem, & manſionem,competentem Deo,& ſeperatis Mentibus quæ eſt conditio eminens,verè actus,vereq; perfectio, cui opponitur conditio mobilitatis & inconſtantiæ corporum, quæ ex potentia prodit,& imperfectionem denotat, quod ſententiæ Ariſt.ne dum non aduerſatur, verum maximè eſt conſentaneum.

Ariſt. cũ Pythagora conciliatur.

Si autem mox loquimur de propriè ſumpta quiete, ea ſi fuerit violenta, verè eſt priuatio & prauat:At ſi fuerit ſecundum Naturam ea poteſt dupliciter conſiderari. Primò cum relatione ad actum motoris,ac ita dicitur priuatio. Secundò cum relatione ad locum proprium, ſiue terminum ad quem, quieſcenti per naturam conſentaneum, qui dicitur forma quieſcentis,ac ita dicitur actus, & perfectio,non priuatio:hinc Ariſt.in 4.de cęlo 24.dixit tendere in ſuum locum eſt tendere ad formam:& de Elementis dicimus ea moueri, vt quieſcant, adeò ut quies ſit finis motus eorum;finis autem forma eſt.Ex quo elicio naturæ mortalium magis conſentaneam eſſe quietem ipſo motu: declaratur tamen magis per motum,quia motus magis cadit ſub ſenſum, & lucidiùs patefacit vires naturæ, quàm quies.

Quies eſt affinior Naturæ mortaliũ; motus tamẽ clariùs eam explicat.

De hoc tamen eſt lis aliqua inter Auer. & Them. quam miſſam facio.

Quintum.

Conſidero quintò ne dum motum,uerùm etiam quietem poſſe dici actum principij eius,& rei quieſcentis,quod oſtendo,quia Ariſt. in 2. Phy. circumſcribens cauſam efficientem,eam circumſcripſit ne dum per eſſe principium motus,verùm etiam mãſionis & quietis,quia etiam quies eſt actus: Quod confirmatur,quia in calce ſecundi de cęlo oſtenditur, naturam terræ eſſe principium quietis Terræ in ſuo loco,quod non rectè diceretur,niſi quies eſſet quidam actus naturæ, & propterea etiam quies menſuratur tempore: & ut quies violenta eſt actus quidam inferentis violentiam & detinentis, ita quies ſecundum naturam;Et confirmatur,quia (vt apparuit) quies ſecundum naturam eſt

quædam

quædam forma,& propterea quidam actus naturæ ſeruantis eandem diſpoſitionem. Et hinc dubia mihi eſt ſententia Auer.in 5.Phy.con.62.dicentis,quietem ſolùm eſſe priuationem motus;motui autem contrarium eſſe motum. Nã quamuis ſit priuatio eius actus qui eſt motoris vt motor abſolutè tamen,& penitùs priuatio non eſt;ut patuit. Conſidero ſextò,quòd quamuis maxima oppoſitio conſideretur inter quietem violentam,& motum naturalem; comparãdo tamen cæteras oppoſitiones,magis quies uiolenta uidetur opponi quieti naturali, quàm motus violentus motui naturali.Ratio eſt,quia inuicem magis opponuntur extrema,quàm media:quies uiolenta,& naturalis,ſunt duo extrema, cum ſint in oppoſitis terminis; motus autem mediant; dicantur tamen motus magis opponi,dum illi conſiderantur,vt actus;hæ uerò ut priuationes. Conſidero ſeptimò,motum,& ſtatum ſiue manſionem opponi inter ſe,& Simplicius in 8.Phy.ait opponi oppoſitione contraria;ambo enim formam denotant.At uerè contraria dici non debent,quia Deo, cui maximè competit manere & ſtare nihil eſt contrarium,ut inquit Ariſt.in 12.Metaph.poſſunt tamen dici contraria, ſumendo contrarium latè pro conditionibus ualdè diuerſis. Conſidero octauò, dari in uniuerſo exactiſſimam manſionem, cum nullo motu permixtam, qualis ſaltem eſt manſio Dei,non tamen dari motum ſine iuncta manſione,ſiue quiete,ut in calce quinti Phy. docet Ariſt. Nam omne quod mouetur partim eſt in termino à quo,partim in termino ad quem,& mouetur quidem ut eſt in termino à quo,ut autem eſt in termino ad quem,dicitur quieſcere, quia illum poſſidet, & alium quærit. Similiter non datur motus ſine quiete, quia omne, quod mouetur,expoſcit aliquid manens circa quod moueatur,ut in lib. de motu animalium,docet Philoſophus.Dubium tamen eſt,an detur aliquid ita quieſcens,ut nullo pacto penitùs moueatur? Heraclitus,Eratilus,Academici id negârunt. Propterea dixit Plotinus,quæ uidentur quieſcere, non abſolutè quieſcunt,ſed tardiore motu mouentur. Id ipſum uidetur affirmare Ariſt. in lib. de long.& breu.uitæ;in 8.tamen Phy.cont.23.eam ſententiam arguit. At ab Ariſt. non recedens dico,dari quidem quietem aliquam, ueluti in loco ſine motu in loco, non tamen ita ut id tunc, motu aliquo non moueatur & præſertim alterationis. Rerum enim definitum eſt tempus conſeruationis ſecundum maximum, ut dicitur in primo de cælo cont.100. & ideò continenter ad finem illum accedunt; ut de hoc alibi latiùs. Nam de motu latiùs ſum loquutus in lib. de communibus affectionibus corporis Phyſici.

Sententia Auer.

Sextum.

Septimũ.

Octauum. Datur mã ſio exactiſſima nõ autem ita motus.

An detur quieſcens penitus?

GENE-

GENERATIO, ET INTERITVS.

DISTINCTIONES.

Generatio per metaphoram. *Ad animã attinens.* *Attinens ad corpus.*

VSVRPATVR generatio,uel per metaphoram,ut ſolem & Stellas oriri,& occumbere dicimus,uel propriè pro omni tendente ex non eſſe ad eſſe. Generatio huiuſmodi,uel ad animum pertinet,uel ad attinentia ad corpus:ad animũ pertinet generatio habituum animi ſecundarum notionũ, poëmatum,& ſimilium:Generatio attinentium ad corpus, triplex eſt,uel ſuper naturam,ut creatio Mundi;quæ etiam poteſt eſſe rei incorporeæ,uel infra naturam,ut quæ fiunt Arte, uel per naturã. Generatio ex natura pendens duplex eſt,uel ſimpliciter,uel in parte. Generatio ſimpliciter;uel eſt ſimpliciter abſolutè, ſecundum quam dicimus ſubſtanũ ſimpliciter gigni,accidentia autem in parte;uel ſimpliciter non abſolutè,ſed facta comparatione,& tunc comparatis ortibus accidentium ad inuicem, ortum præſtantioris,ueluti caloris,dicimus ſimpliciter, imperfectioris uerò ſecundum aliquid;ſimiliter comparatis ortibus ſubſtantiarum, ſi fuerint perfectiorum, ut hominis,dicuntur ſimpliciter,imperfectiorum uerò,ut cadaueris,& uermium, ſecundum aliquid,ut docet Philoſophus in primo de ortu & interitu. Ex aduerſo generatio in parte,quæ eſt accidentium,uel eſt primò ut quantitatis & qualitatis,uel eſt per conſecutionem,vt relationis,& indiuiſibilium,quę dicuntur eſſe,& non eſſe,ſine ortu & interitu,ut legitur in primo de cęlo,& in 8. Phy. Inſuper Ariſt. in primo de cęlo,pro eliciendis ſignificationibus Geniti,Ingeniti,Corruptibilis,& Incorruptibilis,quatuor indicauit eſſe conſideranda, nimirùm actum,facultatem,modum,& facilitatem,ſiue difficultatem, ex quibus quatuor eliciuntur earum uocum principaliores ſignificationes. Nam; ſi actum inſpicimus,omne quod ex non eſſe tranſiuit ad eſſe,dicitur genitum; ſi conſideramus facultatem,omne quod ex non eſſe ualet tranſire ad eſſe, dicitur generabile; ſi conſideremus modum,ſolùm id,quod per generationem ex non eſſe tranſiuit, uel tranſire poteſt ad eſſe,dicitur genitum,uel generabile; demùm ſi conſideramus facilitatem,uel difficultatem, ſolùm facile aptum gigni,dicitur generabile, oppoſitum uerò ob difficultatem,dicitur ingenerabile. Id ipſum dicendum de alijs uocibus,nimirùm de Ingenito,corruptibili & Incorruptibili. Demùm prętermiſſis Metaphoris, ſeptem refulſerunt ſubordinatæ ortus,& interitus conſiderationes, ſecundum quas uario modo generationem definiam,relatis primò opinionibus uarijs Veterum Philoſophorum.

Simpliciter, & in parte.

Quatuor conſideranda ꝑ ſignificationibꝰ Geniti.

Septẽ conſiderationes ortꝰ, et interitus.

DEFINITIONES.

Generatio ex ſententia Anaxagorę. *Ex opinio Emp.*

VETERES cum putârint non ſubſtantiam,ſed ſola accidentia uariari,non ueram,ſed ſolam apparentem generationem conceſſerunt. Ideò ex ſententia Anaxagoræ definitur generatio, quòd ſit rerum in mixtione latentium ſecernentis ope in Lucẽ exitus. Ex opinione Empedoclis, quòd ſit quatuor Elementorũ conſpiratio, & connexio; ex quorum uaria proportione uaria prodirent. Ex

ſententia

ſententia Thaletis, Diogenis, Heracliti, & multorum, quòd ſit condenſatio, vel rarefactio eius Elementi, quod materiam rerum eſſe putârunt. Ex opinione Democriti, Leucippi, & Epicuri, quòd ſit conſpiratio, & connexiò variarum atomorum, conditioni rei producendæ congruentium. Ex opinione Parmenidis, quòd ſit conſtitutio à calido, & frigido earum diſpoſitionum, quæ rebus varijs ſint conſentaneæ. Ex opinione Pythagoræ eſt participatio eſſentialium numerorum, conditionem rei gignendæ conſtituentium: numeri autem eſſentiales erant Ideæ. Demùm ex Sententia Platonis, generatio eſt imitatio Idearum, à permutante per materiæ ſemina in materia refulgens. At prætermiſſa opinionum varietate, conſiderans gradus uarios generationis ſingulorum diſtinctas, tradam definitiones. Poteſt primò conſiderari generatio latiſſimè, ut intra ſuos terminos etiam creationem includit, & definietur, Quòd ſit cõſtitutio rei, cui non repugnet eſſe, à generante ex non eſſe in eſſe. Secundò, vt excludit creationem, includit tamen etiam generationes in parte, & definitur ab Ariſt. in 3. Phy. quòd ſit actus generantis, & generabilis, vt eſt poteſtate. Tertiò conſideratur, ut contra diſtinguitur à motu, ſaltem ratione: & definitur in 5. Phy. quòd ſit tranſmutatio ex non eſſe ad eſſe, interitus uerò ex eſſe ad non eſſe: & ambæ hæ mutationes diuiduntur. Nam, vel uerſantur in ſubſtantia, & dicũtur tranſmutationes ex non eſſe ſimpliciter ad eſſe, ſiue ex eſſe ſimpliciter ad non eſſe; vel uerſantur in accidentibus & dicuntur ex non eſſe aliquid, ſiue in parte. Hinc omnis motus eſt generatio quædam, mutatis terminis contrarijs, in contradictorios. In omni enim contrarietate includitur contradictio, at non vice verſa; ideò non omnis generatio poteſt dici motus. Quartò conſideratur generatio ut contradiſtinguitur ab ea accidentium, & eſt communis omni ſubſtantiæ mortali, & definitur ab Ariſt. in 1. de ortu & interitu, quòd ſit mutatio ex nõ toto in totum, nullo ſenſibili manente, ut ſubiecto eodem, nam in motu ſeruatur idem ſubiectum actu ſub utroq; termino: in generatione autem ſubiectum actu uariatur: adeò ut uarietur & abſolutum nomen, & abſoluta definitio. Quintò conſideratur, & definitur ſub initio quarti Meteorum pro ortu mixtorum conſimilium, oppoſito Putredini; & dicitur permutatio à primis quatuor qualitatibus, cum agentes rationem ſuſceperint à patientibus, congruentem naturæ rei gignendæ. Sextò adhuc præſſius conſideratur, quatenus eſt officium animæ nutrientis, & dicitur officium naturæ, maximè conſentaneum animæ nutrientis per ſemen, quo uiuens perfectum ſeruat ſe æternum ſpecie. Septimò cõſideratur, ut affectio corporis uiuentis, per generationem conſtituti, & definitur in lib. de Morte & uita, quòd ſit prima participatio animę nutrientis in proprio calore: uita autem eſt manſio eius.

Thaletis. Diogenis. Heracliti. Democriti. Leucippi. Epicuri. Parmenidis. Pythagoræ. Platonis. Generatio latiſſimè ſumpta. Minus cõmunis. Contradiſtincta à motu. Generatio ſubſtãtiæ. Pro ortu mixtorũ. Generatio viuentiũ. Vt affectio uiuentis.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, quòd cum ex definitione motus, tradita ab Ariſt. in 3. Phy. eliciatur continuatio, & ea definitio etiam competat ortui & interitui; ortus quoq; & interitus continui erunt. Quod eis competit duplici ratione. Primò, ut fiunt, & iunctã habet alteratione. Secundò, quia ſine Elementorũ permutatione, nulla fit generatio; ut dicitur in con. 3. Secundi de ortu & interitu. Elementa autem & formæ mixtorum, ut ſuo loco patefeci, recipiunt magis & minùs. Conſidero Secundò, quòd cum priuatio accipiatur in definitio

Primum. Generatio duplici ratione eſt continua. Secundum

Priuatio eſt principium per ſe ortus.

ne ortus & interitus: & Ingredientia definitionem competant per ſe, ea iudicari debet per ſe principium ortus, & interitus non autem rei genitæ, ut recte etiam in 1. Phy. affirmauit Simplicius.

Tertium.

An detur generatio ſimpliciter?

Conſidero tertiò Ariſt. in 1. Phy. 71. & in 1. de ortu & interitu 1 1. dubitare an detur Generatio? in 1. tamē Phy. cōmuniùs dubitat an ens fiat? in lib. autem de ortu & interitu præſſiùs, an detur generatio ſimpliciter? illæ tamen duæ difficultates in unam ueniunt, quia Veteres nomine entis ſolam ſubſtantiam denotabant.

Fundamentum.

Fundamentum difficultatis eſt, quia omne quod fit, ex ſui negatione dicitur fieri; quare ſi fieret ens, fieret ex non ente: & ſi fieret ens ſimpliciter, fieret ex ſimpliciter non ente; at ſimpliciter non ens eſt nihil, ex nihilo autem nil fit.

Ens uniuerſè non fit.

Conſidero hanc rationem vim habere, & cogere pro oſtenſione, quòd ens vniuersè & abſolutè ſumptum nō fiat, quod profectò veriſſimum eſt, & approbatur ab Ariſt. nono Met. Nam per naturam ens abſolutè gigni non poteſt, ſed ſolùm hoc & illud ens, quod fit ex negatione ſui, & ex ente poteſtate, vt patefeci in primo Phyſicorum.

Dub.

Conſidero quartò, ortum & interitum iure poſſe in dubium verti, quia omnis tranſmutatio eſt media inter ſuos terminos; termini ortus & interitus ſunt cōtradictiones: contradictio autem eſt oppoſitio, cuius non eſt medium ſecundum ſe, vt dicitur in 1. poſt. Confirmatur, quia Indiuiſibile caret medio, forma per generationem dicitur momento edūci, & per interitum momento deſinere, quare ortus & interitus non mediant.

Sol.

Pro ſolutione primæ inſtantiæ conſidero, quòd cū ea, quæ fiunt, dicantur fieri ex ſui negatione, non tamen fiunt ex negatione abſolutè, ſed ex negatione ſui, iuncta cum facultate. Ideò dicebat Philoſophus in 1. Phy. 43. & 44. album fieri ex non albo non ex quolibet, ſed ex nigro, vel medio; hoc eſt ex negatione ſui, iuncta cum potentia & priuatione. Et quamuis contradictio abſoluta, & vniuersè ſumpta careat medio;

Contradictio conſiderata in parte, non caret medio.

contradictio tamen conſiderata in parte eſt medio prædita, veluti inter album, & non album, non quidem omne ſed aptum fieri album, cum ſit priuatum albedine, multa mediant, veluti generatio, nec eſt album aliquid, nec tale non album vt ſit aptum fieri album. De altera difficultate, quia in indiuiſibili non reperitur medium, dico primò generationem non fieri momento, vt iam apparuit. Addo ſecundò, quòd dum conſideratur fieri aliquid indiuiſibile, veluti relationem, illuminationem, & ſimilia, id ſemper ſequitur motum aliquem antecedentem, tanquam medium; id autem indiuiſibile terminus eſt, non autem aliquid medio præditum.

LATIO.

LATIO.

DIVISIONES.

DIVISIONES lationum conſpicuæ ſunt ex diuiſionibus motus: plurimæ enim earum competunt Lationi, vt præſtantiſſimæ omnium motuum. Ariſt. nomine Lationis denotauit omnem motum ſecundum locum, quamuis id nomen propriè denotet motum ab alio, & in alio factum, veluti dũ onus ab aliquo deferẽ, ea propriè cùm latio tùm de latio dicitur, vt monet Ariſt. in quinto Phy. 18. Diuiditur Latio, vel enim eſt ſecundum naturam, vel præter naturam: Si fuerit ſecundum naturam diſtribuitur in tres gradus, vel enim eſt cęleſtis & æterna; vel animaliũ ab anima, vt à propria natura prodiens; vel inanimorum per propriam eorum naturam, infra animam poſitam. Motus præter naturam ſimiliter eſt triplex; Vel enim eſt ſupra naturam, vt ignis mouetur in orbem, qui frequenter dicitur motus ſecundum naturam totius, & raptus diuinus; Vel eſt contra naturam, vt motus ignis deorsùm; Vel infra naturam, vt motus àrtificioſus, qui etiam contra naturam, & mixtus eſſe poteſt. Inſuper motus contra naturam, & violentus diuiditur; vel enim eſt tractio, vel pulſio, vel vectio, vel vertigo & reuolutio quorum prima ſunt tractio & pulſio, vt patet ex 7. Phy. Præterea diuiditur motus in vnum, & plures; Vnus eſt qui eſt vnius mobilis, ab vno motore, in vno tempore, ad terminum vnum; Plures uerò, qui carent aliqua harum conditionum, nã pro deſtructione ſatis eſt vnum, pro conſtructione requiruntur omnia. Inſuper motus vnus diuiditur in rectum, orbicularem, & mixtum; Rectus, in motum ſursùm, & deorsùm.

Latio vel ſecundum naturam uel præter.

Latio ſecũdum naturã triplex.

Præter naturam triplex.

DEFINITIONES.

LATIO, vniuersè ſumpta, eſt actus motoris & mobilis ſecundũ locum, vt poteſtate eſt. Latio ſupra naturam eſt motus ſecundũ locum, quo contenta ſub orbe ſuperiore, vt partes vniuerſi reuoluuntur, vt eis licet, motu diurno, qui motus totius nuncupatur. Latio ſecundum naturam eſt motus ſecundum locum, prodiens ex propria natura rei mobilis, vt eſt mobilis. Latio uiolenta eſt motus ſecundum Locum, pendens ex motore externo cum oppoſita propẽſione ad illum motum. Latio artificioſa eſt motus ſecundum Locum, à motore externo, habitu Artis directo. Pulſio eſt latio, prodiens ex pellẽte recepta in re pulſa, ut apta eſt pelli, per intermedium, quod pellẽti inſeruiat. Tractio eſt latio ad id, quod trahit, rei quæ trahitur, ut trahi poteſt. Vectio eſt actus uehentis, & rei, quæ uehitur, ut apta eſt uehi. Vertigo, & Reuolutio, ſunt actus uertentis ſiue reuoluentis, & rei quæ uertitur, ſiue reuoluitur, ut apta eſt uerti, ſiue reuolui. Motus ſimplex ſecundum naturam, eſt motus per lineam ſimplicem, uel à medio, uel ad medium, uel circa medium, competens corpori ſimplici per propriam eius naturam.

Latio uniuersè ſumpta.

Supra naturam.

Secundum Naturam

Violenta.

Artificioſa.

Pulſio.

Tractio.

Vectio.

Vertig.

Motus ſimplex.

ANNOTATIONES.

Circumlatio principatum obtinet.

Cur latio ſimplex circumſcribatur per medium?

Motus rectus Elementorum.

Scoti ſententia.

CONSIDERO primò, Ariſt. in octauo Phy. oſtendere lationem præſtare cæteris motibus, & inter lationes circumlationem principatum obtinere. Inſuper ex eiuſdem ſententia in 1. de Cęlo elicitur, Lationes ſimplices eſſe circumſcribendas per medium. Cuius ratio prima eſt, quia medium vniuerſi eſt nobis notius, quàm extremum. Altera, quia eſt vnum, ſimplex, & indiuiſibile, cui conditio menſuræ optimè competit. Tertia, quia maximè indicat connexionem omnium trium ſimplicium motuum. Inſuper omnes concedunt in vniuerſo medium, non autem ita concedunt ſursùm, & deorsùm ex natura rei, veluti Academici. Secundò conſidero motum rectum Elementorum ab Academicis non iudicari ſecundum naturam, ſed reditum in naturam. Aiunt enim elementa, vel ſecundum naturam moueri in orbem, vt tria ſuperiora, vel ſecundum naturam in ſuo loco manere, vt terra. Conſidero tertiò, Scotum in 2. ſent. putaſſe motum debere dici ſecundùm naturam ſolùm ratione principij patientis: adeò vt niſi patiens fuerit ad eum motum procliue, motus ille non valeat dici ſecundum naturam. Eius tamen ſententia Aduerſatur Ariſto. qui in 8. Phy. 27. ait motum animalium eſſe ſecundum naturam, quamuis ſit contra propenſionem mobilis: Aduerſatur etiam rationi, quia denominatio præſertim petenda eſt à principio præſtantiore; huiuſmodi autem eſt ea natura, quæ eſt forma, non autem materia. Quartò conſidero, quòd cum detur motus ſupra naturam, qui & motus totius, & diuinus raptus dici poteſt, dum comparatur cum motu ſecundum naturam. Ille abſolutè eminentior, pręſtantior, & ſaluberior iudicari debet; Hic verò magis proprius, naturæq; propriæ magis conſentaneus. Demùm conſidero iure quæri poſſe, num omnis Latio expoſcat aliquid quieſcens? ac etiam num omnis Latio fiat trahendò & pellendo? quas difficultates, cum diluerim in digreſſione de motu, & in lib. de motu animalium, miſſas facio.

Motus ſuper naturā præſtat alijs.

ALTERATIO.

DISTINCTIONES.

ALTERATIO præſertim quatuor modis vſurpatur. Primò, pro ſpiritali permutatione, & repræſentatione, qualem dicimus eſſe illuminationem per Lucidi præſentiam, & actiones viſibilium. Secundò, pro permutatione vnius conſimilis ſubſtantiæ in alteram, vt nubis in aquam, & ſanguinis in carnem, quæ ab Ariſt. in 1. Phy. 63. nuncupatur alteratio ſecundum materiam. Tertiò uſurpatur pro permutatione facta ſecundum magis & minus in eâdem ſpecie motus, ueluti Medici frequenter aiunt pulſum eſſe alteratum. Hoc denotauit Ariſt. in 5. Phy. 19. inquiens, Quæ autem eſt in eâdem ſpecie mutatio ſecundum magis & minus alteratio eſt: & dicitur alteratio quia permutatur conſtitutio, ordo, & diſpoſitio motus, quæ ſunt tamquam qualitates eius. Quartò uſurpatur maximè propriè pro qualitatum tertiæ ſpeciei permutatione, quæ primò competit quatuor primis qualitatibus, mox cæteris, quæ ex illis pendent. Diuidi poteſt Alteratio, in ſimplicem & mixtam; in ſecundum naturam & præter naturam; in ſpiritalem, & materiatam; In Alterationem animi, corporis, & congregati. Animi alterationes nuncupantur illæ, quæ etiam dicuntur perturbationes eius, vt ira, timor, & ſimiles, quamuis non fiant ſine inſtrumento corporis. Similiter diuiditur in Alterationem cum interitu, & ſine interitu, vt diuiditur ab Ariſt. in 2. de anima.

Alteratio uſurpatur quadrupliciter.

Variæ diuiſiones alterationis.

DEFINITIONES.

DEfiniri primò poteſt Alteratio cum Ariſt. in 3. Phy. quòd ſit actus alterantis & alterabilis, vt alterabile eſt. Inſuper quòd ſit motus primarum quatuor qualitatum, ad tactum attinentium, vel pendentium ex illis, prodiens ex alterante, receptus in alterabili, vt alterabile eſt. Alteratio ſpiritalis eſt actus perfectus ſpiritaliter ex agente prodiens, in perſpicuo receptus, pro medij perfectione & obiecti repræſentatione. Alteratio, ſumpta pro vnius ſubſtantiæ in alteram permutatione, definiri debet; vt generatio: Sumpta verò pro permutatione in aliquo motu facta ſecundum magis & minus, vt dicitur alterari pulſus, eſt permutatio in motu ſecundum velocius & tardius ſine ordine, & varietate ſpeciei motus. Dico ſine ordine, quia quamuis motus grauium, & leuium in ſuum locum continenter reddatur velocior; non propterea alterari dicitur, cum ſeruet ordinem, ſuæ conditioni competentem.

Alteratio propriè ſumpta.

Alteratio ſpiritalis.

ANNOTATIONES.

Duo capita alterationum.

ALTERATIONES in duo prima capita rediguntur: uel enim ſunt ſpiritales, & momento factæ, quæ dicuntur actus perfecti; uel ſunt ueri motus, & permutationes corporum. Actus perfectè non dicuntur fieri, ſed eſſe, & non eſſe, ſine ortu & interitu, ut etiam cuncta indiuiſibilia: & quamuis ſint ſine motu; ſequuntur tamen motum in alio factum, ut illuminatio ſequitur præſentiam Lucidi. Oritur dubitatio de diſciplina, quæ ab Ariſto. in 3. Phyſi. cont. Septimo (ut legenti græca uerba patet) inter motus numeratur, & ad ſolam alterationem pertinere uidetur; nec patet ad quod relatorum capitum redigatur.

Dub. Similiter in 7. Phy. cont. 20. legitur, Patet itaq;, quòd alteratio in ſenſibilibus eſt, & in ſenſitiua animæ parte, in alio autem nullo, niſi ex accidenti &c. In 2. etiam de anima cont. 37. inquit Philoſophus, Senſus autem quædam alteratio eſſe uidetur, nihil autem ſentit ſine anima. Inſuper dubitationem pariunt perturbationes animi, ut Ira, Timor, & ſimiles, ob quas frequenter homines alterari dicuntur, cum tamen ex primis quatuor qualitatibus huiuſmodi alterationes prodire non uideantur. Pro ſolutione relatarum difficultatum dico,

Sol. Alterationem attingere facultatem ſentiendi primò ratione ſpirituum, ei inſeruientium. ſecundò ratione proprij organi. Vt pertinet ad ſpiritus, ſola eorum effuſio, uel contractio non eſt alteratio, ſed motus ſecũdum locum; tunc ſolùm adeſt alteratio, dum ſpiritus excaleſcunt, uel refrigerantur, uel ſuo calore partes alterant, in quas effunduntur. Vt uerò pertinet ad propria inſtrumenta, ea & per ſpiritus, & per uehemens ſenſibile alterari poſſunt. Inſuper in ſenſu, & diſciplina locum habent, tum alteratio quædam ſpiritalis, tum latio ſpirituum, tum aliqua per primas qualitates alteratio uel ex ſpirituum agitatione, uel ex alio pendens. Loquens demùm de animi perturbationibus dico, ſimiliter in eis conſiderari poſſe cùm ſpirituum effuſionem, tùm eorum in primis qualitatibus permutationem, quæ re uera eſt alteratio; Addo etiam in perturbationum commotionibus, frequenter eam ſolam perturbationis originem dici alterationem, quatenus qui turbatur, ſecùs tunc ſe habet ac priùs. Et eſt modus quidam alterationis ſimilis tertiæ ſignificationi eius, quem puto denotaſſe Ariſt. in 7. Phyſi. cont. 20. dicentem, ſedantur autem, & deſinunt perturbari aliquando à natura, aliquando uerò ab alijs, in utriſq; autem his alterari aliquid accidit, ſicuti dum excitatur, & redditur uigilans ad actum &c. ita communi uoce uiros, perturbatione commotos, dicimus alteratos.

ACCRETIO.

DISTINCTIONES.

IN libro de accretione, cumulatè attinentia ad eam explicaui; ideò breuis ero. Accretio, & Diminutio tribuuntur variis, quibus vel magis vel minus propriè competunt. Vt autem ſignificationes in ordinem redigantur, ita dicẽdum puto. Accretio eſt motus, attinens ad quantitatem. Quantum duplex eſt, vnum ex accidenti, alterum ſecundum ſe. Ex accidenti qualitates extenſæ in ſubiecto quanta dicuntur, quæ creſcunt, vel extenſione, vel intenſione. Quantum ſecundum ſe duplex eſt, unum Diſcretum, alterum Continuum: De Diſcreto dicimus numerum creſcere in infinitum; Loquendo de Continuo, hoc uel creſcit adueniente aliquo externo, uel nullo; ſi nullo hoc contingit dupliciter, uel cum interitu, ut dum aqua uertitur in vapores, uel ſine interitu, ut dum aër denſus rareſit. Si creſcit adueniente aliquo externo, uel adueniente ſimili, uel diſſimili; Simili quidem adueniente creſcunt flumina per pluuias; Si uerò accretio fit adueniente diſſimili, uel id mutatur in naturam alterius, uel ne. Si non mutatur, ſed ſolùm apponitur, tunc uel conſurgit uerè unum, ut de quadrato aiunt Geometræ, appoſito gnomone, uel non conſurgit uerè unum, ſed ſimul, tantùm, ut creſcit aceruus hordei, addendo grana tritici. Si conuertitur in aliud; uel id fit non uera conuerſione, ut creſcit uinum, infundendo aquam; uel uera conuerſione, & hoc uel non ſeruatis omnibus conditionibus principaliſſimæ accretionis, ut ignis creſcit per ligna appoſita, uel ſeruatis conditionibus omnibus, qualis eſt ea uiuentium per animam nutrientem, quæ, ut eſt principaliſſima, ita præſertim conſideratur.

Accretionis diuiſio.

Principaliſſima accretio.

DEFINITIONES.

DEfinitur Accretio ab Ariſt. in 3. Phy. quòd ſit actus augentis, & rei, quæ augeri poteſt, ut res apta eſt augeri. Similiter Diminutio eſt actus minuẽtis, & rei, quæ minui poteſt, ut apta eſt minui. Hę definitiones de omni Accretione & Diminutione ueræ ſunt. At ſi Accretionem maximè propriè ſumptam definire uolumus, dicẽdum puto, Accretionem eſſe motum, quo ex imperfecta ad perfectiorem molem corpus uiuens perducitur, per alimentum ab anima nutriente permutatum, quod ſua quantitate ampliores reddat omnes partes, ſecundũ formam conſideratas, ut uiuens naturalia opera exactiùs perficere ualeat. Diminutio, ei oppoſita, dici poteſt motus, quo ex perfectiore in imperfectiorem molem omnes partes corporis uiuentis ſecundum formam conſideratæ perducuntur, ob imbecillitatem attinentium ad animam nutrientem, quæ minus alimenti ualet in ſubſtantiam uiuentis conuertere, quàm fuerit diſſolutum.

Definitio communis

Principalis.

DE RERVM DEFINITIONIBVS

ANNOTATIONES.

Accretio eſt motus maximè mixtus.

Termini accretiõis.

Cur in definitione Diminutionis non apparet finis?

Quomodo verũ definita ſit moles?

CONSIDERO primò accretionem omnium mutationum maximè eſſe compoſitam; includit enim mutationem in Subſtãtia, Quanto, Quali, & Vbi, vt conſideranti veriorem accretionẽ notum eſt. Conſidero Secundò non leuem eſſe difficultatem de terminis eius. Ego tamen vnà cum Ariſt. in 3. 5. & 8. Phy. ſumpſi perfectam molem, & imperfectã, quæ relata ad varia viuentia varia ſunt; Perfectum autem definitur in quarto Meteorum, vt ſit id, quod valet ſimile procreare. Tertiò conſidero in definitione Diminutionis iure non fuiſſe relatum finem, nam Diminutio cũ ſequatur materiam, & imbecillitatem, non eſt propter finem, niſi ex accidenti, quatenus vnius interitus eſt ortus alterius. Quartò conſidero rerum molem, naturã conſtantium, definitam eſſe per maximum & minimum, vt legitur in 1. Phy. contra Anaxagoram, & in 2. de Anima 41. Quod tamen maximum, & minimum variorum varium eſt. Hinc eorum, quæ creſcunt, & minuuntur, definiti ſunt termini, quod maxime verum eſt ex parte formæ, nam ex parte materiæ, & continui, Phyſicus corpus ait, eſſe aptum diuidi in infinitum: non autem inquit poſſe creſcere in infinitum: quia hoc aduerſatur etiam conditioni materiæ, non aptæ in infinitum rareſieri, & extendi: Id tamen dicitur à Mathematico, quia abſtrahit à materia ſenſibili. At occurrit dub. quia Ariſt. in 2. de anima 41. inquit, Ignem creſcere in infinitum, ſi adeſſet combuſtibile, quare id non repugnat formæ. Reſpondeo, ſecùs ſe habere de numero indiuiduorum ſpeciei, qui definitus non eſt, ſecùs verò de mole ſingulorum indiuiduorum, de qua dictum eſt, quòd ſit definita: Elementa autem ita ſe habent, vt ſint eorum indiuidua iuncta, quorum maximum, & minimum fundamento eſt idem, & ſola ratione diſtinguitur, & eſt id quod valet ſeorsùm ſubſiſtere, & ſimile generare. Quo modo Accretio, & Diminutio valeant eſſe motus continui, & alia ad hunc motum attinentia, partim in lib. de Motu, partim in eo de Accretione latè pateſeci: ideò miſſa facio.

Dub.

ACTVS.

DIVISIONES

ACTVS, qui ab Ariſt. & ἐντελέχεια, & ἐνέργεια dicitur, eſt vox latiſſima, quæ effunditur per omnia prædicamenta; eleuatur ſuper ea; & deſcendit etiam ad collocata ſub eis. Diuiditur actus, quoniam vel vſurpatur pro ſuperaddita relatione ad potentiam; vel pro abſoluto: Dum conſideratur cum ſuperaddita relatione, dicitur opponi potentiæ, & eſſe ad aliquid: Dum uerò uſurpatur pro abſoluto, diuiditur ab Ariſt. in 2. de Anima cont. 5. nec non in 8. Phy. 31. in actum primum, & ſecundum. Actus primus eſt duplex; Vel eſt actus præſentiæ, ſiue exiſtentiæ extra ſuam cauſam in ordine rerum, & dicitur entitatiuus, reſpondens potentiæ obiectiuæ; Vel eſt actus eſſentiæ, qui adhuc eſt duplex, vel latè ſumptus, pro ratione propria, & ſpecie cuiuslibet rei. In qua ſignificatione Ariſt. in 1. Phy. cont. 60. & 66. dixit Materiam à Priuatione diſtingui ſpecie, hoc eſt, ratione, & forma, quæ dicitur propria cuiuslibet rei ratio, & formalitas. Vel hic primus actus eſſentiæ magis propriè vſurpatur, nimirùm pro eo, qui propriè forma eſt. Qui adhuc eſt duplex: vel enim eſt ſecretus à materia, vel eſt materiatus. Secretus eſt duplex, vel primus abſolutè, & huiuſmodi eſt ſolus Deus, quem Ariſto. in 12. Metaph. 49. appellat endelechiam primam, vel pendet ex primo, quales ſunt reliqui motores Cœlorum, & cum eis Mens hominis. Ex aduerſo actus primus Materiatus, uel eſt ſubſtantia, uel accidens: utrumq; enim frequenter Ariſt. appellat nomine entelechiæ. Inſuper vel eſt forma totius, vel partis. Actus autem ſecundus operatio eſt, & magis propriè dicitur ἐνέργεια, qui eſt duplex uel enim eſt idem cum eſſentia operantis, ut in Deo ſe per eſſentiam intelligente, vel ab ea diſtinguitur, ut in mortalibus, & materiatis. Qui etiam diuiditur, in immanentem & tranſeuntem 9. Met. 16. Præterea ſecundus actus à primo diſtinctus eſt duplex; uel enim eſt perfectus, & totus ſimul, ut illuminatio, & creatio; uel imperfectus, tendens ad perfectionem, ut motus. Actus præſertim definiendi ſunt quatuor, nimirùm Actus præſentiæ, Actus primus, Actus ſecundus, & Actus relatus ad potentiam, nam Actus uniuersè ſumptus

∴

non eſt natura una, in omnibus eadem.

∴

Actus eſt latiſſimus.

Actus primus, & ſecundus.

Act⁹ præſentiæ, & eſſentiæ.

Actus perfectus & imperfectus.

Quatuor actus definiendi.

DEFI-

DEFINITIONES.

Academici. Actus latè ſumpt⁹. Actus præſentia. Actus primus ſecundus. Actus entis pro abſoluto. Pro relato.

NOnnulli Academicorum definiunt Actum, quòd ſit ſplendor Diuini boni, competens Deo per eſſentiam, cæteris per participationem. Actus latè ſumptus eſt conditio propria uniuſcuiuſq;, per quam eſt, cognoſcitur, & diſtinguitur ab alijs. Actus præſentiæ eſt rei eſſentia extra ſuam cauſam conſtituta. Actus primus eſt forma, quam apta eſt ſequi operatio. Actus ſecundus eſt operatio, ſequens formam. Actus ſumptus in diuiſione entis, dũ diuiditur per actũ, & potentiam, eſt gradus, modus, & tamquam differentia prima & potiſſima entis, à potentia, tanquam ab altero gradu contradiſtincta, quæ uel eſt forma, uel formam ſequitur. Actus pro relato ad potentiam, eſt perfectio, qua id, quod eſt poteſtate, perficitur, & ex eis pro fundamento ſumptis per ſe unum conſtituitur, ex octauo Met. 15.

ANNOTATIONES.

Quomodo ens dicitur de actu? Endelechia. Actus ſecundus eſt operatio. Actus eſt idẽ ſuo fundamento. Actus, & potentia quomodo opponantur?

CVm actus non ſit natura vna, ſed apprimè uaria, non rectè ualet una definitione circumſcribi; nec ei genus propriè competit; neque etiam propriè dicitur differentia entis, cum ens non ſit uerè genus: propterea dicitur gradus primus entis, & modus quidã, eius, & per ſimilitudinem quandam eius affectio: & cum non ſit propriè differentia, ſed gradus, & modus, dubitare non debemus, quomodo ens de eo dicatur, cum genus non prędicetur de ſua differentia, ut eſt ſententia Ariſt. nam commune, de modis & gradibus eius dici poteſt. Inſuper conſidero, quòd cùm Actus latè ſumptus ab Ariſt. dicatur ἐντελέχεια minus rectè Cicero in Academicis, & Tuſculanis ſuis dixit, id nomen denotare eſſentiam quintam, ex qua Sydera & Animi conſtarent, ab Ariſt. pro anima denotanda formatum, quo nil cum ſententia Ariſt. pugnantius dici poteſt, ut alibi patefeci. Præterea tertiò conſidero, quòd cum Ariſt. diuidat in 2. de Anima Actũ in primum, & ſecundum, & conſpicuè per actum ſecundum denotet operationem, ut uarijs exemplis patefacit, minus rectè Auer. per actum ſecundũ cenſuit denotari formam operantem. Nam forma operans nón eſt actus unus, ſed aliquid conflatum ex utriſq; : ideò non actus dicitur, ſed forma actu prædita, ut alibi declaraui. Quartò conſidero, Actum ſumptum pro abſoluto non diſtingui à fundamento, ſed ſolùm diſtingui pro ſuperaddita relatione, dum conſideratur, vt relatus ad potentiam, veluti etiam de potentia dicendum eſt. Demùm conſidero, quòd Auer. in 1. de anima com. 8. inquit, Actum & Potentiam eſſe differentias valdè oppoſitas, & ambire omne genus: dicũtur autem opponi per relationem, vt etiam materia & forma inuicem referri dicuntur in 2. Phyſi. 26. Nec obſunt quorundam inſtantiæ dicentium, relata non mutuò ſe deſtruere, ſed ſimul eſſe Naturã; at potentia, & actus mutuò ſe deſtruunt, & præſente vno abeſt alterum. Soluitur autem hæc inſtantia, quia relata, vt ſint ſimul, debent eodem modo accipi: potentia reſpicit futura, & ideò dum adeſt potentia, actus futurus eſt: pro fundamento autem ſumpta ſimul ſunt, vnum perficit alterum, & ex eis per ſe conſurgit vnum, adeò vt non propriè ſe mutuò deſtruere dicantur, ſed potiùs perficere.

POTENTIA.

DIVISIONES.

DIVISIONES Potentiæ præſertim patent ex diuiſionibus Actus. Diuiditur potentia nam uel propriè ſumpta eſt, uel per Metaphoram, ut ea Mathematicorum, ſecundũ quam dicimus lineam poſſe extendi in infinitum. Potentia propriè ſumpta, uel eſt efficiendi, uel patiendi, Scotus addit tertium membrum, & eſt non repugnantia ex parte obiecti: at quia ea nil ponit, quod in rerum ſerie inueniatur præter facultates agentis vel patientis: ideò ad eas redigi debet, & præſertim ad eã agentis; id autem, cui nil repugnat vt ſit, rectiùs dicitur obiectum potentiæ agentis. Inſuper Potentia, vel eſt uiolenta, vt lapis poteſt proijci ſurſùm, vel eſt ſecundum naturam, vt lapis valet deſcendere ad centrum. Præthereà uel eſt potentia ad actum primum, hoc eſt, ad formam, vel ad actum ſecundum, nimirùm ad operandum. Inſuper Potentia ad actum ſecundum, uel refertur ad actum perfectum, ut facultas illuminandi, uel ad imperfectum, ut potentia ad motum. Prætereà Potentia efficiens, uel operatur cum ratione & ſelectione, uel per naturã: ſi operatur cum ratione, uel eſt facultas contemplandi, vel agendi vt Prudentia, vel efficiendi, vt Ars. Inſuper vel ea Potentia eſt nobiſcum genita, vel aſſuetudine ſiue Arte acquiſita, vt dicitur 9. Met. cont. 10. Diuiditur etiam Potentia in eodem nono Met. cont. 2. nec non in 5. Met. cont. 17. quia vel abſolutè eſt Principium operandi, vel ipſius bene & facilè operandi, vt quæ competit agentibus maximè paratis, ac etiam patientibus. Prætereà diuiditur ab Ariſt. in lib. de interpretatione, quòd vel excludit actum, vt ſedens poteſt ambulare, vel actum includit, nam etiam de ambulante dicimus, quòd poſſit ambulare, niſi enim poſſet ambulare, non ambularet, ut etiam dicitur 5. Met. cont. 17. Inſuper diuiditur, quia vel uſurpatur pro fundamento, uel pro ſuperaddita relatione; & eſt idem ac ſi dicamus, vel conſideratur intrinſecùs uel extrinſecùs. Demùm diuiditur, quia potentia uel ſequitur naturam & conditionem rei, ut poteſtas primæ materiæ, uel conſurgit ex diſpoſitionibus eius, ut potentia materiæ proximæ.

Potentia propria, et per metaphoram.

Efficiendi & patiendi.

Violenta, & ſecundũ Naturã.

Ad actũ primum, & ſecundum.

Ad actum perfectũ, & imperfectum.

Vel cũ ratione, vel ſine.

Vel principium operandi, uel ipſi' bene.

Vel actum includit, vel excludit.

Pro fundamento, & pro ſuperaddita relatione.

Vel ſequitur conditionem ſubiecti, vel cõſurgit ex diſpoſitionibus.

DE-

DEFINITIONES.

Potentia cõmunis. POTENTIA communis Agenti & Patienti eſt principium primum permutandi aliud, quatenus aliud, vel per quod patiẽs ab altero permutatur, vt elicitur ex 5. Metaph. cont. 17. & ex 9. Metaph. cont. 2. *Potentia ipſius bene.* Potentia facilè, vel benè operandi, ſiue patiendĩ definitur, quòd ſit Principium facilè operandi in aliud, vel ab altero patiendi, conſurgens ex congruente diſpoſitione, primo agenti, vel patienti ſuper addita. Similiter addendo congenitum, vel aſſuetudine, ſiue Arte acquiſitum, explicantur ea, quæ ſunt propria, vel congenitæ, vel acquiſitæ potentiæ. *Potentia ad actũ primum.* Potentia relata ad actum, qui forma eſt, ſiue potentia ad actum primum, eſt ſubiectum priuatum forma, & aptum eam recipere. Inſuper dici poteſt affectio ſubiecti priuati forma, vt aptum eſt eam recipere. *Potentia efficiendi, & patiendi.* Potentia verò efficiendi eſt principium producendi in alio formam, vel ſpecie, vel genere, uel uirtute conſimilẽ. Inſuper Potentia patiens; pertinens ad materiam, ut pro abſoluto, ab ea non diſtinguitur, poteſt definitionibus materiæ circumſcribi, ut potentia agens, definitione efficientis. *Potẽtia relata ad mẽſuram.* Inſuper potentia efficiens, relata ad ſuam menſuram, eſt facultas, quæ per maximum quod poteſt definitur: Impotentia uerò per minimum quod non poteſt. Ex aduerſo Potentia patiens definitur per minimum, à quo pati ualeat: Impotentia uerò per maximum, à quo non poteſt pati, ut elicitur ex primo de cęlo cont. 115. & 116. *Potẽtia p gradu entis.* Demùm Potentia ſumpta pro gradu entis, contradiſtincto ab actû, eſt modus ſiue gradus ſecundarius entis, ab actu contradiſtinctus, ad materiam pertinens.

ANNOTATIONES.

Potẽtia refertur ad varia. PRIMO' diſtinctè conſiderare debemus, quòd pòtentia uel conſideratur pro gradu ſecundario entis uel cum relatione ad agens, uel ad patiens, uel ad formam, uel ad actum ſecundum, uel ad menſuram, uel ad eſſe abſolutè, ut ea non repugnantiæ, & quouis modo conſideretur, ex dictis elicitur eius definitio. Secundò conſiderandum occurrit, quòd *An potẽtia diſtinguatur à fundamento.* Ex attinentibus ad potentiam, & eius definitiones, non leues emergunt ambiguitates. Quarum principaliſſima eſt, an potentia ſit diſtincta à ſuo fundamento? Inſuper eſt dubitatio quomodo Potentia definiatur per eſſe principium tranſmutandi aliud, cum multa tranſmutentur ab interno principio, adeò ut *An potentia agat in aliud, uel patiatur ab alio?* tranſmutent ſeipſa, ueluti Phyſica. Inſuper cum dentur operationes immanentes, ut uiſio, ac etiam cum dentur potentiæ efficientes ſine permutatione, ueluti natura, quæ eſt Principium quietis; Mens, quæ eſt Principium intelligendi; Sol, qui eſt principium illuminandi ſine motu: & creans; & Mentes abiunctæ ſe intelligentes dicuntur operari ſeorsùm à permutatione. *Solutio.* Ordiens à prima difficultate, num potentia diſtinguatur à ſuo fundamento, adeò ut ſit qualitas fundamẽto ſuperaddita, uel ipſummet fundamentum, ſolũm ſuperaddita relatione? *Scotus. D. Th.* Scotus negat diſtingui, Diuus Th. id affirmat, Ego uerius puto non diſtingui, niſi ratione. Nam ea, quæ ſunt, non debent iudicari multa ſine neceſſitate, & Ariſt. nũquam indicauit diſtingui. Quod patet, quia definitiones potentiarum ab eo traditæ, præſertim ueræ ſunt de fundamento, ueluti quòd ſint principia permu-

tandi;

tandi,nam etiam uerę ſunt de Potentia Dei,quæ proculdubio non diſtinguitur
ab eſſentia.Et confirmatur per ſecundam animæ definitionem, quæ eſt, quòd
ſit Principium nutriendi,ſentiendi,intelligendi & mouendi ſecundum locum.
Id ipſum patet ex 9.Met.cont. 3. quo loci Artes omnes dicuntur potentiæ, &
cont. 10.ſenſus dicitur potentia,& cont. 13.Natura quoq; dicitur potentia: hæc
autem fundamenta ſunt. Inſuper nunquam Ariſt.ſeorsùm potentiam pro ali-
quo diſtincto à fundamento declarauit:ſed in 2.de Anima cont.33. ſolùm tria
in anima conſiderauit,nimirùm obiectum,officium, & facultatem,quæ eſt ipſa
met anima: 2.in cont.50.inquit,Eſt autem id,quo alitur duplex, ut quo guber-
natur,& manus,& temo,indicando ea duo eſſe animam & calorem,dimittẽdo
potentiam diſtinctam,alioquin eſſent tria : Hinc ſemper potentiam cum eſſen-
tia coniunxit,ueluti in 2.de Anima 21.ait de Intellectu & contemplandi poten
tia; & in cont. 34. Anima nutriens dicitur cõmunis potentia,per quam ineſt ui
uere omnibus ; & in 48.legitur huiuſmodi animæ principium potentia eſt talis
ut ſaluet habens ipſum;Et ſub initio lib.de Iuu.& ſen.inquit Philoſophus, Aliæ
igitur,Animę aut partes aut Virtutes,quomodo oportet nuncupare dimittatur
nunc; & demùm in 2. de Gen. Anim. cap. 3. declarat Philoſophus poteſtates
Animæ educi ex potentia ſeminis,non autem ex anima fluere. Eadem fuit ſen-
tentia Alexandri,approbata ab Auer.in 7. Phy. con. 20. nec non in 5. Metph. *Alex.*
19. & iure nam ea potentia eſt relatio quædam,quæ nec à fundamento ſecer
nitur,nec internam conſtituit compoſitionem,ſed ſolùm ſuperaddit externam
relationem,& diſtinctam rationẽ,ut declarat Auer.in 3.diſp.in ſol. 14.d.Eiuſdẽ
quoq; opinionis fuit Galenus in lib.quòd animi mores ſequantur corporis tem- *Gal.*
peramentum cap. 2.Et confirmantur hæc omnia,quia Ariſt. frequenter poten
tias animæ nuncupat partes,cum tamen qualitas non ſit pars ſui ſubiecti, & in
3.de Anima 29.negat facultatem appetendi ſeiungi à ſenſu; & in cont. 42. in-
quit diſtingui inter ſe ratione, ut ſi eſſent qualitates abſolutè dicerentur diſtin-
ctæ. Verùm obijciunt, nonnulli,quia ut eſſe ſe habet ad poſſe, ita eſſentia ad *Obiectio.*
Potentiam: at in mortalibus eſſe, & poſſe diſtinguuntur; quare etiam eſſen-
tia à Potentia.Inſuper potentia & impotentia ab Ariſt. conſtituitur pro ſecun-
da ſpecie qualitatis,cum tamen fundamentum ſit ſubſtantia. Præterea dem-
pta omni relatione,& ratione,potentia uidendi differt à potentia ambulandi,
quòd non contingeret ſi cum tertio,nempè cum fundamento eſſent idem. Inſu
per ſi potentia ſolùm addit externam relationem,uel eſt relatio ſecundum eſſe,
uel ſolùm ſecundum dici:ſi ſecundum eſſe,igitur differt à ſubſtantia:ſi ſecundũ
dici, contra,quia ante omnem operationem Mentis,facultas uidendi differt ab
ea audiendi.Prætereà conſpicuè Ariſt.in 3.Phy.duplici ratione in cont.9.& 10.
oſtendit potentiam à ſuo fundamento diſtingui.Demùm addunt actum & po-
tentiam eſſe eiuſdem generis,cum itaq; actus ſecundus,qui eſt operatio,ſit acci
dens;potentia quoq; eius principium,debet eſſe accidens. Ex aduerſo tamen
conſpicuè Ariſt.in 1.Phy. 82. uolens affirmare materiam ſecundum propriam *Solutiones*
eſſentiam non interire,dixit non interire ſecundum potentiam, ſumens poten-
tiam pro eſſentia. Rationes aduerſæ facilè diluuntur.Dicebatur primò, ut eſſe
ad poſſe &c. ea ratio peccat per fallaciam æquiuocationis,nam dum Ariſt.in 3.
Phy. 31. ait in æternis eſſe & poſſe non diſtingui,conſiderauit eſſe & poſſe pro
obiecto adeò ut quod poteſt eſſe,etiam ſit.modò autem dubitatio eſt de poten-
tia,relata ad fundamentum,adeò vt eſſe pro fundamento, & poſſe operari nec
in æternis nec in mortalibus diſtinguantur. Dicebatur ſecundò Potentiam eſ-
ſe qualitatem. Reſpondeo,Potentiam pro diſpoſitione ſubiecti eſſe qualitatem,

at non pro fundamentó,& principali agente,uel patiēte. Inſuper Potentia pro principali eſt qualitas populariter,& ſumpta pro ratione,per quam diſtinguitur à fundamento & per quam fundamentum denominatur. Hinc Ariſt. in 5. Met. & in 7. Phy. inter ſpecies qualitatis potentiam non numerauit. Addebatur, quòd dempta omni ratione,& relatione,potentia videndi ſeiungitur ab ea ambulandi. Reſpondeo,differt extrinſecùs,non intrinſecùs;differt differentia ſumpta ab obiecto,organo,& officio,per quæ Ariſt. in 2. de anima diſtingui affirmat;non autem differentia ſumpta ab eorum eſſentia,veluti ante omnem vſum rationis, ſapientia Dei dicitur differre ab eius voluntate,cum tamen eſſentia ſit vna & ſimplex. Quærebatur vel eam eſſe relationem ſecundum dici,vel ſecū dum eſſe. Reſpondeo,ex parte fundamenti eſſe relationem ſecundum dici; & ad inſtantiam iam eſt reſponſum, quòd non diſtinguuntur ante relationem ad varia opera,& obiecta. Et quamuis potentia vna negetur de altera,id parùm refert, quia ſemper conſideratur cum relatione ad opera varia,& obiecta, vel uti etiam dicimus,quòd Volūtas Dei non eſt ſapientia,quamuis à ſuo fundamento non ſecernantur. Auctoritati Ariſt. in 3. Phy. reſpondeo. Ariſtotilem tunc cō ſideraſſe potentiam extrinſecùs,& ſecundum propriam rationem eius,quod indicauit inquiens eſſe abſurdum,quòd ſint idem ſimpliciter,& ſecundum rationem;nam quamuis ſimpliciter & pro eſſe abſoluto non diſtinguantur,tamen ſecernuntur ratione,veluti etiam Ariſt. in 2. de anima 22. ait diſtingui ratione,& in 1. de Anima 94. inquit, potentias eſſe eiuſdem ſpeciei inter ſe & toti animæ: inter ſe quidem,quia non ſecerni poſſunt abinuicem:toti verò,tanquam indiuiſibili exiſtenti. Addebatur actum,& potentiam eiuſdem eſſe generis. Reſpondeo ſententiam illam ſolùm eſſe veram ex parte obiecti, quatenus inquit Ariſt. 12. Met. cont. cont. 26. idem quandoq; eſſe actu,quandoq; verò potentia,abſolutè autem non eſſe veram,veluti motus prodiens ex potentia Dei, & motorum Cœli eſt accidens;cum tamen potentia mouens ſit ſubſtantia. Inſuper ea ſententia profertur,& vera eſt de actu & potentia,quæ in 12. Met. ſtatuuntur Principia Prædicamentorum. Verùm adhuc vrgent, quia nil mouet ſe; Potentiarum autem animæ una mouet alterā,ut ſenſus & Phantaſiam. Reſpondo, illum motum fieri per ſpiritus,& inſtrumenta diſtincta ſubordinata, per quæ ex eadem eſſentia,uaria prodeunt opera.

Quomodo actus & potentia ſint eiuſdē generis.

Inſtantia. *Sol.*

Sol. alteri' difficultatis. Dubitabatur deinde,quia perperàm potiùs videbatur definiri per eſſe principium tranſmutandi aliud,tum quia Phyſica permutant ſe,tum inſuper quia dā tur actiones immanentes. Hæc leuia ſunt, quia ſemper ſeruatur diſtinctio originis actionis & paſſionis. At inſtabatur, quia dantur poteſtates agentes ſine permutatione. Reſpondeo, Ariſtotelem conſideraſſe potentiam efficiendi, oppoſitam potentiæ patiendi in materiatis non autem in ſpiritalibus, & ſuper corpus exiſtentibus,quibus ſolùm per metaphoram competit motus. Inſuper conſideraſſe potentias,ſecundum naturam operantes,non ſupra, vt ſe habet de creatore. Si autem cupimus latiorem definitionem tradere, dicere valemus,potentiam efficiendi eſſe principium,ex quo prodit opus. Inſtantia de quiete inanis eſt,quia Potentia efficiens definitur per principium, nedum motus, veùm etiam quietis. Ex his patent ſolutiones omnium difficultatum.

ACTIO

ACTIO ET PASSIO

DIVISIONES.

ACTIO, latè ſumpta, uel eſt eadem cum eſſentia agentis, ut ſapientia Dei, uel eſt ab ea diſtincta. Actio diſtincta uel eſt ſine motu, ut creatio, uel cum motu; ſi cum motu, uel eſt actio ſpiritalis cum motu metaphorico iuncta, ut colores dicuntur agere in ſenſum uiſus, uel realis. Et hęc eſt duplex uel enim uſurpatur latè, uel preſſiùs pro oppoſita ei Paſſioni, quæ eſt alteratio: ſi uſurpatur latiùs, tunc eſt communior motu, & tanquam genus eius; ſi verò preſſiùs, eſt ſpecies motus, vt dixi, & dicitur alteratio: Præterea hæc Actio, ſumpta pro quauis operatione, vel eſt πράξις & propriè Actio, vel eſt ποίησις, hoc eſt effectio. Actionis Principium eſt ſelectio; finis verò eſt id bonum, quod in muneris functione poſitum eſt. *Principium actionis.* Hinc ſoli homini competit agere, vt dicitur in 2. Phy. cap. de Fortuna. Principium verò effectionis eſt forma, & habitus, qui dicitur Ars: finis verò eſt opus, quod effectum remanet; de quibus cumulatè in Ciuili ſcentia diſſerui. Inſuper effectio vel pendet ex ratione, vt Attinentia ad Artem, vel ex natura, ſiue ex forma, naturæ iuncta, vt calefactio. *Effectionis* Ex diuiſionibus actus & potentiæ, necnon ex diuiſionibus motus, elici poſſunt variæ diuiſiones Actionis & Paſſionis, quas vt notas ex illis miſſas facio.

DEFINITIONES.

ACTIO, latè ſumpta, eſt operatio ex actu prodiens, qui forma eſt. *Actio latè.* Actio ſumpta propriè, quæ πρᾶξις dicitur, eſt functio muneris, cuius finis eſt id bonum, quod in ea includitur: Principium verò eſt ſelectio; *Propriè.* Effectio eſt operatio cuius Principium eſt forma, de habitu etiam dicta, finis uerò eſt opus, quod ſupereſt effectum. *Effectio.* Effectio Artificioſa eſt operatio prodiens ex recta ratione efficiendorum, quæ Ars dicitur. Effectio Phyſica latè ſumpta eſt operatio agentis per naturam in altero recepta. Effectio Phyſica, preſſiùs ſumpta, eſt operatio alterantis per Naturam, cui preſſiùs ſumpta paſſio opponitur. Actio eadem cum eſſentia, eſt muneris functio formæ à materia ſolutæ, quæ pro abſoluto eſt eadem cum eius eſſentia, & ſola ratione ſecernitur.

Priuatio eſt principium per ſe ortus. Tertium. An detur generatio ſimpliciter? Fundamentum. Ens vniuerſè non fit.

ne ortus & interitus: & Ingredientia definitionem competant per ſe, ea iudicari debet per ſe principium ortus, & interitus non autem rei genitæ, ut recte etiam in 1. Phy. affirmauit Simplicius. Conſidero tertiò Ariſt. in 1. Phy. 71. & in 1. de ortu & interitu 11. dubitare an detur Generatio? in 1. tamē Phy. cōmuniùs dubitat an ens fiat? in lib. autem de ortu & interitu preſſiùs, an detur generatio ſimpliciter? illæ tamen duæ difficultates in unam ueniunt, quia Veteres nomine entis ſolam ſubſtantiam denotabant. Fundamentum difficultatis eſt, quia omne quod fit, ex ſui negatione dicitur fieri; quare ſi fieret ens, fieret ex non ente: & ſi fieret ens ſimpliciter, fieret ex ſimpliciter non ente; at ſimpliciter non ens eſt nihil, ex nihilo autem nil fit. Conſidero hanc rationem vim habere, & cogere pro oſtenſione, quòd ens vniuerſè & abſolutè ſumptum nō fiat, quod profectò veriſſimum eſt, & approbatur ab Ariſt. nono Met. Nam per naturam ens abſolutè gigni non poteſt, ſed ſolùm hoc & illud ens, quod fit ex negatione ſui, & ex ente poteſtate, vt patefeci in primo Phyſicorum. Conſidero quartò, ortum & interitum iure poſſe in dubium verti, quia omnis tranſmutatio eſt media inter ſuos terminos; termini ortus & interitus ſunt cōtradictiones: contradictio autem eſt oppoſitio, cuius non eſt medium ſecundum ſe, vt dicitur in 1. poſt. Confirmatur, quia Indiuiſibile caret medio, forma per generationem dicitur momento edùci, & per interitum momento deſinere, quare ortus & interitus non mediant.

Dub.

Sol.

Pro ſolutione primæ inſtantiæ conſidero, quòd cū ea, quæ fiunt, dicantur fieri ex ſui negatione, non tamen fiunt ex negatione abſolutè, ſed ex negatione ſui, iuncta cum facultate. Ideò dicebat Philoſophus in 1. Phy. 43. & 44. album fieri ex non albo non ex quolibet, ſed ex nigro, vel medio; hoc eſt ex negatione ſui, iuncta cum potentia & priuatione. Et quamuis contradictio abſoluta, & vniuerſè ſumpta careat medio; contradictio tamen conſiderata in parte eſt medio prædita, veluti inter album, & non album, non quidem omne ſed aptum fieri album, cum ſit priuatum albedine, multa mediant, veluti generatio, nec eſt album aliquid, nec tale non album vt ſit aptum fieri album. De altera difficultate, quia in indiuiſibili non reperitur medium, dico primò generationem non fieri momento, vt iam apparuit. Addo ſecundò, quòd dum conſideratur fieri aliquid indiuiſibile, veluti relationem, illuminationem, & ſimilia, id ſemper ſequitur motum aliquem antecedentem, tamquam medium; id autem indiuiſibile terminus eſt, non autem aliquid medio præditum.

Contradictio conſiderata in parte, non caret medio.

LATIO.

LATIO.

DIVISIONES.

DIVISIONES lationum conſpicuæ ſunt ex diuiſionibus motus: plurimæ enim earum competunt Lationi, vt præſtantiſſimæ omnium motuum. Ariſt. nomine Lationis denotauit omnem motum ſecundum locum, quamuis id nomen propriè denotet motum ab alio, & in alio factum, veluti dũ onus ab aliquo defert̃, ea propriè cùm latio tùm de latio dicitur, vt monet Ariſt. in quinto Phy. 18. Diuiditur Latio, vel enim eſt ſecundum naturam, vel præter naturam: Si fuerit ſecundum naturam diſtribuitur in tres gradus, vel enim eſt cęleſtis & æterna; vel animaliũ ab anima, vt à propria natura prodiens; vel inanimorum per propriam eorum naturam, infra animam poſitam. Motus præter naturam ſimiliter eſt triplex; Vel enim eſt ſupra naturam, vt ignis mouetur in orbem, qui frequenter dicitur motus ſecundum naturam totius, & raptus diuinus; Vel eſt contra naturam, vt motus ignis deorsùm; Vel infra naturam, vt motus artificioſus, qui etiam contra naturam, & mixtus eſſe poteſt. Inſuper motus contra naturam, & violentus diuiditur; vel enim eſt tractio, vel pulſio, vel vectio, vel vertigo & reuolutio quorum prima ſunt tractio & pulſio, vt patet ex 7. Phy. Præterea diuiditur motus in vnum, & plures; Vnus eſt qui eſt vnius mobilis, ab vno motore, in vno tempore, ad terminum vnum; Plures verò, qui carent aliqua harum conditionum, nã pro deſtructione ſatis eſt vnum, pro conſtructione requiruntur omnia. Inſuper motus vnus diuiditur in rectum, orbicularem, & mixtum; Rectus, in motum ſursùm, & deorsùm.

Latio vel ſecundum naturam uel præter.
Latio ſecũdum naturã triplex.
Præter naturam triplex.

DEFINITIONES.

LATIO, vniuersè ſumpta, eſt actus motoris & mobilis ſecundũ locum, vt poteſtate eſt. Latio ſupra naturam eſt motus ſecundũ locum, quo contenta ſub orbe ſuperiore, vt partes vniuerſi reuoluuntur, vt eis licet, motu diurno, qui motus totius nuncupatur. Latio ſecundum naturam eſt môtus ſecundum locum, prodiens ex propria natura rei mobilis, vt eſt mobilis. Latio uiolenta eſt motus ſecundum Locum, pendens ex motore externo cum oppoſita propẽſione ad illum motum. Latio artificioſa eſt motus ſecundum Locum, à motore externo, habitu Artis directo. Pulſio eſt latio, prodiens ex pellẽte recepta in re pulſa, ut apta eſt pelli, per intermedium, quod pellẽti inſeruiat. Tractio eſt latio ad id, quod trahit, rei quæ trahitur, ut trahi poteſt. Vectio eſt actus uehentis, & rei, quæ uehitur, ut apta eſt uehi. Vertigo, & Reuolutio, ſunt actus uertentis ſiue reuoluentis, & rei quæ uertitur, ſiue reuoluitur, ut apta eſt uerti, ſiue reuolui. Motus ſimplex ſecundum naturam, eſt motus per lineam ſimplicem, uel à medio, uel ad medium, uel circa medium, competens corpori ſimplici per propriam eius naturam.

Latio uniuersè ſumpta.
Supra naturam.
Secundum Naturam
Violenta.
Artificioſa.
Pulſio.
Tractio.
Vectio.
Vertig.
Motus ſimplex.

ANNOTATIONES.

Circumlatio principatum obtinet.

CONSIDERO primò, Ariſt. in octauo Phy. oſtendere lationem præſtare cæteris motibus, & inter lationes circumlationem principatum obtinere. Inſuper ex eiuſdem ſententia in 1. de Cęlo elicitur, Lationes ſimplices eſſe circumſcribendas per medium. Cuius ratio prima eſt, quia medium vniuerſi eſt nobis notius, quàm extremum. Altera, quia eſt vnum, ſimplex, & indiuiſibile, cui conditio menſuræ optimè competit. Tertia, quia maximè indicat connexionem omnium trium ſimplicium motuum. Inſuper omnes concedunt in vniuerſo medium, non autem ita concedunt ſurſùm, & deorsùm ex natura rei, veluti Academici.

Cur latio ſimplex circumſcribatur per medium?

Motus rectus Elemẽtorum.

Secundò conſidero motum rectum Elementorum ab Academicis non iudicari ſecundum naturam, ſed reditum in naturam. Aiunt enim elementa, vel ſecundum naturam moueri in orbem, vt tria ſuperiora, vel ſecundum naturam in ſuo loco manere, vt terra.

Scoti ſententia.

Conſidero tertiò, Scotum in 2. ſent. putaſſe motum debere dici ſecundum naturam ſolùm ratione principij patientis: adeò vt niſi patiens fuerit ad eum motum procliue, motus ille non valeat dici ſecundum naturam. Eius tamen ſententia Aduerſatur Ariſto. qui in 8. Phy. 27. ait motum animalium eſſe ſecundum naturam, quamuis ſit contra propenſionem mobilis: Aduerſatur etiam rationi, quia denominatio præſertim petenda eſt à principio præſtantiore; huiuſmodi autem eſt ea natura, quæ eſt forma, non autem materia.

Motus ſuper naturã præſtat alijs.

Quartò conſidero, quòd cum detur motus ſupra naturam, qui & motus totius, & diuinus raptus dici poteſt, dum comparatur cum motu ſecundum naturam. Ille abſolutè eminentior, prętantior, & ſaluberior iudicari debet; Hic verò magis proprius, naturæq; propriæ magis conſentaneus. Demùm conſidero iure quæri poſſe, num omnis Latio expoſcat aliquid quieſcens? ac etiam num omnis Latio fiat trahendo & pellendo? quas difficultates, cum diluerim in digreſſione de motu, & in lib. de motu animalium, miſſas facio.

ALTERATIO.

DISTINCTIONES.

Alteratio uſurpatur quadrupliciter.

ALTERATIO præſertim quatuor modis vſurpatur. Primò, pro ſpiritali permutatione, & repræſentatione, qualem dicimus eſſe illuminationem per Lucidi præſentiam, & actiones viſibilium. Secundò, pro permutatione vnius conſimilis ſubſtantiæ in alteram, vt nubis in aquam, & ſanguinis in carnem, quæ ab Ariſt. in 1. Phy. 63. nuncupatur alteratio ſecundum materiam. Tertiò uſurpatur pro permutatione facta ſecundum magis & minus in eâdem ſpecie motus, ueluti Medici frequenter aiunt pulſum eſſe alteratum. Hoc denotauit Ariſt. in 5. Phy. 19. inquiens, Quæ autem eſt in eâdem ſpecie mutatio ſecundum magis & minus alteratio eſt: & dicitur alteratio quia permutatur conſtitutio, ordo, & diſpoſitio motus, quæ ſunt tamquam qualitates eius. Quartò uſurpatur maximè propriè pro qualitatum tertiæ ſpeciei permutatione, quæ primò competit quatuor primis qualitatibus, mox cæteris, quæ ex illis pendent. Diuidi poteſt Alteratio, in ſimplicem & mixtam; in ſecundum naturam & præter naturam; in ſpiritalem, & materiatam; In Alterationem animi, corporis, & congregati. Animi alterationes nuncupantur illæ, quæ etiam dicuntur perturbationes eius, vt ira, timor, & ſimiles, quamuis non fiant ſine inſtrumento corporis. Similiter diuiditur in Alterationem cum interitu, & ſine interitu, vt diuiditur ab Ariſt. in 2. de anima.

Variæ diuiſiones alterationis.

DEFINITIONES.

Alteratio propriè ſumpta.

DEfiniri primò poteſt Alteratio cum Ariſt. in 3. Phy. quòd ſit actus alterantis & alterabilis, vt alterabile eſt. Inſuper quòd ſit motus primarum quatuor qualitatum, ad tactum attinentium, vel pendentium ex illis, prodiens ex alterante, receptus in alterabili, vt alterabile eſt. Alteratio ſpiritalis eſt actus perfectus ſpiritaliter ex agente prodiens, in perſpicuo receptus, pro medij perfectione & obiecti repræſentatione. Alteratio, ſumpta pro vnius ſubſtantiæ in alteram permutatione, definiri debet; vt generatio: Sumpta verò pro permutatione in aliquo motu facta ſecundum magis & minus, vt dicitur alterari pulſus, eſt permutatio in motu ſecundum velocius & tardius ſine ordine, & varietate ſpeciei motus. Dico ſine ordine, quia quamuis motus grauium, & leuium in ſuum locum continenter reddatur velocior; non propterea alterari dicitur, cum ſeruet ordinem, ſuæ conditioni competentem.

Alteratio ſpiritalis.

ANNOTATIONES.

Duo capita alterationum.

ALTERATIONES in duo prima capita rediguntur: uel enim ſunt ſpiritales, & momento factæ, quæ dicuntur actus perfecti; uel ſunt ueri motus, & permutationes corporum. Actus perfectè non dicuntur fieri, ſed eſſe, & non eſſe, ſine ortu & interitu, ut etiam cuncta indiuiſibilia: & quamuis ſint ſine motu; ſequuntur tamen motum in alio factum, ut illuminatio ſequitur præſentiam Lucidi. Oritur dubitatio de diſciplina, quæ ab Ariſto. in 3. Phyſi. cont. Septimo (ut legenti græca uerba patet) inter motus numeratur, & ad ſolam alterationem pertinere uidetur; nec patet ad quod relatorum capitum redigatur. *Dub.* Similiter in 7. Phy. cont. 20. legitur, Patet itaq; , quòd alteratio in ſenſilibus eſt, & in ſenſitiua animæ parte, in alio autem nullo, niſi ex accidenti &c. In 2. etiam de anima cont. 37. inquit Philoſophus, Senſus autem quædam alteratio eſſe uidetur, nihil autem ſentit ſine anima. Inſuper dubitationem pariunt perturbationes animi, ut Ira, Timor, & ſimiles, ob quas frequenter homines alterari dicuntur, cum tamen ex primis quatuor qualitatibus huiuſmodi alterationes prodire non uideantur. Pro ſolutione relatarum difficultatum dico, *Sol.* Alterationem attingere facultatem ſentiendi primò ratione ſpirituum, ei inſeruientium, ſecundò ratione proprij organi. Vt pertinet ad ſpiritus, ſola eorum effuſio, uel contractio non eſt alteratio, ſed motus ſecũdum locum; tunc ſolùm adeſt alteratio, dum ſpiritus excaleſcunt, uel refrigerantur, uel ſuo calore partes alterant, in quas effunduntur. Vt uerò pertinet ad propria inſtrumenta, ea & per ſpiritus, & per uehemens ſenſibile alterari poſſunt. Inſuper in ſenſu, & diſciplina locum habent, tum alteratio quædam ſpiritalis, tum latio ſpirituum, tum aliqua per primas qualitates alteratio uel ex ſpirituum agitatione, uel ex alio pendens. Loquens demùm de animi perturbationibus dico, ſimiliter in eis conſiderari poſſe cùm ſpirituum effuſionem, tùm eorum in primis qualitatibus permutationem, quæ re uera eſt alteratio; Addo etiam in perturbationum commotionibus, frequenter eam ſolam perturbationis originem dici alterationem, quatenus qui turbatur, ſecus tunc ſe habet ac prius. Et eſt modus quidam alterationis ſimilis tertię ſignificationi eius, quem puto denotaſſe Ariſt. in 7. Phyſi. cont. 20. dicentem, ſedantur autem, & deſinunt perturbari aliquando à natura, aliquando uerò ab alijs, in utriſq; autem his alterari aliquid accidit, ſicuti dum excitatur, & redditur uigilans ad actum &c. ita communi uoce uiros, perturbatione commotos, dicimus alteratos.

ACCRETIO.

DISTINCTIONES.

IN libro de accretione,cumulatè attinentia ad eam explicaui; ideò breuis ero. Accretio, & Diminutio tribuuntur variis,quibus vel magis vel minus propriè competunt. Vt autem ſignificationes in ordinem redigantur,ita dicẽdum puto.Accretio eſt motus,attinens ad quantitatem. Quantum duplex eſt,vnum ex accidenti, alterum ſecundum ſe. Ex accidenti qualitates extenſæ in ſubiecto quantæ dicuntur,quæ creſcunt,vel extenſione,vel intenſione.Quantum ſecundum ſe duplex eſt,unum Diſcretum,alterum Continuum: De Diſcreto dicimus numerum creſcere in infinitum; Loquendo de Continuo, hoc uel creſcit adueniente aliquo externo,uel nullo;ſi nullo hoc contingit dupliciter,uel cum interitu,ut dum aqua uertitur in vapores,uel ſine interitu,ut dum aër denſus rareſit. Si creſcit adueniente aliquo externo,uel adueniente ſimili,uel diſſimili;Simili quidem adueniente creſcunt flumina per pluuias;Si uerò accretio fit adueniente diſſimili,uel id mutatur in naturam alterius,uel ne. Si non mutatur,ſed ſolùm apponitur, tunc uel conſurgit uerè unum,ut de quadrato aiunt Geometræ, appoſito gnomone,uel non conſurgit uerè unum,ſed ſimul, tantùm, ut creſcit aceruus hordei,addendo grana tritici.Si conuertitur in aliud; uel id fit non uera conuerſione,ut creſcit uinum,infundendo aquam;uel uera conuerſione, & hoc uel non ſeruatis omnibus conditionibus principaliſſimæ accretionis, ut ignis creſcit per ligna appoſita,uel ſeruatis conditionibus omnibus, qualis eſt ea uiuentium per animam nutrientem,quæ,ut eſt principaliſſima,ita præſertim conſideratur.

Accretionis diuiſio.

Principaliſſima accretio.

DEFINITIONES.

DEfinitur Accretio ab Ariſt.in 3.Phy.quòd ſit actus augentis,& rei, quæ augeri poteſt,ut res apta eſt augeri. Similiter Diminutio eſt actus minuentis,& rei,quæ minui poteſt,ut apta eſt minui.Hę definitiones de omni Accretione & Diminutione ueræ ſunt. At ſi Accretionem maximè propriè ſumptam definire uolumus,dicẽdum puto,Accretionem eſſe motum,quo ex imperfecta ad perfectiorem molem corpus uiuens perducitur,per alimentum ab anima nutriente permutatum,quod ſua quantitate ampliores reddat omnes partes, ſecundũ formam conſideratas,ut uiuens naturalia opera exactiùs perficere ualeat. Diminutio,ei oppoſita,dici poteſt motus,quo ex perfectiore in imperfectiorem molem omnes partes corporis uiuentis ſecundum formam conſideratæ perducuntur,ob imbecillitatem attinentium ad animam nutrientem, quæ minus alimenti ualet in ſubſtantiam uiuentis conuertere,quàm fuerit diſſolutum.

Definitio communis

Principalis.

ANNOTATIONES.

Accretio eſt motus maximè mixtus.

Termini accretiõis. Cur in definitione Diminutionis non apparet finis?

Quomodo verũ definita ſit moles?

CONSIDERO primò accretionem omnium mutationum maximè eſſe compoſitam; includit enim mutationem in Subſtãtia, Quanto, Quali, & Vbi, vt conſideranti veriorem accretionẽ notum eſt. Conſidero Secundò non leuem eſſe difficultatem de terminis eius. Ego tamen vnà cum Ariſt. in 3. 5. & 8. Phy. ſumpſi perfectam molem, & imperfectã, quæ relata ad varia viuentia varia ſunt; Perfectum autem definitur in quarto Meteorum, vt ſit id, quod valet ſimile procreare. Tertiò conſidero in definitione Diminutionis iure non fuiſſe relatum finem, nam Diminutio cũ ſequatur materiam, & imbecillitatem, non eſt propter finem, niſi ex accidenti, quatenus vnius interitus eſt ortus alterius. Quartò conſidero rerum molem, naturâ conſtantium, definitam eſſe per maximum & minimum, vt legitur in 1. Phy. contra Anaxagoram, & in 2. de Anima 41. Quod tamen maximum, & minimum variorum varium eſt. Hinc eorum, quæ creſcunt, & minuuntur, definiti ſunt termini, quod maxime verum eſt ex parte formæ, nam ex parte materiæ, & continui, Phyſicus corpus ait, eſſe aptum diuidi in infinitum: non autem inquit poſſe creſcere in infinitum: quia hoc aduerſatur etiam conditioni materiæ, non aptæ in infinitum rarefieri, & extendi: Id tamen dicitur à Mathematico, quia abſtrahit à materia ſenſibili. At occurrit dub. quia Ariſt. in 2. de anima 41. inquit, Ignem creſcere in infinitum, ſi adeſſet combuſtibile, quare id non repugnat formæ. Reſpondeo, ſecùs ſe habere de numero indiuiduorum ſpeciei, qui definitus non eſt, ſecùs verò de mole ſingulorum indiuiduorum, de qua dictum eſt, quòd ſit definita; Elementa autem ita ſe habent, vt ſint eorum indiuidua iuncta, quorum maximum, & minimum fundamento eſt idem, & ſola ratione diſtinguitur, & eſt id quod valet ſeorsùm ſubſiſtere, & ſimile generare. Quo modo Accretio, & Diminutio valeant eſſe motus continui, & alia ad hunc motum attinentia, partim in lib. de Motu, partim in eo de Accretione latè patefeci: ideò miſſa facio.

Dub.

ACTVS.

DIVISIONES

Actus eſt latiſſimus.

ACTVS, qui ab Ariſt.& ἐντελέχεια, & ἐνέργεια dicitur, eſt vox latiſſima, quæ effunditur per omnia prædicamenta; eleuatur ſuper ea; & deſcendit etiam ad collocata ſub eis. Diuiditur actus, quoniam vel vſurpatur pro ſuperaddita relatione ad potentiam; vel pro abſoluto: Dum conſideratur cum ſuperaddita relatione, dicitur opponi potentiæ, & eſſe ad aliquid: Dum uerò uſurpatur pro abſoluto, diuiditur ab Ariſt.in 2.de Anima cont. 5. nec non in 8. Phy. 31.in actum primum, & ſecundum. Actus primus eſt duplex; Vel eſt actus præſentiæ, ſiue exiſtentiæ extra ſuam cauſam in ordine rerum, & dicitur entitatiuus, reſpondens potentiæ obiectiuæ; Vel eſt actus eſſentiæ, qui adhuc eſt duplex, vel latè ſumptus, pro ratione propria, & ſpecie cuiuslibet rei. In qua ſignificatione Ariſt.in 1.Phy.cont.60.& 66.dixit Materiam à Priuatione diſtingui ſpecie, hoc eſt, ratione, & forma, quæ dicitur propria cuiuslibet rei ratio, & formalitas. Vel hic primus actus eſſentiæ magis propriè vſurpatur, nimirùm pro eo, qui propriè forma eſt. Qui adhuc eſt duplex: vel enim eſt ſecretus à materia, vel eſt materiatus. Secretus eſt duplex, vel primus abſolutè, & huiuſmodi eſt ſolus Deus, quem Ariſto.in 12.Metaph. 49.appellat endelechiam primam, vel pendet ex primo, quales ſunt reliqui motores Cœlorum, & cum eis Mens hominis. Ex aduerſo actus primus Materiatus, uel eſt ſubſtantia, uel accidens: utrumq; enim frequenter Ariſt. appellat nomine entelechiæ. Inſuper vel eſt forma totius, vel partis. Actus autem ſecundus operatio eſt, & magis propriè dicitur ἐντελέχεια, qui eſt duplex uel enim eſt idem cum eſſentia operantis, ut in Deo ſe per eſſentiam intelligente, vel ab ea diſtinguitur, ut in mortalibus, & materiatis. Qui etiam diuiditur, in immanentem & transeuntem 9. Met. 16. Prætereà ſecundus actus à primo diſtinctus eſt duplex; uel enim eſt perfectus, & totus ſimul, ut illuminatio, & creatio; uel imperfectus, tendens ad perfectionem, ut motus. Actus præſertim definiendi ſunt quatuor, nimirùm Actus præſentiæ, Actus primus, Actus ſecundus, & Actus relatus ad potentiam, nam Actus uniuersè ſumptus

Actus primus, & ſecundus.

Act. præſentiæ, & eſſentiæ.

Actus perfectus & imperfectus.

Quatuor actus definiendi.

∴

non eſt natura una, in omnibus eadem.

∴

DEFI-

DEFINITIONES.

Academici. Actus latè ſumpt⁹. Actus præſentia. Actus primus ſecundus. Actus entis pro abſoluto. Pro relato.

NOnnulli Academicorum definiunt Actum, quòd ſit ſplendor Diuini boni, competens Deo per eſſentiam, cæteris per participationem. Actus latè ſumptus eſt conditio propria uniuſcuiuſque, per quam eſt, cognoſcitur, & diſtinguitur ab alijs. Actus præſentiæ eſt rei eſſentia extra ſuam cauſam conſtituta. Actus primus eſt forma, quam apta eſt ſequi operatio. Actus ſecundus eſt operatio, ſequens formam. Actus ſumptus in diuiſione entis, dũ diuiditur per actũ, & potentiam, eſt gradus, modus, & tamquam differentia prima & potiſſima entis, à potentia, tanquam ab altero gradu contradiſtincta, quæ uel eſt forma, uel formam ſequitur. Actus pro relato ad potentiam, eſt perfectio, qua id, quod eſt poteſtate, perficitur, & ex eis pro fundamento ſumptis per ſe unum conſtituitur, ex octauo Met, 15.

ANNOTATIONES.

CVm actus non ſit natura vna, ſed apprimè uaria, non rectè ualet una definitione circumſcribi; nec ei genus propriè competit; neque etiam propriè dicitur differentia entis, cum ens non ſit uerè genus: propterea dicitur gradus primus entis, & modus quidã, eius, & per ſimilitudinem quandam eius affectio: & cum non ſit propriè differentia, ſed gradus, & modus, dubitare non debemus, quomodo ens de eo dicatur, cum genus non prędicetur de ſua differentia, ut eſt ſententia Ariſt. nam commune, de modis & gradibus eius dici poteſt.

Quomodo ens dicitur de actu? Endelechia.

Inſuper conſidero, quòd cùm Actus latè ſumptus ab Ariſt. dicatur ἐντελέχεια minus rectè Cicero in Academicis, & Tuſculanis ſuis dixit, id nomen denotare eſſentiam quintam, ex qua Sydera & Animi conſtarent, ab Ariſt. pro anima denotanda formatum, quo nil cum ſententia Ariſt. pugnantius dici poteſt, ut alibi patefeci: Prætereà tertiò conſidero, quòd cùm Ariſt. diuidat in 2. de Anima Actũ in primum, & ſecundum, & conſpicuè per actum ſecundum denotet operationem, ut uarijs exemplis patefacit, minus rectè Auer. per actum ſecundũ cenſuit denotari formam operantem. Nam forma operans non eſt actus unus, ſed aliquid conflatum ex utriſque; ideò non actus dicitur, ſed forma actu prædita, ut alibi declaraui.

Actus ſecundus eſt operatio. Actus eſt idẽ ſuo fundamento. Actus, & potentia quomodo opponantur?

Quartò conſidero, Actum ſumptum pro abſoluto non diſtingui à fundamento, ſed ſolùm diſtingui pro ſuperaddita relatione, dum conſideratur, vt relatus ad potentiam, veluti etiam de potentia dicendum eſt. Demùm conſidero, quòd Auer. in 1. de anima com. 8. inquit, Actum & Potentiam eſſe differentias valdè oppoſitas, & ambire omne genus: dicũtur autem opponi per relationem, vt etiam materia & forma inuicem referri dicuntur in 2. Phyſi. 26. Nec obſunt quorundam inſtantiæ dicentium, relata non mutuò ſe deſtruere, ſed ſimul eſſe Naturâ; at potentia, & actus mutuò ſe deſtruunt, & præſente vno abeſt alterum. Soluitur autem hæc inſtantia, quia relata, vt ſint ſimul, debent eodem modo accipi: potentia reſpicit futura, & ideò dum adeſt potentia, actus futurus eſt: pro fundamento autem ſumpta ſimul ſunt, vnum perficit alterum, & ex eis per ſe conſurgit vnum, adeò vt non propriè ſe mutuò deſtruere dicantur, ſed potiùs perficere.

POTENTIA DIVISIONES.

DIVISIONES Potentiæ præſertim patent ex diuiſionibus Actus. Diuiditur potentia nam uel propriè ſumpta eſt, uel per Metaphoram, ut ea Mathematicorum, ſecundũ quam dicimus lineam poſſe extendi in infinitum. Potentia propriè ſumpta, uel eſt efficiendi, uel patiendi, Scotus addit tertium membrum, & eſt non repugnantia ex parte obiecti; at quia ea nil ponit, quod in rerum ſerie inueniatur præter facultates agentis vel patientis: ideò ad eas redigi debet, & præſertim ad eã agentis; id autem, cui nil repugnat vt ſit, rectiùs dicitur obiectum potentiæ agentis. Inſuper Potentia, vel eſt uiolenta, vt lapis poteſt proijci ſursùm, vel eſt ſecundum naturam, vt lapis valet deſcendere ad centrum. Prætereà uel eſt potentia ad actum primum, hoc eſt, ad formam, vel ad actum ſecundum, nimirùm ad operandum. Inſuper Potentia ad actum ſecundum, uel refertur ad actum perfectum, ut facultas illuminandi, uel ad imperfectum, ut potentia ad motum. Prætereà Potentia efficiens, uel operatur cum ratione & ſelectione, uel per naturã: ſi operatur cum ratione, uel eſt facultas contemplandi, vel agendi vt Prudentia, vel efficiendi, vt Ars. Inſuper vel ea Potentia eſt nobiſcum genita, vel aſſuetudine ſiue Arte acquiſita, vt dicitur 9. Met. cont. 10. Diuiditur etiam Potentia in eo dem nono Met. cont. 2. nec non in 5. Met. cont. 17. quia vel abſolutè eſt Principium operandi, vel ipſius bene & facilè operandi, vt quæ competit agentibus maximè paratis, ac etiam patientibus. Prætereà diuiditur ab Ariſt. in lib. de interpretatione, quòd vel excludit actum, vt ſedens poteſt ambulare, vel actum includit, nam etiam de ambulante dicimus, quòd poſſit ambulare, niſi enim poſſet ambulare, non ambularet, ut etiam dicitur 5. Met. cont. 17. Inſuper diuiditur, quia vel uſurpatur pro fundamento, uel pro ſuperaddita relatione; & eſt idem ac ſi dicamus, vel conſideratur intrinſecùs uel extrinſecùs. Demùm diuiditur, quia potentia uel ſequitur naturam & conditionem rei, ut poteſtas primæ materiæ, uel conſurgit ex diſpoſitionibus eius, ut potentia materiæ proximæ.

Potentia propria, et per metaphoram.
Efficiendi & patiendi.
Violenta, & ſecundũ Naturã.
Ad actũ primum, & ſecundum.
Ad actum perfectũ, & imperfectum.
Vel cũ ratione, vel ſine.
Vel principium operandi, uel ipſi⁹ bene.
Vel actum includit, vel excludit.
Pro fundamento, & pro ſuperaddita relatione.
Vel ſequitur conditionem ſubiecti, vel cõſurgit ex diſpoſitionibus.

DE-

DEFINITIONES.

Potentia cõmunis. *Potentia ipſius bene.* *Potentia ad actũ primum.* *Potentia efficiendi, & patiendi.* *Potẽtia relata ad mẽſuram.* *Potẽtia p gradu entis.*

POTENTIA communis Agenti & Patienti eſt principium primum permutandi aliud, quatenus aliud, vel per quod patiẽs ab altero permutatur, vt elicitur ex 5. Metaph. cont. 17. & ex 9. Metaph. cont. 2. Potentia facilè, vel bene operandi, ſiue patiendi definitur, quòd ſit Principium facilè, operandi in aliud, vel ab altero patiendi, conſurgens ex congruente diſpoſitione, primo agenti, vel patienti ſuper addita. Similiter addendo congenitum, vel aſſuetudine, ſiue Arte acquiſitum, explicantur ea, quæ ſunt propria, vel congenitæ, vel acquiſitæ potentiæ. Potentia relata ad actum, qui forma eſt, ſiue potentia ad actum primum, eſt ſubiectum priuatum forma, & aptum eam recipere. Inſuper dici poteſt affectio ſubiecti priuati forma, vt aptum eſt eam recipere. Potentia verò efficiendi eſt principium producendi in alio formam, vel ſpecie, vel genere, uel uirtute conſimilẽ. Inſuper Potentia patiens; pertinens ad materiam, ut pro abſoluto, ab ea non diſtinguitur, poteſt definitionibus materiæ circumſcribi, ut potentia agens, definitione efficientis. Inſuper potentia efficiens, relata ad ſuam menſuram, eſt facultas, quæ per maximum quod poteſt definitur: Impotentia uerò per minimum quod non poteſt. Ex aduerſo Potentia patiens definitur per minimum, à quo pati ualeat: Impotentia uerò per maximum, à quo non poteſt pati, ut elicitur ex primo de cęlo cont. 115. & 116. Demùm Potentia ſumpta pro gradu entis, contradiſtincto ab actù, eſt modus ſiue gradus ſecundarius entis, ab actu contradiſtinctus, ad materiam pertinens,

ANNOTATIONES.

Potẽtia refertur ad varia.

PRIMO' diſtinctè conſiderare debemus; quòd pòtentia uel conſideratur pro gradu ſecundario entis uel cum relatione ad agens, uel ad patiens, uel ad formam, uel ad actum ſecundum, uel ad menſuram, uel ad eſſe abſolutè, ut ea non repugnantiæ, & quouis modo conſideretur, ex dictis elicitur eius definitio. Secundò conſiderandum occurrit, quòd

An potẽtia diſtinguatur à fundamento. *An potentia agat in aliud, uel patiatur. ab alio?* *Solutio.* *Scotus.* *D. Th.*

Ex attinentibus ad potentiam, & eius definitiones, non leues emergunt ambiguitates. Quarum principaliſſima eſt, an potentia ſit diſtincta à ſuo fundamento? Inſuper eſt dubitatio quomodo Potentia definiatur per eſſe principium tranſinutandi aliud, cum multa tranſmutentur ab interno principio, adeò ut tranſmutent ſeipſa, ueluti Phyſica. Inſuper cum dentur operationes immanentes, ut uiſio, ac etiam cum dentur potentiæ efficientes ſine permutatione, ueluti natura, quæ eſt Principium quietis; Mens, quæ eſt Principium intelligendi; Sol. qui eſt principium illuminandi ſine motu: & creans; & Mentes abiunctæ ſe intelligentes dicuntur operari ſeorsùm à permutatione. Ordiens à prima difficultate, num potentia diſtinguatur à ſuo fundamento, adeò ut ſit qualitas fundamẽto ſuperaddita, uel ipſummet fundamentum, ſolùm ſuperaddita relatione? Scotus negat diſtingui, Diuus Th. id affirmar, Ego uerius puto non diſtingui, niſi ratione. Nam ea, quæ ſunt, non debent iudicari multa ſine neceſſitate, & Ariſt. nũquam indicauit diſtingui. Quòd patet, quia definitiones potentiarum ab eo traditæ, præſertim ueræ ſunt de fundamento, ueluti quòd ſint principia permu-

tandi;

tandi,nam etiam uerę ſunt de Potentia Dei,quæ proculdubio non diſtinguitur ab eſſentia.Et confirmatur per ſecundam animæ definitionem, quæ eſt, quòd ſit Principium nutriendi,ſentiendi,intelligendi & mouendi ſecundum locum. Id ipſum patet ex 9.Met.cont. 3. quo loci Artes omnes dicuntur potentiæ, & cont. 10.ſenſus dicitur potentia,& cont. 13.Natura quoq; dicitur potentia: hæc autem fundamenta ſunt. Inſuper nunquam Ariſt.ſeorsìm potentiam pro aliquo diſtincto à fundamento declarauit:ſed in 2.de Anima cont.33. ſolùm tria in anima conſiderauit,nimirùm obiectum,officium, & facultatem,quæ eſt ipſamet anima: a.in cont.50.inquit,Eſt autem id,quo alitur duplex, ut quo gubernatur,& manus,& temo,indicando ea duo eſſe animam & calorem,dimittēdo potentiam diſtinctam,alioquin eſſent tria : Hinc ſemper potentiam cum eſſentia coniunxit,ueluti in 2.de Anima 21.ait de Intellectu & contemplandi potentia; & in cont. 34. Anima nutriens dicitur cōmunis potentia,per quam ineſt uiuere omnibus ; & in 48.legitur huiuſmodi animæ principium potentia eſt talis ut ſaluet habens ipſum;Et ſub initio lib.de Iuu.& ſen.inquit Philoſophus, Aliæ igitur,Animę aut partes aut Virtutes,quomodo oportet nuncupare dimittatur nunc; & demùm in a. de Gen. Anim. cap. 3. declarat Philoſophus poteſtates Animæ educi ex potentia ſeminis,non autem ex anima fluere. Eadem fuit ſententia Alexandri,approbata ab Auer.in 7.Phy.con. 20.nec non in 5. Metph. *Alex.* 29.& iure nam ea potentia eſt relatio quædam,quæ nec à fundamento ſecernitur,nec internam conſtituit compoſitionem,ſed ſolùm ſuperaddit externam relationem,& diſtinctam rationē,ut declarat Auer.in 3.diſp.in ſol.14.d.Eiuſdē quoq; opinionis fuit Galenus in lib.quòd animi mores ſequantur corporis tem- *Gal.* peramentum cap.2.Et confirmantur hæc omnia,quia Ariſt. frequenter potentias animæ nuncupat partes,cum tamen qualitas non ſit pars ſui ſubiecti, & in 3.de Anima 29.negat facultatem appetendi ſeiungi à ſenſu; & in cont. 42. inquit diſtingui inter ſe ratione, ut ſi eſſent qualitates abſolutè dicerentur diſtinctæ. Verùm obijciunt, nonnulli,quia ut eſſe ſe habet ad poſſe, ita eſſentia ad *Obiectio.* Potentiam: at in mortalibus eſſe, & poſſe diſtinguuntur; quare etiam eſſentia à Potentia.Inſuper potentia & impotentia ab Ariſt.conſtituitur pro ſecunda ſpecie qualitatis,cum tamen fundamentum ſit ſubſtantia. Prætereà dempta omni relatione,& ratione,potentia uidendi differt à potentia ambulandi, quòd non contingeret ſi cum tertio,nempè cum fundamento eſſent idem.Inſuper ſi potentia ſolùm addit externam relationem,uel eſt relatio ſecundum eſſe, uel ſolùm ſecundum dici:ſi ſecundum eſſe,igitur differt à ſubſtantia:ſi ſecundū dici,contra,quia ante omnem operationem Mentis,facultas uidendi differt ab ea audiendi.Prætereà conſpicuè Ariſt.in 3.Phy.duplici ratione in cont.9.& 10. oſtendit potentiam à ſuo fundamento diſtingui.Demùm addunt actum & potentiam eſſe eiuſdem generis,cum itaq; actus ſecundus,qui eſt operatio,ſit accidens;potentia quoq; eius principium,debet eſſe accidens. Ex aduerſo tamen conſpicuè Ariſt.in 1.Phy.82. uolens affirmare materiam ſecundum propriam *Solutiones* eſſentiam non interire,dixit non interire ſecundum potentiam, ſumens potentiam pro eſſentia. Rationes aduerſæ facilè diluuntur.Dicebatur primò, ut eſſe ad poſſe &c. ea ratio peccat per fallaciam æquiuocationis,nam dum Ariſt.in 3. Phy.21.ait in æternis eſſe & poſſe non diſtingui,conſiderauit eſſe & poſſe pro obiecto adeò ut quod poteſt eſſe,etiam ſit.modò autem dubitatio eſt de potentia,relata ad fundamentum,adeò vt eſſe pro fundamento, & poſſe operari nec in æternis nec in mortalibus diſtinguantur. Dicebatur ſecundò Potentiam eſſe qualitatem.Reſpondeo,Potentiam pro diſpoſitione ſubiecti eſſe qualitatem,

at non

ACTIO ET PASSIO

DIVISIONES.

ACTIO, latè ſumpta, uel eſt eadem cum eſſentia agentis, ut ſapientia Dei, uel eſt ab ea diſtincta. Actio diſtincta uel eſt ſine motu, ut creatio, uel cum motu; ſi cum motu, uel eſt actio ſpiritalis cum motu metaphorico iuncta, ut colores dicuntur agere in ſenſum uiſus, uel realis. Et hęc eſt duplex uel enim uſurpatur latè, uel preſſiùs pro oppoſita ei Paſſioni, quæ eſt alteratio: ſi uſurpatur latiùs, tunc eſt communior motu, & tanquam genus eius; ſi verò preſſiùs, eſt ſpecies motus, vt dixi, & dicitur alteratio: Præterea hæc Actio, ſumpta pro quauis operatione, vel eſt πράξις & propriè Actio, vel eſt ποίησις, hoc eſt effectio. Actionis Principium eſt ſelectio; finis verò eſt id bonum, quod in muneris functione poſitum eſt. Hinc ſoli homini competit agere, vt dicitur in 2. Phy. cap. de Fortuna. Principium verò effectionis eſt forma, & habitus, qui dicitur Ars: finis verò eſt opus, quod effectum remanet; de quibus cumulatè in Ciuili ſcientia diſſerui. Inſuper effectio vel pendet ex ratione, vt Attinentia ad Artem, vel ex natura, ſiue ex forma, naturæ iuncta, vt calefactio. Ex diuiſionibus actus & potentiæ, necnon ex diuiſionibus motus, elici poſſunt variæ diuiſiones Actionis & Paſſionis, quas vt notas ex illis miſſas facio. *Principium actionis.* *Effectionis*

DEFINITIONES.

ACTIO, latè ſumpta, eſt operatio ex actu prodiens, qui forma eſt. Actio ſumpta propriè, quæ πρᾶξις dicitur, eſt functio muneris, cuius finis eſt id bonum, quod in ea includitur: Principium verò eſt ſelectio; Effectio eſt operatio cuius Principium eſt forma, de habitu etiam dicta, finis uerò eſt opus, quod ſupereſt effectum. Effectio Artificioſa eſt operatio prodiens ex recta ratione efficiendorum, quæ Ars dicitur. Effectio Phyſica latè ſumpta eſt operatio agentis per naturam in altero recepta. Effectio Phyſica, preſſiùs ſumpta, eſt operatio alterantis per Naturam, cui preſſiùs ſumpta paſſio opponitur. Actio eadem cum eſſentia, eſt muneris functio formæ à materia ſolutæ, quæ pro abſoluto eſt eadem cum eius eſſentia, & ſola ratione ſecernitur. *Actio latè.* *Propriè.* *Effectio.*

ANNOTATIONES.

Actus & potẽtia cõmuniora motu. Origo Actionis & Paſſionis.

CONSIDERO primò vna cum Ariſt. in 9. Met. cont. 1. actum & potentiam ad plura extendi, quàm ſint ea quæ dicuntur ſecũdum motum tantùm. Hinc dantur actiones, quæ non ſunt motus, ut præſertim patet de ea, quæ eſt per eſſentiam. Conſidero ſecundò, Principium cuiuslibet actionis eſſe formam; Principiũ verò paſſionis eſſe materiam: Hinc Ariſt. in 1. de ortu & interitu enunciauit, quòd ſi daretur calor, à materia ſeiunctus, non pateretur: nam contraria inuicem pugnant pro cõmunis ſubiecti poſſeſſione. Cõſidero tertiò, Actionem, quæ πρᾶξις dicitur, vel vſurpari propriè, vel latiùs: ſi vſurpatur propriè, principium eius eſt ſelectio, ſiue Prælectio, & ſoli competit homini, ut dicitur in 2. Phy. at ſi effundatur latiùs, viſio, etiam, & officia cæterorum ſenſuum & alia quoq; actiones dicuntur.

PRINCIPIUM.

DIVISIONES.

Primum & principium reciprocantur. Nõ datur Principiũ rei tãtum. Principia cognitionis.

INQVIT Philoſophus in primo Poſter. Primum & Principium idem voco; & iure nam reciprocantur. Propterea, vt vnum, ita alterum diuiditur. Principium uel eſt primum abſolutè, uel in aliquo genere. Primum abſolutè eſt Solus Deus. Primum in aliquo genere, vel eſt primum ſiue Principium rei, uel cognitionis, uel vtriuſq;. Principium tantum rei, vt puto non datur, nullum enim eſt Principium, quod in ſuo genere non conducat pro cognitione rei, cuius eſt Principium: nam & materia, & termini, & quæuis alia Principia pro diſtincta cognitione modo aliquo ſunt neceſſaria. Principia cognitionis tantùm ſunt effecta, & accidentia. Principia vtriuſq; ſunt cauſæ & Elementa. Hinc Principium cognitionis diuiditur, quia vel eſt Principium ex parte noſtri, quod dicitur nobis notius, vel ex ſui natura, vt cauſæ. Inſuper Principium rei eſt duplex, vel quantitatis, vel alterius præter quantitatem: Si fuerit quantitatis, uel diſcretæ, vel continuæ; diſcretæ, vt vnitas, numeri, & Procemium, ac Elementa orationis; continuæ, vt punctum Lineæ, Inſtans temporis, Momentum, Motus: ipſius tamen motus non propriè aſſignatur primum, niſi uel ſecundum ſenſum uel per negationem præſentis, ueluti dicẽdo numerus & non eſt motus, & ſtatim poſt erit, ut elicitur ex ſexto, & octauo Phy. Similiter terminus à quo eſt Principium loci. Si fuerit alterius præter quantitatem; uel erit primum dignitatis, ut Rex; uel originis, ut ſubiectum ſua proprietate; uel temporis, ut antiquius; uel appetitionis ſiue inſtituti, ut finis; uel abſtractionis, ut genus ſupre-

Principiũ quãtitatis

mum; uel ordinis, ut in loco; uel productionis, ut quæuis cauſa eſt prior ſuo effectu; uel conſeruationis, ut id quod ſeruat aliud. Præthereà diuiditur etiam Principium in Principale, & organicum; in proximum, & remotũ; in Principiũ ſecundum ſe, & ex accidenti: in Principiũ actu, & poteſtate; & demùm in Principium externum, ut efficiens, & internum, ut materia.

DEFINITIONES.

PRINCIPIVM latè ſumptum eſt id, cui ut primum eſt, nil antecedit, ſed cętera, ad quæ refertur, ſequuntur illud. Hæc cum ſit definitio communiſſima, redditur deinde propria ſingulorum primorum, contrahendo eam per illa, quorum unumquodq; fuerit. Primum, ut primum dignitate eſt id, quod dignitate cæteris præſtat, id autem nulli ſubijcitur. Primum molis eſt id, cui altera moles non antecedit, ſed id antecedit cæteris. Demùm Principium eſt id, ad quod referuntur, & per quod menſurantur cuncta, quorum eſt Principium.

Principiũ latè.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò dari nonnulla, quæ ſunt Principia generationis tantùm, ut Priuatio: Alia rei genitæ tantùm, ut Principia magnitudinis, dignitatis, loci & ordinis: Nonnulla utriusq;, ut materia & forma. Inſuper conſidero, ex uarijs ſignificationibus Principij, ſiue Primi, elici etiam ſignificationes uarias Prioris, & eius quod eſt eſſe ſimul. Quotuplex enim eſt Primum, totuplex quoq; eſt Prius, ac etiam Simul, ut Simul tempore, dignitate, origine, ordine, & ſic de cæteris, ut conſideranti redditur notum.

Quotuplex eſt Principium, totuplex eſt: prius, & ſimul.

CAUSA.

DIVISIONES.

Cauſa. *Concauſa.* PRINCIPIUM, Cauſa, & Elementum ſunt voces ſatis affines, & frequenter vna pro altera vſurpatur: & propterea ſimul ſunt explicandæ. Diuiditur Cauſa, in cauſam & concauſam. Cauſæ abſolutè dicuntur externæ, quæ liberæ ſunt & dominantur alijs, huiuſmodi eſt efficiens & finis, ad quas Academici redigunt exemplaria, tamquam media per quæ efficiens attingit finem. Concauſæ ſunt materia & forma, & dicuntur concauſæ, ne dum quia ſunt ſimul cum re effecta, verùm præſertim quia liberæ non ſunt, ſed pendent ex externis, ad quas Academici redigunt inſtrumenta, quæ inſeruiunt efficienti: & frequenter concauſæ nomine inſtrumenta denotantur. Inſuper diuiduntur cauſæ in adæquatas, quæ reciprocantur cum re effecta, & non adæquatas; in principales, & organicas; in proximas & remotas; in primas & ſecundarias; in cauſas ſecundum ſe, & ex accidenti; in cauſas actu, & poteſtate; in complexas & incomplexas, vt diuiduntur ab Ariſt. in 2. Phy.

DEFINITIONES.

Cauſa qd. CAUSA eſt Principium, ex quo effecta pendent ſecundum eſſe & cognitionem. Inſuper cauſa eſt ratio, per quam diſſoluitur omnis quæſtio & per quam reſpondemus interrogantibus propter quid de vnaquaque re. Cauſa contradiſtincta à concauſa eſt principium externum, ex quo effecta pendent ſecundum eſſe & cognitionem. Concauſa eſt principium, intrinſecùs compoſitum conſtituens per tranſmutationem ex cauſis pendens.

ANNOTATIONES.

Cauſa qd apud Platonem. CONSIDERO primò, Platonem nomine cauſæ ſolam efficiẽtem putaſſe denotari, ut patet ex Philebo. Ariſ. tamẽ id nomen latiùs uſurpauit. Conſidero Secundò, ex cauſis ueteres primò nouiſſe materiam, quam putârũt eſſe uniuerſam rerum eſſentiam, *Ordo inuẽtionis cauſarum.* ſecundariò, per tranſmutationem excitati, inuenerunt efficiens; Finem uerò & formam non putârunt cauſas, ſed rem effectam, cum non uideantur antecedere. Inſuper quia non putârunt Naturam operari propter finem, ſed cuncta ſequi neceſſariò materiam; ac etiam quia formas non putârunt eſſentias rerum, ſed affectiones & accidentia. Conſidero tertiò, Cauſas *Cauſæ cur quatuor.* iure ſtatui quatuor; tum quia per quatuor diſſoluitur quæſtio & non per plura; tum inſuper quia effecta ex alio pendent uel externo, uel interno; ſi pendent ex interno id uel eſt ſubiectum, vel in ſubiecto; ſubiectum eſt materia, in ſub-

iecto uerò forma ; Si ex externo , id uel antecedit ſecundum eſſe , uel ſequitur. Primum eſt efficiens, alterum verò finis. Præterea cauſa vel eſt eſſentia rei, qualis eſt forma; vel eſſentiam, defert, & eſt materia ; vel eam producit, & eſt efficiens; vel perficit, vt finis. Demùm quatuor ſunt capita eorum, quæ nos quærimus, nam quærimus quid ſit aliquid, in quo, à quo, & cuius gratia.

Cauſa ſecunda diſtinguitur ab inſtrumento.

Cōſidero quartò, differre cauſas ſecundas ab inſtrumentis, quia cauſæ ſecundæ aliqua ratione poſſunt eſſe primæ, nam tanquam propriæ contrahentes primas cōmunes, dicuntur primæ, veluti cum Sol & homo generent hominem , quia prima ratio ob quam id, quod gignitur, homo eſt, alia non eſt, niſi quia producitur ab homine, ideò hac ratione prima eſt; inſtrumento verò repugnat , vt ſit primum, cum in eius ratione ſit, vt inſeruiat alteri.

Multiplex ordo inter cauſas.

Ordo inuētionis.

Quintò conſidero, in cauſis multiplicem poſſe conſiderari ordinem, primò enim occurrit ordo noſtræ inuentionis, quo ordine prima eſt materia, ſecunda eſt forma, tertium efficiens, poſtremum finis. Ratio eſt, quia primò nobis occurrunt compoſita, in quibus primò materia reperitur, ſine qua res non cadunt ſub ſenſum. Secundò forma , per compoſitum autem excitamur ad indagationem componentis, quod eſt efficiens; & quoniam efficiens operatur propter finem , ideò poſtremò nobis occurrit finis.

Dignitatis.

Secundò in cauſſis conſideratur ordo dignitatis, quo finis Principatum obtinet, ei ſuccedit efficiens, tertia eſt forma, infima eſt materia .

Productionis.

Tertiò occurrit ordo conſpirationis ad rerum productionem , per quem finis excitat agens, ad permutandam materiam, pro educenda forma , qua præſente abſoluta eſt generatio.

Explicationis.

Quartò conſideratur ordo explicationis rerum, nam forma & materia patefaciunt; quid res ſit, efficiens uerò & finis à quo & propter quid. Hinc duæ primæ conſtituunt definitionem, quæ eſt concluſio demonſtrationis, alteræ verò eam, quæ eſt principium . Duæ primæ intrinſecùs rem magis patefaciunt ; aliæ uerò eminentiùs, cum per eas noſcamus propter quid aliarum .

Apud Veteres materia eſt Principiū , non autem cauſa.

Conſidero ſextò , ueteres materiam dixiſſe Principium , at non cauſam , quia cauſæ nomen efficienti tribuebant , ut etiam Plato.

Dub.

At oritur dubitatio , quia Ariſtoteles in tertio Metaph. cont. 11. inquit. Principium & cauſam oportet eſſe præter res quarum ſunt principium & poſſe ab eis ſeiungi , quare nec materia nec forma erunt Principia & cauſæ.

Solutio.

Pro ſolutione dico primò , Ariſtotelem eo loci diſputare & dilucidare , non autem abſolutè ſuam ſententiam proferre : & propterea uti uocibus in ea ſignificatione , in qua Plato, & ueteres , eis utebantur . Addo ſecundò cauſam & Principium dupliciter uſurpari , uel latè , ut dum genera cauſarum dicuntur quatuor , quæ omnia etiam ſunt Principia , uel preſſiùs , ut Principium & cauſa contradiſtinguuntur ab eo, quod eſt eſſentia rei: ac ita externæ dicuntur cauſæ & Principia : internæ dicuntur concauſæ & eſſentia rei, in qua ſignificatione Ariſto. in 3. de Anima 19. Principium accipit pro efficiente, idq; diſtinguit à materia inquiens, Semper enim honorabilius eſt agens patiente, & Principium materia . Inſuper aliquando cauſa apud Ariſt. uſurpatur latiùs, quàm Principium: & diuiditur in Principium & elementum, hoc eſt, in externas & internas cauſas, ut in 12. Metaph. 23. Demùm Principij nomen aliquando uſurpatur latè , & eſt communius quàm cauſa; Aliquādo minus latè, ut cum reciprocatur cum cauſa, ſic in 1. cont. 5. Metaph. legitur , tot modis dici cauſam, quot Principium ; tertiò preſſiùs pro ſolis internis Principijs generationis , in qua ſignificatione ueteres eo utebantur , quos ſequutus eſt Ariſto. in 1. Phyſi. ideò proponit in eo libro agendum de principijs , & in Epilogo colligit ſe Principia declaraſſe, & in cont. 48. ait , omnes ueteres Elementa , quæ ab eis nuncupabantur Principia , putaſſe

Dub. contraria. At oritur altera dubi. nam in definitione cauſæ dictum ſit cauſam eſſe Principium, ex quo effecta pendent ſecundum eſſe & cognitionem. Quod uidetur dubium, tum quia forma ſola ea eſt, per quam effecta ſunt, nam per materiam res dicuntur fieri, per formam eſſe, per efficientem produci, per finem bene eſſe, tum inſuper quia materia non uidetur Principium cognitionis,

Sol. cum ſecundum ſe ſit ignota. Reſpondeo, aliud eſt dicere, quòd aliquid ſit eſſe, & aliud dicere, quòd ex eo pendeat eſſe: ſola forma eſt eſſe compoſiti, ut ex omni genere cauſę pendet modo eis conſentaneo, eſſe totius compoſiti, & cum ex fine pendeat abſolutio, & perfectio rei, ex eo etiam dicitur pendere ut ſit, non enim dicitur eſſe aliquid niſi ſuo interno fine fuerit prædit um. Et præſertim quia finis dirigit omnes cauſas ad rei conſtitutionem. De materia, quòd ſit ignota, & non ualeat declarari. Reſpondeo, eam noſci modo illi conſentaneo, & cum per aliud fuerit nota, ualet ea quoq; unà cum alijs cauſis patefacere quid ſit compoſitum, & propter quid uaria ex ea pendeant. Conſidero demùm, cauſæ nomen ſublime eſſe. Hinc Deus hoc ſibi proprium ſeruauit; ut omnium eſſet cauſa, ſemper cauſa, ſolùmq; cauſa, non autem effectus.

ELE-

ELEMENTVM.

DIVISIONES.

ELEMENTVM duplex eſt, vel corporeum, vel abſolutè. Elementum corporeum eſt primum & ſimpliciſſimum inter corpora: Et hoc eſt duplex; vel ſolùm compoſitionis Mundi, quale eſt Cęlum, uel compoſitionis Mundi & mixtorum, vt quatuor nuncupata Elementa, ſub cęlo poſita. Elementum abſolutè eſt id, quod abſolutè in quouis genere eſt principium internum & primum, vt materia & forma ſunt Elementa Phyſicorum, literæ ſunt Elementa grammaticæ. Inſuper eſſe Elementum contingit dupliciter; vel ſecundum ſe, ut materia & forma; uel ex accidenti, ut Priuatio, quæ ab Ariſt. in primo Phyſi. frequenter inter Elementa numeratur, veluti in cont. 48. & alijs. Præterea Elementum vel eſt actu, vt dum eſt in eo cuius eſt Elementum, vel poteſtate ut literæ ſeorsùm prolatæ. Diuiditur etiam Elementum, quia vel eſt Elementum compoſitionis tantùm, ut litterę, & Cęlum; uel compoſitionis & alterationis ſimul, vt Elementa mixtorum; vel alterationis tantùm vt Nubes aquæ, & vapor incenſionis, quæ ab Ariſt. in 1. Phy. dicitur alteratio ſecundum materiam.

Elementū corporeū.

Elementū abſolutè.

DEFINITIONES.

DEFINITVR Elementum à Philone Iudęo in lib. de uita contemplatiua, quòd ſit materia inanimis, ſeipſa mobilis, ſubiecta opifici ſuo, à quo formatur in omnia qualitatum genera. Quam definitionem miſſam facio. Definitur ſecundò à Gal. in primo de Elementis cap. 1. quòd ſit rei particula ſui natura prima, & ſimpliciſſima quæ in alias diuidi non poteſt. Tertiò definitur ab Ariſtotele in 3. de cęlo 31. quòd ſit id corpus, in quod alia corpora reſoluuntur, inexiſtens potentia uel actu, non aptum diuidi in partes diſtinctæ ſpeciei. Inſuper quartò definitur in 5. Methaphyſicæ cont. 4. Quòd ſit id, ex quo cõponitur aliquid primò, inexiſtente & indiuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem. Quintò definitur in 7. Met cont. 60 quòd ſit id, in quod compoſitum diuiditur inexiſtens, vt materiam, putà ſyllabæ A. & B. Ego Ariſt. ſequens, Elementum vniuersè ſumptum ita puto definiendum, Elementum eſt Principium primum, ex quo intrinsecùs ſecundum ſe compoſitum conſtituitur, & in partes diſtinctę ſpeciei diuidi non poteſt. Elementum Mundi eſt principium primum corporeum ſuo ordine, & congruente molis ratione Mundum conſtituens. Elementum mixtorum eſt principium corporeum, ſua contrarietate, mutuaq; actione, & paſſione, nec non congruente facultatis ratione, mixtum tanquam medium conſtituens, in quo poteſtate ſeruatur. Demùm Elementum, ſumptum pro materia & forma, eſt Principium primum internum, ex quo per ſe compoſita Phyſica fiunt, & conſtant, & in quod vltimò reſoluuntur.

Philon.

Gal.

Ariſt.

Elementū vniuersè.

Elementū Mundi.

Elementū mixtorū.

Pro materia & forma.

ANNOTATIONES.

Elementa ſolùm dicitur de internis. In ratione Elementi quatuor includuntur.

CONSIDERO primò Elementi nomen eſſe minus commune nominibus Principij,& cauſæ: nam ſolùm dicitur de internis, adeò vt omne Elementum ſit Principium & cauſa:non vice verſa. Conſidero ſecundò in ratione Elementi quatuor includi. Primò, vt referatur ad id,cuius eſt Elementum, vt monuit Ariſt. in 10.Met.cont.2.inquiens,non idem eſſe igni & Elemento eſſe;nam ignis eſt aliquid abſolutum;Elementum verò relatum, quod confirmauit Auer.3.cęli 31.nec non Gal.1.de Elementis cap.6. Secundò, In ratione elementi eſt,ut ſit primum. Tertiò,vt ſit internum. Quartò, vt ſit eiuſdem generis cum eo,cuius eſt Elementum.Has conditiones ſuis definitionibus indicat Ariſt.Dantur etiam conditiones Elementorum Mundi, quas ego retuli in lib. de Elementis.Conſidero tertiò,quòd cum Elemētum dicatur de materia & forma:magis propriè dicitur de materia,vt affirmauit Ariſt.in quinto Met.cont.4. inquiens,Genus magis dici Elementum,quàm differētia,quoniam eſt prius ea: & id ipſum affirmauit in 7.Met.cont.co.& iure,cum ea ſit origine prior. Conſidero quartò,inter conditiones Elementi hanc referri, ut ſit eiuſdem generis cū eo,cuius eſt elementum,quam approbauit Ariſt. 12.Met.19.inquiens, Elementa ſubſtantiæ eſſe ſubſtantias,relationis relationes.Auer id ipſum affirmauit.12. Met.commentario 20.& ex ſententia Alexandri dixit,Elementum, & id cuius eſt Elementum eſſe eiuſdem naturæ.

Materia magis propriè Elementum, quàm forma.

Dub. At oritur dubitatio,quia Ariſt. in ſecundo de ortu & interitu,quatuor primas qualitates nuncupat Elementa ſimpliciū corporum,quæ tamen ſunt diſtincti generis.

Sol. Pro ſolutione Conſidero, quòd Gal.in lib.de Elementis,cap.6. & 8. & in 1. de Natura humana cap. poſtremo conditionem hanc ne dum approbat,verùm inſuper adeò coarctat,ut patet elementa corporum debere eſſe corpora, & qualitatum qualitates, ac propterea inficiatur materiam & formam debere dici Elementa corporum;cum non ſint corpora,ſed ſolùm ait debere dici Principia,veluti qualitates negat eſſe Elementa mixtorum,ſed ſolùm temperamenti.

Plutarch°. Plutarchus in lib.de Placitis cap.2.conſiderans Elementa mixtorum,& ſecernens principium ab Elemento dixit,Principium debere eſſe primum & ſimplex:Elementum verò compoſitum. Gal. ſequitur Hippocratem & uetuſtiores Philoſophos,non autem Platonem, & Ariſtotelem;nam ut ait Simplicius in procemio Phy.ex ſententia Eudemi,Plato primus fuit,qui interna & prima principia nuncupauit Elementa, quem ſequutus eſt Ariſt.in 1.Phy.48.inquiens,Elementa & à ueteribus nuncupata Principia. Hinc ex ſententia Ariſt.materia prima,& forma uerè & abſolutè ſunt Elementa Phyſicorum corporum.Et Plato in Timæo figuras Elementis corporeis congruentes eorum Elementa appellat. Et propterea dum dicimus Elementa debere eſſe eiuſdem generis, ſat eſt ut Elementa per ſe ſubſtantiæ ſint ſubſtantiæ. Inſtantia de quatuor primis qualitatibus ſoluitur. Primò, quia illæ ſunt Elementa ſimplicium corporum,non quatenus ſunt ſubſtantiæ,ſed quatenus ſunt ſenſibilia ſenſu tactus. Secundò,quia circumſcribunt ueras & latentes formas eorum. Tertiò,quia ſunt Elementa temperamentorum. Quartò,quia per eas qualitates Elementa,ut per inſtrumenta,redduntur miſcibilia,& ut talia conſtituuntur. Demùm conſidero,quòd cum in poſtrema Elementi definitione dicatur, in quod ultimò compoſita reſoluuntur,id præſertim uerum eſt de mate-

ria,

ria,quia ſeruatur,minus propriè de forma,quia in interitu compoſiti euaneſcit: tamen etiam modo aliquo competit formæ,quatenus ſaltem ratione compoſiti dicitur in materiam & formam reſolui,vt de homine muſico dixit Ariſt.in primó Phy.quòd ratione reſoluitur in hominem,& Muſicam.

MATERIA.

DISTINCTIONES.

MATERIA eſt duplex. Vna intelligibilis. Altera ſenſibilium. Materia intelligibilis eſt duplex.Vna Mathematicorum.Altera ſeparatarũ formarũ Materia Mathematicorũ, quæ ab Ariſt.in 7.Met.35.& in 8.Met.15.intelligibilis nuncupatur,eſt duplex. Continuum, vt dicitur in 3.de anima 10.& partes,vt elicitur ex 7.Met.& 2.Poſteriorum. Materia intelligibilis ſeparatarum formarum ex ſententia Ariſt. etiam eſt duplex,cum enim materia denotetur per potentiam, in ſeparatis formis ſub Deo conſtitutis duplex conſideratur Potentia. Vna eis competit per receſſum à prima forma,quatenus,vt entia ſunt,eis non repugnat maior perfectio. Altera quatenus intelligunt aliud ſupra ſe poſitum,& intelligendo perſiciuntur per illud. Ex ſententia autem Academicorum,Mentibus,ſub Deo cõſtitutis,materia competit,quatenus in omnibus conſiderârunt infinitum,& alteritatem,quæ per terminum & identitatem contraherentur. Hinc Plot. in lib. de duplici materia latiſſimè oſtendit, ſuperis formis, inſignitis Ideis materiam competere. Ex aduerſo materia rerum ſub ſenſum cadentium duplex eſt, una Cœli,altera mortalium.Materia mortalium etiam eſt duplex, vna conſtantium Arte,altera conſtantium naturâ:Et hæc inſuper eſt duplex.Vna accidentium, & eſt ſubiectum actu.Altera formarum ſubſtantiæ. Quæ duplex eſt,vel prima & communis,vel propria,& proxima. Diſtinctiùs autem diſtribuitur in quatuor gradus,nam prima origine,eſt materia prima, quæ pro abſoluto una eſt vt autem quatuor primis potentijs eſt prædita, reſpicientibus quatuor primas Elementorum formas dicitur quadruplex,vt inquit Ariſt.in 4.de cœlo 37. Secundò,Elementa ſunt materia mixtorum conſimilium. Tertiò, hæc ſunt materia membrorum. Quartò,membra ſunt materia corporum viuentium. Demùm materiæ in quinque genera tanquam capita redigi poſſunt, nam datur materia Logica,quæ eſt non repugnantia ex parte obiecti,vt ſit Materia Diuinorum formarum: Materia Mathematicorum:Materia Arte conſtantium: & Materia Phyſica. Quæ duplex eſt,nimirùm Cęli & mortalium. Quæ materia mortalium in quatuor gradus eſt diſtributa. Definienda præſertim eſt materia prima mortalium, quæ magis propriè eſt materia: reliquæ enim ſunt vel materiæ per participationem eius, vel per ſimilitudinem, ex ea depromptam.

Materia Mathematicorum.

Separatorum.

Plot.

Materia cęli materia mortalium.

Materia prima eſt quadruplex.

Quinque gradus. Materiæ.

DEFI-

DEFINITIONES.

Materia quid ſit ex ſententia veterum. Academici.

DEFINITVR Materia ex ſententia veterum Philoſophorũ, quòd ſit rerum vniuerſa eſſentia, & natura, quæ in permutationibus ſemper eadem ſeruatur. Ab Academicis definitur, quòd ſit infinitum infra terminos, recipiens eos per conuerſionem in ſuũ principium, quatenus per ſemina redditur particeps imitationis Idearum. Inſuper quòd ſit non ens per alteritatem ab ente, ab eoq; adumbrabilis. Prætereà, quòd ſit exemplar diuinitatis expers. Inſuper quòd ſit locus imitationis ſpecierum, qui numquam intereat, & omnibus, quæ fiunt, ſedem præbeat, vt legitur in Timæo. Demùm, quòd ſit dimenſio inanis, vt ait Plot. En. 2. lib. 4. cap. 10. At prætermiſſis Academicis, Ariſt. Materiam definit in 1. Phy. 69. quòd ſit ſubiectum primum, perinde ſe habens ad compoſita naturalia, ac materia Arte conſtantium ad Artificioſa; mox in cont. 82. definitur, quòd ſit ſubiectum primum ex quo inexiſtente, & ſecundum ſe, ea quæ gignantur, fiunt, & in quod dum intereunt, ultimò reſoluuntur. Simili definitione definitur in 2. Phy. cap. de cauſis, dimittendo pertinentia ad interitum, tanquam ſeiuncta à principali inſtituto naturæ. Prætereà definitur in 4. Phy. cont. 15. quòd ſit id indefinitũ, quod cõtinetur ſub forma, ab eaq; definitur, & quòd ſupereſt remotis omnibus formis, & affectionibus. Inſuper definitur in 7. Met. cont. 8. Quòd ſit nec quid nec quale nec quantum, nec aliud decem prædicamentorum, neq; etiam negatio. Inſuper Materia conſiderata, tanquam Elementum, definitur in 5. Met. cont. 4. quòd ſit id ex quo res primò componitur, & eſt in ea, indiuiſibile ſpecie, in aliam ſpeciem. Prætereà definitur in 1. de ortu & interitu 54. quòd ſit commune ſubiectum oppoſitorum, perinde ſe habens ac genus. Demùm quia Materia ab Ariſtotile in primo Phy. dicitur media, ideò ab Auer. in 1. Phy. 70. in 5. Phy. 7. in 12. Meth. 11. & 14. deſcribitur, quòd ſit id ens, quod mediat inter non eſſe penitùs, & eſſe actu. Hæc ex alijs colliguntur.

Sententia Ariſt.

Materia vniuerſè ſumpta. Phyſica. Cœli.

Ex ſententia autem Ariſt. dicendum puto, Materiam, uniuersè ſumptam, eſſe potestatem aptum ab eo perfici, cuius eſt materia. Materiam Phyſicam, uniuersè ſumptam, eſſe ſubiectum expers formę cuius eſt materia, & aptum ſui natura recipere eam. Materiam Cæli eſſe ſubiectum ſimplex, non egens forma, terminatum figura orbiculari, natum moueri ſemper in orbem à ſeparato motore, munere cuius dicitur uiuere. Materiam primam mortalium, definire debemus definitionibus ex Ariſt. depromptis, & iam relatis.

ANNOTATIONES.

Viæ, per quas progredimur in notitiã materiæ.

CONSIDERO primò uarios eſſe modos, & uias, quibus progredimur in notitiam materiæ, nam cognoſci poteſt. Primò per prædicata abſoluta, ut quod ſit ens, & ſubſtantia. Secundò, per negationẽ omnium prædicamentorum, per formam conſtitutorum, cuius materiæ eſſentia eſt expers. Tertiò, per priuationem earumdem formarum, ut apta eſt eas recipere. Quartò, ut iam formis eſt prædita, ad eam enim tendimus, & affirmando, & negando & per Analogiam, & per tranſmutationem, quæ maximè conditionem propriam materiæ nobis patefacit, ut latè manifeſtaui in libris

bris

bris de Materia,in quibus etiã exactè retuli rationes,patefacientes neceſſitatem materiæ,inſuper nomina eius uaria, & conditiones, quæ omnia, nunc ſilentio prætereo. Conſidero ſecundò unicuiq; generi cauſæ competere propriam rationem,per quam conſtituitur,& ab alijs diſtinguitur. Propria autem ratio,per

Ratio per quam materia cauſa eſt.

quam conſtituitur cauſa in genere materiæ duplex eſt, una communis & latè ſumptæ materiæ, altera materiæ preſſiùs,& magis propriè ſumptæ. Dum materia latè ſumitur;ratio eius eſt,vt ſit potẽtia quædam,relata ad perfectionem: at propriè ſumptæ materiæ rerum naturã conſtantium eſt,ut per tranſmutationem ab agente ea perfectio & forma,cum qua nectitur,educatur ex eius potẽtia. Ex ſententia enim Ariſt.materia non formatur,niſi ab ea forma,quæ ex eius potentia educitur;& propterea diſtinctæ formæ,diſtincta eſt materia. At cum re vera anima in ortu hominis creetur à Deo, & formet hominem ; materia

Materia nõ dicitur cauſa formæ creatæ.

quamuis perficiatur ab illa,non ob id dicitur eius cauſa,cum non conſpirauerit ad eius productionem. Demùm conſidero de materia prima rerum naturã conſtantium,ſine cõtrouerſia hæc dici poſſe,nimirùm quòd ſit prima,& poſtrema; gignatur;non gignatur;Pereat,non pereat;ſit terminorum expers,eiſq; prędita; formata,& informis;non una,nec multiplex;& ſimul vna,& multiplex. Inſu-

De materia ea ſunt vere, quæ pugnare uidentur.

per quòd ſit vna,quadruplex, & infinitæ;quòd ſit pura potentia, & actus ſimplex;ſit ens ſecundum ſe,& non ens;ſubſtantia & non ſubſtantia; hoc aliquid, & non;bona,mala,& neutra;quòd appetat formam & non appetat;quòd prædita ſit inchoationibus formarum,eiſq; nuda ; quòd ſit omnia & nihil. Et cum prædita ſit his ac ſimilibus cõditionibus,iure dicere valemus,quòd ſit fomes Senij;origo imbecillitatis;ianua interitus; Exuuium mortis; occaſio deprauationis; Semen inconſtantiæ;initium multitudinis indiuiduorum;fomes malorum; nutrix vitiorum;campus Litium;cauſa turpitudinis;mater monſtrorum;Lumen obliuionis;opacitas ignorantiæ;& Chaus confuſionis. Quæ non adeò ſunt mala,quin per ſuperam Prouidentiam dirigantur in bonum:longè enim potẽtior eſt Deus,quàm Materia ſit impotens. Quomodo autem ea intelligi debeant, quæ retuli,conſideranti eius conditionem,redditur conſpicuum ; & præſertim quia de materia ſeorsùm varios conſtruxi libros. Nunc ſolùm conſidero, quòd Ariſt in 1.Phy.cont.80 ait,Quidam id quod non eſt magnum & paruum appellant, indicando Platonem qui in Sophiſta materiam dixit non ens,non pro nihilo,ſed pro alteritate;in Philebo autem numerans Principia,eam nuncupauit infinitum, quia indefinita eſt; in Timæo deinde inter infinita numerauit magnum & paruum ; & ideo quamuis non conſpicuè, latenter ſaltem ex dictis in Timæo iunctis cum dictis in Philebo,elicitur, Platonem non diſſentientem à Pythagora materiam nuncupaſſe magnum & paruum , quod cur fecerit, in libris de Materia patefeci.

FOR-

FORMA.

DISTINCTIONES.

Nomina formæ. FORMA, quæ & Idea, & Species, & Perfectio, & Actus, & Terminus, & Ratio, & Totum, & Habitus, & Eſſentia, & Exemplar, & Id quod res eſt, eſſe dicitur, duplex eſt; vel ſeparata à materia vel ex materia pendens. *Forma ſeparata.* Forma ſeparata, adhuc duplex eſt; vel ſeiuncta eſt à corpore mortali, vt motores Cęlorum, vel cum mortali corpore iuncta, vt Mens hominis. Forma ſeiuncta à corpore mortali etiam eſt duplex; vel enim ex ſuperiore forma non pendet, & huiuſmodi eſt ſolus Deus; uel pendet, quales ſunt cæteri cælorum motores. Ex aduerſo *Forma ex materia pendens.* forma ex materia pendens, vel eſt Phyſica, vel Arte producta. Forma Phyſica, vel eſt accidens, vel ſubſtantia: Si accidens, vel expoſcit definitum ſubiectum, & hæc à ſolo Phyſico conſideratur; vel non expoſcit definitum ſubiectum, & huiuſmodi eſt quantum & forma Mathematica. Si fuerit ſubſtantia, vel eſt forma quæ dicitur totum, ſiue forma totius, reſpondens materiæ totius; vel eſt forma partis; quæ eſt altera pars compoſiti, cui reſpondet materia partis, de qua egi in libris de Materia. Si fuerit forma partis; vel eſt natura infra animam poſita, vel eſt natura ad animas mortalium viuentium extenſa. Hæ omnes formæ in *Tres gradus formarum.* tres gradus rediguntur; vel enim ſunt abſtractæ, attinentes ad Diuinum; vel ex abſtractione, attinentes ad Mathematicum; vel concretæ attinentes ad Phyſicũ. Inſuper diuidi poteſt forma in aſſiſtentem & formantem: & Hæc in ſimplicem ſiue primam, & compoſitam. Nam quamuis forma omnis ſit eſſentia ſimplex, nonnullæ tamen dicuntur compoſitæ; vel quia ex mixtione prodeunt, vt temperamenta, & formæ mixtorum conſimilium; vel quia mixtionem pręſupponũt, *Septẽ gradus formarũ ſubſtantia.* mixtoq́; ſuperueniunt, vt animæ Demùm formæ, ad ſubſtantiam attinentes in ſeptem gradus diſtribuuntur; vel enim ſunt formæ quatuor Elementorum; vel mixtorum conſimilium; vel Plantarum; vel ſtirpanimalium; vel Animalium ab- *Accidẽtia* ſolutiorum; vel hominis; vel cæleſtium Orbium. Formæ, quæ ſunt accidentia; vel attinent ad Animam; vel ad corpus: ſi ad animam; uel ad ſenſum, ut perturbationes animi, & mores; uel ad Mentem, vt habitus rationis. Si ad corpus; uel ad corpus æternum, vt accidentia Cæli; uel ad corpus mortale. Et hęc vel ſunt actiones & paſſiones, vel relationes, uel quantitates, vel qualitates. Quæ qualitates uel ſunt primæ ut calor, frigus, humor & ſiccitas, uel ex primis pendent, & pro- *Qualitates primæ & Secundæ.* deunt, quæ dicuntur qualitates ſecundæ. Quæ ſecundæ qualitates adhuc ſunt duplices; uel propriè ſunt ſecundæ, & ſunt illæ, quæ prodeunt ex temperamento, & ſolis miſtis competunt, ut colores; uel per ſimilitudinem ſunt ſecũdæ, quatenus ſequuntur non temperamentum, ſed qualitates primas, ut grauitas, leuitas, denſitas, raritas, opacitas, & perſpicuitas Elementorum, uel ſequuntur incen- *Accidentia Cęli.* ſionem, ſiue percuſſionem, ut Lux mortalium, & ſonus. Ex aduerſo accidentia Cęleſtium corporum, ſunt nouem, Magnitudo, Numerus, Figura, Lux, Dẽſitas, Raritas, Perſpicuitas, Opacitas, & Motus: His addere poſſumus Differentias poſitionis, de quibus agitur in 2. de Cælo. Demùm forma nonnunquã latè uſurpatur pro quauis eſſẽtia & ratione rei, ueluti Ariſt. in 1. Phy. inquit, Materiã à priuatione diſtingui forma, hoc eſt ratione, et inde ducitur nomẽ formalitatis rerũ.

DEFI-

DEFINITIONES.

VETERES putantes ſolam materiam eſſe eſſentiam rerum dixerunt formas eſſe diſpoſitiones, ſiue habitus entis. Pythagoras dixit formas eſſe numeros eſſentiales rerum, ſiue eorum participationes. Plato numeros eſſentiales in Ideas permutans, dixit formas eſſe rerum Ideas, Menti inſitas: formas verò materiatas dixit eſſe Imitationes, Participationes, & Vmbras, & Veſtigia quædam Idearum. At his dimiſſis, dicamus cum Ariſtotele quòd forma eſt ἐντελέχια ſiue Actus, & Perfectio prima, initium ſecundę, quæ eſt operatio, ut declaratur ſub initio ſecundi de Anima. Inſuper in ſecundo Phy. dicitur λόγος ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι, ſiue ratio ipſius quid erat eſſe. Inſuper Forma dicitur id bonum, & perfectio, quæ à materia optatur, ut dicitur in primo Phy. 81. Præterea dicitur terminus indefinitæ conditionis materiæ. Ac inſuper dicitur fundamentum vniuerſalium, & ex cauſa qua præſente res eſt. At diſtinctiùs definiendo formas, ex ſententia Ariſt. dicamus. Si forma vſurpetur vniuersè, ea eſt gradus & differentia prima entis, per quam vnumquodq; quod actu eſt, dicitur id quod eſt. Inſuper eſt actus primus, & prima perfectio, Si verò ſumatur pro forma abiuncta, eſt Actus ſimplex, Actus à materia ſolutus, ac etiam ſui eſſentia actio, vt dicitur 12. Metaph. Si vſurpetur pro altera parte Compoſiti, forma eſt Actus, per quem Compoſitum eſt aliquid illius generis, ut per albedinem eſt album, per formam domus eſt domus, & ſic de cæteris. Si vſurpetur pro forma ſubſtantiæ compoſitæ, eſt Actus, quo compoſitum eſt hoc aliquid, vt dicitur ſub initio ſecundi de anima. Si vſurpetur pro forma totius, eſt totum eſſe compoſiti, ex forma & materia partes conſurgens, excludens ea, quæ accidentia ſunt, ut homo, caro, os, & ſimilia. In qua ſignificatione in primo de cęlo inquit Ariſtoteles, quòd Cęlum denotat formam: hoc cęlum formam in materia. Demùm forma ſumpta latiſſimè pro quauis eſſentia, & conditione rei, eſt id quod per cuiuſuis rei nomen denotatur, & ratione conditionem eius patefaciente explicatur.

Vetuſtiores. Pythagoras. Plato. Forma uniuersè. Forma abiuncta. Pro parte compoſiti. Forma totius. Forma latiſſimè ſumpta.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, quòd forma uniuersè ſumpta, & conſiderata pro ſuo eſſe abſoluto, non eſt cauſa, ſed gradus & differentia entis. Nam cauſa relationem includit, ſolùm dicitur cauſa, dum refertur ad compoſitum, & ad id cui largitur eſſe. Hinc Deus non propriè dicitur cauſa in genere formæ, cum nulli compoſito largiatur eſſe, tanquam altera eius pars, dicitur forma latè, quatenus uniuersè actus omnis forma dicitur, potentia uerò materia, & quatenus Vniuerſo, & præſertim primo mobili ex ſententia Ariſt. aſſiſtit, eiq; dat uitam. Conſidero ſecundò, quòd cum forma dicatur cauſa compoſiti, & prior eo origine; quæritur quæ ſit propria ratio, per quam cauſa dicitur? Pro ſolutione dicendum eſt formam ad duo referri poſſe, ad Compoſitum, & ad Materiam: ſi refertur ad Materiam, quemadmodum Forma à Materia habet ut fiat, eiq; inhæret; ita Materia habet à forma, ut actu ſubſiſtat, & termi-

Forma pro eſſe abſoluto non eſt cauſa. Propria ratio formæ.

Forma relata ad materiam. netur. Hinc dum conſideramus eſſe abſolutè cùm materiæ,tùm formæ, materia prior eſt origine; ſi conſideramus actu ſubſiſtere, contra ſe habet, ſic materia eſt prior in genere materiæ,forma verò eſt prior in genere formæ. Ideò Auer. in primo Phy. 70. ait, formam eſſe cauſam materiæ, quia complet eam, & non ualet ab ea nudari ſecundum ſubſiſtentiam. *Forma relata ad compoſitum.* At ſi referatur forma ad compoſitum,cuius propriè eſt principium,& cauſa; dico rationem, per quam eius ſit cauſa, eſſe hanc,ut ſit id per quod compoſitum eſt id quod eſt, quod explicatur ab Ariſt. dum cauſam definit in 2.Phy. & dum in 2. de anima ſub initio ait formam eſſe id, per quod compoſitum eſt hoc aliquid,ex qua formæ ratione elicitur, ut ea ſit Eſſentia,Natura propria, Definitio, Ratio, Quid res eſt, ac Id per quod compoſitum collocatur in ſpecie,definitur, & denominatur. *Forma formans, & aſſiſtens.* Tertiò conſidero,quòd cum forma ſit actus, diuiditur huiuſmodi actus ab Ariſt. in 2.de anima 11 in aſſiſtentem & formantem.Cum dicat non patere, num ita anima ſit actus,ut nauta nauis,ea quæ format præſertim, & magis propriè eſt forma;ea uerò,quæ aſſiſtit,eſt eminentior,& præſtantior;quia magis eſt libera,& non pendet ex eo,cui aſſiſtit;quæ aſſiſtentia eſt duplex,uel per naturã, *Verior aſſiſtentia.* ut motores proprij cęlorum,proprijs orbibus aſſiſtunt; vel ad libitum,ut nauta Naui,& Rex Regno. Prior tamen eſt uerior aſſiſtentia,& ſemper ſimul ſunt, nimirùm id quod aſſiſtit, & cui aſſiſtit. Quartò conſidero, Formam omnem formantem largiri eſſe Compoſito in ſuo genere,ut etiam dicitur ab Auer. in 2. Phy. 17. Sic forma Arte conſtantium dat eis, ut ſint artificioſa,qualitas conſtituit quale,& ſic de cęteris. Ideò Ariſt. 13. Metaph. inquit, Albedinem accipi in definitione hominis albi, nam ei dat,vt ſit albus. Quintò conſidero, quòd Ariſt. conſueuit uti hoc loquendi modo, formam eſſe quod quid erat eſſe, *Forma cur dicitur qd erat eſſe.* hoc eſt,eſſe id quod res eſt,& eſſentiam rei. Quæritur,cur dicat erat & non eſt? Alexander in primo Topic. ait Ariſt. vſum fuiſſe præterito pro præſenti more Græcorum:ac ita dicemus forma eſt ratio eius, quod res eſt: nam forma eſt ratio,ob quam id quod eſt,dicitur eſſe id quod eſt:nec eius alia ratio eſt aſſignanda, ut legitur in octauo Metaph. Poſſemus etiam dicere Ariſtotelem eo loquendi modo fuiſſe uſum, ut denotaret æternitatem eſſentiæ rerum: de æternis e- *Cur dicitur ratio.* nim dicimus, quod ſint id quod erant. Sextò conſidero, Formam dici λόγον, ſiue rationem, nã Ratio ſi latè uſurpatur, petitur ex omni cauſa,& afferre rationem eſt afferre cauſam rei. At ſi vſurpatur preſſiùs, dum loquimur de attinentibus ad actionem,uel effectionem; Ratio ſumitur ex fine. Si uerò loquimur de Natura rerum, Ratio eſt forma, per quam ea ſunt id quod ſunt, & eis compe- *Prima Dubitatio.* tunt affectiones,quæ dicuntur ex forma fluere. Demùm occurrunt tria dubia. Primum eſt, An forma ſit totum id quod compoſitum eſt(& ut aiunt)num forma ſit tota rei quiditas,adeò ut materia non ſit pars eius? *Secunda. Tertia.* De qua latè diſſerui alibi & præſertim in lib. de Materia. Altera dubitatio eſt,num definitio formæ competat cùm formæ partis,tùm totius? Tertia, An competat formæ aſſiſtenti? *Soluitur ſecunda.* De ſecunda difficultate dico, dum forma dicitur ratio ipſius quid erat eſſe, id cõuenire utriq; formæ,primò tamen formæ partis, illa enim eſt id quod res eſt in prima ſignificatione, altera uerò in ſecunda. Inſuper forma partis eſt ipſum eſſe formæ totius;ſic dicit Ariſt. in 3. de anima cont. 9. quòd aliud eſt caro & eſſe carnis, in reb. materiatis. De altera difficultate dico, Formã aſſiſtentẽ dupliciter poſſe conſiderari. Primò ſecundũ ſe, ac ita de formis à materia nõ pẽdẽtib. dicimus in eis nõ diſtingui quid eſt ab eo cuius eſt, ut patet ex 8. Met. 16. propterea de illis dicimus, ꝙ ſunt id quod ſunt. Si uerò ſecũdò cõſideretur cauſa relatione ad cõpoſitũ; tũc forma aſſiſtẽs nõ eſt id quod eſt corpus illud cui aſſiſtit, cum ei

eſſe

eſſe non largiatur, ut nauta non eſt ipſum eſſe Nauis, nec motores cęlorum ſunt ipſum eſſe orbium, quibus aſſiſtunt: ſed ſolùm dici poteſt ratio alicuius totius, quod ex ea aſſiſtentia conſurgit, ut motores cęlorum tribuendo motum, di cuntur tribuere cęlo uitam, nam motus eſt quædam uita ex primo cont. 8. Phy. ac ita ſunt id quod Cęlum eſt, quatenus eſt uiuens: & Nauta eſt id totum, quod eſt nauis, rectè gubernata, ut talis eſt; ſic Rex dicitur uita Regni, & id quod regnum eſt rectè gubernatum, ut tale eſt.

FINIS.

DISTINCTIONES.

FINIS uſurpatur dupliciter, uel propriè, ut cauſa eſt, uel latè & per metaphoram. Dum uſurpatur propriè, duas expoſcit conditiones; unam, ut ſit quid ultimum; alteram, ut ſit optimum, ut dicitur in 2. Phy. 23. & in 5. Met. 21. Dum uerò uſurpatur latè, & per metaphoram, Omne ultimum dicitur finis, uelut mors per metaphoram finis dicitur, ut inquit Ariſt. in 5. Met. 21. Nec ob id defendi poteſt Poëta, qui carpitur ab Ariſto. in 2. Phyſi. 23. quia dixit mortem eſſe finem, cuius gratia nati ſumus. Nam mors poteſt quidem per metaphoram dici finis; at non debet addi, Cuius gratia nati ſumus; hoc enim denotat, ut ſit quid optimum. Finis latè ſumptus ille dicitur, qui Principio opponitur; ideo quotuplex eſt Principium, totuplex poteſt excogitari Finis. Ita & temporis, & motus, & itineris, & dimenſionis, & ſimilium datur Principium, & Finis. Finis propriè ſumptus duplex eſt, uel generationis, uel rei genitæ. Finis generationis adhuc eſt duplex, uel generationis abſolutè, uel generationis perfectæ. Primus idem fundamento eſt cũ forma, quæ per generationem acquiritur. Alter verò viuentibus competit, dum molem fuerint adepta, cum qua valent ſimile procreare. Perfectum enim id dicitur quod valet gignere ſimile, vt legitur in 4. Meteorum. Inſuper Finis rei genitæ duplex eſt; vel cuius gratia, qui ſcopus dicitur, vt fęlicitas hominis; vel cui, & hic eſt duplex; vel enim eſt finis cui rei genitæ, ut Nauta eſt finis, cui inſeruit genita Nauis, & Deus cui omnia ſeruiunt; uel eſt finis cui ipſius ſcopi, ut homo eſt finis cui fęlicitatis. Prætereà diuiditur Finis per ultimum & non ultimum; vltimus tamen abſolute eſt finis; non vltimus verò ſolùm eſt finis in parte, & per relationem ad antecedentia. Inſuper cum conditio finis ſit bonum, poteſt finis vel eſſe verè bonus, vel quod ſolùm appareat, ut diuiditur in 2. Phy. 31. Ille tamen, qui ſui conditione, & verè eſt bonus, abſolutè eſt finis: qui uerò ſolùm apparet, ſolùm eſt finis eius, cui apparet bonus. Inſuper eſſe bonum contingit dupliciter, vel abſolutè, vel alicui, vt diuiditur in 2. Phy. ueluti habere quatuor pedes non eſt bonum abſolutè, non enim aui bonum eſt, ſed equo. Demùm diuiditur Finis ab Ariſto. in proœmio primi Nicomachiorum, quia vel eſt opus, quod effectum ſupereſt, vt domus eſt finis ædificationis, vel eſt id bonum, quod in actione includitur, vt finis moralium virtutum, & actionum.

Finis propriè.

Finis latè.

Finis propriè ſumptus.

DEFINITIONES.

Finis latè ſumptus. Propriè. FINIS, latè ſumptus, eſt id vltimum, quod Principio rei, cui competit, reſpondet, eiq́; opponitur. Finis, propriè ſumptus, vniuersè conſideratus eſt id, cuius gratia ſunt cætera, primum in intentione agentis, vltimum in exequutione. Inſuper eſt cauſa, cuius gratia agens operatur, excitans illud ad permutandam materiam, pro educenda forma. Præterea eſt cauſa excitans ad operandum, opusq́; perficiens, & ob id eſt prima ſecundum inſtitutum, poſtrema verò extra inſtitutum. Inſuper eſt cauſa in inſtituto agentis pro eo eſſe, quod aſſequi debet extra inſtitutum. *Finis generationis.* Finis generationis eſt eſſentia formæ, quatenus eius gratia parata eſt materia, & ea præſente abſoluta eſt generatio. Finis rei genitæ eſt cauſa, cuius gratia quicquam uel conſtat, uel conſtitutum eſt, ut dicitur in 1. de partibus animalium cap. 5. Finis cui eſt cauſa, pro qua finis cuius gratia quæritur, & paratus eſt. His addere poſſumus de fine rectè dici, Quòd ſit cauſa cauſarum; Quòd ſit cauſa excitans, & dirigens efficientia ad operandum; Quòd, ſit id ultimum & optimum cuius gratia ſunt principia & media; Quòd ſit cauſa in cuius ratione adeò includitur bonum, ut ea dempta dematur omne bonum; Quòd ſit id, quo præſente, abſoluta eſt generatio: Demùm quòd ſit cauſa, quæ cum ſit prima in inſtituto agentis & ex alia non pendens, eſt poſtrema, & maximè pendens pro eo eſſe, quod ſeorsùm ab inſtituto ei competere debet.

ANNOTATIONES.

Stoici. Democritus. Ariſt. CONSIDERO primò, Stoicos Finem inter cauſas non numeraſſe. Democritus, Empedocles, & Epicurus putantes cuncta fieri impetu, & neceſſitate quadam materiæ, conditionem ueri finis Naturæ euertebant. Ariſ. in primo de partibus Animalium cap. 1. ait, Principatum ſanè inter cauſas ea obtinere uidetur, quā hoc uerbo cuius gratia ſignificamus, hæc enim ratio eſt, ratio au- *Ratio finis* tem Principium eſt, ſimiliter in rebus tam Arte, quàm Naturā conſtitutis; nam ex fine ſumitur ratio rei, quæ fit, & cur ita fiat. Inſuper conſidero, Non leuem eſſe dubitationem, in quo ſit poſita propria ratio, per quam ſit cauſa contradiſtincta ab alijs cauſis. Et breuibus dico, illam eſſe, quæ per definitionem explicatur, dum finem definientes dicimus, quòd ſit id cuius gratia. Nam finis referri poteſt cùm ad efficiens, tùm ad media: relatus ad efficiens eſt id cuius gratia operatur: relatus ad media eſt id cuius gratia parantur & parata ſunt. Tertiò conſidero, quòd Ariſto. in 1. de partibus Animalium cap. 5. in definitione Finis ait, quòd ſit id cuius gratia quicquam uel conſtat, uel conſtitutum eſt. Puto ita fuiſſe loquutum duplici ratione, primò ut ſeruetur conditio finis etiam in rebus non genitis, ut in Mundo & motoribus cęlorum, ſecundò, ut indicaret ex fine elici rationem tū rei quæ fit, tum modi & mediorū, per quę fit. *De fine sūt uera, quæ inuicem pugnare uidentur.* Quartò cōſidero, quòd de Fine dicuntur duo, quæ inuicē pugnare uidētur. Nā primò dicitur, quòd ſit aliquid & primū & ultimū; Secūdò quòd minimè & maximè

ximè ex alijs cauſis pendeat. Quæ cum ei competant diſtincta ratione & relatione, non propriè inuicē pugnant. Finis enim eſt primus in intentione, poſtremus in exequutione. Vt conſideratur in intentione, non pendet ex alia cauſa, ſed aliæ ex eo, hinc dicitur cauſa cauſarum: pro eo autem eſſe, quod ſeorsùm ei competit, maximè pendet. Quintò conſidero, de fine iure dici, quòd eo dempto demitur omne bonum. Nam Bonum triplex eſt, nimirùm Vtile, Honeſtum, & Delectabile: hæc duo poſtrema fines ſunt; Vtile verò non eſt finis, ſed conducit pro fine, & dempto fine, non amplius Vtile & Bonum eſt, ut dempto diuitiarū uſu, non amplius bonæ iudicantur.

Quomodo fine dēpto, dematur omne bonum?

Sextò conſidero, cum Finis reſideat in inſtituto agentis, illum in inſtituto eius poſſe duplici modo reperiri, uel cum cognitione eius, ueluti in inſtituto Medici eſt ſanitas, uel ſine cognitione, ut lapis expetit centrum: nam quia ea quæ naturâ conſtant, pendent ex bono, includunt rationem & conditionem boni, per quam in ſuum bonum tendunt: ratio autem boni inſita rebus, naturâ conſtantibus, eſt ipſa met eorum forma, ideò dicimus in ea inſitum eſſe appetitum finis.

Quomodo finis ſit Principiū.

At non leuis eſt dubitatio, quomodo Finis cum ſit poſtremus, dici poſſit Principium & cauſa; quorum conditio eſt, ut ſint prima? Auic. in ſexto Met. cap. ult. putat finem eſſe cauſam ut eſt in appetitu & inſtituto agentis, nam extrinſecùs eſt res effecta, & aliquid ultimum. Quæ ſententia eſt dubia, quia effecta non ſunt intentiones, & ſpiritalia, ſed res, quæ propriè & abſolutè ſunt; quare eorum cauſæ debent propriè eſſe, non autem eis competere ſolum eſſe ſpiritale & cognitum. Prætereà finis obtinet rationem boni, quod ei non competit, ut eſt in appetitu agentis, ſed ut reperitur ſeorsùm. Prætereà tunc Finis non eſſet aliquid ultimum; nec ex eo poſſemus alia, tamquam antecedentia inferre; nec eo præſente abſolutus eſſet motus; nec eſſet aliquid præſtantius cæteris. Et confirmatur conſpicua auctoritate Ariſt. in 2. Phy. 30 dicentis, Cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas; & ſanitatem eſſe cauſam exercitij in genere finis; exercitium uerò ſanitatis in genere cauſæ efficientis; at exercitium non eſt cauſa ſanitatis conſideratæ in intentione agentis, ſed exiſtentis in corpore.

Auicen. Euerſio.

Proptereà alij dicunt Fini duo competere, unum per quod ſit cauſa, alterū ſine quo non ſit cauſa. Primum ei competit ut eſt extra. Alterum, ut eſt in appetitu: adeò ut eſſe extra, principatum obtineat in conſtitutione cauſæ. Quæ ſententia etiam eſt dubia, quia ea eſt potiſſima ratio, ob quam finis eſt cauſa, qua poſita ponitur, remota remouetur; at ſtatim quòd res optatur, dicitur finis, & eo remoto remouetur quod ſit finis: ueluti dum bona eueniunt forte fortuna.

Alia opinio.

Proptereà dico pro conſtitutione Finis utrumq; conſpirare, cùm eſſe extrinſecùs, tùm eſſe in inſtituto; per primum explet appetitum; per alterum antecedit, excitat & dirigit; adeò ut in fine conſideremus id quod eſt cauſa, & id pro quo. Per eſſe in appetitu eſt cauſa; per eſſe extra, eſt id, pro quo eſt cauſa. Per primum excitat, dirigit & antecedit; per alterum eſt optimum aliquid & appetitum explet. Primum eſt tamquam forma, & præcipua ratio finis alterum tanquam materia. Res itaq; in inſtituto agentis pro eo eſſe, quod ei debet extra competere, dicitur finis.

Opinio propria.

At inſtare aliquis poterit per Auer. in 12. Met. 36. dicentem, Balneum in anima mouere, ut efficiens; extra uerò, ut finem. Reſpondeo primò per Ari. in 1. de ortu, & interitu dicentem, quòd finis mouet, at per metaphorā. Ad do ſecūdò, appetibile in anima ad duo poſſe referri; uel ad facultatē noſcētē, & dirigētē, ac ita eſt efficiēs, ut etiā in li. de motu animaliū affirmat Ari. uel ad appetitū, & ſic dicitur finis eius, non tamē ſine eſſe, quod ei extra cōpetere ualet.

Inſtantia. Sol.

Sed alia emergit non leuis dub. Nā ſi Finis conſtituitur per illud eſſe quod ei cōpetit in inſtituto agentis, non poterit reperiri finis ſine efficiente; ac ita in ęternis,

Alia dub.

quæ uaria ſunt ex ſententia Ari.non habebit locum finis.cum tamen ex aduerſo dicamus,Deum eſſe finem Intelligentiarum,& Mundi.Auer.in 2.ca.de ſub-
Sol. ſtantia orbis id approbare uidetur inquiens,Finem neceſſariò indicare efficientem;& Ariſt.in 3.Met.cont.3.ait,Immobilia carere fine. Reſpondeo, cauſam efficientem eſſe duplicem,uel denuò efficientem, uel conſeruantem ;collocata ſub Deo ſaltem habent cauſam efficientem conſeruantem. Inſuper quamuis non ſint facta,tamen perinde ſe habent ac ſi eminenti ratione facta eſſent,ob id Ariſt.in 1.de Cælo 31.& in 2.de Cęlo loquendo de orbibus Cęlorum & ſtellis ait,Deum & Naturam nil facere fruſtrà. Inſuper dum dicitur,Immobilia carere fine,Ariſt.per Immobilia denotauit Mathematica.Nam ſcientiæ Mathematicæ,quamuis ut ſunt ſcientiæ,& habitus animi noſtri,ſunt præditæ fine, & utiles;tamen ut demonſtrantes,fine carent:quia non eo utũtur pro medio ſuarum demonſtrationum.Inſuper abſtrahunt à principio motus, & à fine per motum acquirendo.

EFFICIENS.

DIVISIONES.

Efficiens per Metaphoram. EFFICIENS eſt duplex, uel per Metaphoram, uel propriè.Per Metaphoram Finis dicitur mouere & efficere, ut legitur in 1. de ortu & interitu cont. 55. immò per metaphoram omnis cauſa dicitur efficere, hoc eſt conſtituere rem effectam,& præſertim includens conditionem formę. In qua ſignificatione Ariſt.in 1.Phy.55.ait, Veteres dixiſſe duo principia agere,quæ contraria ſunt, unum uerò pati.
Propriè. Efficiens propriè etiam eſt duplex,uel conſeruans,uel propriè producens;Conſeruans adhuc eſt duplex:uel ſine ulla uarietate conſeruati, ueluti ex ſententia Ariſt.Deus eſt cauſa efficiens conſeruans intelligentiarum,quatenus ſi per imaginationem Deus non eſſet,nihil eſſet:uel cum aliqua uarietate, ut Cęlum dicitur efficiens conſeruans elementa ut ait Auer.in 1. de Cęlo. 105. Efficiens propriè producens eſt triplex;Vel ſupra Naturam ſine tranſmutatione, vt creans; Vel per Naturam cum tranſmutatione,vel quiete Naturali, vt agens Phyſicũ; Vel infra naturam,cum tranſmutatione violenta,vt Artifex. Inſuper diuiditur Efficiens in proximum,& remotum;Secundum ſe,& ex accidenti; Actu & poteſtate.Prætereà diuiditur;quia vel antecedit rei effectæ tempore, vt ædificatór eſt prior domo;vel ſolùm origine,vt motores Cęlorum ſunt priores ſuo motu. Inſuper diuiditur;quia vel ſolùm dirigit,vt conſultor; vel conſtituit rem effectam cum ſui interitu,ut ſemen;uel ſine ſui interitu,ut medicus curans:Diuiſionem hanc per hæc tria exempla denotauit Ariſt.in 2. Phy. 30.Diuiditur etiam Efficiens in externum,ut Ars,& internum,ut Natura. Pręterea in efficiens per Naturam & per cognitionem;per uim, & ſponte;in agens per eſſentiam,& per potentiam,ut diuiditur à Plot.in lib.de Generibus entis cap.12.Prætereà uel eius finis eſt ipſamet actio,uel opus peractũ,ut diuiditur ſub initio Nicomachiorum Demùm diuiditur Efficiens,quia uel ab eo ſolùm producitur opus, uel ne dum producitur ſed etiam conſeruatur, ut Eclypſis à Terræ interpoſitione,& elicitur ex Auer.in 4.diſp.in ſol.1. dub.

DEFI-

DEFINITIONES.

PERTINENTIA ad definitionem Efficientis ſatis patent ex dictis de Potentia actiua; Ideò breuibus dico, Cauſam efficientem eſſe Principium, unde opus. Inſuper eſſe Principium tranſmutandi alterum quatenus alterum. Inſuper eſſe Principium deducendi id quod eſt poteſtate ad actum. Prætereà definitur ab Ariſt. in 2. Phy. 29. quòd ſit Principium mutationis primum, aut quietis.

ANNOTATIONES.

Propria ratio cauſæ efficientis.

QVAERITVR, in quò ſit poſita propria ratio conſtituens cauſam efficientem, diſtinctam ab alijs cauſis? Ari. per definitionē, ab eo traditam, indicat in hoc eſſe poſitam, ut ſit Principiū motus vel quietis. Auer. 8. Met. 15. & 12. Met. 18. & alibi ait, Actionem agentis nil aliud eſſe niſi educere id quod eſt poteſtate ad actum. Theologi cum noſcant creationem, ſeiunctam à motu, aiunt, rationem efficientis hanc eſſe, vt ſit Principium vnde opus.

Reſol.

Pro ſolutione conſidero primò cum Ariſt in 8. Phy. 35. tria conſiderari, nimirùm mouens, quo mouet, & quod mouetur: ita datur Efficiens, quod efficitur, & quo, Ex ſententia Theologorum Deus ſeipſo, & ſine vllo medio attingit eſſentias rerum:

Theologi.

Ariſt.

& ideò ſine medio creat; & eſt principium ex quo opus ſine medio prodit. Ex ſententia Ariſt. efficientia naturalia conſiderantis, Efficiens nil facit ſine motu, vel quiete, ac ita ratio efficientis eſt, vt proximè ſit principium primum motus, vel quietis. Conſidero Secundò, addi primum in definitione Efficientis, tum vt excludantur inſtrumenta, tum inſuper quia primum maximè mouet; cætera autem non mouent ſine eo, & mouent virtute eius, vt nos docet Ariſt. in 8. Phyſicorum. Conſidero tertiò, quòd eſſe primum contingit dupliciter; vel abſoluiè, & huiuſmodi eſt ſolus Deus; vel in proprio aliquo genere, vt Ars ædificandi eſt prima in genere ædificiorum, quæ cauſa prima, eſt etiam propria, & hanc denotat Ariſt. in definitione.

Efficiens ad quatuor refertur

Conſidero quartò, Efficiens poſſe ad quatuor referri; ad motum quo efficit; ad Materiam, quam permutat; ad formam, quam educit; & ad compoſitum, quod conſtituit. Dum refertur ad motum vel quietē proximè prodeuntem, dicitur eſſe Principium vnde motus. Dum refertur ad materiam, dicitur principium permutandi aliud quatenus aliud. Dum refertur ad formā, ratio efficientis in hoc eſt poſita, vt educat eam ex poteſtate ad actum, ut dicit Auer. Dum demùm refertur ad opus, dicitur eſſe principium vnde opus: ac ita ſeruantur omnia.

Septem per quæ res fiunt.

Conſidero quintò, Ariſt. in 1. Rhet. ſeptem numerare gradus Efficientium, ait enim ea quæ fiunt fieri vel Fortuna, vel violentia, vel Naturâ, vel conſuetudine, uel ratione, uel irâ, uel cupiditate: Quæ tamen in 12. Met. in quatuor capita redegit, nimirùm in Artem, Naturâ, Fortunam, & Caſum. Quæ quatuor in duo prima capita rediguntur in Naturam, & Rationem, ex quibus duobus uel ſecundum ſe, uel ex accidenti, pendent cuncta quæ fiunt. Deus ex ſententia Ariſt. operatur cum conditionibus agentis per naturam, & ideò ſub eo capite continetur: ad id tamen ita redigitur, ut eminenter includat vniuerſam perfectionem operantiùm per rationem.

INSTRV-

INSTRVMENTVM.

DIVISIONES.

Sex ſignificationes nominis inſtrumēti.

INSTRVMENTI nomen uarijs modis uſurpatur, & præſertim ſeptem. Nam primò dicitur de cauſa ſecunda; in qua ſignificatione dicimus Deum ſolum abſolutè eſſe cauſam, cętera eſſe inſtrumenta eius. Hinc Simplicius in 2.Phy. 21.dixit, Deus cum utatur Natura, cuncta pro iure & æquitate dirigit. Secundò dicitur de partibus uiuentium diſſimilium partium, quæ membra nuncupantur, & pręſertim de manu, quæ eſt inſtrumentum inſtrumentorum, quatenus eſt inſtrumentum hominis efficiens inſtrumenta Artium, eiſq; utens. Tertiò uſurpatur pro qualitate inſeruiente formæ principali, ut grauitas & leuitas ſunt inſtrumenta formarum Elementorum, pro motu ſecundum locum. Quatuor uerò primæ qualitates, ſunt inſtrumenta earundem formarum pro ſimilis productione, & conſtitutione mixtorum. Quartò pro inſtrumento externo, inſeruiente Artifici, quod non mouet niſi moueatur, ut Gladius, & Malleus. Quintò pro diſciplina alteri famulante, eiq; inſtrumenta parante, ut Grammatica, & Logica dicuntur inſtrumenta Scientiarum, & Artium, & Ars Fabrilis inſtrumentum Naualis. Sextò pro omni ordinato in finem, quod inſeruiat principali agenti pro aſſequendo fine, in qua ſignificatione medicus pro acquirenda ſanitate dicitur uti triplici inſtrumento, nimirùm Dieta, Emiſſione ſanguinis, & Medicamentis. Sic diuidi poteſt Inſtrumentum, quia uel eſt uiuens, uel non; uel eſt pars operantis, uel ne; uel eſt inſtrumentum principale, uel minus principale; uel neceſſariū, uel ne; uel proximum, uel remotum; uel actu, uel poteſtate; & ſi fuerit actu, uel eſt tale per actum primum, qui eſt forma inſtrumenti; uel per actum ſecundum, qui eſt eius operatio.

DEFINITIONES.

INSTRVMENTVM eſt concauſa inſeruiens Principali cauſæ pro aſſequendo fine. Et quoniam puto id, cui inſeruit, eſſe cauſam efficientem, ideò diſtinctiùs dicere valemus, Inſtrumentum eſt concauſa inſeruiens efficienti, pro aſſequendo fine. Inſtrumentum eſt id, quod alteri inſeruit, à quo dirigitur, & cuius virtute operatur. Inſuper Inſtrumentum eſt id, quo vtitur principale agens pro ſuo fungendo munere, vel quod agenti inſeruit pro ſui muneris functione.

ANNOTATIONES.

Inſtrumenta cur concauſa?

CVM inſtrumenta ſint varia, non eſt facile communi circumſcriptione ea complecti. Conſidero primò, quòd rectè pro genere ſumendam puto concauſam: nam cauſa principale denotat; concauſa verò, quod principali inſeruit, quo principale operatur. Et quamuis id nomen Academici tri-

ci tribuant etiam materiæ & formæ: Ariſtoteles autem in primo Phy. 80.id tribuat materiæ, magis propriè tamen competit Inſtrumentis,per quæ agens operatur. Conſidero ſecundò, quòd de Inſtrumento tria explicanda occurrunt; Primò, quæ ſint conditiones eius; Secundò,cur non ſit cauſa; Tertiò,cui cauſæ inſeruiat,ad quam modo aliquo redigatur. Loquendo de conditionibus ait Auer.in Paraphraſe ſecundi de Gen. animalium tres eſſe Inſtrumenti conditiones;Primam,vt inſtrumentum non ſit pars rei, quæ efficitur;Alteram, vt abſoluto opere ſeiungatur ab eo;Tertiam, vt tangat omnem partem rei,quæ permutatur,intus,& extra. Primæ duæ ſunt communes Phyſicis, & Artificioſis. Tertia eſt propria Phyſicorum. At prætermittere videtur principalem, quæ eſt,vt inſeruiat alteri,& operetur, quatenus ab eo dirigitur. Ac etiam prima, & ſecunda conditio in Phyſicis non ſemper veræ ſunt,vt patet de diſpoſitionibus pro educenda forma. Tertiò conſidero,quòd Inſtrumenta propria agentis Phyſici magna ex parte ſunt partes eius,vt oculi,pedes,& ſimilia, quia natura non producit facultatem ſine ſuis inſtrumentis;ideò ait Ariſt. in ſecundo de Gen. Animalium cap.tertio conſimilem eſſe rationem de facultatibus animæ, & de earum inſtrumentis. Loquendo verò de Inſtrumentis Artis ea quæ ſunt propria artium,diſtincta à communibus per naturam homini tributis, nõ ſunt partes artificum. Quartò conſidero, quòd cum ſit explicandum, cur Inſtrumentum non numeretur inter cauſas; Ratio eſt,quia conditio cauſſæ,vt cauſa eſt ut ſit aliquid primum; conditio autem Inſtrumenti eſt,ut non ſit primum, quare ut famulo repugnat dici dominum, ita Inſtrumento dici cauſam. Propterea hæc eſt differentia inter cauſam ſecundam, & inſtrumentum, quia inſtrumentum non ualet eſſe cauſa prima, & propria;at cauſa ſecunda in ſuo genere, & prima, & propria eſſe poteſt. Nam quòd,qui generatur ſit homo, vel Leo, non habet à ſole, ſed à proprio generante. Quintò dum conſideratur, ad quod genus cauſæ tanquam eius famulus inſtrumentum redigatur: Aiunt nonnulli redigi ad materiam,quia mouetur ab alio,& concauſa dicitur, ut etiã materia Philoſophus in ſecundo Phy.27.inquit,In Phyſicis redigi ad materiã, quia euadit rei pars, ut calor. Alij aiunt in Artibus redigi ad efficientem, cui inſeruit, in Phyſicis uerò ad materiam, quia pars rei euadit. Hinc Ars utitur igne,tantùm pro inſtrumento: Natura uerò eo utitur etiam pro parte,ut inquit Ariſt.in lib.de ſpiritu cap. 3. Quòd autem redigatur etiam ad materiã patet de diſpoſitionibus ſubiecti,inſeruientibus pro educenda forma. Et id confirmat Zim.Theor.85.quia perſpicuum eſt inſtrumentum inſeruiens pro deferendis radijs ſolis,& Lumine,cum tamen non ſit efficiens: Similiter Arteriæ, & venæ inſtrumenta ſunt deferentia ſpiritus & ſanguinem,nil tamen efficientia. Ideò aiunt nonnulli Inſtrumentum redigi ad eam cauſam, cuius eſt Inſtrumentum: Si fuerit inſtrumentum efficientis,redigi ad cauſam efficientem: Si materiæ, ad materiam. Alexander Inſtrumentum cenſuit redigi ad efficientem; & hanc puto ueriorem ſententiam. Nam Ariſt.in primo de ortu,& interitu 53.ait,Medicum & uinum producere ſanitatem,Vinum,ut inſtrumentum;Medicum, ut cauſam efficientem principalem. Clarius in 8. Phy.cont.33 & 35.Inſtrumentum ad cauſam efficientem redigit affirmans Inſtrumentum eſſe id,quo principale mouens mouet. Confirmatur;quia Inſtrumentum ad quatuor referri poteſt,ad motorem,ad mobile,ad formam, & ad compoſitum quod producitur. Et ad quoduis referatur,ſemper ſeruit efficienti pro obeundo ſuo munere,& ea tantùm ratione dicitur Inſtrumentum Diſpoſitiones materiæ, ut materiam diſponunt,& ſeruantur cum forma,non dicuntur inſtrumenta,ſed diſpoſitiones

Tria de Inſtrumento explicanda.

Conditiones Inſtrumenti.

Cur inſtrumentũ non ſit cauſa?

Cui cauſæ inſeruiatur.

Zim.

Alexander.

Inſtrumentũ ad quatuor refertur.

ſubiecti; ſolùm dicuntur inſtrumenta, ut agenti inſeruiunt pro educenda forma, qua conſideratione ad efficiens rediguntur. Inſtantiæ de Perſpicuo, Arterijs, & Venis facilè reijciuntur. Hæc enim eatenus ſeruant conditionem inſtrumenti, quatenus agenti inſeruiunt pro fungendo ſuo munere, ut Perſpicuum inſeruit Lucido pro illuſtrandis corporibus, Venæ autem, & Arteriæ inſeruiunt Animæ pro fungendo munere nutritionis, & uitæ. Colligo itaq; Inſtrumentum redigi ad cauſam efficientem, non quidem tanquam ſpeciem eius, ſed tanquam famulum, & concauſam, ideò rectè Ariſt. in 2. de Anima. 41. inquit, Nutritionis, & accretionis ignem eſſe quodam modo concauſam, cauſam autem eſſe Animam. Similiter in cont. 38. inſtrumentum redigebat ad efficientem, & dicebat diſtingui inſtrumenta ab inuicem opere. Sic etiam rectè aiunt Academici, Inſtrumentum mediare inter efficiēs & materiam, quatenus eſt id, quo efficiens materiam permutat, ut Idea ab eiſdem dicitur mediare inter efficiens & finem, quatenus eſt recta ratio attingendi finem.

INSTRVMENTVM PROPRIVM.

Scientiarum, & Artium.

DIVISIONES.

Diuiſio inſtrumenti diſciplinarum.
Ordo.

CVM uniuersè in præcedentibus de Inſtrumento egerim, quia inſtrumenta propria ſcientiarum, & Artium varia includunt utilia cognitu, & ſatis obſcura; ideo ſeorsùm diſtinctiùs de illis agendum cenſui. Inſtrumentum diſciplinarum, uel refertur ad diſtributionem partium, uel ad earū explicationem: ſi ad primum, dicitur Ordo; qui duplex eſt, uel ſimplex uel mixtus; Ordo ſimplex eſt duplex, unus cōpoſitionis, alter reſolutionis, Ratio huius diſtinctionis eſt; quia uel cupimus inuenire partes diſciplinæ, & partium afferre rationem, quæ ea petitur ex fine, & utimur reſolutione; uel cupimus diſciplinam conſtruere, & alios per eam inſtituere, & utimur compoſitione. Primus ordo emulatur inſtitutum Naturæ; alter uerò productiones eius. Nonnunquam tamen ob uarias occaſiones, & commoditates; in partibus mutamus ordinem, & modò compoſitione, modò reſolutione utimur. Ex aduerſo ſi inſeruit Inſtrumenum pro explicandis partibus di-

Methodus

ſciplinarum, dicitur Methodus, & Via, qua progredimur in cognitionē rerū. Quę Methodus uel eſt uniuerſalis, uel particularis: vniuerſalis dicitur vniuerſa diſciplina methodo formata, & tradita, ut Dialectica, Rhetorica, Ars Medendi & ſimiles, quæ ſæpè nomine Methodi denotantur. Si fuerit particularis, ea

Diuiſio & Cōpoſitio.

uel eſt ſine ratiocinatione, uel cum ratiocinatione: ſi fuerit ſine ea, uel eſt per prima abſolutè, & ſecundum Naturam, uel nobis tantùm; ſi per prima abſolutè, ea eſt diuiſio, & compoſitio membrorum diuiſionis, conſtituendo ex eis definitionem; quæ eſt Methodus, ut mox per cauſas explicatur definitum. Si per prima nobis ea eſt compoſitio, & reſolutio. Compoſitio quidem, qua progredimur aſcendendo, & ex pluribus indiuiduis conſtituimus unam ſpeciem, ac ex pluribus ſpeciebus componimus genus vnum: Reſol. uerò, quatenus inferiora compoſita in ſuperiora & priora principia reſoluimus. Dum inferiora conſide-

ramus

ramus tamquam multa,& ea in unam ſpeciem uel genus redigimus,dicitur Cõ
poſitio. Dùm uerò inferiora conſideramus,vt unum & id in ſua principia com-
ponentia redigimus,dicitur Reſolutio,ut dum hominem in Animal, & rationa *Metho-*
le reſoluimus,uel in corpus & animam. Methodus itaq; ſine ratiocinatione eſt *dus ſine ra*
Diuiſio,Definitio,Reſolutio,& Compoſitio. Nec eſt abſurdum,quòd diſtincta *tiocinatio-*
conſideratione Reſolutio & Compoſitio cùm ad ordinem,tùm ad Methodum *ne.*
pertineant;nam pertinent ad ordinem,ut poſt unum eo ordine explicamus a- 4.
liud; Ad methodum uerò, dum ex uno notiore progredimur ea uia in inuen-
tionem,& explicationem alterius. Ex aduerſo ſi Methodus fuerit cum ratio- *Cum ratio*
cinatione,ea erit quadruplex,Syllogiſmus,Enthymema,Inductio,& Exemplũ, *cinatione.*
quæ communi Argumentationis nomine denotantur. Syllogiſmus deinde tri
plex eſt,uel omninò eſt Cathegoricus,uel penitùs hypotheticus,uel mixtus.In- *Cur Argu*
ſuper Cathegoricus uel eſt oſtenſiuus,uel dialecticus, uel Sophiſticus. Ratio *mento ſit.*
quaternarij numeri argumentationum hæc eſt;nam ratiocinando, uel progre- 4.
dimur ex toto ad partem per dictum de omni;uel de nullo, & inde conſurgit
ſyllogiſmus;Vel à partibus omnibus,ſiue actu ſiue facultate ſumptis,ad totum,
& dicitur Inductio;uel à parte conſimili nota,ad partem alteram, & dicitur E-
xemplum;uel quartò partim ex totò,partim ex partibus, progredimur ad par-
tem,& dicitur enthymema,nam dicitur progreſſus ex toto,quatenus utimur u-
niuerſali,dicitur ex partibus, quatenus id uniuerſale collegimus ex uarijs parti-
cularibus,ut ſi dixero Alcibiades noctu uagatur, eſt itaq; fur, mente ſeruo eam
maiorem,quicunque noctu uagatur, eſt fur, quæ colligitur ex uarijs particula-
ribus experientia notis in multis.Hinc Enthymema uim habet multorum
exemplorum;Et quia non ambas proferimus propoſitiones,ideò di-
citur Syll. detruncatus & nomen recipit ex cogitatione, quo-
niam uim includit per enunciationem mente ſeruatam.

Non ualemus imaginari plures progreſſus, faculta-
te inferendi præditos,nam ex uno toto diſtin-
cto,ad aliud totum, cum aliquo nexu ne
ceſſitatis progredi non ualemus,
cum ea ſint ſeiuncta, nec con
ſideretur aliquid uel com
mune uel conſimile,
ea nectens, &
ob id ge-
nera
argumentorum non ſunt plura, quæ
ego in compendio Logicæ di-
ſtinctiùs ex-
plica-
ui.

INSTRV-

DE RERVM DEFINITIONIBVS
INSTRVMENTVM LOGICVM
Addiſcendi.

- Vel refertur ad diſtributionem partium diſciplinæ, & eſt ORDO.
  - Vel eſt ſimplex
    - Vel inſtitutum ordinãtis eſt inuenire partes earumq́; rationẽ afferre, & utitur Reſolutione, cum prænotione finis, reſpondente ordini appetitionis.
    - Vel inſtitutum ordinantis, inuentis partibus, eſt alios inſtituere, & diſtinctè diſciplinam tradere, & utitur Cõpoſitione, reſpondente ordini cõpoſitionis naturę.
  - vel Mixtus
- Vel ad explicationem attinentium ad diſciplinam, & dicitur Methodus, & Via
  - Vel vniuerſalis, & eſt tota diſciplina, Methodo tradita.
  - Vel Particularis
    - Vel eſt cum ratiocinatione
      - Vel ex toto ducit ad partem, & eſt Syllogiſm[9].
        - Vel omninò eſt cathegoricus.
          - Vel eſt oſtenſiuus.
          - Vel Dialecticus.
          - Vel Sophiſticus.
        - Vel omninò hypotheticus.
        - Vel mixtus.
      - Vel ex partibus omnib. ad totum, & eſt Inductio.
      - Vel ex parte ad partem, & eſt Exemplum.
      - Vel partim ex toto, partim ex parte ut Enthymema.
    - Vel ſine ratiocinatione
      - Vel eſt per prima abſolutè.
        - Vel ea prima cõſiderãtur, tamquã unũ totũ, vel commune genus, & oritur Diuiſio.
        - Vel conſiderãtur, ut ſimplicia cõponentia, & oritur Compoſitio definitionis.
      - Vel per prima nobis tãtùm.
        - Vel ea cõſiderantur, ut plura redigenda in unũ, & eſt Cõpoſitio, oppoſita Diuiſio ni cõmuniũ.
        - Vel tanq̃ unũ redigẽdũ in ſua principia, & oritũ Reſolutio.

Ordo itaq́; ſimplex, duplex eſt, Compoſitionis & Reſolutionis.
Methodus cum ratione 4. Syllogiſmus, Enthymema, Inductio, Exemplum.
Methodus ſine ratiocinatione 4. Definitio, Diuiſio, Compoſitio, Reſolutio.
Genera Logica inſtrumentorum ſex, Ordo, Argumentatio, Definitio, Diuiſio, Compoſitio, Reſolutio.

DEFI-

DEFINITIONES.

INſtrumentum Logicum eſt concauſa, per quam breuiùs, diſtin-
ctiùs, faciliùs, & veriùs, diſciplinas addiſcimus, vel alijs manife- *Inſtrumen tũ Logicũ.*
ſtamus. Ordo eſt congruens diſpoſitio plurium, vel diſciplina- *Ordo.*
rum, vel partium eiuſdem diſciplinæ, cùm inter ſe, tùm ad unum
primum, ex rerum Natura à dirigente deprompta, vt diſciplinæ
pro facultate Naturam rerum emulentur, diſtinctèq; legentium
animis eam offerant. Ordo Compoſitionis eſt congruens diſpoſitio plurium, *Compoſitionis.*
vel diſciplinarum, vel partium, cùm inter ſe, tùm ad vnum primum, origini re-
rum reſpondens, vt diſtinctè addiſcentes inſtituantur. Ordo Reſolutionis eſt *Reſolutionis.*
congruens diſpoſitio plurium, vel diſciplinarum, vel partium, cùm inter ſe, tùm
ad vnum primum appetitui agentis reſpondens, vt per rationem, ex fine ſum- *Methodus.*
ptam, refulgeant partes redigendæ in ordinem. Methodus vniuerſalis eſt
diſciplina tota, Methodo tradita: Methodus particularis eſt via, qua arte per *Argum.*
nobis nota, in cognitionem latentium progreditur. Argumentatio eſt ratio rei
dubiæ fidem faciens. Siue Argumentatio eſt ratio, qua ex nobis notiore, in laten
tius progredimur. Inſita enim via eſt ex notioribus nobis, vt dicitur in procœ-
mio primi Phy. Syllogiſmus eſt ratiocinatio, in qua poſitis quibuſdam, neceſſa- *Syllogiſm.*
riò per ea quæ poſita ſunt, aliud ſequitur; ſiue ex forma connexionis eorum, a- *Dem.*
liud ſequitur. Demonſtratio eſt Syllogiſmus generans ſcientiam, conſtans ex
primis, veris, immediatis, notioribus prioribus, & cauſis concluſionis. Syllogiſ- *Syll. Dialecticus.*
mus dialecticus eſt Syllogiſmus opinionẽ pariens, cõſtãs ex his, quæ probabilia
ſunt. Probabile eſt, quod approbatur vel ab omnib. vel à plurib. uel à ſapiẽtib. et *Sophiſtic.*
ab his, vel ab omnibus, vel à pluribus, vel à maxime fama cõſpicuis. Syllogiſmus
ſophiſticus eſt ſyllogiſmus vel verè vel apparens, aptus decipere, uel per appa-
rentem Syllogiſmi formam, uel per principia, quę apparent uera, cum non ſint. *Enthymema.*
Enthymema eſt ratio, in qua ex toto per plures partes noto, partem aliquam in
ferimus. Inductio eſt ratio, per quam ex partibus omnibus uel actu uel faculta-
te aſſumptis, totum inferimus. Exemplum eſt ratio, per quam ex parte nota alte *Inductio.*
ram partem conſimilem inferimus. Diuiſio eſt Methodus, qua ſumpto commu *Exemplũ.*
ni toto, id per proximas oppoſitas & ſecundum ſe differentias diuidimus, ut in *Diuiſio.*
contentorum ſub eo inuentionem ducamur. Definitio eſt Methodus, qua per *Definitio.*
inuenta ſimplicia principia quid uel propter quid explicantia, in rei de- *Cõpoſitio.*
finitæ notitiam ducimur. Compoſitio eſt Methodus, qua ex parti-
bus confusè notis in notitiam totius communis eleuamur. Vel
Compoſitio eſt Methodus, qua per communia compe-
tentia partibus confusè nota, in notitiam ipſius
communis eleuamur. Reſolutio eſt Metho-
dus, qua compoſitum confusè notum, in *Reſol.*
Elementa eius reſoluentes, in noti-
tiam Elementorum ducimur,
ex quorum inuentione
diſtincta compoſi-
ti notitia con
ſurgit.

DE RERVM DEFINITIONIBVS

ANNOTATIONES.

ANIMADVERTENDVM primò, quòd ego pertinentia ad ordinem, in Introductione ad Ciuilem Scientiam, & in Comite Politico exactè explicaui. Definitiones autem cęterorum inſtrumentorum non magni ſunt ponderis, ideò eas breuiſſimè protuli, nec mihi fuit curæ varias referre. Animaduertendum ſecundò, Ratiocinationẽ non eſſe conditionem neceſſariam methodi, adeò vt in eius ratione includatur, ut perperàm nonnulli putant. Quod patet ex diuiſione, quæ ab Ariſt. in procœmio de anima cont. 5. nuncupatur Methodus, cum tamen non includat rationem. Quod ſi Alexander (referente Simpl. in procœmio Phy) & Philop. dixére, Methodum includere rationem, ipſi non de quauis particulari Methodo loquebantur, ſed de uniuerſali, quæ eſt ſcientia tota Methodo tradita. Tertiò animaduertendum, quòd Ariſt. loquens in Logica de inſtrumentis ſcientiarum, præſertim de Argumentatione loquutus eſt, cum qua, nimirùm cum demonſtratione, definitio iungitur, quoniam Methodus cum ratione magis Artificioſa eſt, & maiori eget explicatione: De cęteris eſt loquutus, quatenus huic opem ferunt, ut de Diuiſione, & Compoſitione in 2. poſt. Ordo parum artis includit, in ordine enim naturam ſequimur, ideo Ariſt. fuit ſatis affirmare & monere, Ordinem ex Natura eſſe petendum, quod ſæpè fecit, ut in Introductione ad Moralem Philoſophiam patefeci.

Ratiocinatio non eſt conditio neceſſaria Methodi.

Ordo parũ Artis includit.

PRIVATIO DISTINCTIONES.

VSVRPATVR nomen Priuationis nonnunquam pro contrario deteriore;in qua ſignificatione in 1.Phy. ait Ari. Contrariorum unum continere,& eſſe exceſſum, alterum uerò contineri & eſſe defectum, & lucidiùs hoc indicauit in tertio Phy.cont.5.Nonnunquam uerò uſurpatur pro abſentia formæ: & tunc etiam uſurpatur multipliciter: non nunquam enim uſurpatur pro quouis denotato per particulam priuatiuam,ut ait Ariſt.in 5. Metaph.27.quæ particula apud Græcos eſt.α. apud latinos, in, & huius modi Priuatio ualet competere omnibus; & denotat bonum,ſi remouet malum;denotat autem malum, ſi remouet bonum.

Priuatio denotat,et malum,et bonum.

Sic Deus dicitur infinitus,immobilis immateriatus:Homo inuidus,iniuſtus, & ſic de cæteris,adeò ut ſic dicatur de omni negatione, quæ cum priuatiua particula denotatur,ut uox dicitur inuiſibilis. Nonnunquam autem uſurpatur preſſiùs, pro remotione aliqua ab eo,cui id non repugnet: & hoc contingere poteſt uarijs modis.Primò pro his,quę non reperiuntur,& apta ſunt reperiri per creationem,ueluti dicimus creationi Mundi, eius priuationem præceſſiſſe. Secundò pro eo cui non repugnat forma ratione generis remoti,ut Planta eſt cęca. Tertiò,cui non repugnat ratione generis proximioris,ut Talpa dicitur cæca. Quartò,cui non repugnat ratione propriæ ſpeciei, repugnat tamen ratione temporis,ut catuli,dum oriuntur,cum non uideant,dicuntur cęci:Quintò,cui non repugnat nec ratione propriæ ſpeciei,nec ratione tēporis, ut ſi catuli poſt primos dies non uident,iudicantur cęci.

Verior priuatio triplex dict.

Et hæc eſt uerior Priuatio, quæ uſurpatur tripliciter,nimirùm pro abſoluta remotione formæ, pro diminutione, & pro deprauatione,ut ait Auer.3. de cælo con. 25. Maximè tamen propriè Priuatio eſt ea,quæ formam remouet à proprio ſubiecto, apto eam habere, & in tempore congruente,quæ Priuatio uel ſubiecto competit per uiolentiam,uel per naturā. Inſuper uel competit Compoſito quod actu eſt,ut homo dicitur cęcus, & ignarus;uel Primæ Materiæ,in qua conſiderantur duo gradús priuationum,quorum unus comitatur naturam materiæ, per quam dicimus materiam eſſe priuatam omni forma,& aptam recipere omnem.

Duo gradus priuationū materiæ.

Quod priuationum genus in quatuor primò diſtribuitur, quatenus materia primò eſt apta recipere quatuor formas Elementotorum,ob quas ab Ariſt.in 4. de Cęlo 37. dicitur quadruplex. Alter priuationum gradus,materiæ competens,conſurgit ex diſpoſitionibus proprijs formarum,quarum ſunt priuationes.Gradus primus reſpondet generi materiatarum formarum.Alter uerò reſpondet ſingulis materiatis formis. Primus gradus nec fit;nec interit,ſed comitatur materiam;nec reſpondet uniformæ, ſed generi earum.Alter uerò incipit & deſinit pro ſingulis,de quo loquitur Ariſt.in 1. Phy.82.inquiens,Materiam per priuationem gigni & interire. Qui ſecundus gradus etiam diuiditur,quia uel antecedit formæ,uel ſequitur interitum eius.Inſuper uel remouet formam ſolam,non autem facultatem,uel etiam facultatem.

DEFINITIONES.

PRIVATIO eſt ex ſe non ens, ex accidenti ens. Inſuper Priuatio eſt principium generationis ſecundum ſe, rei autem genitæ ex accidenti. Prætereà Priuatio ſecundum ſe eſt turpitudo, & malum, ex accidenti autem eſt bonum aliquod. Inſuper Priuatio cũ ex ſe neque numeretur inter ea quæ ſunt, neque ſit hoc aliquid, cum tamen materiæ competat, eſt terminus à quo generationis, ad quem verò interitus. Prætereà Priuatio cum ſit abſentia formæ, quia materiæ competit, eſt occaſio, vt formam appetat. Inſuper eſt abſentia formæ, ob quam materia redditur turpis, fit, & interit, & cum nil ſit actu, redditur omnia poteſtate. *Definitio potior.* Definitio potior priuationis, propriè ſumptæ, hæc eſt. Priuatio eſt abſentia formæ in ſubiecto apto eam recipere quando, & quomodo eam recipere aptum eſt.

ANNOTATIONES.

DE Priuatione cumulatè diſſerui in libris de Materia, propterea modò ſolùm capita nonnulla quàm breuiſſimè tangam. Conſidero primò *Priuatio a negatione ſeiũgitur.* Priuationem à negatione ſeiungi, quia negatio nil ponit, & ob id abſolutè ab Ariſt. inter non entia numeratur. Priuatio verò quamuis remoueat habitum, tamen conſignificat ſubiectum eius, ac ob id dicitur ens ex accidenti: negatio eſt cõmunior priuatione, de omni enim cęco dicimus, quòd non videt; at non omne non uidens dicitur cęcum, ut lapis. *Priuatio quomodo ſit forma.* Conſidero Secundò, quòd Priuatio dicitur modo quodam forma, ut in 2. Phyſi. 15. & in quinto Met. dicitur modo aliquo habitus; ſimiliter in quinto Phy. cont. 9. legitur, Priuatio ponatur contrarium, & monſtratur affirmatione, ut nudum, & nigrum; ideò quæritur, cum opponatur formæ, quomodo ualeat dici forma? Et dicendum eſt eam eſſe formam, & includere conditionem formæ, non ut opponitur formæ, ſed ut diſtinguitur à negatione, & eſt forma; Primò ut nectitur magna ex parte cum antecedente forma, ut ait Alex. in 1. Nat. q. Secũdò ut uſurpatur pro forma deteriore; Tertiò ut per eam modo aliquo denominatur ſubiectũ & materia, ut nudum; Quartò ut Priuatio propria conſurgit ex diſpoſitionibus ſubiecti proximi, præſertim tamẽ forma dicitur ea priuatio quæ eſt in ſubiecto quod actu eſt, & forma, deterior, de quibus dedit exemplum Ariſ. in quinto Phy. cõt. 9. inquiens ut nudum, & nigrum. *An detur priuatio priuationis.* Conſidero tertiò, quòd cum quæratur, an detur Priuatio priuationis? inquit Simpl. in primo Phy. Priuationem eſſe formæ, non autem priuationis, quia non datur abſentia abſentię, alioquin daretur progreſſus in infinitum. At dicendum eſt priuationis ſecundum ſe non dari priuationem, dari tamen dum conſideratur tanquam forma quædam, ut puer dicitur priuatus iniuſtitia. *Quomodo à priuatione ad habitum detur regreſſus.* Conſiderò quartò, quòd cum Ariſt. in poſt prædicamentis dicat, A priuatione ad habitum non dari regreſſum, & id in dubium uertatur, cum in primo Phy. ſtatuatur Principium generationis. Solui debet dubitatio, dicendo à priuatione, quæ eſt in ſubiecto in actu, quæ eſt poſt formã, & quę remouet formam & facultatem, nõ dari regreſſum; At à priuatione ordinata in formam, quæ attinet ad primam materiam, & ſolùm remouet formam, dari

poſſe;

poſſe; & ille non rectè dicitur regreſſus, quia illa forma non præfuit in materia, ſed progreſſus ad formam, cuius erat priuatio: propriè regreſſus erit per diuinam facultatem in Die vniuerſalis iudicij, dum mortui reſurgent. Quintò conſidero, quòd quamuis ſubſtantiæ non competat contrarium, tamen oppoſitio formæ & priuationis, quę contrarietas latè ſumpta dicitur, primò & propriè competit ſubſtantiæ. Ratio prima eſt, quia ei competit propriè ſumpta forma, cuius præſertim dicitur eſſe priuatio. Secunda, quia ea verſatur circa materiam, ad quam propriè priuatio pertinet. Sextò animaduertendum, quòd Priuatio non dicitur appetere formam, cum ei opponatur; dicitur tamen neceſſariò requiri, vt materia formam appetat, nil enim optat quod habet, vt dicitur in 1. Phy. 81. Et cum neceſſariò requiratur pro appetitu, non ob id dicitur cauſa eius, ſed conditio neceſſariò requiſita, Occaſio ob quam appetit, & principium: communius enim eſt principium, quàm cauſa. Nam cum Priuatio ſit abſentia, & ſecundum ſe non ens, non valet eſſe cauſa, ſed terminus, & Principium ſecundum ſe generationis, rei autem genitæ ex accidenti, cum eius non ſit pars. Quæritur tamen cum Priuatio non ſit verè cauſa, ad quam cauſam modo aliquo redigatur? Et dicendum eſt, quòd partim redigitur ad materiam, partim ad formam: ad materiam quidem, tamquam aliquid neceſſariò pro ea requiſitum, vt formam appetat: ad formam verò, vt eſt forma quædam, & modo aliquo diſponit materiam, eiq; denominationem tribuit, vt iam patefeci. At dum ex ſe, & propria ratione conſideratur, ea nec ad formam, nec ad materiam redigitur, ſed eſt principium propria conditione ab utriſq; diſtinctum, nam ſi propriè redigeretur, Principia non tria, ſed duo tantùm eſſent.

Subſtãtiæ maximè competit oppoſitio formæ & priuationis.

Quomodo priuatio redigatur ad causã?

CASVS, FORTVNA, ET SORS: DISTINCTIONES.

Caſus.

CASVS, Fortuna, & Sors adeò nectuntur, ut frequenter vnum pro altero vſurpetur. Et proptereà ſimul explicanda occurrunt. Caſus vſurpatur dupliciter, nonnunquam latè, ac ita etiam de Fortuna dicitur, nonnunquam preſſiùs, ut à Fortuna ſecernitur, de quo dicimus Caſum uerſari in agentibus per Naturam, Fortunam uerò in agentibus cum ratione & ſelectione. Inſuper Caſus uſurpatur, uel propriè, ut apud Ariſtotilem, de quo erit ſermo, uel minus propriè, ut apud Empedoclem, Democritum, Leucippum & Epicurum, ex quorum ſententia ea quæ fiunt ſecundum quendam naturæ impetum, & ex neceſſitate materiæ dicebantur caſu fieri, ut caſu Democritus dicebat gigni Mundos, ex fortuita conſpitatione atomorum in immenſo vacuo.

Fortunæ octo modis uſurpatur.

Fortunæ nomen præſertim octo modis vſurpatur. Primò enim Fortunæ bona frequenter Fortunæ nomine denotantur, ueluti dũ dicimus tenues & anguſtas fuiſſe Fortunas Socratis, & Ariſtippi. Secundò pro quauis conſequutione bonorum Fortunæ, in qua ſignificatione dicimus Philoſophos eſſe infortunatos, quoſdã verò mercatores Fortunatos. Tertiò pro quauis proſpera uel aduerſa adeptione finis, quem ſibi agens propoſuit, veluti Principes, duces exercituum, & Rerump moderatores, dicuntur Fortunati, vel infortunati. Quartò propriè apud Ariſtotelem pro cauſa agente cum ratione, dũ aliquid præter inſtitutum extra ſemper & frequenter attingit. Quintò vſurpatur non pro cauſa, ſed pro eo quod cauſæ agenti extrinſecùs contingenter occurrit, ueluti Fortunam dicimus, ut Fodienti terram acciderit, quod alius eo loci Theſaurum depoſuerit. Sextò pro cauſa latenter in aliud operante, in qua ſignificatione in lib. de Mundo legitur, Deum Fortunæ nomine denotari, & Romani ignoto Deo Templum erexerunt; & D. Aug. ait, Fortunam eſſe occultum ab occulto. Septimò vſurpatur pro conditionis cuiuſcunq; rei adeptione & participatione, in qua ſignificatione Simpl. in 2. Phy. ait, ubi diſtinctio, & participatio, ibi fortunæ locum habet: diſtinctio autem, & participatio cunctis competit præter quàm Deo. Sic Apollo Phaetonti dixit,

Sors tua mortalis, non eſt mortale quod optas.

Octauò uſurpatur pro Caſu, ueluti apud Ariſt. in 1. Rhetoricorum dicentẽ, De his quæ contra Naturam fiunt, nil attinet hoc loco ſubtilius diſputare, vtrũ à Naturæ aliqua ui, an ab alia quadam cauſa gignantur, nam Fortuna etiam eorum omnium uideri cauſa poteſt &c. Similiter, inquit, Fortunam eſſe cauſam, ſi cæteri fratres ſint deformes, vnus ſit formoſus, cum tamen id ex Natura pẽdeat. His etiam addere poſſumus, Fortunam dici ex Aſtronomorum ſententia de ſtellis earumq; conſtitutionibus, & aſpectibus: proptereà inquiunt in ſtellis fulgere Fortunam bonam & aduerſam; & aſpectus nonnullos eſſe Fortunatos, alios infortunatos. Prætereà diuiditur Fortuna ab Ariſt. in 2. Phy. in bonam & malam, & vtraq; eſſe poteſt uel mediocriter talis, uel cum aliquo exceſſu, & tunc dicitur infortunium, vel ualde proſpera Fortuna: Fortuna, quæ neutra ſit, non conſideratur, vt ſi homini tendenti in forum occurrat Mus, ideò negligitur, & ſolùm Fortuna bona, & mala conſideratur.

Sors.

Sors maximè affinis eſt Fortunæ, omne enim quod Forte Fortuna euenit, dicitur ſorte euenire; Sors tamẽ eſt latior, quàm

propriè

propriè ſumpta Fortuna. Dicitur enim Sors bona & mala etiam dum agens propter illum fine operatur, veluti piſcatores dicuntur bona ſorte multos cape re piſces, & venatores feras, quamuis eius finis gratia laborēt: Similiter in Ludis & nuncupatis Lottis rectiùs Sors, quàm Fortuna verſari dicitur. Et Sors etiam veluti Fortuna ſolùm dicitur de bona & mala, nam ea, quæ neutra eſt, negligitur, & per eam homo non denominatur.

DEF NITIONES.

DEFINITVR Fortuna à Speuſippo in lib. de definitionibus Platonis, quòd ſit motus ab occulto in occultum caſum quodam fe licis actionis cauſa. *Definitio fortunæ.* A Proclo uerò in expoſitione Timæi, quòd ſit poteſtas Dæmonica, congregans inuicem cauſas inter ſe diuulſas. Auer. 9. Met. con. 16. inquit, Fortunam eſſe qualitatē uitæ nobilis. Ex ſententia Senecæ Fortuna eſt Deus, quatenus latēter ea producit, quæ forte fortuna euenire dicuntur; Deus enim ut variorum eſt cauſa, varijs nominibus denotatur. Ex ſent. Ariſt. Fortuna eſt cauſa efficiens propter finem, cum ratione & ex accidenti, eorum, quæ nec ſemper, nec frequēter eueniunt. Caſus latè ſumptus eſt cauſa efficiens propter finem ex accidēti eorū, *Caſus.* quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt. Vt verò contradiſtinguitur à Fortuna, caſus eſt cauſa efficiens propter finem ſine præelectione & ex accidenti eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter euenire apta ſunt. Sors eſt cauſa efficiens *Sors.* propter finem cum præelectione, eorum bonorum uel malorum, quæ indefinitè & contingenter eueniunt.

ANNOTATIONES.

NON vagabor in explicandis attinentibus ad Fortunā & Caſum, quia latiſſimè in Philoſophia Ciuili de illis uerba feci: ſolùm pauca breuiſſimè referam. Conſidero primò pro intelligenda ſententia Ariſt. quinq; diſtinctionibus eſſe utendū. *Quinq; diſtinctiones.* Prima eſt cauſæ in quatuor genera. Secunda eſt cauſæ efficientis in operantem propter finē, & nullius finis gratià. Tertia eſt operātis propter finē, quia uel operatur cum ratione & ſelectione, uel ſine. Quarta, quia uel ſunt cauſæ eorū, quæ eueniunt & aut ſemper, aut frequenter, vel eorū, quæ nec ſemper nec frequenter eueniunt. Quinta, quia uel ſunt cauſæ alicuius ſecundū ſe, adeò ut id expetierint, vel ex accidenti. Ex his quinq; diſtinctionibus eliciuntur quatuor cómunia Caſui, & Fortunæ, & una differentia. *Quatuor cōmunia.* Cōmunia ſunt, ut ſint cauſę efficiētes, propter finē, ex accidēti; eorū quæ eueniūt extra ſemper & frequēter. differūt autē quia Fortuna attinet ad cauſam efficientē cū ratione & ſelectione: Caſus verò ad operantē per Naturā. Cōſidero ſecundò, quòd non inutiliter in definitionibus cùm Caſus, tùm Fortunę addi poſſet, quòd ſint cauſſæ bonorum, *differētia.* uel malorū. Nā ea, quæ nec bona, nec mala ſunt, negliguntur, nec de illis Fortunæ & Caſus nomine utimur. Conſidero tertiò, quod quamuis cùm Caſus, tùm Fortuna, per bonū & malū diuidi poſſint, ea tamen diuiſio magis Fortunæ congruit, quàm Caſui, quia Fortuna pertinet ad hominem, cui ſoli uerè bonum & malum ex mortalibus eſt aptum competere: hinc Sors quoq; propriè in bonam & malam diſtribuitur; cętera miſſa facio.

FRVSTRA

DISTINCTIONES, DEFINITIONES,

Et Annotationes.

Fruſtrà qd

CVM Caſu & fortuna adeò nectitur Fruſtrà, ut apud Græcos Caſus dicatur automatō, hoc eſt ipſum Fruſtrà, ideò Ariſt. loquẽs de Caſu, explicauit, quid ſit Fruſtrà. Fruſtrà eſt id, quod cum ordinatum ſit in finem, nõ conſequitur finẽ, cuius gratia paratũ eſt. Dicitur Fruſtra de Materia, de Efficiente, de Inſtrumentis, de Spe, de Appetitionibus, & de rebus effectis, ordinatis tamen in ulteriorem finem, dum illũ non conſequuntur. De ultimo fine non poteſt dici Fruſtrà; cum in ulteriorem finem non dirigatur. De forma etiam minus propriè dicitur Fruſtrà, nã ſi adeſt forma, adeſt formatum, cuius gratia parata eſt, ſolùm de cauſa dicitur Fruſtrà cum relatione ad vſum eius, ut fruſtrà dicitur prochritudo, dum eius nullus eſt vſus. Aliquid poteſt dici fruſtrà dupliciter uel cum relatione ad inſtitutum agẽtis, uel abſolutè: per relationem ad inſtitutum agentis eſt, dum à ſcopo recedit, quamuis aliud conſequatur: abſolutè uero, dum efficiens nil penitùs conſequitur, ueluti ſi agricola cupiens Plantare arborem, effodiat terram; & curis alijs detentus, eam non plantet, abſolutè fruſtrà laborauit: at ſi fodiens inueniat Theſaurum per relationem ad finem eius à quo recedit, fruſtra dicitur effodiſſe; verùm quia Theſaurus eſt ei utilis dicitur, non fruſtrà effodiſſe adeò ut id ſecundum ſe ſit fruſtrà, ex accidenti utile. Inſuper Fruſtra eſt communius Caſu, nam omnis Fortuna & Caſus, ut ſunt receſſus à ſcopo dicuntur fruſtrà, at non uiceuerſa, multa enim ſunt fruſtrà, ſiue caſu, & Fortuna. Prætereà cõſidero. Fruſtrà etiam diſtingui à Caſu, quia Caſus, & Fortuna magis dicuntur de cauſis; Fruſtrà verò de receſſu à ſcopo. Inſuper Fruſtrà ſolùm remouet adeptionem finis, nil autem ponit. Caſus autem, & Fortuna addunt adeptionem alterius præter inſtitutum operantis. Prætereà Fruſtrà magis refulget in homine, quàm in cęteris, tum quia magis conſpicuè operatur propter finem, tum inſuper quia finis eius eſt præſtantior. Caſus verò contra ſe habet, propriè enim fulget in operantibus per Naturam. Hinc Fruſtrà magis cum Fortuna, quàm cum Caſu nectitur. Et dum Caſus apud græcos dicitur ipſum Fruſtrà, tunc latè vſurpatur, vt etiam dicitur de Fortuna. Demùm conſidero de ſolo Deo non poſſe dici, quòd ſit fruſtrà. Ratio eſt, quia ipſe ſolus abſolutè eſt gratia ſui, & finis poſtremus: Solùm de muneribus eius poſſumus dicẽre, quòd ſint fruſtrà, ob defectum recipientium, ut fruſtrà Deus inſpirare dicitur in corda obſtinatorum.

Fruſtrà dupliciter.

Fruſtrà cur magis competit homini, quàm cæteris.

MEN-

MENSVRA DISTINCTIONES.

PRO notitia attinentium ad Menſuram, quatuor occurrunt conſideranda. Primum, quid ſit menſurabile? Secundũ; quo per repetitionem menſuretur? Tertium, à quo ordiendum, dum menſuratur, num à non gradu, uel à ſupremo? Quartum, per quid potentia uel impotentia circumſcribatur, num per maximũ, quod poteſt, uel per minimum quod non poteſt, uel per aliud aliquid. Hæc profectò debent diſtinctè conſiderari, & non confundi. Ordiens autem à Menſura, ea eſt duplex, vna interna & dicitur Menſura menſurata, altera externa, & eſt Menſura menſurans; ſic Ariſt. in 4. Phy. cont. 102. unà cum Pythagora numerum diuiſit in numeratum, & numerantem. Præterea quia Menſura competit rei, quę uel propriè, uel latè quanta eſt, & quantitas eſt duplex, vel continua, uel diſcreta, ideo duplex eſt menſuræ genus, unum quanti continui, alterum diſcreti. Menſura quanti diſcreti prior eſt, cum diſcretum ſit prius continuo, ut rectè enunciauit Auer. 10. Met. cont. 2. & ſæpè hoc indicauit Ariſt. veluti in primo poſt: inquiens, Vnitatem ſimpliciorem, & priorem puncto. Loquendo de menſurabili, ſi prima capita cõſideramus, ea duo ſunt, nimirùm diſcretum, & continuũ; ſi uerò diſtinctiùs contenta ſub eis conſideramus, multi aiunt menſurabilia eſſe quinq; nempè Magnitudinem, Multitudinem, Põdus, Perfectionem, & Morã. Alij his addunt ſextum nimirum Intenſionem, quæ modo aliquo diſtinguitur à perfectione. Intenſio enim pertinet ad gradus exiſtentiæ, Perfectio verò ad gradus uariarum eſſentiarum, dum propriè uſurpatur poteſt tamen Intenſio dici modus quidam perfectionis. At deeſſe uidetur genus ſeptimum, & eſt Poſitio corporũ, excogitatum à Damaſcio, & à Simpl. approbatum in 4. Phy. in digreſſionibus de Loco, & Tempore. nam Locus dicitur menſura naturalis poſitionis corporum, quæ naturalis poſitio menſuratur per diſtantiam à cęlo & centro. Menſura menſurans à Simplicio in calce digreſſionis de loco quadruplex ſtatuitur, nam datur numerus menſurans diſcreta; magnitudo menſurans. continua; Locus menſurans poſitionem corporum, & tempus moram ab ortu, cum quo tempore, & menſura moræ nectit æternitatem tanquam exemplar temporis, & duo media, quæ nuncupantur ab eodem Simpl. Vita, quæ dicitur menſura propria Animæ, & Vniuerſitas, quæ dicitur menſura moræ Cęli. Theologi locum non numerant inter menſuras, ſed ſeorsùm à tempore numerant Aeuũ, ut ex æternitatis, & æui explicatione patebit. His ego addendam puto Menſuram recti, & obliqui, quæ regula dicitur, ueluti lex eſt regula humanarum actionum. Rectum dicitur menſura ſui & obliqui, & Prudentia ac Sapientia menſuræ dicuntur, ut elicitur ex. 10. Met. cont. 5. Similiter in eadem ſignificatione Auer. eo loci ait, Deum eſſe Menſuram rerum, & Ariſto. albedinem nuncupat menſuram colorum, nam per relationem ad ſummum tanquam ad rectum, mẽſurantur cætera, quatenus uel magis uel minus conformatur cum eo.

Pro menſura quatuor conſideranda.

Menſura interna, et externa.

Menſurabile 2.

Quincuplex.

Sextã additur.

Septimũ.

Menſura, menſurans. 4.

Menſura quinta.

DEFI-

DEFINITIONES.

Menſura menſurata. Menſura menſurans per repetitionem. Menſura pro regula. Menſura pro eo à quo ordiri debeamus. Menſura potentiarũ.

MENSVRA eſt regula, qua quantum quidque ſit cognoſcitur. Menſura eſt primum & minimum cuiuſq; generis menſurabilis, quo quantum ſit quodcunq; eius generis cognoſcimus. Menſura eſt regula, qua obliquitates, & rectitudines iudicantur. Hæc confuſè ſint dicta, at diſtinctiùs progrediens dico. Menſuram menſuratam eſſe conditionem rerum aptam menſura menſurãte, ſibi recta ratione reſpondente menſurari & cognoſci. Menſura menſurans, per cuius repetionem unumquodq;, quantum ſit, cognoſcimus, eſt primum & minimum vel abſolutè vel ſecundum ſenſum, nobiſq; notum, cuius repetitione quantum ſit quodcunque eius generis cognoſcimus. Sic pondera, numeri numerati, extenſiones, & intenſiones menſurantur. Menſura, ſumpta pro regula, eſt exacta, certaq; ratio, per quam cunctorum illius generis obliquitates, & rectitudines iudicare valemus. Sic Lex eſt menſura humanarum actionum. Recta ratio Artis, eſt menſura eorum quæ arte conſtant. Ad hoc menſuræ genus redigitur id ſupremum in quolibet genere, dũ per acceſſum ad illud vel receſſum iudicamus perfectiones, vel intenſiones rerum, & oppoſita. Declarando, tertiò, à quo ordiri debeamus, dum perfectiones rerum vel intenſione menſuramus? dicendum puto, quamuis id ſemper fiat cum quadam relatione ad primũ & ſupremum, tamen perfectio propriè menſuratur per receſſum à non gradu: imperfectio verò per receſſum à ſupremo. Non recedere à nõ gradu eſt eleuari ad primum, quod perfectionem denotat: recedere verò à primo, eſt labi in deterius, quod imperfectionis eſt conditio. Hinc Ariſt. in primo de cælo. 16. dixit. Putandum eſt præter corpora nobis proxima, alterum reperiri ſecretum, tanto honorabilius, quanto plus diſtat ab his, quæ hic, Indicans perfectionem menſurari per receſſum ab infimo, & à non gradu: ſic Poſitio per poſitionem, Priuatio per priuationem explicatur: & hoc experiẽtia & uſu redditur notum. Quartò, ſi loquimur de eo per quod potentia vel impotentia definiatur, ſententia eſt Ariſt. in 1. de Cęlo, Potentiam menſurari per maximum ſecundum virtutẽ quod poteſt; Impotentiam verò per minimum ſecundum uirtutem quod non poteſt. Calculatores verò putant utrumq; menſurari per minimum quod non poteſt.

ANNOTATIONES.

Unitas Principiũ menſurarum.

ANimaduertẽdum primò, Vnitatem eſſe principiũ cuiuſcunq; mẽſurę, ut dicitur ab Ariſt. in 5. Met. cont. 12. & in decimo Met. cõt. 1. Ratio eſt, quia Mẽſura primò & propriè cõpetit quãto: Quantorum primum, & ſimplicius, eſt diſcretum: Diſcreti principium eſt Vnitas: Sic Geometrica in numeros reſoluuntur. Hinc vna uncia, unum granum, & ita de cęteris, dicuntur menſurare eã, quæ ſunt ſui generis. Conſidero ſecundò, Id vnum, quod menſuræ eſt principium, debere eſſe nobis notum. alioquin per id non cognoſceremus alia. Addo tertiò, Id unum debere attinere, & referri ad quantum; quoniam quanto competit ſecundum ſe Menſura; cęteris autem, ut includunt conditionem aliquam quanti, vt docet Ariſt. 10. Met. con. 2. Inſuper quartò, Id unum debet eſſe

ſimplex,

ſimplex,primum,& indiuiſibile,vel abſolutè, vel ſecundum ſenſum, alioquin minorum non daretur menſura. Hoc docet Ariſt.10.Met.cont.3.& in 8. Phy. cont.76.inquit, Omnia menſurari primo; & quia motus in orbem eſt primus; ideò dicitur Menſura cęterorum,qui etiam quatenus eſt velociſſimus, dicitur minimus.Addo quintò, Id vnum debere eſſe illius generis, cuius eſt id quod menſuratur,vt ponderum pondus minimum,motuum motus,& ſic de cęteris, vt elicitur ex 4.cont.decimi Met. Conſidero Sextò, quòd ſcientiæ & ſenſus dicuntur menſuræ ſenſibilium,& ſcibilium, quatenus eis obiecta iudicantur, & potiùs ſunt menſuræ menſuratæ,quàm menſurantes, vt docet Philoſophus 10. Met.cont.5.Ratio eſt,quia ſenſus, & ſcientiæ eatenus ſunt veræ, quatenus res ſunt; ideò earum veritas,& mendacium per res menſurantur. Hinc in prædicamento ſubſtantiæ ait Philoſophus,opiniones eatenus veras,& falſas eſſe, qua tenus res ſunt,vel non ſunt. Inſuper Septimò animaduertendum eſt, Cuncta, quæ ſunt in Mundo præter Deum,pendere ex alio,& primum aliquod ſupponere,& ob id cuncta præter Deum ſub menſuram abſolutè priorem cadere,& Deum ſolum eſſe à tali menſura abſolutè & ſecundum ſe immunem. Octauò conſidero, Menſuram eſſe duplicem, vnam ex rei natura, alteram ex parte noſtri depromptam, cum enim per menſuram noſcatur aliud, quia nonnunquam menſurata ſunt nobis notiora quàm menſurę, ideo nonnunquam per menſurata noſcimus,& modo aliquo menſuramus menſuras:hac ratione frequenter per motum menſuramus tempus,per locata loca, & per opera Deum,ut aptum à nobis participari.Demùm conſidero, quòd quamuis vniuersè dicendo menſuram eſſe primum, & minimum cuiuſq; generis menſurabilis, quo quantum ſit,quodcunque eius generis cognoſcimus, id poſſet modo aliquo extendi ad menſuram omnem,id tamen ſit confuſè & minus propriè: proptereà pro uitanda confuſione,& improprietate,diſtinctè ſunt explicanda, cuncta,diſtinctéq; conſiderandum quid ſit menſurabile,quid quo menſuratur; quid inſpiciendum,vt regulam;& à quo ordiendum ſit.

Scĩtiæ & ſenſus quo modo menſurę.

Sol' Deus eſt ſupra Menſuras.

AETERNITAS, AETAS, AEVVM, AETERNVM.

DIVISIONES.

HAE voces apprimè ſunt affines,& iunctæ,& ex mutua comparatione refulgent,ideò ſimul ſunt explicandę. Aeternitas,& Aeternum ſolùm differunt,ut abſtractum,et cõcretum. Aeternitas denotat abſtractum, Aeternum uerò concretum, græce *αἰδιο, αἰδιοτης*. Similiter Aeuum,& Aetas;nam Aeuum eſt cõcretum denotans ſemper ens, Aeuitas,quæ per ſyncopẽ dicitur Aętas eſt eius abſtractum,adeò ut ſi uim nominum conſideramus, Aeuum & Aeternum idẽ denotent,vt etiam Aetas,& Aeternitas: & propterea apud græcos non ſecernũtur,quãuis Theologi ſcholaſtici in diſtincta ſignificatione eis vtãtur. Et hoc nõ latuit D.Th.qui quol.5.Ar.7.dixit ex inſcitia linguæ græcæ prodijſſe, ut Aeuũ ab Aeterno ſecerneretur.Cũ itaq; æternũ & æuũ denotẽt eſſe ſemper, diuiditur æuũ ab Ari.in 1.de Cęlo cõ. 100.in particulare,& vniuerſale.Aeuũ particulare ſiue in parte,eſt periodus uitę,ſiue mora,& cõſeruatio ab initio ad finẽ,unicuiq; ſecũdũ propriã naturã cõpetens,in qua ſignificatione dicimus Cęſarẽ Auguſtũ

Aeternitas aeternũ

D.Th.

Aeuũ particulare.

M ſemper,

ſemper,& toto ſuo ęuo fuiſſe Fortunatũ,et hoc ęuũ in parte,uel eſt unius defini
ti indiuidui,ut Platonis,uel indiuiduorũ unius ſpeciei indefinitè ſumptorũ : per
primũ dicimus æuum Platonis fuiſſe octuaginta annorum:per alterum uerò di
cimus hominem poſſe viuere per centum & uiginti annos, conſiderando ma-
ximum,quod eſt aptum alicui competere.Ex aduerſo Aeuũ uniuerſale, & Ae-
ternum,denotans abſolutè eſſe ſemper,uel eſt rei corporatæ, uel rei ſeiunctæ à
corpore:ſi fuerit rei corporatæ,uel eſt rei numero æternæ, & ſecundum omnes
Aeuum partes,quales ſunt orbes Cęlorum,uel æternæ ſpecie uariabilis ſecundum par-
vniuerſa- tes,ut quatuor Elementa,uel congregati ex utriſq; , ut Mundus totus. Ex ad-
le. uerſo Aeuum rei ſeiunctæ à corpore etiam duplex eſt ; uel enim eſt Mentis ex
alio non pendentis,& huiuſmodi eſt ſolus Deus ; uel pendentis , & huiuſmodi
eſt genus motorum Cęli,ſub Deo ordinatorum.

DEFINITIONES.

AEternitas,ut diſtincta ab Aeuo,definitur à Boëtio in 5. de conſol.
quòd ſit interminabilis totius uitę ſimul,& perfecta poſſeſſio.Ae
Boëtius. uum,contradiſtinctum ab Aeternitate, definitur à Card. Gaet.
in 1.primi D.Th.q.10.quòd ſit unitas,immutabilis uitæ, muta-
bilitati coniuncta.Inſuper dicitur participatio æternitatis, in re
non uariabili ſecundum eſſentiam , uariabili ſecundum actio-
nem.Academiei aiunt,quòd ſit exemplar permanens temporis fluentis.Ariſt.in
1.de cœlo 100. definiens Aeuum particulare ſingulorum,dixit,eſſe finem con-
Aeuum tinentem tempus uitæ ſingulorum,cuius nihil eſt extra ſecundum naturam, &
vniuerſa- huiuſmodi æuum dicitur periodus ſiue curriculus uitæ. Definiens autem Ae-
le. uum uniuerſale Mundi,dixit eſſe finem,ac tempus uniuerſum, & perfectionem
Eſſe ſem- infinitum continentem. Vt autem diſtinctiùs cum Ariſt.gradus omnes definiã,
per. ita dicendum puto.Aeternum,quod Aeuum dicitur,& Aeternitas,quæ dicitur
Aeuitas,& per ſyncopem Aetas,eſt Eſſe ſemper.Eſſe ſemper contingit dupliciter,
vel in parte,vel abſolutè:ſi in parte,Aeuum eſt terminus , & circumſcriptio
per maximum definita,includens vniuerſum tempus , quo vnumquodq; mor-
talium per naturam ſeruari aptum eſt : Si autem Eſſe ſemper intelligatur abſo-
lutè;vel conſideratur id quod competit Deo;vel quod competit Mentibus, ſub
eo ordinatis; vel quod competit Cælo:ſi id quod competit Deo,dicendum eſt.
Aeterni- Aeternitas eſt ſemper ex ſe eſſe ſine diuiſione,& varietate,perfectionem vniuer
tas Dei. ſam,infinitiq; conditionem includens:Si conſideratur Aeuum competens Men
Mentiũ tibus,ſub Deo poſitis , id eſt Eſſe ſemper per participationem ac ita vt ex Deo
cęlorum. pendeat,perfectionem,ſibi propriam , infinitiq; conditionem ſine uarietate in-
Humana cludens.Aeternitas humanæ Mentis ſecùs ſe habet:nam ob nexum cum morta
Mentis. libus,ſubijcitur varietati,non eſſentiæ ſed operum , & eſt ſimilis Aeuo Angelo-
Cælorum. rum,conſiderato à Theologis.Aeternitas,Cęlo competens, eſt Eſſe ſemper unà
cum motu,infinitum tempùs includens.Hoc Aeuum vario modo competit pri
mo & ſupremo orbi,orbibus Planetarum,orbi mortali,& vniuerſo orbi,ut con
ſideranti redditur notum.

ANNOTATIONES.

Sententia Theologorum.

NOTANDVM primò eſt, quòd apud Platonem,& Ariſt. Aeternum ab Aeuo,& Aeternitas ab Aeuitate, ſiue à ſemper Eſſe, non ſecernuntur, ſed pro eodem vſurpantur. Theologi tamen Scholaſtici conſiderant hunc ordinem. Primam dicunt Aeternitatem;Secundum Aeuum;Tertium Tempus: Aeternitatem tribuunt Deo, Aeuum Angelis, Tempus rebus variabilibus, & mobilibus. Aeternitatem aiunt denotare conditionem ab omni prorſus varietatę immunem;Tempus conditionem varietati penitùs obnoxiam;Aeuum conditionem medio modo ſe habentem,quæ ſecundum eſſentiam non varietur,ſed varietur ſecundum actiones Et quamuis de his communibus conſentiant, de varijs tamen adnexis diſſentiunt, vt diſtinctiùs retuli in lib. de Communibus Affectionibus. Conſidero Secundò, quòd Deus ita eſt æternus, vt ſit ipſa æternitas; hinc Ariſt. in 12. Met. cont. 39 inquit, Dicimus enim Deum eſſe Animal ἀΐδιον, hoc eſt æternum, optimum, quare vita,& æuum continuum, & æternum competit Deo, hoc enim Deus eſt &c. quibus verbis Ariſt. ſemper Eſſe, ſiue Aeternũ ab Aeuo non ſecernit,& Aeuum ſit ita competere Deo vt ſit ipſum æuum. Similiter Plato in Timæo inquiens, Tempus eſſe imaginem fluentem permanentis æternitatis, ſiue æui, inter ea diſcrimen non poſuit, veluti etiam Boetius æuũ ab æternitate non ſeiunctum tribuit Deo inquiens,

Deus eſt ipſa æternitas.

Qui tempus ab æuo ire iubes, &c.

Albertus Magnus.

Albertus Magnus in libro de cauſis inquit, Aliquid eſt æternum in ęternitate,& eſt ipſa æternitas vt Deus;Alia ſunt æterna in æternitate, et non ſunt ipſa æternitas, ut ſubſtantiæ ſeparatæ;Alia ſunt æterna, non tamen in æternitate, nec ſunt ipſa æternitas, ut Motus, Tempus,& Mundus. Animaduertendum tertiò, Academicos Deum abſolutè ſtatuere ſupra omnem menſuram,& eis ſolis menſuram tribuere, quibus competit diſtinctio aliqua & multitudo. Quæ cum primò competat Menti, ſub Deo poſitæ; iure ei primò pro menſura tribuunt æternitatem non participatam, Mentibus uerò participatis æternitatem participatam. Quæ æternitas eſt exemplar temporis; tempus uerò eius imago, perinde ſe habens ad obnoxia ortui & interitui, ac æternitas ad abiuncta à corpore,& permanentia. Inter Mentem & mortalia mediant Cęlum & Anima, quæ ut media ſunt per propriam naturam & conditionem, ita media aliqua menſurâ dicuntur prædita, quæ tamen proprio nomine caret; Propterea nomine extremorum modò æternitas, modò tempus dicitur: poſſet tamen ea animæ dici uita, ea autem cęli uniuerſitas. Adeò ut mora rerum Aeternitate, Vita, Vniuerſitate, & Tēpore menſuretur: quæ ſi communi temporis nomine nuncupentur, nil refert, ſolùm Lis erit de nomine. Aeternitatem aiunt deſinere in Anima, cuius eſſentia ęterna eſt, quæ cum ex ſe moueatur, includit motum primum,& tempus primũ, originem, principium ſecundi materiati motus,& temporis, & ob id anima dicitur conditionis mediæ. Eſt tamen ſupra naturam Cęli conſtituta, quia eſt ſupra ſenſum. Motus eius eſt ſpiritalis, & initium motus corporum. Cęlum uerò ſub ſenſum cadit,& ſecundo motus genere quod corporum eſt, mouetur, ideò animę ſubijcitur. Quartò animaduertendum, quòd ex ſententia Ariſto. in 4. Phyſic. Tempus non poteſt eſſe multiplex, ſed ſui conditione unum eſt, quia ſequitur motum primum, conſimilem,& uelociſſimum, qui unicus eſt: at Aeuum poteſt eſſe multiplex, quia denotat definitam rei moram, & vi-

Quatuor moræ menſuræ.

Cęlum ſubijcitur Animæ.

Tempus vnicum: Aeuum multiplex

DEFINITIONES.

VT variç de Tempore fuêre veterum Philoſophorum opiniones, ita variæ dari debent ex eorundem ſententia definitiones. Speuſippus (referente Plutarcho in 7. quæſtione Academica) definiens tempus dixit,eſſe quantitatem in motu incluſam. Alij Stoicorum dixêre eſſe interuallum motus. Plutarchus dixit tempus eſſe cauſam,vim,& originem,proportionis, & ordinis, cuncta quæ oriuntur continentis. Architas definiebat,quòd ſit dimenſio Naturæ Vniuerſi. Pythagoras(referente Plutarcho in 1. lib. de placitis Philoſophorum) dixit tempus eſſe ſphæram vniuerſi,quod etiam retulit Ariſt. in 4. Phy. 93. Simpl. illas duas nuper relatas opiniones in vnam redigit. Ex aduerſo autem Plutarchus in 7. quæſt. Academica ait, Interrogatus Pythagoras quid eſſe tempus? Vniuerſi Animam reſpondit. Nos conciliantes relationes pugnantes dicere poſſumus,Tempus ſumptum pro cauſa prima eſſe Animam vniuerſi; pro cauſa autem proxima,eſſe ſphæram vniuerſi per motum ſuum. Inſuper Anima dici poteſt tempus primum,& originale; Sphæram verò per motum ſuum eſſe tempus ſecundum,in præcedentibus explicatum ex ſententia Platonis. Alij de hoc conſenſerunt,quòd tempus ſit Motus; diſſenſerunt autem, quia nonnulli putârunt tempus eſſe motum Solis,vt Stoici. Eratoſthenes autem appellans Tēpus viam Mundi,dixit,Tempus eſſe motus omnes cęleſtium orbium, in unum conſpirantes. Anaximenes,& Anaximander definientes Tempus, dixerunt vniuersè eſſe motum quemcunq;. De his opinionibus varia legi poſſunt apud Plotinum in lib. de Aeternitate. Pindarus dixit Tempus eſſe diuinum aliquod exuperans omnes beatos. Quæ ſententia commendatur à Plutarcho in 7. q. Academic. Rodulphus dixit eſſe ſpatium deductum ex Cęli,Solisq; vertigine, quo omnium mobilium metimur agitationem, & viciſſitudinem. Plot. Enneade 3. lib. 7. qui eſt de Aeternitate,& Tempore inquit,Tempus eſſe actum Animę procedentem perpetuo quodam tranſitorio motu,ex una uita in aliam: ac ita eſſe imaginem mobilem immobilis Aeui,quod expreſſit Boëtius inquiens,

Qui Tempus ab æuo ire iubes.

Academici definientes, potiùs inſpiciunt tempus primum ſequens motum animæ,quàm tempus ſecundum,quia id principalius eſt,& origo alterius, ac in id definit æternitas. Ariſt. definiens Tempus dixit eſſe numerum primi motus ſecundum prius & poſterius. Hinc vt Aeternitas dicitur nunc ſtans, & permanens, ita Tempus dicitur nunc fluens: & aliud eſt nunc æternitatis, ab eo temporis.

Academici. Stoici. Architas Pythagoras. Cōcilium. Stoici. Eratoſthenes. Anaximenes. Pindarus. Rodulph. Plotinus. Academici. Ariſt.

ANNOTATIONES.

Dub.

CONSIDERO primò, quòd cum Tempus & Motus continua ſint male uidetur Ariſt. Tempus continuum definire per numerum, qui eſt quantitas diſcreta: nullum enim continuum eſt diſcretum, cum ſint oppoſita. Augetur dubitatio, quia Motus eſt infinitus; infinitum numerari non poteſt, ut dicitur in 3. Phy. Præterea omnis numerus eſt par uel impar; tẽpus nec par,

Sol.

nec impar dici poteſt. Pro ſolutione accipio diſcretum & continuum, ſiue numerum & dimenſionem non eſſe propriè differentias oppoſitas, ſed potiùs ſubordinatas; Nam diſcretum eſt ſimplicius, & prius continuo, & continuum in diſcretum reſoluitur. Hinc dicimus punctum eſſe unum, non autem contra; Similiter lineæ tribuimus binarium, & ob id Arithmetica eſt ſimplicior & abſtractior, quàm Geometria. Accipio Secundò, Motum menſurari ſtatuendo terminos eius, qui ſunt ipſa mutata & nunc, qui termini cum diuidi nequeant, numero ſolo menſurari poſſunt, & per eos menſurantur partes motus, eis terminatæ. Addo tertiò, Motum menſurari per animum, ratione præditum; animus autem menſurans numero utitur, ut ſuæ conditioni per terminos progredienti, magis accommodato. Ex his elicio primò iure Ariſt. tempus per numerum, motu ſimpliciorem definiuiſſe; Inſuper addo recta ratione id fuiſſe factum, cũ enim tempus pro fundamento ſit idem cum primo motu, & ab eo ſola ratione diſtinguatur, debet per definitionem propria eius ratio explicari, nam dum conſideratur, vt actus imperfectus, prodiens ex motore, receptus in mobili, motus dicitur, ut autem includit ſucceſſionem, prius & poſterius, & terminos uarios per nunc conſtitutos, dicitur tempus: illi autem termini & terminatę partes, per rationem ſolo numero denotantur, & ideò rectè tempus dicitur numerus. Et quamuis uniuerſus motus numero comprehendi nequeat; tamen quia id fit à nobis per rationem, & nos ſolas partes finitas comprehendimus, ideò ſecundũ partes mẽſurari poteſt, & numerus ſemper dierum, & horarum erit par, uel impar.

Iure Tempus p motum definitur.

An Tempus ſit numerus numerans.

At quæritur ſecundò, cum Tempus dicatur numerus, num ſit numerus numerans; uel potiùs numerus numeratus? Ariſt. in 4. Phy. 102. inquit eſſe numerum numeratum. Auer. in con. dubitans de hoc, ait Tempus ſecundum ſe eſſe numerum numerantem; ex accidenti autem eſſe numeratum à motu. At conſpicuè aduerſatur Ariſt. qui abſolutè dixit eſſe numerum numeratum. Dum autem abſolutè loquimur, & præſertim in definitionibus id debet intelligi, quod

Sol.

eſt ſecundum ſe, non autem ex accidenti, Soluens itaq; difficultatem dico Tempus diſtincta relatione, & conſideratione dici poſſe & numerum numeratum, & numerum numerantem. Cum enim tempus ſit fundamento idem cum primo motu, dum refertur ad nos, qui apti ſumus numerare, dicitur numerus numeratus, ac ita continuationem includit: dum verò refertur ad ſuum fundamentum, nempè ad primum motum, à quo ſola ratione diſtinguitur, per diſtinctam ſuperadditam rationem dicitur numerans illum. Nam anima per illud numerat motum, ſimiliter dum tempus refertur ad ſucceſſionem & fluxum cæterorum motuum, dicitur numerans, vt etiam motus primus eſt menſura cæterorum motuum, vt dixit Ariſt. in 8. Phy. Sic itaq; diſtincta conſideratione tempus dici poteſt, & numerus, & numeratus, & numerans.

An Feræ noſcant Tempus?

Inſuper quæritur, An iumenta & feræ noſcant tempus? Reſpondendum, quòd noſcunt fundamentum

nimirùm motum, & qualitates cum tempore iunctas, vt calorem, & frigus quatuor temporum anni: tempus autem ſecundum propriam formam, & vt numerum, non cognoſcunt. Sic partim per inſtintum naturæ, partim per confuſam temporis cognitionem, Galli gallinacei definitis horis canunt, & aues definitis temporibus mutant regiones. Varia quæri ſolent de Tempore, ut num potiùs ſit cauſa ortus, vel interitus? Quæ ſint ea, quæ menſurantur tempore? & alia ſimilia, quæ ego in lib. Communium Affectionum corporis Phyſici declaraui.

ANNVS.

DISTINCTIONES.

ANNVS eſt pars temporis, definitis terminis prædita. Qui annus eſt duplex, vel magnus, vel paruus; & cùm annus magnus, tùm paruus multipliciter vſurpatur. Pro quorum notitia accipiendum primò eſt, Annum, quaſi annulum, denotare quandam reuolutionem ab eodem ad idem, vel vnius definiti Planetæ vel omnium Simul conſpirantium, & inuicem iunctorum. Dico Planetæ, vt excludam reuolutionem Primi mobilis, diem conſtituentis. Si vſurpatur pro reuolutione omnium Planetarum, ſimul conſpirantium, ex definita quadā eorum conſtitutione, ad eandem ſiue conſimilem, dicitur Annus Magnus. Qui eſt duplex ex ſententia Academicorum, Vel Mundi, vel Animarum. Similiter qui ſtatuunt ſphæram octauam diſtinctam à primo mobili, vt multi Aſtronomorum aiunt per eam tardiſſimè motam conſtitui Annum magnum. Reuolutiones autem ſingulorum Planetarum, ſeorſùm conſideratæ, conſtituunt Annum paruum, qui poteſt & maior & minor eſſe pro varietate reuolutionis eorū. Veluti Virg. comparans annum ſolarem cum Lunari, nuncupauit Magnum, inquiens.

Annus 2.

Annus Magn. 2.

Intereà magnum Sol circumuoluitur annum.

Abſolutè tamen reuolutio propria ſolis nuncupatur Annus; Ea autem Lunæ dicitur Menſis. Nam præſertim pro diſtinctione partium temporis vtimur motu primo, motu ſolis, & motu Lunæ; cum horum reuolutiones ſint magis conſpicuæ, & maiorem pariant varietatem; & ea Solis reuolutio Annus Ciuilis nuncupatur. Lactantius in 2. ſuarum inſtitutionum ait, Chaldæos & Arabes, pro annis menſes numeraſſe. Apud nonnullos etiam quatuor anni tempora, nimirùm Aeſtas, Autumnus, Hyems, & Ver anni nomine denotātur, ſed minus propriè cum non ſint reuolutio vna, & completa alicuius orbis.

DEFINITIONES.

ANNVS communis, qui eſt Annus ſolis, & Ciuilis, definitur à Ptolomæo in 3. Almag cap. 1. quòd ſit interuallum temporis, quo Sol ſuo motu mouetur ab aliquo immobili obliqui Circuli puncto, donec ad idem redierit. Puncta autem reſtitutionis vocat ea, quæ per ſolſtitia & æquinoctia denotantur. Romulus Annum dicebat eſſe intercape

Annus ſolis.

Ptolomæ.

Romulus.

dinem

Annus paruum latè. *Ann' Magnus.* *Ex ſententia Platonis.*

dinem decem menſium, ſed minus rectè, cum non ſit reuolutio aliqua ab eodem ad idem. Annus Paruus, latę ſumptus, eſt tempus reuolutionis circumſcriptum per motum proprium cuiuſuis Planetę ab eodem ad idem. Hinc ſeorsùm & diuiſim patet, quid ſit Annus Saturni, Annus Iouis, & ſic de cęteris Planetis. Puret etiam, quomodo anni non ſint æquales. Annus Magnus vniuerſi qui etiam vertens dicitur, ex ſententia Platonis, eſt perfectus temporis numerus cum octo Cęli ambitus confectis ſuis curſibus ad idem ſe caput retulerint. Annus Magnus animarum ex eiuſdem Platonis ſententia, eſt menſura temporis, quo vniuerſus animarum numerus, à Stellis ad infera deſcendens, ad eaſdem intermedia purgatione redierit. Ex ſententia Aſtronomorum Annus Magnus eſt interuallum temporis, quo mobile ſub primo poſitum abſoluerit curſum ſuũ. Ex ſententia Empedoclis Annus Magnus eſt duplex, vnus Mundi Sphæri & eſt interuallum temporis, quo Elementa dominante amicitia in Mundo Sphæro iunctiſſima conſeruantur. Alter eſt Mundi Litis, & eſt inreruallum temporis, quo Elementa dominante Lite in mundo Litis cum mutua pugna ſeruantur. Ex ſententia Heracliti Annus Magnus eſt perfecta temporis Menſura, quo Mundus, ex igne genitus, ab eius initio ſeruatur, quouſq; iterum in ignem redeat. Et id ipſum dicendum eſt ex ſententia Stoicorum. Ex ſententia Democriti; Leucippi & Epicuri, Annus Magnus eſt interuallum temporis, à Mundi alicuius ex Atomis conſtitutione ad eiuſdem in Atomos reſolutionem.

Aſtronomorum. *Empedoclis.* *Heracliti.* *Stoici.* *Democrit'* *Epicurus.*

ANNOTATIONES.

Plato.

CONSIDERO primò, quòd Plato in Timęo inquit. Dies, Noctes, Menſes, & Annos eſſe partes temporis; Erat verò, & Erit eſſe ſpecies eius. Vt pertinet ad nuncupatas partes, illæ diſtincta conſideratione, & menſuræ, & partes dici poſſunt, cum ſint partes certa menſura præditæ. Vt verò pertinet ad præteritum & futurum, minus propriè dicũtur ſpecies. Tempus enim eſt vnũ, & continuum, eiuſq; vna eſt definitio, quod diſtinctis ſpeciebus non competit. Solùm ſimilitudine quadam dici poſſunt ſpecies, quatenus ſunt differentiæ quædam temporis, varietate aliqua præditæ. Ac ita variam quandam ſpeciem conſtituentes, rectiùs tamen illæ quoq; dicuntur partes temporis. Conſidero ſecundò, quòd cum Annus ſolaris, & ciuilis ſit reuolutio, qua Sol ſuo proprio motu ab eodem puncto ad idem redeat, à quouis puncto poſſet peti principium Anni: præſertim tamen principium per naturam diſtinctum eſt punctum uel Solſtitij, vel Aequinoctij, quæ ob id à Ptolemæo puncta reſtitutionis nuncupantur. Tertiò conſidero, quòd Linea, quæ Eclyptica dicitur, quia ſub ea fiũt Eclypſes duplex ab Aſtronomis ſtatuitur, Vna in ſphæra octaua, quæ aliquantulum mouetur per motum, quem tribuunt octauæ ſphæræ apprimè tardum. Altera in primo mobili nimirum in ſphæra nona; quæ immobilis dicitur, cum ſolo diurno motu moueatur, & conſimiliter ſemper ſe habeat. Et hanc conſiderare debemus pro conſtituendo vero Anno ſolari, quæ etiam denotatur per Anni definitionem. Hinc Annus dicitur duplex; vnus verus, & eſt reditus ad idem pũctum in Eclyptica nonæ ſphæræ: alter apparens, & eſt reditus ad idem punctũ in Eclyptica octauæ ſphæræ. Quartò conſiderandum, quòd cum quatuor ſint principalia puncta reditus ſolis, duo Solſtitiorum, & duo Aequatoris, inde ortum ducunt quatuor opiniones de Principio Anni, quas retuli in lib. de Com-

Annus uerus & apparens. *De principio anni.*

munibus

munibus Affectionibus,quas, vt alia multa eo loci declarata, modò prætereò. Quintò conſidero,quòd Cicero in libro de ſomnio Scipionis inquit, Homines popularirer annum tantummodò Solis, ideſt vnius aſtri reditu metiuntur:re autem ipſa cum ad idem, vnde ſemel profecta ſunt,cũcta aſtra redierint, eandẽq; torius Cæli diſpoſitionem longis interuallis retulerint,tunc ille verè vertens annus appellari poteſt. *Cicero.* De quo magno Anno loquens Plato in Timæo inquit eſt tamen intellectu facile,quòd perfectus numerus temporis,perfectum tunc demùm compleat annum,cum octo ambitus, confectis ſuis curſibus, quos orbis ille ſemper idem,ſimiliterq; procedens,metitur,ad idem ſe caput retulerint. *Plato.* De eodem mentionem facit in libro de Regno inquiẽs, Vniuerſum hoc aliâs Deus ipſe regit, agitat,atq; reuoluit;aliâs verò dimittit;cum Mundi orbes competentia ſibi curricula temporis expleuerunt Mundus verò tunc vltrò ac libero motu contra mouetur. In Phædro ſubindicans Annum magnum animarum inquit,in idem vnde profecta eſt cuiuſq; anima annis decem millibus non reuertetur;ſi alas ante hoc ſpatium non recuperat,præter illius animam, qui philoſophatus eſt ſine dolo,vel vnà cum ſapientiæ ſtudio pulchritudinem amauit. De hoc Magno Anno cum ſim cumulatè loquutus in libro Communium Affectionum,nolo plura referre.

TEMPORA ANNI.

DISTINCTIONES.

VSVRPANTVR tẽpora Anni tripliciter. Primò uniuersè pro qualibet conſtitutione partium temporis, veluti dum tempora dicimus ſerena,humida,aduerſa,proſper; & ſic de cæteris. Secũdò vſurpantur pro diebus vigiliarum, ab Eccleſia conſtitutarũ, propè initia mutationis quatuor principalium quartarum anni, à quibus denominationem recipiunt. *Quatuor tempora.* Tertiò magis propriè vſurpantur pro quatuor principalibus Anni partibus, temperamento diſtinctis, prodeuntibus ex uarijs aſpectibus,& conſtitutionibus Solis:& de his eſt ſermo.

DEFINITIONES.

ANNI tẽpus eſt principalis portio annui curſus ſecundum ſenſum à cęteris proprio temperamento diſtincta. Inſuper Anni tempus eſt pars anni ſolaris,dum Sol ſuis radijs uario modo in mortalem orbẽ operatur,recedens uel accedens ad uertices contẽtorum ſub eo. Præterea Anni tempus apud nos inter Tropicos conſtitutos, eſt quarta anni portio, aliquo quatuor principalium Zodiaci punctorum circumſcripta,ob uariũ ſolis aſpectum temperamento uario ſenſibiliter prædita.

ANNOTATIONES.

Cur anni tempora quatuor.

CONSIDERO primò tempora Anni apud nos iure ſtatui quatuor, cum enim tempora Anni temperamento proprio diſtincta dicantur, quia temperamēta principalia ſunt quatuor; ideò iure etiam tempora Anni quatuor ſtatuuntur, quorum Aeſtas dicitur calida & ſicca; Autumnus frigidus & humidus; Hyems frigida & ſicca; Ver calidum & humidum. Aeſtas reſpondet igni, bili flauæ, & iuuentuti. Autumnus ætati conſiſtenti, inclinanti ad ſenium, aquæ, & Pituitæ. Hyems ſenectuti, Terræ, & bili atræ. Ver ſanguini, pueritiæ, & aëri. Conſidero ſecundò, tempora anni, relatis temperamentis eſſe prædita, contingere dupliciter; vel abſolutè ſecundum propriam naturam & conditionem, vt apud nos, qui degimus intra tropicum cancri & parallelum borealem; uel facta comparatione cum alijs anni partibus in ea regione; vt accidit uiuentibus ſub æquatore, apud quos omnia anni tempora inclinãt ad calidum & ſiccum, vel magis uel minus, & degentibus ſub Polis inclinant ad frigidum. Tertiò conſidero, Tēpora anni non apud omnes eſſe quatuor, ſed apud quoſdam eſſe octo, ut accidit conſtitutis ſub æquatore. Nam in eâdem ſolis reuolutione eis competunt duæ æſtates, cum Sol bis tranſeat per uertices eorum: Similiter duæ hyemes, cū ſol bis maximè recedat ab eis, & quatuor alia tempora intermedia reſpondentia duplici autumno, duplicíq; Veri. Animaduertendum quartò, quòd cum maximè propriè, quatuor anni tempora diſtinctionem propriam & conditionem ſeruent apud eos, qui colunt eam Terræ partem, quæ mediat inter tropicum, & parallelum uel borealem, ut nos, uel Auſtralem ut antipodes.

Anni tempora non apud omnes ſunt quatuor.

Principia quatuor tēporum.

De principio tamen eorum apud nos non omnes conſentiunt. Aſtronomi hæc ad cęlum referētes, conſiderant quatuor Zodiaci puncta, quæ cardines uocant, cum in eis fiat permutatio, & ea ſtatuunt principia quatuor temporum, adeò ut punctum ęquinoctij, quod eſt principium Arietis, ſit principium Veris. Pūctum Solſtitij, quod eſt principium Cancri, ſit principium æſtatis. Primum punctum Librę in ęquinoctio autumnali, ſit principium autumni. Et ſolſtitium hybernum principium, Capricorni, ſit principium hyemis. Alij putant relata quatuor puncta eſſe non initia, ſed media temporum anni, adeò ut initium Veris ſit in medio Aquarij, æſtatis in medio Tauri, Autumni in medio Leonis, Hyemis in medio Capricorni. Nonnulli initia temporum non conſtituunt in medio relatorum Signorum, ſed dicunt die uigeſimo tertio illius ſigni, fieri mutationem cuius opinionis eſt Marcus Varro. lib 1. de re ruſt. c. 28. Medici conſiderãtes tempora, ut referuntur ad ſanitatem, & morbum, & conſiderantes eorum temperamenta, tempora appellant uaria, ut eorum temperamenta ſunt uaria, adeò ut tùm longiora, tùm breuiora, tum permixta ea appellent. Populariter formantur hæc carmina.

Dat Clemens hyemem, Dat Petrus Ver Cathedratus,
Aeſtuat Vrbanus, Autumnat Bartholomaeus.

Clemens nouemb. 29. cathedra Petri 22. Februarij Vrbanus Maij 25. Barthol. 24. Auguſti. & Apud nonnullos hæc anni tēpora pro integris annis uſurpabantur & ſupputabantur, ſed minus propriè, cum unūquodq; eorum ſeorsùm non ſit integra reuolutio alicuius orbis, uel Planetæ.

MENSIS.

DISTINCTIONES ET DEFINITIONES SIMVL.

MENSIS eſt definita temporis portio, qua annum menſu-
ramus. Qui Menſis duplex eſt, unus Ciuilis, alter Natura- *Menſis 2.*
lis. Menſis Ciuilis eſt duodecima anni portio, quam ho- *Ciuilis.*
mines ſeruant, eáq; uruntur pro diſtinctiore notitia partiũ
uariarum anni, qui Ciuiles menſes æquales non ſunt, ſed
uel longiores, uel breuiores, ut Februarius Menſis Natura
lis etiam eſt duplex, unus Solis, alter Lunæ. Menſis Solis eſt *Naturalis*
duodecima anni Solaris portio, qua ſuo motu duodecimam Zodiaci partem,
ſignum unum includentem, decurrit. Menſis Lunæ eſt triplex, Vnus peragra-
tionis, Alter coniunctionis, Tertius conſpicuæ uiſionis. Menſis peragrationis
Lunæ eſt id tempus, quo Luna ſuo motu decurrit integrum Circulum ſignorũ
Zodiaci, qui etiam annus Lunaris dicitur, & id facit tempore uigintiſeptem die
rum cum tertia alterius parte ferè. Menſis coniunctionis, qui etiam Lunatio di-
citur, & in veteri teſtamento ſeruatur, eſt ea temporis portio, quæ inter unam
Lunæ cum Sole coniunctionem, & alteram intercipitur, & eſt interuallum à vi
ginti nouem dierum, & duodecim horarum ferè, nam variari poteſt aliquantu-
lum ob Eccentricitatem, vt aiunt Aſtronomi. Menſis conſpicuæ viſionis eſt id
tempus, quo Luna conſpici poteſt inter vnam cum Sole coniunctionem, & al-
teram: qui menſis minor eſt Menſe coniunctionis, quoniam ex Menſe coniun-
ctionis demi debet id tempus, quo Luna Soli proxima latet, & eſt trium ferè die
rum, & aliquando minus. Et de Menſe hactenus.

DIES.

DISTINCTIONES, ET DEFINITIONES.

DIEI nomen nonunquam vſurpatur latè, aliquãdo propriè:
latè ſumptus dicitur de quouis proprio curſu alicuius orbis *Dies late*
veluti Mẽſis dici poteſt dies Lunæ, Annus dies Solis, in qua *ſumptus.*
ſignificatione Virg. Annum quoq;, magnum, diem nuncu-
pauit inquiens,

Donec Loga dies perfecto temporis orbe, &c.

Nam ea dicitur reuolutio vna, vniuerſi temporis. Dies ma
gis propriè ſumptus eſt duplex. Vnus Ciuilis, ſiue Artificioſus, & eſt mora Solis *Propriè.*
ſupra horizontem, initium & finem ſumens, dum centrum ſolis in horizonte
fuerit, cui diei opponitur nox, quæ eſt mora ſolis ſub horizonte, initium & finẽ
ſummens à fine & principio diei. Alter eſt dies naturalis, qui duplex eſt, vnus
primi mobilis, alius Solis. Dies naturalis primi mobilis eſt tempus unius reuo
lutionis primi mobilis, ab eodem ad idempunctum; & cum mobile primum

conſimiliter vno ſolo motu, qui diurnus dicitur, moueatur, iure dies Naturalis. relatus ad primum mobile, ſemper eſt conſimilis, & vnus alteri exactiſſimè eſt æqualis. Dies autem naturalis relatus ad Solem, qui eſt ſenſui conſpicuus, eſt tẽpus, quo Sol motu primi mobilis ab aliquo ſemicirculo vel horizontis, vel meridiani recedens, ad eundem reuertitur. Dixi ab aliquo ſemicirculo, quia vt quatuor ſunt ſemicirculi relati, ita quatuor ſunt opiniones de principio huius diei, quas in lib Communium Affectionum loquens de die retuli. Hic dies naturalis, ad ſolem relatus, eſt triplex, nimirùm verus, medius, & æquatus. Inſuper ob tres cauſas dies, ad ſolem relati, non ſunt æquales, quod cum retulerim in libro nuper relato, miſſum facio,

HEBDOMAS.

DISTINCTIONES, ET DEFINITIONES.

HEBDOMAS vſurpatur, uel propriè, & principaliter, vel latiùs & ſecundariò. Dum vſurpatur magis propriè eſt numerus ſeptem dierum, depromptus ex numero dierum creationis mundi, nam die ſeptimo quieuit Deus ab omni opere: Inſuper ex numero Planetarum, tempora diſtinguentium: Et ex conditione & facultate numeri ſeptenarij, ex operibus conſpicua, ideò definiri poteſt dicendo,

Definitio.

Hebdomas eſt tempus ſeptem dierum, ex numero dierum creationis Mundi depromptum, numero ſeptem Planetarum reſpondens, ſeptenarijq́; numeri conditionem, & facultatem includens, pro diſtinctione partium temporis inſeruiens.

Hebdomas latè ſumpta.

Hebdomas, latiùs ſumpta, extenditur ad dies ægritudinum, & præſertim febrium, de qua ait Hippocrates, ſeptenorum quartus eſt index, alterius ſeptimanæ octauus principium: Similiter extenditur ad ſeptenarios annos Periodi humanæ uitæ, & inde prodeunt anni qui dicuntur ἑβδοματικοὶ & κλιμακτηρικοὶ, inter quos ſexageſimus tertius maximè effertur. Dies hebdomadis à Gentilibus denotantur nominibus Planetarum: à Chriſticolis per ferias addendo numerũ primæ, ſecundæ, & tertiæ vſq; ad ſeptimam: ab Hebræis uerò per ſabbata, addẽdo ſimiliter numerum.

Dub.

Dubitatio oritur cur in denominandis diebus hebdomadis non ſeruatur ordo Planetarum, non enim Lunam aſcendendo ſequitur Mars, nec Martẽ Mercurius, & ſic de cæteris, ut ſe habet de ordine denominationis dierum. Cui difficultati reſpondebat Dion Nicæus, in vita Cæſaris inquiens, id factum fuiſſe duplici de cauſa. Vna ut indicaretur cælo competere harmoniam, nam eo denominationis ordine ſeruatur ratio per diateſſaron, quæ principalis eſt inter rationes Muſicas, & in numero dicitur ſeſquitertia, ut quatuor ad tria: ea autem ſeruatur in illo denominationis ordine. Nam ſi ordimur à Saturno primo Planeta, dimittendo duos ſequentes, nimirùm Iouem, & Martem, ſequitur Sol quartus;

Sol.

ideò diem Saturni ſequitur dies Solis: & id ipſum ſeruatur in cęteris. Altera ratio elicitur ex imperio Planetarum, recipiẽdo denominationem à Planeta, quẽ primæ horæ diei præeſſe exiſtimant, & id ſeruatur eo denominationum ordine. Nam ſi primæ horæ Sabbati dominatur Saturnus; Secundæ præerit Iupiter ſub Saturno locatus; tertiæ Mars; quartæ Sol, & ſic de reliquis vſq; ad ſeptimum Planetam, nimirùm Lunam. mox iterum repetendo, octauæ, decimæ

quintæ,

quintæ,& vigeſimæ ſecundæ horæ ſimiliter denominabitur Saturnus; vigeſimæ tertiæ Iupiter; uigeſimæquartæ Mars; ſequenti Sol, ac ita Saturni diem ſequitur dies Solis, & idipſum ſeruatur in reliquis.

HORA.

DIVISIONES,

ET DEFINITIONES.

VSVRPATVR Horæ nomen multiplieiter, nam Hora apud Romanos Dea fuit, uxor Quirini. Apud nonnullos Horæ uſurpantur pro Gratijs, & denotare putant quatuor anni tēpora, quæ ſunt Gratiæ Apollinis, quatenus Sol quatuor anni temporibus in mortalem orbem ſua munera effundit, ob id etiam apud ueteres pingebatur Apollo geſtās dextera huiuſmodi horas. Homerus ait, Horas portis Cęli præeſſe & curare ut Cælum modò ſerenum, modò madidum ſit. Apud alios Horæ ſunt ancillæ Solis, Iouis, & Themidis filiæ; qua de re latiùs ſum loquutus in libro de Tempore. Ideò nunc multa prætereo, & præſertim quia Hora in hac ſignificatione, non eſt pręſentis conſiderationis. Hora (ex Macrobij ſententia) dicta eſt ab Horo, quo nomine Aegyptij Apollinem denotabāt. Ex Platonis uerò opinione dicuntur horæ, quia ὁρίζουσι, hoc eſt quia terminant hyemem atque æſtatem, uentosq́; & fructus ex Terra naſcentes, vt legitur in Cratylo. Inſuper ait eò loci Plato, Horæ, ueris tempora, priſca & Attica uoce dicenda ſunt, Verū ut inſtituto noſtro inſeruit, Horæ nomen denotat uigeſimam quartam partem diei Naturalis, quæ cum ſit portio exigua, uidetur eſſe tamquam terminus temporis. Huiuſmodi hora duplex eſt, una æquatoris, altera Zodiaci. Hora æquatoris eſt portio uigeſimaquarta diei naturalis, in qua ſupra horizontem eleuantur quindecim gradus æquinoctialis. Et quoniam huiuſmodi gradus ſemper conſimiliter eleuantur, ideò huiuſmodi horæ æquales ſunt, & eas ſeruamus per horologia. Hora Zodiaci eſt ea temporis portio, qua ſupra horizontem quindecim Zodiaci gradus eleuantur, quæ eleuatio eum modò ſit recta & tarda, modò obliqua & uelox, ideò huiuſmodi horæ modò breuiores, modò lōgiores ſunt, quod ex eo patet, quia cum ſingulis diebus artificialibus, ſiue ciuilibus eleuentur ſex ſigna, ſimiliter ſingulis noctibus, dies ſinguli erunt duodecim horarum, ſimiliter & noctes, & cum huiuſmodi noctes & dies conſpicuè ſint inæquales, eſt neceſſe fateri horas quoq́; eorum eſſe inæquales. De his latiùs alibi uerba feci. Propterea cæteris ſilentio obuolutis, ſolùm addo, quòd quoniā non in omni terræ parte ſingulis diebus artificioſis eleuantur quindecim gradus Zodiaci ſupra horizōtem, ut degentibus ſub uerticibus Cęli uel propè; ideò ut definitiones uniuersè ueræ ſint, ita dicendum, Hora æquatoris eſt tempus, quo punctū quoduis ęquatoris per quindecim gradus à linea uerticis cuiuſuis regionis recedit, uel ad eā accedit. Similiter hora Zodiaci eſt tempus, quo punctum quoduis Zodiaci per quindecim gradus à linea uerticis ſiue meridiani motu primi mobilis recedit, uel ad eam accedit.

Variæ ſignificationes horæ.

Homerus.

Macrobi⁹.

Hora ęquatoris.

Hora Zodiaci.

Definitiones.

OLYMPIAS.

DIVISIONES, ET DEFINITIONES.

Olympias. OLYMPIAS eſt tempus quatuor annorum Solis, ab æſtiuo Solſtitio initium ſumens, ab Olympicis Ludis nomen & terminos recipiens, pro temporum ſupputatione conducens. Quia Olympias erat progreſſus ex quinto in quintum annum, ideò mediabant anni quatuor, & quæ à Græcis dicebatur Olympias, à latinis dicitur Luſtrum, ita dictũ *Luſtrum.* à luendo, hoc eſt ſoluendo, quia quinto quoq; anno vectigalia, & tributa ſoluebantur, & Vrbs purgabatur, quæ purgatio etiam Luſtrum dicebatur; Cætera ad Olympiadem attinentia legantur in libro Communium Affectionum, quo loci etiam ſunt explicatæ voces, denotantes terminos partiũ temporis, & varias ad tempus relationes, vt Nunc, Nuper, Olim, & ſimiles, quas modò ſilentio prætereo.

ÆTAS.

DIVISIO.

Aetas duplex. ÆTAS vſurpatur dupliciter, vel pro vniuerſo vitæ curſu, veluti dum dicimus ætatem hominis eſſe centum annorũ; *Aetas proprie.* vel pro diſtinctis partibus periodi vitæ, diſtinctis conditionibus præditis. Inſuper Aetas uſurpatur; Vel propriè ac ita ſolis viuentibus competit; & viuentibus præſtantioribus diſtinctiùs competit, veluti homini, quàm imperfectioribus, vt iumentis; obſcuriſſimè autem Plantis; Vel vſurpa- *Per Metaphoram.* tur per metaphoram, & extenditur etiam ad inanima; Demùm ut Aeternitas, ita Aetas ab ea deducta duplex eſt, uel abſolutè ac ita competit æternis, ueluti Mundo ex ſententia Ariſto. uel in parte, quæ competit animalibus mortalibus.

DEFINITIONES.

ÆTAS, ſumpta pro uniuerſa mora, & conſeruatione uiuentiũ, eſt uniuerſus uitæ curſus, quo uiuentia per naturam ſunt, & ſer- *Aetas pro parte.* uantur. Aetas uerò ſumpta pro diſtinctis partibus periodi uitæ, quæ dici poteſt pars uniuerſæ ætatis, eſt portio curſus uitæ, conſpicua aliqua ſibiq; propria conditione à cęteris partibus differens, quæ ætatis nomine denotantur. Inſuper quia Aetas propriè dicitur de curſu uitæ mortalium, cui conſpicua partium uarietas competit, & præſertim animalium, & maximè propriè hominis, in quo ob uarietatem uſus rationis, maior

fulget

fulget uarietas, ideò ſumpta pro uniuerſa eorum ætate, quæ etiam æuum dicitur definiri poteſt, quòd ſit periodus uniuerſus uitæ Animantium, & præſertim hominis, tempus uniuerſum includens, quo per naturam apta ſunt ſeruari. *Aetas pro toto uitæ curſu.*

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, quòd cum Aetas deducatur ab Aeuo, adeò ut ſit Aeuitas, & per ſincopem Aetas, præſertim ex notitia æui refulgendi differt tamen ab eo, quia Aeuum ſolùm dicitur de toto curſu, non de partibus ſeorsùm, ut ætas. Inſuper etiam extenditur ad expertia animæ, non autem ætas. Tertiò Aeuum magis propriè competit æternis, quàm mortalibus. Hinc Ariſt. cùm intelligentijs Cæli, tùm Mundo, quem falsò putat æternum, tribuit æuum; ut patet ex 1. de cęlo 100. & ex 12. Met. 39 Aetas uerò propriè communi uſu loquẽtium ſolùm tribuitur mortalibus. Conſiderò Secundò, ut pertinet ad ætates in parte ſumptas, eas à uarijs uario modo diuidi. Solon Athenienſium legislator referente Philone Iudæo in li. de Mũdi opificio, ætates ab infantia in ultimũ ſeniũ dixit eſſe decem, easq; annorum ſeptimanis hunc in modũ diuiſit, & deſcripſit, *Aeuũ & ætas quo ſe habeãt adinuicẽ. Diuiſio ætatum. Solon.*

Impubes Pueri, ſeptem uoluentibus annis,
Claudunt ætatis dentibus eloquium.
Poſt alios totidem, diuorum numine dextro
Occultum pubis naſcitur indicium.
Annis ter ſeptem prima lanugine malas,
Veſtiet ætatis robore conſpicuus.
Quartus id augebit iam ſeptenarius, isq;
Optima uirtutis proferet indicia.
Adde alios totidem, feſtinans cuius ætas
Coniugię monuit quærere progeniem.
Sexta ætas animę ſiquid deeſt, addet, eaq;
Diſcet quid deceat, quid queq; dedeceat.
At quę ſuccedunt per proxima ter due luſtra,
Ornabunt linguam, dulcibus eloquijs.
Nona ætas languet, tum frigida membra retardant,
Virtutem non unquam interituram animi.
At quiſquis decimam poterit contingere metam,
Is tempeſtiuo funere conciderit.

Medici ſequentes præſertim Hippocratem ſeptem conſiderant ætates, nimirùm Infantiæ, Pueritiæ, Adoleſcentiæ, Iuuentutis, Virilitatis, Aetatem ſenioris, & abſolutè Senis, ſiue primi, & poſtremi ſenij, *Medici.*

Proclus in li. de Anima & Dæmone, ſeptem quoq; numerauit ętates, ſeptẽ Planetis reſpondentes, nã inquit. Primã ætatẽ ſequi facultatẽ Lunæ, tũc enim ſecũdum facultatem uegetandi uiuimus. Secundam ſequi Mercuriũ, dũ litterarũ, Citharæ, Luctæ, & ſimiliũ ſtudio nauamus operam. Tertiã Venerẽ, tũc enim turgẽt mẽbra feminib. & ad geniturã incitamur. Quarta reſpõdet Soli, tũc enim regnat uigor, & floret ętas. Quinta Martia eſt, in qua potẽtias, & uictorias optam'. Sex ta Iouẽ ſequit, q̃ Prudẽtiã expoſcit, & uitæ ciuili eſt apta. Septima eſt Saturnia, *Proclus.*

Aſtronomi.

in qua conſentaneum eſt naturæ, à generatione deſiſtere, ſeq; à corporeis ſecernere, & ad ſuperiorem uitam properare. Aſtronomi etiam eadem vtuntur diſtinctione, nam Infantiam dicunt ad quartum annum extendi cum Luna. Pueritiam vſq; ad decimum cum Mercurio. Adoleſcentiam vſq; ad decimum octauum cum Venere, Iuuentutem vſq; ad vigeſimum quintum cum Sole. Virilitatem vſq; ad quinquageſimum cum Marte Senium primum vſq; ad ſexageſimũ quartum cum Ioue. Senectutem vſq; in finem uitæ cum Saturno.

Alia opi.

Alij quatuor tantùm numerant ætates; Pueritiam, Iuuentutem ſiue Adoleſcentiam, Conſiſtentiam, ſiue Virilitatem, & Senectutem, nam hæ ſunt principales, cæteræ ſunt portiones harum.

Quatuor ætates quibus reſpondeant.

Quæ quatuor ætates recta ratione reſpondent quatuor humoribus, quatuor primis qualitatibus, quatuor earum complicationibus, quatuor Elementis, & quatuor anni temporibus. Eſt dubitatio, An detur ætas conſiſtentiæ, in quo animal conſiſtat penitùs, & nullo pacto varietur? Nam niſi daretur: tunc generatio vnius necteretur cum eius interitu, & accretio cum diminutione, & naſcens interiret, & inter motus oppoſitos non daretur medium, quæ aduerſantur ſententiæ Ariſt. in quinto, & octauo Phy.

An detur ætas conſiſtentiæ.

Ex aduerſo patet non dari, animal enim continenter alteratur, & variatur, & ſi per horam ſeruari poſſet à varietate immune, etiam ſeruari poſſet æternum, vt Argumentantur Academici.

Sol.

Pro ſolutione dico Conſiſtentiam conſiderari dupliciter, vel ſenſu, vel ratione; ſecundum ſenſum datur, quia per aliquod tempus ſine conſpicua uarietate uiuens ſeruari poteſt, at non ſecundum rationem. Inſuper datur pro medio inter motus oppoſitos, non abſolutè, ea tamen quies inter motus oppoſitos frequenter fugit ſenſum, & tunc etiam quamuis animal non mutetur uno motu, mutatur alio, ut in lib. de longitudine & breuitate uitæ affirmat Ariſt.

Sententia Democriti

Demùm conſidero, quòd Democritus, Leucippus, & Epicurus, etiam Mundo, & Mundis, unà cum ortu & interitu, tribuunt uarietates ætatum, id ipſum fecêre Empedocles, & Heraclitus. At his dimiſſis, Hebræi quoq; noſcentes per Geneſim creationem Mundi, ei tribuerunt ætates, quod etiam faciunt noſtri Theologi, quamuis in computatione temporum ſint uarij Nam à creatione Mundi uſq; ad uniuerſalem inundationem mediârunt ſecundum Hebræos anni. 1556. quod etiã approbant, Philon, & Beda, & D. Hieronymus; ut ex ſententia. 72. interpretũ, 1242. ex opinione D. Auguſtin. 1262. ex opinione Alphonſi Hiſp. Regis, 1882.

Aetates Mundi.

& hæc eſt prima ætas Mundi. Secunda ætas eſt à Diluuio uſq; ad ortum Abrae, quæ ex ſententia 72. interpretum fuit annorum 942. ſecundum Hebræos, 292. ſecundum D. Aug. 1072. Tertia ætas fuit uſq; ad Regnum Dauid, de qua conſentiunt omnes, quòd fuerit annorum 942. Iſidorus tamen addit duos. Quarta ætas fuit uſq; ad captiuitatem Iudæorum, & progreſſum eorum in Babyloniã, & fuit annorum 485. Ex Beda uerò 474. Quinta à tranſmigratione uſq; ad ortum D. N. IESV CHRISTI, & fuit annorum 589. & uſq; ad eius ortum decurſi erant anni à mundi creatione 3952. Ex ſententia tamen ſeptuaginta duorum Interpretum, ſecundus Euſebium & magnam partem hiſtoriarum 5192. Ex opinione Pauli Oroſij 5120. Ex ſententia Sancti Iſidori. 5221. ſecundum Alphonſum Regem 6984. Demùm ab ortu Saluatoris incipit hæc noſtra ſexta ætas, cuius finem uidebimus, quando placebit Deo.

NVMINA HVMANAE

Conditioni præſtantia.

DIVISIO.

NVMINIS nomen, vires & facultatem denotans, præſertim ad diuina, & ad ea quæ diuinitatis facultatem aliquam includunt, referri ſolet. Iamblichus in libro de Myſterijs Aegyptiorum ſectione ſecunda, nouem ſtatuit numinum gradus. In primo conſtituit Deos inuiſibiles. In ſecundo Deos viſibiles. In tertio Archangelos. In quarto Angelos. In quinto Dæmones, & Genios. In ſexto Principatus. In ſeptimo Principes. In octauo Heroas. In nono Animas virorum illuſtrium, à corpore craſſo ſolutas. Horum graduum principaliores ſunt Deus, Angeli, Dæmones, & Heroes, ex quorum notitia refulgent alij. De Deo iam ſum loquutus, ideò de tribus reliquis ſingulatim verba faciam.

Nouem gradus numinum.

De quibus ſit agēdū.

ANGELVS.

DIVISIONES.

NOMEN Angeli nuncium ſignificat, ſunt enim Angeli miniſtri Dei, & tamquam nuncij eius. Vſurpatur nomen Angeli, cùm pro bono, tùm pro malo; hinc dantur Angeli Lucis, & Angeli tenebrarum, præſertim tamen dicitur de probis; de cęteris non dicitur niſi cum additione tenebrarum, & mali Angeli probi à Theologis diuiduntur in tres principales gradus. Primi adſtant Deo, eiq; inſeruiunt. Alij præſunt Cęlo, tamq; cælorum motores, & gubernatores. Tertij humanis incumbunt. Et hæ dicuntur tres Hierarchiæ, quarum quælibet in tres gradus diſtribuitur. Nam ſubliniores primi gradus dicuntur Seraphim, hoc eſt ardentes; Medij Cherubim, hoc eſt ſcientiæ plenitudine præditi; Tertij dicuntur Throni, quæ uox iudicandi poteſtatem denotat; Angeli ſecundæ Hierarchiæ, vt includunt aliquid commune, ita per proprium aliquid diſtinguuntur: commune eis eſt, quòd ut Angeli primæ Hierarchiæ rationem ordinis prouidentiæ ſumũt ex ipſo Deo, triplici modo conſiderato, ita Angeli ſecundæ, rationem ordinis noſcunt contemplando cauſas communes, ueluti Cęleſtia corpora, & Sydera. Differunt uerò, quia primi huius Hierarchiæ nuncupati Dominationes præſunt, & tamquam Architecti præcipiunt alijs; Secundi, qui à Dionyſio dicuntur uirtutes, à Greg uerò Principatus, efficaci uirtute exequuntur, & perficiunt diuinæ prouidentiæ ordines. Hi mouent cælos operaq; efficiunt, quæ præter naturæ ordinem nonnunquam euenire inſpiciuntur; Tertij, qui dicuntur Poteſtates exactiſſimè ordinem diuinæ Prouidentiæ ſeruant in rebus effectis; Angeli Ter-

Angeli nomen.

Tres principales grad. Angelorum.

tiæ Hierarchiæ hoc habent commune, vt ordinem diuinæ Prouidentiæ noſcāt in cauſis particularibus,& in rebus ſub cęlo poſitis:differunt autem quia primi, nuncupati à Dionyſio Principatus, à Greg.verò virtutes,inſpiciunt, & ſeruant commune bonum Gentium, Vrbium,& Regnorum; Medij dicti Archangeli inſpiciunt & ſeruant bona,non tam communia, ſed talia ut etiam ſint bona ſingulorum quamuis etiam vtilia ſint multis,ueluti attinentia ad Religionem.Fidē & Diuinum cultum;Infimi communi nomine dicti Angeli,curant,& inſpiciūt bonum proprium ſingulorum hominum.De his multa dicuntur à D.Th.3.cōtra Gent.cap.80.& alibi,nec non ab alijs,quæ miſſa facio.

DEFINITIONES.

Prima Hierarchia. A NONNVLLIS definitur Angelus,quòd ſit animal rationale immortale.Ab alijs rectiùs,quòd ſit creatura præſtantiſſima, intelligibilis,libera, continenter intelligens, creata à Deo ut ei famularetur. Prima Angelorum Hierarchia eſt prima Angelorū ſubordinata trinitas, Deo proximè inſeruiens,rationemq; ordinis prouidentiæ ſumens ex ipſo Deo triplici ratione conſideratæ. *Seraphim.* Seraphim eſt Angelus ſupremus primæ Hierarchiæ,rationem ordinis prouidentię ſumens ex Deo,vt eſt finis poſtremus. *Cherubim.* Cherubim eſt Angelus medius primæ hierarchiæ, rationem ordinis prouidentiæ ſumens ex Deo, ut forma eſt. *Throni.* Throni ſunt Angeli poſtremi primę hierarchiæ,diſpoſitionem diuinorum iudiciorum conſideratæ in ipſamet Dei ſcientia,ab æterno diſpoſitionem rerum includente,diſtincta ſaltem ratione à Deo vt forma & finis eſt. *2. Hierarchia.* Secunda Angelorum hierarchia eſt ſecunda Angelorum ſubordinata trinitas, Cælo præſidens, rationemq; ordinis Prouidentię communes cauſas contemplando cognoſcens. *Dominationes.* Dominationes ſunt Angeli ſupremi ſecundæ hierarchiæ, alijs tanquam Architecti præcipientes. *Virtutes.* Virtutes ſunt Angeli medij ſecundæ hierarchiæ, mouentes Cęlos,& efficaci virtute ordines diuinæ prouidentiæ exequentes, eaq; efficientes,quæ præter naturæ ordinem fieri inſpiciūtur. *Poteſtates* Poteſtates ſunt Angeli poſtremi tertiæ hierarchiæ,inuiolabilem ſeruantes ordinem diuinæ Prouidentiæ, ad res effectas pertinentem. *Tertia Hierarchia.* Tertia hierarchia eſt tertia Angelorum ſubordinata trinitas,noſcens ordinem diuinæ Prouidentiæ,in cauſis particularibus,& rebus ſub Cęlo conſtitutis. *Principatus.* Principatus ſunt Angeli ſupremi tertiæ hierarchiæ,inſpiciētes,& ſeruantes commune bonum Gentium,Vrbium,& Regnorum. *Archangel.* Archangeli ſunt Angeli medij tertiæ hierarchię,inſpicientes & ſeruantes bona minus communia,ſed talia ut ſint bona ſingulorum quamuis etiam ſint vtilia multis, ut attinentia ad Fidem. *Angeli.* Infimi ſunt Angeli poſtremi tertiæ hierarchiæ, inſpiciētes,& curantes bonum proprium ſingulorum hominum. *Diabolus.* Diabolus,quod nomē calumniatorem ſignificat,& ſemper in malam partem vſurpatur, eſt Angelus tenebrarum.liberè poſt creationem,& obſtinatiſſimè à Deo auerſus,ex cęlo ad infera pro delicti pęna detruſus.

ANNOTATIONES.

DE Angelis uaria occurrerent conſideranda, quæ cum à noſtris Theologis exactiſſimè explicentur, miſſa facio. Solùm conſidero in dubium verti, num ſint corporei, vel ſoluti à corpore, D. Aug. in Geneſi cap. 17. & alibi, Angelos ſtatuit præditos corpore aereo, indiſſolubili tamen, quia in eo præualent Elementa agentia, *An Angeli ſit corporei.* & vis efficiens. Eiuſdem opinionis fuêre Baſilius, Lactantius, Hilarius, Io. Damaſcenus, & Philon. Ex aduerſo D. Th. Chryſoſtomus, Dionyſius Areopagita, Cyrillus, Capreolus & Alij incorporeos exiſtimârunt: nec defuêre, qui ſe ancipites indicârint, vt D. Bernardus. Quam litem miſſam facio, quia nolo cum his permiſcere dogmata Platonis, & Ariſtotelis, quamuis tamẽ efficiam, Loquendo de Dæmonibus.

DÆMON.

DISTINCTIONES.

DAEMON eſt vox græca deducta ex verbo δαίω, quod ſcire ſignificat, Inquit Plato in Cratylo ex ſententia Heſiodi Dæmonas dici, quaſi δαήμονας, hoc eſt Prudentes & ſciẽtes. *Dæmon. Plato.* Poſſidonius in lib. de Heroibus, & Dæmonibus ait, Dæmonas dici ἀπὸ τοῦ δαίειν hoc eſt vrere, quia ex æthcrea ſubſtantia conſtant, quæ ignea iudicabatur. *Poſſidonius.* Euſebius verò dæmonas dici putat à δαιμαίνω, quod denotat deterreo, & pauefacio, quod dæmonum eſt officium. *Euſebio.* Diuiduntur Dæmones varijs diuiſionibus. *Diuiſio. Dęmonũ.* Nam Dæmon vel vſurpatur propriè, uel per Metaphoram: per metaphoram Amor à Platone in conuiuio dicitur Magnus Dæmon, & Natura ab Ariſt. in lib. de Diuinatione dicitur Dæmonia; & Orpheus in hymnis, Iouem nuncupat Dæmonem; Similiter Heſiodus animas hominum illuſtrium vita functas dicebat Dæmones, vt refert Plato in Cratylo. Alij dæmones diuidunt in proprios & aduenas; nam animas virorum illuſtrium poſt obitum nuncupant Dęmones aduenas. Alij eos diuidunt in Fabuloſos, Poéticos, & Naturales. Chalcidius in Timæum diuidit Dæmones in æthereos, aëreos, & Terreſtres. *Chalcidiꝰ.* Orpheus in Poëmate ad Muſæum ſecat eos in Cæleſtes, Aëreos, Aqueos, Terreſtres, Subterraneos, & Circuitores, ſeu Vagos. *Orpheus.* Plato in Epinomide quinque ſtatuit Animaliũ genera, duo extrema quæ ſunt Dij uiſibiles, ut Cæli, & Animalia morti obnoxia, quorum Princeps eſt homo: Media tria ætherea, aërea, & aquea, quæ Dæmonis nomine denotantur. *Plato.* Numenius, Proclus, & Porphyrius in libro de abſtinentia, Dæmones diuidunt in bonos, & Malos. *Numeniꝰ.* Porphyrius tamen in lib. de occaſionibus addit genus tertium, quod ſtatuit medium, quod modò iratum lædit, modò uerò ſacrificijs placatum prodeſt. *Porphyrius.* Proclus in Alcibiade Dæmones in tres gradus diſtribuit, in Dęmones eſſentia, qui mediant inter Deum & Animam, Dæmones habitudine, vt hominis animus dum admirabiles & ſupra cõmunem hominum conditionem parit actiones, & Dæmones comparatione, ut *Proclus.*

omnis

omnis Natura, quæ alteri præſtat. Sic Ariſt. Naturam dixit Dæmonicam, & Pla
to in Timæo ait, De præſtantiſſima animæ noſtræ ſpecie ita eſt ſentiendum, hãc
Deus vt Dæmonem noſtrum cuiq; tribuit, quæ in ſumma corporis arce ſedem
habet. Ita dicimus nobiſcum duos conuiuere dæmones, nos ducentes, denotan
do rationem, & appetitum ſenſuum. Inſuper cum inter Dæmones numerent-
Satyri. tur etiam terreſtres, hos Martianus Capella diſtribuit in Panes, Syluanos, Nym-
phas, Faunos, Satyros Fatuos vel Fauuos. D. tamen Hieronymus; & Euſebius
Satyros in monſtra referunt, vt etiam Plinius, qui lib. 5. Satyros dixit eſſe ani-
Manes. malia quadrupedia, in ſubſolanis Indorum Montibus degentia. Inſuper idem
Martianus inquit Manes tributos eſſe humano corpori præſides, & ex parentũ
Lemures. ſeminibus prodire, & poſt obitum eo corpore delectari. cum quo manentes nũ
Lares. cupantur Lemures, qui ſi uitæ prioris adiuti fuerint honeſtate, in Lares domo-
Larua. rum, Vrbiumq; vertuntur; ſin autem ob uitam antecedentem deprauantur, Lar-
Mania. uæ dicuntur & Maniæ Inſuper inquit Pauſanias (referente eodem Martiano)
Satyri. Satyros vetuſtioris ætatis nũcupari Silenos. Pſellus ſex numerat Dæmonum ge
Sileni.
Pſellus. nera, Igneum; Aëreum. Ter eum, Aqueum Subterraneum, Lucifugum. Præci-
pua itaq; Academicorum ſententia hæc eſt, Dæmones mediare inter Deos, &
Homines, & propriè eſſe animalia aërea, verùm quia tres ſunt principales plagę
aëris, & ſuprema eſt veluti ignea, infima tamquam aquea; ideò Dæmones, colẽ-
tes regionem ſupremam, dicuntur ignei; colentes mediam aërei, colentes infimã
aquei; qui poſtremi iuncti Terræ, & etiam per Terræ cauitates meantes, & Ter
rei, & ſubterranei, nũcupantur, vt etiam ſupremi, & ignei & Aetherei dicũtur.
Præterea, vt ſuperiores iuncti Dijs, nonnunquam Dij dicũtur; ita Dij poſtremi,
iuncti cum Dæmonibus, frequenter Dæmonum nomine denotantur. Similiter
Anima hominum, & præſertim virorum Illuſtrium, & ſapientum proxima Dæ
Heroës. monibus. Dæmonis nomine inſignitur; Animæ tamen virorum illuſtrium, in aẽ
re degentes, & Heroës & Dæmones peregrini appellantur. Præterea, cum tria
ſint prima Dæmonum genera, ſupremo generi & aëri præeſt ſignum Gemino-
rum; medio ſignum Libræ; infimo Aquarij. Dæmones ignei inſpectrici uitæ prę
ſunt; Aerei actiuæ, Aquei voluptariæ, qui etiam diuiduntur, in Orientales, Occi-
dentales, Auſtrales, & Septemtrionales. Hæc retuli ex ſententia Academico-
Quæ ap-probanda. rum, quę magna ex parte iudico inania commenta, & deceptiones, & ſolùm cõ
ſtanter ea approbo, quæ de Angelis probis, & improbis, à noſtris Theologis ap
probantur.

DEFINITIONES.

Chalcidius CHALCIDIVS in Timæum Dæmonem definiens, ait eſſe A-
nimal rationis particeps, immortale, affectionibus animi obno-
Apuleius. xium, corpore ęthereum, curã hominibus impertiens Apuleius
in libro de Socratis Dæmone dixit Dæmones eſſe animalia ra-
tionalia, aërea, æterna, paſſionibus animi obnoxia quam deſcri-
ptionem etiam D. Aug. ſecutus eſt. Heſiodus dixit, Dæmonem
Heſiodus.
Amelius. eſſe animum hominis probi, hac vita functum. Amelius dixit Dæmonem eſſe
Proclus. Deum erraticum, ſub orbe Lunæ uagantem. Proclus rectiùs dixit Dæmonem
Tyrius. eſſe eſſentiam & naturam mediam inter Deum, & Hominem. Tyrius maximus
Potior. dixit, Dæmonem eſſe animum nudum, depoſito corpore. Putarem ego Dęmo-
Definitio. nem propriè ſumptum, qui etiam ſit propria Natura, Dęmon ita eſſe definien-
dum,

dum,Dęmon eſt animus rationis & Mentis ſuper humanam conditionem par-
ticeps,tenui corpore utens,Deorum famulus pro diſtincta partium Mundi ſub
cęlo poſiti cuſtodia. Vel Dęmon eſt Animal Mente,& ratione ſupra hominem
valens,Naturam humanam cum diuina concilians,Ducit enim ex Deo Mune-
ra in homines,& hominem ad Diuina eleuat.

Dæmones peregrini ſunt animæ hominum,hac vita functæ, à craſſo corpo- *Dæmones*
re ſolutæ,& tenui vehiculo iunctæ,hæ ob variam vitæ anteactæ conditionem, *Peregrini.*
variam propenſionem, variaq; officia,varijs denotantur nominibus.

Dęmones terreſtres,Subterranei,Circuitores,& Lucifugæ: ex Academicorũ *Terreſtres*
ſententia partim ſunt Animæ hominum, hac uita modo vario functæ; partim
ſunt dæmones infimę regionis aëris, cum Terra iunctæ,per terras vagantes,

Inter Dæmones numeratur Genius,qui ex D. Auguſtini ſentẽtia,cenſebatur *Genius.*
præeſſe generationi rerum ; Hinc à nonnullis dicitur Dux Naturæ cuiuſq; ,
eiuſq; officium exiſtimabat id eſſe,ut præeſſet generationi cuiuſq; , eiuſq; poſt
ortum curam haberet:hinc à gignendo , ſiue à Generatione nomen ſumpſit ;
& inde dicitur Dies genialis,& lectus genialis. Ex ſententia tamen Ariſt. Geniũ *Ariſt.*
nil aliud puto,niſi Mentem cuiuſq; hominis;ideò in 2. Top. loco 19. inquit Ze-
nocrates eudæmona eum eſſe dicit,qui animam habet ſtudioſam, hãc enim u-
nicuiq; eſſe eudæmona;hinc Genij nomen cum nomine Ingenij affinitatem ha-
bet, & hanc puto denotari per Dęmonem Socratis;hinc nõnulli duos vnicuiq;
præeſſe Genios dicunt,bonum vnum,alterum malum; per bonum denotantes
rationem rectam,per malum,appetitum ſenſuum. Virgilius Genios nuncupa- *Virg.*
uit Manes,quia apud quemcumq; manent,inquiens,

Quisq; ſuos patimur manes,

Et conſimili ratione Præſtites,dicti ſunt,quia præſint nobis, & cunctis à no-
bis gerendis, Hinc homines beatos,& quibus bonus contigerit Dæmon , eudę- *Præſtites.*
monas nuncupârunt, Inſuper Apuleius in lib. de Socratis Dęmone inquit,Ge- *Apuleius.*
nios,abiuratis corporibus ſuis,Lemures,Laruas,Lareſq; vocari. Sic veteres iura-
re conſueuerunt per proprium Genium , eiſq; ſacra facere. Horatius in E- *Horatius.*
piſtolis,

Floribus & vino Genium memorem breuis æui.

Dij penates, qui etiam penetrales,& patrij dicebantur,& in Publicos ciuita- *Dij Pena-*
tis,& Priuatos ſingularum domorum diuidebantur;erat Dij omnes, qui in Vr- *tes.*
be,vel domibus colebantur;hinc nonnumquam penates pro domibus vſurpã-
tur,& hi quoq; inter Dęmones numerari poſſunt,qui ob vires,& reuerentiam,
Dei nomine à veteribus verum Deum non cognoſcentibus, inſigniebantur,de
quibus Vergilius ,

Sum Pius Eneas raptos qui ex hoſte Penates
Claße veho mecum &c.

Similiter Lares,& Præſtites Dij domeſtici ſunt, vel potiùs familiares Dęmo- *Lares Præ-*
nes,apud nos manentes, familiaria curantes, uel etiam attinentia ad Patriam, *ſtites.*
hinc Lares,& Patrij,& Domeſtici dicuntur.

Laruæ à Larium nomine deducuntur,quaſi ſint Lares praui, nos turbantes, *Laruæ.*
decipientes,& vexantes,quod frequenter nobis competit ob bilem atram;hinc
viri furentes,etiam Laruati dicuntur. Dij Animales,de quibus nonnulli aiunt *Dij Ani-*
ſcripſiſſe Ariſtotelem,ſunt animę hominum,vita functæ,opem his ferentes,qui *males.*
ſuperſtites ſunt.

Numerant nonnulli inter Dæmones etiam Incubos & Succubos,qui tamen *Incubi.*
à Medicis morbi iudicantur,cum ex improuiſo iacentes in Lecto,præmi, graua- *Succubi.*

ri,vel ſuffocari videmur,ob copiam & motum aduerſi alicuius humoris, uel ob redundantem crudi humoris euaporationem, turbantem caput.

Panes Fauni &c.

Dantur præterea(ex relatione Martiani Capellæ)Panes,Fauni,Fines,Satyri Syluani,Nymphæ,Fatui,Fatuæ,vel Fantuæ,vel Fanę. Et ex Faunis nomen ſumpsēre Fana,& inde mulieres diuinantes dicebantur Fanæ. Hæc cum magna ex parte ſint Poëtarum commenta,tanquam à meo inſtituto aliena miſſa facio.

Heros.

Heros non dęmon eſt,ſed vel Anima hominis, qui per eminentem aliquam moralem virtutem,vitam ſplendidiſſimè duxerit,& in hominum memoria ſeruetur,Vel ipſemet homo huiuſmodi vitam viuens,& ſplendidiſſimè ſuper cæteros fulgens;cui opponitur ferus,& feritas,quæ eſt depreſſio per vitium oppoſitum; infra hominis conditionem, de quibus cum in ſexto Gradu Moralis Philoſophiæ latiſſimè diſſeruerim,plura modò referre nolo.

ANNOTATIONES.

Sententia Academicorum. Dij.

CONSIDERO primò,ex ſententia Academicorum,quòd cũ dentur Dij, Dæmones, & Homines, & Dæmones ut miniſtri Deorum medient,Dij diuidũtur,in inuiſibiles,& viſibiles Deus inuiſibilis eſt Deus verus, & abſolutè; nec non animæ Mentis compotes,ex corpore non pendentes,à craſſo corpore ſolutæ. Dij viſibiles ſunt Cęleſtia corpora, & Elementa, quæ propria anima Mentis compote prædita iudicabantur. Diſcrimina varia conſtituunt inter Deos,& Dęmones;nam Dij uniuerſitatem quandam ſeruant & indicant,ut Mercurius ſphæram Mercurij Pluto ignem, Iuno aërem; Demones portioni aëris ſunt iuncti. Inſuper(ut ait Plato in Epinomide) Dij ſunt paſſionum expertes Dęmones ſunt eis obnoxij,Dij ſolùm boni, Dæmones & boni & mali dici poſſunt. Mitto differentias alias ab Academicis relatas. Conſidero ſecundò pro genere Dæmonum poſſe accipi,& Animam,& Animal: præſertim tamen cum Platone accipiendam eſſe Animam. Ratio eſt,quia corpus ab eo iudicabatur non uerè pars,ſed uehiculum:hinc homo definitur ex ſententia eius, quòd ſit anima rationalis,Mentis particeps,corpore utens,ſine errore tamẽ accipi poteſt animal,includendo ſimul animam,& uehiculum. Conſidero tertiò,eſſe dubium ex ſententia Platonis dentur Dęmones,qui mali ſint,uel potiùs omnes ſint boni,cum præſtent conditioni hominis? Hinc nonnulli Academicorũ omnes Dæmones indicant bonos: Alij putant dari & bonos, & malos: Porphyrius ut retuli in cap de diſtinctionibus,addit etiam medios. Pro conſpicua & breui reſolutione conſidero apud noſtros Theologos Dęmonum nomine denotari uniuerſum genus Angelorum deprauatorum,ac ita Dęmon malus eſt. Cum Academicis uerò,Dęmon uel uſurpatur pro Peregrinis,& ſunt animæ hominum à craſſo & oſtreaceo uehiculo liberæ,& huiuſmodi Dęmones cùm boni,tùm mali eſſe poſſunt ob narietatem propenſionis,aſſuetudinis,& anteactę uitę; Vel uſurpatur Dęmon pro eo,qui ſui naturâ,& conditione ſit Dęmon, & hic abſolutè & ſui conditione dicitur bonus,ſolùm eſt malus per relationem ad nos,quatenus exequens ordines Diuinę prouidentię, malorum pœnę nonnumquam eſt miniſter,non ſecus ac miniſtri humanę iuſtitię iudicantur praui. At non ita ex Academicorum & ueterum Philoſophorum ſententia Dęmones eo modo praui inueniuntur,quia liberè ab initio peccauerint, & pro æterna pœna ex cęlo depulſi fuerint,hoc enim noſcimus ſupero Lumine illuſtrati. Conſidero

Diſcrimen inter Deũ & Dęmonem.

Genus Dęmonum.

An dentur Dæmones mali apud Platonem. Reſol.

quartò,

quartò, in dubium verti, An Dęmones ſub ſenſum cadere valeant? De tactu, guſtatu, & odoratu non eſt dubium, conſtat enim his ſenſibus non percipi. De auditu loquendo, conceditur poſſe percipi per ſtrepitus factos, dum mouent aliena corpora. At num ipſi vocem edant, & loquantur? Dubium eſt, & profectò cum careant inſpiratione, ore & lingua, propriam vocem edere, & ſermonem formare non valent, niſi per quandam ſimilitudinem connectendo & agitando aliena corpora. Fertur de Socrate, quòd ſæpè audierit uocem ſui Dæmonis illum hortantem vel dehortantem, at eam uocem audiebat Socrates auribus, non corporis, ſed animi; hinc alij eam non audiebant, nam ea erat interna repræſentatio uocis ſenſui communi, & Phantaſiæ, vt etiam de Pythagora, & Appollonio Tyaneo legitur quod audiuerint ſonum, & harmoniam ex Cęli motibus prodeuntem. At de viſu quid dicendum, num cadere valeant ſub ſenſum viſus? Porphyrius Dæmones omnes prorſus inuiſibiles exiſtimauit. Iâblichus cenſuit Dæmones frequenter ſub ſenſus noſtros cadere, ut etiam exiſtimauit Plato in appendice Legum inquiens, quantum quod ex aqua eſt rectè ſemideum vocabimus, id nonnumquam cernitur, nonnumquam aſpectui noſtro ſe ſubtrahit, & dum videtur, tenui viſu perceptum; admirationem parit. Putarem ego ex ſententia Academicorum eſſe dicendum, quòd dum conſiderantur Dæmones cum corpore per naturam propriam eis competentē, quia id tenuiſſimum, & puriſſimum eſt, ſub ſenſum non cadunt, niſi fortè Aquei, hoc eſt craſſiore vehiculo præditi, vt dixit Plato. At dum cum alieno aliquo corpore nectũtur, quod denſius fuerit, valent ſenſu percipi; quod etiam euenire poteſt, quatenus ualent ſpiritus oculorum inſpicientium alterare, & uario modo formare, & ob id eis ſe offerre, tanquam varijs figuris & formis præditi. At neglectis inanibus imaginationibus Academicorum, perpendamus, quid de Dæmonibus ſenſerit Ariſt.

An Dęmones cadãt sub ſensũ?

Sol.

AN ARIST. PVTARIT DARI DAEMONES.

DAEMON (ut apparuit, dupliciter uſurpatur) uel per metaphoram uel propriè: ſi per metaphoram accipitur, procul-dubio conceditur ab Ariſt. nam in 2. Top. loco 19. inquit, Zenocrates eudæmona eum eſſe affirmat, qui animam habet ſtudioſam, hanc enim unicuiq; eſſe Eudęmona, adeò ut etiam cum Ariſt. dicere ualeamus, Mentem, extrinſecùs aduenientem, hominemq; gubernantem, eſſe Dæmonem eius. Inſuper in lib. de Diuinatione ait, Somnia non mitti à Deo, ſed eſſe Dęmonica, quia Natura Dęmonica eſt, non diuina; indicans Naturam poſſe per Metaphoram dici Dęmonem, quod ei competit, quia eſt miniſtra Dei, eſt potens, & latenter, ac admirabiliter operatur, quę omnia Dęmoni tribuuntur. Similiter cum Dęmon dicatur de quauis animi facultate nos ducentes, cum Ariſt. dicere ualemus, nobiſcum duos oriri, & conuiuere Dęmones; nimirùm Rationem, & Appetitum ſenſuum. Et qui recta ratione ducitur, bono ducitur Dęmone, qui uero ab ira uel à cupiditate, à prauo Dęmone rapitur. Similiter in ſcientia Ciuili cum Democrito dixit Pęnas, & præmia eſſe Dęmones gubernantes Imperia.

Dęmõ per Metaphoram.

Cur Natura Dęmon dicitur.

Hæc

Dæmõ propriè ſumptus.
Duæ concluſiones.
Oſtēſio primæ.

Hæc profectò cum Ariſt. enunciare valemus. At dubitatio eſt de propriè ſumpto Dæmone, ſiue ſit Dęmon, ſui Naturá, ſiue peregrinus. Qua de re duas profero concluſiones. Prima eſt, Ariſtotelem non putaſſe dari Dæmones ſui naturá, & conditione. Altera eſt, eum non putaſſe dari Dæmones peregrinos. Prima cõſpicuè oſtenditur; & ratio prima ex eo elicitur, quia cum Ariſt. profeſſus ſit proprijs in locis ſingulos rerum gradus explicare, vt abſolutá ederet Philoſophiã; de Dæmonibus nullibi verba fecit. Prætereà conſpicuè in 3. de Anima. 66. eos reiecit, patefaciendo nullum Animal uel ex aére, vel ex igne, uel ex alio ſimplici corpore conſtare poſſe; præſertim tamen de Aére & igne mẽtionem fecit, quia Academici aëreum, & quodam modo igneum putárunt eſſe eorum corpus. Similiter in 1. de anima 87. & 88 oſtendit Elementa non poſſe eſſe pręditа anima & in cont. 86. inquit, quomodo anima nobilior & magis immortalis poterit eſſe in aëre. Prætereà in 1. de Hiſtoria animalium cap. 1. inficiatur dari animal, quod ſolùm ſit aëreum; Et in 2. de Gen. Animalium cap. 3. ait, Ignis nullum generat Animal. Prætereà in 4. Meteorum cap. 4. inquit, In Terra ſolùm & Aqua animantia exiſtunt; in aére, & igne nulla, quia corporum materia hæc ſunt. Inſuper in 2. de Anima 32. ratiocinandi facultatem, & Dianiá ait eſſe vltimam, & minimam, quia ſoli homini competit. Idipſum lucidius protulit in 2. de partibus animalium cap. 10. inquiens, Humanum genus, aut vnum ex omnibus animalibus, nobis notis, Diuinitatis eſt particeps, aut omnium maximè. Et in 7. de R. P. cap. 13. ait, ſolus homo rationis eſt particeps. Quod etiam affirmat in primo de Hiſt. Animalium cap. 1. At qui Dæmones ſtatuebant, dicebant eos ratione præditos. Id ipſum varijs confirmari poteſt rationibus. Vna eſt, quia Dæmones dicebantur Animalia aërea, & immortalia; at dicere ea eſſe animalia, & carere tactu, eſt pugnantia dicere: nullum enim poteſt eſſe animal, quod ſenſu tactus non ſit præditum, ut oſtenditur in calce 3. de Anima. Similiter eſſe aëreũ & immortale inuicem pugnant; nam ſi ſunt aërei, includunt materiam primam, & præditi ſunt contrario, quæ duo neceſſariò ſequitur interitus; hinc legitur in primo de cęlo, quòd Cęlum futurum æternum, exemptum fuit à contrarietate; corruptibile autem omne neceſſariò interit, ut legitur in calce decimi Metaph. Et ſiquis dicat Dæmones modò unum, modò alterum aſſumere corpus: Primò aduerſabitur fautoribus Dæmonum, qui eis tribuunt corpus immortale: Secundò aduerſabitur Ariſt. qui in primo de Anima negat tranſitum animorum ex vno corpore in aliud, & in 2. de Anima 26. damnat Veteres non decernentes in quo corpore anima reperiretur: & in 2. Phy. 26. inquit, Alterius formæ alteram eſſe materiam. Prætereà corpus Dæmonum vel eſt organicũ, vel ne: ſi organicum, erit mixtum, & craſſum ſub ſenſumq; cadens, quod eis non competit; & præſertim quia organa conſtant ex partibus diſſimilibus, ut dicitur in primo de Hiſt. Animalium: corpora autem Dæmonum dicuntur conſimilia. Si autem nõ fuerit organicum, non poterunt proprio aliquo motu ſpontè moueri, id enim non ſit ſine inſtrumentis corporeis, ut legitur in 3. de Anima, & in 2. de Cęlo inquit Ariſt. ſtellas carere inſtrumentis pro motu, quia proprio motu, diſtincto ab eo orbis, moueri non debent. Non itaq; Dæmones poſſunt eſſe animalia, nec rationalia, nec aërea, nec æterna, nec proprio motu ſpontè mobilia, quæ tamen omnia ab Academicis tribuuntur Dæmonibus. Prætereà ſi numero ſunt æterni, non deberent eſſe plures numero, ex ſententia enim Ariſt. multitudo induiduorum ſub ſpecie, parata eſt, vt quæ numero non ualent eſſe æterna, ſeruentur æterna ſpecie; quare Dæmonum multitudo ſub ſpecie inanis erit. Demùm ut multa ſilentio prætereá, hanc puto firmiſſimam rationem, quia in Vniuerſo

Rationes.

Ratio efficax.

nihil

nihil eſt fruſtrà, loquendo de rerum gradibus, & ſpeciebus; at ſi darentur Dæmones, nullum præberent vſum ex ſententia Ariſto. quod pater, quia ea omnia, quæ communiter iudicantur opera Dæmonum, ab Ariſto. in alias cauſas, nunquam vlla in Dæmones referuntur. Nam ea quæ Veteres Philoſophos excitârunt ad excogitandos Dæmones, præſertim fuerunt Diuinationes per ſomnia, quas Ariſto. refert ad naturam. Species variæ furorum, quas Ariſto. refert ad variam atræ bilis conſtitutionem; Reſponſa oraculorum, quæ Ariſto. refert ad conditiones quorundam halituum ex Terræ cauitatibus prodeuntium; Enunciatio carminum à viro ignaro, quam ſimiliter Ariſto. ad bilem atram refert, vt patet ex 7. Nicomachiorum capit. 3. ex trigeſima particula probl. 1. nec non ex libro de Mundo ad Alex. in quo legitur, quòd exhalationum quædam diuinum furorem pariunt in accedentibus. Aliæ cibi odium, nonnullæ faciunt vaticinari, vt oraculum Delphicum, & id quod in Lebaida, & ob id Cicero in 1. de diuinatione inquit, Terræ vis Pythiam Delphis incitabat, cum itaq; Philoſophi per opera excitentur ad indagandas cauſas, & opera cuncta Ari. in alias cauſas retulerit, non autem in Dæmones, colligendum eſt eum non putaſſe dari. Rationes putantium Ariſto. approbaſſe Dæmones leuiſſimæ ſunt, nam aiunt Ariſtot. in quinto Metaphyſicæ capit. 8. inter ſubſtantias numeraſſe etiam Dæmones. Cui obiectioni reſpondendum eſt, populariter, & ex aliorum ſententia numeraſſe Dæmones vt eius mos fuit in afferendis exemplis, & in loco alieno, eos tamen proprijs in locis reijcit vt apparuit. Vel etiam nomine Dęmonum conditionem diuinam denotauit ſuper hominem poſitam. Afferunt ſecundò verba Ariſtot. in 3. de Gen. Animalium capit. 11. quæ ſunt, Quartum genus non his locis quærendum, quamquam aliquid eſſe exigit ordine ignis, id enim quartum corpus numeratur. Sed genus hoc apud Lunam quærendum eſt, hæc enim quartam illam differentiam adipiſcitur &c. Ex his nonnulli eliciunt denotari Dæmones, tamquam quartum genus animalium. At inaniter, nam Ariſtot. per genus quartum denotat quartum Elementum, nimirùm ignem, & confirmatur, quia Dæmones aëri præſertim tribuebantur, & iudicabantur etiam ad Terram deſcendere; Auer. ex illis uerbis elicit Dæmones non reperiri. Alij aiunt eos approbari ex opinione Platonis; at non video, quòd eo loci modo aliquo eos approbârit. Afferunt alij verba quædam ex libro de Reſpiratione deprompta, quæ ſunt, Quædam ex Terra amplıori facta, vt genus Plantarum, alia ex aqua vt aquatilium, volatilium, & campeſtrium, hæc ex aëre, hæc ex igne, ſingula autem in proprijs locis prædita ſunt ſuo ordine &c. Hæc uerba rectè percepta difficultatem non pariunt, quoniam loquitur de campeſtribus, & uolatilibus Animalibus, quæ comparatione facta inter animalia, vel magis, vel minus calida, & ſicca, & ignea & aërea nuncupantur. Officium recti interpretis eſt per loca & verba propria, & conſpicua illuſtrare aliena, & obſcura: Hi faciunt oppoſitum per aliena & obſcura nituntur obumbrare conſpicua. Altera concluſio, quæ erat ex ſententia Ariſto. non dari Dæmones Peregrinos, conſpicua eſt. Nam Peregrini Dæmones ſunt animæ hominum defunctorum, ſolutæ à corpore, ex ſententia autem Ariſto. non datur anima ſeorsùm à corpore, vt dicitur in 2. de Anima 26. & in 7. Meta. legitur non dari hominem ſine carnibus & oſſibus, & in 2. de Gen. Animalium cap. 3. ſcriptum reliquit, Nec inſtrumentum ſiue facultate, nec facultatem organicam ſine in-

Cicero.

Diluuntur rationes aduerſæ.

Altera concluſio.

ſtrumento reperiri; Anima autem hominis organica eſt, & in 12. Meta. tot approbat ſeparatas formas, quot ſunt cęli, & addit, quòd ſi eſſent plures, eſſent fruſtrà. Similiter damnat tranſitum animarum per varia corpora, & motum earum vt patet ex 1. de anima. Colligamus itaq; Philoſophos omnes in attinentibus ad Dæmones, à recto vel penitùs, vel in parte receſſiſſe: & gratias Deo referamus, qui credentibus in eum, conſpicuam veritatem patefecit, quam ſolam conſtanter approbo.

HOMO.

DIVISIONES.

Academici. Homo triplex.

EX opinione Academicorum Homo trinus eſt, nimirùm Idealis, Rationalis, & Senſitiuus. Ideò Plotinus Enn. 6. lib. 7. cap. 5. ait, Triplicem dari hominem, quorum Primus & verus homo Idealis eſt, cuius ſenſus ſunt perſpicaciſſimus. Secundus eſt anima. Tertius & tamquam imago hominis, eſt congregatum. De hoc Tertio ait Plato in Phædone, Aliud ne quid nos ſumus, quàm partim corpus, partim anima? nil profectò. De eodem in Epinomide dixit, Veriſſimè animal ſecundum naturam nunc affirmamus, cum vna animæ, corporiſq; conſtitutio, vnam ſuo concurſu formam parit, denotans eam, quæ dicitur forma totius. De ſecundo Homine loquitur Plato in Alcibiade primo, dum latè nititur oſtendere Hominem non aggregatum, ſed animam ſolam eſſe, corpore vtentem. De Homine Ideali frequenter loquitur, & præſertim in Timæo, & Phædone, dum manifeſtat Ideas eſſe rerum eſſentias, cætera verò eſſe vmbras, in materia refulgentes, uel participationes earum. Ariſt. Hominem Idealem renuit, valemus tamen etiam cum eo trinum ſeruare Hominem, quorum vnus eſt ſola anima, alter eſt iunctum ex anima & corpore, tertius ex Mente & anima: Primus eſt, eſſe hominis: Secundus eſt homo ſenſitiuus, & rationalis per participationem: Tertius eſt homo eminens. Vt pertinet ad primum, ex ſententia Ariſto. 8. Met. cont. 7. nomen concretum primò denotat formam, Secundò formam cum materia iunctam, veluti inquit Animal primò denotat animam, ſecundariò compoſitum. Et in 1. de Cęlo Mundum, Cęlum, & ſimilia formam primò denotare affirmat. Similiter in 3. de anima cont. 9. ait aliud eſt caro & eſſe carnis, id eſſe forma eſt, quod etiam frequenter approbatur ab Auer. & præſertim in Paraphraſi Met. tractatu 2. in 4. Met. cont. 14. & alibi. De ſecundario Homine concreto, & materiato, loquitur Ariſto. in 7. Metap. 28. inquiens, Hominem non eſſe ſine carnibus & oſſibus, & in 2. Phyſic. 19. Legitur Phyſica eſſe vt Simum, hoc eſt, formas in definita & propria materia. De tertio Homine, per Mentem conſtituto, loquitur Themiſt. in 3. de anima digrediens pro attinentibus ad cont. 20. & inquit; Verum hominem eſſe Mentem agentem. Et Ariſtot. in 10. Nicomachiorum capit. 8. inquit,

Ariſt.

Homo pro anima.

Pro compoſito ex anima & corpore.

Pro conſtituto per Mentem.

inquit, Mens & ſi mole parua eſt facultate tamen & dignitate omnibus antecellit, & uerè pars hæc uniuſcuiuſq; noſtrum eſſe uidetur; ſiquidem id, quod principatum obtinet, etiam melius eſt; abſurdum igitur fuerit ſiquis non ſuam, ſed alienam vitam expetat & ſequatur. Prætereà quod cuiuſque proprium eſt natura, idem & optimum cuiq; & iucundiſſimum: ergò & homini optima ea vita eſt, quæ Menti conuenienter traducitur; ſiquidem hæc pars homo eſt maximè. Hæc Ariſt. Adeò vt ex opinione eius primus Homo ſit anima rationalis per participationem, cuius ſuprema facultas eſt Phantaſia; Secundus ſit conflatum ex corpore, & hac anima, id formante; Tertius conſtitutur per Mentem, cum Phantaſia iunctam, quam ſolam iudicat extrinſecùs aceedere, & eſſe eſſentia diſtinctam à Phantaſia: ſic etiam Mercurius Termaximus Mentem vocat verum & ſubſtantialem Hominem. Theologi rectè ſentientes, quibus ſolùm ego aſſentior, etiam trinum noſcunt hominem, ſecùs tamen ac Ari. Nam primò concedunt hominem ſumptum pro idea, ut etiam Platonici; mox conflatum ex corpore, & anima, quam noſcunt eſſentiam vnam creatam à Deo, præditam facultatibus varijs: Hunc dicunt conſiderari dupliciter, nimirùm intrinſecùs, & extrinſecùs, ſiue ſecundum ſpiritum & ſecundum carnem: & inde oritur Homo duplex, ſiue potiùs unus duplici modo conſideratus, de quo frequẽs apud Theologos ſermo eſt, Qui etiam frequenter inuicem pugnare dicuntur; de qua pugna loquens D. Paulus ſeptimo ad Romanos dixit, Sentio nouam legem in membris meis, repugnantem Legi Mentis meæ, & captiuantem me in Lege peccati. De primo & Ideali homine Philon Hebræus in 2. allegoriarũ putat ſermonem fieri in Geneſi, vbi legitur, Fecit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem eius, non dixit faciamus hominem imaginem, ſed ad imaginem, indicando tria, Deum, Imaginem Dei, quæ eſt Idea hominis, & Hominem, factum ad imaginem, qui eſt ſimulacrum Ideæ, Idea uerò eſt exemplar noſtri, & Imago Dei.

Triplex Homo ex ſententia Ariſt. Theologi.

DEFINITIONES.

VARIAE circumferuntur Hominis deſcriptiones, quarum multæ per metaphoram ei competunt, à quibus tamquam à leuioribus ordiar. Circumſcribitur Homo ab Academicis, à Mercurio Termaximo & ab alijs, quòd ſit Mundus paruus; Epilogus, & Compendium Mundi magni; Deus mortalis; Artificium inſigne admirabilis Naturæ; Planta euerſa, quatenus caput proportione reſpondet radicibus Plantarum; Proteus, aptus fieri omnia, quatenus vitam omnem viuere valet; Menſura rerum, vt dicebat Heraclitus, quod tamen Ariſt. ſoli ſapienti ait competere, ut legitur in 10. Met. cont. 5. Inſuper à ſapientibus dicebatur Statua Dei, quia ad eius imaginem fuit formatus; Similiter dicebatur Sacerdos Dei, quia ſolus mortalium religionis eſt capax. Præterea in 2. de R. P. ab Ariſto. dicitur animal ciuile; Inſuper dicitur Mens ad Dei imaginem formata. A Periandro dicebatur maximum in minimo, hoc eſt, Mens in uili corpore recepta. A Platone dicebatur Ludus Deorum. Inſuper Monſtrum facie una puellæ & innumeris caudis ferarum præditum, hoc eſt, Mente una tamquam uirginea facie inſignitus, præditus tamen innumeris appetitionibus.

Circumſcriptiones Hominis per Metaphoram.

Stobeus

bus, Strobæus ſermone 96. refert, quod Ariſto. interrogatus, quid eſſet Homo reſpondit, Hominem eſſe Imbecillitatis exemplum, Temporis ſpolium, Fortunæ ludicrum, Iacturæ imaginem, & calamitatis Trutinam; reliquum verè Pituita & Bilis. Præterea Homo dici poteſt Fera, ſeipſam vorans, quatenus pars eius fera, pugnans cum ratione ſæpè eam peruertit. At metaphoras derelinquamus. Homo ab Academicis definitur, quòd ſit anima rationalis, Mentis particeps, corpore vtens. A' Speuſippo, quòd ſit Animal ſine pennis, bipes, latis vnguibus, quod ſolùm ex animantibus ſcientiæ rerum per rationes eſt particeps. Ex ſententia Ariſto. ſi volumus tradere latam quandam deſcriptionem, dicere valemus, Homo eſt Animal, honeſtum quærens, ſcientiæ cupidum, Dei cultor, ciuis orbis & Vrbium, Dominus iumentorum, Arte ardua ſuperans, capax bonorum Fortunæ, dominus ſuarum actionum, valens viuere vitam omnem. Hæc tamen eſt potiùs relatio variarum eius affectionum, quàm vna eius circumſcriptio. Ideò ſi volumus tradere definitionem explicantem ſolùm quid, hæc eſt integra eius definitio, Homo eſt Animal rationale. Si verò omnem cauſam explicare cupimus, dicamus, Homo eſt animal rationale à ſimili genitum pro aſſequendo ſummo bono.

Ex ſententia Ariſt.

ANNOTATIONES.

Definitio Academica in dubium uertitur.

NOTA primò definitionem Academicam, quòd Homo ſit anima rationalis, mentis particeps, corpore vtens, multiplici ratione eſſe dubiam, & nec à Theologo, nec à Peripatetico approbandam. Primò, quia definitiones ſunt compoſitorum, & dum ex forma & materia conſurgit vnum quoddam totum, id totum eſt explicandum; ideò rectiùs dicimus, Homo eſt animal, quàm quòd ſit anima: Homo enim id totum eſt. Secundò, quia ſic definientes ſeiungunt Mentem ab anima ex ſe rationali, quod nec à Theologis, nec ab Ariſto. approbatur. Tertiò, quia dicendo corpore utens, indicamus animam eſſe integrum operans, cum tamen id congregato tribui debeat: Actiones enim ſunt compoſitorum. Quartò, quia ea definitio magis uidetur competere Dæmoni, cui competit corpus, & eius anima liberiùs operatur: ideò deberemus dicere craſſo corpore utens, pro diſtinctione à Dæmone. Conſidero Secundò, quòd ex ſententia Ariſto. ratio competit ſoli homini, nam motores cęlorum ſupra rationem ſunt eleuati, iumenta & feræ expertes ſunt rationis, & ob id dicendo animal rationale, conſtituitur definitio explicans quid, quæ cum homine reciprocatur; & propterea aliud non eſt addendum. Conſidero tertiò, quòd dum dicimus Homo eſt animal rationale, hoc uerum eſt ex ſententia Ariſto. de homine conſtituto per Phantaſiam, & de conſtituto per Mentem; primus eſt rationalis per participationem, Secundus per eſſentiam, ut patefacit Philoſophus in calce primi Nicomachiorum, & in principio ſexti hinc in 3. de anima. 57. Phantaſiam hominis rationalem appellat. Conſidero quartò, quòd dum Homo dicitur generari à ſimili, id intelligi debet primò & per ſe de eo quod ortui, & interitui ſubijcitur; loquendo autem de parte immortali, ſolùm per conſecutionē dicitur gigni à ſimili, quatenus generãs corpus parat pro eius receptione, abſolutè tamen Mens extrinſecùs accedit, & ex

Ratio ſoli homini.

Homo quomodo fit à ſimili.

ueriſſima ſententia Theologorum Anima creatur, & infunditur à Deo. Demùm conſidero, quòd cum Homo ſit rationis compos, beneficio rationis redditur particeps uariorum munerum, & præſertim redditur capax diſciplinæ, Virtutum cùm moralium, tum rationalium, redditur Mundus Paruus, Hymenæus æternorum & mortalium, Ciuis Mundi, Particeps religionis, immortalitatis, & ſummi boni, Amator honeſti, & Dominus cæterorum uiuentium, quæ Munera latiùs & cumulatiùs retuli in libris de Humana Mente. *Varia munera rationis.*

PYGMÆVS.

DIVISIO.

PYGMAEI nomen deducitur à πυγων quod pugnum denotat, uel à πυγος ut ait Euſtr. interpres Homeri, quod denotat cubitum, & dicitur Pygmæus quaſi cubitalis. Pygmæus eſt duplex, uel ſecundum Naturam adeò ut ſui naturâ, & conditione ſit talis, & hic propriè, & abſolutè Pygmæus eſt, uel per diſpoſitionem præter naturam, quæ poteſt indiuiduo competere duobus modis; uel à natura at nõ ſecundum naturam, adeò ut ſit humanum monſtrum eam magnitudinem non excedens, ob inopiam materiæ generationis eius; uel Arte & uiolentia, ut ſi educatur in loco adeò anguſto, ut maior reddi non poſſit; uel ſi tenuiſſimum ei tribuatur alimentum, ac ita in omni animalium ſpecie indiuiduum præter naturam ſuæ ſpeciei paruum poteſt per metaphoram dici pygmæus, ut equus, uel canis. *Pygmæus ſecundum Naturam* *Præter Naturam*

DEFINITIONES.

PYGMAEVS eſt genus hominum ſui naturâ & conditione cubiti magnitudinem non excedens.

Pygmæus eſt genus hominum Gruibus aduerſum, cumq; eis pugnans, per naturam cubiti magnitudinem non excedens.

Pygmæus eſt indiuiduum humanæ ſpeciei ob diſpoſitionem præter naturam, cubiti magnitudinem non excedens.

Pygmæus eſt genus Simiæ homini ſimillimum, cubiti magnitudinem non excedens, ſui conditione gruibus aduerſum.

ANNOTATIONES.

An dentur Pygmæi. D. Aug. Pomponi⁹ Mela. Plinius. Homerus. Iuuenalis. Ariſt. Error Theodori.

ANIMADVERTENDVM primò, quòd cum Pygmæi nomine varia denotentur, propterea varias dedi definitiones, ſecũdum variam ſignificationem & competentem. Conſiderandum Secundò, dubium eſſe, an dentur; & quid ſint Pygmęi? Varij de illis mentionem faciunt, vt D. Auguſt. Decimo ſexto de Ciuitate Dei cap. 8. ex relatione aliorum, & dubitat, an ex ſemine Adam & Noæ prodire valuerint. Similiter Pôponius Mela, Plinius, Homerus, & Iuuenalis eos approbant; Ariſt. octauo de Hiſtoria animalium cap. 12. vt interpretatur Theodorus inquit, Vt grues faciunt, quæ ex Scythicis campis, ad Paludes Aegypto ſuperiores, vnde Nilus profluit, veniunt, quo in loco pugnare cũ Pygmæis dicuntur, non enim id Fabula eſt, ſed certè genus tum hominum, tum etiã equorum puſillum, ut dicitur, eſt, deguntq; in cauernis, vnde nomen Troglodytæ à ſubeundis cauernis accepere &c. In qua interpretatione conſidero Ariſto. de genere hominum non facere mentionem, & male interpres ait: Sed certè genus tum hominum tum etiam equorum puſillum, &c. cum tamen Ariſto. dicat ſed certè genus tum eorum, nimirum Pygmæorum tum etiam equorum puſillum, adeò vt minimè ex Ariſt. elicere cogamur, Pygmæos eſſe ex genere hominum. D. Aug. eos numerat inter monſtra humani generis. Plinius libro quarto ex genere hominum eſſe refert, & ait reperiri in Thracia in lib. 6. eoſdem ait reperiri in India & eſſe populos, in extrema parte Montium Indię habitantes, qui ternos dodrantes non excedant. Auer. in calce 2. lib. Paraphraſis de Gen. animalium inquit, Motus poteſt gignere, & quod gignitur ex eo: eſt ueluti quod accidit in una & eâdem ſpecie, ut fit Pygmæus in aliquo animali cubiti menſura.

Auer.

Homerus 3. Iliadis,

Homerus.

Velutq́; ſonitus Gruum eſt, Cælitus ante
Quæq́; poſtquam hyemem fugierunt, & immenſum hymbrem
Strepitu hi volant, in Oceani fluxibus
Viris Pygmæis cædem; & Fatum ferentes.

Iuuenalis Satyra 13.

Iuuenalis.

Ad ſubitas Thracum volucres, nubemq́; ſonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis;
Mox impar hoſti, raptusq́; per aëra curuis
Vnguibus à Sæua fertur Grue, ſi videas hoc
Gentibus in noſtris riſu quatiere, ſed illic
Quamquam eadem aſſidue ſpectentur prælia, ridet
Nemo, vbi tota cohors, pede non eſt altior vno.

Albertus Magnus.

Albertus Magnus in lib. de Animalibus 7. & 21. Pygmæos concedit, & ait homini eſſe ſimiles; diſtingui tamen ſpecie ab eo; ſimiles autem eſſe barba, figura erecta, inceſſu & eſſe longitudinis unius cubiti, uti equis puſillis, præditos eſſe elocutione, ſed imperfecta, cum Gruibus pugnare uaſtantibus eorum meſſes,

uiuere uſque ad octauum annum,& anno tertio incipere generare. Addit Plinius famam eſſe eos inſidentes caprarum Arietumq́; dorſis, armatos ſagittis, tempore veris vniuerſo agmine ad mare deſcendere,& oua,pulloſq́;Gruũ deuaſtare,caſas eorum luto, pennis,ouorumq́; putaminibus conſtrui. Varij itaq; viri celebres approbârunt Pygmæos;nonnulli tamen eos ex genere hominum putârunt:alij negârunt,& ſolùm dixère ſimiles eſſe homini. *Plinius.*

Pro reſolutione dicendum puto, Pygmæum vſurpari dupliciter, vel præter naturam,vel ſecundum Naturam.De Pygmæo ex diſpoſitione,præter naturam prodeunte,non eſt dubitatio,inſpecti nonnumquam ſunt huiuſmodi Pygmæi, veluti anno à partu Virginis 1543.circunferebatur per Italiam monſtrum humanum in ætate iuuentutis,cubiti longitudinis,in Pſittaci cauea, quem ego Senis primò,mox Peruſijs vidi, & qui eum circumferebant plurimum lucrabantur,recipiendo præmium à cupientibus videre id monſtrum.Similiter Ariſt.decima part.prob 12.paruos ob inopiam cibi,vel loci anguſtiam,Pygmæos appellat.At loquendo de his,qui ſui naturâ ſint Pygmæi,& ſint eiuſdem ſpeciei cum homine,nequaquam dari puto, quia tempus pariendi hominis non ualet eſſe annus tertius,nec periodus vitæ ſolùm octo annorum,non enim in eâdem ſpecie tam magna uarietas locum habere poteſt. Præterea, cum multi ſcriptores loquantur de Pygmæis, nemo tamen eorum affirmat ſe eos uidiſſe:omnes de illis ſcribunt ex relatione aliorum.His accedit,quòd cum noſtra hac ætate accuratè luſtratæ ſint ſingulæ Terræ partes,nullibi hoc Genus hominum inſpectum eſt,niſi cum Mela dicamus,in Arabia interiore fuiſſe Pygmæos,qui pro ſatis frugibus pugnando cum Gruibus,defecerint,& ob id modò nõ inueniãtur, quod Fabulam puto. Solùm dicere ualemus,quòd facta comparatione inter homines,qui eorum fuerint,minores,dicantur Pygmæi.At ſi Pygmæum dicimus animal,homini ſimile,ſpecie tamen ab eo diſtinctum; puto Pygmæos dari, & eſſe ſpeciem ſimiæ,& eam præſertim,quæ Babuini nomine vulgò denotatur:hoc animal barba,manibus,& alijs homini eſt ſimillimum, degit in Montibus, ſubit cauernas;& ſeruaui etiam Patauij Grues eis eſſe aduerſas.Poetæ ſuo more multa addiderunt.Ariſt. non ait eos eſſe homines,ſed ſolùm affirmat (ut dixi) dari Pygmæos,& equos puſillos.

Reſol. *Pygmæi ſecundum naturam.* *Pygmæi præter Naturam.*

VITA, ET VIVENS DISTINCTIONES.

VITA vſurpatur dupliciter, vel per metaphoram, vel propriè.Per Metaphoram adhuc dupliciter; vel cum eminentia,vt Deus dicitur Vita & Salus noſtra;vel cũ depreſſione, ut in 8.Phy.cont,1.motus dicitur tanquam vita corporum, naturâ conſtantium. Vita propriè ſumpta etiam dicitur multipliciter,ut inquit Ariſt.in 2.de Anima 13.nam vſurpatur,vel pro actu primo,qui forma eſt, vel pro ſecundo,qui eſt operatio;Pro primo,vt in 2.de anima 37.inquit Ariſt.Viuere uiuentibus eſt eſſe; Pro ſecundo inquit Ariſt.in 1. Nicomachiorum cap. 5. Tria eſſe genera Vitæ quæ præcellunt,Voluptarium,Ciuile,& Contemplatiuum.In eâdem ſignificatione dicimus,hominem poſſe uiuere uitam omnem.Inſuper hęc Vita,cum

Vita per Metaphoram. *Vita propriè.* *Vita pro actu primo & 2.*

pro primo,tum pro ſecundo actu ſumpta,adhuc vſurpatur dupliciter vel enim accipitur preſſiùs, vt pertinet ad gradum viuentium,contradiſtinctum ab animali,quę vita ſequitur animam nutrientem,de qua Ariſt.cont.32.de Anima ait. Vitam dicimus eam,quæ ſecundum ſe nutritionem accretionem, & diminutionem,& in cont.16.addit, Viuere competit omnibus viuentibus per animam nutrientem. Vel vſurpatur latiùs, pro attinente ad quemlibet gradum animæ, de qua dixit Ariſt.in 2.de anima. 13. ſi unus ſolus inſit animæ gradus, viuere dicitur,vt Intell.& ſenſus,& motus &c. In qua ſecunda ſignificatione quinque in

Quinque gradus uiuentium.

vniuerſo reperiuntur gradusviuentium nimirùm Plantarum, Stirpanimalium, Animalium abſolutiorum,Hominis, & Cęlorum , vt eum Dæmonum miſſum faciam. Ariſt.in 7.de R.P.cap.14. Vitam ſecat in negocium,& ocium, ſiue bellum & pacem. Plato in Philebo eam ſecat in ſuauem,triſtem,& neutram. Qui Platonem ſequuntur, ſumentes Vitam pro actu ſecundo,quatuor uitæ, & ſpiri-

Plato.

Quatuor gradus Vitæ.

tuum conſiderant gradus. In ſupremo conſiderant Vitam Saturniam in Mente,ſuſpiciente patrem ſuum Cęlum,ideſt,Deum Cęli Fabrum. In ſecundo Iouialem in intelligentia ad actionem iam mobilem inclinante. In tertio Veneream in animaria Virtute,iam amante materiam. In quarto Dionyſiacam in Natura quaſi ebriam , ideſt , merſam in materia. Dæmùm uſurpatur Vita pro recta animi conſtitutione,ut aduerſa conſtitutio dicitur Mors , Hinc Salus animi dicitur Vita; Dannatio, Mors;& Ariſt.9.Met.17.ait, Vita & felicitas, quæ eſt quendam uita,in anima eſt,

DEFINITIONES.

VITA græcè ζωὴ dicitur a ζεῖν,quod eſt feruere,quoniam uita nel calor quidam eſt,ut nonnulli perperàm putârunt, uel ſine calore in mortalibus non ſeruatur. Et eum multipliciter uſurpetur, multipliciter etiam definiri poteſt.

Plato.

Plato in Axioco ait, Vitam eſſe animæ peregrinationem. Alij Academicorum dixêre, Vitam eſſe actum animæ,& ſplendorem Mentis. Inſuper eſſe internam uiuentium ex ſe commotionem,nam ſe mouere uiuentium eſt proprium. Di-

Vita pro actu 1.

ſtinctiùs tamen uitam definientes dicamus; Vita ſumpta pro eſſentia,& actu primo,ut extenditur ad omnem animæ gradum,eſt eſſe uiuentium, ſiue eſt actus primus uiuentium,ut uiuentia ſunt. Inſuper Vita eſt permâſio animę in corpore uiuentium per calorem uitalem: Inſuper eſt Actus, per quem corpora nu-

Vita ex anima Nutriente.

triuntur,ſentiunt,mouentur,& intelligunt. Vita uerò ſumpta preſſiùs,ut contrahitur ad animam nutrientem,eſt actus corporis organici,per quem uiuentia ſe-

Pro actu 2

cundum ſe nutriuntur,creſcunt & minuuntur,& ſi perfecta fuerint, ualent ſimile generare. Vita,ſumpta pro actu ſecundo, eſt functio muneris eius,quod

Pro facultate uitale

munus iam relatum eſt. Vita, ſumpta pro facultate uitali,quam ponunt Medici diſtinctam à Naturali,eſt facultas in corde reſidens, uitam & pulſum uniuerſo corpori impertiens. Viuens eſt corpus,quod ex ſe per internum principium eſt aptum moueri;nam mouere ſe proprium eſt uiuentium. Inſuper Viuens latè

Viuens.

ſumptum eſt corpus quouis Animæ gradu præditum. Viuens preſſiùs ſumptum eſt corpus,quod ſecundum ſe præditum eſt interno principio nutritionis,& accretionis,ac etiam generationis,ſi ad fuerint requiſita.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, Medicos putare Facultatem vitalem, *Vis uitalis.*
diſtingui à Naturali, attinente ad animam nutrientem. Hinc Na-
turalem tribuunt, Epati, vitalem Cordi, munere cuius ſingula
membra viuunt, & pulſu arteriarum ſunt prædita. Ariſt. tamen
Vitalem redigit ad Naturalem, & ait per animam nutrientem
corpora viuere, nec unquam vitalem à naturali ſeiunxit. Feruor
autem ſpirituum, & pulſus pendet ex eminentia quadam animæ nutrientis, ex-
poſcente vehementiorem calorem, quem ſeq uitur feruor & pulſus arteriarum
vt in lib. de Sede animæ patefeci. Conſidero ſecundò, quòd quemadmodum, *Anima et*
Anima dicitur alterius anima, ita Vita alterius dicitur vita; & quoniam eſt alte- *vita alte-*
rius perfectio, & quemadmodum datur perfectio corporis, ita animæ, ideò da- *rius ſunt.*
tur Vita corporis, & Vita animæ, quæ eſt ſummum eius bonum, & perfectio.
Hinc multi dicuntur ſcripti in libro vitæ, alij mortis. Et quemadmodum anima
præſtat corpori, ita eius uita præſtat uitæ corporis: & mors eius longè deterior
eſt morte corporis; & magis formidanda ſunt ea, quæ animam (quàm ea quæ
corpus ualent interficere. Mors corporis non eſt poſtrema abſolutè, ea autem a- *Mors ani-*
nimæ abſolutè eſt poſtrema, ut rectè enunciauit Plato in Phædone. Conſidero *mæ abſolu-*
tertiò quòd dum comparantur inuicem gradus uitæ, quamuis ſecundum pro- *tè eſt po-*
prietatem impoſiti nominis primò uita dicatur de attinente ad animam nutriē- *ſtrema.*
tem, abſolutè tamen & ex parte conditionis eorum graduum, ea attinens ad a-
nimam nutrientem eſt uita infima & tanquam umbra obſcuriſſima uitæ, ea ue-
rò quæ attinet ad Mentem, eſt abſolutè & uerè uita, de qua legitur da mihi do-
mine intellectum & uiuam. Et Ariſt. in 12. Met. cont. 39. inquit, quòd ſpecula- *Ariſt.*
tio eſt uita, quia actus intellectus uita eſt, & cum Deus ex ſe ſit ipſe actus, uita e-
rit ex ſe optima & ſempiterna. Auer. eo loci inquit, Vita eſt actio Mētis, & ideò *Auer.*
uita & ſcientia propriè dicuntur de Deo: dum tamen Deo tribuitur, præſertim
id fit cum relatione ad aliud, & dicitur Vita Mundi, & cunctorum in Mundo
degentium, præſertim tamen & propriè animorum rectè conſtitutorum. Ploti-
nus etiam En. 1. lib. 14. cap. 3. inquit, ſæpè dictum eſt perfectam, ueramq; vitam
in intellectuali Natura uigere, alias uerò imperfectas eſſe, uitæq; imagines, nec *Plotinus.*
magis uitas eſſe, quàm non uitas. Inſuper conſidero, quòd cum Deus ſit uita
omnium, uita uera, & fons uitæ; iure tendentes ad eum, dicuntur ambulare per *Democriti*
uiam uitæ: recedentes autē ab eo, dicuntur inclinare ad mortem. Propterea ap- *ſententia.*
probanda eſt ſententia Democriti enunciantis, uiuere imprudenter, intempera-
tè, & impiè, non tam eſt male uiuere, quàm diù mori. Demùm conſidero ex no-
titia uitæ refulgere attinentia ad uiuens, quod concretum eſt. Corpus uiuēs par- *Viuens.*
tim eſt uniuocum, partim non uniuocum, ſed ab uno, & ad unum; Vniuocum
eſt, dum conſideratur, ut conſtitutum per animam nutrientem, ac ita eſt natura
una generica, conſtituens genus animalis, quod eſt corpus uiuens. Dum uerò
conſideratur latè, tanquam conſtitutum per quoduis genus animæ, tunc ut ani-
ma non eſt quid uniuocum, ut in 2. de Anima docet Ariſt. ita nec uiuens, ſed eſt
partim ab uno, partim etiam dictum ſecundum quandam analogiam.

MORS.

DEFINITIONES.

Definitio per Metaphoram.

PERTINENTIA ad Mortem, & præſertim ad eius diuiſiones, conſpicua ſunt ex notitia attinētium ad Vitā, ideò ſolùm circumſcriptiones quaſdam eius referam. Mors eſt horrida hyems, ſenſim viuentium corpora obruēs. Inſuper eſt aduerſum Gelu, calorem vitalem extinguens. Mors eſt vltimum terribilium 3. Nicomachiorum cap. 6. Inſuper Mors eſt vitę poſtremum, quod per metaphoram finis nuncupatur, cum tamen re uera finis non ſit, quia non eſt bona. Præterea Mors eſt exitus animæ ex carcere tetro. Propriè tamen Mors eſt tranſmutatio viuentis, & præſertim animalis ex eſſe in non eſſe. Nam quamuis mors latè ſumpta, ut oppoſita vitę, tribuatur etiam Plantis, propriè tamē animalibus competit, & opponitur vitæ ſenſuum, & ob id ſenſu tactus priuata animalia, dicuntur mori, ut in calce 3. de Anima docet Ariſt. Ea autem Plantarum potiùs dicitur ariditas. Præſertim tamen refulget Mors, dum euaneſcit pulſus præcordiorum. Hinc familiares Socratis, dum ſumpto veneno noſcere cupiebāt, an obijſſet? manus ſuper cor imponi iubebant, ut legitur in Phædone. Mors omnis ſecundum ſe mala eſt, ex accidenti tamen ualet eſſe bona, quatenus eſt uel generatio alterius, uel ianua ad meliorem uitam.

Quomodo Mors competat Plātis.

ANIMAL.

DIVISIONES.

Nomē Animalis.

ANIMALIS & Animantis nomen à nomine animæ deducitur, græcè autem ζῶον animal, & ζωή uita, à ζῆν quod eſt feruere ortum ſuſcipiunt & qui hæc formārūnt nomina, ſolùm uiuentia & animalia mortalia conſiderārunt. Animal, latè ſumptum, dicitur de quouis uiuentē, prædito facultāte aliqua animæ ſupra nutrientem eleuata: propriè autem dicitur de præditis ſenſu tactus, ut dicitur ab Ariſt. in calce 3. de anima. Animal latè ſumptum diuiditur à Platone in Timæo in quattuor gradus: nam ait quatuor eſſe Ideas Animalium. Vna eſt Deorū, & eſt Cęleſtium genus. Altera continet uolatile & aëriuagum. Tertia Aqueū. Quarta Terrenorum animantium genus. In Epinomide uerò animalia in quinque gradus diſtribuit, in Ignea, quæ ſunt Cęleſtia, Aetherea attinentia ad ſublime aëris partem, Aërea, Aquea, & Terrea: nam ait omnes gradus corporum conſtituentium Mundum debere eſſe Animalibus præditos. Nec ſecum ob id Plato pugnat, nam in Timæo Aetherem, quem putat ſub Cęlo proximè poſitū, non diſtinguit ab igne, denotante Cęlum; nec Deos à Dæmonibus, quod mox facit in Epinomide: Ariſt. tamen rectiùs animalium gradus diſtinguit diſtinctione &

Animal Latè.

Quatuor gradus Animalium.

Quinque.

ordine facultatum. Nam primò conſiderantur Animalia, ſolo tactu prædita, affixa Lapidibus, quæ tamquam proxima plantis, Stirpanimalia nuncupantur. Secundò dantur Animalia abſolutiora, prædita ſenſu, & motu ſecundum locum. Tertio datur homo, præditus, ratione. Dæmones pro quarto gradu non approbauit. Cęleſtia corpora non cenſuit rectè dici Animalia, cum careant ſenſu & organis, Solùm per Metaphoram, & eminentiam. In 12. Met. cõt. 39. dixit, Deũ eſſe Animal æternum, & optimum, forte nomine Dei denotando Cęlum, vt in 2. de Cęlo, dum dixit opus Dei eſſe æternitatem; & ob id moueri æterno motu. Inſuper ex ſententia Pythagoræ, approbata à Platone in Timæo, etiam Plantæ ſunt Animalia & ſenſu, obſcuriſſimo tamen, prædita, quod non approbat Ariſt. Colligamus ſi Animal latè ſumitur, id duplex eſt, vel magnum vel paruum, Animal magnum eſt Mundus, paruum verò adhuc eſt duplex, vel æternum, uel mortale. Animal æternum ex ſententia Academicorum eſt duplex; Cęleſte & ſunt Sphæræ Cælorum: Alterum ſub Luna poſitum. Primum nomine Dei ſenſibilis, Alterum nomine Dæmonis denotatur. Animal paruũ mortale eſt duplex, vel carens motu ſecundum locum, & dicitur Stirpanimal, vel eo eſt præditum, & hoc eſt duplex uel enim caret ratione, vel rationis eſt compos, quod ſoli homini competit.

Grad⁹ Animalium ex ſententia Ariſt.

Opinio Pytagoræ.

Animal magnũ, & paruum.

DEFINITIONES.

ANIMAL latè ſumptum eſt corpus viuens, præditum facultate aliqua animæ ſupra vim nutriendi eleuata.

Inſuper eſt Mundus paruus, ſuo gubernatore partiumq; congruente ordine præditus;

Animal, ſumptum preſſiùs pro ſolo mortali, eſt corpus uiuens, ſenſu prędituũ, integroq; ſuarum partium ordine per naturam conſtitutum.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, quòd quemadmodum viuens, ita Animal diſtincta relatione & vniuocum & ab uno dici poteſt. Vniuocum eſt Animal, dum refertur ad mortalia, & conſideratur, vt conſtitutum per ſenſum tactus, qua conſideratione eſt genus ſubalternum prædicamenti ſubſtantiæ. Eſt autem ab vno, dum vſurpatur latè, & dicitur de æterno, & mortali, quibus nil eſt cõmune vniuocum, & primum ab vno ſecundum impoſitionem nominis, & proprietatem eſt Animal mortale; ſecundum dignitatem verò, & abſolutè, eſt animal æternum. Inſuper alio pacto eſt ab uno, quatenus conſideratur, ut eſt uel vna, uel pluribus animæ facultatibus, præditum. Conſiderò ſecundò, Ariſtotelem in 8. Phy. 17. Animal omne dixiſſe Mundum paruum, id tamen maximè competit homini, ut agens de Mundo patefeci. Conſidero tertiò corpora, prędita ſola facultate nutriente, non dici animalia, tum quia non fit denominatio, niſi adſit præſtantia, & fulgor aliquis, tum inſuper quia plurimi ueterum putârunt nutritionem non per animam, ſed per naturam infra animam collocatam competere corporibus, quorum ſententiam reijcit Ariſt. tum in 2. de Partibus animalium, tum etiam in ſecundo de Anima. Demùm conſidero, quòd dum dicimus

Animal vniuocum & ab uno.

Omne animal eſt Mũdus paruus.

mus

mus corpus viuens ſenſu præditum non eſt integra definitio;non enim cum Animali reciprocatur,nam de Manu,de Pede, & alijs huiuſmodi partibus id dici poteſt,quęuis enim eſt corpus uiuens ſenſu præditum,non autem eſt animal; ideò cenſeo,pro diſtinctione ab his,aliquid eſſe addendum,ueluti quòd ſit præditum integro ſuarũ partium ordine,uel aliud ſimile,;& addebam per naturã, ob ea Animalia,quæ uiolentia aliqua,& præter naturam, membro aliquo ſunt priuata.

FAMES, ET SITIS.
DISTINCTIONES.

Definienda eſt fames & ſitis naturalis.

FAMES & Sitis duplex eſt,uel ex ægritudine prodiens & ex aduerſo aliquo humore,uel non prodit ex ægritudine, quæ adhuc eſt duplex,uel enim penitùs eſt ſecundum naturam,uel arte eſt excitata,ut dum comedimus ſicca excitantia ſitim, uel aeria excitantia famem. Definienda tamen eſt Naturalis.Inſuper Fames,& Sitis ſecundum naturam competens uiuẽtibus,uel uſurpatur propriè,& hęc nõ fit ſine ſenſu tactus, qui etiam ab Ariſt.in calce tertij de Anima dicitur ſenſus alimenti,uel uſurpatur latè pro indigentia humoris conſiderata in corpore uiuente:In qua ſignificatione temporibus aridis dicimus ſegetes, & Plantas expetere humorem,& pluuias.Conſideratur modò Fames & Sitis ſecundum naturam,competens animalibus,quæ per ſenſum tactus,præſertim in ore Ventriculi percipitur.Miſſam facio Famem & Sitim,ſuptam pro quouis uehementi appetitu, ut dicitur Auri ſacra fames, & Aurum ſitiſti, Aurum bibe, & ſitis ſanguinis.

Fames per Metaphoram.

DEFINITIONES.

Plato. PLATO 4.de R.P. Famem definiuit,quòd ſit appetitus alimenti;Sitim, quòd ſit appetitus potus:& addit quòd ea ſit appetitus calidi, uel frigidi, magni uel parui ex euentu. *Gal.* Gal. in 1. de Symptomatum cauſis cap.7.inquit,Famem eſſe ſenſum ipſius ſuctus,ſiue penuriæ alimenti. *Ariſt.* Ariſt.in 2.de Anima 38.inquit,Famẽ eſſe appetitum calidi & ſicci.Sitim uerò frigidi & humidi. Poſſemus nectendo ſententiam Galeni cum ea Ariſt. cumulatiùs definire dicendo, *Definitio exactior.* Fames eſt appetitus ſubſtantiæ calidæ & ſiccæ, aptę nutrire, oriens ex ſuctione ſenſu percepta in ore uentriculi pro reſtauratione partium Animalis. *Sitis.* Sitis eſt appetitus ſubſtantiæ humidæ, & frigidæ, ex deſiccatione & triſti ſenſu ſuctionis in ore uentriculi prodiens, pro contemperandis partibus conſimilibus Animalis.

ANNO-

ANNOTATIONES.

Quinque conſpirantia pro Fame.

CONSIDERO primò, Gal. in 1. de ſymptomatũ cauſis c. 7. quinque referre conſpirantia ad excitandam Famem. Primò enim conſideratur Inanitio, & Reſolutio ſubſtantiæ partium conſimilium animalis. Secundò appetitus naturalis ex ea inanitione, & indigentia prodiens. Tertiò Suctio partium, & Epatis per venas meſaraicas à ventriculo. Quartò triſtis ſenſus ſuctionis præſertim in ore ventriculi, prædito ſenſu tactus, ſatis exquiſito. Quintò appetitus Animalis ſequens ſuctionem & ſenſum eius. Sic in fame, & ſiti duplex eſt appetitus, vnus Naturalis, ſine cognitione, & antecedens, competens etiam Plantis, alter animarius, cum cognitione. Conſidero Secundò pro attinentibus ad traditas definitiones in Fame & Siti, tria præcipua conſpirare, nimirùm Commune Obiectum, & eſt alimentum; Rationem proximam, per quam appetitus excitatur, & eſt calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, ob quæ proximè appetimus; & demùm modum & ordinem, quo appetitus excitatur, & fit, & eſt Suctio & triſtis ſenſus penuriæ. Plato definiens inſpexit confusè primum. Ariſt. ſecundum expreſſit. Gal. tertium. Ex quorum trium connexione cõſtitui poteſt exactior, & cumulatior definitio poſtremò tradita. Conſidero tertiò, quòd definitio Platonis nimiùm eſt confusè tradita, cum non explicet, rationem propriam, & proximam, excitantem ſenſum, neq; etiam modum. Vt verò pertinet ad definitionem Gal. dubitatione non caret. Primò, quia Fames non eſt ſenſus, ſed appetitus eum ſequens: hinc frequenter vſurpatur pro quouis vehementi appetitu: ſumendum autem pro genere id eſt, quod eſt proximius, & magis proprium. Inſuper appetitus debet definiri per obiectum ſiue finem eius, & rationem propriam, per quam in eum tendit. Præterea ſæpè percipitur triſtis ſuctus per cucurbitulas, ſanguiſugas, & ſimilia, qui non eſt fames. Demùm Suctus, ſiue tractio eſt motus, qui numeratur inter ſenſilia cõmunia, quæ non percipiuntur niſi per propria, ideò explicanda ſunt ea propria, per quæ percipiuntur. Conſidero quartò, non leuem eſſe difficultatem, quæ nã ſint ea ſenſilia propria, per quæ ſuctus cum moleſtia percipitur. Et prætermiſſis varijs, Dico ſuctum percipi proximè, & præſertim per qualitates alterantes, deſiccantes, vellicantes, & corrugantes, denotatas ab Ari. per quatuor primas qualitates, proximè conſtituentes alimentum. Inſuper Epar trahit primò ex ventriculo partes Chyli dulciores, remanent terreæ, amaræ, & mordentes, ſic atra bilis Famem excitat;

Duplex appetitus in Fame.

Tria præcipua.

Plato.

Quatuor Dubia attinẽtia ad Famem, et Sitim.

Ex attinentibus ad Famem & Sitim uariam emergunt dubia. Et primò, cum idem frequenter eſuriat & ſitiat, & hi ſunt appetitus contrariorum, idem ſimul expetet contraria, quod uidetur abſurdum, qui enim optat calidum, non optat frigidum, & qui optat humidũ non optat ſiccum: Inſuper non apparet cui parti animalis primò competat Fames & Sitis: non Ori, nam ſæpè eſt humidum, & ſitimus; non Ventriculo, cum ſæpè ſit plenus, & eſuriamus. Tertiò, Fames deſiccat corpora, quare non uidetur appetitus ſicci. Quartò, Alimenta ſunt mixta, quare fames non eſt appetitus ſolùm calidi & ſicci, nec ſitis ſolùm humidi & frigidi. Si reſpõdemus id debere intelligi conſiderando ea, quæ in mixtione dominantur, contra ſæpè potus eſt calidior, & cibus frigidior, ut dum commedimus melopepones, & bibimus maluaſiam, ac etiam nonnunquam uinum calefacimus, ut magis proſit, Demùm ille appetitus uel eſt naturalis ſine cognitione,

uel Animarius cum cognitione;non primus, quia non oritur ex triſti ſenſu ſu-
ctionis;non alter,quia Puer nuper ortus,ac etiam in utero contentus, non co-
Solutiones gnoſcit alimentum,& id appetit. Pro ſolutione accipio primò, quòd alimen-
tum ut ſubſtantia nutrit,ut quantum auget,ut redundans utile,in ſæmen trāſit,
ut elicitur ex 2.de Anima 47.ex primo de ortu & interitu, ac etiam ex libris de
Gener.Animalium.Accipio 2.Alimentum,quod eſt ſubſtantia nutriens, excita
re appetitum per qualitates ad tactum pertinentes,conſtituentes temperamen-
Tactus & Guſtus ſenſus Alimēti. tum congruens alimenti,& præſertim nutrimur eo contemperato ſucco, qui
dulcis eſt,& guſtu percipitur.Hinc tactus,& guſtus in calce 3.de Anima dicun
tur ſenſus alimenti.Tactus eſt ſenſus alimenti proximius nutrientis, nimirùm
Sol. prima diff. contemperati ex quatuor primis qualitatibus.Guſtus uerò eſt iudex condimen
ti,indicantis id congruens temperamentum.Dum appetimus id alimentum cō
temperatum,diſtincta ratione ille appetitus dicitur Sitis,& Fames. Per defini-
tionem autem propria utriuſq; ratio eſt explicanda. Ex his eliciuntur ſolutio-
nes.De prima difficultate dico,dū ſimul eſurimus & ſitimus, appetimus id mix
tum contemperatum,quo nutrimur,cuius appetitio diſtincta ratione dicitur &
Secunda. Fames,& Sitis:Hinc ſępè eodem alimento uterq; appetitus expletur, ut euenit
pueris,qui ſolo lacte nutriuntur;Propterea etiam Hippocrates in primo Apho
riſmorum ait,Famem vini potio ſoluit.De ſecunda difficultate, cui inquam ani
Tertia. malis parti primò competat appetitus cibi? Rectè inquit Auer.in 3.ſuarum col
lectionum,Famem eſſe affectionem vniuerſi corporis mediante ore ventriculi;
Hinc rectè Gal.affirmauit,eam præſertim & proximè eſſe affectionem oris ven
triculi,exquiſito ſenſu præditi,& dum os ſolùm aridum eſt,& ariditatem perci
pimus,ea non propriè eſt Sitis,niſi adſit conſenſio ventriculi,& triſtis ſenſus e-
Quarta. ius,ſed eſt diſpoſitio præter naturam.Addebatur 3.Famem exſiccare corpora.
Reſpondeo,non famem exſiccare corpora, ſed calorem naturalem connēter
humorem conſumere,& inde prodire exſiccationem: & humor alimenti, qui
opponitur,diſtincta ratione explet appetitum,cùm famis tùm ſitis. Addebatur
quartò,Alimentum eſſe mixtum.Patet ſolutio, nam id mixtum diſtincta ratio-
Calidum & facultate. ne medetur inopiæ cibi & potus,Inſtabatur, quia ſæpè potus eſt calidior cibo,
& nonnunquam vinum excaleſit. Pro exacta ſolutione dicendum primò eſt,
eſſe calidum,frigidum,humidum,& ſiccum dupliciter contingere,vt dicitur in
2.de partibus animalium,vel actu uel facultate,præſertim conſideranda eſt fa-
cultas,per eam enim expletur appetitus. Addendum ſecundo eſt potum non-
Qualis ſit appetitus Famis. nunquam excaleſieri ob imbecillitatem ventriculi animalis.Tertiò elicio,aquā
eſſe potum magis ſecundum naturam, quàm vinum,cum ſit ſui naturâ frigida
& humida.Demùm dico,cibum nonnunquam magis extinguere ſitim, quàm
famem,ob facultatem humectandi & refrigerandi;& potum nonnūquam ma
gis ſedare appetitum cibi.Quærebatur quintò, num ille appetitus ſit ſecundum
naturam,vel potiùs animarius,cognitionem ſequens? Reſpondeo, conſpirari
vtrumq;,præire naturalem uſque ad ſuctum,ſequi animarium, ex perceptione
ſuctus Inſtabatur,quia Puer in utero,& ſtatim ortus non cognoſcit alimētum.
Reſpondeo,eum percipere ſuctum,& læſionem in uentriculo,& affici delecta-
tione in hauriendo alimento: Hinc ſæpè,ut infantes hauriant lac ex uberibus;
nutrices illiniunt os eius lacte,ut noſcant id ſibi eſſe gratum;& cum cognitio ſit
confuſa,etiam confusè appetunt;& cum ſit appetitus ſequens cognitionem,ta-
men quia iunctum habet appetitum naturalem,ideò non eſt in noſtra faculta-
te nō appetere alimētū;ut in noſtra facultate non eſt,ęſtiuo tēpore nō appetere
frigus, hyberno uerò calorē,quāuis ſenſu tactus percipiatur lęſio ab oppoſitis.

ALIMENTVM DISTINCTIONES.

ALIMENTVM eſt duplex, quoddam remotum, non coctum, nec paratum, quoddam proximum, coctum, & paratum. Inſuper Alimentum vel eſt poteſtate, vt ante quàm nutriat, vel actu dum nutrit. Præterea vel eſt ſimile rei quæ alitur, vel diſſimile: Simile eſt in fine, diſſimile in principio. Inſuper vel eſt facile coctu, vel difficile. Vel eſt praui, vel boni ſucci. Præterea, vel eſt ſolùm alimentum, dum ſimile fuerit, vel ſimul alimentum, & medicamentum, vt dum qualitate aliqua dominante contemperat partes læſas viuentis. Demùm Alimentum vel ſolùm nutrit, vel nutrit & auget, vel nutrit, auget, & generat.

Diuiſio prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Septima.

DEFINITIONES.

ALIMENTVM poteſtate eſt ſubſtantia mixta, apta verti per calorem viuentis, in ſubſtantiam partium eius pro illius conſeruatione, accretione, & ſeminis productione. Alimentum actu eſt ſubſtantia mixta conſimilis, verſa per calorem viuentis in ſubſtantiam partium eius, eas ſeruans, augens, ſemenq; conſtituẽs, dum requiſita adfuerint. Vel diſtinctiùs, Alimentum actu eſt ſubſtantia mixta conſimilis, verſa per calorem viuentis in ſubſtantiam partium cõſimilium eius, eas ſua ſubſtantia ſeruans, mole augens, & copia vtili ſemen conſtituens, dum adfuerint requiſita.

Alimentũ potius. Actu.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò in nutritione, & accretione id, quod primò nutritur & creſcit, eſſe partes viuentium conſimiles, ex quarum nutritione, & accretione pendet nutritio, & accretio membrorum, quæ ex illis conſtituitur, vt docet Ariſtot. in primo de ortu & interitu, loquens de accretione. Conſiderò Secundò commune obiectum facultatis nutrientis eſſe Alimentum; ex quo diſtincta ratione prodeunt tria officia eius quæ ſunt Nutritio Accretio & Generatio. Nam Alimentum ſua ſubſtantia nutrit, ſua mole dum exceſſerit partes reſolutas, auget; ſua copia vtili in ſemen vertitur, in illis quæ ſunt apta generare; ſua demùm copia & redundantia inutili, cruditates & excrementa parit. Conſidero tertiò, quòd quamuis Alimentum non in omnibus, nec ſemper augeat, ſemenq; cõſtituat, tamen non male id accipitur in definitione Alimenti, quoniam nos docet Ariſt. in 1. de cęlo, vires eſſe menſurandas

Quid primò nutritur. Ex alimento quatuor prodeunt.

per maximum quod poſſunt, definientes autem alimentum, uires eius pate facimus, & id conſideramus, quod ſui conditione aptum eſt efficere; quod ſi non efficit, non ex eo ſed ex alio pendet. Ita definitur differentia per dici de pluribus ſpecie differentibus, quamuis differentiæ poſtremæ de vna ſola ſpecie dicantur.

Ordo inter officia animæ nutrientis.

Conſidero quartò, quòd cum tria ſint officia animæ nutrientis, id quod prius eſt origine maximè eſſe neceſſarium, dignitate tamen eſt infimum. Prima origine eſt Nutritio. Secunda Accr. Tertia Generatio; dignitate verò, contra. nam generare eſt opus præſtantiſſimum, maximè conſentaneum naturæ, optanti conſeruationes ſpecierum, vt dicitur in ſecundo de Anima.

Dub.

Dubitare quis poſſet de Accretione, nam ut terminus ſe habet ad terminum, ita mutatio ad mutationem; terminus nutritionis eſt ſubſtantia, accretionis quantitas: quare nutritio præſtat, cum ſubſtantia præſtet quantitati.

Sol.

Soluitur dubitatio dicendo, quòd terminus ſequens, præſupponens antecedentem non ſeorsùm, ſed vnà cum conſiderari debet, ac ita quatenus antecedenti aliquid addit perfectionis, dicitur præſtare. Hinc accretio expoſcit facultatem ualidiorem, quàm nutritio. Id autem quod pendet ex facultate præſtantiore iudicari debet præſtantius.

Viuentia nutriuntur vsque in finem.

Conſidero quintò, quòd cum Nutritio maximè ſit neceſſaria, ideò inquit Ariſt. in ſecundo de Anima, nec non in primo de Ortu & interitu, uiuentia eo usq; viuere, quousq; nutriũtur; & uice uerſa, eousq; nutriri, quousq; viuunt. Ratio eſt, quia uita in eo naturali calore eſt poſita, qui eſt tanquam flamma, ut dicitur ab Ariſtotele in lib. de Longit. & breuitate uitæ; ideò ut flamma, conſumpto combuſtibili, perit, & niſi continenter reficiatur, non ſeruatur; ita calor uitalis, qui proprius eſt viuentium, per quem ſeruatur connexio animæ cum corpore, niſi humore alimenti reficiatur, extinguitur. Conſidero ſextò, quòd dum dicitur viuentia continenter nutriri, id non debet in ea ſignificatione intelligi, ut continenter portiones carnium, oſſium & ſimilium cibo reficiantur, id enim proculdubio non eſt neceſſarium, huiuſmodi enim partes ſolidæ valent aliquandiu ſine regeneratione partium ſeruari: ſed abſoluta neceſſitas reſtaurationis, referri debet ad ſpiritum & naturalem calorem, qui perinde ac flamma continenter diſſoluitur & reficitur; & per hoc uariæ inſtantiæ diluuntur, quibus nonnulli nituntur oſtendere continuam nutritionem non eſſe neceſſariam. Quas alij ſoluunt dicendo. Alimentum continuò uel uerti in ſubſtantiam uiuentis, uel ſaltem parari: at ſi neceſſaria non eſt continuata conuerſio, etiam non erit per aliquod tempus neceſſaria paratio, ac ita non abſolutè ea ſententia erit uera, quæ tamen abſolutè eſt uera dum refertur ad ſpiritum, & calorem uitalem.

Conditiones Alimenti.

Conſidero ſeptimò, conditiones alimenti eſſe uarias, præcipuæ tamen hæ ſunt. Prima, ut ſit modo aliquo contrarium rei, quæ alenda eſt. Ratio eſt, quia debet in eam permutari, motus autem eſt ex oppoſito in oppoſitum, oppoſitio autem requiſita duplex eſt, una interna ſecundum formam & priuationem, altera externa, per qualitates & temperamenta inuicem agentia. Secunda conditio eſt, ut alimentum per calorem uiuentis ſit aptum coqui & permutari. Tertia, ut ſit mole præditum & aptum augere, quamuis non ſemper augeat. Quarta, vt ad id, quod alitur, perinde ſe habeat ac materia ad formam, nam humidum nutriens ſe habet tamquam materia ad calorem coquentem, & permutantem. Has conditiones debere alimento competere manifeſtauit Ariſtoteles in ſecundo de Anima, loquens de anima nutriente. Conſidero octauò ex relatis conditionibus uaria elici poſſe. Primò elicitur id quod protulit Ariſtoteles in primo partic. Problematum, Metalla non nutrire. Ratio eſt, quia à calore

humido

humido non liqueſcunt, ut patet ex quarto Meteorum, ſed à ſicco, ca- *Metalla*
lor autem vitalis humidus eſt. Metalla per ebullitionem in humore va- *non nu-*
lent quidem modo aliquo coniuncta cum eis alterare, at non ualent liquida *triuntur.*
reddi. Inſuper valent per ebullitionem partes quædam tenues eorum reſolui,
at non liquefieri. Mihi retulit vir fide dignus, quod cum deglutiſſet nonnul- *Experien-*
los aureos, ac eieciſſet, inuenit redditos fuiſſe ſingulos eorum leuiores duobus *tia.*
granis. Dubitatio eſt de Struthiocamelo, de quo dicitur, quòd nutriatur ferro. *Inſtantia*
At id uerum non puto: ſolùm dicendum eſt huiuſmodi animal delectari ferro, *de ſtruthio.*
& libenter deglutire capita clauorum, at ea deinde eijcit vnà cum excrementis.
Dicitur etiam de Piſce Carpione, quòd alatur auro, quod commentum eſt; id ei *Carpione.*
vulgò tribuitur ob externas quaſdam eius maculas, colorem auri præſeferẽtes:
at in uarijs fluminibus, & lacunis inueniuntur carpiones cum huiuſmodi macu
lis, in quorum tamen aquis nil auri vnquam repertum eſt, nec in aqua gigni po
teſt aurum. potiùs de illis dicendum puto, quòd nutriunt ementes auro, cum
ualdè ſint præcioſi. Ex eiſdem conditionibus dicitur ſecundò Odores non nu-
trire, ut in calce 3. de Anima, & in lib. de ſenſu & ſenſili docuit Ariſt. non enim *Odor non*
valent in ſanguinem uerti & augere. Pythagorici tamen dixerunt eòs nutrire. *nutrit.*
Manardus in ſuis Epiſtolis partem eorum tuetur, eamq; confirmat Hiſtoria,
qua fertur Democritum fini vitæ proximum uitam prorogaſſe per triduum ſo-
lo odore panis recentis, vel vt alij dicunt Mellis. Pro quo animaduertendum,
Odorem duo denotare, qualitatem, & vaporem, in quo ſit odor; de qualitate nõ
eſt dubitatio, cum enim ea ſit accidens, proculdubio nõn ualet reficere ſubſtan
tiam: ſolùm eſt dubitatio de uapore odorifero, per nares inſpirato. Inſuper ani-
maduertendum eſt, putaſſe Galenum aërem inſpiratum duas præbere utilita- *Sententia*
tes, Vna eſt refrigeratio cordis, & pręcordiorum, Altera eſt productio aliquorũ *Galeni de*
ſpirituum animalis in præcordijs. Ariſt. ſolùm approbat primam utilitatem, nõ *aëre inſpi-*
ſecundam, ſpiritus enim ſolùm gigni exiſtimauit ex tenui parte ſanguinis, quia *rato.*
vnius vnus debet eſſe mòdus generationis per Naturam. His aſſumptis, dico *Reſol.*
primò odores nõ propriè nutrire, non. n. tendunt ad ventriculum, & uertuntur
per coctionem in Chilum & ſanguinem, vt eſt conſpicuum, ſed tendunt ad pul-
monem per inſpirationem. Dico ſecundò ex ſententia Gal. odores nutrire, ſum
pta nutritione pro generatione quadam ſpirituum, non autem propriè. Addo
tertiò, ex ſententia Ariſt. odores nec nutrire propriè, nec conſtituere ſpiritus,
ſed ſolùm modo aliquo antecedentes ſpiritus alterare, excitare, & validiores
reddere, ac ita prodeſſe. Id quod fertur de Democrito leuiſſimum eſt; tũ quia
non conſtat veritas per hiſtorias certas, & fide dignas; tùm inſuper quia dicerẽ
per huiuſmodi odores, ſpiritus Democriti fuiſſe excitatos, paratos, & alteratos,
adeò vt inconcoctum alimentum, quo maximè abundant ſenes, ualuerint me-
liùs concoquere, & ex eo refici. Tertiò ex definitione & conditionibus Ali-
menti elicitur, Simplicia corpora non nutrire, cum enim id, quod nutritur, ſit
mixtum, debet ex mixto refici. Animaduertendum tamen eſt, quòd cum
in dubium vertatur, an corpus ſimplex nutrire valeat? Et pro omne parte
variæ formentur rationes, utendum eſt diſtinctione, & dicendum, Simplex
nutrire intelligi poſſe dupliciter, vel primò & proximè, uel longè & per va-
rias medias permutationes: primò & proximè non nutrit, vt dicitur in ſecun-
do de Ortu & interitu; ſed per mixtionem cum alio, & per medias alias e-
ius permutationes; hoc docet Ariſtoteles in ſecundo de Ortu & interitu in-
quiens Aquam mixtam cum fimo nutrire Plantas; Similiter aqua nutrit
animalia eam bibentia, quia in eorum uentriculo cum alijs corporibus mi-

ſcetur; ſimiliter cum ex ſimplici per varias medias permutationes conſtituatur mixtum, etiam ex ſimplici per eas medias poteſt nutriri animal. Demùm conſidero dari hæc quatuor, Alimentum, Leniẽs, Medicamentum, & Venenũ, quæ inter ſe diſtincta ſunt. Nam Venenum, quauis mole uel pondere præditum, ſemper aduerſum eſt naturæ animalis. Medicamentum, ſi fuerit congruentis ponderis, prodeſt educendo humores aduerſos, at ſi id exceſſerit, obeſt. Lenitiuum cum leniat, etiam nutrire poteſt, at diſtincta ratione.

Alimẽtũ Leniẽs Medicamentum Venenum.

De ſenſu alimenti.

At quæritur, qui nam iudicari debeat ſenſus alimenti? Ariſt. in 2. de Anima con. 28. inquit, Tactus enim alimenti ſenſus eſt, ſiccis namq; humidis, frigidis & ſiccis aluntur omnia. Id ipſum affirmat in calce tertij de Anima. Ex aduerſo ſenſus alimenti videtur eſſe Guſtus, nam guſtu alimentum congruens, à non congruente, ut uinum conferens ab aduerſo ſecernimus. Confirmatur hoc per Ariſtotilem in lib. de Senſu & ſenſili paulo poſt initium dicentem, Guſtum debere competere omnibus animalibus ob cibum, delectabile enim ab aduerſo ſecernit, & omninò ſapor eſt paſſio facultatis nutrientis. Inſuper clariùs in progreſſu eiuſdem libri inquit, Calidum & frigidum creſcere faciunt & decreſcere, nutrit tamen cibus ut guſtabilis eſt, quandoquidem omnia aluntur dulci, uel ſimplici, uel commixto &c. Inſuper in primo de Ortu & interitu Philoſophus loquens de accretione ait, Alimentum nutrire, vt ſubſtantia eſt, quare, non ut calidũ, frigidum &c. Hæc dubitatio profectò non eſt leuis, & ſatis conſpicua apparet in Ariſt. controuerſia, pro qua exactè diluenda tria accipio. Primum eſt, uerè alimentum eſſe ſubſtantiam corporis mixti, quæ ſubſtantia tamquam per proximas diſpoſitiones, conſtituitur per quatuor primas contemperatas qualitates, per quas etiam conſeruat temperamentum corporis nutriendi, maximè autem dicitur nutrire humidum, quia ex eo reficitur calor uitalis, id tamen humidum, mixtum eſt, & includit etiam qualitates alias, ut patet de ſanguine. Accipio ſecundò Guſtum eſſe duplicem; Vnum exactum, & conſpicuè à tactu diſtinctũ, in lingua eius inſtrumento collocatum, qui ſolùm competit animalibus abſolutioribus, & præſertim homini; Alterum confuſum, unà cum tactu effuſum per vniuerſum corpus, qui cõpetit ẽt ſtirpanimalibus. Inſuper vt datur duplex Guſtus, ita duplex eſt ſapor ei reſpondens; Vel. n. eſt propriè ſapor, à cõtẽperamẽto primarum qualitatum diſtinctus, reſpondens vt obiectum exactiori guſtui, de quo Ariſt. in cont. 28. 2. de Anima ait, eſſe veluti condimentum alimenti; Vel vſurpatur ſapor pro humido, vt conſentaneo nutritioni, reſpondente guſtui cõfuſo, de quo ait Ariſt. quod eſt unum quoddam tangibilium, & guſtus eſt quidam tactus. Ex his tertiò elicio ſolutionem difficultatis, quærebatur quis ſit ſenſus alimenti? Reſpondeo, ſenſum alimenti iudicantem id quod proximè conſtituit alimentum congruens, vel aduerſum, eſſe Tactum, quia humore contemperato nutrimur, ſenſum uerò alimenti iudicantem condimentum, & id per quod tamquam per ſignum, congruens temperamentum percipitur, eſſe Guſtum, nam ſapores ex ſecundis qualitatibus, maximè indicant contemperamenta primarum, ſic ſapor eſt paſſio facultatis nutrientis, ut indicat tamperamentum: Et Guſtus ſaltem latè ſumptus debet competere cunctis animalibus, non autem exactus & exquiſitus. Addebatur, quòd calidum & frigidum creſcere faciunt & decreſcere, nutrit autem cibus ut guſtabilis, nam dulci aluntur omnia. Reſpondeo, Ariſt. tunc conſideraſſe calore & frigus non alimenti, ſed animalis, quo calore uel intenſiore, uel remiſſiore fit Coctio, Accretio, & Diminutio animalis: & dum ait omnia nutriri dulci, denotauit id humidum contem-

Sol. *Guſtus duplex.* *Reſol.*

contemperatum,quo eunĉta nutriuntur, includens etiam contemperatum calorem.Et cum dicat cibum nutrire vt guſtabilem,denotauit guſtum & ſaporem latè ſumptum,qui guſtus eſt idem cum taĉtu ſola ratione diſtinĉtus, vt etiam id guſtabile eſt idem cum tangibili.

Demùm diluenda occurrunt nonnulla Problemata.Primum eſt, cur ſitis eſt nobis moleſtior fame? Ariſt. Part.28.Problem.5.tres tradit cauſas inquiens. Quæritur cur minus ſitim,quàm famem tolerare valeamus? An quia ſitis magis anxia eſt? cuius ſignum,quia ſuauiùs ſitientes bibimus, quàm exurientes comedimus,triſtius autem eſt,quod ſuauiori eſt aduerſum. An quia calor, quo viuimus,humidum magis quàm ſiccum deſiderat? An quia ſitis rerum duarum appetitus eſt,potionis inquam, & cibi, fames vnius, nimirùm cibi tantummodo? Secunda ratio videtur potior. Adderem ego id ex eo euenire,quia deſiccatio & excalefaĉtio,parientia ſitim,vehementiùs agunt,quàm parientia famē. Inſuper potio citiùs nutrit, quàm cibus. At quæritur Secundò, cur priùs eſurimus,& comedimus,quàm ſitiamus,& bibamus,ſi magis moleſta eſt ſitis,& humor tenuis & fluens citiùs conſumitur? An quia præſertim conſtamus ex partibus ſolidis,quæ ſunt fundamentum fluentium, ideò per naturam primò optamus humorem craſſiorem & ſolidiorem,potum verò optamus ob temperamētum,ut euenit in ædificijs,nam lapides & ligna ſunt fundamenta, aqua additur ob contemperamentùm & connexionem. At quæritur tertiò, cur aues,prææditæ roſtro adunco,edant,& non bibant? & tamen cum ſint ualde calidæ & ſiccæ,magis uideantur debere optare potum.Pro quo uide Ari. 8. de Hiſt.Ani.c. 3.& 18.nec non Auer.3.de hiſt.animalium cap.3.ſoluitur tamen id euenire ex duplici cauſa,ex quibus iunĉtis integra cauſa conſurgit.Ratio principaliſſima eſt,quia nutrimur ſimili:aues illæ ſui natura ſunt calidæ & ſiccæ, ideò nutriuntur alimento ſicciore, & idem alimentum ſupplet uices cibi,& potus: contrarium unum non excitat appetitum alterius contrarij,dum competit appetenti ſecundum naturam, ſed ſolùm dum ei competit præter naturam. Altera ratio eſt, quia huiuſmodi aues præditę ſunt ſatis amplo, & ſpongioſo pulmone, per quem uehementiùs refrigerantur, ac ob id non egent

potu refrigerante. Inquit Ariſt.in 8. de Hiſt. Anim. cap. 3. quod Miluus uiſus eſt bibere,raro,tamen.

Cur ſitis ſit moleſtior fame?

Cur prius comedim⁹.

Aues adūci roſtri nō bibunt.

MAGIA.

MAGIA.

DISTINCTIONES.

Nomen Magiæ. *Porphyrius.* *Suidas.*

MAGI, & Magiæ nomen, cum vetuſtis temporibus fuerit ſublime,& venerãdum,ob deprauatum Magiæ vſum, redditum eſt vile,& infame;nihil autem nos debemus deprauationes reijcere,& id bonũ, quod includit,explicare & approbare. Ex Porphyrij & Apulei ſententia Magiæ nomen Perſicum eſt. Suidas tamen à Magneſijs dixiſſe ortum exiſtimat. Nam illi,qui à Latinis dicuntur Sapientes,à Græcis cum Pythagora Philoſophi,ab Indis Gymnoſophiſtæ, ab Aegyptijs Sacerdotes, ab Hebræis Cabaliſtæ, Prophetæ, & Phariſęi,à Babylonijs & Aſſyrijs Chaldæi,à Perſis,& Magneſijs Magi nuncupabantur. *Diuiſio.* Diuidunt multi Magiam in partes duas,in Dæmonicam, quam γοητείαν,ſiue Theurgiam græci appellant, *Diuiſio cumulatior.* quæ in Aegypto floruit, vbi Dæmonum cultui accurata dabatur opera; & in Phyſicam,quæ in India & Aethiopia maximè refulſit. Prima eſt pernicioſa, & explodenda. Altera vtilis & approbanda. Hanc bimembrem diſtinctionem diminutam exiſtimo,quod vt conſpicuè pateat,altiùs eſt ſumendum exordium. Magia eſt coniunctio plurium,ex quorum iuncta facultate opus aliquod inſigne latenter prodit. Officium ea nectendi eſt viri Sapientis,naturam & continctiones rerum cognoſcentis: Hinc Magi dicuntur Sapientes. *Connexio ſimplex triplex.* Inſuper ea coniunctio agentium cum patientibus duplex eſt,vna ſimplex; altera mixta: connexio ſimplex eſt triplex;vel ſpiritus cum ſpiritu, vt Mentis humanæ cum An- *Mixta duplex.* gelica;vel ſpiritus cũ corpore,vt influxus cęli cũ definita aliqua materia;vel cor- *Magia 4.* poris cum corpore, vt ſeminis cum Terra. Mixta eſt duplex; vel ſpiritus cum *Diuina.* corpore,& ſpiritu alio;Vel corporis cum alio corpore, & cum ſpiritu. Ex his prodeunt quatuor prima capita Magiæ,quarum vna poteſt dici Diuina, Altera Mathematica,Tertia Phyſica,Quarta Dæmonica. Sub his capitibus multæ varietates continentur, veluti ſub Diuina continetur ea Magia, de qua loquens Plato in Alcibiade 1. dixit,Magiam Zoroaſtri eſſe cultum Deorum, & de eadẽ Porphyrius dixit,Magum denotare diuinorum interpretem. Ad eandem pertinet id quod dicitur,Purgantes animum haurire gratiam,& virtutem diuinã. Inſuper ad eandem redigitur Magia Angelica,nectens & parans pro recipien- *Mathematica.* do officio & Munere Angelorum & miniſtrorum Dei,ac etiam Cabaliſta vtens proprietate & virtute Diuinorum nominum. Ad Magiam Mathematicam redigitur Aſtronomica, nectens varia pro recipiendis influxibus Cęlorum & muneribus eorum. Similiter ad eam redigitur Magia Arithmetica, vtens fa- *Phyſica.* cultate numerorum; Geometrica, utens uirtute Geometricarum figurarum, *Dęmonica.* quæ magna ex parte ſunt inanes,nullo firmo fundamento nixæ,& negligendę; Ad Magiam Phyſicam redigitur Magia Artificioſa, qualis præſertim eſt Agricultura,& Ars medendi, Ars enim inanis eſt, niſi ex Natura uires & facultatem hauriat. Magia etiam Dæmonica,quæ utitur uſu Dæmonum, multis uarietatibus ob uarios uſus prædita eſt, quæ cum uniuerſo ſuo genere ſit praua, ſuperſtitioſa, & fallax,omninò eſt explodenda,cæteris autem catenus uti ualemus,quatenus nil includunt, quod noſtræ religioni aduerſetur: abuſus autem reijciendi ſunt penitùs.

DEFINITIONES.

CVM Magia ſit multiplex, non facile eſt unica definitione omnem complecti. Ex Platone in Alcib. 1. Magia eſt cultus Deorum. Ex eodem in Charmide eſt Animi medela, per quam ita Animo Temperantia, ut per Artem Medendi, corpori Sanitas comparatur. Ex ſententia Porphyrij, Magus eſt interpres diuinorum, & cultor. Ex Io. Pico in Apologia, Magia eſt pars practica ſcientiæ Phyſicæ, docens efficere opera admirabilia, nectẽdo agentia cum Patientibus per Naturam. At hæc eſt definitio Magiæ Phyſicæ, quæ minus rectè dicitur pars ſcientiæ Phyſicæ, non enim eſt eius pars, ſed uſus quidam, & fructus. Sic dicere ualemus, Magum eſſe miniſtrum Naturæ; Et Magiam Phyſicam eſſe fructum, & uſum ſcientiæ Phyſicæ; Inſuper dicere ualemus, Magum eſſe Hymenæum Naturæ, & Magiam eſſe coniugium congruens eorum, quæ per naturam agunt, & patiuntur. Has tamen ego puto exactiores deſcriptiones. Vna eſt, Magia eſt connexio à uiro ſapiente agentium per Naturam, cum patientibus ſibi congruenter reſpondentibus, ut inde opera prodeant, non ſine eorum admiratione, qui cauſas ignorant. Altera eſt, Magia eſt uſus præſtantis cognitionis rerum, inſignibus facultatibus præditarum, ut ex earum connexione latenter opera prodeant, admirationem excitantia. Hæ definitiones ſunt communes, poſſunt autem reddi propriæ diſtinctorum generum, explicando genera uaria eorum, quæ connectuntur.

Plato. *Porphyrius.* *Io. Picus.* *Definitiones exactiores.*

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, quòd cum Magia dicatur uſus, & fructus ſapientiæ, non ob id iudicari debet præſtantior ea, ut nonnulli elicere nituntur. Nam quamuis ſit uſus ſapientiæ, non tamen eſt finis principalis, qui eſt contemplatio ueri, ſed ſecundarius, & eſt utilitas quædam ex ea prodiens; Alioquin Ars Medendi, & Agricultura præſtarent ſcientiæ de Natura. Conſidero Secundò, uarios apud uarias nationes celebrari inſignes Magos, ueluti Apollonius Tyaneus à D. Hieronimo in Epiſt. ad Paulinam inter celebres Magos numeratur; Apud Perſas Zoroaſter Onomaſi filius; Apud Romanos, Numa Pompilius; Apud Gymnoſophiſtas Theſpion; Apud Aegyptios Hermes; Apud Babylonios Budda; Apud Thracas Zammolſis; Apud Hyperboreos Abbaris; Apud Italos Petrus Aponenſis. Conſidero tertiò, quòd dum Magia dicitur Sapientia, id non debet intelligi per modum formæ, ſed per modum cauſæ producentis, quatenus ex Sapientia fluit. Re uera enim ut ad Magũ refertur, eſt ea connectendi peritia & facultas; Vt uerò pertinet ad Naturam, eſt ea rerum cõſenſio & diſſenſio, quam ſequitur tractio & pulſio; hinc iure Plotinus naturam dixit Magam. Quartò conſidero, quòd cum à Platone Magia dicatur cultus Deorum, id eatenus uerum eſt, quatenus Diuina & eminens Magia nobis ſine cultu diuino competere non poteſt; ac inſuper quia non recipiunt diuina munera, niſi qui Deum colunt. Demùm conſidero, quòd Pſell. in lib. de Dæmonibus cap. poſtremo inquit, Magiam eſſe facultatem quandam, à Græcis iudica-

Magia non præſtat ſapientia. *Inſigniores Magi.* *Quomodo Magia ſit cultus Deorum.* *Pſellus.*

tam eximiæ virtutis;tradunt enim hanc eſſe extremam ſacerdotij Portionem. Ariſt. 14 Met.cap.4.Magos inter ſapientes numerat inquiens, Pherecydem dicere primum generans eſſe optimum,ac etiam Magos & poſteriorum ſapientum vt Emp.&c.ſiquid relatorum cum decretis ſacroſanctæ Eccleſiæ pugnat, exploditur,& reijcitur.

MVNDVS.

DISTINCTIONES.

Significationes nominis. MVNDI nomen vſurpatur & propriè,& per Metaphoram; cuius ſignificationes,vt in ordinem redigantur, ita progrediẽdum puto.Cum Mundi dẽnotet quoddam totum & uniuerſum; Poteſt aliquid eſſe uniuerſum dupliciter,uel abſolutè, uel in parte & cũ contractione Si fuerit uniuerſum abſolutè,id uel eſt incorporeum,uel corporeum:incorporeum Deus eſt,cuncta uel eminenter,vel per Ideas includens.Vniuerſum autem corporeum abſolutè, eſt Mũdus totus,ſub ſenſum cadens. Vniuerſum autem non abſolutè, ſed in parte & cum contractione,etiam eſt duplex,uel incorporeum,uel corporeum. Incorporeum,ut Mentes participatæ,ſub Deo poſitæ,& Anima rationalis. Corporeum uel eſt æternum,ut cęleſte corpus,uel mortale, ut orbis ſub Cęlo collocatus;ille dicitur Mundus Lucis,hic tenebrarum;ille Amicitiæ,hic Litis; ille æthereus,hic Elementaris.Et de orbe mortali loquendo,hic uel eſt uniuerſum poteſtate uel actu:poteſtate eſt prima materia, ſe habens perinde ac Chaus:actu uerò,dum conſideratur cum forma. Qui mundus mortalis actu, eſt duplex, uel uniuerſus,uel in parte, nam ex Ariſtotile in 8.Phy. 17. omne animal per Metaphoram dici poteſt Mundus,quatenus eſt totum quoddam,quod ex ſe mouetur,& ab anima tanquam à proximo Deo regitur, & dirigitur, præſertim tamen hoc competit homini. *Sententia Platonis.* Ex ſententia Platonis Deus eſt Mundus per Eminentiam; Mens diuina non participata eſt Mundus Idealis,& originalis; Mens participata eſt Mundus Idealis per participationem; Anima rationalis eſt Mundus rationalis,cum ſit omnia per inſitas rationes; Natura eſt Mundus ſeminarius,cum ſit omnia per ſemina;Mundus corporeus uniuerſus, eſt Mundus per umbras & imitationes Idearum,in eo refulgentium;Homo autem eſt Mundus paruus.At ex ſententia Ariſt.Deus eſt Mundus eminens;Mundus corporeus uniuerſus,eſt Mundus ſecundum formam;Animal autem omne,& præſertim homo,eſt Mundus per metaphoram. Ex dictis patet omnes diſtinctiones ad Mundi ſignificationes attinentes.*Mundi diuiſiones.* Sic datur Mundus corporeus,& incorporeus;ſenſibilis,& intelligibilis;originalis,& ex eo pendens;inſuper magnus & paruus;Litis & amicitiæ;Lucis & tenebrarum;rationalis,& irrationalis. Nunc eſt ſermo de mundo ſumpto pro uniuerſa corporum ſerie.

DEFINITIONES.

VARIAE Mundi circunferuntur definitiones, quarum nonnullæ per Metaphoram ei competunt, veluti circumſcribitur à Cicerone in 2.de Natura Deorum, quòd ſit tanquam communis Deorum,atq; hominum Domus,aut Vrbs vtrorumq;. Inſuper à Plotino En.4.quòd ſit fœmina Promethei ornata;dicitur fœmina ob materiam,quæ Dei virtute, & Prouidentia formata eſt. Ex ſententia Heſiodi. Orphei,& Anaxagoræ, eſt Chaus, in ordinem redactus, vt contra Chaus eſt Mundus informis,& inordinatus. A' Platone in Timæo dicitur Animal magnum,intelligens,diuina Prouidentia conſtitutum. Deſcribitur inſuper ab Academicis,quòd ſit corporea,viſibiliſq; imago incorporei inuiſibiliſq; Dei. Ac etiam,quòd ſit corporeus,& ſenſibilis, incorporei ac inſenſibilis Dei filius. Prætereà quòd ſit ſenſibilium,inſenſibiliumq́, rerum ordinata plenitudo. Inſuper Mundus dici poteſt Magnus, & viſibilis Liber, per Characteres Phyſicos,diuina Arte formatos,diuinam ſapientiam,& potentiam nobis patefaciens,vt Auctorem eius noſcamus, & veneremur. Ex Pimandro Termaximi Mercurij,ſermone 12.hæc elicitur Mundi deſcriptio,quòd ſit Magnus Deus, Imago maioris,iunctus illi,Patris ordinem,& voluntatem ſeruans, vitæ totius integra plenitudo. Cleomedes ſub initio libri de Mundo,ita Mundum deſcripſit,quòd ſit ex Cęlo,Terraq́;,nec non naturis,quæ eis comprehenduntur,opificium. Ex ſententia Ariſt.nonnulli eum definiunt dicentes,Mundus eſt corpus compoſitum ex corporibus omnibus ſenſibilibus & Phyſicis ſphęrica figura terminatum.At ſatis leuiter. In libro de Mundo ad Alexandrum deſcribitur Mũdus,quòd ſit compages è cęlo,Terraq; coagmentata,atq; ex ijs naturis, quæ inter ea continentur.Inſuper hæc alia additur,Mundus eſt vniuerſorum ordo,& digeſtio,à Deo & per Deum ſeruata.Ariſt.in 1.de cęlo.97.inquit, Mundus eſt totum ab extrema circumlatione contentum.Et in cont.107.ait, Mundus eſt totius conſiſtentia.Putarem ego ab Ariſt.non recedens,Mundum ita eſſe definiẽdum,Mundus eſt ordinata ſeries cunctorum,naturã conſtantium,à Deo vt auctore,& per Deum tanquam poſtremum finem digeſta,& ſeruata.

Deſcriptiones per Metaphoram. *Plenior Circumſcriptio.* *Mercurius Termax.* *Cleomedes* *Ariſt.* *Exactior definitio.*

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, quòd cum omne animal ex ſententia Ariſt.in 8.Phy.17.per metaphoram dici poſſit Mundus paruus,id tamen maximè competit homini.Ratio prima eſt, quia ſolus ratione, & liberè ſe ducit,regit,prouidentiaq; vtitur. Secunda, quia anima eius,qua regitur ſimilior eſt Deo regenti Mundum. Tertia, quia ſolus portionem includit omnium, quæ in vniuerſo reperiuntur & ob id ſolus dicitur Epilogus,& Compendium Mundi,ac Hymenæus æternorum & mortalium. Quarta,quia ſolus eſt aptus viuere vitam omnem,& tãquam Proteus in omnia uerti. Quinta,quia ſolus ſecundum ordinem uniuerſi eſt formatus, cum ſolus caput ad Sydera tollat. Sexta,quia ſolus aptus eſt per Mentem fieri omnia. Adeò vt uir ſapiens ſit omnia per imitationem;dum eſt puer,eſt omnia poteſtate; dũ præditus eſt habitu ſapientiæ,eſt omnia habitu;dum eo utitur, eſt omnia habitu,&

Cur homo præſertim ſit Mũdus paruus, ratio. *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.*

tu,& actu;ac etiam per habitum ſcientiæ eſt omnia ſcibilia;per habitum Pruden
Plantæ nõ parui Mũdi. tiæ,omnia agibilia,per habitum Artis,omnia effectibilia. Conſidero ſecundò, Plantas quamuis ſint vita præditæ,non dici paruos mundos;tum quia cognitione non ſe regunt;tùm inſuper quia motu ſecundum locum non mouentur; tum demùm quia earum partes ordine ſunt diſpoſitæ, oppoſito ordini partium uniuerſi,nam caput earum ad centrum uergit. Conſidero tertiò, quòd quamuis Mundus (vt patuit,dicatur multipliciter,tamen ex ommium ordine, de quibus Mundi nomen dicitur, reuera unus conſurgit Mundus, unumq; Vniuerſum,
Mundus Mundorũ. quod eſt omnia in unum uerſa, & Mundus Mundorum. Conſidero quartò,
Perfectio Mundi. quòd cum Mundus inter corpora vt corporibus licet, ſit Deo ſimillimus, iure omni perfectione,apta corpori competere,eſt ornatus. Nam primò perfectus
Vt corpus. eſt,tanquam corpus,quia corpus omne trina dimenſione,quæ eſt dimenſio om-
Vt corpus uniuerſum nis,eſt præditus,& adeò cumulatè corpus Mundi eſt ea præditus,ut quæuis eius dimenſio,diſtincta ratione dici poſſit,tùm longitudo,tum latitudo,tum profun
Vt corpus Phyſicũ. ditas. Secundò eſt perfectus, ut corpus uniuerſum quatenus ſic includit omnia
Vt viuẽs. corpora,& nil deſerit extra ſe. Tertiò eſt perfectus,ut corpus Phyſicum,ex ſe
Vt rationẽ includens. aptum moueri,includens ordinatè cuncta corpora Phyſica. Quartò eſt perfectus,tanquam uiuens,cum includat uitam cunctorum. Quintò, tanquam prædi
Vt à Deo rectus. tus ratione,quouis modo ſumpta,cum includat rationem humanam, & Diuinam. Sextò,tanquam ſeruatus,directus & gubernatus à Monarcha eminentiſſi-
Maximè Mũdus diligitur à Deo. mo,iuſtiſſimo, & potentiſſimo, à quo iure maximè diligitur; cum nil ſit in eo, quod ex illo non pendeat,& eius non ſit proles. Hinc iure de Mundo dicere ualemus,quòd ſit unus,& omnia;quòd ſit ubique & nullibi,cum nullo egeat, à
Mũdus eſt unus p omnẽ cauſam. quo contineatur;quòd extra nil derelinquat;quòd alio non egeat; quòd ex ſe ſit ſibi ſatis;quòd ei nil poſſit addi,quòd ſit ſenſibile exemplar cunctarum uirtutum, & perfectionum;quòd ſemper iubilet,ſummoq; bono continente fruatur. Cõſidero quintò,quòd quemadmodum Deus eſt unus, ac ita unus,ut id in eius ratione includatur:ſic Mundus ne dum eſt unus,uerùm inſuper adeò unus, ut in ratione Mundi ſit,quòd ſit unus, & eius unitas prodit ex materia, quia conſtat ex omni corpore Phyſico,ſub ſenſum cadente;pendent ex efficiente, quod unũ eſt,includens pro recta ratione eminente & originalem Mundum, qui exactiſſimè eſt unus;pendet ex fine,cuncta enim ex primo principio pendentia ordinatiſſimè in finem unum conſpirant;pendet demùm ex forma, quæ eſt ordo rerũ cunctarum,ex uno enim principio,unoq; fine,unus conſurgit mediorum ordo; & niſi cuncta includeret,non eſſet uniuerſum, hoc eſt omnia in unum exquiſi-
Reijcitur ſententia Democriti tiſſimum ordinem conuerſa. Ex his elicio ſextò,longè à uero receſſiſſe Democritum,Leucippum,& Epicurum, qui putàrunt in immenſo inani innumeros reperiri,& continenter gigni,creſcere,decreſcere,& interire Mundos. Similiter erraſſe Empedoclem ſucceſſionem & reciprocationem ponentem,inter Mũdum ab eo dictum Sphærum,ſiue Amicitiæ,& Mundum Litis. Conſidero ul-
Plato. timo loco ex ſententia Platonis in appendice Legum,ſingula Elementa denotari poſſe nomine Mundi,quia putauit ſingula eſſe impura,& includere portionẽ cæterorum,& eſſe prædita anima rationali,adeò ut ordo Elementorum ſit tanquam ordo Mundorum:hoc tamen longè abeſt ab opinione Peripateticorum, negantium Elementa eſſe prædita anima.

COELVM.

DISTINCTIONES.

CAELI nomen vſurpatur dupliciter, vel per metaphoram
& ſecũdum ſenſum, vel propriè. Per Metaphoram dicitur *Cęlum per Metaphoram.*
de aere, ſecundum quam ſignificationem Cęlum modò di
citur ſerenum, modò turbatum, & orientales ac Arabes di
cantur frui Cęlo temperato, & legitur in ſacris litteris, &
aquæ omnes quæ ſuper Cęlos ſunt, id autẽ euenit, quia nos
inſpicientes aerem, putamus videre Cęlum. Inſuper Cęlum *Propriè.*
proprie ſumptum ex ſententia Ari. in 1. de Cęlo 96. dicitur tripliciter. Primò de
mobili ſupremo cuncta continente, quod ex ſententia Aegyptiorum, Platonis,
& Ari eſt ſphęra octaua, innumeris ſtellis decorata, quæ firmamentum dicitur;
ex ſententia autem multorum ſequentium Aſtronomorum ſupra octauam dã
tur & alię. Secundò dicitur de aggregato ex omnibus Cęli Globis, contradiſtin
ctis à Mundo Mortali, nam Planetas quoq; dicimus eſſe in Cęlo. Tertiò dicitur
de vniuerſo corporeo Mundo, denominato per partem eius præſtantiſſimam,
fungentem officio formæ; in qua ſignificatione utitur Plato nominẽ Cęli in Ti
mæo dum quæritur, an ſit genitum; in eadem ſignificatione eo utitur Ariſt. in li
bris de Cęlo, vt ſemetipſum declarat, idq; præſertim fecit, quia diſputaturus ad
uerſus Platonem, voluit uti nomine Cęli in ea ſignificatione, in qua eo uſus erat *In qua ſignificatione agatur de Cęlo.*
Plato. Ego autem utar modò nomine Cęli in ſecunda ſignificatione, pro contra
diſtincto à Mundo Mortali.

DEFINITIONES.

EX Phœnicum Theologorum ſentẽtia Cęlum eſt ſpiritus efflatus ex ore *Sententia*
diuinioris animæ, cuncta uiuificãs, nutriens, communiq; calore afficiẽs. *Phęnicũ.*
Ex ſententia Platonis cęlum eſt eminentia & ſublimitas cunctorum Elemento *Platonis.*
rum in igneam conditionem redactorum, & ob id Plato ſępè cęlum ignẽ appel *Pythagore.*
lat. Pythagoras dixit Cęlũ eſſe Lyrã Dei, ex qua prodit harmonia, uniuerſũ de-
mulcens & contemperans, de qua cecinit Orpheus inquiens, quòd Iupiter Sce *Orpheus.*
ptro pulſans Cęlũ, uniuerſum moderatur Plo. En. 2. li. 3. c 7. inquit cęlũ eſt emi *Plot.*
nens Liber, in quo futurorũ notæ refulgent. Vitruuius li. 9. Cęlum definiens di- *Vitruuius*
xit eſſe corpus ſyderibus conformatum, quod circum terram, Mareq; contineñ- *Alij.*
ter, per axis cardines reuoluitur. Alij inquiunt cęlum eſſe unitatem omniũ cor- *Phyſici.*
porum, de quo ſine controuerſia negari poſſunt omnia, quæ ſunt aliorum cor *Aſtronomi.*
porum; & omnia rurſus affirmari. Eſt enim cętera corpora eminentia; & uirtu- *Potior circũſcriptio.*
te, non eſt autem ſecũdum propriam eorum formam. Phyſicorũ nonnulli aiũt,
Cęlum eſſe corpus diuinum, omni numero perfectum, ſempiterno motu cõuer
ſum. Alij eſſe corpus animatũ, globoſum, ſuaptè naturâ volubile. Aſtronomorũ
nonnulli aiunt eſſe regionẽ ſemper lucentem, ſuapte naturâ ab omni contrarie
tate alienam, influentem in mortalia uires ſuas. Hanc ego putarẽ ſatis diſtinctè
eius conditionẽ patefacere, Cælũ eſt corpus Phyſicũ, ſimplex, æternũ, Mundiq;
elementũ primũ, prędutũ ſui naturâ motu in orbẽ, & Luce, quibus tãquã cõmu
nib. inſtrumẽtis mortalia ſeruat, & pficit. Vel cęlũ eſt quinta ſimpliciũ corporũ

 eſſentia,

Aliter. eſſentia,ab interitu & contrarietate immunis,eminente vita, figura orbiculari, motuq́; in orbem ſui naturâ prædita, continens intra ſe mortalia cuncta,in eáq́; ſuo Lumine & motu continenter influens.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò Cęlum præſertim diuidi in primum ac ſupremum mobile,& orbes Planetarum. *Primum Mobile.* Primum mobile,ex ſententia Ariſt.eſt Spæra octaua,in qua (præter Planetas) vniuerſa multitudo Stellarum poſita eſt;quarum præcipuę in quadraginta & octo; imagines ab Aſtronomis pro accuratiore earum obſeruatione ſunt diſtributæ quarum duodecim in Zodiaco, vna ſupra uiginti à Zodiaco verſus Boream, *Stellæ fixæ* quindecim verſus Auſtrum ſunt collocatæ. Hæ nuncupantur Stellæ fixæ, pro diſtinctione à Planetis,hoc eſt,Stellis errantibus. Nam quamuis ſtellæ omnes ſint denſior pars ſui orbis ad eum perinde ſe habens, ac nodus ad tabulam, tamen quia illæ omnes ſunt in eodem orbe, & ſolo vnius orbis motu mouentur, ſemper æquè diſtat ab inuicem,& conſimiles formant imagines,dicuntur, fixæ. *Planetæ.* Stellę autem ſeptem Planetarum,quia ſunt in diſtinctis orbibus,qui motu uario mouentur,non æquè ſemper diſtant ab inuicem,& propterea videntur errare; At dicebat Plato non illæ errant,ſed nos qui eas errare putamus. Conſidero *Motus totius.* ſecundò,quòd octaua Sphæra,quę Firmamentum dicitur,quia in ea firmę ſunt ſtellæ propemodum innumeræ, & per eam firma ſeruantur omnia, ſuo motu moueri dicitur motu diurno,tempore viginti quatuor horarum abſoluens ſuam reuolutionem,qui motus ab Ariſt. frequenter dicitur motus totius, reliqui autē motus partium. Ratio eſt,quia cum motus illæ primò competat ſupremo mobili,mox cætera omnia corpora ſub eo usq́; ad centrum diſtributa,uel eo mouen- *Terra.* tur,vel ei pro centro inſeruiunt,quòd competit Terræ,ut ait Ariſt.in 2.de Cęlo. *Aqua.* Aqua cum non ualeat unâ cum eo abſoluere reuolutionem, id facit quatenus ei licet per fluxū & refluxū. Inſuper nūcupatur motus totius, quia proximè prodit ex Deo,cui verè uniuerſo,nō pars mūdi, ſed uniuerſus ſubijcitur. Cōſiderò *Simpliciū corporū ſolum cęlum præditū ꝓpria figura* tertiò,inter ſimplicia corpora iure ſolùm Cęlū eſſe figura propria præditum, nā quatuor Elementa à cōtinente figura recipiunt. Ratio eſt,quia ſola uiuentia propriā ſibi optat figurā, & differentijs poſitionis diſtinctè ſunt prædita. Cœlū aūt inter ſimplicia corpora ſolùm eſt præditū uita, eaq́; præſtantiſſima, & ideò ēt figura præſtantiſſima,qualis eſt orbicularis,debuit eſſe præditum, nā in Cœlo cō- *Ordo attinētium ad cęlum.* ſideratur hic ordo. Prima eſt Intelligentia mouēs. Hanc ſequitur materia Cęli, ſuis terminis circūſcripta. Tertiò in ea conſideratur Dēſitas, Raritas, Perſpicuitas,& Opacitas. Quartò,Lux & Lumen. Quintò motus in orbem,qui corpori cōpetit,ſuis conditionibus prædito; Motor aūt tribuēdo motū dicitur ēt tribuere uitā Cęlo. Demùm Cęlū ſuo lumine & motu mortalia ſeruat,& perficit. Cōſi- *Cur cęlum moueatur in orbem.* dero quartò iure cęlū moueri in orbē. Ratio prima ſumitur ex motore, qui intelligēdo cōuertitur in ſe,ac ſe appetit; Et ex eodem redit in idē. Inſuper eſt immobilis & ob id motu quodā immobili mouet, Cęlū.n.uniuerſum nō mutat locū. Secunda ratio elicitur ex mobili,quod eſt ſimplex & ſphæricū, & ideò motu ſimplici & in orbē debet moueri. Præterea cū ſit corpus primū,& immune à cōtrario,motu primo experte cōtrarietatis moueri aptū eſt. Prętereà cū ſit corpus ſupremū immune à quauis diſpoſitione ꝑter naturā,debuit eo moueri motu, à quo ſolo abeſt oīs violētia. Inſuper cū moueaт in orbē,ualet moueri uelociꝰ,ualet ꝑ uarios circulos ſeruarē ſemina uariorū,ꝑ uarios.n.circulos diſtincta ueloci

tate

tate mouetur. Præterea cõſimiliter diſtãs à medio, cõſimiliter ſeruat, & influit in ea, valet moueri motu vno cõtinuo & æterno, ſimulq́; ſeruare æternã generationẽ & viciſſitudinẽ mortaliũ, vt diſtinctiùs declaraui in lib. de Cęlo. Cõſidero quintò, Cęlum præſertim moueri duplici motu; vno ab ortu in occaſum, altero qui dicitur planetarum, ab occaſu in ortum. Ratio affertur ab Ariſt. in 8. Phy. & in 2. de Cęlo, quia ſi unico motu moueretur, ſolùm conſimilitudinis rerum, non diſſimilitudinis eſſet origo. Hinc in 2. de Ortu & interitu dicitur, quòd ſol ſuo acceſſu ad verticem noſtrum, eſt cauſa ortus, ſuo autem receſſu interitus. Ariſt. rationem hanc ſumpſit ex Platone, qui in Timæo motum diurnum nuncupat ſimilitudinis, alterum diſſimilitudinis, quæ ſunt ſemina ordinatæ varietatis rerum. Addo ego ita moueri cęlũ, vt ſua non cõtrarietate, ſed ſumma varietate ſummæ conſonantiæ eſſet origo; conſonantia enim ex varietate conſurgit. Inſuper dico eo duplici motu debere moueri Cęlum pro contẽperandis contentis ſub eo, ne cuncta vnà cum cęlo in vnã ſolam partẽ inclinarent. Conſidero ſextò. Cęlũ nuncupari ab Ariſt. Elementũ, ne dum quia eſt corpus ſimplex, verùm inſuper quia ex eo ut ex parte principaliſſima Mundus cõſtituitur, ideò in Principio tertij de Cęlo nuncupatur Elementũ primũ, denotando ordinẽ inter ſimplicia corpora, Mundum conſtituentia; nã Elementum ſemper dicitur alterius Elementũ. Cõſidero ſeptimò, Cęlum ab Ariſt. nũcupari nomine ætheris, quod nomẽ ex opinione Anaxagoræ, & Heracliti, deducitur ex verbo græco denotante cõbuſtionẽ, quia putãrunt cęlum igneũ. Ex ſententia autem Platonis in Cratylo, & Ariſt. in primo de cęlo: nec non in primo Meteorum, ex uoce denotãte æternũ curſum. Id nomen Ariſt. ſoli cęlo tribuit. Plato tamen in Timæo id tribuit ſupremæ & puriori parti aëris, ſub cęlo poſitæ, quam Ariſt. iudicat ſphæram ignis, & fomitẽ incenſionis. Similiter in appendice Legum, cum cęlum dicat ignem, corpus ſub cęlo proximè poſitum nuncupat æthera & in Cratylo ait ita dictum, quia ſemper currit circa aërem fluens. Conſidero octauò, Veteres putaſſe cęli naturam non differre ab ea mortalium. Architas, & Ariſt. fuere primi, qui referente Porphyrio in lib. de abſtinentia ab eſu carnium, cęlum putãrunt eſſentiam diſtinctã ab ea mortalium: & ob id materiam Cęli uariam eſſe exiſtimãrunt ab eã colloca torum ſub Cęlo. Hinc Ariſt. in octauo Meta. cont. 12. & 12 Met. cont. 10. cęlo ſolùm tribuit materiam motus, quæ dicitur unde, & quo, & eſt ſubiectum, quod ex ſe actu eſt, ex ſe dico per negationem, quia aliquo actu non eget. Conſidero nonò, Cęlo ob eius præſtantiam & eminentiã ſine pugna ea uerè enũciari poſſe, quæ in mortalibus mutuò ſe deſtruunt. Nã cęlum ſimul eſt corpus ſimplex & uiuens. Inſuper cũ non nutriatur, ſeruatur uiuẽs: & cũ non ſentiat, tamẽ eſt animal. Præterea quãuis ſit ſimplex, tamen eſt luce præditũ, quod apud nos ſolùm mixtis competit; ac etiam cum ſit corpus conſimilium partiũ, tamen ex ſe mouetur. Præterea in eo non reperiuntur qualitates quatuor primæ, & tamen maximè reperiuntur, cum ei competant eminentia & uirtute. Similiter qualitates ſecundæ ei non competunt, & competant, quatenus ei competunt ſecundum ſimilitudinem. Inſuper in eo refulget motus & immobilitas, ac etiam motus uelociſſimus tardiſſimus & mediocris. Ei competunt Materia, Oppoſitio, Generatio, Principia generationis, & non cõpetunt: hæc enim ei cõpetũt cũ relatione ad motũ, non autem ad eſſentiam. Demùm motus eius, ſimul eſt ſecundum naturam, ſecundum animam, ſecundum rationem, & eminentior his omnibus. Conſidero decimò, quòd quamuis Cęlum dicatur eſſentia una, & eius una dicatur materia, non tamen vna eſt ſine ulla uarietate & uniuocè, ſed una eſt unitate ab uno & cum ordinata uarietate, quod denotauit Ariſtoteles in primo Meteorum, inquiens

Cur dupli-ci motu.

Quo cęlũ ſit Elementum.

Quomodo æther.

Architas & Ariſt. primi ſeiũ xerunt naturam Cę li ab ea mortaliũ.

In cęlo pugnãtia non pugnant.

Cęlũ eſſentia una & multiplex

quiens in cęlo aliquid eſſe purius,aliud impurius.Ratio eſt,quia Cęlum propor tione reſpondet motoribus eius, quos ſequitur, ideò ut motores ſunt eſſentiæ ſubordinatæ,ita etiam cęleſtia corpora,adeò vt ſimul dici poſſint eiuſdem eſſen tiæ,& diſtinctæ,nam ſunt eiuſdem eſſentiæ,& ſpeciei vnitate ab vno,non uniuo cè.Quod confirmatur,quia ſtella dicitur denſior pars ſui orbis, quo ſuppoſito, quæro ea maior denſitas vel conuenit ei præter naturam,vel ſecundum naturã? non primam,quia in cęlo non habet locum diſpoſitio præter naturam. Si aut ei competit ſecundum naturam,maior raritas competeret orbi præter naturam,ſi eſſent eſſentiæ omnino conſimiles. Propterea vt ſeruemus à cęlo abeſſe diſpoſitionem omnem præter naturam, cogimur fateri eſſentiæ eius competere decla ratam varietatem. Vndecimò conſidero, quòd quamuis cęlum per varias partes vel magis vel minus lucidum appareat,& dicatur Lunam, & partes alias illumi narià ſole,tamen ſentiẽdum puto,vniuerſum cęlum & ſingulas eius partes, uel magis vel minus Luce propria eſſe præditas, adeò vt Lux remiſſior ſit inchoatio intenſioris,& diſpoſitio ad eam,vt tepiditas ad intenſiorem calorem,recipiẽs enim nudatum eſſe debet eo,quod recipere debet,ſecundum gradum,non abſo lutè. Hinc Luna,dũ Eclypſatur,adhuc apparet prędita ſub oſcuro quodam Lumine.Ratio eſt,quia Lux eſt qualitas, & affectio quædam ſequens naturam Cęleſtis corporis, ideò iure cuicunq; parti eius, ſecundum propriam ſuæ eſſentiæ conditionem competere debet,alioquin eſſentia Cęli non eſſet una ſaltem vnitate ab uno.

Vniuerſum Cęlũ eſt Luciaũ

QVINTA ESSENTIA.

DISTINCTIONES.

OMNES conſentiunt nomine Quintæ eſſentiæ denotari eſſentiam quandam corpoream,puriſſimam,& eminentiſſimam. Inſuper conſentiunt dici Quintam cum relatione ad quatuor elementa,adeò ut ſit ordine corporum quinta; & dignitate prima. At quæ nam ea ſit,ſummoperè diſſentiunt,& præcipuę opiniones ſunt quinq;. Prima eſt Stoicorum dicentium eam eſſe ſpiritum quendam communem, per uniuerſum orbem effuſum,partes eius nectentem & uiuificantem, non ſecùs ac corpora animalium per ſpiritum proprium eorum. Secunda opinio eſt, quòd ſit eminentia ſublimitas & puritas quatuor Elementorum,& præſertim Ignis,ut putârunt Plato,& Plotinus. Tertio uſurpatur pro entelechia, ex qua Anima & ſydera ſint conflata, ut ex ſententia Ciceronis. Quartò pro ſpiritu ex anima Mundi exſpirato. Quintò Pro eſſentia quinta ſimplicium corporum, omninò ſeiuncta à conditione quatuor Elementorum; & huiuſmodi eſt Cęlum ex opinione Ariſtotelis, quæ eſſentia infra orbem Lunæ non reperitur.

De quinta eſſentia opiniones quinque.

DEFINITIONES.

CVM Eſſentia quinta uſurpetur multipliciter, primò debet per id de quo conſentiunt omnes una communi circumſcriptione definiri; mox per propria variarum opinionum diſtinctè explicari, & contrahi. Communi deſcriptione ita putarem poſſe circũſcribi, Quinta eſſentia eſt ſubſtantia in ordine ſimplicium corporum ampliſſima, puriſſima, & præcioſiſſima. Ex ſententia Stoicorum Quinta eſſentia eſt primus & communis ſpiritus inter corpora tenuiſſimus & puriſſimus, effuſus per vniuerſum orbem, nectens inuicem & perficiens partes eius. Ex opinione Academicorum eſt eſſentia cęli, & eſt ſublimitas, & puritas quatuor Elementorum, & præſertim Ignis, cęterorum autem vt rediguntur in naturam igneam Ex opinione, quam Cicero tribuit Ariſt. eſt ſubſtantia quæ ſecundum eſſentiam continenter mouetur. ex qua Animæ & ſtellæ conflatę ſunt. Ex Orphei, & Phœnicum Theologorũ ſentẽtia Quinta eſſentia eſt perſpicuus, lucidusq; ſpiritus, ex Mundi anima effuſus, eiusq; imago, rerum formas paſſim efficiens, ſecernens, ac perficiens. Ex opinione Ariſt. Quinta eſſentia eſt Natura & ſubſtantia Cęli, ſeiuncta à natura quatuor Elementorum, eáque purior, ſimplicior, ac eminentior, apta ſui conditione ſemper moueri in orbem.

Deſcriptio communis — *Ex ſententia Stoicorum.* — *Ex ſententia Academicorum.* — *Ciceronis.* — *Orphei.* — *Ariſt.*

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, ut pertinet ad opinionem Stoicorum de ea multa dici ab Alexandro in cap. de mixtione, & iure explodi, nam partes vniuerſi, ut nectantur, & ſibi cohęreant, non egent alieno aliquo ſpiritu, ſed per propriam naturam, & conditionem iunctæ ſunt. Ita Aqua ſui natura hæret Aëri, & Aër Igni, & cũ ſpiritus ille ſtatuatur corpus, ſi per omnia mearet, daretur penetratio corporum, exploſa ab Ariſt. in quarto Phyſicorũ, & præſertim quia pro connexione, conſeruatione, & perfectione ſat eſt Lumen & motus Cęli, quorum uires per vniuerſum effunduntur. Conſidero ſecundò, ut pertinet ad opinionem Academicorum, quod ipſi quatuor tantùm putârũt dari ſimplicia corpora & Elementa, dicebant tamen ea non inueniri pura, ſed permixta, adeò ut in omnibus eſſent omnia. Cum enim putârint ea eſſe prædita anima, etiam putârunt debere includere conditiones omnium primorum corporum. Supremam aeris partem nuncupârunt ætherem; Cęlum dixêre ignem, quia exiſtimârunt cęlum eſſe elementa omnia in igneam conditionem eleuata, adeò ut re vera corpus ſimplex quintum, diſtinctum à conditione quatuor elementorũ non approbauerint; & omnium eorum materiam dixêre unà, & eádem, & propterea re uera eorum opinio differt ab ea Ariſt. Conſidero tertiò, ut pertinet ad opinionem tertiam ex Cicerone depromptam, quòd ipſe in 1. Tuſculanarum ait, Cum quatuor Elementis non competant animorum officia, & affectiones, Ariſt. quintum genus adhibet, uacans nomine, & ſic ipſum animum ἐντελέχειαν appellat, nouo nomine, quaſi quandam continuatam motionem & perennem. Inſuper in progreſſu eiuſdem libri addit, Sin autem eſt quinta quædam natura, ab Ariſt. inducta primùm, hæc & Deorum eſt, & animorum, & poſt pauca, Ita quidquid eſt illud, quod ſentit, quod ſapit, quod vult, quod uiget, Cęleſte, & diuinum eſt, ob eamq; rem æternum ſit neceſſe eſt, nec uerò Deus ipſe, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi Mens ſoluta quædam & libera,

Exploditur ſententia Stoicorum. — *Opinio Academicorum.* — *Opinio Ciceronis.*

ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens & mouens, ipſaq; prædita motu ſempiterno; hoc è genere atq; eâdem è natura eſt humana Mens. Et in primo Academicorum q. cum dixiſſet quatuor elementorum duo ſuperiora agere, Aquam verò, & Terram formari, & pati, addit, quintum genus, è quo eſſent Aſtra menteſq; ſingulares eorum quatuor, quæ ſupra dixi, diſſimile Ariſto. quoddam eſſe rebatur, ſed ſubiectam putant omnibus ſine ulla ſpecie, atq; carẽtem omni illa qualitate materiam quandam, ex qua om̃nia expreſſa, atq; effecta ſint &c. Ex his refulget, quid ex opinione Ariſtotelis putauerit Cicero eſſe Quintam eſſentiam; Eam enim numerat in ſerie corporum, ait ex ea conſtare Aſtra & Mentes, inquit dici entelechiam, hoc eſt, perennem motum, ac ex ſe moueri, addit eorum vnam eſſe communem materiam; quæ tantùm abeſt, vt ſit opinio Ariſt. quòd nil pugnantius cum ea enunciari valeat. Nam ita Mens eſſet corpus cum ſtatuatur portio Quintæ eſſentiæ, numeratæ inter corpora, ex qua conſtãt Aſtra, quæ corpora ſunt. Inſuper Ariſt. Quintæ eſſentiæ negat competere materiam primam communem: Similiter negat Mentem ex ſe moueri, ut patet ex primo de anima. Prætereà entelechiæ nomen tribuit omni actui cùm ſubſtantiæ, tùm accidentium. Mitto alia innumera, quæ addere poſſem.

Opinio 4. Conſidero quartò, vt pertinet ad opinionem quartam, putantium Quintam eſſentiam eſſe ſpiritum ex mundi anima exſpiratum, nonnullos exiſtimare quod quemadmodum in vniuerſo Mundo intelligibili idem eſt actus intelligentiæ, ita per vniuerſum Mundum ſenſibilem effunditur ex anima Mundi perſpicuus quidam luciduſq; ſpiritus, eius imago, formas paſſim efficiens atq; ſecernens, vt ille ideas: de hoc dici aiunt, Spiritus intus alit. Hinc Iulianus Platonicus ex Theologia Phœnicum ait, diffuſam eſſe per vniuerſum, & ſingulis inſitam naturam quandam tralucidã, atque Lucentem in ſeipſa, quaſi ex diaphano, & Lucido temperatam, neque miſtioni alienæ neq; paſſionibus vllis obnoxiam, quæ ſit actus quidam purus intelligentiæ, extra procedens, habeatq;, inuiſibile Lumen, & incorporeum, luminis huius viſibilis & incorporei cauſam. Addunt, quòd huiuſmodi Lumen anima Mundi ex Mente recipit, ac illud quaſi ſpiritum foras efflat, de quo putant debere intelligi illud, Et ſpiritus ferebatur ſuper aquas, quem ſpiritum Cęlum cęlorum appellant, ac ut animæ particulares proprios expoſcunt in animali ſpiritus, ex ſanguine genitos, ita animæ rationales ex Cęlo deſcendunt, hoc ſpiritu circumfuſæ, ex anima mundi expirato tanquam vehiculo æthereo. Et addunt nonnulli, ut ait Simplicius, cęlorum eſſentiam per uniuerſum vſq; ad centrum eſſe effuſam, ut Sphæræ cęlorum perfectæ & abſolutæ eſſent.

Sententia Ariſt. quo loci explicata. Conſidero quintò de opinione Ariſt. nil eſſe dicendum, cum enim egerim de Cęlo, à quo Eſſentia quinta non diſtinguitur. Patet quid ex eius opinione ſit ſentiẽdum, Cęlum enim eſt non ſublimitas Elementorum, ſed Eſſentia quinta diſtincta à quatuor Elementis, ea ſimplicior, purior, & præſtantior, cuius materia differt ab ea mortaliũ nec valet à ſua ſede, aut per naturam, aut per uim ſeiungi.

An per ſublimationem elici poſſit quinta Eſſentia. Conſidero ſextò, multorum eſſe opinionem, ex ſingulis ſub cęlo poſitis poſſe per ſublimationes elici Eſſentiam quintam, quam dicunt præcioſiſſimam, & præditam virtute mirabili, plurimumq; valere pro uita proroganda, pro illuſtrando ingenio, acquirendiſq; ſine labore ſcientijs, & pro gignendo auro, quæ ſunt tria ab hominibus maximè exoptata.

Arnaldus Raimũd. Arnaldus de Villa noua, & Raimundus præſertim putant elici poſſe ex vino cęleſti, & iunctam auro ſolari, imbibi ab eo, & conſtitui aurum potabile eximiæ virtutis, & hæ magna ex parte ſunt conſolationes perditorum Chimicorum, qui etiam ſomniant ex auro elici poſſe animam, ex qua mox plurimũ auri producatur. At perpendamus, ſecundũ quã opinionẽ valeat per ſublimatio-

mationes ex rebus elici Quinta eſſentia? Id nõ poſſe fieri per opinionẽ Ari. cõſpicuũ eſt; tũ quia cęlũ nõ eſt permixtũ cũ mortalibus; tum inſuper quia non datur corpus prius purius, & ſimplicius quatuor Elementis; ex mixto autem ſolùm quatuor Elementa elici poſſunt. De opinione relata à Cicerone & Ariſto. tributa, nil dico, quia eſt conſpicuus error, vt apparuit. De communi ſpiritu Stoicorum etiam dicendum eſt, non poſſe elici, ne dum quia concedi non debet, vt varijs rationibus Alex. patefecit, verùm inſuper quia ex opinione Stoicorum eius conditio eſt effundi per corpora, eaq; nectere, non autem ſeorsùm ſubſiſtere. Si loquimur de opinione Orphei, & Phœnicum Theologorum, ea Quinta eſſentia vel eſt incorporea, vel corpus: ſi incorporea ad rem non facit, quia id quod elicitur per ſublimationes corpus eſt, inſuper incorporeum non rectè cõſtituit gradum quintum inter corpora. Si eſt corpus, abſurdum eſt animam incorpoream ſpirare corpus; inſuper apud nos nunquam inſpectum fuit aliud corpus præter quatuor Elementa, & conſtituta ex eis. Quare ſi dicimus poſſe ex his corporibus elici, cogimur cum Academicis dicere Eſſentiam quintam eſſe ſublimationem, & depurationem quandam quatuor Elementorum, reductionemq; eorum in ſpiritus tenues; igneam & ſolarem quandam conditionem includentes, eximia facultate præditos, ob conditionem eorum, ex quibus educuntur. Hoc ſi dicimus, nec Ariſto. nec experientiæ aduerſabimur: at minus rectè illi ſpiritus Quinta eſſentia nuncupantur, cum ſint mixti ex quatuor Elementis, nec valent eſſe præditi tot viribus, quos Chimici tribuunt Quintæ eſſentiæ.

PORVS.

DISTINCTIONES.

PORVS apud Platonem in Conuiuio dicitur conſilij filius, & Deus affluentię, ex quo cum Penia, hoc eſt, cum egeſtate, & indigentia iuncto, ait ortum ducere Amorem, in qua ſignificatione non eſt præſentis conſiderationis. Vſurpatur ſecundò pro exiguo aliquo corporum meatu, in qua ſignificatione, quinque Pororum varietates conſiderandas puto. Nam primò ex ſententia Democriti, Leucippi, Epicuri, & concedentium inane, porus eſt exiguus, & inanis meatus, incluſus inter partes corporum, ex principijs naturæ conſtitutorum; in qua ſignificatione Ariſto. in primo de Ortu & interitu cont. 76. inquit non dari inanes meatus, & Poros. Secũdò vſurpatur Porus per metaphoram pro parte corporis magis apta pati; in qua ſignificatione Ariſt. in 1. de Ortu & interitu 77. inquit, & hac ratione poros dicet aliquis corporibus ineſſe, vt in metallicis extenduntur continuatæ venæ. Tertiò vſurpatur pro anguſtis venis, & arterijs, repletis ſpiritu, vel aliquo tenui humore; in qua ſignificatione Gale. 10. de Vſu partium cap. 12. inquit ab Herophilo neruos, viſui ſeruientes, dictos eſſe Poros, quia perforati ſint. Quartò per metaphoram meatus, qui in ſpongia, pumice, linteo, & panno ex Lana conflato apparent pori dicuntur. Quintò propriè Pori dicuntur illi meatus, qui includuntur in partibus corporum viuentium, veluti in cute, carne, & oſſe, & pleni ſunt tenui aliquo humore: hi conſpicuè apparent in pelle arida, qui meatus

Porus & Penia parẽtes Amoris.

Quinque varietates Pororum.

tus producuntur, & reficiuntur à calore viuentium, pro ſui tranſpiratione, alimenti diſtributione, & excrementorum vltimæ coctionis inſenſibili tranſpiratione. Ariſto. in omni; ſignificatione concedit poros, præterquàm in prima; propriè tamen dictus Porus, cuius danda eſt definitio, eſt quinto loco relatus.

DEFINITIO.

PORVS eſt anguſtus meatus, partium viuentis corporis, à calore eius productus, pro ſui tranſpiratione, alimenti vltimi oppoſitione, & excrementorum ultimæ coctionis inſenſili ſecretione.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, propriè ſumptos & definitos Poros
Pori variantur. non ſemper ſeruari eoſdem, ſed præcedentes frequenter repleri, & à calore nouos gigni, & permutari. Conſidero Secundò, corpora viuentium calidiora, & ſicciora maximè huiuſmodi poris eſſe prædita vt hominum bile flaua abundantium, & vulgo dicuntur corpora raræ teſturæ. Ariſt. in 4. Meteorum agens de aſſatione inquit, Clauſis externis poris, nõ poteſt ſecerni intus extraneus hu-
Pori solũ viuentib. mor: & in 4. Part. prob. vltimo ait, Per ſudorem poros reddi laxiores. Conſidero tertiò, quòd cum Pori à proprio viuentium calore producantur, in corpori-
Propriè cõpetunt. bus inanimis non inueniuntur niſi per ſimilitudinem, vt in terra, dum à Sole, tamquam à calore vitali vniuerſi orbis deſiccatur, & halitus va-
Dub. rij ex ea madefacta per meatus eliciuntur. At oritur dubitatio, quia Ariſt. 11. Part. prob. 58. cùm Aquæ, tùm Aeri Poros tribuit, per quos inquit nos videre, & audi-
Sol. re. Soluitur, quia loquitur ex ſententia Empedoclis, quam damnat in 1. de Ortu & interitu loquens de actione & paſſione. In Pellibus defunctorum apparent Pori, quia iam in viuentibus à vitali calore fuerunt producti, & tunc æquiuocè dicuntur Pori, cum non fungantur munere propriè ſumptorum Pororum, per definitionem explicato.

DE VOCVM VARIETATE.

Quæ ſint Vniuoca, Aequiuoca, Ab Vno, Ad Vnum, Analoga, & Multiuoca.

DIVISIO VOCVM.

VOX impoſita ad aliquid ſignificandum, vel denotat naturam vnam omninò conſimilem, & dicitur Vniuoca, græcè συνωνυμα, vel non denotat naturam omninò unam, & dicitur vox Multipliciter dicta. Diuiſio eſt Ari in 1. de Ortu & interitu cōt. 44. Inſuper vox Multipliciter dicta, uel dicitur de varijs æquè primò, & caſu quodā, vel nō æquè primò: Si æquè primò, dr̄ purè Aequiuoca, & Aequiuoca caſu, græcè ομωνυμον, Si non æquè primò varia denotat, id contingit dupliciter, vel cum ſimilitudine rationis, & dicitur vox Analoga, uel ſine ſimilitudine rationis, ſed ordine aliquo; & hoc etiam contingit dupliciter, uel per deductionem ab uno principio; & dicitur Ab Vno, uel per directionem in unum finem, & dicitur Ad Vnum. Eadem tamen uox, diſtincta relatione dici frequenter poteſt Ab Vno, & Ad Vnum. At ſi uoces fuerint uariæ, & res quæ denotatur, ſit una, dicitur Multiuoca. Si uerò & uoces, & res denotatæ fuerint uariæ, dicuntur Diuerſiuoca. Inſuper diuiſæ uoces, uel ſunt principales, uel ne: Si non fuerint principales, tunc dicuntur uel per denominationem, uel per compoſitionem ex uarijs uocibus, ad quas pertinet Ethymologia. Diuiduntur Aequiuoca, Vniuoca & alia, in Aequiuocantia & Aequiuocata, ſiue Vniuocantia & Vniuocata: Vniuocantia ſunt uoces communes; Vniuocata res, quæ per eas denotantur.

Vox Vniuoca. *Multipliciter dicta.* *Purè Aequiuoca.* *Analoga* *Ab Vno.* *Ad Vnū.* *Multiuoca* *Diuerſiuoca.*

DEFINITIONES.

VNIVOCA uniuocata ea dicuntur, quorum nomen commune eſt, & ratio eſſentiæ, ſecundum id commune nomen tradita, eſt eadem. Vox autem uniuocans, eſt uox, denotans eſſentiam, cuius ratio ſecundum id commune nomen tradita, ſit eadem. *Vniuoca.*

Aequiuoca purè, ſiue caſu, ea ſunt quorum nomen forte fortuna æquè commune eſt, & ratio eſſentiæ ſecundum id commune nomen tradita, eſt diuerſa. Aequiuoca latè ſumpta, includentia omnem uocem multipliciter dictam, ea ſunt, quorum nomen commune eſt, & ratio eſſentiæ ſecundum id commune nomen tradita, eſt modo aliquo uaria. *Aequiuoca.*

Analogia eſt ſimilitudo plurium rationum, quam comitatur commutata proportio, & Metaphora. *Analogia.*

Analoga ea dicuntur, quorum nomen eſt commune, & ratio eſſentiæ ſecundum id commune nomen tradita, modo aliquo eſt uaria. *Analoga.*

Ab Vno. Ab Vno ea dicuntur, quorum nomen commune eſt,ratio uerò eſſentiæ ſecū dum id commune nomen tradita,cum ſit modo aliquo uaria,& tamen prædita ordine ab uno primo deducto.

Ad Vnū. Ad Vnum ea dicuntur, quorum nomen commune eſt,ratio uerò eſſentiæ ſecundum id commune nomen tradita,cum ſit modo aliquo varia,eſt tamen prædita ordine in vnum finem directo.

Multiuoca. Multiuoca ea dicuntur,quorum nomina ſunt varia,ratio autem eſſentię,per ea nomina denotatæ,eſt eadem.

Diuerſiuoca. Diuerſiuoca ea dicuntur,quorum nomina ſunt varia , & rationes eſſentiæ ſecundum ea varia nomina traditæ,variæ ſunt.

Denominatiua. Denominatiua ea dicuntur,quæ ab aliquo principali,ſolo diſtincta caſu vocis,recipiunt appellationem. Ea quæ dicta ſunt de nominibus, etiam intelligi debent de verbis,nam verba vt rei conditionem aliquam ſignificant , nomina ſunt,vt dicitur in libro de Interpretatione.

ANNOTATIONES.

Aequiuocū duplex. CONSIDERO primò Aequiuocum apud Ariſt. vſurpari dupliciter,vel latè pro omni voce Multipliciter dicta , vel preſſiùs pro purè Aequiuocis,quæ dicuntur Aequiuoca caſu. Hoc conſiderauit Ale.in 4.Met.con.2. Latè vſus eſt ea voce Porphyrius dum in lib.Vniuerſalium dixit,Siquis decem prædicamenta nū cupauerit entia,æquiuocè nuncupabit,non uniuocè. In eadem ſignificatione,ea eſt vſus Ariſt.in Ante prædicamentis , nam æquiuocorum ibi tradita definitio,etiam illis competit,quæ ſunt Ab Vno,& Ad Vnum: à quibus etiam ſumpſit exemplum,inquiens,ut animal,dicitur homo,& quod pingitur. Preſſiùs autem uoce æquiuoci eſt uſus Ariſt.in 1.Ethic.cap.6.In primo de Ortu & interitu cont. 44. In 7. Met. cap. 4. & alibi . Conſidero Secundò , inter *An detur medium inter Vniuoca,& Aequiuoca?* Aequiuoca,& Vniuoca dari,& non dari medium;nam ſi Aequiuocum accipitur,ut contradiſtinguitur ab Vniuoco,& latè,non datur medium : at ſi accipitur pro purè Aequiuoco,media ſunt,Ab Vno,& Ad Vnum. Conſidero tertiò, *Analogia.* Analogiam definiri ab Euclide in 5.ſuorum Elementorum , quòd ſit identitas, ſiue ſimilitudo plurium rationum : ita etiam definitur ab Ariſt. in quinto mo- *Analogia duplex.* ralium Nicomachiorum,cap. 3. dum ait,quòd Analogia eſt ſimilitudo græcè ισότης,rationum.Sic in 1.Phy.69.ait,Materiam noſci per Analogiam,ſumptam *Commutata proportio.* ex rebus artificioſis,quia ut lignum ſe habet ad Lectū,& æs ad ſtatuam, ita Materia rerum,naturā conſtantium ad compoſita naturalia. Quæ Analogia poteſt *Metaphora.* eſſe,Vel continuata,dum unum repetitur,ut ſi dixero , ut octo ad quatuor, ita quatuor ad duo : Vel ſeiuncta ſine repetitione , ut octo ad quatuor, ita ſex ad tria.Quam non continuatam Analogiam ſequitur commutata proportio,dum inferimus,quare ut primum ſe habet ad tertium , ita ſecundum ad quartum ; Ex qua commutata Analogia elicitur deinde Metaphora , ſecundum quam unum commutatum dicitur de altero , ut infimæ partes montium nūcupantur radices,uel pedes eorum,quia perinde ſe habent ad montem, ac radices ad Plātas,& pedes ad animalia. Et quamuis Ariſto. in 3.Rhetoricorum & in Poeticis uarias ſtatuat Metaphoræ ſpecies,ea tamen quæ ex Analogia depromitur,præſtat cæteris. Conſidero quartò,Ariſto.& Græcos interpretes nunquam in alia ſignificatione uti uoce Analogi,ab ea,quam explicaui: & Analogiam ſeiunxiſ-

ſe ab his,quæ dicuntur Ab Vno,& Ad Vnum,ut cónſpicuè patet ex primo lib.
Moralium Nicomachiorum,cap.6.quo loci inquit Philoſophus,Cum Bonum
non ſit vniuocum quomodo dicetur? Non enim eſt æquiuocum fortuitò, an
quia ſit Ab Vno,vel quia ſit Ad Vnum,vel potiùs proportione ſiue analogia?
Conſpicuè Philoſophus tradit integram diſtinctionem vocum,& ea, quæ ſunt *Error explo-*
Ab Vno,& Ad Vnum,ſecernit ab Analogis: Ex quo patet conſpicuè multos er *ditur.*
rare,qui ea putant Analoga,quæ dicuntur Ab Vno,& Ad Vnum, cum tamen
maximè ſecernantur. Ita Ariſto.ens,ſanum, & ſimilia, nunquam nuncupauit
analoga,ſed ab vno & ad vnum.Conſtat inſuper minus rectè à nonnullis diui-
di Analogiam,in analogiam attributionis,& analogiam proportionis.Nam id,
quod dicitur attributionis non eſt analogum, ſed ab vno & ad vnum: ponere
autem analogiam proportionis, eſt repetere idem:omnis enim analogia eſt ſi-
militudo rationum,quæ proportio dicitur. Conſidero quintò,vocem poſſe dici *Vox ab v-*
Ab Vno tribus modis,Primò,adeò vt primum abſolutè ſit cauſa vt cætera dicā *no 3.*
tur talia,veluti Sanum eſt ab vno,non ita tamen vt vnum in alio includatur.Se-
cundò,ut unum in alio non includatur,nec ſit cauſa eius, ſed ſolùm adſit ordo
dignitatis,uel ſaltem originis,ſic Demonſtratio,Definitio,& ſimilia dicuntur ab
uno. Tertiò,ut unum includatur in altero,ut Figura dicitur ab uno de triangu-
lo,& quadrato,& Anima de uegetali,& ſentiente, & Senſus dicitur de tactu,
& alijs,nam ſi originem inſpicimus,primò dicitur de tactu, ſi dignitatē de uiſu
Ex his elicio errare nonnullos,qui inficiantur Naturam dici ab uno de ea mor
talium & æternorum,quia cęlum non eſt cauſa, ut Elementa dicantùr corpora *Error ex-*
Phyſica. Similiter negant de Anima,quòd dicatur ab uno de eius gradibus;& *ploditur.*
de Senſu,quòd dicatur ab uno,de tactu,& alijs,nam ab uno eſt multiplex ut di
xi,& pro eius conſtitutione ſatis eſt ordo uel originis,uel dignitatis. Conſidero *Num Ab*
ſextò,quæri à nonnullis,num id quod eſt Ab Vno, dicat, & denotet naturā u- *Vno ſit na*
nam,uel ne? Inquit Zim. denotare quidem conceptum unum, at non Natu- *tura una?*
ram unam:ſed errat,nam conceptus reſpondet naturæ,& eius unitas pendet ex *Zim.* *Simpl.*
unitate naturæ. Propterea dicamus,quòd cum vnum dicatur multipliciter, id
quod eſt Ab Vno dicit,& non dicit naturam unam: non dicit naturam unam
uniuocè,ſed unam unitate ab uno.Hinc rectè Simplicius in 2. de Anima expo
nens cont.30.inquit,Id quod eſt ab uno,non dicere naturam unam, ſed totum
id,unam multiplicem,hoc eſt unitate ab uno.Hinc Ariſt. aliquando ait denota
re naturam unam,ut in 2.de Anima 68.inquiens,Corpora dici perſpicua, qua-
tenus eſt natura eadem in aëre,aqua,& perpetuo corpore. Sic Perſpicuum,
quod eſt ab uno,dicit eſſe naturam unam.Aliquando negat eſſe naturam unā,
vt in 3.Phy.cont.4 loquens de motu attinente ad quatuor prædicamenta. Hāc
reſolutionem indicauit Ariſt.in 3.de Rep.cap.1.inquiens. Non latere nos de-
bet,quòd in rebus,quarum ſubiecta differunt ſpecie,& aliud eorum eſt primū,
aliud ſecundum,aliud conſequens,aut omninò nihil eſt,qua talia ſunt commu *Quomodo*
ne,aut *vix*,inquiens,*vix*,indicat eſſe vnum diminutè,& ab vno.Conſidero ſepti *diſtinctè*
mò id quod eſt ab vno non diſtinctè noſci,niſi noſcantur contenta ſub eo,cum *noſcatur*
non ſit natura vniuocè una,eademq́; in omnibus.Ideò Ariſt.in 2.de Anima 32. *id quod eſt*
cum manifeſtaſſet animam dici ab uno,colligit propriam animæ conſideratio- *ab vno?*
nem eſſe eam, quæ eſt de ſingulis eius gradibus ſeorsùm. Ex quo patet minus
rectè putare nonnullos,Ens non poſſe confusè noſci,cum ſit conceptus ſimpli- *Ens confu-*
citer ſimplex: immò dico maximè cognoſci confusè, dum noſcitur ſeorsùm ā *sè noſci po*
contentis,nec eſſe conceptum re uera ſimpliciter ſimplicem, cum non ſit uerè *teſt.*
unus,ſed in ſingulis uarius.Ex quo etiam infero,Metaphyſicum deſcendere ad

rerum

Metaph. deſcendit ad ſpecies rerum. Quæ ab uno quomodo definiēda? Quomodo generi ab vno competant differentiæ?

rerum eſſentias in ſpecie,alioquin non diſtinctè noſceret Ens, ſed confusè tantùm. Colligo inſuper exactam definitionem eius,quod eſt Ab Vno, eſſe cum enumeratione contentorum,ut definitur Anima ab Ariſt. quòd ſit Principium primum nutriendi,ſentiendi &c. & Enunciatio, quòd ſit unius de uno, uel ab uno;& hoc rectè conſiderauit Them.in 2.de Anima 31.inquiens.Quæ ſunt ab uno,definiri per enumerationem contentorum. Conſidero octauò,quòd Simpl.in 2.de Anima 31.inquit,His quæ ſunt ab uno competere differentias conſtituentes contenta,non autem diuidentes. Quæ ſententia ſolùm eſt uera in parte,non abſolutè. Verùm profectò eſt,ei, quod eſt ab uno, non competere differentias diuidentes;cum enim non ſit natura una,non ualet propriè diuidi,ſed eius diuiſio eſt enumeratio contentorum. At ex aduerſo dicere, quòd ei competant differentiæ conſtituentes,uerum non eſt,quoniam ut caret differentijs diuidentibus, ita caret propriè ſumptis differentijs conſtituentibus. Nam differentia dicitur conſtituere,quatenus iuncta Naturæ generis conſtituit ſpeciem: at eorum quæ ſunt ab uno,non datur Natura una communis, cui iungi poſſit. Hinc dum Ens diſtribuitur in decem prædicamenta,quia eſt ab uno, id non ſit per differentias diuidentes, & conſtituentes, ſed per modos, & gradus uarios eorum quæ ſunt in quos ſine medio cadit Ens. Solùm dicuntur conſtitui ea prima genera per propria Principia quæ ſunt actus, & Potentia, ut oſtenditur in 12.Met. Conſidero nonò,quòd dum in ſcientia agitur de eo,quod eſt Ab Vno, Id quod propriè ſubiectum eſt,& per definitionem explicatur,& de quo oſtenduntur affectiones, eſt id quod primum eſt; Et præſertim dum id primum eſt cauſa cæterorum, ut nos docet Philoſophus ſub initio 4. Metaph. inquiens, Conſiderationem entis,eſſe conſiderationem ſubſtantiæ. Et ratio eſt conſpicua, Id enim quod primò eſt tale,& eſt ratio ut cætera ſint talia, eſt id quod uerè, propriè,& maximè eſt tale,& eſt menſura cæterorum,adeò ut quemadmodum reliqua ſunt per illud,ita per illud eluceſcant. Conſidero decimò, iure Alex. in 1.Nat.q. ca. 11. aſſeruiſſe commune Ab Vno eſſe poſterius contentis ſub eo,cùm ſecundum eſſe,tùm ſecundum intellectum;nam ſecundum eſſe ſemper ſingularia dicuntur prima, ut patet de primis ſubſtantijs; at loquendo de uniuocis,communia ſunt priora ſecundum rationem & intellectum, vt ex Alex. ſententia refertur ab Auer. in 12.Metap. con. 27. Ea autem quæ ſunt ab uno, neq; etiam ſecundum rationem & intellectum poſſunt eſſe priora,cum intellectus non ualeat naturam unam ex eis elicere.

Dum agitur de eo quod eſt ab vno, præſertim agitur de primo. Ratio.

Commune ab uno eſt poſterius.

SONVS, VOX, ELOCVTIO, ORATIO, ENVNCIATIO, NOMEN, ET VERBVM.

DISTINCTIONES.

PRIMO' occurrit Sonus tamquam commune genus; ſub *Sonus.*
quo collocata eſt Vox, ſolis animalibus ſpiritantibus com *Vox.*
petens. Sub Voce eſt Elocutio, competens ſoli homini, mu *Elocutio.*
nere rationis. Elocutionem conſtituunt Nomina, & Verba, *Nomen.* *Verbum.*
ex quibus prodit Oratio. Elocutio eſt duplex, vna interna, *Oratio.*
altera externa, vt diuiditur à Platone in Philebo. Externa *Quatuor*
autem eſt ſignum internæ, ut dicitur in libro de Interpreta *ſubordinata.*
tione, nam quatuor inueniuntur inter ſe ordine prædita, Res de quibus loquimur, Notiones animi, Voces dearticulatæ, & Literæ. Notiones animi ſunt ſimulacra Rerum. Voces ſunt ſigna Notionum, & Literæ Vocum. Elocutio externa duplex eſt, vna propriè ſumpta, vt ea hominis, altera eſt eius imitatio, vt Picæ & aliarum quarũdam auium. Inſuper Sonus eſt duplex, vel facultate, vel actu: Facultate adhuc dupliciter, vel ad actum primum, adeò vt valeat produci, vel ad actum ſecũdum, vt valeat audiri. Inſuper Sonus etiã eſt duplex, uel primus, uel prodiens ex primo, vt Echo. Diuidi etiam poteſt in acutum, & grauem; magnum & paruum; lenem & aſperum, & conſimilibus alijs diuiſionibus. Vox ſoli animali competit, & diuiditur in dearticulatam, qualis eſt ea hominis loquentis, & non dearticulatam, in ſignificantem per naturam, ut ea brutorum, & ad libitum, ut ea hominis. Inſuper Elocutio ſoli homini competens, diuiditur in ſimplicem, qualis eſt prolatio incomplexarum uocum, & complexam, qualis eſt Oratio. Simplex, ſiue incomplexa, uel eſt Nomen, uel Verbum; & utrumq; uel eſt primum, uel ex eo deductum, ſiue modo aliquo compoſitum, ut Cadauer, hoc eſt, caro data uermibus. Inſuper uel eſt finitum, ut Aër, uel infinitum, ut non Aer. Elocutio complexa, quæ Oratio dicitur, uel eſt perfecta, uel imperfecta. Perfecta diuiditur per modos; principaliſſima autem eſt indicatiua, quæ & Enunciatio, & Interpretatio, & Propoſitio, & Concluſio, & Problema dicitur, ob uarias eius conſiderationes. Hæc diuiditur in Categoricam & Hypotheticam; in Affirmantem & Negantem; in Veram & Falſam, in Vniuerſalem, Particularem, Indefinitam, & Singularem; In eam quæ eſt de ipſo eſt ſecundo adiacente, & in eam, quæ eſt de ipſo eſt tertio adiacente, Inſuper in formatam tempore præſente, præterito, & Futuro. Præterea uel eſt de re contingenti, uel neceſſaria, uel impoſſibili. Inſuper uel conſtat ex terminis finitis, uel infinitis.

DEFINITIONES.

Son⁹ quid. SONVS definitur ab Ariſtotele in 2. de Anima 85. quòd ſit motus eius, quod ita eſt aptum moueri, ut reſilientia à leuibus, cum aliquis percuſſerit. Diſtinctiùs tamen dicere ualemus, Sonum eſſe qualitatem productam à mutua ſolidorum percuſſione, in aëre ſimul expulſo auditui per ſe, & propriè reſpondentem. *Vox.* Inſuper Vox ab eodem Philoſopho in 2. de Anima. 90. definitur, quòd ſit percuſſio reſpirati aëris, ab Anima in pulmonibus exiſtente ad aſperam Arteriam. Quæ definitio intelligi debet per modum cauſę, ut ea Soni. Vel dicamus, Vox eſt ſonus, ab animali productus, per aërem expiratum, & in gutture repercuſſum, cum inſtituto aliquam animi affectionem patefaciendi. *Elocutio.* Elocutio eſt uox lingua, labijs, & dentibus dearticulata, formata ad libitum eorum, qui primò nomina condiderunt, pro animi notionibus patefaciendis. *Oratio.* Oratio eſt minus communis, quàm Elocutio, nam etiam ſi ſolùm proferimus nomen, uel uerbum, dicimur loqui, cum tamen ea non ſit Oratio. Nam Oratio eſt uox, ad libitum conditoris nominum ſignificans, cuius proximæ partes tamquam dictiones aliquid ſignificant. *Enũciatio.* Enunciatio eſt oratio indicatiua, ueram, uel falſam animi notionem ſignificans. *Nomen.* Nomen eſt uox ad libitum conditoris ſignificans, ſine temporum diſtinctione, cuius partes, dum ſeorsùm ut partes conſiderantur, nihil ſignificant. *Verbum.* Verbum eſt uox, ad libitum conditoris ſignificans, cum temporum diſtinctione, cuius partes, dum ſeorsùm ut partes conſiderantur, nihil ſignificant. *Nomina finita. Infinita.* Nomina, & Verba ſi fuerint finita, definitè aliquid ſignificant: at ſi fuerint infinita, indefinitè ſignificant unumquodq; præter id quod per negationem excludunt. Inſuper definiri poteſt Nomen, quòd ſit Vox denotans id, quod per definitionem explicatur, ut elicitur ex 4. Metaph. conr. 11. Prætereà Nomen dicitur inſtrumentum, ex ſyllabis aut litteris naturæ rerum congruentibus conſtans, pro confusè indicanda eſſentia rerum, ut elicitur ex Cratylo Platonis. Inſuper eſt inſtrumentum docendi, & ſecernendi conditiones rerum, ex eodem Platone. Verbum eſt ſignum, quo actiones rerum, & perpeſſiones denotantur. *Echo.* Echo eſt iteratus ſonus per aërem à ſolido concauo repercuſſum, in quo etiam aliquid aëris permanentis ſit incluſum.

ANNOTATIONES.

Omne verbũ poteſt dici Nomẽ & uice uerſa. PRO notitia relatorum, duodecim ſe offerunt explicanda, & conſideranda: ordiar autem à leuioribus. Conſidero primò; Verbum omne poſſe dici nomen: & Nomen omne poſſe dici verbum. Primum patet ex Ariſto. qui in libro de Interpretatione ait, Verba ſecundum ſe dicta, nomina ſunt, ſignificant enim aliquid, & qui audit acquieſcit. Nam verba, dum abſolutè conſiderantur, ut aliquid ad libitum ſignificant, dicuntur nomina, & eis frequenter vice nominum vtimur, vt dicentes currere eſt moueri. Etiam vice uerſa

verſa Nomen omne dici poteſt verbum, ſumendo verbum vniuersè pro ſimplici quauis hominis voce ad libitum ſignificante, veluti dum de ſilente dicimus, illum nec vnum proferre verbum, ac inſuper dum dicimus verbo Dei Cęli firmati ſunt. Conſidero Secundò, quòd dum Nomen, & Verbum tamquam diſtincta conſiderantur, Nomen denotat naturam, conditionem, & eſſentiam rerum: Verbum verò actionem, & effectionem, vt docet Plato in Cratylo. Auer. in 4. Phyſic. con. 9. ait, Nomen imponi rebus quieſcentibus; Verbum verò mobilibus: hinc verba in actiua & paſſiua diuiduntur. Ex quo patet Verbum magis facultatem, virtutem, & efficaciam denotare, quàm Nomen, & ob id de Deo loquentes potiùs vtimur voce verbi, quàm nominis, & dicimus, quòd Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: & Verbo Dei firmati ſunt cęli, & ſic de alijs. Conſiderò tertiò, quòd aliud eſt ſignificare tempus, & ſignificare cum diſtinctione temporum: Nomen poteſt quidem ſignificare tempus, vt Dies, & Hora: at non cum diſtinctione trium temporum. Verbum contra non ſignificat tempus, ſed conſignificat, quatenus denotat actionem, vel paſſionem cum temporum diſtinctione. Conſidero quartò, quòd partes nominum & verborum, ſeorsùm ſumptæ, nil dicuntur ſignificare, quod de illis verum eſt, dum conſiderantur vt partes, nam ſi dicendo equiferus, equus, & ferus ſeorsùm aliquid ſignificant, id eis competit, vt ſunt integra nomina, non autem quatenus ſunt partes alterius, quod ex pluribus nominibus eſt conflatum. Conſidero quintò, quòd cum detur Nomen infinitum, cui præponitur negatio, dubium eſt, an ſimiliter detur Verbum infinitum. Nam videtur non dari, quia dum ei pręfertur negatio, enunciatio redditur negatiua, non autem ex verbo infinito, vt datur affirmatio ex nominibus infinitis, veluti dicendo non homo ambulat. Reſpondeo ex ſententia Ariſto. in libro de Interpretatione, dari ne dum nomen ſed etiam verbum infinitum, id autem accidit, dum negatio iuncta verbo, non ſeiungit prædicatum à ſubiecto, ut in enunciatione negatiua, ſed cadit ſupra prædicatum, ſiue ſubiectum ueluti dicendo cum Ariſto. in 1. Poſter. Quod non ſcintillat, eſt propè: Planetę non ſcintillant; igitur ſunt propè. Cuius ſyllogiſmi ambę propoſitiones ſunt affirmatiuæ, & ideò colligitur concluſ. affirmatiua. Similiter dicendo, quod non eſt, poteſt imaginationem concipi; chimera non eſt: quare poteſt imaginatione concipi. Ea minor propoſitio, quæ uidetur negatiua, profectò affirmatiua eſt, ut etiam concluſ. & ea negatio ad prædicatum pertinet, dicendo chimera eſt non ens. Dico tamen quòd dum negatio iungitur uerbo, ut fungitur officio uerbi nectentis prædicatum cum ſubiecto, tunc uerbum id non propriè dicitur infinitum, ſed conſtituitur enunciatio negatiua: dum autem eſt infinitum, & enunciatio ob id non redditur negatiua, tunc fungitur officio nominis, nimirùm ſubiecti, uel prædicati. Sextò conſidero non leuem eſſe dubitationem, quid primò ſignificent nomina cōpoſitorū, & denominatiua, ut Terra, Aurum, Arbor, Homo, Album & ſimilia? Sententia fuit Auicennæ, relata ab Auer. in 5. Met. 14 Nomina concreta, ut Album, primò denotare ſubiectum, & ſubſtantiam, ſecundariò accidens. Auerr. autem ei aduerſatur inquiens, primò denotare formam, & accidens. Ariſto. in 8. Metaph. cont. 7. & 7. inquit huiuſmodi nomina eſſe ab uno, & primò denotare formam, ſecundariò compoſitum, ut animal primò denotare animam: & Auerr. eo loci inquit; Nomen non denotare rem, niſi ut actu eſt; actu autem eſt per formam; quod etiam di-

Nomē denotat naturā: Verbū actionem.

Aliud eſt ſignificare tempus, aliud id cōſignificare

Quomodo partes nominū ſeorsùm nil ſignificent.

Quomodo detur uerbum infinitum?

Quid primo ſignificent nomina compoſitorum.

citur ab Ari.8.Met.cont.& diſtinctiùs Aue. profert ſuam ſententiam in Parap. Meta.tractatu 2.inquiens, Nomen famoſiùs uidetur ſignificare congregatum ex materia & forma, licet quandoq; dicatur de forma, & eſt id, cui ueriùs applicatur nomen. At ſi inter has ſignificationes fiat comparatio: ſignificatio compoſiti eſt prior tempore, poſterior ſecundum eſſe; ſignificatio uerò formæ eſt poſterior tempore, prior autem ſecundum eſſe. Hac de re etiam loquitur Auer.in 1.Phyſi.25.in 2.de Anima con.8.in 2.Met.18.& 19. & uidetur modo aliquo pugnantia proferre. Verùm ut omnia componantur, & controuerſia diluatur, ita dicendum cenſeo, Nomine denotari aliquid primò contingit tripliciter, vel cauſa, vel dignitate, vel proprietate *Reſol. difficultatis.* Primum denotatum cauſa, & origine, eſt forma; nam ex ea pendet illud eſſe, quod nomine denotatur. Primum dignitate in denominatiuis, quæ per accidentia denominantur, eſt ſubiectum, quod ſubſtantia eſt, vt etiam dicitur ab Auer.in 2 de Anima: Primum proprietate eſt compoſitum; nam id eſt nobis notius, nomen imponitur ei, & id reſpondet nomini, vt enim res, ita nomen concretum eſt. Conſidero ſeptimò, ſæpè in dubium verti, qui fuerint primi nominum conditores? Plato in Cratylo triplicem refert opinionem; Vnam, quòd à Dijs quondam recepta fuerint nomina; *Primi nominum cõditores. Plato.* Alteram, quòd à Barbaris, denotans nomine Barbarorum, nationes alias, præter græcam. Tertiam, quòd à longitudine & ſucceſſione temporum, & adeò à prima origine ſint permutata, vt nomina primò impoſita minime diſcernantur; magna enim curſu temporum fit nominum permutatio. Ex ſententia Ariſto. Primi conditores nominum non dantur, nec aſſignari queunt, cũ enim putârit Mundum æternum, *Ariſt.* æternas iudicauit ſcientias, & nomina, ſolùm cenſuit aſſignari poſſe redintegratores, reſtauratores, & ſecundum partem aliquã impoſitores alicuius nominis, abſolutè tamen nomina cenſuit æterna, ut etiam res. Proptereà cum eo dicendum eſt, Nomina & Verba, vniuersè & abſolutè conſiderata, eſſe æterna; conſiderata autem in parte, ut hæc, vel illa nomina à particularibus conditoribus fuiſſe formata, quorum nonnulla à Populis, & vulgo formata fuerunt: alia quæ rectiùs ſunt impoſita, & veriùs ſunt nomina, à viris ſapientibus. Ideò Auer.in 7.Met.54 inquit, Nullum imponere nomina rebus, quas non cognoſcit: & in princip. quinti Metaph. ait, Impoſitionem nominum eſſe partem Diuinæ ſcientiæ. *Sententia vera.* Hinc Ariſto. in quinto Metaph. explicauit communium nominum ſignificationes. Hæc ex ſententia Ariſt. dicenda puto. Abſolutè autem, unà cum ſacris Theologis affirmo, Deum verum, vt Mundi, ita primorum nominum, fuiſſe Auctorem: nam Adam creauit perfectione præditum, *Pro Cabala.* & ut rerum cognitione, ita nominum notitia inſignitum; quæ deinde per uarios, & apud uarias nationes uariata ſunt. Hinc ſcientia uerorum nominum non eſt humilis, ſed excelſa, quam Hebræi tanti fecerunt, ut eam ne dum ſcientijs, uerùm Legi quoq; ſcriptæ prætulerint, affirmantes eam *Dionyſius Areop.* à Deo Patriarchis & Moyſi fuiſſe traditam, & principalem uim Cabalæ in principalium nominum interpretatione inſitam eſſe exiſtimârunt: & proptereà Dionyſius Areopagita cuncta diuina myſteria, in nominibus inquiſiuit. Conſidero octauò, inter Platonem & Ariſto. quæ ſunt duo humanæ ſapientiæ Lumina, non leuem uerti controuerſiam, *Num verũ nomina ſint ad libitum.* Num nomina rerum iudicari debeant ſecundum naturam, uel potiùs ad libitum impoſitorum inſtituta? Hermogenes nomina eſſe ad libitum cenſuit. Cratylus contra, ex natura habere vim exiſtimauit. Ariſto. libro de Interpretatione, definiens nomen & uerbum, in eorum definitione aſſumpſit, quod ad libitum ſignificent.

Id autem quod in definitione accipitur,ad eſſentiam rei pertinet. Et confirmatur,quia nomina apud uarias nationes,ſunt varia,& in facultate conditoris nominis eſt unicuiq; rei tamquam ſignum quod ei libuerit nomen imponere: Ac inſuper ſæpè variarum rerum idem eſt nomen,vt patet de æquiuocis. Et confirmatur,quia literæ formantur ad libitum, quare etiam nomina, quæ componuntur ex eis. At ex aduerſo rationes ſe offerunt magni ponderis, pro approbanda ſententia Cratyli;& opinantium nomina ſequi naturam rerum,& re vera ſe habere,perinde ac inſtrumenta, quorum forma & conſtitutio ex conditione operis efficiendi deſumitur.Et confirmatur,quia ſi eſſent ad libitum,vnuſquiſq; valeret nomina imponere,nec id magis eſſet officium ſapientis,quàm alterius; nec requireretur pro imponendo nomine, ut noſceretur natura rei,cui imponitur;cuius oppoſitum in præcedentibus approbaui. Similiter non diceremus nomina nonnulla perperàm eſſe impoſita, quia non ſunt conſona rebus. Inſuper id ipſum oſtenditur, quia Ariſto. frequenter vtitur ratione ſumpta ex Ethymologia,ueluti dum loquitur de Caſu,de Aethere,de Aeuo,de Mutatione,& ſimilibus, quæ ratio ſolùm facultate eſt prædita, quatenus nomina reſpondent naturæ rerum. Dubitatio itaq; eſt ſatis perplexa. Pro cuius reſolutione accipiendum eſt primò in nomine duo conſiderari. Vnum eſt, ut recta ratione rei reſpondeat, quæ denotatur,eiuſq; conditionem indicet. Alterum eſt,ut impoſitum rei ſit pro ea denotanda.Hæc duo inuicem ſecernuntur: & poteſt nomen eſſe impoſitum rei, cui non conueniat, & tunc dicimus perperàm eſſe impoſitum; poteſt etiam includere rationem rectam, & non eſſe impoſitum,& tunc dicimus id non eſſe nomen rei, ſed ſi eſſet, & optimè conueniret. Hinc dicebat Socrates,ut orationum,ita nominum,quædam eſſe uera,nimirùm ea,quæ rei congruunt;alia uerò falſa. Accipio Secundò, quòd cum conſiderentur ea duo. Id Secundum, nimirùm impoſitio, eſt tamquam communis forma nominis,ut ſignum eſt. Alterum uerò eſt, tamquam forma ueri nominis,conſtituens id,ut rectum eſt;& ideò eſt ratio potior. Eorum duorum vnum eſt ad libitum,& id conſiderauit Ari. alterum uerò ſequitur naturã rerum. Vulgus eſt magiſter unius;Sapiens uerò alterius. Inſuper vulgus eſt magiſter vſus nominum, nõ rectæ impoſitionis. Et dum Ari. utitur ratione ſumpta ex Ethymologia,ſupponit id,quod pertinet ad rectitudinem. Inſuper pro ſolutione rationum conſiderandum eſt,literas eſſe præditas hac uarietate, ut quædam magnitudinem, & horrorem denotent, ut, r. o. & ſimiles: aliæ uerò humilitatem,& mollitiem, ut l. i. & aliæ huius generis,proptereà pro denotandis magnis & horribilibus utimur primis,ut terror, Arma, Mors, Roma; pro denotandis humilibus utimur alijs,ut leue, liquidum,& hæc rectitudo ſeruatur apud omnes nationes,in omnibus nominibus ueris,hoc eſt rectè formatis,& reſpondentibus naturæ,& conditioni rei,quam primò tenetur mente concipere ille, qui rectè nomen cupit imponere. Ex his elicitur ſolutio rationum, & cõcilium ſententiæ Ariſt. & Platonis. Sic itaq; in nomine uox illa eſt tamquam materia; impoſitio & ſignum tamquam communis forma;recta ratio, mutuaq; reſponſio rei & nominis eſt differentia, & forma potior, & proximior. Conſidero nonò, frequenter quæri, & quæſtionem eſſe ingenio ſublimi, animoq; ingenuo dignam, Num orationi, & nominibus competat facultas, & uirtus aliqua, uel ne? Ex una parte uidetur eis nullam competere uirtutem, quia ſignis rerum nõn competit uirtus, ſed indicatio ſolùm rerum, quarum ſunt ſigna; nomina autem ſunt ſigna rerum, ut patet ex libro de Interpretatione. Inſuper nomina deſcribuntur, quòd ſint uoces: at dum inuicem comparantur

Rationes aduerſæ.

Reſol. diffi cultatis.

Socrates.

Varietas Literarũ.

De uirtute nominum.

parantur voces, omnes dicuntur eſſe eiuſdem ſpeciei, non autem diſtinctæ; & propterea non diſtinctæ virtutis. Confirmatur, quia nomina, & voces ſunt accidentia, ad libitum formata, quibus virtus aliqua eminens, & abſoluta non videtur poſſe competere. Ex aduerſo varia occurrunt indicantia eximia aliqua

Pro virtute nominũ

facultate eſſe prædita, veluti adiurationes per nomina varia, Cabala Hebræorum, quæ magna ex parte in nominibus includitur, Nomina diuina à Magno Dionyſio Areopagita conſiderata, & alia ſimilia. Et confirmatur, quia niſi nominibus facultas competeret, cur voluit Deus, vt filius eius, Dominus diceretur, potiùs nomine Ieſus, & Ioannes nomine Ioannis nuncuparetur, quàm alio quouis nomine? Hinc nomen Dei tetragrammaton dicitur ineffabile, & potentiſſimum; & ſermo Dei dicitur potens, & penetrabilior omni gladio acuto; & verbo Dei Cęli firmati ſunt; & creata ſunt omnia, nam ipſe dixit & facta ſunt, & in principio erat Verbum, & Deus erat verbum: hæc & alia multa nobis conſpicuè indicant, nomina eximia aliqua facultate eſſe prædita. Sic nomina nonnulla leniunt animos; alia eos irritant. Miſſam facio Onomantiam, quę inter diuinatrices Artes numeratur, & ex nominibus vires ſuſcipere videtur,

Reſolutio difficultatis.

nam hanc tamquam inanem negligo. Pro ſolutione huius difficultatis accipio primò, nomina & orationem eſſe duplicem, vnam internam, animo & ratione formatam, alteram externam antecedentis ſignum. Inſuper oratio interna duplex eſt, vna diuina, altera humana: Modò ſermo eſt de oratione externa. Inſuper accipio orationem externam tripliciter poſſe conſiderari; Primò ratione rei denotatæ; Secundò ex parte rectę inſtitutionis eius: Tertiò ex parte eius, vt vox eſt ad libitum formata. His præaſſumptis, quatuor profero concluſiones. Prima eſt, Verbo Dei virtus competit, ac etiam interno hominis verbo.

Quatuor cõcluſiones

Altera eſt, Verbo externo ob rem denotatam facultas aliqua competit. Tertia eſt, Nomen recta ratione præditum, eſt affectum virtute aliqua. Quarta, Nomen

1. Concluſ.

conſideratum, vt vox ad libitum formata, non eſt præditũ propria aliqua facultate, niſi vt rem denotet, cui tamquam ſignum imponitur. Prima concluſio pro parte, attinẽte ad verbũ Dei, cõſpicua eſt, Verbũ.n.Dei eſt Dei volũtas, & mãdatũ, & eſt ipſe met Deus, nil.n.eſt in Deo, qđ nõ ſit, Deus; & ideò iure legitur Deus erat Verbũ, & potiùs per verbũ, quã p nomẽ denotatur, quia verbũ denotat actiones, & magis indicat vires & facultatem, quàm nomen. Vt verò pertinet ad internam hominis orationem, ea eſt diſcurſus, & notio complicata, prædita facultate rerum, quæ animo concipiuntur, quibus animi affectiones vehementer excitantur, & commouentur: hoc nos docuit Ariſt. in libr. de Motu

2. Concluſ.

animalium, inquiens notiones rerum ſeruare facultatem earum, & animalia varijs motibus agitare. Altera concluſio erat, Verbo externo ob rem denotatam facultatem competere, quæ etiam conſpicua eſt, vt enim rem denotatam nobis repræſentat, vario modo nos mouent, ita Nomina rerum, quas diligimus, le-

3. Concluſ.

niunt, & demulcent animos noſtros; nomina uerò aduerſorum nos turbant & ad iram prouocant. Tertia concluſio erat, Nomiui rectam rationem includenti, uirtutem aliquam conuenire, & iure hoc dicitur; nam recta nominis ratio eſt conſenſio eius cum re, & ideo habet facultatem ne dum confusè rem denotandi, verùm inſuper explicandi naturam & conditionem eius, & inde ortum ducunt rationes uariæ ex Ethymologia, depromptæ: hoc conſpicuè ſeruatur in uocibus græcis, ut in Cratylo patefacit Plato, & longe magis in Lingua hebraica, in qua omnium ferè nominum afferuntur rationes. At demùm ut pertinet ad concluſionem quartam, dum nomi-

4. Concluſ.

na & uerba conſiderantur, ut uoces ad libitum pro re denotanda for-

matæ,

matæ, ſolùm hoc eis competit, ut tanquam ſigna rem indicent, & tanquam uoces ratione muſica prædit æ, uarios in nobis excitent, & componant affectus, ut in 7. de R. P. docuit Ariſt. At quòd deinde propria ratione uirtutem aliquam, vel ſanandi uel mouendi uel aliud efficiendi includant, non eſt exiſtimandum. Ex his quæ dixi, elicio uerba maximè apud Theologos prædita eſſe uirtute ob uerbum Dei, & alia eius mandato formata, minus apud Academicos conſiderantes humana uerba, magis tamen, quàm apud alios ſapientes, cum magis conſiderent & magnifaciant rectam nominum rationem; minime autem omnium apud Peripateticos, dicentes nomina ad libitum eſſe formata. Decimo conſiderandum occurrit, Num uiri ſapientes de nominibus teneantur eſſe ſoliciti? nam uidetur id minimè eis conuenire, quia nos de rebus, non de earum ſignis curã habere debemus, ideò Gal. in 4. de Vtilitate partiũ, & Them. in 1. de Anima c. 19. & alij Peripatetici, frequẽter monẽt, nõ eſſe diſſerendũ de nominibus, ſed conditiones rerum eſſe conſiderandas. Ex aduerſo cum Nomina apparuerint virtute, & facultate aliqua prædita, & ea condere ſit officium ſapientis: & recta eorũ conſtitutio, & conſideratio nobis patefaciant conditiones rerum, negligentia verò per æquiuocationes multarum deceptionum ſit origo vt patet ex libro Elẽchorum videtur dicẽdum nos teneri accuratè nomina conſiderare. Pro ſolutione propoſitæ difficultatis, dico teneri Grammaticum pro rectè formanda oratione accuratè conſiderare attinentia ad nomina, & partes orationis. Similiter teneri Rhetorem id ipſum facere pro ornamento ordinato ad perſuaſionem. Inſuper teneri Phyloſophum eſſe ſolicitum de nominum proprietate, rectáque eorum conſtitutione. Addo etiam teneri Theologum eſſe ſolicitum de nominibus diuino mandato ſuperoq; ſpiritu formatis: hinc in libro qui dicebatur ſancta ſanctorum, nil includebatur maioris momenti, quàm propium nomen Dei, & prohibitum erat ne quis id proferret: ideò ineffabile dicebatur. Et diuina nomina facultatem habent à re, pro qua denotanda eminenti ratione ſunt impoſita. Similiter dico teneri Dialecticum in nominibus & vocibus eſſe accuratum, ne per æquiuocationes decipiatur. At ex aduerſo dico Sapientem non teneri de nominibus principaliter eſſe ſolicitum, ſed de rebus; de nominibus autem ſecundariò, & ſolùm vt ſunt inſtrumenta explicandi notiones animi. Inſuper dum uerba ſunt varia, & ſententia ſeruatur eadem, non debet ſapiens de ea varietate litigare, veluti inter Platonem, & Ariſtotelem frequenter apparent controuerſiæ nonnullæ, quæ in vocum varietate, diſtinctoq; earum uſu ſunt poſitæ, cum tamen ſententia ſit eadem; de hac varietate non eſt diſputandum, ſed de natura rerum, quauis voce, tamquam ſigno denotata. Vndecimò conſidero, quatenus pertinet ad Echo, ſiue ad iteratam vocem, quòd repercuſſio ſoni eſt duplex, vna obſcura, altera conſpicua: obſcurè ſemper ſonus ab aëre repercutitur, alioquin dum loquimur, non audiremus propriam vocem: conſpicuè autem non fit, niſi in loco concauo, in quo etiam aliquid aeris firmi & permanentis includitur, conducens pro ſoni repercuſſione. In repercuſſione conſideratur primò repercuſſio ſoni, ſecundò, & difficiliùs dearticulationis eius, & tunc magis propriè dicitur Echo. Repercuſſio fit & bis & ter, & multoties, at poſt ſecundam repercuſſionem, ſolùm percipitur ſonus, non autem dearticulatio. Ea multoties iterata repercuſſio præſertim apparet in magna nola, ſiue campana, quæ cum deſierit pulſari, per conſpicuam moram, ob repetitas aëris intra eam repercuſſiones, edit bombum, ſiue tinnitum quendam. In qua etiam repercuſſione conſiderandum, quòd non idem aër ab initio ad finem repercutitur, vt repercutitur eadem pila, ſed pars aëris, partem ſibi iunctã percutit, vt unda excitat ſubſequentem undã, ueluti

Nũ uir ſapiens tenẽtur de nominibus eſſe ſolicitus.

Reſol. difficultatis.

Echo.

Repercuſſio multiplex.

Non idem aër ſemper repercutitur.

ueluti declarat Ariſt.in octauo Phy. loquens de motu proiectorum. Inſuper cõſidero, quòd Sonus defertur & per aërem & per aquam, ideò piſces in aqua audiunt:at non producitur ſine aëre, nam difficilius eſt ſonum producere quàm productum deferre: & propterea ſine aëre nunquam producitur.

Sonus etiã per aquam defertur.

Inſuper conſidero ſępè quæri, num Sonus ſit qualitas materiata, uel potiùs ſpiritalis? Puto ego Sonum ſolùm per facultatem audiendi recipi ſpiritualiter, in medio autẽ ſolum eſſe qualitatem materiatam, à percuſſione productam quod ex eo patet, quia à uento in oppoſitum defertur, & detinetur, ne audiatur. Inſuper eget tempore, ut percipiatur, & ne dum directè, ſed etiam obliquè percipitur, quæ ei non competerent, ſi eſſet qualitas ſpiritalis: hinc non defertur, nec ſeruatur, niſi cum aliquo motu; per facultatem verò audiendi redditur ſpiritalis, nam ſenſus ab Ariſto. in ſecundo de Anima dicitur aptus recipere ſpecies ſine materia, aër autem per ſonum dicitur reddi ſenſibilis, vt idem Philoſophus in calce ſecundi de Anima ſecundum ſectionem Græcorum affirmat:nam in medio ſolùm Lumen, & per id colores deferuntur ſpiritaliter, vt in libro de Senſu viſus patefeci.

An ſonus ſit ſpiritalis?

Demùm conſidero pro attinentibus ad Sonum, Vocem & Repercuſſionem, non leuem eſſe dubitationem, num vox eadem vel ſonus, primò productus à percutiente, à varijs audiatur, vel potiùs attingens uarios, uarius ſit? Nam ſi eſt materiata qualitas, neceſſariò eſt uaria, quia idem numero non poteſt eſſe in diſtinctis ſubiectis, nec ualet accidens migrare ex ſubiecto in ſubiectum:ex aduerſo ſi ſonus eſt uarius, non id quod ego audio, alter audiret, nec audientes eam uocem audirent, quam profert loquens.

An ſonus idem a varijs audiatur.

Sol.

Reſpõdens dico eam uocem partim eſſe eandem, partim diſtinctam: nam eſt eadem pro uoce repræſentata, eſt uaria pro repræſentante; eſt eadem longè, & pro prima productione, eſt uaria proximè ob varietatem aëris repræſentantis, ita tamẽ eſt uaria, ut ſit imitatio, & imago primæ quæ eadem eſt. Et animaduertendum, quòd ex definitione Vocis elicitur, piſces carere uoce, cum careant reſpiratione, & ſolùm poſſe per branchias agitando aquam & aërem producere ſonum quendam ut dixit Ariſt.in 2.de Anima 87. & diſtinctius in 4 de hiſt. Anim.cap. 9. Similiter coaxatio ranarum, & ſtrepitus cicadarum, non reſpirantium, nõ propriè eſt uox, ſed ſonus uoci ſimilis.

Etiam in igne ſonus poteſt produci.

Conſiderandum eſt, quòd ea quæ dixi de aëre producente, & deferente ſonum, etiam uera puto de igne. Nã etiam in ſphæra ignis poſſet produci, & deferri ſonus, ſi cętera adeſſent, quæ pro ſoni productione requiruntur. Id tamen tribuitur aëri, tum quia in aere & non in igne degunt animalia, tum inſuper quia ignis eſt tanquam tenuis & depuratus aer. Vt uerò pertinet ad repercuſſionem ſoni, quæ dicitur Echo, conſidero primò illum repercuſſionis motũ per ſe fieri à producente ſonum, ex accidenti autem à loco cõcauo adeò ut fiat à producente ſonum per locum illum concauũ, ut in 8. Phy. 32. dixit Ariſt de repercuſſione pilæ. Cõſidero 2. quod ea uocis repercuſſio partim poteſt dici Vox, partim ſolùm Sonus:per relationem ad loquẽtem eſt Vox: at quatenus per externum locum fit, ſolùm eſt Sonus, qui eſt imago uocis, ut etiã ea loquentis Pſittaci ſolùm eſt uox, imago tamen orationis. Conſidero. 3. quòd dum fit Echo, præſertim apparet repercuſſio poſtremæ partis ſoni & uocis. Ratio eſt, quia non percipitur repercuſſio pręſente ſono principali, ut potentiore, ſed eo deſinente, & forma poſtrema à ſubſequente non turbata diſtinctior ſeruatur.

RARVM ET DENSVM DIVISIONES.

RARVM & Denſum duplex eſt uel cęli, vt ſtella dicitur dẽ *Denſum æternorũ*
ſior pars ſui orbis, vel corporum mortalium. Inſuper dum conſiderantur in mortalibus, adhuc ſunt duplicia, uel enim *Mortaliũ.* conſiderantur in diſtinctis corporibus, uel in eodem: in diſtinctis ut dum dicimus,

Apparent rari nantes in gurgite vaſto,

Et extenditur etiam ad relata ad tempus, ut dicimus Incẽſiones, & inundationes rarò fieri: Si uerò conſiderantur in eodem corpore, uel id corpus eſt ſimplex, ut ignis dicitur rariſſimus: & terra dẽſiſſima, uel eſt mixtũ. Inſuper Rarum & Denſum mixtorum eſt duplex, uel enim prodit ex imperio Elementi denſi, aut rari, ut Plumbum denſum, ſpiritus rari ſunt, uel ex poſitione partium, ut Spongia & Pumex rara ſunt, Ebenum uerò denſum. Diuiſionem *Amonius.* hanc explicauit Ammonius in prædicamento Qualitatis. Eandem nouit Hippo *Hippocrates.* crates: & in lib. de Elementis propriè Rarum id eſſe dixit, quod multis, & magnis meatibus eſt præditum, ut Pumex & Spongia; alterum uerò dixit eſſe Rarum per metaphoram, propriè autem dici laxum & ſolutum.

DEFINITIONES.

RARVM, ſumptum pro denotante poſitionem partium, eſt cor- *Rarũ per ſitu.* pus, ex cuius partium poſitione uarij prodeunt meatus, tenuiore *Pro qualitate.* corpore pleni. Denſum ei oppoſitum eſt corpus, cuius partes adeò iunctæ ſunt, ut alieno corpori aditum non præbeant. Rarũ *Opinio quorundam.* pro qualitate ſumptum eſt id corpus, quod parum materiæ, & multum extenſionis includit. Inſuper Rarum eſt corpus tenue, & ob id laxum & leue. Denſum eſt corpus craſſum, & ſolidum, quod ob id graue eſt. Inſuper Raritas eſt qualitas, ad tactum pertinens, eiq; cedens, ſequens calorem præſertim cum ſicco, mox cum humido aëreo iunctum, per quam corpora redduntur leuia. Denſitas eſt qualitas, tactui obſiſtens, ſequens frigus, præſertim cum ſicco, mox cum humido aqueo iunctum, per quam corpora redduntur grauia. Sic putarem Rarum & Denſum debere definiri. Nonnulli ita definiunt, Rarum eſt ampla magnitudo corporis ſenſibilis; quæ magnitudini paruæ & denſæ æqualem includit materiam. Denſum eſt magnitudo exigua corporis ſenſibilis, quæ amplæ magnitudinẽ, ſibi oppoſitæ, æqualem habent materiam. Quæ definitiones multiplici ratione mihi non ſatisfaciunt, & præſertim quia conſiderare uolemus denſitatem, & raritatem corporum, non conſiderata magnitudine eorum.

ANNO-

ANNOTATIONES.

Soluitur controuerſia.

CONSIDERO primò,quòd cum duplex ſit Raritas (vt appa ruit) ea ad duplex prædicamentum redigitur,nimirùm , ad ſitũ partium,& ad qualitatem,ideò Ariſt. non ſecum pugnat , cum aliquando dicat denotare poſitionem partium,ut in prædicamẽ to Qualitatis , aliquando verò eam numeret inter qualitates, ut in 2.de Partibus Animalium cap.1.immo in 8.Phy. 55. Rarum & Denſum ſtatuit principia omnium paſſionum inquiens , amplius autem paſſionum omnium principium eſt raritas & denſitas.Et Auer.in 7.Phy.con 11.inquit,Vltimæ differentiæ corporum ſenſibilium vt ſenſibilia,ſunt qualitates. Rarum & Denſum ſunt huiuſmodi:Quare ſunt qualitates. Conſidero ſecundò , in dictis Ariſt.& Auer.duplicem apparere controuerſiam.

2. controuerſia. Prima.

Vna eſt,quia Ariſt. non nunquam ait Raritatem & Denſitatem eſſe principia omnium paſſionum , ut in 8.Phy.55.inquiens , Principia omnium paſſionum ſunt Denſitas & Raritas, nam Graue,Leue,Molle,Durum,Calidum,& Frigidum,denſitates quædam eſſe videntur,& raritates;raritas autem & denſitas ſunt congregatio & ſecretio , ſecundum quas interitus ſubſtantiarum dicitur;Aliquando verò negat eſſe qualitates primas,& ait Calidum & frigidum antecedere , Rarum autem & Denſum ſequi. Altera controuerſia eſt, quia Auer. nonnunquam ait eas eſſe qua-

Secunda.

litates,vt patuit,aliquando verò quantitates,nam in 4.Phy. 84. ait, Manifeſtum eſt, quòd rarum & denſum ſunt contraria in quantitate, & mox in con. 85. inquit , rarum & denſum non attinere ad eſſentiam quantitatis. Dicuntur itaq; quantitates, non quantitates ; primæ qualitates , non primæ ; antecedentes, & ſubſequentes ; quæ pugnam conſpicuam includunt. Ordiens à pri-

Sol.primæ. Zimara.

ma controuerſia, Zimara inquit , Ariſtotelem ex propria ſententia numerare denſitatem & raritatem inter qualitates ſequentes primas ; ex ſententia autem veterum , putantium cuncta gigni per condenſationem & rarefactionem , & ſtatuentium rarum & denſum principia rerum , dicere antecedere, & eſſe principia omnium paſſionum. Quæ ſolutio mihi non ſatisfacit; tum quia

Plato.

etiam Plato in 10.de legibus ait magnum & paruum,rarum & denſum antecedere,ſequi autem paſſiones alias,ut calidum,frigidum,humidum,ſiccum, & reliquas,quamuis non putârit eſſe principia rerum ut ueteres ; tum inſuper quia Ariſt. nedum abſoluè ait rarum & denſum eſſe principia aliarum paſſionum ſed etiam ratione id confirmat,ut patet. Præterea Ariſt.in 8.Phy.77. ait, denſari & rarefieri eſſe motus ſecundum locum,& in 7.Phy.10.ait, Omnem motum ſecundum locum eſſe congregationem,& diſgregationem; quare cum motus ſe-

Sol. propria.

cundum locum antecedat & ſit origo quædam paſſionum; etiam rarum & denſum antecedent. Propterea ſoluens controuerſiam dico , Rarum & Denſum dupliciter conſiderari,primò ut collocantur in ordine qualitatum ; ſecundò vt referuntur ad quantitatem. Prima conſideratione ſequuntur quatuor qualitates primas , ut dicitur in 2.de Partibus Animalium. Vt verò referuntur ad internam quantitatem,cum qua intimius nectuntur,vt dicitur in 4.Phy.con.84. dicuntur antecedere,vt quantitas antecedit qualitatibus . Addo ſecundò Rarum & Denſum cõſiderari dupliciter primò vt ſunt qualitates,ſecũdò vt denotant poſitionẽ partium. Dum conſiderantur tanquam qualitates , & cum relatione ad alias qualitates dicuntur ſequi primas. Vt verò denotant poſitionem partium, & con

ſiderantur pro abſoluta origine,ſic ſequuntur motum loci partium, & per eas producuntur aliæ qualitates. In 8. Phy. 55. Philoſophus conſiderat quomodo motus loci primus ſit,& antecedat alterationi & alijs, & quamuis in eo cõt. legatur,ortum & interitum fieri ſecretione & concretione, quæ fecit ſententia Veterum,tamen etiam id eſt uerum ex ſententia Ariſt. quatenus generatio non fit ſine motu ſecundum locum,per quem fit ſecretio,& concretio, nec non edu ctio ex potentia materiæ,hinc in 8.Phy.77.dicitur denſari, & rarefieri eſſe motus ſecundum locum; & ex his patet compoſitio primæ controuerſiæ. Altera erat,quia Rarum & Denſum nonnunquam dicuntur opponi ſecundum quantitatem,nonnunquam uerò ſecundum qualitatem. Reſpondeo diſtincta conſi deratione vtrumq; eſſe uerum:ex ſe enim qualitates ſunt: dicuntur autem oppo ni ſecundum quantitatem ex parte terminorum, quia eadem materia iuncta cum denſitate exigua eſt,cum raritate uerò magna. Inſuper Denſum includit plus quantitatis ſequentis conditionem materiæ,& non fit noua quantitas, niſi addatur noua materia Conſiderandum tertiò,quòd Denſum,Durum, Graue, Quieſcens, & Frigidum magna ex parte connectuntur: vt ex aduerſo Rarum, Molle,Leue,facilè Mobile,& Frigidum,nam vnum pro altero conducit. Hinc Ariſt.in 4.Phy.84.ait,Eſt autem ipſum quidem denſum;graue; rarum autem le ue. Dixi tamen id eſſe verum magna ex parte,ſequens Ariſtotelem, qui mox in cont 85.ait,diſſonant autem graue & durum in plumbo & ferro, quamuis graue & durum denſa eſſe videantur, nam plumbum eſt denſum, & graue, non autẽ durũ. Conſidero quartò,Rarum & Denſum non competere corpori mathematico,ſed corpori Phyſico,cùm mortali,tùm ęterno. Non competit Mathematico,quoniam Mathematicus cæteris derelictis,ſolam conſiderat quantitatem, vt dicitur in 11.Met.hinc figuræ,ab eo conſideratæ, non dicuntur raræ vel denſæ. Solùm dicere poſſumus Rarum & Denſum conſiderari poſſe conſideratione mathematica,abſtrahendo à conditionibus corporis Phyſici,propria forma prædıti,veluti in 4.Phy.dum Ariſt.loquens de motu per medium; conſiderat id eſſe vel minus, vel magis rarum in infinitum, quod ſolùm fieri poteſt imaginatione Mathematica,ut conſpicuum eſt. Sic etiam dum meteria prima conſideratur ſeorſùm à forma,ea nec rara,nec denſa eſt,cum ſit qualitatum expers. Materia autem Cęli,quia eſt corpus actu,eſt denſa, & rara, quæ denſitas & raritas,non ſequitur quatuor primas qualitates,ſed naturam,& conditionem ſubiecti:Et ſecùs ſe habet ac in mortalibus,nam in his denſiora, ut terra, viliora ſunt:in cęlo autem ſtella,quæ dicitur denſior pars orbis, etiam eſt præſtantior. Ratio eſt,quia non variatur forma,vt immortalibus & plus eſſentiæ cęli includit. Conſidero quintò, in mortalibus raritatem & denſitatem partim eſſe qualitates ſecundas,partim ſimiles eis:ſunt qualitates ſecundæ in mixtis,quia ſequuntur temperamentum eorum: in Elementis autem non propriè ſunt qualitates ſecundæ, ſed ſimiles eis, quia non ſequuntur temparamentum, ſed connexionem duarum primarum qualitatum. At in cęlo neutro modo ſunt qualitates ſecundę,cum nullam aliam ſupponant.

Sol. ſecundæ.

Mathematica nec rara nec denſa.

Denſitas Cęli.

NECES-

NECESSARIVM.

DISTINCTIONES.

VARIAE Neceſſarij circunferuntur diuiſiones. Neceſſarium enim vſurpatur dupliciter; uel pro uerè neceſſario, vt Cęlum moueri; vel pro eo quod difficile eſt aliter ſe habere vel ſaltem bene aliter ſe habere, ut pro ſcientias addiſcendis neceſſaria dicitur Logica, & pro longo itinere equus. Inſuper verè Neceſſarium, vel eſt incomplexum, vt Mors, vel complexum, ut hominem eſſe animal. Prætereà diuiditur Neceſſarium in 5. Met. cont 6. in præditum cauſa, vt cęli motus, & carens cauſa, vt Deus. Diuiditur etiam ab Auer. in 1. Poſt: con. 44. in neceſſarium ſecundum eſſentiam, quod verè eſt neceſſarium, ut quòd homo ſit rationis particeps, & neceſſarium ex accidenti, ut dum una affectio de altera ſibi iuncta dicitur, ue luti riſibile dicitur capax ſcientiæ, vel accidens inſeparabile de ſubiecto, vt coruus dicitur niger. Ego hunc in modum vnà cum Ariſt. puto diuidendum Neceſſarium, dicendo id eſſe duplex, unum in ſigno, alterum in re: Neceſſarium in ſigno eſt id enunciationum: Neceſſarium in re eſt duplex, vnum ex ſuppoſitione, alterum abſolutum. Et hoc eſt duplex, uel coactum, ut neceſſe eſt lapidem ten dere ſursùm, dum à proijciente impellitur, vel ſecundum naturam, ut lapis eleuatus, & non detentus neceſſariò deſcendit. Ita diuiditur Neceſſarium ab Ariſtotele in ſecundo Poſt. cont. 12. Inſuper Neceſſarium ſecundum naturam, vel eſt diuinum, uel rerum mortalium: ſi Diuinum, vel eſt ex ſe, adeò vt non pendeat ex alio, ut Deus, vel ex alio pendet, vt competentia Intelligentijs & Cęlo: Si fuerit rerum mortalium, uel ſequitur formam, ut homo neceſſariò eſt riſibilis, uel materiam, ut mors, ſenium, imbecillitates, & ſimilia. Cætera neceſſaria non euertunt finem, ut hoc poſtremum eſt id neceſſarium abſolutū, quod finem deſtruit, quo Emp. Democritus, & multi Veterum putârunt opera Naturæ fieri, quorum ſententia primò à Platone, mox ab Ariſtotele in calce ſecundi Phy. reiecta fuit. Demùm his diſtinctionibus addo, Neceſſarium eſſe duplex, vel pro eſſe, & hoc propriè eſt neceſſarium, vt neceſſe eſt Deum eſſe, uel pro non eſſe, & hoc eſt id, quod dicitur impoſſibile eſſe, ut neceſſe eſt inane non eſſe. Nam ut patet ex libro de Interpretatione impoſſibile, & neceſſarium ſumpta modo contrario idem denotant, ut neceſſe eſt eſſe, impoſſibile eſt non eſſe, & neceſſe eſt non eſſe, impoſſibile eſt eſſe.

Integra diuiſio Neceſ.

DEFINITIONES.

Emp.

DESCRIBEBATVR Neceſſarium ab Empedocle (referente Simplicio in 8. Phy. 15.) hunc in modum,

Eſt neceſſitas Deorum ſignum uetus.
Aeternum, amplo iureiurando ſuo robore ſtans.

Auer.

Auer in 2. Phy. 88. inquit, Neceſſarium ſimpliciter eſt, id quod non eſt propter ſuam actionem, ſed actio eius eſt propter ipſum. Quæ deſcri-

ptio uera eſt de neceſſario ſequente materiam. In diſputatione tertia contra Algaz. in Sol. 14. dubij inquit, Neceſſitas eſt affectio in ente neceſſario nil ſuperaddens niſi remotionem cauſæ, adeò vt non ſit quid additum ſuper eſſe extra animam. Ex ſententia Algaz. (referente Auer. in diſp. 7. in ſol. 4. dubij) Neceſſitas denotat negationem, hoc eſt non habens cauſam; & cum negationis non detur cauſa, etiam neceſſarij cauſa non datur. Auer. ei aduerſatur primò, quia etiam negationis ait dari cauſam, ſecundò addit in diſp. 8. in ſol. 2. dubij. Quod dixerat Algazel. neceſſarium eſſe id, quod non habet cauſam agentem, uerum non eſt: Neceſſarium enim eſt denominatio affirmatiua, ſequens naturam, quæ nullam cauſam agentem extra ſe habet. Ex his eliciuntur deſcriptiones ex ſententia Algaz. nec non Auer. Dicamus itaq; Neceſſarium, uniuersè ſumptum, eſt id, quod ita ſe habet, ut ſecùs ſe habere nequeat. Neceſſarium ex ſuppoſitione eſt id, quod cum abſolutè ualeat ſecùs ſe habere, ui tamen ſuppoſiti, uel antecedentis, uel ſequentis, uel comitantis ſecùs ſe habere nequit: Antecedentis, ut ſi terra nunc interponitur, neceſſariò nunc Luna eclypſatur: Sequentis, ut ſi homo uolat, neceſſariò habet alas: Comitantis, ut ſi animal eſt capax diſciplinæ, neceſſariò eſt riſibile. Neceſſarium independens eſt id, quod cum abſolutè ſit tale, non ex alio, ſed ex ſua conditione habet, ut tale ſit. Huiuſmodi ea ſunt, quæ Deo competunt. Neceſſarium pendens eſt id, quod cum ſemper ſit tale, id tamen non ei competeret, niſi in aliquo genere cauſæ penderet ex alio. Huiuſmodi ſunt ea, quæ competunt motoribus Cęlorum, ſub Deo poſitis, & nonnullis contentorum ſub eis.

Algaz.

Veriores definitiones.

ANNOTATIONES.

Neceſſariam non eſt uniuocum.

CONSIDERO primò Neceſſarium non eſſe uniuocum, ſed ab uno; & ita ab uno, ut primum ſit cauſa neceſſariæ conditionis aliorum: & huiuſmodi eſt id neceſſarium, quod refulget in Deo. Ex qua conſideratione elicitur reſol. eius difficultatis, quæ eſt, num Neceſſario competat cauſa? Cum enim neceſſarium ſit ab uno, uel eius nomine denotamus primum, quod propriè, & præſertim denotari dicitur, ut elicitur ex principio quarti Metaph. ſic approbanda eſt ſententia dicentium, Neceſſarium carere cauſa. At ſi denotamus uniuerſum genus neceſſariorum, dicendum cum Ariſt. in quinto Metaph. dari Neceſſarium carens cauſa, & præditum ea. Conſidero ſecundò, aliquid carere cauſa contingere dupliciter; uel ita ut nulla adſit cauſa media, per quàm prædicatum competat ſubiecto; uel abſolutè ut ex nulla cauſa pendeat. Deus abſolutè ex nulla cauſa pendet. Quòd autem homo ſit animal rationis particeps; caret cauſa, ob quam prædicatum competat ſubiecto: non enim ob aliud, ſed ſolùm quia eſt homo, eſt rationis particeps, ut docet Philoſophus in 7. & octauo Met. habet tamen cauſam, à qua pro eſſe abſoluto producitur, & cuius gratia talis eſt. Conſidero tertiò, Neceſſario opponi Impoſſibile, & id Contingens, quod poteſt eſſe & non eſſe. Inquit Marſilius Fic. in Plotinum de Fato cap. primò, Neceſſario ſecundum materiam opponi Impoſſibile; ſecundum formam uerò Contingens. At non uideo, quomodo Neceſſarium, & Contingens ſecundum materiam præſertim non opponantur, cum materiæ de quibus eſt ſermo ſtatuantur tres, Neceſſaria, Impoſſibilis, & Contingens. Potiùs dicerem Neceſſarium & Impoſſibile opponi tamquam extrema, inter quæ mediat Contingens: maximè enim

Quo Neceſſario opponitur Impoſſi. & Cõtingẽs ꝫ Marſ. Fic.

à Neceſſario diſtat Impoſſibile, inter quæ mediat Contingens. Inſuper alia conſideratione nectere poſſumus Neceſſarium & Impoſſibile, quia vtrumq; neceſſitatis eſt particeps, vnum vt ſit, alterum vt non ſit: ac ita vtriſq; iunctis opponitur Contingens, omninò expers neceſſitatis. Tertiò, cum Ariſto. in lib. de Interpretatione dicere poſſumus, Neceſſarium & Impoſſibile eſſe contraria, quia ſumpta modo contrario idem ſignificant. Neceſſarium verò & Contingens eſſe contraditoria, quia idem denotant addendo contradictionem, ut neceſſe eſt eſſe, impoſſibile non eſſe, non contingit non eſſe.

POSSIBILE, SIVE CONTINGENS, ET IMPOSSIBILE.

DIVISIONES.

Poſſibile actu & poteſtate.

POSSIBILE ſiue Contingens, uel eſt ex ſuppoſitione, ut ſi homo haberet alas, poſſet uolare, vel ſimpliciter: & hoc diuiditur ab Ariſt. in lib. de Interpretatione, quia uel eſt actu, uel poteſtate. Poſſibile actu eſt id, quod cum ſit, dicitur poſſe eſſe: & hoc eſt duplex, uel enim ex ſui natura & conditione eſt rei inſitum, uel contingenter adueniens: Inſitum uel eſt æternorum, ut ſol poteſt Lucere, & cęlum moueri, uel mortalium, ut ignis poteſt calefacere. Contingenter, autem adueniens, ut homo poteſt ambulare, dum ambulat. Ex aduerſo Poſſibile poteſtate triplex eſt; Vel enim eſt poteſtate cum neceſſitate iuncta, ut Sol cras oriri poteſt; Vel iuncta cum impedimento, & eſt non repugnantia ex parte alicuius, ut talpæ quatenus eſt animal non repugnat uidere; & continuo ut continuum eſt nō repugnat diuidi in infinitum; Vel poteſt ad actum redigi. Et hoc, uel eſt poſitum in ſucceſſione, ut numerus poteſt creſcere in infinitum, uel eſt ſimul. Quod triplex eſt, uel enim eſt contingens rarò, uel æquale, vel frequenter. Ariſt. ſub initio primi Priorum tria refert contingentium capita, inquiens, Contingere dicitur & Neceſſarium, & non Neceſſarium, & Poſſibile. Per Contingens neceſſarium denotat, cùm id quod neceſſariò actu eſt, tùm id quod cum non ſit, neceſſariò erit. Per non neceſſarium verò id quod eſt actu, at non neceſſariò. Per

Tria capita Contingentium.

poſſibile demùm quod cum non ſit, contingenter poteſt eſſe. Inſuper diuidi poteſt Poſſibile, quia vel tale eſt per naturam, ut ex materia res gigni poſſunt, vel per abſolutam Dei potentiam, vt ex nihilo cuncta fieri. Demùm, vel eſt coactū, ut lapis poteſt tendere ſursùm, uel ſecundum naturam, ut graue poteſt deſcendere. Similiter Impoſſibile eſt multiplex. Vel enim eſt ex ſuppoſitione, ut impoſſibile eſt auem uolare ſi caret alis. Vel abſolutè, ut impoſſibile eſt hominem uolare: item Impoſſibile eſt aliquid eſſe, ut Inane, & non eſſe, ut Deum. Tertiò diuiditur ab Alexandro in 1. Nat. q. cap. 18. quia uel eſt Impoſſibile abſolutè, vt lapidem uidere; vel ob impedimentum, ut hominem captum oculis uidere. Præ

Impoſſibilis diuiſiones.

tereà quartò diuiditur Impoſſibile, quia uel eſt tale omninò, uel eſt difficile, ut ſeni tendere Romam ſine equo. Prætereà, Vel eſt Impoſſibile abſolutè, & ex ſui conditione, ueluti quòd pugnam includit ut eſſe hominem ſine anima rationali: & hoc ſub potentiam non cadit. Vel non abſolutè ſed alicui, ut ſurdos audire. Demùm aliud eſt impoſſibile abſolutè, ut puerum uolare, aliud pro tunc, ut puerum generare.

DESCRI-

DESCRIPTIONES.

POSSIBILE eſt id, cui ex ſui conditione nil repugnat, ut ſit. Inſuper Poſſibile eſt id, cui competit cauſa apta id producere. Tertiò Poſſibile eſt id, cui competit ſubiectum, ex quo ſit aptum fieri, uel in quo ſit aptum recipi. Quartò Poſſibile eſt id, cui non adeò aduerſantur impedimenta, ut omninò prohibeant illud eſſe. Quintò Poſſibile eſt id, quod non eſt impoſſibile ut ſit; uel fiat, uel factum ſit. Demùm Poſſibile contradiſtinctum à Neceſſario eſt id, cui nec eſſe, nec non eſſe repugnat. Impoſſibile eſt id, cuius conditioni repugnat eſſe, & ob id caret cauſis, per quas ſit, uel eſſe ualeat.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò Poſſibile & Contingens pro eodem uſurpari, ideò & diuiſiones eædem & definitiones utriſq; competunt. Contingens tamen magis propriè dicitur de eo poſſibili, quod excludit neceſſarium: & Poſſibili magis congruit Priuatio, dicendo impoſſibile, quàm contingenti. Conſidero Secundò iure traditas eſſe ſex deſcriptiones Poſſibilis. Nam uel inſpicimus conditionem propriam rei poſſibilis, & oritur prima deſcriptio. Vel cauſam eius efficientem, & oritur Secunda. Vel materiam ſiue ſubiectum eius, & oritur tertia. Vel externa impedimenta, & oritur quarta. Vel eius negationem & oritur quinta. Vel demùm id conſideramus, ut contradiſtinguitur à Neceſſario, & oritur ſexta. Conſidero tertiò, materias, ſiue res de quibus loquimur, iure eſſe tres, Neceſſariam, Impoſſibilem, & Contingentem. Nam Impoſſibile, & Neceſſarium maximè diſtant, & ſunt tanquam contraria inter, quæ mediat Contingens, excludens Impoſſibile, & Neceſſarium & ſi Poſſibile uſurpetur latè dicemus rem uel poſſe eſſe, uel non poſſe eſſe: Si poteſt eſſe, uel id ei competit cum neceſſitate, uel ſine. Conſidero quartò quòd Auic. definiens poſſibile, & neceſſarium, id faciebat per externa impedimenta, dicendo, Contingens ut plurimùm eſt id, cui rarò competunt impedimenta. Neceſſarium uerò eſt id, quod caret impedimentis. Auer. in 2. Phy. 48. euertit eius ſententiam, inquiens, differentiam contingentis à neceſſario non in hoc eſſe poſitam, quia contingenti extrinſecùs competunt impedimenta, non autem neceſſario ita enim cuncta ſui natura & conditione eſſent neceſſariò, ſed dicendum contingens eſſe id, in cuius natura eſt poteſtas, ut eius actioni competere ualeant impedimenta & ob id impedimenta inueniuntur, adeò ut antecedat propria conditio poſſibilis, & neceſſarij: impedimenta uerò ſequantur, uel non ſequantur. Componi poſſet hæc lis dicendo deſcriptionem eſſe duplicem, unam per principalia, & priora naturâ, alteram per ſigna, & priora nobis. Auer. conſiderauit primum & principale genus deſcriptionum. Auicenna uerò ſequutus eſt ſecundum. Conſidero quintò putaſſe Aui-

Cōtingēs, & Poſſibile reciprocantur.

Cur impoſſibile ſex modis deſcribatur?

Cur materiæ eloquutionū ſint tres?

Sententia Auic.

Auer.

Concilium

An idem relatũ ad uaria poſſit eſſe neceſſariũ & poſſibile? Controuerſia in Aue. Sol.

Auicennam idem relatum ad uaria poſſe dici Neceſſarium, Poſſibile ut plurimùm, rarò & Aequale: damnatur autem ab Auer. in 2. Phyſic. 48. quia ſi id eſſet, non erit aliquid contingens uarium ex ſui natura, ſed ſolùm per relationem: Similiter neq; neceſſarium, quod derelinquit tamquam conſpicuè abſurdum. At Auer. ſecum pugnare uidetur, quia in 12. Metaph. 41. motum cęli ait ex ſe eſſe contingentem: neceſſarium autem ab alio. Similiter ex eiuſdem opinione idem, relatum ad materiam, eſt æquale, datur enim patiens æquè ſe habens ad oppoſita; relatum verò ad agens eſt ut plurimùm, uel rarò: ſic attingere ſcopum ſagittario perito competit ut plurimùm, imperito uerò rarò. Reſpondeo Neceſſarium & Poſſibile eſſe duplex, uel abſolutè & ex ſui conditione, uel cum relatione ad uarias cauſas, & conditiones. Id quod abſolutè & ſui conditione eſt neceſſarium uel contingens, re uera, & propriè eſt tale, & Auer. eos damnat, qui ſolùm ea conſiderant cum relatione, at non ob id inficiatur idem relatum ad uaria poſſe dici uarium. Prætereà, dum dicimus mortale ex ſe, non poſſe ab alio reddi æternum, id uerum eſt de illis, quibus competit proprium æuum, non autem de illis, quæ ab alio habent ut ſint, & ſeruentur, ueluti ſe habet de motu ut alibi latiùs patefeci. Qua de re minus rectè puto ſenſiſſe Balduinum. Conſidero ſextò, putaſſe Algazelem Potentiam non expoſcere ſubiectum reale, ut etiam impoſſibile id non expoſcit. Aduerſus quem diſputans Auer. in 1. diſpu. in ſol. 22. dubij inquit, ſermonem eius eſſe Sophiſticum, quoniam cùm Poſſibile, tùm Impoſſibile ſubiectum expoſcunt, nam cum oppoſita expoſcant ſubiectum, & ea ſint oppoſita, iure ſubiectum expoſcunt, ut patet exemplo Vacui, & Pleni, quæ in eodem, nimirùm in loco conſiderantur. Sed animaduertendum, quòd Algaz. conſiderauit Potentiam & Poſſibile pro obiecto cum relatione ad uires Dei, cui ſubiectum non competit: quæ à Scoto dicitur potentia obiectiua, qua res dicuntur poſſe à Deo creari. Auer. uerò eam retulit ad naturam, cuius potentia ſubiectum expoſcit, cum per naturam nil ſine materia gigni poſſit. Conſidero Septimò, ſententiam eſſe Ariſto. in 3. Phyſic. 32. in æternis eſſe & poſſe non diſtingui, quoniam ea quę eſſe poſſunt, etiam ſunt. Fundamenta eius ſententiæ duo ſunt. Primum, quia (ut legitur in 2. de cęlo, Mundus quàm optimè ſe habet) & ob id cuncta, quæ pro eius perfectione requiruntur, in eo reperiuntur. Alterum eſt, quia Mundus ex Deo pendet, ut legitur in 12. Metaph. 38. Deus autem (ex ſententia Ariſtote. operatur ſecundum quandam naturæ neceſſitatem) ideò quæcunq; ex eo pendere ualent, neceſſariò pendent, & ob id in æternis, quæ ex Deo proximè pendent, eſſe & poſſe non diſtinguuntur. Et quoniam hoc ſecundum fundamentum eſt falſum, ideò rectiùs cum Theologis dicimus, multa potuiſſe eſſe, quæ tamen non ſunt, ut ualuiſſet Deus hunc Mundum creare maiorem, ac etiam alium creare ei ſimilem, quem non creauit. Solùm dicere ualemus, quod eſſe & poſſe per potentiam ab æterno prædefinitam non diſtinguuntur. Conſidero octauò, Auer. in 2. Phyſic. 48. negaſſe dari Potentiam agentem æqualem, quia ex ea non prodiret actio, & eſſet inanis; & ſolùm conceſſiſſe Potentiam patientem æqualem. At aduerte poſſe dari etiam Potentiam agentem æqualem, primò conſiderando libertatem humani arbitrij, Secundò conſiderando contingere poſſe, ut duo obiecta oppoſita æquè excitent appetitum, ac ita æquè moueant, ut duo uaria alimenta. Et quando dicimus ab æquali non prodire actionem, id uerum eſt ſecundum ſe, quia nulla eſt ratio, ut unum potiùs quàm alterum fiat; falſum autem eſt ex accidenti, ut rectè etiam nouit & explicauit Simpl. in 2. Phyſ. Conſidero nonò, ſententiam eſſe Ariſt. in ſexto Metap.

Sententia Algazelis & Auer.

Concilium.

Quomodo in æternis eſſe et poſſe non diſtinguãtur

An ab æquali procedat actio?

cap. 2.

cap.2.in 9.Metaph.cont.17.& in calce 4.de Gen.animalium, Contingentiam ducere ortum ex materia. Ideò Auer.in 1.Phyſi.cont.60.inquit,ſi non daretur materia,non daretur contingentia. Quæ ſententia eſt vera de potentia paſſiua, relata ad Naturam, non de obiectiua relata ad Deum, per quam varia dicuntur poſſe creari. Demùm conſidero,quòd cum omnia pendeant ex principio abſolutè neceſſario, cuncta etiam ſeruant conditionem aliquam Neceſſarij, adeò vt etiam de Contingente dicere valeamus neceſſitatem includere. Quod ei competit dupliciter. Primò abſolutè ex parte generis, nam dicimus in vniuerſo neceſſariò contingentiam reperiri, cum in eo neceſſariò reperiatur materia,quæ eſt fons,& origo eius. Secundò ex ſuppoſitione,quia de omni eo quòd eſt, quando eſt, rectè dicimus,quòd neceſſariò eſt, vt dicitur ab Ariſto.in lib.de Interpretatione.

Contingentia ex materia oritur. *Cuncta ſeruant conditionē quandam neceſſarij.*

MONSTRVM.

DIVISIONES.

MONSTRVM eſt conſpicuus egreſſus ab Ordine,& Lege communi,adeò vt ob nouitatem admirationem aliquã pariat. Vſurpatur Monſtri nomen, vel per metaphoram, vel magis propriè. Quod vt diſtinctiùs pateat, ita dicendũ puto. Monſtrum vel conſideratur in attinentibus ad Animum, vel ad corpus: & in vtriſq; vel eſt egreſſus in bonũ, vel in malum, Veluti vitia viri maximè vitioſi monſtra dicuntur: Hinc Hercules, cum vitia ſuperaſſet, dicitur domuiſſe Monſtra: Similiter qui ſupra communem hominum conditionem virtute ornati refulgent, Monſtra inter viros probos dici poſſunt. Loquendo autem de attinentibus ad corpus egreſſus vel in malum vt viri deformes, vel in bonum vt valdè formoſi Monſtri nomine deſignantur. Hinc Franc.Petrarcha Lauram ſuo iudicio formoſiſſimam inter mulieres Monſtrum nuncupabat. Communiùs tamen Monſtri nomine denotatur egreſſus in malum: Hinc Feræ homini aduerſæ, ab humana conditione longè recedentes, immania Monſtra dicuntur. Inſuper Monſtra vel ſunt Naturæ, vt fætus duorum capitum, & Polyphemus monoculus à Virgilio dicebatur,

Monſtrum egreſſus legum. *Monſtrum animi.* *Monſtrum corporis.* *Formoſæ. Laura Mõſtrum.*

Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum,

Vel eſt monſtrum artis, ſiue per imitationem, ſiue per errorem, ſiue per Artis præſtantiam, vt ſtatua exactiſſimè à Polycleto formata, quæ (referente Galeno) erat menſura cæterarum: ſimiliter per inſertionem variorum ſurculorum in eâdem Planta conſtituitur Arbor, pariens fructus varios. Vel tertiò Monſtrum efficitur violentia, vt per naſi, & labiorum inciſionem, vel per inciſionem neruorum crurium monſtra formantur. Vel quartò per fortunam & caſum, vt monſtrum eſt, quod ruſticus euadat Rex, & frequenter caſu in viſceribus terræ producuntur variæ animalium imagines, vel deformes, vel formoſiſſimæ. Quintò per aſſuetudinem & ſtudium, quo viri redduntur vel ſummoperè improbi, vel ſupra communem conditionem probi. Sextò gigni poſſunt monſtra per Dei potentiam, vel deformia ob pœnam, vt

Monſtra Naturæ. *Artis.* *Violentia.* *Fortunæ.* *Aßuetudinis.* *Dei.*

Nabuchodonaſor Rex uile monſtrum euaſit,uel ſupra naturæ uires eleuata,ut creatio & miracula relata ad uires naturæ per eminentiam dici poſſunt monſtra,uelnti etiam uniuerſæ terræ inundatio: Similiter homo à Natura & Deo mira arte formatus, à Platone dicitur monſtrum,præditum facie Virginis, denotante Mentem,& caudis innumeris uariorum iumentorum, denotantibus ſenſuum appetitiones.

Homo mõſtrum.

DEFINITIONES.

MONSTRVM ex ſententia Ari.in 4.de Gen.anim.cap.3.& 4. eſt id,quod eſt præter Naturam,& præter eam, quæ magna ex parte fit. Auer. in 2. Phyſi. 82. ait, Monſtrum eſt aliquid per Naturę errorem productum. Inſuper Naturæ Monſtrum eſt opus à natura præter inſtitutum productum,extra ſemper & frequenter, ob deprauationem,copiam,uel inopiam materiæ. Præterea, Monſtrum eſt conſpicuus receſſus ab inſtituto naturæ,ob materiæ impedimenta. Inſuper latiùs,Monſtrum eſt conſpicuus egreſſus communium legum,operantium,admirationem excitans.Ex Ariſt.in 4.de Gen. animalium c. 3.Monſtrum eſt id,quod non eſt ſimile ſuis parentibus.

Ariſt. Auer.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò,quòd cum Monſtri nomen uario modo uſurpetur, etiam modò uario debet definiri. Sat eſt noſcere quid Monſtri nomine denotetur: definitio enim id explicat, quod per nomen denotatur, ut dicitur in proœmio Phy.con.5. Conſidero Secũdò,quòd Natura gignens monſtra, Leges egreditur,ſibi ab æuo Dei prouidentia præſcriptas, ita tamen eas egreditur,ut egrediendo ſeruet,quia per Naturæ legem ſemper eorum quæ fieri poſſunt,id efficit quod melius eſt. Conſidero tertiò, ſententiam fuiſſe Manichæorum,& quorundam Stoicorum in uniuerſo duo eſſe Principia prima, ni mirùm Deum,& Materiam,ex quorum primo prodeant bona,ex altero mala & monſtra. Quæ ſententia duo errata includit. Primum,quod ambo ſint abſolutè prima:nam Materia ex Deo pendet. Alterum, quod materia ex ſe ſit cauſa mali cũ ſolùm ex accidenti eius cauſa ſit.Conſideo quartò,quòd cũ Monſtrum ſit egreſſus legum,& præſertim lapſus in deterius,iure per relationem ad humanam conditionem,feræ ei aduerſæ;ut Tigres,& Leones,Vrſi & ſimiles dicuntur Monſtra Naturæ,& ob eandem rationem Vitia deterrima,& uiri Feri, monſtra appellantur,cum maximè recedant à lege, & conditione propria hominum. Sic Auaritia à Dante Harpyæ imagine in inferno cant.13.denotatur, & imagine Gerionis cant.17.denotatur Fraus. Quæ monſtra animi ſunt longè ferociora.& deteriora monſtris Naturæ,& ob id uerè eſt fortis, & Heros, qui hæc monſtra domat; & hic dicitur uiciſſe ſeipſum. At uaria occurrunt dubia. Quæritur primò, unde ortum ducant Naturæ monſtra? Breuibus dico, Monſtra conſiſtere, uel in diminutione, uel in additione, vel in peruerſione, & ortum ducere partim ab agente, partim à recipiente: Ab agente, vel per intenſionem, vel per remiſſionem, vel per deprauationem temperamenti,

Monſtri definitiones variæ. Natura gignens monſtrat, deſerit & ſeruat leges. Sententia Manichæorum. Euerſio. Cur feræ dicantur mõſtra? Auaritia Fraus. Vnde prodeant monſtra naturæ?

menti,& inſtrumentorum; A' recipiente verò vel ob inopiam materiæ, vel ob copiàm, vel ob deprauationem. Abſolutè tamen, loquendo de monſtris, magis propriè ſumptis, labentibus in deterius, ea dicuntur oriri ex materia, quia in materia conſideratur copia, inopia, ac etiam deprauatio quælibet, cum ea nō ſit ſine materia.

Monſtra prodeunt ex materia.

An gignātur monſtra ex partibus animalium diſtinctæ ſpeciei.

Quæritur ſecundò, An gigni poſſint monſtra, conſtantia ex partibus animalium diſtinctæ ſpeciei, vt dicitur de Centauris, Hircoceruis, Harpiys, Sirenis, Satyris,& ſimilibus? Mouit hanc difficultatem Ariſt.& in 2. Phy. declarans naturam operari propter finem, negat id contingere poſſe, nam ſi id eueniret in Animalibus, longè magis contingeret in Plantis: at in Plantis ait nō contingere. Inſuper in 4. de Gen. Animalium diſtinctiùs hoc conſiderans, inquit, Animal conſtare ex partibus animalium diſtinctæ ſpeciei dupliciter poſſe intelligi, vel quod ſint animalium diſtinctæ ſpeciei intrinſecùs, & ſecundum eſſentiam; vel extrinſecùs, & ſecundum imaginem,& figuram, negat id contingere primo modo, concedit ſecundo,& iure id negat, nam unius vna eſt forma, & eſſentia: contingere tamen id poteſt ſecundo modo, ut dicimus nonnullos eſſe præditos facie ſimiæ: ſic Mulus videtur præditus partibus nonullis Aſini vt auribus, alijs Equi. Aduertendum tamen quòd cum in Plantis id non accidat per Naturam, fit tamen arte per inſertionem variorum ſurculorum in eodem trunco.

An ī Plātis plura, quàm in Animalibus gignātur. Monſtra.

Quæritur tertiò, An plura in Plantis gignantur monſtra, uel potiùs in animalibus? Inquit Ariſt. in 2. Phy. quòd ſi producerentur Animalia conſtantia ex partibus animalium diſtinctæ ſpeciei, longè magis deberent gigni Plantæ conſtitæ ex partibus plantarum diſtinctæ ſpeciei, vt Oleæ,& Vitis, & iure, quia materia Plantarum eſt rudior,& cum ſint viliores, minus ſunt curæ Naturę. Ex aduerſo monſtra quę celebrantur & circunferuntur, Animalia ſunt. Dicendum puto longè plura gigni monſtra in Plantis, quàm in animalibus: ea tamen animalium eſſe magis conſpicua, & maiorem parere admirationem.

Reſol.

Ratio primæ partis huius reſolutionis eſt quia materia, ſine qua non fiunt monſtra in Plantis eſt rudior & ineptior, & in earum generatione facilius varia & pugnantia connectuntur. Inſuper minor in eis refulget Prouidentia,& cura, quàm in Animalibus. Ratio alterius partis eſt, quia leges, quæ ſeruantur in formandis animalibus, ſunt eminentiores,& diſtinctiores. Inſuper partes animalium ſunt magis definitæ, eorumq; figura eſt exactior,& exquiſitior,& propterea receſſus à lege eſt magis conſpicuus,& maiorem parit admirationem.

An Fęmina ſit Monſtra.

Quæritur quartò, An fęmina poſſit dici monſtrum, cum ſit mas lęſus, ut ait Ariſt.& ſit receſſus à principali inſtituto naturæ,& facultatis formantis? Pro ſolutione duo dicenda puto.

Sol.

Primū eſt, ex fęmina prodire monſtra. Alterum eſt, fęminam non abſolutè, ſed in parte poſſe dici monſtrum. Prima concluſio ex eo patet, quia Monſtra (ut apparuit) prodeunt ex materia: Fęmina autem ea eſt, quæ (ex opinione Ariſt.) proli præbet uniuerſam materiam. Altera concluſio declaratur pro vtrâque eius parte, nam fęmina non abſolutè eſt Monſtrum, tum quia non raró, ſed frequenter, & ſine admiratione paritur, tùm inſuper quia non abſolutè eſt præter inſtitutū naturæ, cum ſit neceſſaria pro conſeruatione ſpecierum: eſt tamen præter inſtitutū principale, quia non primariò,& tanquam finis, ſed ſecundariò,& pro ulteriore fine optatur. Eſt itaq; fęmina aliqua ex parte monſtrum, abſolutè uerò, eſt fucina & Antrum unde prodeunt monſtra: & ob id monſtrorum monſtrum dici poteſt,

An Miracula ſint Monſtra?

Quintò quæritur, An miracula poſſint dici monſtra? Reſpondeo cum miracula ea, ſint quæ prodeunt ex abſoluta Dei poteſtate, ſupra uires Naturæ eleuata, poſſunt dupliciter conſiderari. Primò abſolutè, & per relationem ad Deum,& ſic non ſunt monſtra, quia non ſunt præter leges eius, ſed opera ſupra

natu-

naturam eleuata. Secundò cõſiderari poſſunt cum relatione ad Naturam, & quia ſunt præter leges & uires eius, ideò hac conſideratione ſunt monſtra, rarò nobis apparentia, admirationemq; parientia, & ſunt receſſus à legibus Naturæ per eleuationem, adeò ut non ſint contra, ſed ſupra Naturam. Sextò quæritur, An Pygmæi debeant dici, & iudicari monſtra? Reſpondeo Pygmæum eſſe duplicem, vel hominem præter naturæ Leges paruum, & hic verè eſt monſtrum inter homines, uel ſpeciem animalis, ab humana ſpecie diſtinctam, homini tamen ſimilem, & huiuſmodi Pygmæi cum gignantur ſeruatis Naturæ legibus, ut ſpecies aliæ, abſolutè non ſunt monſtra. Solùm dici poſſunt monſtra per relationẽ, dum conſiderantur tanquam homines deſtituti propria forma, & perfectione hominum. Dubitatur Septimò, An vniuerſa aliqua ſpecies poſſit dici moſtrũ? Reſpondeo, ſpeciem poſſe conſiderari dupliciter vel abſolutè, vel per relationẽ ad hominem: dum conſideratur abſolutè, ut eſt ſpecies, non debet dici Monſtrum, quia fit ſeruatis naturæ Legibus cum requiſitis pro eius perfectione, & ſecundum inſtitutum Naturæ. Si verò conſideratur cum relatione ad hominem, dum ualdè recedit à conditionibus eius apprimeq; ei ſit aduerſa, & nouitatem aliquam præſefert, dici poteſt monſtrum, ut apparuit de immanioribus feris; quę Monſtra appellantur. Et animaduertendum, quòd Monſtrum conſiderari poteſt cùm in ſpecie, tùm in genere: uerè monſtrum eſt in ſpecie, dum gignitur indiuiduum, præter inſtitutum naturæ, & præter leges ſpeciei eius. Monſtrum uerò generis eſt egreſſus quidam & exceſſus ſpecierum illius generis qui exceſſus uel eſt in deterius: ſic Feræ dicuntur Monſtra, uel in melius, ut homo dicebatur naturæ Monſtrum, & monſtrum inter animalia. Quæritur octauò, An per ægritudines gigni poſſint monſtra? Reſpondeo, Monſtra propriè ſumpta, cum ſint egreſſus legum debere referri ad aliquod Principale agens, quod præſertim Natura eſt, ac ita propriè dantur monſtra Naturæ, ſecundariò Artis: ea autem quæ uel ægritudine fiunt, ut contractiones neruorum, uel uiolentia, ut inciſiones naſi & labiorum, ſunt monſtra per ſimilitudinem, & minus propriè dicta; propriè autem ſunt uiolentæ deprauationes, & peruerſiones. Nonò quæritur, An in cęlo gignantur Monſtra? ſimiliter non gignãtur in ſimplicibus corporibus? Reſpondens dico, Cęlum vſurpari dupliciter vel pro vero, vel pro apparente: in vero cęlo nil gignitur præter motum, ſemper conſimilem: in cęlo autem apparente nimirùm in aëre & nubibus, gignuntur monſtra vel apparentia, quales ſunt figuræ variæ Centaurorum, & variorum animalium apparentes in nubibus, per uarias radiorum fractiones, & repercuſſiones; vel ſiunt per generationes quorundam Meteorum præter communes leges, & ordinem Naturæ, veluti dum copioſiſſimæ gignuntur Pluuiæ, Terram inundantes, vel grandines magnæ molis, vel exuperantes incenſiones, ac ita etiam patet quomodo in ſimplicibus locum habeant monſtra. Decimò quæritur, An monſtra Naturæ fiãt caſu, ut dum manui additur ſextus digitus? Hac de re verba feci in ſermonibus de Caſu, nunc cum Ariſt. in 2. Phy. dico, monſtra eſſe ſimilia his, quæ fiunt caſu, abſolutè tamen non fieri caſu; Similia ſunt, quia gignuntur rarò, & pręter leges, ac principale inſtitutum Naturæ, abſolutè tamen non fiunt caſu, quia cauſę non extrinſecùs occurrunt, & indefinitæ ſunt, vt caſu factorum ſed ſunt internæ & definitæ, ut copia, uel inopia, vel deprauatio materiæ, & ob id monſtra cadunt ſub ſcientiam. Ea tamen copia, vel deprauatio ex cauſis indefinitis prodire poteſt, ac ita in eius productione poteſt modo aliquo fulgere caſus.

An Pygmæi ſint Monſtra?

An ſpecies tota poſſit dici Monſtrũ.

Monſtrum ſpeciei & generis.

An per ægritudinẽ gignantur monſtra.

An in cęlo fiãt monſtra.

An monſtra fiant caſu.

IMITATIO DIVISIONES.

IMITATIO non eſt Principale aliquid, ſed principalioris repræſentatio, & quoniam repræſentatio eſt multiplex ideò multiplex etiam iudicari debet Imitatio. Quæ in quatuor gradus poteſt diſtribui, datur enim Imitatio Diuina ſuper rationem; Humana & cum ratione; Senſitiua infra rationem; Phyſica ſine cognitione. Imitatio diuina, ex ſententia Platonis dici poteſt ea Idearum, quatenus ſunt imitationes & participationes ſummi Boni, Pulchri, & Vnius; ob quam participationem Ideæ omnes dicuntur boniformes, pulchriformes, & vniformes. Mox mũdus dicitur imitatio Idearum, de quo cecinit Boëtius. *Imitatio non eſt aliquid Principale.* *Quatuor grad⁹ Imitationis.* *Primus.*

Tu cuncta ſuperno, ducis ab exemplo.

Et ex ſententia Philonis, Idea hominis eſt imago Dei, Homo autem dicitur factus ad imaginem Dei: Ex opinione autem Ariſt. motores Cęlorum, ſub primo poſiti, ſunt participatio primi, & mouendo emulãtur primum. Imitatio Rationalis ad hominem pertinet, nam homo per rationem valet cuncta imitari, aut contemplando, vt ſapiens, aut agendo, ut Prudens, aut efficiendo, ut Artifex; Inſuper imitari valet Diuina, & ob id à Platone dicitur Ludus Deorum; Humana ut homo hominem; & Collocata ſub eo, ut dum homo imitatur cantus, & uoces auium. Sic dantur imitationes Poëtarum, & pictorum, de quibus dicitur Pictoribus, & Poëtis traditam eſſe facultatem cuncta imitandi. Inſuper in omni hominum actione, effectione, & enunciatione refulget communis quædam imitatio, quatenus externa ſunt imitationes affectionum, & notionum animi. Tertio conſideratur Imitatio ſentientium, expertium rationis, ut Pica, & Pſittacus imitantur eloquutiones hominum, & una auis cantum alterius: conſpicua autẽ imitatio refulget in Simia, quæ hominem imitatur, hinc præcipua eius ſpecies dicitur Gattus maymon, hoc eſt imitans nos. Quartum genus Imitationis diceba tur Phyſicum ſine cognitione, & hoc eſt duplex, uel enim forma Phyſica eſt imitatio ſuperioris gradus, uel ſui conſimilis; Imitatio ſuperioris gradus ex ſententia Platonis eſt dicendo formas Phyſicas eſſe imitationes, & participationes Idearum, & ſemina rationum: Ex ſententia autem Ariſt. formæ Phyſicæ ſunt participationes, & imitationes ſummi Boni, eminenter eas continentis, à quo omnibus tributum eſt eſſe, uel clarius, uel obſcurius. Alterum genus Imitationis Phyſicæ eſt, dum dicimus formas Phyſicas eſſe principia generationis ſimilium adeò ut genita dicantur imitationes generantium. Qua conſideratione Ariſt. in 2. Phy. 28. formas nuncupauit exemplaria, quo loci (referente Simpl.) dixit Alexander formas dici exemplaria, ut ſunt principia generationis ſimilium. Sic datur Imitatio cum cognitione, & ſine; cum ratione, & ſine; cum Arte, & ſine; ſpiritalis, & materiata. Miſſas facio particulares diſtinctiones Imitationum Poëticarum, cũ non ſint præſentis conſiderationis. *Secundus.* *Tertius.* *Quartus.* *Alex.*

DEFI-

DEFINITIONES.

IMITATIO ex ſententia Platonis in 10. de R. P. eſt imago, & ludus, ab eſſentia rei diſtans, eamq; leuiter repræſentans. Inſuper eſt conformatio imitantis, ut ei licet, cum re quam imitatur. Præterea, eſt repræſentatio rei, quæ per imitationem exprimitur. Vel etiam eſt imago & expreſſio eius, cuius eſt imitatio.

ANNOTATIONES.

Pueri debent imitari honeſta. Vera imitatio eſt iũcta cum ratione. Ad Viſũ & Auditum pertinet. Imitatio eſt in gradu infimo. Cur ualeamus imitari uaria?

CONSIDERO primò, quod quiſquis diu ſtudioſè aliquid imitatur, modo quodam in eius tranſit naturam, & redditur particeps conditionum eius, propterea enitendum pro facultate ut Pueri honeſta, & præclara imitentur: ita enim honeſti & inſignes euadent. Conſidero ſecundò propriè ſumptam Imitationem eſſe iunctam cum ratione, & propterea homini propriè cõpetere: ea aut Ferarum, & Iumentorum, eſt potiùs umbra, quàm vera imitatio. Conſidero tertiò quòd loquendo de Imitatione ad ſenſus attinente, ea propriè locum habet in Viſu, & Auditu. Nam imitamur & uoces, & ea quæ uiſu percipiuntur: in cęteris ſenſibus non apparet, & iure nam hi ſunt illi duo ſenſus, qui apprimè iuncti ſunt cum ratione, & propriè diſciplinas pariunt. Conſidero quartò, quòd Plato in 10. de R. P. uaria & pulchra profert de Imitatore, & Imitatione, & præter cętera inquit Imitatori tertium & infimum competere gradum. In primo enim reperiuntur eſſentiæ rerum, nimirùm Ideæ. In ſecundo formæ in materia apparentes, quæ ſunt umbræ idearum. In tertiò Imitatio huiuſmodi formarum, quæ eſt adumbratio earum. Ex quo infert Imitatorem procul à uero abeſſe: nam uerum in eſſentia includitur, à qua imitatio longè abeſt. Ex quo etiam patet ratio, cur Imitator unus ualeat imitari plura? Cum enim procul à re abſit, & parum ac umbrã ſolam eius exprimat, facilè ei eſt multa adumbrare, & leuiter tangere. Hinc Poëtis facile eſt uideri ſe eſſe Aſtronomos, Coſmographos, & in uarijs uerſatos, cùm enim ſint imitatores, ſat eis eſt leuiter, & eminus uaria tangere, & adumbrare, ut Virgilius, Lunæ ſoliſq; labores, & ſic de cæteris. Veluti etiam Pictor uaria pingendo imitatur, quæ non intelligit, & propterea Imitatio potiùs eſt Ludus, quàm res ſeria. Et ob id homo, ut nititur diuina imitari, à Platone dicitur ludus Deorum. Conſidero demùm quòd eſſe ſpiritale, quo uaria repræſentantur, dici poteſt Imitatio quædam, ut Lumen eſt imitatio Lucis. Actiones colorum in ſenſum uiſus, ſunt imitatio colorum: & Species ſine materia in ſenſibus receptæ ſunt imitatio ſenſibilium: Species uerò uniuerſales ſunt imitatio intelligibilium: & humana Mens cuncta intelligẽs dicitur fieri omnia per imitationem.

Eſſe ſpiritale eſt imitatio.

OPINIO.

DIVISIONES.

OPinio vſurpatur dupliciter uel latè pro quouis iudicio, & aſſenſione, uel iuncta cum ratione, uel ſeorsùm ab ea. Secundo preſſiùs pro exiſtimatione,& aſſenſione, ſequente rationem. Hanc diſtinctionem,(ut rectè conſiderauit Simpl.)indicauit Ariſt.in 3.de Anima 57.inquiens, Appetitum *Ariſt.* ſenſitiuum non habere opinionem illam, quæ eſt ex Syllogiſmo,indicans dari etiam opinionem ſine Syllogiſmo, ut ea puerorum. Inſuper Opinio cum ratione adhuc eſt duplex; uel ſumpta latè pro omni aſſenſione,rationem ſequente,adeò ut ea etiam, quæ ſcimus, opinari dicamur;uel propriè magis pro exiſtimatione,rationem probabilem ſequente, in qua ſignificatione Ariſt.in 2.de Anima 154.dixit ſunt autem exiſtimationis differentiæ Scientia,Opinio,Prudentia,& contraria his &c.

Diuidi etiam poteſt Opinio in veram & falſam; in rationi rectæ conſentaneam,& aduerſam;in conſtantem,& mobilem;in pernicioſam, utilem, & neutram; in nouam,& ueterem;in curſu temporum approbatam,& reiectam; in dignam conſiderationem,& negligendam;& alijs conſimilibus diuiſionibus.In bonam & malam minus rectè diuiditur,cum pertineat ad cognitionem, non ad actionem;in qua propriè Bonum & Malum refulget.

DEFINITIONES.

EX ſententia Platonis in Theętero,Opinio eſt internus animi ſermo ad ſeipſum, ſine uocis ſtrepitu. *Plato in Theæteto.* Inſuper ex Sophiſta, Opinio eſt interna animi affirmatio,uel negatio,ſilentio; facta, & ex cognitione collecta. *In Sophiſta.* Prætereà ex calce 5. & 6. de Rep. Opinio eſt interna animi affirmatio,uel negatio,de rebus uarietati obnoxijs ſilentio facta,ex cogitatione collecta. *In 5.de R.P.* Inſuper ex eodem ſexto de Rep. Opinio eſt cæca animi interna aſſenſio,cogitationem ſequens. Dimiſſo Platone,ſequens Ariſtotelem dico, Opinio latè ſumpta eſt interna animi aſſenſio,ſiue approbatio iudicij prænotarum rerum. Opinio preſſiùs ſumpta, *Ex ſententia Ariſt.* ut contradiſtinguitur à Scientia,eſt exiſtimatio græcè ὑπόληψις, ex principijs nō neceſſarijs pendens,ut elicitur ex 2.de Anima cont.154. ſiue Opinio eſt exiſtimatio,ex principijs probabilibus,de re non neceſſaria.

ANNO-

ANNOTATIONES.

Diſtinctio Opinionis à ſcientia.

CONSIDERO primò, quòd Opinio ſumpta preſſiùs, ut diſtinguitur à Scientia, ſecernitur ab ea, tum ex parte obiecti, tum ex parte methodi, qua acquiritur. Ex parte obiecti primò, quia Scientia eſt eorum, quæ nequeunt ſecùs ſe habere: Opinio uerò tanquam in propria materia uerſatur in his quæ uarietati & inconſtantiæ ſunt obnoxia. Ex parte autem Methodi, quia Scientia pendet ex principijs neceſſarijs, Opinio autē ex probabilibus. Et hæc ſecunda eſt diſtinctio magis neceſſaria, quia etiam de æternis poteſt eſſe opinio dum principia, ex quibus colligitur, caruerint neceſſitate. Conſidero ſecundò, quòd Plato in 5 de Rep. Opinionem propriè ſumptā ait mediare inter Scientiam, & Ignorantiam. Nam Scientia eſt de eo, quod omninò eſt: Ignorantia de eo, quod non eſt: Opinio de eo, quod partim eſt, partim non eſt, cum ſit de rebus inconſtantiæ obnoxijs. Inſuper in Theæteto explicans quid ſit Opinio, inquit, Cum anima ſecum aliquid interrogando, reſpondendoq; aſſeruerit, neq; uagatur, hanc ipſam opinionem ponimus, quamobrem opinari, loqui appello, opinionemq; ſermonem dico, non ad alium, neq; uoce, ſed ſilentio, & ad ſeipſum. Latiùs in Sophiſta ſuam ſententiam explicans ait, Cogitatio eſt ſine ſtrepitu vocis interior alloquutio, qua ſe ſe animus noſter alloquitur, & quemadmodum in oratione, quæ ex ore effluit, affirmationem, & negationem animaduertimus, ita dum in anima per cogitationem id ſilentio fit, poteſt ne alio quàm opinionis nomine nuncupari? & quando talis paſſio non per cogitationem, ſed per ſenſum fit, Phantaſia dicitur. Præterea in ſexto de R. P. addit Plato, An neſcis opiniones omnes abſq; ſcientia turpes eſſe, quarum quæ optimæ cæcæ ſunt, nam qui abſq; intelligentia uerum aliquid opinantur, ſimiles ſunt illis, qui licet cęci ſint, recto tamen tramite gradiuntur. ſic patet etiam ex ſententia Platonis, duplici diſtinctione Opinionem à Scientia, & Intelligentia ſecerni. Hinc, ut pertinet ad materiam, ait Plato in calce ſexti de R. P. nec non in ſeptimo, Scientiam & Intelligentiam uerſari circa ea, quæ verè ſunt; Opinionem uerò circa vmbras rerum.

Sententia Platonis de Opinione.

PERSPICVVM; ET OPACVM.

DISTINCTIONES.

PERSPICVVM, & Opacum inuicem opponuntur; & propterea quot modis vnum, totidem alterum vſurpatur: Perſpicuum vſurpatur propriè, & per metaphoram. Dum propriè vſurpatur, competit corporibus: per metaphoram verò transfertur ad Mentem, quæ dicitur perſpicua, vel opaca, quatenus eſt, vel non eſt apta recipere Lumen veritatis. Inſuper Perſpicuum, & Opacum, propriè ſumpta, ſunt duplicia, vel enim competunt corporibus ſimplicibus, vt Terra dicitur opaca, Aër vero perſpicuus: vel competit mixtis per ſimplicia, vt Vitrum dicitur perſpicuum: Lignum verò opacum. Perſpicuitas ſimplicium non eſt propriè qualitas ſecunda, quia non ſequitur temperamentum primarum, eſt tamen qualitati ſecundæ ſimilis, quatenus ſequitur connexionem duarum primarum qualitatum, vt ex ſicco terreo, & frigido conſurgit opacitas. Perſpicuitas verò mixtorum magis propriè eſt qualitas ſecunda, cum ſequatur temperamentum primarum. Tertiò Perſpicuitas & Opacitas eſt duplex; vna æthereа, altera Elementaris. Nam cæli perſpicui ſunt, Luna verò, (facta comparatione inter ætherea) maximè eſt opaca; & dicitur Terra ætherea, quæ ſua opacitate obumbrat ſolem, eiusq; parit Eclypſim. Quartò Perſpicuitas corporum mortalium mixtis competens; vel eſt interminata, vt in Vitro, vel eſt terminata opaco Terreo, vt in Ligno, vel partim terminata, partim interminata vt in Vitro colorato, quod vt coloratum, eſt terminatum, vt verò Lumen alienum defert, eſt perſpicuum.

Perſpicuū propriè & per metaphoram.

Perſpicuū ſimpliciū & mixtorum.

Quo modo perſpicuitas ſit & non ſit qualitas ſecunda.

Aetherea & Elementaris.

Perſpicuitas terminata & interminata.

DEFINITIONES.

PRISCIANVS Lydus in Theophraſtum de Anima cap. 17. perſpicuum definiens inquit. Perſpicuum eſſe formam conciliatricem mortalium pro Luminis perfectione recipienda, præbentem eis facultatem quandam pro recipiendo Lumine, & ſubeundis tenebris. At hæc deſcriptio non competit perſpicuo æthereo. Ariſto. in 2. de Anima 68. inquit Perſpicuum eſt, quod non eſt ſecundum ſe viſibile, ſed per externum colorem redditur viſibile; nimirùm per Lumen; In cont. autem 71. eiuſdem libri inquit, Perſpicuitas eſt natura apta eſſe & tenebricoſa, & Lumine prædita. Inſuper dici poteſt affectio plurimorum corporum naturâ cõſtantium, peruia Lumini. Similiter dici poteſt diſpoſitio conciliatrix corporum lucidorum cum opacis. Inſuper Perſpicuitas eſt medium, per quod Lucidorum radij in oppoſitum effunduntur. Hanc ego puto eſſe exactiorem, & cumulatiorẽ definitionẽ, Perſpicuitas eſt qualitas, vel ſecunda, vel ſecundæ ſimilis peruia Lumini, competens cęlo & mortalibus, ſequẽs conditionẽ à terrea conditione immunẽ, conducens pro ſenſu viſus, & pro multorũ corporũ productione, cõſeruatione, & perfectione.

Priſcianus Lydus.

Ariſt.

Aliæ definitiones.

Potior definitio.

T Vel

competit diſtincta ratione. Vt enim perſpicuum opaco Terreo in parte eſt terminatum, apparet coloratum; ut verò eſt terminatum diminutè & adhuc ſeruat perſpicuitatem; ualet deferre Lumen, quod dicitur actus perſpicui terminati. Conſidero ſextò, quod Auicenna in ſexto Naturalium tractatu de Viſu, cap. primo opinionem propriam de Perſpicuo profert ſatis diſtantem à communi. Putat enim lumen, & tenebras, non eſſe in perſpicuo, ſed Lumen recipi in ſolido opaco; & inde prodire colores; & dum ſolidum terminatum fuerit illuminatum, tunc medium dicitur illuminatum, quia in eo medio apparet: Eum ſequitur Lymionienſis, qua de re alibi verba feci. Quæritur primò, num Perſpicuitas ſit qualitas prima, vel ſecunda? Queritur ſecundò, num competat cunctis corporibus Phyſicis? Tertiò, quæ ſit cauſa eius? Vt pertinet ad primum iam dixi Perſpicuitatem ſimplicium corporum non eſſe qualitatem propriè ſecundam, ſed in parte ſimilem ſecundis; in mixtis uerò magis propriè eſſe qualitatem ſecandam. Quærebatur ſecundò, num Perſpicuitas competat cunctis corporibus? Reſpondeo, corpori Mathematico non competere cum corpus mathematicum ſit accidens, ſeiunctum imaginatione à ſubſtantia, & ſubſequentibus qualitatibus: Loquendo autem de corporibus Phyſicis, Iulianus Platonicus in libro de Sole, nec non Iamblichus, & Priſcianus Lydus, putârunt perſpicuum ſecundum magis, & minus cunctis competere, nam in omnibus recipitur Lumen, & virtus eius: & quia dubium eſt de Terra, etiam per eam patet effundi Lumen, cum in eius uiſceribus uaria per Lumen gignantur, Lumen autem ſolùm in perſpicuo recipitur, & adeò eſt potens, ac ſalubre, vt nil ei obſiſtere ualeat. Hi putârunt animam rationis compotem per uniuerſum extendi, quæ cum ſit uita, eſt ori go uitalis caloris, & cum ſit ſpiritalis, ab ea effunditur Lumen, & cum Lumine perſpicuum, quod eſt natum id ſuſcipere. Id confirmârunt, quia cuncta corpora intra terram poſita inſpiciuntur colore prædita; Color ex Luce prodit, Lux autem non ſeruatur ſine perſpicuo, cum ſit actus eius. Alexander quoq; in ſuo lib. de Anima cap. 39. id ipſum affirmat eâdemque ratione ex colore ſumpta confirmat. Similiter id approbat Simpl. in 2. de Anima 68. Ariſt. tamen non cuncta iudicat perſpicua, nam in cont. 68. 2. de Anima ait, Perſpicuum eſſe aërem, & aquam & multa ſolidorum, non autem ait omnia. Sententia primò relata eſt Academica, minimè tamen conſentanea principijs Peripateticorum, negantium animam Mundi per uniuerſam effuſam. Sententia Alexandri verior eſt, nam putat Perſpicuitatem non prodire ex anima rationis compote, ſed eſſe affectionem ſequentem conditionem corporum Phyſicorum ſecundum magis & minus. Verùm quòd Terra ſui conditione ſit particeps perſpicuitatis, uerum non puto; tum quia terreum terminat perſpicuum, eiq; aduerſatur, tum quia cùm detur Perſpicuum debet in uniuerſo etiam eius oppoſitum reperiri, quod eſt Opacum; tum quia Opacum repercutiendo radios, eximiam præbet utilitatem; tum demùm quia ſenſu viſus clauſi in thalamo, & cauitatibus Terræ iudicamus puras tenebras, ex opaco prodeuntes. Pro reſolutione dico, Terram dupliciter conſiderari; Vel ſecundum propriam & ſimplicem naturam, ſummè denſam, frigidam, aridam, & grauẽ, qua conſideratione expers eſt perſpicuitatis; Vel conſiderari, ut impura, alerata, & mixta eſt cũ alijs Elemẽtis, per quæ redditur modo aliquo particeps perſpicuitatis. Terra enim per radios Solis eſt prædita cauitatibus, & poris aëre plenis, quorum munere redditur in parte perſpicua, non adeò tamen, quia in cauitatibus nonnullis

Quomodo idem coloratum & perſpicuũ.

Sententia Auic. de perſpicuo.

An perſpicuitas ſit qualitas prima uel ſecunda.

Num competat cunctis corporibus.

Iulianus Iamblich. Priſcianus Lydus

Alex.

Simpl.

Sol.

Oſtenditur dari Opacum.

Reſol.

puræ tenebræ inueniuntur, pendentes ex opacitate partium terræ ambientium, luminiq; obſiſtentium. Quærebatur tertiò, Ex quo Perſpicuitas *Cauſa perſpicuitatis* ducat ortum? Ait Auer. in ſecundo cap. de Subſtantia orbis, Perſpicuitatem ex raritate prodire, Opacitatem uerò ex denſitate. Quæ ſententia eſt dubia, quia Spongia, Lana, Lignum rara ſunt & opaca: Vitrum uerò, & multi lapilli, *Sol.* cum ſint denſiores, ſunt perſpicui. Propterea dicendum puto raritatem conducere quidem pro perſpicuitate, at non eſſe cauſam potiſſimam, id enim potiùs tribuendum eſt conditioni corporum, quo enim eminentiora, ſinceriora, & à terrea conditione fuerint ſecretiora, eo magis ſunt perſpicua; conditio autem terrea tanquam fęx Perſpicuitatem aufert. Hinc ut corpus reddatur perſpicuum, purgari debet à fęce terrea; Et Luna, quæ opacitatis eſt particeps, ætherea terra dicitur, & iudicatur.

MEDIVM.

DIVISIONES.

Medium actionis. Triplex. MEDIVM eſt duplex, uel actionis, vel rei. Medium prò actione requiſitum, eſt id quod mediat inter cauſam agentem, & finem: & hoc eſt triplex Vel ſuperius, ut iuncti Principibus ſunt mediatores Populorum pro gratijs à Principe recipiendis; Vel æquale, ut amicus pro amico; Vel inferius, ut inſtrumenta; & cauſæ ſecundæ ſunt media, per quæ agens principale attingit finem. Medium uerò in re conſideratum; Vel eſt per negationem, ut lapis mediat inter uidens, & cæcum; Vel per priuationem & potentiam, ut Puer mediat inter iuſtum & iniuſtum; Vel tertiò eſt Medium ſecundum affirmationem, & poſitionem. *Mediũ rei triplex* Quod eſt triplex vel qualitatis, uel uirtutis, uel quantitatis. Medium qualitatis eſt duplex; uel diſtinctum ſpecie ab extremis, ut colores, qui me- *Medium formæ.* diant inter albedinem, & nigredinem; uel ſolùm eſt diſtinctum ſecundum magis & minus, ut tepidum, & gradus inexiſtentiæ formarum, qui mediant *Medium uirtutis.* inter primum, & ſupremum gradum. Medium facultatis & uirtutis eſt id, unde prodit uirtus, quæ in alia effunditur: ſic ab Ariſtotele in ſecundo de cęlo. 74. cælum dicitur medium facultatis, & uirtutis, qua ratione etiam cor eſt me- *Medium quãtitatis continuæ.* dium Animalis. Medium autem quantitatis eſt duplex, vel continuæ, uel diſcretæ. Medium quantitatis continuæ; uel eſt per æqualem diſtantiam à terminis extremis: & dicitur exactè medium; uel per diſtantiam non æqualem: & hæc media conſiderantur in Linea, Superficie, Corpore, Loco Tempore, *Diſcretæ.* Motu, & Figura, ut centrum circuli. Medium quantitatis diſcretæ conſideratur in numero, & iunctis cum eo, quod etiam eſſe poteſt per æqualem, & inequalem diſtantiam ab extremis: & hoc medium à Proclo in Timæum, *Medium Arithmeticum.* & à Boëtio in ſua Arithmetica lib. 2. cap. 12. diuiditur in medium Arithmeticum. Geometricum, & Muſicũ. Quæ diſtinctio quamuis in parte extendi poſſit etiã ad quantitatem continuam, conſpicuè tamen apparet in numero. Nam Me- *Geometricum.* dium Arithmeticũ cõſideratur in abſolutè ęquali diſtãtia ab extremis vt ſex mediãt inter quatuor, & octo, & ſeruatur in Iuſtitia cõmutationũ. Mediũ Geometricũ cõſideratur in cõſimili proportione, tertij ad mediũ, & medij ad primũ, ut

ſex

ſex mediant inter nouem, & quatuor, ut enim nouem ſe habent ad ſex, ita ſex ad quatuor; vtraq; enim eſt proportio ſexqui altera, & hoc medium ſeruatur in Iuſtitia diſtributiua, ut patet ex quinto Ethicorum. Medium Muſicum eſt, dum medius terminus eâdem maioris termini parte à maiori ſuperatur, qua ipſe minoris minorem ſuperat terminum, vt ſex, quatuor & tria; quatuor enim tertia maioris parte, nimirùm ſenarij à maiori exceditur, & eâdem minoris, nimirum ternarij parte, minorem excedit. Demùm medium eſt duplex, vel ſecundum compoſitionem ex extremis, ut colores medij, vel ſine compoſitione ex illis, ſed per ſolam comparationem, vt virtus mediat inter duo vitia; & aër ac aqua inter extrema elementa: & diſtincta relatione grauia & leuia dicuntur.

Muſicum.

Mediũ per compoſitionem & ſine.

DEFINITIONES.

CVM Medium ſit multiplex, propriè una communis definitio tradi non poteſt, ſed tot ſunt tradendæ, quot ſunt prima capita mediorum, quæ patent ex eorum nominis explicatione. Aſſignantur tamen deſcriptiones nonnullæ per communia eis, quæ magis propriè Media dicuntur. Auer. in primò Phy. 56. inquit, Medium eſt id, quod eſt vtrumq; extremum non pura potentia: & Ariſt. in 5. Phy. cont. 6. ait, Medium eſt extrema quodámodo. Inſuper in contextu 22. definiens id, quod dicitur μεταξύ, hoc eſt inter ſiue medium, ait, Medium eſt, in quod aptum eſt prius peruenire id; quod mouetur, dum ſecundum naturam continuè mouetur. Inſuper dicere ualemus, Medium eſt quod inter duos definitos terminos poſitum eſt. Hinc in infinito, ut infinitũ eſt, non reperitur medium. Præterea, Medium eſt id, quod inter extrema eſt poſitum, per quod extrema inuicem diſtant, & ex uno in aliud eſt progreſſus. Ex antecedente autem mediorum enumeratione, & vocum explicatione elici ſigillatim poteſt, quid ſit unumquodq; Medium.

Auer.

Ariſt.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, Medium æquè diſtans ab extremis vnicum eſſe, ut non æquè diſtans ualet eſſe multiplex: ſic medium circuli unicum eſt, colores uerò medij ſunt multi. Conſidero ſecundò, idem diſtincta ratione poſſe eſſe medium & extrema, veluti uirtus in more poſita, dum refertur ad latitudinem perturbationum, dicitur mediare inter duo extrema uitia; dum verò conſideratur ex parte ſui generis, & ut virtus eſt, ſic eſt extremum vnum, & opponitur uitio, tanquam alteri extremo, & hac conſideratione ait Ariſtoteles in libro Nicomachiorum, virtutem eſſe modo quodam extremum. Conſidero tertiò, quòd cum detur triplex illud Medium, nimirùm Arithmeticum, Geometricum, & Muſicum, de his ait Proclus in Timæum, quòd tres iſtæ numerorum medietates, tres Themidis filias indicant, Geometrica enim medietas Eunomiæ, hoc eſt rectæ Legis eſt ſimulachrum, propterea Plato ait, Hanc ciuitates gubernare, quam & Iouis iudicium nuncupauit. Harmonica medietas Iuſtitiæ dicitur ſimilitudo, cum maioribus terminis

Mediũ eſt vnicum et multiplex

Idem medium & extremum

De triplici Medio ſententia Procle.

Plato.

maiorem tribuat rationem, minoribus verò minorem, quod Iuſtitiæ opus eſt. Arithmetica demùm medietas Pacis eſt ſignum, hæc enim (ut dicitur in Dialogis de Legibus à Plat.) ea eſt quæ tribuit omnibus id, quod ſecundum menſuram æquale eſt, efficitq; , ut Populi cum Populis pacem ſeruent. Occurrunt

Quinque dubia.

quinq; dubia. Primum eſt, num in infinito locum habeat Medium? Alterum, quę ſit conditio potior, num Principij, num Medij, num Finis? Tertium, num omnia contraria ſint prædita Medio? Quartum, num detur Medium inter formã, & priuationem? Quintum, an tranſitus ex extremo uno in alterum, neceſſariò

An infinito cõpetat Mediũ? Sol.

ſit per omnia media? A' primo ordiens, quærebatur num in infinito inueniatur Medium? Dicebatur non inueniri, quia caret extremis terminis: ex aduerſo dicitur præſens mediare inter præteritum, & futurum, quæ tamen infinita terminisq; deſtituta ab Ariſt. iudicantur. Soluitur dicendo Infinitum conſiderari dupliciter; Primò ſecundum ſe vt infinitum eſt, ac ita caret medio; Secundò, ut aliqua relatione, & conſideratione eſt finitum, ac ita præditum eſt medio, veluti conſiderando præteritum, præſens, & futurum, tanquam numero tria, & ternario prædita, dicimus præſens mediare, hæc enim terminata ſunt ex parte noſtri, quibus aliquid eſt præſens, ac ita etiam ex parte noſtri in tempore, & motu conſideratur prius & poſterius, non autem abſolutè per relationem ad abſolutum principium primum. Inſuper in tempore & motu præſens eſt medium per negationem, quatenus præteritum & futurum cum ſint infinita, dicuntur æqualia per negationem, quatenus unum non eſt maius altero & ſic præſens medium eſt, nõ autem propriè ut tempus & motus infinita ſunt. Quærebatur ſecundò, quæ con

Quid præſtet, num Principiũ, uel mediũ, uel Finis.

ditio ſit potior num Principij, vel Medij vel Finis? Pro præſtantia Principij dicitur id eſſe pluſquam Dimidium, & facultate includere totum. Pro præſtantia Medij dicitur in medio collocatam eſſe virtutem moralem, & medium tenuêre Beati, & honoris gratia tribuimus dignioribus locum medium. Pro fine dicitur in eo collocatum eſſe vniuerſum bonum, & dempto fine, demi omne bonum, & eius gratia eſſe cętera omnia, illum uerò eſſe vltimum, & optimum.

Reſol.

Res itaq; eſt dubia. Pro reſolutione dico, cum multiplex ſit Medium, non eſſe de omnibus conſimilem rationem. Vt tamen præſenti inſtituto inſeruit, conſiderando Medium, vt contradiſtinctum à Principio, & Fine, ad eaq; relatum; Principium eſt omnia facultate, Medium executione, Finis incluſione & actu: nam Finis cætera ſupponit, maximè optatur, & eius gratia ſunt alia: & propterea hac conſideratione abſolutè præſtat. Et dum dicitur Virtutem in medio poſitam, tunc non conſideratur Medium, ut contradiſtinctum à Principio & Fine, Virtus enim & eius opus finis eſt, ſed conſideratur Medium latitudinis perturbationum, quæ habitu virtutis corrigũtur, in quo medio includitur finis perfectionis;

Nũ omnia contraria ſint medio prædita.

non autem exceſſus, & defectus ſunt fines, vel principia eius. Tertiò quærebatur, num omnia contraria ſint prædita Medio? Academici id affirmant: Ariſt. verò in Poſt prædicamentis inficiatur, veluti inter ſanitatem & ægritudinem, par & impar, rectum & curuum, nullum datur medium. Et inquiunt Academici, cõtraria non dicerentur maximè diſtare, ſi medio carerent: per medium enim di-

Reſol.

ſtant. Pro ſolutione dico contraria conſiderari dupliciter, uel ut ſimplicia & ſumma, uel ut ſunt latitudine prædita: dum conſiderantur, ut ſimplicia, & ſumma, veluti ea conſiderârunt Academici, ſunt prædita medio, nam inter ſummè bonum, & ſummè malum multa mediant; & inter numerum pariter parem, & impariter imparem mediant numeri impariter pares, uel pariter impares; ſimiliter, inter exactè rectum, ſummeq; curuum; exactè ſanum, ſummeq; ęgrum, uaria ſunt media, quę tamen non ſemper ſunt ſpecie diſtincta,

ſed

ſed ſolùm per magis, & minus. At dum conſiderantur contraria in uniuerſa eorum latitudine, ut ea conſideravit Ariſtoteles, rectè cum eo dicimus dari contraria carentia medio. Quartò, quærebatur, num inter priuationem & habitum detur medium? Ariſt. in 1. Phy. id ſub dubio dereliquit, inquiens muſicum fieri ex immuſico, aut ex medio, ſi aliquod ei competit medium. Breuibus dico, Medium eſſe duplex, vel per compoſitionem, ac mixtionem, vt medij colores, vel ſecundum magis, & minus alterius oppoſitorum. Inter priuationem & habitum non poteſt dari medium per cõpoſitionẽ, cum enim priuatio ſecundum ſe ſit non ens, non valet miſceri, vel cum ente componi: dari tamen poteſt Medium ſecundum magis, & minus alterius oppoſitorum, vt inter cõſpicuam Lucem, & puras tenebras mediat Diluculum, & tempus veſpertinum: ſimiliter inter habitum Muſicæ, & puram priuationem mediant diſpoſitiones pro habitu Muſicæ. Quintò demùm quærebatur, an tranſitus ex extremo in extremum ſit per omnia media? nam id videtur neceſſarium, alioquin eis non competeret definitio medij, ab Ariſto. tradita in 5. Phy. Ex aduerſo Auer. in 2. de Anima, loquens de ſaporibus, negat id eſſe neceſſarium. Soluens dico extrema eſſe duplicia. Vel ſimplicia, prima, & ex alijs contrarijs non pendentia, quales ſunt quatuor primæ qualitates; & de his neceſſe eſt tranſitum fieri per omnia media, vt ex ſummè frigido fit ſummè calidum, tranſeundo per omnes gradus medios; ſimiliter ex humido ſiccum: Ratio eſt, quia via vnica eſt, & ſimplex. Vel contraria non ſunt prima, ſed ex alia primorum complicatione pendent, vt ſapores, colores, & odores, prodeuntes ex temperamento quatuor primarũ qualitatum; & in his non eſt neceſſe tranſitum fieri per omnia media, quia ille tranſitus, ob multitudinem primarum qualitatum, poteſt eſſe multiformis; & non ſemper cum eodem gradu caloris nectitur idem gradus humoris; & ſic de cæteris. Et de his eſt vera ſententia Auer.

An priuatio & habitus ſint prædita medio? Sol.

An tranſitus ſit per omnia media? Sol.

INFLVXVS

DISTINCTIONES.

EX aquarum fluxibus ſumpta eſt metaphora fluxuum, & influxuum virium, & facultatum. Huiuſmodi Influxus ſi eſt per conſpicuum actum ab agente, in corpore receptum, dicitur motus; at ſi latenter, vel ſpiritaliter virtus, & facultas aliqua infundatur, communi voce dicitur Influxus, & Influentia. Quæ latè ſumpta effuſio quadruplex eſt; vel ex corporeo in corporeum; vel ex incorporeo in incorporeũ; vel ex incorporeo in corporeum; vel ex corporeo in incorporeum. Ex corporeo in corporeum, vt cęlum influit vires ſuas in mortalem orbem. Ex incorporeo in corporeum, vt motores Cęlorum effundũt vires in cęlum & mortalia animalia; Ex incorporeo in incorporeum non propriè dicitur influxus, ſed potiùs afflatus, & Inſpiratio quædam, & internus contactus; & inde prodeunt varia inſpirationis genera; Ex corporeo demùm in incorporeum; Si corpus fuerit mortale, non propriè dicitur Influxus, ſed potiùs Læſio, & Contagio, vt ſe habet de Sonno & Delirio; Si verò corpus fuerit æternum vt cęlum, id ſuis viribus etiam attingit animos mortalium, & poteſt rectiùs dici Influxus, ille tamen primo

Motus. Influxus. Influxus quadruplex.

Influxus communi' et propri'. Bonus & malus.

mò & præſertim attingit corpus,animum verò ſolùm per conſecutionem. Inſuper diuiduntur Influxus in communes,& proprios alicuius; ac etiam in bonos & malos;magis propriè tamen illi,qui boni ſunt,dicuntur influxus,quia Influens obtinet locum principalioris,& Influxus includit conditionem facultatis,& uirtutis.

DEFINITIONES.

Definitio potior.

INFLVXVS eſt virtus effuſa in id,quod eius eſt capax, idque perficiens. Nonuulli eum ita definiunt,Influxus eſt certa caloris cęleſtis mēſura in magnitudine recepta, vi,& tempore actionis,nobis incerta.Dicamus potiùs ex multorum ſententia,Influxus eſt qualitas ſpiritalis, effuſa à virtute diuina per cęlum, in mortalem orbem, non apta per medium aliquod impediri. Et quia proximè Influxus prodit ex corpore,Inſpiratio uerò ex incorporeo; ideò pro diſtinctione ab Inſpiratione dicendũ,Influxus eſt ſpiritalis facultas,ex ſuperiore corpore in inferius latenter effuſa,per quam apta eam recipere,diſpoſitione aliqua afficiuntur.At ex ſententia Ariſt.qualitates huiuſmodi ſpiritales non concedentis,dicendum puto,Influxum eſſe Motum,& Lumen Cęli,vt prædita ſunt facultate eis competente,munere conditionis Cęlorum,& Syderum, quorum ſunt inſtrumenta,latenter operantia in hæc mortalia.

Sententia Ariſt.

ANNOTATIONES.

Diſtinctio influxus a motu.

Inſpiratio nõ proprie eſt influxus.

CONSIDERO primò, Spiritalem Influxum, à varijs, non tamen ab Ariſto.approbatum,diſtingui à Lumine, & motu Cæli;Primò,quia non cadit ſub ſenſum;Secundò,quia impediri nõ poteſt à corpore opaco,dēſo,quieſcēte,& in oppoſitũ moto, vt impediri poteſt partim Lumē,partim Motus. Cõſidero ſecũdò inter influxus latè sũptos à nõnullis etiã numerari afflatus animorum, & Furores deſuper inſpiratos: at quia hi non propriè ſunt influxus, ideò de furorum generibus ſeorsùm loquar. Conſidero tertiò, ſenſu conſtare, ab omnibusq; concedi, Cęlum operari in hæc mortalia Lumine, & Motu, at num operetur qualitate aliqua ſpiritali, ab his diſtincta? & quomodo Lumine, & Motu operetur? non leuem eſſe difficultatem. Qua de re cum in libr. de Cęlo cap. 38.& ſequentibus cumulatè ſim loquutus, nolo eadem repetere.

INSPI-

INSPIRATIO, FVROR, ECSTASIS, RAPTVS DIVINVS, ET DIVINATIO.

DISTINCTIONES.

SEPTEM inueniuntur modo aliquo iuncta & ſubordinata, nimirùm Motus, Influxus, Inſpiratio, Furor, Ecſtaſis, Raptus diuinus, & Diuinatio. Loquutus ſum ſeorsùm de Motu, & Influxu; Supereſt, vt de reliquis verba faciã. Dũ ea ſeptẽ inuicẽ comparãtur, Motus ad ſola corpora pertinet, & ſub ſenſum cadit; Influxus pertinet ad corpora, at latet, & non ita cadit ſub ſenſum; Inſpiratio inter incorporea verſatur, prodit enim ex incorporeo, & tendit in incorporeum, nimirùm ex Mente in Mentem; Furor inſpirationem ſequitur, non quidem omnem, ſed vehementem, quæ inſpiratio, ſiue afflatus, etiam dicitur diuinus contactus. Similiter Inſpirationem nonnunquam ſequitur Ecſtaſis, Raptus Diuinus, & verior Diuinatio, ſiue Prophetia. Inſpiratio eſt duplex, vna diuina, altera Angelica. Inſpirationi opponitur Tentatio, nam Inſpiratio eſt à ſuperiore, & præſtantiore, Tentatio à deteriore; Inſpiratio dirigit ad bonum, Tentatio ad malum; Inſpiratio eſt per mentem, Tentatio per ſenſum. Inſpiratio differt à Spiratione, quia Inſpiratio mediat inter inſpirantem, & id in quod inſpirat: non ſic Spiratio, nam dicimus ſpirare Ventos, & Patrem, ac Filium ſpirare Sanctum Spiritum, quæ tamen non dicitur Inſpiratio. Loquendo de Furore, hic duplex eſt; Vel enim pertinet ad ſenſus, ex eisq; oritur, nec non ex deprauato temperamento corporis, veluti viri, atra bile uexati, nonnunquam ſunt furioſi, & Ira dicitur Furor breuis, qui non eſt præſentis conſiderationis; Vel pertinet ad Mentem, & ſequitur inſpirationem vehementem. Cuius Furoris ab Academicis quatuor numerantur ſpecies. Prima eſt furoris Poëtici, ſecunda Furoris Myſterialis, Tertia Vaticinij, Quarta Amatorij. Poëſis eſt à Muſis, Myſterium à Dionyſio, Vaticinium ab Apolline, Amor à Venere. Poëſis componit affectus Animi; Myſterium expiationibus, & cultu Dei, ſingulas animi partes in Mentem diuinã petentem dirigit; Vaticinium Mentem ſupra ſe extollit, cum enim Anima ſupra Mentem in vnitatem eleuatur, futura præſagit; Amor demùm per Diuinæ Pulchritudinis deſiderium, cum ſupero vno connectit. Inſpirationem vt Furor, ita Diuinatio ſequitur. Quinque ſunt modi prædicendi, nimirùm Arte, Caſu ſiue Sorte, Naturâ, Dæmone, Deo: & hęc poſtrema propriè dicitur Diuinatio, quam rectè noſtri Theologi explicant, Prophetiæque nomine appellant, patefacientes ex Deo liberè operante, proximè prodire inſpirationem, per quam futura prænoſcentes, Vates reddimur, & Prophetæ; quorum decreta ſolùm approbo, cætera uerò ſine approbatione ſolùm refero. Dum enim futura prædicimus, vel id facimus Arte aliqua, vel ſine Arte: ſi Arte, vel id efficimus per Dæmones & cultum eorum, vt Ars Necromantiæ, vel ſine cultu Dæmonum, ſed per cauſas Phyſicas; & tunc vel id facimus per cauſas communes, & remotas, vt nituntur id fa

cere

Septem iuncta & ſubordinata.
Motus.
Influxus.
Inſpiratio.
Furor.
Ecſtaſis.
Raptus Diuinus.
Diuinatio.
Inſpiratio duplex.
Tentatio.
Furor duplex.
Quatuor diuini Furores.
Quinque diuinandi modi.
Diuiſio prænotionum.

cere Aſtronomi;vel per proximas,ut Ars medendi prædicit mortem,& ſalutē; vel per ſigna inſita,vt Phyſiognomi,& Chiromantes;vel per ſigna ſeiuncta, vt Aruſpices,Hydromantes,Auſpices,Pyromantes, Capnomantes, Onomantes, Geomantes,& ſimiles,qui deſpiciendi potiùs, quàm diſtinctè explicandi ſunt Si verò id fiat ſine Arte;vel id facimus caſu vt per ſortes;uel ægritudine,ut laborantes morbo Gallico prænoſcunt temporum mutationes;vel quodam naturæ inſtinctu vt Galli prædicunt temporum mutationes; vel ſupera inſpiratione, quam frequenter ſequitur Ecſtaſis,quæ eſt exitus & eleuatio ſupra ſe,& cum diuinis connexio,& nōnunquam Furor,& Raptus ille,qui diuinus dicitur, dum Diuina,& ſupera facultate extra nos ad diuina trahimur,de quo raptu legitur, cum aſcendero in Cęlum omnia ad me traham,& Paulus legitur raptus ad tertium Cęlum.

DEFINITIONES.

Inſpiratio ſiue afflatus. PORPHYRIVS Afflationem Diuinam definit, vt ſit mentis motio,vnà cum Inſpiratione Dæmonica.Iamblichus verò in li. de Myſterijs negat animum diuinitùs afflatum moueri, dum re vera continetur à Deo. Inſuper negat diuinam inſpirationem debere dici alienationem,vel exitum, ſed reſtitutionem in melius. *Afflatus.* Eſt itaq; Afflari ex Iamblichi ſententia nil aliud,quàm to- *Iāblichus.* tos animos à Deo occupari,& contineri. Ex ſententia Ariſto.dicere poſſumus, *Ariſt.* quòd Inſpiratio ſit excitatio mentis per connexionem,quam habet cum primo vero & bono,ad bonum aliquod agendum, vel verum enunciandum: re vera autem Inſpiratio eſt excitatio humanæ Mentis; liberè & proximè ex Deo pro- *Furor.* diens, ad bonum, & verum dirigens. Furor ex vehementi inſpiratione pro- *Ecſtaſis.* diens,eſt vehemens motio humanæ Mentis,ſupra eius vires poſita, adeò vt ad verum & bonum diuinitùs ducatur,& rapiatur,& inde oritur Ecſtaſis, quæ eſt Mentis ſupra ſenſus conſtitutio,& eleuatio, quæ etiam ſine antecedente inſpiratione nobis competere poteſt per vehementem affectum erga ſupera, vel eo- *Iāblichus.* rum ſublimem contemplationem,per quā Ecſtaſim ea attingimus Mente,quę ſenſu minimè apprehendimus.Ideò dicebat Iamblichus,quod Sacerdotes, Sybillæ,& Prophetæ,quamdiu Prudentes ſunt,vel parum, vel nil præſagiunt; dū verò rapiuntur à Deo vaticinantur.Furor ex ſententia Ariſto.in 1.Probl. trigo- *Ariſt.* ſimæ particulæ,eſt vehemēs Mētis cōmotio,ex ſpiritu bilis atræ,rectè contemperato prodiens,ad aliquid ſupra communem hominis conditionem nos excitans,& eleuans. Ex Platone in Phædro Furor eſt Mentis alienatio. Rectè au- *Plato.* tem Diuinus Furor dici poteſt vehemens excitatio animæ rationalis, ſequens inſpirationem,per quam Anima à ſuperis delapſa ad infera,ab inferis ad ſupe- *Furor Poëticus.* ra retrahitur.Furor Poëticus ex Phædro eſt occupatio à Muſis, quæ ſortita lenem animam,excitat eam,& exagitat per cantilenas,& Poëſim ad genus hominum inſtruendum.In Ione inquit Plato,Poetæ ſunt Deorum interpretes, dum ſunt Furore correpti. Inſuper in eodem Dialogo,nec non in 4. de Legibus legitur, Poëtam rem eſſe lenem, volatilem, & ſacram; nec canere prius poſſe, *Diuinatio.* quàm Deo fuerit plenus,& extra ſe poſitus,à Menteq; alienatus. Tranſeundo ad Diuinationem, ſiue Vaticinium, hoc cum ſit multiplex etiam modis varijs poteſt deſcribi. Nam Præſagium eſt futurorum, non neceſſariò euenientium prænotio. Euripides cecinit,

Qui bene coniectat is Vates optimus eſto.

Qui ob idipſum etiam dixit, Sortem animæ eſſe filiam. Plato in Apologia, & Menone inquit, Vaticinium eſt Diuina Animi concitatio, qua afflati Diuina dicunt, quorum nil intelligunt. Plot. li. 2. de Prouidentia capit. 6. inquit, Ars præſagiendi eſt lectio quædam naturalium literarum, ordinem indicantium, nec vſquam ad inordinatum aliquid declinantium, vt hæc eſt prænotio per ſydera. Philo in libro de Monarchia inquit, Propheta eſt, qui Deo dictante loquitur, nil de ſuo proferens. Inſuper Diuinatio eſt futurorum aliqua ex parte latentium prænotio, ſiue eſt futurorum non neceſſariò euenientium, & latētium prænotio, munere Dei, mentem noſtram afflantis, tangentis, & dirigentis. Sic deſcendendo ad ſpecies valemus addere, & referre alia quorum munere prænoſcimus. Plato in Timæo Vates eos dicit, qui diuinantur, & fatidico, ſurenteq; ingenio futura enunciant. Prophetas uerò ait eſſe non Vates, ſed vaticiniorum interpretes: non enim officium eſt eius, qui furore eſt correptus, iudicare Vaticinia, cum extra ſe ſit poſitus. Colligamus itaq; potiorum potiores definitiones, & dicamus, Inſpiratio ſiue Afflatus eſt Dei, ſiue diuinioris Ira in Mentem hominis Spiratio, per virtutis contactum, munere cuius Anima ad verum aliquod enunciandum, vel bonum agendum, excitatur, vt ea à ſuperis ad infera delapſa, ab inferis reuocetur ad ſupera. Tentatio, ei aduerſa, eſt commotio Mentis per aliquod ſenſui oblatum, præſeferens conditionem boni, ut Mens conuerſa ad ſupera, retrahatur ad infera. Furor diuinus eſt uehemens Mentis commotio, præpotentem inſpirationem ſequens, per quam anima tam promptè ſupera petit, ut à nullo ſenſu ualeat reuocari. Ecſtaſis eſt Mentis eleuatio per inſpirationem intimam ut ſuperum contemplationem, per quam à ſenſibus eorumq; officio ſecernitur. Raptus Diuinus eſt Mentis ſupra ſuas uires ad ſupera eleuatio, per inſpirationem adeò potentem, ut ea tunc diuini, & non proprij iuris eſſe iudicetur. Ideò D. Thom. 2. 2. quæſtio. 175. inquit Ecſtaſim ſimpliciter denotare exceſſum Mentis: Raptum uerò addere uiolentiam: ea tamen eſt uiolentia diuina, & ſupra naturam, non contra eam. Diuinatio eſt futurorum non neceſſariò euenientium, & latentium prænotio, præſertim beneficio Diuinæ inſpirationis, hominis animo competens.

Euripides
Plato.
Plotinus.
Philo.
Vates & Propheta ex Platone.
Inſpiratio.
Tentatio.
Furor.
Ecſtaſis.
Raptus Diuinus.
Diuinatio.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO Primò, ut pertinet ad Inſpirationem, quòd Philoſophi, ſupero lumine deſtituti, uaria, & inania de Inſpirationibus protulerunt: & ſolùm forte fortuna nonnunquam ueri aliquid enunciârunt. Porphyrius tria è multis in medium affert oracula. Vnum Colophonium, ubi aqua bibita, uaticinium bibenti competebat. Alterum Delphicum, ubi ſedens ad os Antri uaticinabatur. Tertium Branchidicum, ubi haurientes uaporem ex aqua, reddebantur Vates. Iamblichus uerò in libro de Myſterijs inquit, Sybillam in Delphis duplici modo ſuſcepiſſe Deum, uel per ſpiritum quendam igneum & tenuem, erumpentem ex antri cuiuſdam ore, vel ſedentem in aditu ſuper ſede ænea, prædita tribus vel quatuor pedibus, Deo dicata, & vtroq; modo Sybilla exponebat ſe ſpiritui diuino; per quem radio diuini ignis illuſtrabatur.

Philoſophi de Inſpirationib. inania multa proferunt.
Porphyri
Iamblich

Opiniones Variæ de Inſpiratione. Epicurus. Emped. Aſtronomi. Academici. Stoici. Theologi. Quid de inſpiratione ſenſerit Ariſ.

batur. Inſuper inquit Iamblichus tres fuiſſe de afflatu Diuino ſententias, prima illum referebat ad corpus, ſecunda ad animum, tertia ad compoſitum. Conſidero Secundò, de Inſpiratione, & eam ſequente Vaticinio, variorum Philoſophorum varias fuiſſe opiniones. Epicurus inſpirationem Diuinam negligebat, putans Deum nec noſcere, nec curare mortalia, & ſolùm vmbram eius concedebat, prodeuntem ex imaginibus rerum, fluentibus, & circumlatis, vt etiã Emped. Aſtronomi id tribuebant influxibus ſtellarum, in animo receptis. Academici id tribuunt Deo, & Dæmonibus; & præſertim aiunt id fieri per connexionẽ rationum, & idearum cum Principe Deo. Vt etiam Stoici id tribuunt ſeriei, & connexioni communium cauſarum, cui ſubijci putant omnia. Nos autem vnà cum Theologis affirmare debemus id eſſe munus Dei, vel ſine medio, vel per medios Angelos. Conſidero ſecundò, dubium eſſe quomodo ex ſententia Ariſto. & per eius Principia reperiatur Afflatus, & Diuinatio. Et breuibus dico, Ariſto. uarijs in locis Diuinationẽ, Inſpirationẽ, Diuinumq; contactum tetigiſſe, ueluti in 1. de Cęlo cont. 2. dum ait, Propterea à Natura accipientes tamquam Leges eius, & in ſacrificijs Deorum, utimur ternario numero: Et in cont. 22. omnes homines de Dijs habent exiſtimationem, & omnes eum, qui ſurſùm eſt Locum, ei tribuunt, & Barbari, & Gręci: Et cont. 100. Nomen æui ait Diuinè enunciatum fuiſſe à Veteribus: Et in 2. de Cælo cont. 6. approbans æternitatem Cęleſtis corporis inquit, Ita ſolùm conſentanea dicimus ei diuinationi, quę eſt de Dijs: Et in 1. Phy. 48. inquit, Veteres ſine ratione, & à ueritate coactos ſtatuiſſe Principia contraria. Inſuper in 7. Nicomachiorum cap. 13. inquit, Rectè Heſiodum cecinisſe,

Fama autem haud dubiè non funditùs interit illa,
Quam multi celebrant populi.

De Modo.

Et in eodem cap. addit: Fortaſſe uerò etiam ſequuntur, non eam uoluptatem, quam putant, ſed eandem, in omnibus enim Diuinum quiddam inſitum eſt natura: Similiter in lib. de bona Fortuna Diuinationem ſubindicauit, & diuinũ contactum. At perpendamus modum, quo Diuinam Inſpirationem, & Afflatũ concedere ualuit. Ipſe enim perperàm putauit Deum Finitæ Virtutis, operari quadam neceſſitate Naturæ, extrinſecus proximè ſolùm producere motum primum, cætera uerò per cauſas ſecundas, & non cognoſcere hæc mortalia, niſi eminentia quadam; ideò uerum Inſpirationis modum inſpicere non ualuit. Inquit in lib. de Diuinatione per ſomnium, ſomnia non Diuina, ſed Dæmonica eſſe, quia Natura Dæmonica eſt, hoc eſt potens, Famula Dei; & operans (ut dicitur de Dæmonibus) latenter, cum eximia potentia, adeò ut admirationem pariat. Inſuper in lib. de Mundo ad Alex. (ſi Ariſto. eſt liber ille) dicitur diuinationes fieri per halitus ex Terra erumpentes. In 1. Probl. tertiæ particulæ dicitur, id homini conuenire per bilem atram, congruenter contemperatam. At adhuc conſpicuè modus non apparet. Propterea dicamus fundamentum Diuinationis ex ſententia Ariſto. hoc eſſe, quòd Mens hominis, ut ſeiuncta à materia, ſuiq; conditione apprimè Deo iuncta, dum fuerit rectè affecta, per quãuis leuem occaſionem, ei per naturam oblatam, facilè excitatur ad uerum enũciandum, & bonum agendum, cum pendeat ex uero, & bono, eiq; ſit ſummoperè iuncta: & hoc dicitur fieri per mediam naturam, hoc eſt, per agentia, operantia ſecundum naturam, adeò ut nonnunquam huiuſmodi excitatio fiat per halitus atræ bilis, ut dicitur in lib. Problematum; nonnunquam per halitus ex

Natura cur Dæmonica?

Modus explicatur.

Terra

ex Terra prodeuntes, vt dicitur in lib. de Mundo ad Alexandrum; nonnunquam per congruentia Phantaſinata Menti in ſonno oblata, dum Mens magis à corpore libera, & ſoluta eſt vt dicitur in lib. de Diuinatiône per ſomnia; nonnunquam per varias operum Dei conditiones, refulgentes in operibus Naturę, vt denotatur per relata ex primo Phyſicorum. Adeò ut per Principia Ariſtote li nota concedenda ſit Diuinatio, Primò ex parte obiecti, quia eſt de Diuinis; Secundò ex parte modi, quia latenter per potentiam Dei, & cum admiratione; Tertiò ex parte Naturæ Miniſtræ officioſiſſimæ, & potentiſſimæ eius, quæ ob id dicitur Dæmonica; Quartò ex parte Mentis, non pendentis ex materia, & maximè iunctæ Deo, ob quam connexionem facilè ad uerum & bonum excitatur, quam notitiam ait Simplicius in ſecundo de cęlo eſſe præſtantiorem ſcientia. Conſidero tertiò pro attinentibus ad Vaticinia, quòd Artes, quæ diuinatrices appellantur, magna ex parte ſunt leues, inanes, & deſpiciendæ, & præſertim quæ utuntur cultu Dæmonum. Eis tamen præeſt Phyſiognomia, quia utitur ſignis corporis, proximè pendentibus ex temperamento, idq; patefacientibus, mores autem frequenter ſequuntur temperamentum, quia multitudo hominum ſequitur ſenſum, & propenſionem ex temperamento prodeuntem. Conſidero quartò, quòd vulgi uoce ſomnia matutina dicuntur ueriora, ne dum quia, ut ait Homerus, prodeunt ex porta cornea, hoc eſt ex capite, & Mente à uaporibus cibi minus turbati; Veſpertina uerò ex parte eburnea, hoc eſt, ex dentibus, & uaporibus ex cibo eleuatis, uerùm inſuper (ut inquit Iamblichus) quia ſomnia matutina ſe offerunt una cum ſole, expurgante, & Apolline conducente pro ueri pręſagio: omnia tamen ſunt negligenda. Conſidero quintò, quòd cum Vaticinium ſit diuinatio quædam, ſequens non cognitionem noſtrã, ſed diuinum latentem contactum, ideò iure legitur in ore puerorum, & lactantium collocatum eſſe verum: & Vates dicuntur eſſe, vel oculis corporis capti, vt Tireſias; vel pueri vel fœminæ vt Sybillæ: interno tamen quodam inſtinctu & commotione communi ore afflatum & diuinationem ad Deum referimus, de quo Poetæ,

Eſt Deus in nobis agitante caleſcimus illo. Inſuper

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia Cæli. Præterea

Spiritus ille ſacer, qui uatum pectora uerſat,

Sedibus Aethereis ſpiritus ille uenit.

Conſidero ſextò ex opinione Platonis in Phædro, quòd cum Furor ſit Mentis alienatio, alienationis eius duo ſunt genera, vnum prodiens ex humanis morbis, alterum ex Deo, & Diuinis, primum dicit eſſe inſaniam, alterum verò Furorem Diuinum, & Raptum; Per inſaniam homo infra hominem deprimitur, & eius terminus eſt Feritas, vitiumq; ingens, & tot ſunt eius uarietates, quot viæ ad ſcelera, & vitia. Per Diuinum autem Furorem, erigitur homo ſupra conditionẽ hominis, & eleuatur ad Deum, à quo inſpiratio prodit. Conſidero ſeptimò, ut pertinet ad Poëticum Furorem, ſe nobis offerre controuerſiam quãdam inter Ariſtotelem & Platonem. Nam Ariſt. in Proœmio Metaphyſicæ inquit, Philoſophus eſt amator Fabularum, quia Fabula ex mirandis conſtat; Philoſophia autem ex admiratione orta eſt. Ex aduerſo Plato in 10. de Rep. inquit, Vetus quædam Philoſophiæ, & Poëſis diſſenſio eſt. Diluitur hæc controuerſia dicendo, Poëſim dupliciter poſſe conſiderari. Primò ex parte admirationis & ueritatis, in metaphoris latentis, nec non rectę inſtitutionis, pro qua parata eſt Poëſis; ac ita ambo concedunt Philoſophiam & Poëſim familiares eſſe, & Poëſim eſſe partim Famulam partim Filiam

*Artes diuinatrices neglig*ẽ*dæ.*

Somnia matutina cur præſtent?

Homerus. Iamblich.

Cur Vates Cæci.

Poëta.

Plato de Furore.

Furor Poeticus.

Controuerſia inter Plat. & Ariſt.

Sol.

Philoſophiæ Secundò, ex parte metaphoræ, numerorum, & ornamentorum, Poëmatum, qua conſideratione enunciauit Plato, ueterem quandam earum eſſe diſſenſionem. Seruatur itaq; conſenſio, at non ſine aliqua diſſenſione. Hinc Orpheus, Democritus, Emp. & alij multi Philoſophiã cũ Poëſi cõiũxerũt. Et Plato in Gorgia inquit, Poëſim ſine concentu & numeris nil aliud eſſe, niſi popularẽ ſermonem. Inſuper ait opera Poëtarum cum Muſicæ coloribus ſpoliata conſiderantur, perinde ſe habere ac facies eorum, qui ob adoleſcentiam formoſi potiùs ſunt, quàm pulchri, quales aſpectu ſunt poſtquam eos flos ipſe deſtituerit.

Orpheus.

Conſidero demùm nomen Diuinationis apud Theologos vſurpari pro diuinationibus illis, quæ fiunt cultu Dæmonum, ſortibus, Augurijs, & modis alijs conſimilibus, negligendis, & reijciendis, vt ſecunda ſecundæ, q. 95. Art. primo & ſequentibus D. Thomas, & Card. Gaet. patefaciunt. Ego tamen vnà cum Philoſophis latiùs ſumpſi id nomen, & principalem diuinationem dixi ex Deo proximè prodire, & Prophetiam tanquam principaliſſimam eius ſpeciem conſideraui. De qua multa rectè & verè declarant noſtri Theologi, quæ ſola ego approbo.

Diuinatio quod Theologos quã.

AMOR.

DISTINCTIONES.

VARIAE circunferuntur Amoris diſtinctiones, at hæ ſunt potiores; Amor enim vel eſt humanus, uel diuinus. Inſuper, vel eſt cum antecedente cognitione, vel ſine ea. Præterea conſiderando obiectum, vel eſt utilis, vel honeſtus, vel delectabilis. Inſuper conſiderando diſpoſitiones, & conſtitutiones amantium, & eorum quæ amantur, vel eſt æqualium adinuicem, vel ſuperioris erga inferius, vel inferioris erga ſuperius. Præterea, vel eſt bonorum Animi, vel Corporis, vel Externorum. Academici Amorem humanum diuidunt, quia uel eſt Amor verus, ſequens rationem dirigentem ad verè bonum, & ex ſenſibus ſequitur viſum & auditum, excitantes ad verè bonum; Vel eſt Amor non uerus, & libido potiùs & rabies, quæ alios ſequitur ſenſus, & præſertim tactum; & ad intemperantiam, & animorum deformitatem ducit. At cæteris omiſſis dicendum puto, Amorem adeò ſalubrem, adeoq; latum eſſe, vt per omnia vagetur, & quot ſunt gradus Principales rerum, tot eſſe gradus Amoris. Gradus principales quinq; ſunt, nimirùm Naturalis, Vitalis, Senſitiuus, Rationalis, & Diuinus; Quibus quinque conſimiles reſpondent gradus Amoris, quorum unuſquiſq; deinde trinus eſt; Adeò ut terquinus ſit Amor, terquinum Amans, terquinum Amabile, & terquina Venus, pariens Amorem. Et progrediendo per eos quinque gradus, Primò occurrit Amor Naturalis, ſequens naturam, infra animam collocatam, qui trinus eſt; Quorum vnus materiæ eſt, quæ ex primo Phyſic. 81. formam appetit, & diligit, ut fœmina marem, & turpe pulchrum. Alter eſt ſimplicium corporum, quorum inferius tendit ad ſuperius, vt ad formam, & perfectionem ſuam, ut legitur in quarto de Cœlo 24. & omnia inuicem iuncta,

Amoris varia diſtinctiones

Diuiſio humani Amoris Academica

Amoris exactior diſtinctio.

Terquinus Amor.

Amor Naturalis.

ſimulq;

ſimulq; conſpirantia, ſuo ordine Mundum conſtituunt; Tertius eſt mixtorum conſimilium, quæ Elementum dominans diligunt, cum eoq; requieſcunt, ac inſuper mutuo amore iuncta, & colligata conſtituunt membra Viuentium. *Amor uitalis.* Secundus Amoris gradus dicebatur Vitalis, qui Plantis competit, quæ alimentum diligunt, & appetunt, per quod aluntur, creſcunt, & generant, quod eſt peculiare Amoris officium. Sic apparet etiam inter Plantas varius amor mutuus, vt inter Vitem & Vlmum, qui Amor etiam eſt trinus, vel enim eſt herbarum, uel arbuſtorum, vel Arborum. *Amor ſenſitiuus.* Tertius gradus dicebatur Senſitiuus, qui Animalibus competit, per ſenſum conſtitutis, qui trinus etiam eſt, cum huiuſmodi Animalia, vel ſint æquorea ut piſces, uel terreſtria & per terras gradientia, uel aërea, de quibus iure dicitur

——————Genus omne Ferarum,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæq; uolucres.
In Furias, ignemq; ruunt, Amor omnibus idem.

In quarto gradu refulget Amor Rationalis, ad hominem pertinens, qui ſolus mortalium rationis eſt particeps. *Amor rationalis.* Qui Amor multiplici ratione eſt trinus; tum quia reſpicit vel vtile, vel honeſtum, vel delectabile; tum quia refertur vel ad bona Animi, vel corporis, uel externa; tum demùm quia reſpicit uel ſupera, vt Populi diligunt Principem; uel infera, ut Princeps Populum; vel æqualia, ut Amicus Amicum. *Amor diuinus.* Quintus, & ſupremus gradus dicebatur Diuinus, qui trinus eſt, quia vel Deus diligit alia, vel diligitur ab alijs, vel diuina mutuò ſe diligunt, vt Angelus Angelum, & vna Intelligentia cæli alteram. Eſt itaq; Amor terquinus.

DEFINITIONES.

CVM Amor ſit multiformis, nec eius vna ſit natura, non rectè vna definitione circumſcribi valet. Referam primò varias, & communiores, mox ad magis proprias deſcendam. *Dionyſius Areopag.* Dionyſius Areopagita in lib. de Diuinis nominibus, ex ſententia Hierothei, inquit Amorem eſſe facultatem inſerentem & commiſcentem, ſupera ad inferorum Prouidentiam mouens, æqualia concilians, infera verò admonens, ut ad potiora ſublimioraq; conuertantur. *Orpheus.* Orpheus inquit, Amor eſt, qui cunctorum regit habenas. Inſuper Amor eſt, qui tribus Fatis imperans, cuncta generat, omniumq; claues habet. Prætereà dicitur Nodus perpetuus, Mundi copula, partiumq; eius immobile Subſtentaculum, ac vniuerſæ machinæ Fundamentum. Prætereà ab eodem Orpheo dicitur γλυκύπικρον, hoc eſt dulce amarum, ac ut dixit Petrarcha, eſt id quod cum multo amaro, exiguum dulce habet permixtum. *Plato.* Plato in 9. de R. P. Amorem dixit Tyrannum animorum, & in Conuiuio magnum Dæmonem. *Plutarch.* A' Plutarcho definitur, quòd ſit miniſter Deorum, exhibitus hominibus pro cura iuuenum, & conſeruatione. *Teophr.* A' Theophraſto, quòd ſit animi cupiditas, celerem habens ingreſſum, tardum verò egreſſum. *Proclus.* A' Proclo in lib. de Anima, & Dæmone, quòd ſit Conciliator cunctorum, cum intelligibili pulchritudine. *Plotinus.* A' Plotino in lib. de Amore cap. 1. & ſequentibus, Quòd ſit Dux pulchrorum puerorum, Inſtigator

animorum ad ſuperam pulchritudinem attingendam, Actus animæ bonum optantis. & tanquam Aſylum egenum ſuapte natura. *Io. Picus.* A' Io. Pico in expoſitione Beneuenij Amor dicitur deſiderium poſſidendi id, quod eſt, uel uidetur nobis pulchrum. *Sueſſ.* A' Sueſſano in lib. de Pulchro dicitur Affectus reſidens in apperitu ſenſitiuo, quo animus inclinat, allicitur rapiturq; ad id, ut uero pulchro fruatur, per omnes ſenſus per quos ſpecies pulchri fertur ad animum, ut in eo pulchro, atque ex eo generemus, pro perenni noſtra conſeruatione. *Alij.* Ab alijs Amor dicitur Affectus voluntarius, excitatus à pulchro, tanquam radio diuinitatis, vt nos eleuet ad principium cunctorum bonorum. Hæc ex alijs. Veniàmus ad magis propria; *Amor vniuersè ſumptus.* Amor uniuersè ſumptus, dici poteſt circulus, quo cuncta ex ſummo bono prodeunt, & in illud ſuauiſſimè reuoluuntur. Prætereà eſt communis Hymenæus cunctorum, quæ ſuo ordine ad Mundi conſtitutionem, & conſeruationem conſpirant. Prætereà dici poteſt prima Boni proles, qua pro facultate cuncta eleuantur ad unum, ut eo tanquam proprio bono fruantur, & ob id etiam dici poteſt Mundi Parens, eiusq; ſeruator, & cuſtos. Dum tamen per voces magis proprias communem Amórem definire cupimus, *Amor cõmunis.* dicere valemus, Amor eſt affectio erga bonum, quam ſequitur appetitus aſſequendi illud, eoq; fruendi: Ex hac communi definitione facile eſt elicere definitiones ſingulorum graduum, addendo ea, quæ ſingulorum ſunt propria, veluti *Humanus.* Amor humanus eſt affectio hominis erga id quod ratione ab eo iudicatur bonum, excitans appetitum aſſequendi illud, eoq; fruendi.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur. CONSIDERO primò, quòd de Amore varia declaraui in primo gradu Ciuilis Philoſophiæ, & præter cætera manifeſtaui appetitum non eſſe proprium genus Amoris, ſed potiùs proprietatem ſequentem Amorem. Amor enim eſt ea conſenſio, qua bonum conducit amanti, ſiue potiùs affectio, erga illud, & ſympathia, quam tanquam proprietas ſequitur appetitus: Et dum Amor dicitur appetitus, tunc genus circumſcribitur per primam eius affectionem. *Alterum.* Conſidero ſecundò, quòd cum retulerim quinque gradus Amoris; in homine ſinguli locum habent, cum homo tanquam Mundus paruus, ut ei licet, ſit particeps cunctorum, quæ in Magno Mundo reperiuntur; proprius tamen Amoris gradus ei competens, ille eſt, qui rationem ſequitur, ideò definiri poteſt, quòd ſit affectus animi erga bonum ratione approbatum, à Pulchro tanquam boni ſplendore excitatus, quam affectionem ſequitur appetitus fruendi eo. *Tertium.* Conſidero tertiò, cõmmuni uoce Venerem dici Matrem Amoris, quam ſententiam dubiam puto. Nam Venus pulchritudinem denotat, Pulchritudo non eſt mater, ex qua tanquam fętus prodeat Amor, ea enim mouet, & excitat. *Plato.* Plato in conuiuio dixit, Porum hoc eſt, copiam eſſe Patrem Amoris, Peniam uerò, hoc eſt inopiam eſſe eius matrem, nam indigentia ad matrem pertinet. Quæ ſententia etiam eſt dubia, quia inopia eſt priuatio, at priuatio non appetit bonum, ei oppoſitum, vt legitur in primo Phy. 81. *Pater Amoris.* Propterea dicamus, Bonum eſſe communem Patrem amoris, Pulchritudinem eſſe inſtrumentum excitans ad bonum, cuius

eſt

eſt ſplendor, ut ſemen etiam dicitur inſtrumentum Patris pro formando fętu: Priuationem, & indigentiam eſſe terminum à quo, requiſitum pro appetitu; nō autem appetere; Animam verò ſiue hominem anima præditum eſſe eum, in quo vt in materia amor gignitur. Et dum Plato Peniam dixit matrem Amoris, nō puram priuationem denotauit, alioquin conſpicuè erraſſet, & ſecum pugnaſſet qui in Lyſide diſtinctiùs ſentētiam nuper à me approbatam protulit, & elucidauit. Cōſidero quartò de poſtremo ſcopo, & fine Amoris tres eſſe opiniones. Nōnulli aiunt eſſe Pulchritudinem; Alij Bonum; Quidam Vnum. Quòd finis ſit frui pulchritudine, oſtenditur, quia Amor dicitur deſiderium Pulchri. Quòd ſit Bonum, oſtenditur, quia omne optatur, ut præſefert conditionem boni, & eo tā quam bono frui dicimur: hinc bonum definitur ſub initio Nicomachiorum, vt ſit id, quod omnia appetunt. Quòd ſit Vnum, oſtenditur à Plat. in Cōuiuio, quia Amantes nil aliud optant, niſi vt cum amato reddantur vnum, idq; pro viribus quærunt. Confirmant id ipſum Academici, Platonem ſequentes, quia Vnum eſt caput Boni, & ſupra Bonum, ideò in eo ſolo appetitus requieſcit. Pro ſolutione dico, non Pulchrum eſſe finem, quia pulchritudo excitat ſolùm, ut ſplendor eſt boni, & rem amamus, ut optamus, at eam optamus vt bonam. Similiter Vnum non videtur finis, & ſcopus poſtremus, quoniam vnum optamus, quia bonum iudicamus, non autem optamus bonum, quia vnum, uel quia ad vnum eleuet. Ideò cùm Ariſt. dicendum puto, Bonum parere, & excitare Amorem, finemq; Amoris hunc eſſe vt bono fruamur; cætera autem optemus, ut iuncta cum Bono. Nam id ſtatui debet finis poſtremus Amoris, quod eſt terminus poſtremus appetitus: huiuſmodi autem eſt bonum, cuius conditio etiam eſt fęcunditas, & unio, adeò ut potiùs unionem optemus, quia bona, quàm bonum, quia unio, quamuis vnum non reperiatur ſine altero. Conſidero quintò pro Amoris abſolutione tria conſpirare. Primum eſt, bonum conducibile, & Sympathia, ſiue naturalis quædam conſenſio cum eo. Alterum eſt appetitus. Tertium adeptio & poſſeſſio: primum eſt tanquam principium: alterum ut mediū; tertium vt finis, ex quo ternario conſurgit poſtrema perfectio Amoris. Inſuper conſidero ſextò, quòd cum pro amore oppoſita requirantur, veluti ſunt, Inopia, & Copia, ſiue Priuatio & Forma, quæ ſunt tanquam termini duo, unus à quo, alter ad quem; ac inſuper requiratur medium, nimirùm appetitio, varijs difficultatibus circumſcripta: ac etiā cum Amores diſtinctorum ſint generum, iure de Amore magis quàm de alio quouis oppoſita ſine pugna enunciare valemus. Veluti, quòd ſit Dulcis & Amarus; Cęcus, & maximè Oculatus; Volubilis, & conſtans; Saluber, & Pernicioſus; Honeſtus & Obſcenus; Sapiens & Inſipiens; Prudens, & Demens; Formoſus, & Deformis; Iuuenis & Senex; Volans, & firmus; Alatus, & non Alatus; Inſuper Vtilis & Aduerſus; Ortus ex ocio, & ex Ratione recta; Fęcundus, & Sterilis; Diues & Egenus; Fortunatus, & Infortunatus; Bonus, & Malus, Frāgens animos, & Deprimens; Delectabilis, & Moleſtus; Vigil & Oſcitans; Potens, & Impotens; & ſic de alijs multis, quorum explicatio ex ſe conſpicua eſt. Conſidero ſeptimò, omnium conſenſione eximias eſſe uires Amoris, & ideò dicitur tribus Fatis dominari, & omnium habere claues. Hoc indicatur nomine eius, nam Amor ſi conuertatur, conſurgit Roma, grecè Ρώμη, quæ uox robur, & uires denotat. à Gręcis aūt dicitur ἔρως, à uerbo ῥώμη quod robur denotat, ut ait Plato in Phrædro: In Cratylo aūt legitur, quòd ita dicitur quia ῥεῖ i. influit extrinſecùs. Ex gręco Amoris nomine Heros deducitur, præſtantiā & eminentiā denotans: Ob id etiam dicitur mediare inter Deū & homines, quia valet homines eleuare ad Deum. Ac inſuper dici poteſt Deus,

Quartum.

Reſol. difficultatis.

Quintum.

Sextum.

Septimum

Dęmon,& Bellua:Deus quidem,quia originalis Amor refulget in Deo,per quē Deus cuncta creauit, & creata ſeruat,ac perficit,nil autem eſt in Deo, quod nō ſit Deus.Dicitur Dæmon,& à Platone in Conuiuio Dæmon magnus, conſiderando Amorem in Natura;famula Dei,quæ ab Ariſt.Dęmonica dicitur, ob uires eius,& admirabilem,ac latentem operandi modum. Dicitur autem Bellua,conſiderando libidines,& peruerſiones Amoris. Sic etiam ob vires & munera Amoris Empedocles Amorem & Litem dixit eſſe communia principia rerum.Amor competit rebus per acceſſum ad Deum,Lis uerò per receſſum. Per Amorem cuncta nectuntur:per Litem ſecernuntur. Amor & Lis dici cum Em-

Emped. pedocle poſſunt Principia generationis rerum triplici ratione. Prima eſt, quia ex Diuino,& originali Amore,tanquam ex primo principio,cuncta prodeunt, à quo recedentia miſcentur cum non Ente,& per gradus à Lite inuicem ſecernuntur. Altera eſt, quia cuncta,quæ per naturam gignuntur,expoſcunt communem materiam,& oppoſitos terminos. Tertia ratio eſt, quia ſine Elementis nulla fit generatio:Elementa uerò habent aliquid commune, ueluti materiam, & qualitatem unam,& aliquid pugnans,veluti qualitates pugnantes, per quas

Octauum. cum inuicem dimicent,in mixto per amicitiam conciliantur. Conſidero octauò,In Conuiuio Platonis ab Agathone hæc enunciari, Hic Deus eſt,qui pacem largitur hominibus,qui mari tranquillitatem, qui uentis requiem, cubile uiuentibus,omniumq; ſecuriſſimum. Hic ruſticitatem à nobis amouet, nos familiaritate conciliat,cætus huiuſmodi omnes congregans. In Choris, & ſacrificijs dux nobis eſt,& præſidens,manſuetudinem porrigens,repellens feritatem,beneuolentiæ largitor,maleuolentiæ omnis expulſor,propitius,beneficus. Spectandus ſapientibus, Dijs placidus,exoptandus expertibus,participantibus poſſidēdus,atq; tenendus Delitiarum mollium,illecebrarum,gratiarum dulcis perfuſio nis & deſiderij fons,Pater bonorum ſtudiorum,malorum ſpretor, in labore,in timore in deſiderio,in ſermone gubernator perfectus,adiutor,ſeruatorq; præcipuus,Deorum atq; hominum decus,& dux pulcherrimus, atq; optimus, quem profectò ſectari debet, præclariſque hymnis uenerari uir quiſque cantilenæ illius particeps,quam Amor ipſe concinit, Mentem Deorum hominumq; permulcens. Hæc Plato. Demùm conſidero, quòd Amor dici poteſt & primus & medius. Ab Heſiodo,& Empedocle dicitur primus,ut per illū cuncta in lucē prodeunt:dicitur autem medius,quatenus ſupra ſe habet amabile, ad quod Amantē eleuat: non eſt infimus,quia Amor eſt quædam diuina conditio, ut latiùs patefacit Proclus in lib. de Anima & Dæmone. Nos autem colligamus Amorem eſſe potentiſſimum,quia omnia uincit: Ampliſſimum, quia per omnia extenditur: Pulcherrimum, quia ſolo pulchro delectatur: Optimum,quia ex bono prodit, ac ad bonum eleuat: Fęcundiſſimum, quia omnia parit: Antiquiſſimum, quia Pater eſt omnium:Iuſtiſſimum, quia procreando cunctis dat, quod eis competit:Saluberrimum,quia cunctis tribuit pacem & optimam diſpoſitionem:Tranquillum,quia cunctis impartitur tranquillitatem: Dulciſſimū hymenæum,quia cuncta feliciſſimè ligat: Et demùm forma copiæ, quia bona omnia per vniuerſum effundit.

AMI-

AMICITIA.

DISTINCTIONES.

VT Amor,ita Amicitia multiplex eſt,nam uſurpatur, & latè, & preſsiùs. Amicitia latè ſumpta in tot diſtribuitur gradus, in quot Amor,nimirùm in quinque. Nam datur Amicitia *Amicitia latè ſũpta* Naturalis inanimorum,Vitalis Plantarum, Senſitiua Animalium expertium rationis, Humana, ſiue Rationalis, & Diuina. Et quilibet gradus eſt trinus, adeò ut etiam Amicitia ſit terquina. Amicitia uerò preſsiùs, & magis propriè *Amicitia magis propriè.* ſumpta, iuncta eſt cum ratione, & ſoli homini competit. Hæc diuiditur. Ab Ariſtotele in 8.Nicomachiorum capit. 3. trina diuiſione bonorum, quia enim Amicitia bonum quærit, ut bonorum quædam ſunt utilia, alia delectationem præbent,nonnulla ſunt honeſta;ita datur Amicitia utilis,honeſta, & delectatio nem quærens. Et quia id ſolùm eſt abſolutè bonum, quod eſt honeſtum, ideò Amicitia honeſtum quærens,& uirtutem ſequens,re uera, & propriè eſt Amicitia,cum qua & propria utilitas,& uera delectatio iuncta eſt. Inſuper Humana Amicitia;uel eſt ſuperioris erga inferiorem,ut Parentis,& Principis erga natos,& Populos,uel inferioris erga ſuperiorem; uel æqualis erga æqualem,quæ magis propriè Amicitia dicitur. Ariſt.in 2.Rhet.inquit, Amicitiæ ſpecies ſunt *Ariſt.* Sodalitas,Neceſſitudo,Cognatio,cæteraq; eius generis,quo loci utitur amicitię nomine latè.

DEFINITIONES.

CVM multiplex ſit Amicitia, multiplex eius debet eſſe definitio nos tamen eam indagare debemus,quæ Amicitię propriè ſumptæ conueniat. Definitur Amicitia à Speuſippo in libro de *Speuſipp.* Platonis definitionibus,quòd ſit conſenſio in rebus honeſtis,& iuſtis,Eiuſdem uitæ ſelectio,hominis ad hominem grata & accepta. Societas uerò definitur,quòd ſit Amicitia, ex diuturna ſi- *Societas.* milium conſuetudine formata. Marſ.in Lyſide ait, Amicitiam uult Plato eſſe *Marſ.* honeſtam perpetuæ uoluntatis unionem,cuius finis ſit uita una,Principium cognitio,medium Amor,nam Amicitia eſt inueteratus Amor. Heſiodus(referente Platone in Lyſide)dixit Amicitiam eſſe conſenſionem ſimilium. Alij ex ad- *Heſiod.* uerſo dixêre eſſe conſenſionem diſſimilium.Plato uerò inquit, Amorẽ & Ami- *Plato.* citiam eſſe appetitionem eius,quod proprium,& cognatum eſt, ex indigentia prodeuntem.Cicero In lib.de Amicitia primo ait,Amicitiam eſſe uoluntatum, ſtudiorum,ſententiarumq; ſummam conſenſionem. Mox uerò ait eſſe omniũ *Cicero.* diuinarum, humanarumq; rerum cum Beneuolentia, & Charitate ſummam *D.Aug.* conſenſionem.D.Aug.in libro de Amicitia,(ſi eius eſt liber ille) inquit, Amicitiam eſſe inter duos eam uoluntatum Societatem,ut nil uelit unus, quod nolit alter,eaq; inter utroſq; in bonis,maliſq; conſenſionem,ut non ſpes, non ſenſus, non honor,non quicquam quod alterius ſit,alteri denegetur,ad uiuendum pro

uolun-

Alij. uoluntate,& ad utendum,adeò ut unusquiſq; ut eſt affectus erga ſe, ita afficiatur erga alterum,in omni mutuo officio,& obſequio. Alij definientes dicunt, Amicitiam eſſe ſummum,& mutuum Amorem,duorum,uel trium ad ſummũ, à morum,uirtutiſq; ſimilitudine profectum,tempore, & conſuetudine confir-*Propria definitio.* matum. At prætermiſſa aliarum definitionum relatione,ego (Ariſt.ſequens) Amicitiam definiendam cenſeo, quòd ſit proborum hominum mutuus, conſpicuus,confirmatuſq; Amor,ex probitatis inſpectione ortus,ad uitæ honeſtæ coniunctionem ducens, ut uirtutis officio gratiùs & exactiùs frueremur.

ANNOTATIONES.

DE attinentibus ad Amicitiam latiſſimè uerba feci in octauo Gradu Ciuilis Philoſophiæ,quæ modo repetenda non puto, ſolùm *Primum quod conſideratur.* conſidero primò,in definitione Amicitiæ omne cauſæ genus explicari,Nam Amor mutuus eſt forma, Viri probi ſunt materia, cognitio probitatis eſt cauſa efficiens, coniunctio uitæ honeſtæ, eſt finis proximus,uſus exactior uirtutis eſt finis poſterior. Conſidero ſecundò,quòd cum Amicitia dicatur coniunctio,ea coniunctio non cor-*Alterum.* porum eſt,niſi ex accidenti,ſed Animi,& cum Animus ſit duplex, uel ex ſe rationis compos,ut Mens,uel ſolum per participationem,ut Phantaſia, & appetitus ſenſitiuus,dubium eſt,cui animæ parti ea coniunctio tribuenda ſit? Et profectò putandum eſt,eam principaliter tribuendam eſſe Menti, Secundariò uerò alteri parti. Ratio eſt,quia Mens regit,& in homine rectè affecto imperium obtinet, hominiſq; actiones per Sapientiam & Prudentiam rectè componit, & dirigit:coniunctio autem debet primò competere Principibus,& dirigentibus, Secundariò autem adeſſe debet coniunctio appetitionum, ut nil unus appetat, quod non appetat alter,& præſertim hæc iudicari debet neceſſaria,quia Amicitia maximè expoſcit uirtutem in more poſitam,quæ quamuis ut in dirigente refulgeat in Mente,tamen tamquam in propria materia, & fundamento, reſidet in appetitu ſenſuum,& eius perturbationibus. Coniunctio itaq; requiritur omnium facultatum animi,quæ uel ex ſe,uel per participationem fuerint rationis *Tertium.* compotes. Conſidero tertiò,quòd ut uirtutes iumentis competunt ſecundum quandam ſimilitudinem,Separatis formis per eminentiam, homini uerò ſecundum propriam formam:ita de Amicitia ſe habere putandum eſt; nam feris adumbratè competit;ſeparatis Mentibus per eminentiam,& ſine indigentia;ho-*Quartum.* mini autem ſecundum propriam formam,& cũ omnibus eius conditionibus. Conſidero quartò, quòd cum triplex ſit uiuentis hominis conditio, nimirùm miſera,fęlix,& media;dubium eſt,in qua earum locum habeat Amicitia? Et breuibus dico,in miſera non habere ſedem,in media modo aliquo apparere,in fęlici refulgere. Primò abeſt à conditione miſera,quia nemo eſt miſer, & infęlix ſine uitio,ualet quidem homo ſine vitio eſſe infortunatus,æger, at non miſer;cum uitio autem conſpicuo,& graui, pariente miſeriam, Amicitia ſeruari non poteſt. In medio,& neutro,locum habere ualet, quia ualet eſſe uir pro-*Stoici.* bus,qui non fęlicem hanc uitam ducat ex ſententia Ariſto.ut ſe habet de paupere infortunato,& inſalubri,qui tamen probus ſit. Stoici tamen in ſola uirtute ſummum Bonum collocãtes, ſecùs dicerent. Demùm in uiro fęlicem uitam ducente maximè amicitia refulget,quia in eo actiones,uirtuti conſentaneæ,ſplendidiores ſunt,& coniunctio cum amico minùs turbatur,& cumulatiùs ob con-

ſpira-

ſpirationem bonorum Naturæ, Fortunæ, & Animi, eis ualet competere. At obijciet aliquis, quia non apparet in uiro felici locum habere poſſe: tum quia felix eſt ſibi ſatis, & nullo eget; tum inſuper quia Amor, & Amicitia iunctam habent appetitionem; appetitio indigentiam: in viro felici appetitiones ſunt expletæ, & priuatio ab eo longè abeſt. *Ambiguitas.* Soluitur dubitatio dicendo, Felicitatem ex ſententia Ariſto. eſſe conſpirationem omnium bonorum, quæ apta ſunt homini competere, hanc vitam viuenti: & propterea non dicitur egere Amicis, ſed eos includere, tamquã appendicem ſuæ conditionis, & modo aliquo tamquam externã portionem: *Sol.* Et dum additur, ab eo abeſſe indigentiam, & appetitiones. Reſpondeo abeſſe pro præſenti, at non pro futuro, cum enim externis & naturæ bonis priuari pro futuro valeat, dicitur appetere ea quæ poſſidet, vt dicebat Socrates in Conuiuio Platonis. Inſuper cum pro præſenti appetitiones omnes in viro felici ſint expletæ, dicitur poſtremam abſolutionem Amoris, & frui fructu eius, & fine. Et demùm nunquam homo hanc vitam viuens ita valet eſſe diſpoſitus, vt nil appetat.

ODIVM, LIS,

ET INIMICITIA.

DISTINCTIONES.

REGVLA communis eſt, tot modis vſurpari vnum oppoſitorum, quot alterum: propterea ex Amoris, & Amicitiæ diſtinctionibus, etiam refulgent diſtinctiones Odij, & Inimicitiæ. Quinque ſtatuebantur gradus Amoris, & vnuſquiſq; eorum trinus erat; quinque ſimiliter iudicari debent gradus Odij, & Inimicitiæ, datur enim Odium & Inimicitia Naturalis, Vitalis, Senſitiua, Rationalis, & Diuina, qua dicimus Deum odiſſe malos, & diligere bonos. *Quinque grad' Odij.* Competunt hæc Diuinis per eminentiam, & ſimilitudinem; Homini ſecundum propriam formam, & rationem; Iumentis per affectum ſequentem ſenſus; Plantis per vitalem facultatem; Inanimis per ſolam ſuæ naturæ propenſionem, per quam frigus fugit calorem, grauia locum ſurſùm, & ſic de cæteris. Lis, & Inimicitia hominum eſſe poteſt, vel aduerſa rationi, vt dum improbi odio proſequuntur probos, vel rationi conſentanea, vt vice verſa. Inſuper vel eſt lis interna, vt inter varias eiuſdem appetitiones, vel externa, quę inter varia verſatur, vt conſpicuum eſt.

DEFINITIONES.

Quid Lis? LIS, ſiue Inimicitia vniuersè ſumpta, eſt diſſenſio duorũ, vel plurium, adinuicem, per quam vnum pro facultate vel fugit alterũ, vel illud longè à ſe repellit. Inſuper eſt pugna duorum, vel plurium nitẽtium mutuò ſe euertere, uel longè repellere. Prętereà eſt oppoſitio diſtinctarum conditionum, ob quam unaquequæ oppoſitam uitare, vel euertere nititur pro ſui conſeruatione. Et cum uarij ſint odiorum gradus, poſſunt per propria eorum aſſignari propriæ circumſcriptiones, quibus dimiſſis deſcendens ad odia, & inimicitias hominũ, *Inimicitia hominum.* dicere primò ualemus, Odium eſſe animi affectionem, conditioni alterius aduerſam, ob quam uel illum declinat, uel euertere nititur. Inimicitia autem, quæ eſt contraria propriè ſumptæ Amicitiæ, eſt mutuum, conſpicuum, confirmatumq; odium, ex uitio prodiens, homines abinuicem ſecernens. Et quemadmodum Concordiã paruæ res ſeruantur & crẽſcunt, ita Diſcordiã, maximæ pereunt, & dilabuntur.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur. CONSIDERO primò, in omnibus præterquam in Deo reperiri internam quandam litem, & pugnam, adeò ut recedere à Deo ſit, recedere à ſinceriſſimo Amore, & quo magis res à Deo recedunt, eo maiorem litis portionem includunt. Hæc communiſſima Lis ea eſt, quæ uerſatur inter actum, & potentiam, incluſam, & inſitam in cunctis ſub Deo poſitis. In animalibus tamen reperitur Lis interna inter appetitiones uarias, quę præſertim uiget in homine, *Alterum.* ob pugnam ſenſus, & rationis. Conſidero ſecundò. quòd loquendo de Lite externa, latè ſumpta, qua unum pugnat cum altero, hæc abſolutè in omnibus locũ habet, & maximè in Deo, à quo maximè omnium diſtant peccatores, quos odio habet: in Deo tamen odium, non paſſio, nec perturbatio eſt, ſed diſtantia. conditionis eius, à receſſibus ab ea, eiuſq; legibus. Sic etiam Lis habet locum. in cęlo ob multas uarietates attinentium ad illud. Lis autem, quæ affectio quædam, & paſſio eſt, magis quàm in alijs ſedem habet in homine, in quo frequenter ſenſus cum ſenſu, Ratio cum ratione, & ſenſus cum ratione pugnat. Conſi- *Tertium.* dero tertiò, in dubium poſſe uerti, quid ſit potentius, num Odium, uel Amici- *Dub.* tia? Odium uidetur potentius, quia diſcordiã res maximæ dilabuntur: Reſpublicæ turbantur: Pereunt Regna: & homines ob eam conſpicua ſubeunt pericula mortis. Ex aduerſo Amor Potentiſſimus dicitur, & de eo legitur, omnia *Sol.* uincit Amor, & alia innumera conſimilia; Soluens dico, Amorem abſolutè potentiorem eſſe; Amoris enim officium eſt conſtruere, & parere; Odij uerò, & Litis deſtruere: at longè difficilius eſt conſtruere, quàm deſtruere. Hinc dicitur pro conſtructione requiri omnia, pro euerſione ſatis eſſe unum, immo Lis fre- *Quartum.* quenter uires recipit ex aliqua conſpiratione, & Amore multorum ad deſtructionem conſpirantium. Conſidero quartò, ſententiam eſſe Ariſto. in 7. de R.P. inter affines, conſanguineos, & cognatos, ut maximè uiget per naturam Amor, ita nonnunquam uehementiſſimum eſt odium. Ratio hæc eſſe poteſt, quia dũ

officium

officium alicuius eſt, ut nobis proſit, maximè indignamur, dum obeſt; indignamur enim duplici ratione, primò quia lędimur, Secundò quia tenebatur ob cõnexionem nobis prodeſſe, de cæteris non ſic ſe habet. Et conſimili ratione magis indignamur aduerſus eos, quibus opem tulimus, quàm aduerſus alios. Inſuper id accidit, quia oppoſita maximè apta ſunt fieri in eodem, & aduerſus idem oppoſito modo ſe habens dicitur tamen, quòd Animantium iræ ſunt Amoris reintegratio. Ratio eſt, quia per iram priuantur vnione, & vſu eius, per quem ſummoperè delectãtur, & ideo læſionem, & moleſtiam percipientes, deſinente ira, vehementiùs ad vnionem conſpirant. Quintò conſidero in dubium *Quintum.* verti poſſe, quid ſit origine prius, num Amor vel Odium? Heſiodus dixit in *Heſiod.* Chao primò ſpiraſſe Amorem, indicando materiæ ſuccedere, eamq; primò ſequi Amorem, per quem optat formam, Lis autem ſequitur pugnantes formas; ſic ex Amore Diuino dicuntur omnia prodijſſe. Ex aduerſo Lis videtur antecedere, quia ſtatim ſequitur ens, quod pugnat cum non ente. Inſuper in Materia primò conſideramus priuationem, quam ſequitur pugna cum forma, mox appetitum formæ, præſupponentem priuationem, adeò vt potiùs affirmandum videatur in Chao, ſiue in Materia, primò ſpiraſſe Litem, mox prodijſſe Amorẽ. *Reſol:* Pro ſolutione huius difficultatis id ipſum dicendum puto, quòd profert Ariſt. in 9. Metaph. de Actu & Potentia, nam Actus abſolutè prior dicitur: in eodem autem tendente ex poteſtate ad actum, prior origine eſt Potentia. Similiter Diuinus Amor abſolutè antecedit, & parit omnia: in eodem tamen tendente ex potentia ad actum, & ex priuatione ad formam putandum eſt antecedere priuationem, & litem: & hac conſideratione vera erit ſententia Empedoclis dicentis, regnante lite gigni Mundum hunc, qui Mundus Litis, & Inimicitiæ dicitur. Conſidero ſexto loco, quòd cum omnia fluant ex bono, nil in vniuerſo reperitur, quod vel boni aliquid non includat, vel in bonum vt in finem non dirigatur, *Sextum.* vel dirigi valeat; proptereà putandum eſt, Litem quoq; præbere Mundo aliquam utilitatem. Quæ autem ſit huiuſmodi utilitas, ſupereſt explicandum, & profectò utilitates ſunt variæ. Nam primò Lis eſt principium internum generationis, *Vtilitas litis.* cum generatio uerſetur inter oppoſitionem priuationis & formæ. Inſuper inimicitiæ reddunt nos cautos, Prudentes, accuratos, & noſtrorum bonorum acerrimos defenſores, adeò ut Plutarchus iure optimo librum conſtruxerit, *Plutarch.* in quo varias retulit vtilitates ex inimicis capiendas; ut rectè Epictetus Stoicus *Epictetus.* enunciauit, eorum omnium quæ nobis occurrunt, duas eſſe anſas, unam boni, alteram mali, indicando nos poſſe eis uel rectè, uel perperàm uti. Ex recto uſu prodit utilitas, ex deprauato damnum, & læſio. Inſuper lites & pugnæ omnes pro fine habent Pacem, & Amicitiam, uel nobiſcum, uel cum alijs; pugnamus enim ut amicitia & pace fruamur, ſic pugnant inuicem Elemẽta, ut in mixto concordi pace ligentur; pugnat cum frigore calor, ne ab eo turbetur, & cumulatiùs tranquillitate fruatur, quod etiam in cæteris ſerùare ualemus, inſuper ex pugna contrariorum conſonantiæ rerum conſurgunt. Et demùm per lites & pugnam dulcior & gratior nobis redditur pax, & Amor. Conſidero ſeptimò, quòd ut nil pugnat dari ſummum bonum, nil mali includens, repugnat tamen *Septimum* dari ſummum malum; quod nil boni inſitum habeat, alioquin nil eſſet penitùs. Ita nil pugnat dari ſummum Amorem, nil odij & litis intus includentem, qualis eſt Deus maximus: pugnat tamen dari litem ſummam & puram, nil pacis & interni Amoris includentem, nam profectò nihil eſſet: Lis enim euertit, & nil conſtituit, quare ut ſit, requiritur portio aliqua pacis & adeptionis ſuę naturæ, & conditionis, nam frui ſuo eſſe eſt frui pace, fine, & trãquillitate aliqua.

SENSIBILE.

DIVISIONES.

Diuiſio ſenſibilium.

DIVIDVNTVR ab Academicis, non repugnantibus Peripateticis, ea quæ ſunt, in ſenſibilia, & intelligibilia. Senſibilia ea ſunt, quæ iuncta ſunt cum corpore, omne enim ſenſibile in materia eſt, ut legitur in 1. de Cælo. Intelligibilia uerò ea dicuntur, quæ ſunt ſecreta à mole corporea. Diuiditur Senſibile ab Ariſto. in 2. de Anima 63. in ſecundum ſe, & ex accidenti. Senſibile ſecundũ ſe eſt id, quod ſua forma mouet, & format ſenſum: & hoc eſt duplex, unum commune, alterum proprium. Senſibile proprium eſt id, quod ſecundum ſe & primò, ſenſum illum mouet, cuius eſt proprium, ut color uiſum. Senſibile uerò commune eſt id, quod ſecundum ſe, non tamen primò; & ſeorsùm à proprio, ſed ſecundariò, à pluribus ſenſibus percipitur. Senſibile ex accidenti ſimiliter, uel eſt proprium, & huiuſmodi eſt priuatio proprij ſenſibilis, ut ſilentium, quod ſolo auditu; & tenebræ, quæ ſolo uiſu percipiuntur. & ſimiliter perſpicuum, quod ab Ariſt. dicitur non ſecundum ſe uiſibile, ſed alieno actu, nimirùm lumine. Vel eſt ſenſibile ex accidenti commune, quod poteſt per plures ſenſus iudicari. Et hoc eſt duplex, uel enim eſt ſenſibile ex accidenti per comparationem, & relationem, ut ſenſibile proprium unius ſenſus, relatum ad ſenſus alios dicitur ex accidenti, ut inſpicientes mel flauum, dicimur ex accidenti uidere dulce, uel eſt ex accidenti abſolutè, quia non ſit aptum ſentiri ſecundum ſe, ut ſubſtantia, relatio, & ſimilia. Inſuper diuiduntur ſenſibilia in ſenſibilia actu, & poteſtate. Senſibilia poteſtate dicuntur, dum ſenſu non percipiuntur; actu uerò dum iudicantur, ac ita dicuntur actu, & poteſtate non conſiderando actum primum, qui eſt forma eorum, ſed ſecundum, nimirùm actionem, & iudicium.

Senſibile ex accidẽti

DEFINITIONES.

Senſibile Late. Secũdũ ſe.

SENSIBILE latè ſumptum eſt materiatum quoduis, ut ſenſu aliquo percipi aptum eſt. Inſuper eſt Ens materiatum, quod tale eſt actu, qualis ſenſus eſt poteſtate. Senſibile ſecundum ſe eſt id, quod ſua forma eſt aptum mouere, & modo aliquo afficere ſenſum. Vel ſenſibile ſecundum ſe eſt id, quod tale eſt actu, qualis ſenſus poteſt ſecundum ſe fieri. Senſibile commune eſt quantum, quod unà cum proprijs eſt aptum ſecundariò mouere, & modo aliquo formare ſenſus plures, ab eiſq; iudicari. Senſibile ſecundum ſe, & proprium, eſt qualitas ſecundum ſe, & primò apta unicum mouere ſenſum, ab eoq; ſecundum ſe & ſine deceptione percipi. Senſibile ex accidenti eſt id, quod ſolum per aliud percipitur, uel abſolutè, uel per relationem ad eam facultatem, à qua per aliud iudicatur.

Cõmune. Secũdũ ſe & propriũ Ex accidẽti.

ANNO.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò Senſibile poſſe dupliciter con- *Primum*
ſiderari, uel pro ſuo eſſe abſoluto, uel pro eſſe relato, *quod conſi*
quod eſt poſterius abſoluto, & id ſupponit tanquam fun- *deratur.*
damentum; hoc in loco conſideratur pro eſſe relato,
nimirùm vt refertur ad ſenſum. Conſidero ſecundò,
quòd cum Senſibile proportione reſpondeat Intelligibi- *Alterum.*
li: & quemadmodum Senſibile ad ſenſum, ita Intelli-
gibile dicatur ſe habere ad intellectum, non propreteà in
omnibus ſunt ſimilia. Nam id, quod re uera, & abſolutè eſt Intelligibile, e-
tiam intelligit, ut ait Ariſt. in 3. de Anima, & iure; nam abſolutè Intelligibile
eſt forma à corpore ſeiuncta, cuius conditio eſt intelligere: At non ita Senſi- *Tertium.*
bile ſentit, quia hoc eſt qualitas, & accidens non aptum ſentire. Conſidero
tertiò, ordiendo à ſenſibilibus ſecundum ſe, & communibus, quod ea dicun-
tur communia, tum quia propriè communi ſenſui reſpondent, à quo exactiùs
iudicantur, tum inſuper quia niſi ab omnibus externis ſenſibus, ſaltem à pluri-
bus percipiuntur, quod non competit ſenſibilibus proprijs. Qua dè re Ariſt.
uidetur ſecum pugnare, nam in 2. de Anima 64. inquit, ſenſibilia nullius ex- *Pugna in*
ternorum ſenſuum eſſe propria, ſed communia omnibus; in libr. autem de *Ariſ.*
Senſu & ſenſibili cap. 4. inquit, communia eſſe ſenſibus, & ſi non omnibus
ſed uiſui & tactui. Dicas eſſe communia omnibus, niſi omnia, ſaltem mo-
tum, niſi propriè, ſaltem adumbratè & minus propriè, propriè autem om- *Sol.*
nia percipiuntur uiſu, & tactu. Conſidero quartò, hæc communia dici ſen-
ſibilia ſecundum ſe, non primò, ſed ſecundariò. Ratio eſt, quia non pri- *Quartum.*
mò in ſenſus agunt, ſed ſecundariò, ope propriorum; nec primò figuram &
ſpeciem propriam imprimunt in ſenſu, ſed configurare, & unà cum proprijs
mouere dicuntur. Et quia ea quoq; ſuam ſpeciem imprimunt, & unà cum
proprijs mouent, quatenus ſunt tamquam modi quidam, quibus propria ſen-
ſus formant; ideò dicuntur ſenſibilia ſecundum ſe. Et quamuis dum primò
ſenſus mouent id faciant unà cum proprijs, tamen deinde per uim imaginan-
di, eorum ſpecies ſeorsùm ab ea propriorum concipi poteſt, ueluti Geome-
tra imaginatur figuras, & magnitudines ſeorsùm à ſenſibilibus proprijs. Con-
ſidero quintò, Galenum in 7. de Placitis cap. 6. putaſſe communia ſentiri ex *Quintum*
accidenti, & non ſentiri ſine aliqua ratione, & memoria. At cum ea ſentian-
tur etiam à feris, proculdubio ſine ratione ſentiri poſſunt. Inſuper cum
unà cum proprijs moueant, & configurent ſenſus externos: ut pro ſenſu pro-
priorum non eſt neceſſaria memoria, ita neq; pro ſenſu communium, vt ex-
perientia patet, præſertim de figura, magnitudine, & numero; Quare dica-
mus ſentiri etiam ſine ope rationis & memoriæ, ope autem horum ſentiri & iu-
dicari exactiùs, & diſtinctiùs. Et poſſunt etiam dici ſentiri ex accidenti,
quatenus non primò id eis competit, ſed ſecundariò, vt dixi & per quendam
receſſum à primo, & quædam eorum frequenter ex accidenti ſentiuntur. Con- *Sextum.*
ſidero ſextò pro numero cõmuniũ ſẽſibiliũ, quòd Ari. in 2. de Anima 64. quin

quæ numerat communia ſenſibilia, ea autem ſunt Motus Quies, Numerus, Figura, & Magnitudo, quibus in cont. 132. addit Vnitatem, quæ ad numerum redigi poteſt. Inſuper in libr. de Senſu & ſenſibili, addit Acutum, Obtuſum, Aſperum & Lene, quæ redigi poſſunt ad Figuram. Perſpectiui ſuppoſitis illis ſex primò relatis ex opinione Ariſtotelis, augent numerum vſq; ad vigeſimum, addentes Simile, Diſſimile, Pulchrum, Deforme, Aequale, Inæquale, Diſtantiam, Propinquitatem, & ſex Differentias poſitionis, nimirùm Sursùm, Deorsùm, Dextrum, Siniſtrum, Anterius, & Poſterius. At horum, quæ addunt, nonnulla rediguntur ad relata ab Ariſtotele, alia ex accidenti ſentiuntur; vt relationes. Ratio numeri primò ex relati ſententia Ariſtotelis eſt, quia Senſibile commune non poteſt eſſe Subſtantia, quæ non percipitur ſenſu; non Relatio, quæ non ſentitur per ſe; non Qualitas, quia conſtituit ſenſibilia propria; Quare eſt Quantitas, & Figura dicitur Senſibile commune, vt eſt quædam terminata quantitas: Cum autem quantitas ſit; Vel eſt diſcreta, & inde prodit Numerus, ad quem redigitur Vnitas; Vel eſt continua, & hæc vel permanens eſt, & huiuſmodi eſt Magnitudo, cuius terminus eſt Figura, vel eſt fluens ſiue fluxus, & huiuſmodi eſt Motus, ad quem redigitur Tempus, quatenus pro abſoluto, ſiue pro fundamento eſt idem cum primo motu.

Perſpectiui. *Ratio numeri communis ſenſibilium.*

Ex ſenſibilibus communibus tendendo ad ea, quæ ſecundum ſe, & propria dicuntur. Conſidero ſeptimò, huiuſmodi eſſe qualitates materiatas, externis ſenſibus primò occurrentes, nimirùm Colores, Sapores, Odores, Sonos, & Qualitates tactui reſpondentes. De his inquit Philoſophus in 2. de Anima, quòd ſine ſenſuum deceptione iudicantur. Quæ ſententia eſt dubia, cum frequenter, in eorum iudicio appareat error.

Septimum

Hinc tres Philoſophorum prodiere opiniones. Archeſilaus, & Academici putarunt ſenſus ſemper decipi, quia iudicent ſenſibilia re vera eſſe, cum tamen cadentia ſub ſenſum ſolùm ſint vmbræ, & imagines rerum. Ex aduerſo Epicurus, Lucretius, & alij cum eis, affirmant ſenſus nunquam decipi, nec aliam vllam cognitionem nobis certiorem competere; nam res tales ſenſibus iudicantur, quales eis proximè ſe offerunt: ſe offerunt vt ſunt: quæ ſunt, uera ſunt: quare ſine deceptione ea proximè mouentia iudicantur, ea autem ſunt ſenſibilia propria, & proxima. Ariſto. mediat, inquiens ſenſus non decipi ſecundum ſe, decipi tamen ex accidenti, nimirùm ex deprauatione conſpirantium ad ſenſum, quæ cum ſint tria, Obiectum, Medium, & Organum, iure Alexander, & cum eo Themiſtius inquiunt tria requiri, ne ſenſus decipiantur; ea autem tria ſunt recta diſpoſitio trium relatorum: ac ita ſenſus ex ſe veri ſunt, ſolùm decipiuntur ex accidenti, hoc eſt ob conſpirantium deprauationem. Pro lucida reſolutione, quatuor concluſiones enunciare valemus. Prima eſt, Senſus nunquam eſſe veros, quatenus ſola externa, & non eſſentias rerum apprehendunt, quæ uerè ſunt. Altera eſt, Senſus ſemper eſſe ueros, quod eis competit, dum ad proximè mouentia referuntur, ſiue ad ea, quæ proximè eis offeruntur. Tertia eſt, Senſus nec veros, nec falſos eſſe, loquendo de vero & falſo attinente ad enunciationes. Quarta, dum referuntur ad principale ſenſibile, dico eos ſecundum ſe eſſe ſemper veros, mendaces autem ex accidenti: & hæc eſt ſententia Ariſtot. Octauo loco, loquendo de ſenſibilibus ex accidenti, conſidero, quòd cum Senſibi-

An ſenſus decipiatur. *Academici.* *Epicurus.* *Ariſ.* *Reſol.* *Octauum.*

lè ex accidenti ſit diuiſum in proprium & commune, loquendo de proprio,
quod eſt priuatio proprij ſenſibilis, vt tenebræ, ſilentium,& ſimilia hæc dicun
tur ſentiri ex accidenti,quia ſenſum nec mouent,nec propria ſpecie formant,in *Auer.*
quit Aue.in 2.de Anima con.120.à ſenſu,vtrumq; noſci eſſentialiter, nimirùm
Formam,& Priuationem. Quod tamen de Priuatione videtur dubium, cum
ſentiatur per aliud,nimirùm per Formam ei oppoſitam; Hinc Ariſt.in 3.de A-
nima cont.25.ait,Priuationem noſci ſuo contrario,& pro notitia priuationum
inquit requiri duo, Primum, ut noſcens ſit poteſtate, adeò ut utrumq; oppoſi-
tum ſit aptum iudicare, Alterum, ut in ſe habeat unum, hoc eſt formam, per
quam noſcat priuationem; cum itaq; priuatio noſcatur per formam, non ſe- *Defendi-*
cundum ſe noſcitur. Seruari tamen poteſt ſententia Auer. quòd priuatio no- *tur Aue.*
ſcatur eſſentialiter,non quia per ſe noſcatur,ſed quia ab vno ſolo ſenſu,per pri
uationem oppoſitæ formæ quæ ſecundum ſe percipitur ſentiatur,adeò vt dica-
tur percipi eſſentialiter per priuationem vt ea quoque priuatio eſt, eius tamen
cognitio abſoluitur in communi ſenſu,at non ſine proprio, ex quo elicio nemi
nem iudicare tenebras & priuationes,niſi priùs nouerint Lucem & formam.
Nonò deſcendendo ad ſenſibilia ex accidenti communia,quæ erant duplicia, *Nonum.*
conſidero accidentia propria vnius ſenſus percipi ab altero ex accidenti, hoc
eſt per aliud,nimirùm per accidens ei iunctum,vt videntes flauum mellis, dici-
mur videre dulce.tanquam iunctum cum eo, id tamen non ualemus efficere,
niſi priùs ſenſu guſtus eam dulcedinem perceperimus,ac ita id iudicium ex ac-
cidenti,eſt poſterius iudicio ſecundum ſe duplici ratione,primò quia prius gu-
ſtu ſecundum ſe percepimus dulcedinem,ſecundò, quia viſu primò iudicamus
Flauum,& per conſequutionem dulce,ex quo patet ea non percipi ſine memo
ria. Conſidero decimò ex ſe conſtare iumenta & feras iudicare ea ſenſibilia
ex accidenti,quæ ſunt ſecundum ſe alterius ſenſus,vt per colores alimentorũ, *Decimum.*
iudicant alimenta eis grata. Dubium autem eſt, an valeant iudicare aliud
genus ſenſibilium ex accidenti,nimirùm ſubſtantias, & relationes? Videtur id
eſſe affirmandum;quia Agnus noſcit ſuam matrem,Canis ſuum dominum,Pe- *An iumen*
cudes ſuum cuſtodem,ac ita noſcunt particulares ſubſtantias,& relationes, Di- *ta noſcant*
cendum; quòd particulares ſubſtantiæ minimè iudicantur à iumentis & feris *particula-*
ex accidenti. Ratio eſt, quia id ab aliquo dicitur ſentiri ex accidenti, quod *res ſubſtan*
ab eo eſt aptum noſci ſecundum ſe,hæc enim oppoſita nata ſunt competere ei *tias?*
dem: Iumenta & feræ non ſunt aptæ iudicare ſecundum ſe ſubſtantias, & re- *Sol.*
lationes: quare neq; ex accidenti: & ne dum illæ id facere nequeunt, verùm
inſuper neq; pueri ante vſum rationis. Addò inſuper quòd noſcere ea contin-
git dupliciter,vel confuſè ſub ratione conducentis, & vtilis ſiue aduerſi, & læ-
dentis,vel diſtinctè ſub ratione ſubſtantiæ & relationis, vt facit homo per v-
ſum rationis: hoc ſecundo modo iumenta, & feræ id facere nequeunt, ſo-
lùm id valent efficere modo primo, & id efficiunt per Phantaſiam, & ſubno-
tiones eius, vt Agnus iudicat Lupum, tanquam ſibi aduerſum. Conſide- *Vndeci-*
ro vndecimò, quòd loquendo de eiſdem ſenſibilibus ex accidenti, dubium *mum.*
eſt, quomodo noſcantur ab homine? Qua de re loquitur Auer. in 2. de *Sententia*
Anima cont. 63.& 65.eius ſententia hæc eſt; Vniuerſalitas & Indiuidualitas, *Auer.*
cum ſint notiones ſecundæ, Mente formatæ, ſola Mente percipiuntur. In-
ſuper addit iudicare ſenſu differentias indiuiduorum omnium prædicamen-
torum, & præſertim ſubſtantię, ſiue notiones eorum, ſolùm attinere ad ſen-
ſum hominis vt hominis eſt; idq; fit hoc ordine, offertur nobis primò in-

diuiduum ſubſtantiæ, cuius intentio ſolùm ex accidenti & cum præſentia & connexione ſenſibilium propriorum ab externis ſenſibus iudicatur, id ipſum dicendum de ſenſu communi, quem ſequitur vis imaginandi, quæ ſine præſentia obiecti id iudicare valet, non tamen ſine coniunctione cum ſenſibilibus proprijs. Mox vis cogitandi ab eo inter ſenſus internos numerata, iudicat intentionem indiuidualem veluti Cæſaris, denudando eam à ſenſibilibus proprijs & communibus, quam tradit Memoriæ ſeruandam. Ab hac Auerrois ſententia recedo, primò quia vis cogitandi inter ſenſus internos numeranda non eſt, vt in lib. de Internis ſenſibus patefeci. Recedo ſecundò, quia ait per facultatem cogitandi nudari notionem indiuidualem ſubſtantiæ omnibus accidentibus, nam ſubſtantia indiuidua non habet ſpeciem propriam ſeorsùm ab accidentibus, alioquin repræſentaret Vniuerſale, nam, vt rectè ait Porphyrius, Indiuiduum eſt, quod ex proprietatibus conſtat quibuſdam, quarum collectio in alio eadem reperiri non poteſt. Indiuiduum enim non eſt ſine materia, & eius conditionibus, vt ſæpè dicitur ab Ariſto. quod etiam experientia percipimus, nunquam enim imaginatione concipimus Alcibiadem, ſine figura, & proprijs accidentibus eius. Hinc Ariſto. in 3. de Anima cont. 10. ait, Senſitiuo calidum & frigidum noſcimus, quorum ratio quædam eſt caro, indicans ſingularia repræſentari per accidentia, & cum eis noſci; Quare dicendum puto ſingularia ſubſtantiæ noſci cùm ab externo, tùm ab interno ſenſu, ſolùm ex accidenti, per ſpecies accidentium, quæ primò offerunt ſe, mox iuncta cum eis, ſiue fundamentum eorum, qua de re in lib. de Internis ſenſibus verba fere.

Reijcitur ſententia Auer. 1. 2.

Duodecimò conſidero poſſe in dubium verti, quid dignitate præſtet, nũ Senſus, vel potiùs Senſibile? præſtare Senſum oſtendi poteſt, quia ſubſtantia eſt, ſenſibilia verò, ſunt accidentia. Ex aduerſo videtur præſtare Senſibile; tum quia ſeruat conditionem actus, & mouentis, ſenſus verò potentiæ, & mobilis; tum inſuper quia obiectum eſt tanquam finis, cuius gratia paratur facultas; finis autem præſtat ordinatis in illum; tum demùm quia vt Intelligibile præſtat Menti, ita Senſibile videtur præferendum Senſui. Soluens dico, Senſum, & Senſibile poſſe conſiderari dupliciter, vel pro eſſe abſoluto, uel pro eſſe relato. Dum conſiderantur pro eſſe abſoluto, proculdubio præfertur Senſus, cum ſit ſubſtãtia; dum uerò conſiderantur pro eſſe relato, ac ut inuicem referuntur, tunc dico Senſibile, ut mouet, & format uim ſentiendi, præſtare ei, ut mobili & formabili: abſolutè tamen præſtare Senſum, quia iudicat, iudex autem præfertur, & iudicare eſt actio eminentior, quàm excitare ſenſum. Inſuper Senſus ſua facultate reddit Senſibile ſpiritale, recipiendo ſpeciem ſine materia, ut dicitur in 2. de Anima, adeò ut abſolutè dicere ualeamus Senſum præſtare, res enim menſurari debent per id, quod eſt maximum; & principaliſſimum. Rationes aduerſæ facilè diluuntur. Dicebatur primò ſenſibilia mouere, & formare. Reſpondeo, ea ſola ratione præſtare, ut nos per potiora & principaliora tenemur metiri uires, & præſtantiam rerum: attinentia autem ad Senſum, ut apparuit, præſtantiora ſunt. Addebatur, obiectum per inde ac finem ſe habere. Reſpondeo, obiecta non propriè eſſe fines facultatum ſentientium, ſed eis inſeruire pro fine earum, nimirùm pro conſeruatione, perfectione, & ſalute uiuentium. Tributi enim nobis ſunt ſenſus, partim ut ſimus, partim ut bene ſimus, & hic eſt uerè finis, ut patet ex calce 3. de Anima. Demùm addebatur, Intelligibile præſtare Menti, quare & Senſibile ſenſui. Quomodo Intelligibile præſtet, & non præſtet, ſuo loco patefeci; nunc autem dico, ut ad rem facit,

Duodecimum.

Num ſenſibile præſtet ſenſui.

Sol.

cit,

cit, rationem non eſſe parem, quia propriè Intelligibile etiam intelligit, non autem Senſibile ſentit, & propriè Intelligibile eſt ſubſtantia ſeiuncta à materia: propriè autem Senſibile eſt accidens materiatum.

SEMEN ET FRVCTVS.

DISTINCTIONES.

Semen latè. NOMINA Seminis, & Fructus vſurpantur, vel latè, vel preſſiùs. Latè ſumpta extenduntur ad initia, & pendentia ex eis quarumcunque rerum, ſic dantur ſemina morum, ſemina virtutum, ſemina ſcientiarum, & fructus huius modi ſeminibus reſpondentes. *Preſſiùs.* Preſſiùs autem ſumpta, contrahuntur ad initia generationis viuentium, & prodeuntia ex illis, ſecundum quam ſignificationem de eis modò eſt ſermo. Inſuper accipiendum eſt decem reperiri inuicem iuncta, & ſubordinata, *Decem ſub ordinata & iuncta.* nimirùm Semen, Fructum, Sanguinem menſtruum, Ouum, Genituram, Vim Seminariam, Pericarpium, Conceptum nõ ſeparatum, Conceptum Separatum, & Fętum, quę cum modo aliquo inuicem ſecernantur, diſtinctè circumſcribenda occurrunt. Hæc non in omni viuente omnia inueniuntur, præcipua tamen conſpicuè apparent in homine, in quorum explicatione Ariſto. ſequar, qui in 1. de Gen. Animalium præſertim cap. 18. de his loquitur.

DEFINITIONES.

Genitura. GENITVRA, græcè γονὴ, eſt redundans vtile, vltimi alimenti marium, eam emittentium, ex corde recipiens facultatem formatricem Prolis, per quam redditur principium proximum generationis, qua abſoluta, in halitus diſſoluitur. *Facultas formatrix.* Facultas formatrix eſt vis, ex anima nutriente maris pendens, in redundante alimento vltimo recepta, per quam Genitura, tanquam inſtrumentum maris, proximè Prolem format. *Sanguis Menſtru.* Sanguis Menſtruus eſt redundans vtile ſanguinis fęminæ, ſingulis menſibus Lunæ, dum fęcunda fuerit, exuperans, qui cum Genitura iunctus, fungitur officio materiæ, pro conceptu & prole conſtituenda. *Conceptus non ſeparatus.* Conceptus non ſeparatus eſt corpus conflatum ex ſanguine menſtruo, & genitura, in vtero matris, ante quàm membra diſtincta & dearticulata fuerint, proportione reſpondens ſemini Plantarum. *Conceptus ſeparatus. Fœtus.* Dum verò fętus in vtero formatus fuerit, & per vmbilici venam nutritur, animáque eſt præditus, dicitur Conceptus ſeparatus, & Fœtus formatus. Semen, & Fructus abſolutè, & pro fundamento idem ſunt, & ſolùm diſtinguuntur ratione, ac propriè ſolùm competunt Plantis: nam dum conſiderantur vt ex antecedentibus ſeminibus, & Plantis prodierunt, dicuntur fructus; vt verò Plantarũ, & ſequentiũ fructuũ ſunt initia, dicũtur ſemina. *Semen. Fructus.* Eſt itaq; Fructus corpus, ex plãta fęcũda pro-

Fructus. diens, conſtans ex parte craſſiore tanquam materia, & tenuiore tanquam actu,
& perfectione. Semen verò eſt illud met corpus, á Fœcunda Planta productũ,
conſtans ex parte craſſiore, proportione reſpondente ſanguini menſtruo, &
ſpiritu magis tenui, tanquàm genitura, pro generatione Plantarum, ei ſpecie
Semen. conſimiliũ, ex qua prodierunt. Sunt itaq; ſemina Plantarũ perinde ac cõceptus
animaliũ non ſeparati. Pericarpium hoc eſt, inuolucrum fructus, & theca, eſt
Pericarpium. id corpus, intra quod clauditur fructus, per naturam conſtitutum, ut intra illud
coquatur, perficiatur, & ſeruetur ſemen ſiue fructus. Quod Inuolucrum poteſt
eſſe & proximius, & remotius, ut patet de nucibus, & amygdalis Et hæc inuolucra
ſunt nonnunquam eſui apta, ut patet de Pomis, Pyris, & Perſicis, quæ
Ouum. dum commedimus, non fructus, ſed pericarpia, comedimus, niſi comedamus
interna ſemina. Ouum eſt duplex, vel ſubuentaneum, & non fœcundum,
uel fœcundum & prolificum. Ouum ſubuentaneum eſt tamquam
menſtruum mulierum, & fungitur officio materiæ. Genitura autem maris
ei ſuperaddita, reddit ouum fœcundum, & prolificum: & coniunctum ex vtriſq;
perinde ſe habet, ac ſemen Plantarum, & Conceptus non ſeiunctus animalium;
qui dum formatur, & diſtinguitur, dicitur Fœtus. Hæc de his eſt ſententia
Ariſto. Medici tamen de nonnullis diſſentiunt, vt in annotationibus patefaciam.

ANNOTATIONES.

Controuerſia de Genitura 1. CONSIDERO primò, ordiendo à Genitura, litem eſſe inter Peripateticos,
& Medicos, Primò, quia Peripatetici Genituram putãt
ſolùm ex mare prodire, non ex fœmina, nam quamuis mulieres internis
quibuſdam inchoatis teſtibus ſint præditæ, tamen putant Peripatetici
ex eis ſolùm prodire humorem aliquem tenuem, proportione Geni-
turæ reſpondentem, non tamen fœcundum, nec neceſſarium pro conſtituendo
conceptu, ſed ſolùm conducere pro voluptate mulierum, & aperiendis meati-
bus: poſſe tamen mulieres etiam ſine eius emiſſione concipere. Medici autem
putant mulieres Genituram edere fœcundam, conſpirantem cum ea maris pro
2. Controuerſia. formando conceptu. Secundò diſſentiunt, quia Peripatetici putant vniuerſam
materiã fœtus eſſe ſanguinem menſtruum, vel id quod ei proportione reſpon-
deat, non autem partem vllam Genituræ; Medici contra inquiunt, etiam por-
3. tionem craſſiorem Genituræ fungi officio materiæ: hinc partes animalium di-
uidunt in ortas ex ſanguine, & ortas ex genitura. Diſſentiunt tertiò, quia Pe-
ripatetici facultatem conſtituendi, & tribuendi uirtutem ſeminariam, tribuunt
cordi, quod eſt ſedes animæ, & origo ſpirituum, per quos ſemina redduntur fœ-
4. cunda: Medici autem id officium tribuunt teſtibus; hinc teſtes inter principalia
mẽbra numerant. Diſſentiũt quartò, quia nonnulli Veterũ putárunt Geniturã
eſſe colliquamentum partium noſtri corporis, & ob id dicebant prodire ex vni
uerſo corpore & ſingulis partibus eius: Ariſt. ſententiam hanc reijcit, inquiens
Genituram & ſemen non eſſe colliquamentum, ſed excrementum vtile, aptum
ut ex eo fiant omnia membra, ideò definitur, quòd ſit excrementum vtile ulti-
mum, aptum uerti in omnia membra, ac ita facultate quadam de eo dici poteſt,
quod decidat ex omni parte Animalis. Plat. autẽ, Geniturã & ſemẽ dicebat eſſe
Plato. medullã, in qua Anima reſideret: At explicationẽ ſentẽtiæ eius miſſam facio. Cõ
Concept⁹. ſidero ſecũdò ex genitura maris, & mẽſtruis fœminæ prodire Conceptũ, propor

tione

tione reſpondentẽ ſemini Plantarum. Qui Conceptus diuiditur in non ſeiunctum,& ſeiunctum: non ſeiunctus dicitur, dum primò iunctus utero, informis eſt, & ſolùm uiuit uitam Plantæ: ſeiunctus in parte eſt, dum iam confusè forma tus incipit ſentire & moueri in utero: diſtinctus abſolutè eſt, dum diſtinctiùs eſt formatus & iam ualet in lucem prodire. Conſidero tertiò, quòd Ariſt. loquens de Semine, uidetur ſecum pugnare: nam in primo Phy. cont. 62. ait, Semen eſſe materiam Plantarum, & Animalium: in 2. autem Phy. 31. ait, eſſe cauſam efficiẽtem: hæc inuicem pugnant, quia efficiẽs, & materia non ualent in idem uenire. Soluitur hæc apparens controuerſia per ea, quæ dicta ſunt. Nam ſemen proportione reſpondet conceptui, conflato ex ſanguine menſtruo, & genitura, per quorum unum eſt materia, per alterum efficiens: nam in ſemine pars craſſior materiæ officio fungitur, pars magis tenuis & ſpiritalis fungitur officio geniture, & efficientis: hinc ait Philoſophus per huiuſmodi ſpiritus ſemina reddi fœcunda. Conſidero quartò, quòd Ariſt. in 2. de Gen. Animalium cap. 3. loquens de calore, & ſpiritu ſeminum, inquit Ineſt autem in ſemine omnium, quod facit, ut fœcunda ſint ſemina, uidelicet quod calor uocatur; idq; non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine, ſpumoſoq; corpore continetur, & natura, quæ in eo ſpiritu eſt proportione reſpondens Elemento ſtellarum, & c. Dubium eſt, quomodo ſpiritalis calor ſeminum dicatur proportione reſpondere Elemento ſtellarum? Qua de re dimiſſis uarijs, quæ dicuntur ab alijs, cenſeo per Elementum ſtellarum debere intelligi naturam Cæleſtis corporis, quæ ſuo Lumine & motu operatur in hæc mortalia, & maximè refulget in generatione animalium. Eſt enim Cęlum cauſa communis eorum, de qua Ariſt. in 2. Phy. 26. inquit, Sol & Homo generant hominem, denotans nomine Solis uniuerſum Cęlum, quod modò dicitur Elementum ſtellarum, cui proportione reſpondet ſpiritus Seminum, quia ut Cęleſte corpus ſuo Lumine, & motu calefaciens, conſpirat ad ortum, tanquam cauſa communis, ita huiuſmodi ſpiritus, ei ſubordinatus, ſuo calore, tanquam cauſa proxima & propria, prolem format. Et hoc confirmatur per ſubſequentia verba Ariſt. nam addit, At verò Solis calor, & animalium, ne dum qui in ſemine continetur, uerùm etiam ſiquid excrementi ſit quãquam diuerſum à natura, tamen id quoque principium habet vitale, ſic itaq; cauſa proxima, & propria, recta ratione reſpondet communi. Auer. tamen per Elementum Stellarum cenſuit denotari motores Cęlorum, operantes ſine inſtrumento corporeo: at illis motoribus potiùs reſpondet anima parentum, quàm ſemen. Conſidero quintò, quòd de ſemine loquendo, dubium eſt, an iudicari debeat corpus organicum, vel ne? nam uidetur eſſe organicum, quia non eſt conſimile, ſed partium diſſimilium, & eſt inſtrumentum parentum, ut inquit Ariſt. in ſecundo de Gener. animalium. Pro ſolutione accipio, quòd aliud eſt eſſe inſtrumentum alterius, & aliud eſſe corpus organicum. Baculus eſt inſtrumentũ, quo aliquid efficimus, cum tamen non ſit corpus inſtrumentarium, hoc eſt præditum inſtrumentis: ſic de ſemine dico, eſſe quidem inſtrumentum principale parentum, non autem eſſe corpus inſtrumentis præditum. Hinc ait Ariſt. in 2. de Gener. animalium cap. 3. Facultates animæ infra Mentem collocatas nõ poſſe extrinſecùs accedere, quia non reperiuntur ſine ſuis inſtrumentis. At ſi in ſemine reperirentur inſtrumenta poſſent facultates unà cum eo extrinſecùs aduenire. Inſuper in 2. de Anima cont. 10. declarans Ariſt quid ſit corpus organicũ, poteſtate vitam habens, inquit eſſe id, quod actu viuit. ſemen autem eſſe tale corpus poteſtate, nõ actu, ſolùm corpora Plãtarũ, & Animaliũ organica ſunt. At inſtabatur, quia ſemen eſt corpus diſſimilium partium, qualia ſunt inſtrumenta

Pugna apparens in Ariſt.

Sol.

Elementũ. ſtellarum

Auer.

An ſemẽ ſit organicum?

Sol.

menta viuentium. Reſpondeo ſemen non eſſe corpus vnum, quod per vnam poſtremam formam conſtituatur, ſed eſſe corpora varia ſimul iuncta, vt Spuma:hinc facilè diſſoluitur,& in partem aqueam,& ſpiritus reſoluitur. Sed dicet aliquis,ſi ſemen non eſt organicum,Vis ſeminaria operabitur ſine inſtrumento, & ſic non ſola Mens inſtrumento non egebit,pro ſuo fungendo munere. Pomponatius ex hoc eliciebat Mentem non eſſe iudicandam ſeparabilem à corpore,quia inſtrumento non vtitur,cum etiam Vis ſeminaria inſtrumento non utatur. Et ob id Auer.dicebat eam proportione reſpondere motoribus cęlorum, inſtrumento,non vtentibus. At inſtantia inanis eſt, quamuis enim Vis ſeminaria non utatur inſtrumento corporeo, utitur tamen qualitatibus primis & præſertim calore pro formanda prole. Mens autem fungens officio ſuo,nullo prorſus inſtrumento vtitur,& ob id valet à corpore ſeiungi, vt inquit, Ariſt. in 2. de Anima cont. 11. in 2. de Gen. Anim. cap. 3. in 3. de Anima. cont. 6. & alibi. Inſuper ea ſententia, quòd facultas non egens inſtrumēto poſſit ſeiungi, intelligi debet de facultate principali, non de inſtrumento quale eſt ſemen, alioquin daretur progreſſus in infinitum in inſtrumentis. Conſidero ſextò, de Semine non leuem eſſe difficultatem, An ſit animatum, vel ne? propoſuit hanc difficultatem Ariſt. in 2. de Gener. Anim. cap. 3. & ſatis obſcurè eam diſſoluit, inquiens non actu ſed poteſtate eſſe animatum. Verùm quæ ſit ea potentia, non explicauit. Proptereà Auic. Philop. & alij nonnulli putàrunt id eſſe anima præditum, dici tamen poteſtate, quia non adeſt anima cum poſtrema perfectione, attinente ad corpus & organa. Idq; confirmant, quia ſi anima careret, non poſſet fœtum viuens producere, Nil enim vltra gradum ſuæ perfectionis operatur. Inſuper ſemina varia leguminum,& Arborum ex ſe germen emittunt, quod non facerent, niſi uiuerent. Hinc Ariſt. in 2. de Gen. Animalium cap. 3. inquit, Conceptum inanimatū eſſe nemo ſtatuerit, uita omnibus modis priuatum, quippè cum nihilominus ſemina, & Conceptus animalium viuant, quàm ſtirpes, & aliquandiu prolifica ſint: ergò animam in ijs eſſe uegetalem palam eſt; ſenſitiuam etiam qua animal eſt, tempore procedente, recipere. Inſuper etiam cap. 4. eiuſdem lib. legitur, Quomodo oua ſubuentanea dicuntur uiuere? nec enim ita ut oua fœcunda poſſunt, ſic enim actu animatum ex iis efficeretur, neq; ita ſe habent hæc ut lignum,& lapis, quippè quæ corruptione aliqua pereant ut quæ uitam quodam modo ante participarint. Conſtat itaq; hæc aliquam habere potentia animam. At quam? Vltimam, nempè uegetalem. Sic itaq; Ariſt. fateri uidetur in feminibus & ouis animam reperiri,& de ouis id ipſum alibi repetit. Opinionem tamē aduerſam, quam approbàrunt Auer. Gal. & alij multi, ueriorem puto: quod ſeptem rationibus oſtendo. Prima eſt, quia ei non competit definitio animæ, quæ eſt actus corporis organici; ſemen enim organicum non eſt,& Ari. in 2. de Gen. Anim. cap. 1. & 3. ait, perinde ſe habere de anima, ac de inſtrumentis eius, non enim reperitur facultas ſine ſuo inſtrumento. Altera ratio eſt, quia ex forma neceſſariò infertur formatum, ut patet ex ſecundo Poſt: quare cum ſemen non ſit animal, non rectè dicitur anima præditum: hinc Ariſt. in 1. de Anima ait, non dicere Animal id, cui ineſt Anima, abſurdum eſt. Tertia ratio eſt, quia Anima nutriens ſemper fungitur officio nutritionis; quare cum ſemen non nutriatur, non eſt præditum anima nutriente. Quarta, quia tunc ex ſemine non gigneretur Planta; id enim quod eſt, non fit: anima autem eſt eſſe animantium,& non ſecùs ſemen diceretur mori, quàm animal: quod tamen approbandum non eſt. Quinta, cum ſemen non decidat ex omni parte uiuentis, ſed ſit redundans utile ipſius alimenti, aptum uerti in partes omnes uiuentis, & alimentum non ſit præditum

Pomponatius. *Reijcitur.* *An ſemē animatū?* *Oſtenditur ſeptem rationibus ſemen carere anima.* *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.*

anima:ſemen quoq; non dicetur eam includere. Sexta ratio elicitur ex 10. cont. ſecundi de Anima, quo loci inquit Ariſt. Animam eſſe actum eius corporis, quod animam includit;ſemen autem non tale eſt,ſed eſt poteſtate illud: conſpicuè Ariſt.inficiatur Animam eſſe actum ſeminis. Septima ratio ex eo elicitur, quòd enunciatum ab Ariſt.legitur in 2.de Gen.anim.cap.1.Inquit enim Philoſophus ſemen operari tanquam inſtrumentum parentis,& virtute eius: at ſi eſſet præditum anima,non vt inſtrumentum,ſed vt agens principale, & facultate propria operaretur;non enim anima vna eſt inſtrumentum alterius. Ex ſententia Theologorum ſemen non eſſe animatum,patet ex conceptu humano,qui cũ carent anima,eam recipit à Deo creatore illius.At inſtabatur, quia ſi caret anima,non poterit eam producere,nil enim agit vltra proprium gradum. Soluitur ex ſententia Ariſt.dicendo,Id fieri à ſemine,vt inſtrumento parentis, & virtute ei à Parente infuſa.vtitur Philoſophus in 2. de Gen.Anim.cap.1.exemplo imaginum admirabilium,& inſtrumentorum,quæ Arte mouentur, in quibus ſeruatur motus,etiam dum ab Artifice non tanguntur,cum primo receperint ab artifice principium motus.At hæc non auferunt vniuerſam difficultatem. Nam inſtat Scotus nil agere facultate non exiſtentis;euenire autem poteſt,vt emiſſa genitura,parens moriatur, & nihilo minus in vtero formatur fœtus, ideò dicebat ſemen operari virtute cęli.Et etiam Auic. dicebat ab intelligentia datrice formarum infundi animas. At ratio Scoti diſſoluitur,id eſſe verum, dum priùs inſtrumento non fuerit facultas infuſa,quæ ſeruetur, ut infuſa eſt in ſemine. Verùm quod maiorem parit difficultatem eſt, quia virtus ad eminentiora non uidetur poſſe ſeruari ſine forma;eget enim uirtus fundamento,à quo uires recipiat. Dicamus itaq; primò ſemen non eſſe actu animatum,vt patefeci;non enim ualet aliquid generare ſe,eſt tamen animatum poteſtate. Addamus ſecundò in potentia inueniri gradus propinquioris & remotioris; potentia ſeminis ęſt proxima ad actum primum,cùm ex parte materię,tùm ex parte formæ,& formantis;formans autem eſt uis ſpirituum ſeminis,quæ uis eſt modo aliquo uitalis cum ſpiritus ex viuente prodierint,& ſeruati ſint in humore ſeminis; Per hos ſpiritus inſtrumento uitalis caloris,coquitur,alteratur,& paratur materia, adeò ut conſpirante cęlo educatur anima recta ratione reſpondens diſpoſitioni materię,ut etiã à calore prodeunte ex igne,producitur ignis,& dummodo ſeruetur huiuſmodi calor,poteſt ab eo gigni ignis, ita dummodo ſeruetur ea uis infuſa à viuente,poteſt producere corpus uiuens,& id facit tanquam agens proximum, & propriũ conſpirante cęlo tanquam agente communi,contracto per proximum. Ac ita Sol & Homo generant hominem,ut dicitur in 2.Phy. 26. ſemen autem dicitur interire,dum ſpiritus,& uis illa diſſoluitur. Conſidero ſeptimò,non patere,quo modo per ſemen mẽbra fœtus formentur, num ſcilicet ab eo primo formetur membrum unum principale,cuius uirtute mox formentur alia, vel potiùs proximè à uirtute ſeminis ſingula membra formentur? Inquit Philoſophus in 2. de Gen animalium cap. 1. Seminis nulla pars cauſa eſt generationis, ſed quod primum extrinſecùs mouit,id cauſa eſt,nil enim ſeipſum generat,ſed poſtquam generatum eſt,ſeipſum auget;quamobrem non ſimul omnes partes generantur, ſed una primum,eamq; primò oriri neceſſe eſt,quæ principium augendi contineat,ſic itaq; putat Philoſophus primò gigni cor,& per id à uirtute ſeminis gigni alia,ac ita per partes poterit aliquid ſe generare, ut ualet ſe augere,non tamen id propriè accidit,quia non cor cætera mẽbra format, ſed uis ſeminis,quæ primò conformauit,cętera uerò corde intermedio,in quo uis reſidet. Non deſunt tamen, qui ſecùs ſentiant. Conſidero octauò, quòd Ariſt. in primo de Gen.

Sexta.

Septima.

Theologi, Sol. inſtantia.

Scotus.

Quomodo per ſemen membra formentur

Quod ſemẽ decidat ex omni parte

Anim.c.17.inquit, Quatuor rationibus nonnullos oſtendere ſemen prôdire ex omni parte corporis. Prima ſumitur ex vehementia voluptatis vniuerſi animalis. Secunda, quia ex mancis manci generantur. Tertia ex ſimilitudine parentũ. Quarta, quia ſemen, ex quo fœtus gignitur, eſt aliquid totius viuentis, cũ viuens totum ex eo gignatur.. Hanc ſententiam reijcit mox cap. 18. nam decidere ex omni parte intelligi poteſt dupliciter; uel actu, adeò vt ex omni parte viuentis portio decidat, & hoc non contingit; uel poteſtate, quatenus id redundans alimentum eſt communis materia omnium partium: ac ita eſt partes omnes poteſtate, in qua ſignificatione conceditur, quòd decidat ex omni parte. Conſidero

Oua.

nonò, vt pertinet ad oua, ſententiam eſſe Ariſt. fęminam, poſſe quidem proli tribuere facultatem nutriendi, at non ſenſum; hinc Plantæ magna ex parte ſexu non diſtinguuntur, & valent ſemen conceptui reſpondens parere, quia Plantæ ſolùm nutriendi facultate ſunt prǽditæ: hinc etiam in vtero mulierum nonnunquam ea gignitur, quæ Mola dicitur, & eſt tanquam caro iners, creſcens, ſenſu tamen deſtituta; & oua ſubuentanea habent virtutem quandam gignendi facultatem nutriendi, quæ perit, dũ ouum incipit putreſcere, non autem valeat gignere ſenſum, & animal formare. Hæc ſententia elicitur ex Ariſt. in 2. de Gen. animalium cap. 4. cuius verba retuli in præcedentibus. Lucidiùs etiam profertur in 3. de Gen. Animalium cap. 8. his verbis Subuentanea igitur recipiunt generationem, quo ad fieri poteſt, perfici namq; ad animalis vſq; fœcunditatem impoſſibile eſt, ſenſibus enim opus eſt; at uegetalem animæ virtutem obtinent & fœminæ, & omnia, quæ viuunt, vt ſæpius dictum eſt. Quamobrem hoc vnum ut Plantæ, conceptus, perfectus eſt, vt Animalis, imperfectus. Conſidero decimò in-

Quid primũ ſemẽ, uel uiuẽs?

dubium uerti, quid antecedat, num ſemen, uel corpus viuens? ſiue num Ouum, uel Auis? Qua de re ſuppoſita falſa ſententia Ariſt. tres profero concluſiones. Prima eſt, In æternitate nil eorum eſſe prius, cum nil eorum ſit abſolutè principium: nam in æternitate nil eſt prius, cum nil ſit proximius principio: eo enim caret infinitum. Altera concluſio eſt, In eodem indiuiduo ſemen eſt prius; nam imperfectum antecedit perfecto, & potentia actui. Tertia concluſio eſt, Abſolutè in uniuerſo actus, & perfectum, prius eſt: nam potentia pendet ex aliquo actu, & illum præſupponit, ut ab eo ualeat redigi ad actum, ut patet ex 3. de Anima & ex 9. Meta. ſic perfectum dicitur naturâ prius, adeò ut ſemen & prius, Planta, & poſterius, & nec prius nec po-

Veritas.

ſterius dici poſſit. At ſuppoſita ueritate, quòd Mundus fuerit creatus: abſolutè dicendum eſt, Animal ſemine prius eſſe, quia à Deo non oua, & ſemina, ſed Plantæ & Animalia perfecta creata fuerunt.

PVL.

PVLCHRITVDO DIVISIONES.

PVLCHRITVDO vſurpatur apud Academicos tripliciter, ſecundum eminentiam, ſecundum formam, ſecundũ Participationem. Primo modo pulcher eſt Deus, ſecundo Mens per ideas pulchriformes, tertio cętera. Inſuper diſtinctius Pulchrorum hi conſiderantur gradus, à Deo ordientes & deſinentes in materiem, Deus dicitur pulcher per eminentiam, & originem, tanquam caput Idearum. Mens eſt pulchra ſecundum originales formas, quæ Ideæ dicuntur. Tertiò Anima rationis compos eſt pulchra per rationes. Quartò Natura eſt pulchra per ſemina. Quintò compoſita materiata ſunt pulchra per vmbras & imitationes. Sextò Materia pulchritudinis eſt expers, apta tamen pulchrorum umbris adumbrari. Prætereà, Pulchritudo diſtinguitur, ea enim vel eſt Animi, vel Corporis. Si fuerit Animi; uel erit animi omninò ſoluti à corpore; ueluti ſunt ſuperæ Mentes, & Animæ, per eſſentiales Ideas, ſiue rationes, uel erit Animi iuncti corpori, & huiuſmodi eſt pulchritudo ad habitus pertinens, & præſertim ad ſcientiam, ſapientiam, & Intelligentiam: Ars autem potiùs vtilem reddit Animum quàm formoſum; Prudentia uerò unà cum uirtutibus, ad mores attinentibus, ſanitate animum afficiunt. Et hæc Animorum corpori iunctorum Pulchritudo, poteſt ei competere, uel ſpe, & diſpoſitione, ut Pueri dicuntur pulchro animo Præditi, uel habitu, ſtudio, & uigilijs, & hæc eſt ea pulchritudo, quæ reuera eſt noſtra, de qua ſoliciti eſſe tenemur: altera autem eſt Naturæ munus. *Prima diuiſio.* *Altera.* *Tertia.*

Ex aduerſo Pulchritudo corporis, uel eſt corporis uniuerſi, nimirùm Mundi, uel eſt partium eius, quæ uel ſunt anima prædite, uel expertes. Demùm diuiditur Pulchritudo, quia uel abſolutè pulchritudo eſt, uel alicuius: abſolutè pulchritudinis iudex eſt uir ſapiens, qui ut Sapiens, dicitur Menſura rerum: Pulchrum autem alicui eſt id, quod ob uarias conditiones, conditiones, & affectiones, uni uel alteri uidetur pulchrum; ſic uaria reperiuntur, quæ uni uidentur pulchra, non alteri, ut etiam ſe habent de Bono. *Quarta.*

DEFI-

DEFINITIONES.

CVM Pulchritudo ſit formarum decus,& ſplendor,ut uario mo-
do fulget,ita modo uario & præſertim ab Academicis circum-
Io. Picus. ſcribitur. Io. Picus dixit Pulchritudinem eſſe Amicam inimici
tiam,& diſcordem concordiam,quatenus eſt congruens uario-
Theophr. rum ratio. Theophr. dixit eam eſſe eburneum detrimentum.
Carneades Carneades,Regnum ſolicitum. Quæ uera ſunt de pulchritu-
dine corporum mortalium; quæ etiam ab alijs dicitur Tyrannis Animorum,
nec non Priuilegium Naturæ. Alij ueriorem pulchritudinem conſiderantes,
dixêre eam eſſe Venuſtatem Animi. Iamblichus magis propriè dixit eſſe a-
ctum boni: Quod alij diſtinctiùs explicantes dixêre;eam eſſe uitalem actum,
ex primo bonorum fonte effluentem;primò diuinam Mentem idearum ordine
decorantem;mox per participationem mentes alias; Animas, tertio numeroſis
diſcurſibus ornantem; quartò Naturam ſeminibus fœcundam reddentem;
quintò Materiam formarum umbris illuſtrantem. Ex hac elicitur alia circum-
ſcriptio,quæ eſt Pulchritudo eſt circulus diuinæ Lucis,ex bono manans, in bo-
no reſidens,per bonum,& ad bonum ſemper refluens. Inſuper eadem ratione
Pulchritudo dicitur ſplendor ſummi boni,fulgens in ijs, quæ oculis, Auribus,
Menteve percipiuntur,conuertens nos ad bonum. Alij inquiunt,Pulchritudo
eſt gratia,alliciens nos per uiſum,auditum,& rationem,& hoc ternario, gratias
tres nobis manifeſtans. Prętereà, ex eorundem Academicorum ſententia,Pul-
chritudo eſt prima & uera forma:hinc pulchra formoſa dicuntur, & ubi uiget
Pulchritudo,uiget Mens,& forma;informia autem, ut Materia, dicuntur pul-
chritudini oppoſita:ob id etiam Pulchritudo dicitur blanda boni facies;turpitu
do uerò tetra facies mali. Hinc Formoſitas dicitur abſoluta quædam perfe-
Peripateticorum ſẽtentia. ctio,& gratia,tanquam Flos Principalis Formæ,formis alijs dominantis, & ob
id imperium,& diuinitatem includit. Hæc ex ſententia Academicorum.Peri-
patetici autem,materiatam pulchritudinem cõſiderantes,& uocibus magis pro
prijs vtentes,ſecùs eam circumſcripſerunt.Auer.in 7.Phy.17.inquit,Pulchritu-
do eſt proportio inter membra media,& extrema. Inſuper eſt diſpoſitio rei ſe-
cundum curſum ſuæ naturæ.Ac etiam eſt conſtitutio formæ rei genitæ,quam re
cipit à generante, per relationem ad nobiliſſimum ſuæ ſpeciei. hæc Auer. Alij
inquiunt,Pulchritudo eſt commenſuratio partium inuicem, & cum toto, vnà
cum coloris gratia. aduerſus quam deſcriptionem diſputat Plot.En.prima, lib.
6 cap.1.Ariſt.13.Met.cap.3.inquit,Ordinem commenſuratum, & definitum,
ſiue terminatum eſſe ſpecies Pulchri;indicans tria præcipua conſpirātia ad Pul
Definitio Peripatetica. chri conſtitutionem. Et propterea ex eius ſententia ita putarem debere Pul-
chritudinem definiri,Pulchritudo eſt externa perfectio corporum, diſſimilium
partium,ex earum congruente ordine,menſura,& terminis conſurgens, oculis
Academica. aſpicentium accomodata.Cum Academicis verò dicerem,Pulchritudinem eſſe
uitalem fulgorem,ex ſummo bono manantem,per Ideas,Rationes, ſemina, &
vmbras in vniuerſum effuſum,Animos per auditum,viſum,& rationem excitan
tem,eosq; per bonum in vnum eleuantem.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò Pulchrum à Græcis dici καλὸν ait Proclus id nomen deduci à καλῶν, quia prouocet animos, & inuitet;uel à κηλῶν quia permulcet intuentes, adeò ut ex quocũq; ducatur, ſemper indicet imperium, & diuinitatem quandam. Conſidero ſecundò, quòd Mens ſuprema ab Academicis dicitur Pater formarum; Forma inde genita eſt proles eius; Formoſitas,ſiue Pulchritudo,eſt indoles huius prolis, expreſſiùs referens effigiem Patris. Deformitas uerò eſt deficientis formæ diſſimilitudo,à Patris forma,ob impotentiam materiæ. Hinc Pulchritudo corporum dici poteſt expreſſior Ideæ Similitudo. Conſidero tertiò,ex eorundem Academicorum ſententia Boni,Pulchri, & Vnius, non propriè dari diſtinctas, & particulares Ideas, ſed ea eſſe tamquam ſpiritus,& communes neruos,ex primo Principio per ſingulas Ideas effuſos,& ob id omnes Ideæ dicuntur Vniformes, Boniformes, & Pulchriformes. Quæ tria cum ſint eſſentiâ una,inuicem deinde diſtinguuntur ratione,ob quam diſtinctionem,unum in abſtracto negatur de altero.Pulchritudo enim non eſt Vnitas, nec Bonitas: Similiter Vnitas non eſt Pulchritudo, cum eorum ſint diſtinctæ definitiones: in concreto uerò,ob eorum connexionem unum dicitur de altero,nam Pulchrum dicitur Bonum,& Vnum, ac uice uerſa.Hinc Plato in Alcib. 1.ait, Pulchrum omne bonum eſt, & in Gorgia inquit,Pulchra ſunt, quæcunque utilitatem, aut uoluptatem, aut utrumq; afferunt. Conſidero quartò,quòd cum Plato Pulchritudinem ueram eam putârit, quæ ſpiritalior,prior,& purior eſt,quia ad ſpiritalia per uiſum,auditum, & rationem excitamur & inuitamur;ideò pulchritudinem ad hæc tria retulit, adeò ut Pulchritudo ſit Nomen ab uno, quod primò dicatur de ſupremo pulchro, mox per uarios gradus,ordine quodam, de alijs. Ex ſententia autem Ariſto. ſecùs ſe habet,nam ex eius opinione Pulchritudo propriè dicitur ea corporũ, cætera uerò ſunt Pulchra per Metaphoram,& ſecundariò: & ob id cum ſit nomen ab uno primò denotat pulchritudinem corporum,quæ cum ſolo uiſu percipiatur,ideò eam ad ſolum uiſum retulit. Conciliari tamen poſſunt, dicendo ſententiam Platonis eſſe ueram ſecundum ordinem, & cõditionem abſolutam pulchritudinis;eam autem Ariſto.ſecundum ordinem noſtrę cognitionis. Nomina enim imponuntur rebus primò notis,mox transferuntur ad alia. Conſidero quintò pulchram ſe offerre difficultatẽ de principatu Pulchrorum, dubiũ eſt enim,quod nam eorum quæ in uniuerſo reperiuntur,præſertim pulchrum iudicari mereatur? Nonnulli enim Homini,alij Mundo uniuerſo,quidam ſupremæ Menti principatum tribuerunt. At pro lucida & breui ſolutione dicendum puto, Pulchritudinem eſſe duplicem,unam attinentem ad Animos,alteram ad corpora: Pulchritudo,attinens ad Animos,eſt abſolutè prior,& eminentior;ea uerò quæ attinet ad corpora, eſt prior nobis, pendet ex illa, ad eamq; tamquam imago excitat, & eleuat, facta comparatione inter pulchritudines ſupra corpora collocatas, Mens ſuprema, ut primò eſt bona, imò Ipſum Bonum, ita primò eſt pulchra, & ipſamet Pulchritudo. Comparando autem pulchritudines corporum, vt vniuerſum dignitate præ-

Nomen Pulchri.

Sententia Academicorum.

Pulchri quomodo Idea.

Plato.

Ariſ.

Conciliũ.

De principatu pulchrorum.

Reſol.

ſtat partibus,& eſt proximior imago ,& ſplendor ſummi boni, ita inter corpora pulcherrimum iudicari meretur. Mox comparando Cælum cum orbe mortalium, id pulchritudine præſtat, cum ſit Mundus Lucis, Pater mortalis orbis, immune à contrarietate, ab interitu, ab inconſtantia, & alijs conſimilibus, quæ minus formoſum reddunt orbem mortalem. Demùm inuicem comparando collocat à ſub Cęlo,Homo formoſior eſt cęteris,vt etiam per ſupremam formam eſt conſtitutus,nimirùm per rationem,& Mentem,cui etiā præſtat Cęlum,non quidem conſideratum ſeorsùm à Mente ei iūcta, à qua mouetur,ſed una cum ea. Si autem inuicem comparentur membra hominis prętermiſſa elocutione,per quam maximè fulget animi pulchritudo,ad quam etiā extenditur pulchri nomen,oculi,qui cęli ſunt imagines,nec non Solis,& feneſtræ animi nuncupantur; pulchritudine corporis maximè apparent decorati. His uaria poſſent addi,quæ miſſa facio. Conſidero ſextò, quòd quamuis Pulchrum nectatur cum Bono,tamen appetitus Boni eſt communior & intimior appetitu Pulchri. Omnia enim appetunt bonum,etiam inanima, & expertia rationis,non autem omnia appetunt pulchrum, ſed ſolùm prædita cognitione & ratione,nam appetitus pulchri cognitionem, & rationem expoſcit. Ratio prima eſt,quia pulchritudo ex partium ratione conſurgens non ſine ratione iudicatur. Altera ratio eſt,quia Pulchrum non eſt finis,ſed excitans,& dirigens ad finem: cuncta in finem tendunt,uel longiùs uel proximius,at non omnia in illum diriguntur per pulchrum, ſed multa ſolùm per internum naturæ inſtinctum: Homo autem & per internum inſtinctum,& per rationem,& per notitiam pulchri ad bonum excitatur,& dirigitur;cum enim pulchritudo ſequatur formam,& ſit formoſitas;ibi fulget,ubi uerior refulget forma, & ſolùm à uerior forma noſcitur,qualis ea eſt, quæ rationis eſt particeps; & cum forma ſit actus,oppoſitus potentię,ideò quo magis recedimus à potentia,eo magis per medios gradus eleuamur ad pulchritudinis fontem,quæ ſimul & primus actus,& prima forma,& formarum forma,& ipſa formoſitas dici poteſt. Conſidero ſeptimò,Ariſto. in 10.Ethic. cap. 4. dicere uoluptatem eſſe ſimilem pulchritudini: quæ ſimilitudo in duobus præſertim eſt poſita. Primò, quia ut uoluptas ex congruente actione prodit, eamq; perficit, ita Pulchritudo conſurgit ex congruente partium corporis ratione,& compoſitum perficit. Secundò, quia ut uoluptas non eſt finis,ſed parata pro fine aſſequendo, ita pulchritudo finis non eſt, ſed ad finem, nimirùm ad bonum excitat,& dirigit. Adeò ut appetitus boni ſit appetitus finis, appetitus uerò pulchri ſit pro fine. Inſuper appetitus boni dicitur ab Academicis intimior,quia ſequitur naturam, & inſtinctum internum eius: appetitus uerò pulchri magis dicitur excitari ab externo, & dicitur exterior, quia rationem, & cognitionem præſupponit: Hinc plus uiolentiæ includit, non tamen abſolutè eſt uiolentus, quia quamuis ab externo obiecto excitetur, tamen appetens quia ad id conſpirat, dicitur uim, & opem afferre. Conſidero octauò, eſſe controuerſiam inter Platonem, & Ari. Plato enim ait omne bonum eſſe pulchrum. Nā legitur in Menone,omnia vtilia eſſe bona,& omne bonum eſſe pulchrum;& in Alcib. 1. vt aliquid eſt bonum,ita eſt pulchrum,vt verò malum,turpe eſt;& in Protagora, quod eſt ſapiētius,id pulchrius eſt. Ex aduerſo Ariſto. omne pulchrum dicit eſſe bonum, non contra. Nam bonum eſt latius,& reciprocatur cum ente,non autem pulchrum;& in 13. Metaph. cap. 3. legitur,Pulchrum,& Bonum differre,nam bonum in operatione,pulchrum autem etiam in immobilibus eſt, & qui dicunt Mathe-

Similitudo pulchritudinis, & voluptatis

Controuerſiam inter Ariſtot. & Platonem.

Mathematicas nil de bono,& pulchro dicere,mentiuntur , nam & ſi non vtantur eorum nominibus,cum tamen opera,& rationes oſtendant, non ne dicunt de eis? Soluitur controuerſia,quia Plato latiùs ſumpſit pulchritudinis nomen, quàm Ariſto.id enim extendit ad omnem actum,& formam, vt patet ex præcedentibus: non autem Ariſt. *Sol.*

GRATIA.

DISTINCTIONES.

MVLTIPLICITER vſurpatur Gratiæ nomen, & præſertim tripliciter. Nam dicitur primò de ea dilectione, qua ſuperiores proſequuntur inferiores, in qua ſignificatione dicimus Populos eſſe in gratia ſuorum Principium, forte quia ob huiuſmodi dilectionem Principes reddũtur faciles,ad effundenda munera in dilectos Populos. Secundò vſurpatur pro munerum diſtribuitione in eos, quibus non debemus,nam ſi adeſſet debitum,non gratia,ſed merces eſſet, & debiti ſolutio. Tertiò vſurpatur pro ea,quæ pulchritudinem comitatur,quæ etiam Lepor,& Venuſtas dicitur,de qua præſertim eſt ſermo. Inſuper diuidi poteſt Gratia,in Diuinam,Naturæ,& Humanam. Gratia diuina diuiditur in gratis datam,& gratum facientem: Vna antecedit: Altera ſequitur: Vna eſt operans: Altera cooperans. Gratia Naturæ eſt ea,quæ comitatur pulchritudinem, quæ etiam inter munera Naturæ numeratur. Gratia humana ea eſt,quæ cum liberalitate nectitur,& eſt munerum diſtributio, ſine debito,vel dilectio inferiorum,per quam reddimur faciles ad tribuenda eis munera. His addo Gratiæ nomen modo quarto nonnunquam latè vſurpari pro ſigno & inditio gratitudinis recepti alicuius beneficij, in qua ſignificatione ſæpè dicimus nos agere gratias, & referre gratias, cui Gratiæ Ingratitudo opponitur. Et huiuſmodi gratia ad Iuſtitiam pertinet, de qua eſt vera ſententia Ariſto. in 5. Nicomachiorum cap. 5. dicentis, conſueuiſſe Veteres Gratiarum templum in propatulo Vrbis conſtruere, vt fiat remuneratio. Hæc tamen minus propriè dicitur Gratia, quoniam ut rectè ait D. Auguſtinus, cum Gratiam audis, Gratis intellige.

Gratia 3.

Alia diuiſio.

DEFINITIONES.

AIVNT quidam Viri docti, Gratiam eſſe aliquid Diuini, quod occulta Cęli uirtute, in uno magis, quàm in altero fulget. Alij dixêre Gratiam eſſe qualitatem, conſurgentem ex forma pulchritudinis. Nonnulli dixêre eſſe affectionem, conſurgentem ex recta animi cum corpore compoſitione. Et hæ ſunt definitiones eius Gratiæ, quæ pulchritudinem comitatur. At his dimiſſis diſtinctè definiens Gratiam ſecundum uarias eius ſignificationes, ordiendo à Gratia, pulchritudinis comite, dicendum puto, Gratia eſt externus rationis fulgor, ac dexteritas, pro obeundis munerum functionibus, ex recta Animi & Corporis conſtitutionem conſurgens, perfectamq; pulchritudinem ſequens. Vel Gratia eſt externus lepor, exactè pulchritudinis comes, in functionibus munerum rationis refulgens. Gratia, ſumpta pro dilectione, eſt Amor, quo ſuperior inferiores proſequitur, facilisq; redditur ad tribuenda ei beneficia. Tertiò Gratia, ſumpta pro beneficiorum diſtributione, eſt officium, & ſplendor Liberalitatis, quo libenter munera ſine debito, & deſiderio maiora recipiendi alijs tribuimus. Demùm Gratia, ſumpta pro retributione beneficiorum, eſt recepti beneficij recompenſatio, ut conſtet id recipienti fuiſſe gratum, & ob id per Iuſtitiæ Leges teneri paria rependere.

Gratia pulchritudini iuncta qd? *Gratia pro dilectione.* *Pro beneficiorum diſtributione* *Pro retributione beneficiorum*

ANNOTATIONES.

Gratia quomodo ſe habet ad pulchritudinem.

DE Gratia & Pulchritudine uaria ſcripſi in octauo gradu Ciuilis Philoſophiæ, propterea nunc Breuibus ſolùm capita potiora attingam. Conſidèro primò, nonnullos Gratiam, quam dixi comitem uerioris pulchritudinis, non ſecreuiſſe à pulchritudine. Hinc definientes pulchritudinem, dixêre eam eſſe gratiam, quæ nos per uiſum, auditum, & rationem alliceret, & huius opinionis præſertim fuêre Academici. Alij rectiùs ſentientes Gratiam ſecrêuere à Pulchritudine, cum quibus dicere ualemus; Gratiam eſſe ſplendorem uerioris pulchritudinis, & comitem eius. Conciliari autem poſſunt hæ opiniones dicendo, Gratiam eſſe comitem, & affectionem pulchritudinis, & quia affectio ab eo cuius eſt affectio, ſiue à ſuo fundamento pro eſſe abſoluto non diſtinguitur; diſtinguitur tamen ratione, & formaliter, ideò ſine pugna tùm eadem, tùm diſtincta dici poteſt. Conſidero ſecundò, id dubium eſſe quod dixi, nimirùm. Gratiã eſſe affectionem pulchritudinis, nam id quod affectione aliqua eſt præditum, non reperitur ſeorsùm ab ea, nec affectio ſeorsùm ab eo, cuius eſt affectio; nectuntur enim ſecundum ſe in ſecundo modo dicendi ſecundum ſe: At Gratia, & Pulchritudo ſeiungi poſſunt, inquit enim Ariſto. in 4. Nicoma-

Concilium *An gratia ſit affectio?*

machiorum cap. 3. Homines breuis ſtaturæ venuſtos, ac lepidos eſſe poſſe, *Sententia*
optáq; membrorum conuenientia, & proportione præditos, at non pulchros: *Ariſt.*
ſic vice verſa mulieres quaſdam dicimus eſſe quidem pulchras, at carere gra-
tia. Pro ſolutione dicendum, quòd dum de aliquo eſt ſermo, id præſertim
inſpicere, & conſiderare tenemur, quod Principale, & perfectum eſt; id enim *Solutio.*
eſt menſura cæterorum, & propriè tale, Pulchritudo in parte, & Gratia in par-
te ſeiungi queunt, at abſolutè perfecta nequeunt, Vir paruus poteſt eſſe venu-
ſtus in parte, at venuſtior eſſet, ſi congruente mole eſſet præditus; Similiter fœ-
minæ deſtitutæ gratia, re vera pulchræ non ſunt, ſed ſolùm populariter, vt albæ
& molles, & propterea definiens dixi, Gratiam ſequi pulchritudinem perfe-
ctam, quæ duo (dum perfecta fuerint, non ſeorsùm inueniuntur. Ariſto. in 4. Ni
comachiorum popularitèr eſt loquutus. Re vera enim viri parui, ſi in parte ſunt
venuſti, & gratioſi, etiam in parte iudicandi ſunt Pulchri. Conſidero tertiò, Gra
tiam, & exactam pulchritudinem cum ratione necti, & propriè eis ſolis com- *Gratia cũ*
petere, quibus competit ratio. Et iure optimo profectò, nam pulchritudo, & *ratione ne*
gratia, ſunt ſplendor ſummi boni, qui ſplendor vſq; ad animam, rationis com- *ctitur.*
potem lucidè effunditur; in cæteris verò ſolùm obſcurè. Inſuper Gratia in a-
ctione propriè apparet; actio autem ex prælectione & ratione prodit. Ex quo
elicio abſolutam gratiam, & pulchritudinem in hoc mortalium orbe, ſoli ho-
mini competere. Et ſiquis obijciat, quia etiam Equi, Canes, Aues, & ſimilia A-
nimalia dicuntur pulchra. Reſpondeo pulchritudinem eſſe duplicem, vnã ab-
ſolutam, alteram in ſpecie: comparando inuicem indiuidua illius, cæteris ani-
malibus, & Artificioſis competit quidem pulchritudo attinens ad eam ſpeciẽ;
at non abſoluta, nec iuncta cum Gratia: Homini autem abſoluta pulchritudo
eſt apta competere, quam comitatur Gratia: hinc ſolus homo formatus eſt ſe-
cundum conſtitutionem vniuerſi; quatenus ſupera pars eius ad ſuperam vni-
uerſi vergit, infera verò ad inferam: ſic etiam ſolus dicitur factus ad imaginem
Dei, ac ſolus dicitur Ludus Deorum, quatenus aptus eſt Deum emulari. Conſi-
dero quartò, quòd cum Gratia, & Pulchritudo diſtinguantur ratione, ſi inui-
cem comparentur, ratio Gratiæ præfertur dignitate rationi pulchritudinis.
Et iure quidem; tum quia Gratia pulchritudinem præſupponit; tum inſuper
quia eſt tamquam vita, ſplendor, & poſtremus eius actus; tum demùm quia
magis cum ratione & actione eſt iuncta hic potentius mouet. Nam pulchritu-
do ſe habet tamquam materia, Gratia verò vt forma, quæ maximè allicit Ani-
mos, eam noſcentes. Quinto loco conſidero, quòd de Gratiarum numero
variæ ſunt opiniones. Lacedæmones dixêre eſſe duas. Alij Gratias cum Ho- *Ratio Gra*
ris in idem redigentes dixerunt eſſe quatuor. Communior opinio eſt, quòd *tiæ præfer*
ſint tres, vt dixit Seneca, quarum variæ aſſignantur conditiones, quæ va- *tur.* *De nume-*
rio modo explicantur, quatenus etiam Gratiæ nomen (vt apparuit) mo- *ro Gratia-*
do uario uſurpatur; confuſè tamen loquendo dicere valemus iure ſtatui *rum.*
tres. Primò, quia Gratia pulchritudinis comes, tribus animi facultatibus ſe
offert noſcenda, nimirùm viſui, auditui, & rationi. Secundò, quia Gratia
vtile, honeſtum, & delectabile includere debet. Tertiò, quia internario
numero, nimirùm in principio, medio, & fine eius perfectio eſt collocata.
Quartò, quia rectè paratos animos, format, purgat, & eleuat. Quintò lo-
quendo de Gratia pro munere, ea expoſcit tria, nimirùm munus, tradentem, &
recipientem. Inſuper expoſcit tributionem, receptionem, & retributionem.
Sextò, quia Gratia attinere valet ad tria bonorum genera, quæ ſunt Animi, cor

poris,& externa. Septimò, quia ex diuina Gratia, pendent præſentia, præterita, & futura bona, & demùm vt ſimus, ſeruemur, & operemur.

VIRTVS

DIVISIONES.

VIRTVS, quæ græcè Ἀρετὴ, dicitur, dum latè ſumitur, ad omnem facultatem, quæ δύναμις nuncupatur, extenditur; & id accidit, quia per virtutem, facultate aliqua reddimur prædití. Variæ dari poſſunt Virtutis diſtinctiones. Primò
Prima diuiſio. enim Virtus ex parte eius, cui competit, diuiditur in Virtutem Animi, & Virtutem corporis.
2\. Secundò ratione ſuæ cõditionis diuiditur in Principalem, & Organicam, nam organa quoq; ſua facultate dicuntur prædita.
3\. Tertiò etiam ratione ſuæ conditionis diuiditur in Virtutem perfectam, & imperfectam; nam Iuſtitia vniuerſa, intra ſuos terminos virtutem omnem moralem includens, ab Ariſtotel, dicitur Virtus perfecta, & Virtus vniuerſa.
4\. Quartò ratione varietatis Principiorum, & modorum, quibus Virtutes nobis competunt, diuiditur in quatuor gradus, vel enim nobis competunt per Naturam, vel more, & aſſuetudine, vel ratione, vel ſupera reuelatione, diuinoq; munere. Ac ita dantur Virtutes Naturales, Morales, Rationales, & Diuinæ.
5\. Quintò diuiduntur per gradus rerum Vniuerſi, ac inde prodeunt ſex Gradus Virtutum, ſiue facultatum. Datur enim Virtus Naturalis inanimorum, Virtus Vitalis Plantarum, Virtus ſenſitiua ſine diſtincto motu, ſtirpanimalium, virtus diſtinctè motrix; conſtituens Animalia abſolutiora, Virtus rationis particeps propria hominis, & Virtus Diuina. Quorũ
Virtus Diuina. ſex graduum variæ etiam dantur diſtinctiones. Nam Virtus diuina eſt triplex; nimirùm Fides, Spes, & Charitas, quam trinitatem alia comitatur trinitas, quæ eſt Pietas, Religio, Sanctitas. Deſcendens ad Virtutem rationis; quæ eatenus
Virtus Rationis. effunditur, quatenus extenditur ratio, quoniam ratio partium animæ eſt duplex, vel per participationem, vel per propriam conditionem; ideò duplex eſt genus Virtutum earum partium, quorum unum competit facultatibus, quæ per participationem dicuntur rationis compotes, qualis eſt Phantaſia, & appetitus eius, alterum competit Menti ex ſe præditæ ratione. Primum Genus virtutum dicitur morale, quia more, & aſſuetudine acquiritur. Alterum verò abſolutè dicitur Virtus rationis, tum quia ſtudio & ratione acquiritur; tum quia ad facultatem, ex ſe rationis compotem, pertinet officium eius. Inſuper
Virtus Moralis. Virtus in More poſita adhuc eſt duplex uel enim ſecundum talem eminentiam nobis competit, ut ſupra communem hominis conditionem nos eleuet, & dicitur Heroica; Vel magis intra communes hominis terminos nos continet; & abſolutè dicitur Virtus moralis. Quæ diuiditur in Virtutem vniuerſam, qualis eſt Iuſtitia vniuerſa, quæ virtus perfecta nuncupatur, Et Virtutem ſecundum partẽ, & ſunt Virtutes morales numero vndecim, ab Ariſt. in libris de moribus declaratæ: ad quas nos parant ſemiuirtutes, quales ſunt Obedientia, Continentia, To-

lerantia,

ſerantia, Abſtinentia,& ſimiles. Inſuper hæ morales virtutes ab Academicis di uiduntur in Naturales,Ciuiles,Purgatrices & Animi purgati,quibus præeſſe dicunt Virtutem Idealem,& exemplarem ſupremæ Mentis. Altera ex parte Virtutes rationales ad Mentem attinentes;vel tales ſunt,ut Rectum in earum ratione non includatur,qualis eſt Opinio,quæ & uera,& falſa eſſe poteſt; vel in earum ratione Rectum includitur, & hæ ſunt quinq; nimirùm Scientia, Sapientia,Intelligentia,Prudentia & Ars.Cuius numeri ratio eſt, quia habitus rationis uel dirigunt ad affectionem, ut Ars, uel ad actionem,ut Prudentia,uel ad ueri cognitionem,quæ cognitio uel eſt Principiorum,& dicitur Intelligentia, uel cõ cluſionum,& dicitur Scientia,uel congregati, & dicitur Sapientia, dummodo fuerit Principiorum primorum & concluſionum proximè pendentium ex illis. Prætereà Virtutes animi rebus tribuuntur tribus modis, uel ſecundum eminentiam ut Deo Sapientia,Iuſtitia,& aliæ nonnullæ uirtutes in ſacris litteris frequenter tribuuntur,uel ſecundum vmbram, & depreſſionem, ut brutis tribuuntur Prudentia,Fortitudo,& uariæ Artes,uel ſecundum propriam formã, ut competunt homini.Ex aduerſo uirtutes corporis, quæ Naturæ munera ſunt, uel ſunt Virtutes communes pluribus ſiue populis, ſiue familijs, & dicitur Nobilitas,& uirtus generis,uel ſunt propriæ uariorum indiuiduorum, ut pulchritudo,robur,& ſimiles. Cum tot ſint Virtutum capita,omnia tamen in duo rediguntur,uel enim principium ſunt operandi,& facultates propriè dicuntur, uel rectè & bene operandi,& magis propriè uirtutis nomine denotantur, & ſunt diſpoſitiones ſiue habitus facultatis ſuperadditis.

Habitus Mentis.

Virtutes competunt tribus modis.

Virtutes corporis.

DEFINITIONES.

VIRTVS uniuersè pro facultate ſumpta, eſt principiũ,per quod ea præditum aptum eſt fungi officio ſuo. Virtus verò ſumpta pro habitu facultati ſuper addito,vel recta eius diſpoſitione, eſt principium,per quod ea præditum eſt aptum rectè fungi officio ſuo. Deſcendens autem ad magis propria, Eudoxus; & Epicurus dixerunt Virtutem eſſe conſtantem diſpoſitionem eliciendi ex unoquoq; congruentem voluptatem: & hæc erat definitio Virtutis in more poſitæ. Plato in Menone quatuor ex ſententia Menonis refert Virtutis definitiones. Prima eſt enumerando Virtutes Viri Ciuilis,Mulieris,& Pueri,inquiẽs virtutem viri Ciuilis eſſe,ad Ciuilium rerum adminiſtrationem congruenter ſe habere. Altera definitio eſt,Virtutem eſſe facultatem, qua omnibus præeſſe valemus. Tertia,Virtutem eſſe gaudere honeſtis. Quarta, Virtutem eſſe appetitum honeſti,& facultatem id aſſequendi. Ex libris de R. P. Platonis, Virtutis vniuersè ſumptæ hęc elicitur definitio,quòd ſit habitus animæ,quo Potentia naturalis eius,quàm optimè ſuum officium exercet. Alcinoous in lib. de Doctrina Platonis dixit, Virtutem eſſe affectionem animæ optimam, & perfectam, reddentem hominem ornatum,ſtabilem,& concordem,ad agendum, & loquẽdum,cùm erga ſe,tùm erga alios. Plotinus En. prima lib. ſexto cap. 6. dixit, Virtutem eſſe Animi purificationẽ. Ariſt. in 7. Phy. cont. 16. dixit, eſſe perfectionem Animi,& conſtitutionem eius ſecundum Naturam: In 10. lib. Nicomachiorum cap. 5. dixit, Virtutem eſſe menſuram omnium. Et in primo Rhetoricorum; eſſe facultatem comparandi, quæ bona ſunt,eademq; ſeruandi. Prætereà eſſe facultatem multa, & magna in alios beneficia conferendi; ac etiam eſſe facultatem,

Virtus vniuersè.

Eudoxus.

Epicurus.

Plato.

Alcinous.

Plotinus.

Ariſt.

quæ

quæ valet omnes, omnibus in rebus adiuuare. Inſuper eſſe habitum rectè diſpo nentem appetitum ſenſuum, eiusq; actiones. In 2. Nicomachiorum cap. 6. ait, *Alij.* Virtutem eam eſſe, quæ perficit id, cuius eſt virtus, eiusq; opus. Alij dixerunt eam eſſe humani Animi ſanitatem, ac bonum eius Dæmonem. Inſuper eſſe mẽ- ſuram, & regulam humanæ dilectionis. Stoici dixêre, Virtutes eſſe vacuitates *Stoici.* perturbationum, Animiq; tranquillitates. Alij quoq; aliter Virtutem circumſcri- pſerunt, præſertim inſpicientes Virtutes morales, quæ magis propriè virtutes nuncupantur. D. Augustinus in lib. 83. q. inquit. Virtus eſt animi habitus, Natu- ræ modo, atque rationi conſentaneus. At prætermiſſa circumſcriptionum uario *Virtus latè quid ſit.* tate, colligens potiores, ita dicendum cenſeo. Sumendo Virtutem latè pro qua- uis rerum facultate, Virtus eſt eſſentia rerum, ut apta fungi officio ſuo. Secundò *Pro eſſentia.* ſumendo virtutem minus latè, Ea eſt congruens rerum diſpoſitio, per quam ſunt aptæ rectè fungi officio ſuo. Tertiò ferè conſimiliter dicimus; Virtus eſt *Pro recta diſpoſitione.* perfectio rerum, quarum eſt Virtus, & officij earum. Quartò Virtus Diuina Deo competens eſt eſſentia Dei, ut apta ea omnia agere quæ Dei ſunt opera. *Virtus Diuina.* Virtus uerò Diuina homini apta competere, eſt optima diſpoſitio humani ani- mi, mortale hanc vitam uiuentis, in his quæ ſupra humanam rationem ſunt poſi *Virtus rationis.* ta, à Deo nobis conſpirantibus infuſa, per quam erga Deum, ut nos decet, affici- mur. Quintò Virtus ad rationem pertinens, in cuius ratione eſt, ut ſit ſemper re- cta, eſt habitus humanæ Mentis, proprio hominis ſtudio acquiſitus, per quem ad verum, vtile, & honeſtum rectè dirigimur. Vel eſt habitus humanæ mentis, recta ratione cognoſcendi, agendi, & efficiendi præditus. Qui habitus quincu- plex eſt. Intelligentia, Scientia, Sapientia Prudentia, & Ars. Qui in tria capita rediguntur: uel enim ſunt Principia cognoſcendi, uel agendi, uel efficiendi, pri- *Intelligentia.* mum caput reſpicit uerum, alterum honeſtum, tertium vtile. Intelligentia, græcè νοῦς, eſt habitus humanæ Mentis, quo prima cùm incomplexa, tùm com *Sapientia.* plexa rerum principia inſpicere, & ſpeculari valemus. Sapientia eſt habitus ſemper rectus humanæ Mentis, qui in communi contemplatione eorum quæ ſunt, per communes & altiſſimas cauſas uerſatur, quam Sapientiam parit ea *Scientia.* Philoſophiæ inſpectricis pars, quæ Metaphyſica, hoc eſt, poſt naturalia nuncu- patur. Scientia eſt habitus ſemper rectus humanæ mentis, per demonſtratio- nem acquiſitus. Inſuper eſt cognitio cauſæ, propter quam res eſt, quod illius ſit cauſa, & non contingat ſecùs ſe habere. ſic definitur ab Ariſt. in 1. Poſter. & in Procemio lib. Phyſi. dicitur cognitio primarum cauſarum, primorum Principio rum, uſq; ad Elementa, explicando id quod dixerat, nimirùm cauſam propter quam res eſt. Prior tamen definitio competit ſcientiæ una demonſtratione ac *Prudentia Ariſt.* quiſitæ. Altera uerò ſcientiæ alicuius totius, in tota aliqua ſcientia per plures oſtenſiones partæ, & etiam Sapientiæ. Prudentia eſt habitus cum ratione uera, *Virtus in more poſita.* ad agenda ea dirigens, quæ homini bona ſunt. Ars eſt habitus Mentis, prædi- tus ratione recta, efficiendi ea, quæ arte conſtare dicuntur. Sextò deſcendendo ad Virtutes in more poſitas, quæ hominis maximè ſunt propriæ; dico primò hos eſſe habitus illos, per quos vnumquodq; tanti facimus, quanti fieri debet. In ſuper eſſe habitus, per quos ut decet amanda diligimus, & aduerſa deſpicimus. Prætereà eſſe menſuras, & regulas doloris, & voluptatis. Inſuper eſſe regulas, per quas in omni euentu id, quod bonum eſt, ſeligere ualemus, & reijcere pra- uum. Ac demùm eſſe conſtitutionem ſaluberrimam noſtrarum appetitionum, *Ariſt.* per quam ab ægritudine perturbationum liberamur, & interna ſanitate frui- mur. Virtus moralis vniuersè ſumpta deſcribitur ab Ariſt. in 2. Nicomachiorum cap. 6. quòd ſit habitus præelegendi, in mediocritate poſitus, quæ ad nos refer-

tur,

tur, rectaq; Prudentiæ ratione eſt definitus. Inſuper latiùs definiri poteſt, quòd ſit habitus appetitus ſenſuum, natus præeligere in ea mediocritate, quæ ad nos refertur, quæq; Prudentiæ habitu deſcribitur collocatus, formatus more, ut ſumma ciuili bono fruamur. Septimò, progrediens per ſingulas morales Virtutes,

Fortitudo. Fortitudo eſt moderatio formidinis, & confidentiæ, in his terribilibus quæ ad ſalutem corporis pertinent, appetitui iraſcendi competens, ut inde honeſtæ prodeant actiones.

Temperantia. Temperantia eſt moderatio voluptatis & doloris, ad ſenſum tactus, & guſtatus pertinentis, appetitui concupiſcendi competens, ut inde honeſtæ prodeant actiones.

Moderata honoris appetitio. Moderata honoris appetitio eſt mediocritas, rectè cõponens appetitum iraſcendi, ut in mediocribus honoribus conſtanter ſeligamus id, quod decet.

Magnanimitas. Magnanimitas eſt mediocritas, rectè componens appetitum iraſcendi, ut in magnis honoribus conſtanter ſeligamus id, quod decet.

Liberalitas. Liberalitas eſt mediocritas rectè componens appetitum cupiendi, in eroganda ac recipienda mediocri pecunia, ut in his munerum functionibus id agamus, quod decet.

Magnificentia. Magnificentia eſt mediocritas in magnis ſumptibus, ac pecuniæ receptionibus occupata, appetitui cupiendi competens, ut in eis id agamus, quod decet.

Manſuetudo. Manſuetudo, ſiue Clementia, eſt mediocritas, rectè componens appetitum iraſcendi, ut in attinentibus ad iram conſtanter id agamus, quod decet.

Affabilitas. Affabilitas ſimilis amicitiæ eſt mediocritas, rectè componens appetitum iraſcendi, vt cùm in ſermonibus, tùm in actionibus ſerijs, nos alijs faciles, vel difficiles ita præbeamus, vt decet.

Veritas. Veritas eſt mediocritas rectè componens appetitum iraſcendi, vt in congreſſibus hominum, de attinentibus ad nos, vel ad alios, veritatem vt decet, patefaciamus.

Vrbanitas. Vrbanitas eſt mediocritas, rectè componens appetitum iraſcẽdi, vt in congreſſibus hominum in attinentibus ad ſales, & iocos, nos conſtanter præbeamus, vt decet.

Iuſtitia in parte. Iuſtitia in parte ſumpta, eſt moderatio appetitus iraſcendi, vt in omni commutatione, & diſtributione, externorum bonorum, æquum, & id, quod decet, expetamus, & conſtanter ſeruemus.

Iuſtitia vniuerſa. Iuſtitia Vniuerſalis, quæ etiam dicitur Virtus perfecta, Virtus vniuerſalis, & Iuſtitia perfecta, eſt connexio omnium moralium virtutum vniuersè appetitum ſenſuum componentiũ, in cuius muneris functione ſummum hominis ciuile bonum eſt collocatum.

Virtus Heroica. Virtus Heroica eſt ſplendor & eminentia Virtutis moralis, per quam homo ob eminentem honeſti dilectionem, in præclariſſimis ſuorum munerum functionibus, ſupra communem hominum conditionem adeò eleuatur, vt inter homines & Deum mediare videatur.

Virtutes infra rationem. Octauo loco deſcendens ad Virtutes infra rationem collocatas, nimirùm ad Motricem, Sentiẽtem, Vitalem, & Naturalem, quæ omnes etiam vno Virtutis Naturalis nomine denotari poſſent, quia ſingulæ vſurpantur dupliciter, primò pro abſoluto principio operandi, ſecundò magis propriè pro Principio rectè, & facilè operandi. In Prima ſignificatione virtus eſt eſſentia formæ, compoſitum Naturale conſtituentis, vt eſt principium primum operationum eius. Altera eſt congruens diſpoſitio ſuperaddita primo principio corporis Phyſici, per quam rectè, & facilè fugitur officio ſuo, quæ uirtus ab eſſentia principalis formæ diſtincta eſt.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur. Quę Virtutes proprię.

DE attinentibus ad uirtutes, & ad habitus Mentis latiſſimè verba feci in Ciuili Philoſophia, & ſuperuacaneum duxi hoc loci eadē repetere. Solùm breuibus conſidero primò, quòd cum Virtutis nomen latiſſimè effundatur, maximè propriè tamen denotat eas Virtutes, quæ ad mores pertinent, per quas homo denominatur abſolutè probus. Ratio eſt, quia hæ ſunt hominis maximè propriæ, maximeq; neceſſariæ; ex quibus pendet rectus vſus cęterarum virtutum. Vt etiam vitium virtuti oppoſitum, maximè propriè, & abſolutè de eo dicitur, quod ad mores pertinet. *Alterum.* Conſidero ſecundò, poſſe in dubium verti, cum nomen Virtutis tam latè effundatur, & videatur poſſe competere cunctis, num tribui poſſit etiam proximæ Materiæ? *An detur Virtus materiæ.* Reſpondeo ei quoq; poſſe conuenire, quatenus eſt eſſentia quædam, cui competit officium proprium, quòd eſt pati, & recipere formam; ac inſuper facilè Pati, facileq;, & promptè recipere formam, quod ei competit per diſpoſitiones ſuperadditas, at quia ei obſcuriſſimè competit nomen Virtutis, propriè autem ſoli actui & formæ, ideò definitiones poſtremò traditæ ei non congruunt. *Tertium.* Conſidero tertiò, Virtutes in more poſitas adeò eſſe iunctas, vt perfectè vna ſine reliquis ſeruari nequeat, ut in 5. de moribus docet Philoſophus, & propterea ex earum connexione conſurgit virtus una, quæ vniuerſalis, & perfecta dicitur, conſtans ex varijs partibus diſtinctæ rationis, nō ſecus ac ex pulchritudine variorum membrorum conſurgit vna totius pulchritudo. Et quoniam ſummum bonum eſt integrum, & abſolutiſſimum, ideò debet conſurgere ex conſpiratione actionum ſingularum Virtutum, quod denotatur ab Ariſt. dicentem, ſummum bonum eſſe actionem ſecundum Virtutem perfectam, quæ etiam dicitur Iuſtitia Vniuerſalis, at diſtincta ratione. *Quartum.* Conſidero quartò, quòd definiens particulares virtutes in more poſitas, pro genere ſumpſi mediocritatem, ſiue moderationem, potuiſſem etiam ſumere virtutem moralē; nam particularium virtutum Genus eſt Virtus, Virtutis habitus, ipſius habitus qualitas loquendo de Virtutibus in more poſitis. Sumpſi tamen moderationē, vel aliud ſimile, vt magis conſpicuè earum conditionem patefacerem, cętera legantur alibi.

VITIVM DISTINCTIONES.

Vitium multiplex

OPPOSITORVM eadem eſt diſciplina; & quotuplex eſt vnum oppoſitorum, totuplex eſt alterum. Et propterea cùm Virtus ſit multiplex, Vitium quoq; ei oppoſitum multiplex erit. Datur itaq; Vitium corporis, & Vitium animi. Inſuper datur Vitium Naturæ, Vitæ, Senſuum, Facultatis mouentis, Facultatis rationalis. Et demùm datur Vitium oppoſitum Virtuti Diuinæ. Inſuper ut virtus dicitur de primo principio operandi, & de recta eius diſpoſitione, ita Vitium dicitur de eorū

oppoſi-

oppoſitis. Præterea, ut Virtus facultatis rationalis erat duplex, una ad mores pertinens,& ad appetitum ſentiendi,altera pertinens ad Mentem,quæ abſolutè Virtus rationis dicitur,ita datur duplex genus Vitiorum,quæ illis opponuntur. Inſuper ut in Virtute morali conſiderabatur Eminentia,quæ dicitur Virtus Heroica,ita in Vitio ad mores attinente conſideratur exceſſus,& depreſſio,quæ eſt Immanitas, Impietas,& Feritas. Demùm,vt loquendo de Virtute,abſolutè nomine Virtutis denotatur Virtus Moralis, ita Loquendo de Vitio, abſolutè & maximè propriè Vitij nomen dicitur de uitio ad mores attinente. Et hoc etiam vſurpatur dupliciter,uel vniuersè pro omni vitio morali,uel vt contradiſtinguitur à feritate oppoſita virtute Heroicæ:de quo quæritur, an ſit deterius feritate. Cetera patent ex diſtinctione Virtutis. *Feritas.*

DEFINITIONES.

CVM Vitium ſit multiplex,multiplices quoq; ſunt eius definitiones,quæ ex definitionibus Virtutis elici poſſunt,quarum nonnullas referam. Vitium latè ſumptum, ut opponitur Virtuti ſumptæ pro facultate,& primo operandi principio, eſt duplex,nimirùm,priuatio facultatis,& diminutio eius.Sumptum verò pro oppoſito diſpoſitioni,& principio rectè operandi, eſt deprauatio. *Vitium latè.*

Priuatio eſt abſentia formæ in apto eam habere,quando,& quemadmodum eſt aptum eam habere. Diminutio eſt remiſſio formæ aptæ ſubiecto competere. Deprauatio eſt peruerſio deſtruēs id,cuius eſt deprauatio, & opus eius.At quia Vitium propriè de eo dicitur,quod opponitur Virtuti morali,ideò cæteris dimiſſis,id ſolùm definiam.Vitium morale vſurpatur dupliciter. Vel latè pro quauis morum deprauatione.In qua ſignificatione Incontinentia,Incōſtantia, Inobedientia,& ſimiles deprauationes,dicuntur vitia, quæ opponuntur ſemiuirtuti, & rectiùs ſemiuitia dici merentur.Vel vſurpatur magis propriè, pro vitioſo habitu. Et hoc dicitur eſſe habitus peruertens conditionem morigerati hominis, eiuſq; munerum functiones.Inſuper eſt habitus perturbationum appetitus ſenſitiui,à mediocritate longè recedens,ſummum hominis Ciuilis bonum euertēs. Vitium verò oppoſitum Virtuti Heroicæ, eſt eminens habitus alicuius animi perturbationis,per quem homo infra hominis conditionem conſpicuè deprimitur, & in Feræ conditionem miſerè dilabitur. Hæc eſt interna illa Fera, quæ hominem uorat,cum perdat propriam eius conditionem. Hoc eſt Monſtrum deforme animi, pernicioſius quouis alio Monſtro,Veluti eſt Feritas,Immanitas,& Impietas.Demùm de omni Vitio, veluti de omni malo dicere poſſumus, quòd ſit non Eſt;Lapſus in id quod non eſt; & Receſſus ab eo,quod eſt; cum ſit euerſio boni, & eius quod eſt; ac inſuper Receſſus à lege,à Recto, & ab eo quod decet.

Priuatio. *Diminutio* *Deprauatio.* *Vitiū morale.* *Feritas.* *Vitium nō ens.*

ANNO-

DE RERVM DEFINITIONIBVS

ANNOTATIONES.

Primum quod conſi deratur. CONSIDERO primò de Vitio, propriè ſumpto, quęri in quo præſertim ſit poſitum, num in deprauata ſelectione, vel in opere. Et proculdubio eſſentia eius in ſelectione eſt poſita, nam ſine ſelectione, non ſeruatur vitium, quod tamen ſeruatur ſine opere, dum impedimur ſcelus patrare. Inſuper in ſelectione refulget libertas, ſine qua vitium non habet locum. Prætereà ex ſelectione vt ex duce pendet opus, & eius conditio; quare vt Virtus præſertim *Alterum.* in ſelectione, & aſſenſione refulget, ita Vitium. Conſidero ſecundò, quòd cum vitium euertat id, cuius eſt vitium & opus eius: principale eius maleficium eſt id euertere, cuius eſt vitium. Ratio eſt, quia ex eo pendet mox deprauatio operis & ſine eo opus non dicitur abſolutè vitioſum. In opere magis refulget vitium tanquam in ſigno; in ſelectione verò tanquam in Principio & eſſentia. Conſide-*Tertium.*ro tertiò, Vitium poſſe dici vnum, multiplex, & infinitum. Vnum eſt dum conſideratur Vitium oppoſitum Iuſtitiæ vniuerſali, quæ dicebatur Virtus tota, & vniuerſalis. Et quemadmodum ea dicebatur Virtus perfecta, ex qua prodibat ſummum bonum, ita hoc eſt Vitium perfectum, omniq; ex parte abſolutum, ex quo prodit ſummum malum, & miſeria hominis. Secundò eſt multiplex ſecundum propriam formam, quatenus virtus omnis moralis in medio duorum Vitiorum eſt poſita, & cum virtutes morales ſint undecim, Vitia erũt vigintiduo. Ter-*Quartum.*tiò eſt infinitum, vel ſecundum magis & minus, vel quia infiniti ſunt modi, per quos à medio recedere valemus. Conſidero quartò, poſſe in dubium verti, num dari queat Vitium totum, includens vitia omnia, ut datur Virtus perfecta, includens omnem virtutem? Apparet enim id dari non poſſe, quia nonnulla vitia ſunt oppoſita, & ſimul ſeruari nequeunt, cum ſint duo extrema, maximè pugnãtia, vt prodigalitas & Auaritia; hinc dicitur Vitium, ne dum virtutem, verùm etiam ſeipſum perdere. Reſpondeo, non poſſe dari Vitium vniuerſale, & perfectum ſecundum formam, adeò vt includat propriam formam omnium vitiorum; dari tamen poſſe ſecundum facultatem, & eminentiam, quatenus ex parte *Quintum.* ſelectionis ea in omni perturbatione eſt deprauata; ex parte verò Virtutis, dari poteſt receſſus in eodem, à quouis medio in quo collocata eſt Virtus. Conſidero quintò, Virtutem vnam non perdere, ſed perficere alteram; Vitium verò nedum labefactare virtutem ſed etiam vitium, adeò ut ſe quoq; perdere dicatur; & id accidit non quatenus Vitium eſt, ſed quatenus tale uitium, nimirùm in exceſſu uel *Sextum.* defectu collocatum; quatenus enim uitia ſunt, non inuicem pugnant, ſed in unũ commune genus rediguntur. Sexto loco conſidero, in dubium uerti poſſe, num Vitium morale, quod propriè Vitium dicitur, ſit deterius Vitio rationali, qualis eſt Inſipientia oppoſita Sapientiæ, Inſcitia oppoſita Scientiæ, Imprudentia, Amẽtia oppoſita Intelligentiæ, & Inertia? Vitium rationis, & Mentis uidetur deterius, quia peruertit facultatem præſtantiorem, euertit habitum ſublimiorem, & eſt origo noſtræ deprauationis. Ex aduerſo Vitium morale uidetur deterius; quia per illud abſolutè dicimur mali, non autem per Vitium Mentis; ob illud punimur, non autem ob uitia Mentis; per illud reddimur infames, & indigni honore, non per uitia Mentis. Variæ magniq; momenti rationes pro utrâque parte afferri poſſent, pro quarum breui ſolutione, dico, eſſe deterius contingere dupliciter, uel tanquam originem, longè & eminenter, uel ſecundum propriam

formam,

formam,& proximè. Vitia Mentis modo primo deteriora ſunt, nam deprauata ratio eſt origo deprauationis morum, at Vitia morum proximè, & ſecundum propriam formam ſunt deteriora, quia euertunt id, quod humanæ conditioni magis proprium, magiſq; neceſſarium eſt, & id ex quo pendet vſus rectus cunctorum humanorum bonorum. Vertitur etiam controuerſia inter Vitium morale,& Feritatem oppoſitam Virtuti Heroicæ, quid eorum ſit deterius? Quam in Ciuili ſcientia, loquens de Heroè exactè diſcuſſi, & diſſolui.
Septimò conſidero in dubium uerti poſſe, cum Regula ab Ariſtotele proferatur, in primo de cœlo & alibi, Vni unum ſolum eſſe contrarium, quomodo de uitijs hoc non ſeruetur, cum de eis dicamus, uni uirtuti mediæ duo opponi uitia, quæ ſunt extrema? Soluens dico, Regulam illam debere intelligi de contrarijs extremis, & dum conſiderantur, ut externa ſunt, non de medijs. Virtus autem Moralis conſiderari poteſt, & tanquàm media, ex parte latitudinis perturbationis, ac ita ei duo extrema opponuntur,& tanquam extrema, quod ei competit, dum cõſideratur, ut uirtus,& tunc illa extrema ueniunt in unum, & ambo nomine uitij denotantur. Sic uirtus cùm in medio, tùm in extremo, & ſummo eſt collocata, ut in 3. Nicomachiorum docuit Philoſophus. Octauò conſidero iure optimo Virtutem moralem in medio uitiorum eſſe collocatam, non autem Virtutem rationis: hæc enim quo eſt ſublimior & intenſior, eo eſt præſtantior. Ratio varietatis eſt, quia Virtutes morales reſident in perturbationibus, quę non toto genere prauæ ſunt, ſed ſolùm extrema earum. Mediocritas autem proba eſt. At Virtutes rationis non reſident in perturbationibus, & oppoſitum earum toto genere prauum eſt, veluti eſt ignorantia, ideò abſolutè ſcientia ignorantiæ opponitur. Nonò conſidero, quòd cum ex vitio prodeat miſeria hominis,& ſummum malum, dubium eſt, quomodo id ei competat, num ita ut ipſum met Vitium ſit ſummum malum, uel potiùs aliud, quod vitium ſequatur? Stoici aiunt ipſum met Vitium, eſſe malum ſummum, quod & Academici affirmare videntur. Ex ſententia autem Ariſto. ſecùs ſe habet, nam in primo Nicomachiorum ait improbum à probo, ſiue felicem à non felici in ſomno non diſtingui, ideò ait ſummum bonum, & ſummum malum non in habitu, ſed in eius uſu, hoc eſt, in actione eſſe collocatum. Soluentes autem dicere debemus, ſummum malum poſſe dupliciter conſiderari, vel pro origine fundamento, & conſtanti aliquo, vel pro eius poſtrema abſolutione, & perfectione. Prima conſideratione ſummum malum eſt collocatum in Vitio. Altera verò in actione ex vitio prodeunte. Perfectio enim collocata eſt in facultate, vt in principio; in habitu, vt in medio; in actione prodeuntę ex habitu, vt in fine. Hæc reſolutio pendet ex reſolutione quæſtionis de ſummo bono, in quo ſit collocatum. Decimò conſidero, Vitio iure optimo tribui, quòd manu vna coronam gerat, altera gladium, nam qui Vitium ſuperat Corona Gloriæ honeſtatur, qui uerò ſuccumbit Vitio, Gladio vt infamis necatur. Nitamur itaq; vitia pro facultate necare, ne nos necemur ab eis: & nitamur id facere in principio, ſeruantes ſententiam illam, dum

Stoici. *Ariſ.* *Sol.* 7. 8. 9. 10.

paruus eſt hoſtis, explode illum, ne maior redditus,
explodaris ab illo, ita ſeruabimus
ſaluberrimam illam regulam,

Vitijs in principio, obſiſtendū eſt.

Principijs obſta,ſerò medicina paratur
Dum mala per longas inualuere moras.

Nam animo id meditari accuratè debemus, quod plùs obeſt Scelus vnum, quàm proſint opera bona multa, veluti gutta vna atramẽti fœdat veſtẽ albam magnam. Ratio eſt, quia Virtutes in more poſitæ iunctæ ſunt, & qui vnam euertit, peruertit omnes. Inſuper regula eſt, quòd pro conſtruendo aliquo, requiruntur omnia; pro deſtruendo autem, ſatis eſt vnum, adeò vt pro euertendo viro probo, ſcelus vnum ſit ſatis. Conſidero vndecimò, quòd dum Vitium latè vſurpatur; vt opponitur Virtuti ſumptæ pro primo operandi principio, rectè enunciare valemus ſolum Deum ſolutum eſſe à Vitio, ſupraq; vitium collocatum; cætera autem omnia cum vitio eſſe iuncta, & eo magis, quo longius à Deo recedunt. Ratio eſt, quia Deus eſt id omne, quod eſt; cętera autem cum ab eo recedant, recedendo ab eo, quod eſt, labuntur in non eſſe, & nectuntur cum potentia, & priuatione boni, quod malum eſt, & vitium. Hinc etiam vniuersè dicere valemus, Vitium omne eſſe receſſum ab eo quod eſt, & mixtionem cum non ente, Similiter conditio Vitij eſt vorare, & euertere, nam euertit Legem, Rectum, & id quod eſt. Dum vitium fuerit paruum eſt mite, & manſuetum, at dum creuerit, euadit voraciſſima Fera, Vitium euertit Naturæ ordinem, quia per illud inferiora ſuperioribus denominantur, nimirùm Senſus rationi & Mẽti, & ob id iudicari debet diſpoſitio contra naturam.

Vndecimũ quod conſideratur. Solus Deꝰ à vitio ſolutus. Vitiũ eſt receſſus ab eo, quod ẽ. Vitium euertit ordinẽ naturę.

OMNE, OMNIA, VNIVERSVM, TOTVM, ET PERFECTVM.

DISTINCTIONES.

Omne.

HAE voces apprimè ſunt iunctæ & affines, ideò ſimul ſunt explicandæ. De perfecto tamen etiam ſeorsùm agam, non me latet nonnullas earum frequenter confundi, & vnam pro altera vſurpari, tenemur tamen earum proprietates diſtinctè cognoſcere: de his agit Ariſto. in quinto Metap. 21. & 31. nec non in prooemio primi de cęlo, à quo non recedens, dico, Omne conuenire Quanto prædito principio medio & fine, adeò tamen ut uaria partium eius poſitio, non conſtituat diſtinctionem, ut omnis aqua, omnis terra, & dicitur omnis, quia denotat multitudinem partium, tamquam indiuiduorum, in unum redactam. Dum uerò ea indiuidua & partes conſiderantur, ut numero ſeiunctæ, tunc dicimus omnia, dummodo ſint plura duobus, ut legitur in prooemio de Cœlo. Totum ſimiliter dicitur de Quanto, cui principium competat, medium

&

& finis,& ſit prædìtum partibus,quarum uaria poſitio & ordo uarietatem eius conſtituat, ut tota domus, tota Planta. Dum uerò Quanto competit utrumq́; , nimirùm ut per poſitionē uariam partium partim ſeruetur idem,partim uarietur;ut ſeruatur idem dicitur Omne, ut uariatur dicitur Totum. Dat exempla Ariſtoteles de ueſte,& figurata cera, nam uariatur figura,ſeruatur autem natura & eſſentia panni, & ceræ. Sic Omnia de diſcretis, Totum uerò potiùs de continuo dicitur, uel ſaltem de diſcretis in unum redactis, quorum uaria poſitio uarietatem conſtituat, vt exercitus dicitur totus,& Ciuitas tota. Vniuerſum dicitur & de Omni,& de Toto,ut omnis aqua,& uniuerſa aqua, totus exercitus,& uniuerſus exercitus. Mundus rectè dicitur totus, & uniuerſus, hoc eſt omnia in unum uerſa, non autem rectè dicitur omnis, quoniam poſitio uaria partium eius uarietatem conſtituit. Vniuerſum, & Totum, quadruplex eſt; uel abſolutè,ut Mundus;uel genere, ut Vniuerſum, ſiue totum genus ſubſtantiæ; uel ſpecie,ut tota humana ſpecies;uel numero, ut tota ſiue uniuerſa Bononia. Dum de homine dicimus Omnis Homo, denotantur ſinguli homines in unam ſpeciem redacti;dum uerò dicimus Omnes Homines, denotantur ſinguli,ut multitudine prædìti,& numero ſeiuncti. Totum per relationem opponitur partibus,per priuationem uerò mutilato. Diuiditur Totum,quia uel uſurpatur per negationem partium,ut de indiuiſibili dicimus totum tangere totum,& quod ubi eſt,totum eſt. Vel accipitur ſecundum propriam formam,& relationem ad partes. Et quia totum debet eſſe aliquod unum, & natura modo aliquo una,principio,medio,& fine prędita;ea uel eſt unum in partibus,ut Genus unum in ſuis ſpeciebus;uel unum præditum partibus, ut anima prædita uarijs potentijs,& Genus uarijs differentijs;uel unum conſurgens ex partibus.

Totum.

Vniuerſū

Vniuerſū & Totum quadruplex.

Totū, cui opponitur?

Totum duplex.

Et hoc eſt quincuplex;uel enim conſurgit ex partibus conſimilibus, ut digitus ex carne oſſibus & neruis; uel ex partibus diſſimilibus,ut animal ex ſuis membris;uel ex partibus quantitatis, ut totum ex duabus medietatibus, & quattuor quartis,& unumquodq́; horum dicitur totum & integrum, conſtans ex partibus integrantibus; uel conſtat ex partibus eſſentiam conſtituentibus, nimirùm ex materia, & forma, & dicitur totum eſſentiale; uel conſtat & partibus ſolo ordine iunctis, ut Mundus,& Exercitus,& dicitur totum, & uniuerſum ordinatum. Perfectum autem dicitur de Omnibus,Toto, & Vniuerſo,

Perfectū.

DEFINITIONES.

Omne. OMNE eſt quantum diſcretum, redactum in unum, principio medio & fine præditum, ex cuius uaria partium poſitione, uarietas nulla prodit. *Omnia.* Omnia eſt quantum diſcretum, principio, medio, & fine præditum, conſtans ex numero ſeiunctis, pluribus quàm duobus, ex quorum diſtincta poſitione uarietas non conſurgit. *Totum.* Totum eſt quantum modo aliquo iunctum, principio, medio, & fine præditum, ex cuius partium uaria poſitione, conſurgit uarietas. Inſuper definitur Totum in 5. Met. 31. quòd ſit id, cuius nulla pars abeſt, ex quibus natura totius conſurgere apta eſt. Inſuper Totum eſt id, quod eſt maius ſingulis partibus ſeorsùm conſideratis, æquale autem eis ſimul ſumptis. *Vniuerſũ.* Vniuerſum eſt quantum Principio, medio, & fine præditum, cui nulla pars deeſt, ex quibus natura eius conſtare apta eſt, nam Vniuerſum dicitur & de Toto, & de Omni. *Pars.* Pars eſt portio totius, quæ unà cum alijs ſibi reſpondentibus eſt apta totum conſtituere. Inſuper Pars eſt portio totius, minor toto, quæ ad totum relata, dicitur materia eius. Ab Ariſt. in 5. Met. definitur, quòd ſit ea, in quam diuiditur quantum quodcunque & dicitur pars quantitatis. Inſuper Partes generis ſunt illæ, in quas genus diuiditur, ueluti ſunt ſpecies. Præterea partes rationis ſiue eſſentiæ ſunt illæ, quæ ſumuntur in ratione rei patefaciente quid res illa ſit.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur. An Totũ ſit idem cũ ſuis partibus. CONSIDERO primò, non leuem eſſe difficultatem, An Totum ſit idem cum ſuis partibus? de qua loquitur Plato in Theæteto; Ariſto. in 1. Phy. cont. 17. Metaph. cap. poſtremo, 8. Metaph. cap. 6. 13. Metaph. cap. 7. & cum res ſit dubia à varijs varia dicuntur. Nam quòd Totum diſtinguatur à partibus ſeorsùm ſumptis, conſpicuum eſt, & conſentiunt omnes. Dubitatio eſt, An ſit idem cum partibus ſimul iunctis? *Simpl.* Simpl. in 1. Phyſi. inquit eſſe idem, nam quæ ſunt diſtincta, poſſunt ſeiungi; partes omnes iunctæ, non ſecernuntur à toto; nec vice verſa. *Philop.* Philop. exponens 17. cont. 1. Phyſi. inquit eſſe idem per conſtitutionem & modum cauſæ; diſtingui ſecundum formam, quæ conſurgit ex conſpiratione partium, vt harmonia, ex conſpiratione variorum ſonorum. *D. Th. Scotus.* D. Tho. & Scotus hac de re diſſentiunt. Dubitatio in hoc eſt poſita, num ex connexione partium conſurgat id totum, quod forma totius nuncupatur, diſtincta à propria eſſentia partium, etiam ſimul iunctarum? *An detur Forma totius? Forma totius.* Hoc multi negant, at minus rectè profectò, conſpicuè enim Ariſto. in 7. Metaph. cont. vltimo inquit, Syllaba non eſt elementa nec, B A, idem quod B. & A. nec caro, ignis, & Terra, Eſt igitur aliquid ſyllaba non ſolùm elementa, uocalis, & conſonans, ſed aliud aliquid alterum &c. Et in quinto Metaph. cont. 19. legitur, Subſtantia cuiuslibet eſt quod ſemel, ut ipſorum ſex non quæ bis ter ſunt, ſed quod ſemel, ſex enim ſemel ſunt ſex, hanc formã totius, ex partium connexione conſurgentem indicauit Philoſophus in primo de Cęlo, inquiens ſphæram denotare formam, hanc uerò ſphæram, for-

mam cum materia,& in 2.Phy.explicans formam dixit,totum, compoſitio,& ſpecies;Similiter Auic.in 3.tractatu ſuæ Metaph.inquit, decem non ſunt nouē & unum,nec quinque & quinq;. Colligamus itaq;, Totum denotare formam illam,quæ dicitur forma totius.. Hæc forma,vt in 7.Phy. dixit Simpl. in indiuiſibili eſt poſita, cum conſurgat ex conſpiratione omnium partium, & reſulgeat in appoſitione poſtremæ partis.Et dum quæritur, An totum ſit idem cum ſuis partibus ſimul ſumptis? Reſpondendum,quòd vel per ſumptas ſimul denotamus id,quod ex ea connexione conſurgit, & ſic eſt idem: at ſi præſcindimus conſurgens, & partes ſine conſurgente conſideramus, ſic ſunt idem per modum cauſæ,& integrationis, non ſecundum formam abſolutè, quæ conſurgit, ex connexione partium; Ac ita explicatur ſententia Ariſtotelis in ſecundo de Anima cont. 10.dicentis, Animal eſſe corpus & animam,& oculum eſſe pupillam & facultatem videndi,hæc enim intelligi debent per modum cauſæ & integrationis.Sic etiam vera redditur ſent.Auer.prolata in 7.Met.35.& 39.& in 4.Phy.49.quòd totum ſit prius parte prioritate formæ, denotando formam totius,partes verò priores toto prioritate materię & originis.Ex quo conſtat etiā, quomodo Totum denotet perfectionem,& formam,pars verò diminutionem, & materiam.

Auic. *Ariſt.* *Auer.*

Alterum quod conſideratur.

Conſidero ſecundò fuiſſe ſententiam Heſiodi relatam à Plat.in 3. de Legibus,nonnunquam dimidium eſſe plus toto,inquit Plato id quod rectiſſimè dictum fuit ab Heſiodo, Dimidium nonnunquam eſſe plus toto, ignorârunt nonnulli,id enim accidit,dum totum apprehendere malum eſt,dimidium verò moderatè ſe habet,nam moderatū immoderato plus eſt, vt liberalitas prodigalitate,& Temperantia Intemperantia.Et quotieſcunq; totum apprehendere malum eſt,partem verò bonum, de illis dicere valemus, partem eſſe maiorem toto.At hæc ſunt uera ex accidenti,nam ſecundum ſe,& cum reduplicatione,ſemper totum eſt maius ſua parte.Ex his itaq; colligere valemus, totum eſſe idem & diſtinctum à partibus;eſſe maius & minus;eſſe prius & poſterius.

Tertium.

Conſidero tertiò,partem quantitatis eſſe multiplicem, quædam enim nullam habet rationem ad totum,vt diameter quadrati ad Latus eius; quædam verò rationē includit,& in numeris,ob reſolutionem in vnitates,ſemper rationem ſeruat,in Geometricis autem nō ſemper. Dum pars rationem includit,id accidit quinq; modis. Vel enim multoties ſumpta reddit præcisè totum,& dicitur pars aliquota,menſurans totum. Vel non precisè,ſed redundat portio aliquota minoris, ut quatuor ad quatuordecim,& dicitur ratio tripla ſexquialtera. Vel redundat portio non aliquota, ut quindecim ad quatuor, & dicitur ratio ſuperpartiens tres quartas. Vel totum ſemel continet partem, & redundat portio aliquota ut octo ſe habet ad ſex,& dicitur ratio ſex quitertia. Vel redundat portio non aliquota,ut nouem ſe habent ad ſeptem,& dicitur ratio ſuperpartiens duas ſeptimas.Hinc prodeunt quinque genera rationum,quæ ſunt,Multiplex, Superparticularis, Superpartiens, Multiplex ſuperparticularis,& Multiplex ſuperpartiens.

Quinq; proportiones.

Quartum.

Conſidero quartò,ex ſententia Ariſt. in quinto Met. 30. propriè partem dici illam, quæ totum menſurat; & dicitur aliquota, quoniam aliquoties ſumpta præcisè conſtituit totum:cæteras uerò minus propriè dici partes. Ideò ait duo,trium modo aliquo dici partem,modo alio non. Hinc colligo Infinito non propriè competere partes,niſi infinitas,nec propriè eſſe totum, cum ei nō competant partes,quæ aliquoties ſumptæ illud conſtituant. Sic itaq; de Infinito dicere ualemus, quod cum ei competant partes infinitæ, caret partibus.

Infinitum nō propriè totum.

Quintum.

Conſidero quintò, Genus relatum ad ſpeciem poſſe dici & totum & partem, vt in quinto Metaphyſicæ cont. 30.ait Philoſophus,nam genus eſt totum pote

Genus totū & pars.

ſtate, quatenus poteſtate multa includit, & continet: qua ratione etiam eſt confuſum, & nobis notius, & ſpecięs eſt pars eius. Species verò eſt totum actus, cuius genus eſt pars, nam conſtat ex genere & differentia, & eſt confuſum actu, ac ita diſtincta ratione, cùm genus, tùm ſpecies dici poſſunt confuſa, & nobis notiora, & dilui poſſunt variæ apparentes controuerſiæ in Ariſt.

PERFECTVM DISTINCTIONES.

Perfectū duplex.
Perfectū participatione quadruplex.

PERFECTVM latius eſt quàm Omne, Omnia, Totum, & Vniuerſum diuiſim ſumpta, nam dicitur de illis omnibus. Perfectum eſt duplex, vel per eſſentiam, vel per participationem. Perfectum per propriam eſſentiam minus rectè dicit̃ perfectū, ſed rectiùs dicitur ipſamet perfectione; & huiuſmodi eſt ſolus Deus. Præterea Perfectum per participationem eſt quadruplex, vel genere ab vno, vel genere vniuoco, vel ſpecie, vel numero, vt elicitur ex 5. Phyſi. 42. Genere ab vno, vt inter corpora Mundus, inter Simplicia Cælum, inter prædicamenta Subſtantiā inter Scientias humanas Metaphyſica. Genere vniuoco vt inter primas qualitates Calor, inter colores Albedo, inter Animalia Homo. Specie vt cuncta indiuidua alicuius ſpecies poſſunt dici perfecta, dum includunt attinentia ad eam ſpeciem.

Numero perfectum duplex.
Perfectio corporis.

Numero perfectum eſt duplex, vel in attinentibus ad Eſſe & ad Naturā; & tunc vnumquodq; dicitur perfectum, dum valet ſimile generare, vt dicitur in 4. Meteorum, vel in attinentibus ad bene eſſe, & tunc dicitur perfectum, dū fuerit adeptum eam ſummam perfectionem, quam eſt natum aſſequi, vt vt homo felix, & equus optimè ad curſum & ſua officia paratus. Inſuper diuiditur Perfectio in perfectionem corporis, & Animi. Perfectio corporis, vel eſt perfectio corporis vt corpus eſt, vel vt tale corpus: ſi conſideratur vt corpus, ſingulā corpora perfecta ſunt, cum ſint prædita longitudine, latitudine, & profunditate; dum verò conſideratur vt tale corpus, ſic ſolùm Mundus totus eſt abſolutè perfectus, cùm omnia includat, nōn deſinat in aliud corpus, & nullum deſerat extra ſe, hinc ſolus abſolutè dicitur Vniuerſum, vt in procœmio libri de Cęlo docet Ariſto. cætera autem corpora, vt includunt conditionem partis, ita includunt conditionem imperfecti. Altera ex parte Perfectio Animi, vel refertur ad eſſe, vel ad bene eſſe. Quod pertinet ad eſſe, à Deo & natura recipimus: quod pertinet ad bene eſſe, ſtudio, & aſſuetudine acquirimus.

Perfectio Animi.

Hac diſtinctione etiam valemus vti loquendo de corpore, nam valet eſſe perfectum vel in attinentibus ad eſſe, vel ad bene eſſe. Quod bene eſſe conſideratur in quantitate, qualitate & diſpoſitionibus eius. Præterea diuiditur ab Ariſt. in 2. de Anima ea perfectio, quæ actus eſt, & entelechia dicitur, in actum primum, qui forma eſt, & actum, ſiue perfectionem ſecundam, quę eſt operatio prodiens ex prima perfectione. Demùm diuiditur perfectio in internam & externam; Interna prodit ex cauſis internis, quæ ſunt materia & forma: externa verò ex externis, quæ ſunt efficiens, & finis, & ex accidentibus.

ANNOTATIONES.

VT multiplex eſt Perfectio, ita multæ circunferuntur, & tradi poſſunt definitiones eius; quæ uel competunt omnibus, uel nonnullis tantùm, Ariſt. in 1. de Cęlo cont. 12. inquit, Perfectum eſſe id, cui nil poteſt addi. Et ex procemio eius libri elicitur, Perfectum eſſe id, cui competit Principium, medium, & finis. Inſuper in primo Nicomachiorum cap. 7. Perfectum dicitur id, quod ex ſe ſatis eſt, & à cæteris ſecretum optabilem vitam reddit, reiq; nullius indigentem. In 4. Meteorum loquens de maturatione inquit, Perfectum id eſt, quod ſibi ſimile ualet procreare. Et in 1. Nicomachiorum cap. 8. Perfectiſſimum dicitur id, quod eſt propter ſe, & non ob aliud. Inſuper in 10. Metaph. cont. 13. Perfectum dicitur id, cui non licet extra ſumere aliquid, & aliquo non eget. In 2. de Cęlo 23. Perfectum dicitur prius imperfecto, extra quod nihil eorum, quæ ipſius ſunt, poſſibile eſt accipere. In quinto autem Metaph. cont. 21. præter cætera inquit Philoſophus Perfectum dici unumquodq;, quando ſecundum ſpeciem propriæ Virtutis nulla defuerit pars eius. Inſuper quod in ſuo genere ab alio non exceditur, ſiue id quod cęteris ſui generis antecellit. Auer. in 7. Phy. cont. 17. ait, Vnumquodq; tunc maximè eſſe perfectum, cum attigerit terminum propriæ Virtutis. In ſeptimo autem Phy. 18. ait, Perfectio eſt finis rei in indiuiſibili collocatus. Prætereà Perfectum dicitur, quod ſua uirtute, cunctiſq; ſuis conditionibus eſt præditum. Inſuper quod excludit omnem poteſtatem, ſuo actui aduerſam. Colligamus. Perfectum intrinſecùs conſideratum eſſe id, cui omnia exactè competunt, quæ uel ut ſit, uel ut bene ſit, requiruntur. Si autem ad externa refertur, Perfectū eſt id, quod alio non eget, uel extra quod nil eorum eſt accipere, quæ ipſius ſunt Ariſt. in 7. Phy. 18. ait, Perfectionem eſſe uirtutem, & unumquodq; tunc eſſe perfectum, dum fuerit adeptum propriam Virtutem.

Ariſt. *Auer.*

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò ſententiam eſſe Auer. in 7. Phy. 18. Perfectionem in indiuiſibili eſſe poſitam, nam indiuiſibiliter cōſurgit ex poſtremæ partis appoſitione. Ideò dicebatur Simpl. in 7 Phy. Perfectionem domus cōſurgere ex oppoſitione ultimæ tegulæ. Hinc uirtus exacta, & perfecta in indiuiſibili eſt poſita, nā perfectio eſt ſummum, & ſupremum aliquid: ipſius autem ſummi nō datur maius, & minus; nam ſi daretur maius, id non fuiſſet ſummum; ſi daretur minus, hoc non eſſet ſummum, & perfectum. Et dum quæritur, An Perfectio recipiat magis & minus? Reſpondendum eſt, Perfectum uſurpari dupliciter, uel pro exacto, uel pro eo in latitudine aliqua collocato, ut etiam dicitur de Virtute, & ſummo bono: in prima ſignificatione non eſt capax intenſionis, & remiſſionis, ſed in ſecunda. nam ut legitur in 2. Phy. cap. de Fortuna, Mens iudicat id, quod eſt propè, perinde ac ſi adeſſet, & ob id etiam non exactè perfectum, iudicat abſolutè perfectum. rectiùs autem dicimus, quòd careat intenſione, & remiſſione, quia dum abſolutè loquimur, id denotamus, quod exactè tale eſt. Conſidero ſecundò, ſingula ſumpta in definitionibus debere intelligi ſecundum ſe, &

Primum quod conſideratur. *Auer.* *Simpl.* *An perfectum recipiat magis & minus.* *Alterum.*

cum

cum reduplicatione, nimirùm vt id tale eſt. Sic Perfectio nil deeſt, nilq́; poteſt addi, videlicet quatenus perfectum eſt, nam alia conſideratione frequenter id poſſet eſſe falſum. *Tertium.* Conſidero tertiò, dubium eſſe, num Perfectio vt in bonis, ita in vitio, & malis locum habeat? nam id videtur abſurdum, cum Perfectio dicatur aliquid ſummum, & optimum? Ex aduerſo frequenter dicimus aliquem eſſe perfectum furem, alium eſſe perfectũ. Tyrannũ, & ſic de cæteris. Soluitur dicendo, Perfectionem reſpondere fini, & per finem conſtitui: finis autem vſurpatur dupliciter, vel propriè, & conditio eius eſt vt ſit vltimum, & optimum, uel per metaphoram, ac ita omne vltimum dicitur finis, vt inquit Ariſt. in quinto Metaphyſicæ 21. adeò vt etiam Mors per metaphoram finis dicatur. Vt itaq; omne vltimum per Metaphoram dicitur finis, ita omne cui ultimum competit per Metaphoram, dicitur perfectum, Veluti fures, Homicidæ, Calumniatores, Mendaces, & ſimiles communi uoce frequenter dicuntur perfecti, & ne dum perfecti, verùm etiam boni, ut boni fures, boni homicidæ, quatenus includunt vltimum, & pertinentia ad exactam eius vitij conſtitutionem: & de his dicere *Paradoxũ* ualemus, quòd quo ſunt deteriores, eo redduntur meliores, & vice uerſa. Per metaphoram itaq;, & non propriè perfectio, dicitur de vitio, & malo, nam dicendo perfectum furem pugnantia proferimus, cum perfectio propriè ex uero fine cõſurgat. *Quartum.* Quartò conſidero, ſententiam eſſe Academicorum, nec non Simplicij in 2. de Anima: 56. Perfectionem in tribus eſſe pòſitam, nimirùm in eſſentia, potentia, & muneris functione: & iure profectò nam eſſentia eſt principium, potentia eſt medium, quæ ſaltem ratione ab eſſentia diſtinguitur, functio proprij muneris eſt finis. *Quintum. Dub.* Conſidero quintò, Perfectũ ab Ari. dici naturâ prius, ueluti in primo de Cęlo 12. in 2. de Cęlo 23. in 8. Phy. 75. & alibi. At uariæ ſe offerũt inſtãtiæ, ueluti de Materia comparata cum Compoſito, de Genere comparato cum Specie, de Elementis comparatis cum Mundo, & cum Mixto, de Partibus, comparatis cũ Toto, & de alijs innumeris, quæ cum ſint origine, & naturâ priora, tamen ſunt imperfectiora. *Sol.* Soluitur, quia Naturâ Prius duplex eſt, uel origine, & generatione, uel inſtituto, & appetitione, ſiue intentione; hoc ſecundum eſt id, quod magis propriè, & abſolutè ab Ariſt. iudicatur naturâ Prius, quod etiam perfectius eſt, alterum rectiùs origine, & generatione, quàm abſolutè naturâ Prius iudicari debet. Hinc Ariſt. in 8. Phy. 58. ſecundo de partibus Animalium cap. 1. 9. Meta. *Inſtantia.* 15. ait generatione poſterius eſſe naturâ prius. Verùm adhuc inſtatur, quia Ariſto. in 2. de cęlo 22. inquit, Prius naturâ in quouis genere eſt unum multis, & ſimplex compoſito, & in cont. 23. patefacit ſe loqui de eo Naturâ Priore, quod *Sol.* eſt perfectius, nam ait perfectum eſſe prius imperfecto. Proptereà pro exacta ſolutione addenda eſt ſecunda diſtinctio, nimirùm quòd de his ſe habet, ut legitur ſe habere in 9. Metaph. de actu, & potentia nam dum conſiderantur in eodem ex potentia ad actum progrediente, potentia, & imperfectius, eſt prius origine, abſolutè autem & in ordine uniuerſi, contra ſe habet. Nam ea quæ ſunt priora, *Sextum An detur plus quàm perfectum* etiam ſunt præſtantiora, & actus abſolutè antecedit. Sexto loco conſidero, in dubium uerti poſſe, num detur pluſquam perfectum. Nam quòd detur, patet in coctione, dicimus enim multa eſſe nimiùm cocta, & pluſquam cocta; coctio autem eſt perfectio. Sic inter tempora numeratur plus quàm perfectum. Ex aduerſo id uidetur abſurdum, quia non datur nimium bonum, & nimius finis; bonum enim quo plus eſt, eo eſt melius, nimium autem, & bonum mutuò ſe deſtruunt. Reſpondeo, propriè loquendo in perfectione non habere locum nimium, quia id nimium deſtruit bonum, & perfectionem: hinc dicitur, Cauè ne quid nimis; & dum dicimus aliquid eſſe nimiùm perfectum, indicamus deſtructionem perfectionis,

fectionis,ut dum dicitur homo mortuus,& caput marmoreum. Inſtantia de nimia coctione ſoluitur,dicendo coctionem eſſe quidem perfectionem,addendo do nimiam indicamus eius perfectionis euerſionem, quæ & per purum, & per nimium euertitur; De tempore pluſquam perfecto,dico tempus perfectum de notare præteritum pluſquam perfectum denotare, quod olim erat præteritum, adeò vt perfectioni aliquid ſit additum,vt amaueram.Hæc autem non pugnant, & aliud eſt dicere nimium perfectum,quod renuitur,& dicere pluſquam perfectum in explicata ſignificatione, quod conceditur. Septimò conſidero, in dubium verti poſſe,An Perficiens ſemper ei dignitate præſtet,quod perficitur, uel ne? Quòd præſtet,patet,alioquin non perficeret. Quòd non præſtet ſemper, oſtenditur de Inſtrumento perficiente opus,de Arte perficiente Naturam,& de famulo perficiente opera domini. Soluitur dubitatio diſtinguendo Perficiens, nam id duplex eſt,vel principale,vel inſtrumentum. Perficiens vt inſtrumentum & ut famulus non præſtat:principale autem conſideratur dupliciter, vel ſecundum ſe, vel ex accidenti:dum conſideratur Perficiens principale quatenus perficit,ſemper præſtat; ex accidenti autem & abſolutè poteſt non præſtare, ut ignis calidus perficit hominem frigidum,eiq; præſtat,ut calidum relatum ad non calidum,non autem pro eſſe abſoluto. Octauò,poteſt in dubium verti,num Fœmina valeat dici imperfecta,cum ſit per naturam læſa,& non poſtrema hominis perfectione prædita, nec valeat ſimile generare, cum ex ſententia Ariſt. careat prolifica genitura & ſolùm proli tribuat materiam? Reſpondeo,mulierem conſiderari poſſe dupliciter,uel ut hominem,uel ut fœminam:dum eam abſolutè cõſideramus vt hominem & conſideramus attinentia ad eſſentiam,ea perfecta eſt, cum prædita ſit anima,ſpeciem hominis conſtituente;Dum verò eam conſideramus,ut fœmina eſt,poteſt dici perfecta & imperfecta,perfecta quidem vt includit requiſita pro fęmina;imperfecta uerò,dum comparatur cum mare, cuius perfectione eſt deſtituta. Nam ut docet Philoſophus in calce decimi Metaph,fœmina comparata cum mare quamuis ſit eiuſdem ſpeciei in attinentibus ad eſſentiam,differt tamen ſpecie per accidentia propria, & per attinentia ad materiam; differentia enim maris & fœminæ non eſt per eſſentiam,nec per accidentia per accidens,ſed per accidentia quædam propria animalis,ex materia pendentia, vt eo loci etiam explicat Auer.

Septimum *Dubitatio* *Sol.* *Octauum. An fœmina imperfecta? Sol.* *Quomas & fœmina ſint eiuſdẽ & diſtincta ſpeciei.*

METEORA.

DISTINCTIONES.

DE Meteorologicis librum conſtruxi, in quo ea ex ſententia Ariſt. in ordinem redegi, & explicaui. propterea modò ſolùm eorum diſtinctiones, & definitiones breuiſſimè referã; prætermiſſis annotationibus, Μετέωρον ſublime denotat; & quoniam halitus qui eorum ſunt principia, apti ſunt ad ſupera tendere;& Meteorologica, ut plurimùm fiunt in ſublimi aëre,ideò cuncta ex duplici halituum genere prodeũtia, Meteorum nomine denotantur. Quorum præcipua capita quatuor ſunt; vel enim poſita ſunt in motu,ut Venti,& Terręmotus; Vel in permutatione halituum in aliud aliquid,ut incenſiones;uel in coniuncto ex permutatione,& motu,

Quatuor præcipua Meteorum capita.

tu,

tu, vt Pluuia, & fulgur; vel in radiorum reflexione, ſiue fractione, vt Iris, & Area.
Duo halituum genera. Halituum, ex quibus Meteora prodeunt, duo ſunt prima capita. Vnus eſt halitus calidus & ſiccus, veluti fumus ex partibus aridioribus Terræ eleuatus. Alter eſt frigidus & humidus, qui tamen halitus magna ex parte inuicem ſunt permixti. Ac inſuper vterq; eorum aliqua varietate eſt præditus; per denſius & rarius; calidius & frigidius, humidius & ſiccius, purius uel impurius. Ex horum, halituum diſtinctione, loco, & ordine, facilè elici poteſt diſtinctio, & ordo Meteorologicorum. Nam cum omnis halitus ſit vel calidus & ſiccus, vel frigidus & humidus. Si fuerit calidus & ſiccus, aut ſuperiora petit, aut in Terræ cauitatibus clauditur: ſi eleuatur ad ſupera, uel aſcendit ad ſupremam aëris regionem, vel ad mediam, vel ſolùm ad inferam. Si ad ſublimem, dum fuerit copioſus, ordinatus cauſaq; cęleſti præditus, à qua ſeruetur, & continenter ſecundum partes reficiatur, *Via Lactea.* gignitur uia Lactea. Si uerò fuerit portio minor, ordine carens, ſatis calida, craſſa, & pinguis, uel ſub ſtella aliqua poſita, cuius radijs eleuetur, uel ſeorsùm; *Cometes.* ita tamen ut ſtellæ alicui iuncta uideatur, gignitur Cometes, hoc eſt, ſtella crinita, uel barba, ſiue cauda prædita. Si uerò halitus nulli ſtellæ appareat iunctus, nec adeò fuerit denſus, & pinguis, & incendatur, tunc ex varia eius conſtitutione, figura, & motu, *Variæ formæ incenſionum.* uariæ prodeunt incenſionum formæ, ueluti columnarum, Pyramidum, Facum, caprarum Saltantiū, Stipularum ardentium, Stellarum labentium, Titionum ardentium, lampadum, lancearum ardentium, & aliorum Similium. At ſi huiuſmodi fumus, in mediam aëris regionem aſcenderit; vel intra nubes clauditur, uel infra ſubſiſtit. Si clauditur, & erumpit, uel prodit incenſus, uel ſine incenſione; ſi incenſus, uel id facit cum ſciſſione, pulſu, & ſtrepitu, & oritur *Tonitruū.* Tonitruum, & Coruſcatio; Si erumpit incenſus, at ſine ſtrepitu, uel ſolùm pro- *Coruſcatio* pè effunditur, & dicitur ſimplex Coruſcatio, ſiue Fulgetrum; vel infera perit, & *Fulgetrū.* per aërem Terræ proximum effunditur, & dicitur Præſter; Si autem erumpit ex *Præſter.* nube ſine incenſione; vel erumpit totus ſimul, ſine pugna cum partibus Nubis, *Procella.* & dicitur Procella; Vel erumpit complicatus cum partibus Nubis, pugnamsq; cū illis, & dicitur Turbo. At ſi ex aduerſo intra Nubem non clauditur, ſed infra ſubſiſtit, cum non adeò fuerit calidus, & leuis; Hic vel eſt copioſus, non facilè aptus *Turbo.* incendi, & à frigore mediæ regionis aëris deorsùm pellitur, cum tamen ſui conditione nitatur tendere ſursùm, Ventos gignit; Vel eſt exiguus, & tunc ſi deorsùm pollitur, & incenditur, gignitur Stella cadens, vel Lampas, alteram accedēs, *Venti.* vel Draco uolans, vel illuminario alia conſimilis, ſiue igneum ſpectrum, nobis *Stella cadens.* proximum. Verùm ſi huiuſmodi halitus in media aëris Regione quieſcat, & *Draco.* per radios Solis, vel Stellarum colores recipiat, uel etiam incendatur, tunc ſi in *Voragines* medio fuerit craſſius, & amplus in ambitu ſubtilior, prodeunt Voragines, Hiatus, Fauces, Foueæ, ignesq; cruenti. Si tertiò huiuſmodi Fumus ſolùm in infimam *Chauma.* aëris regionem eleuetur, æſtiuo tempore gignit Chauma, hoc eſt, fomitem in cenſionis in aëre, inficiens Terram, & Plantas, & deſcendens in mare, conducit pro ſalſedine eius. At ſi ex aduerſo huiuſmodi fumus in Terræ viſceribus ſit incluſus, tunc vel pugnat cum vapore humido, in Terræ cauitatibus incluſo, exitumq; *Terræmotus.* ſibi quærit & inde prodeunt ſpecies Terremotuum, vel mouetur ſub Terra, & miſcetur cum aqua, vel cum vaporibus aqueis, & inde vel proximè, vel per inter- *Thermæ.* media Metalla & foſſilia prodeunt balnea, vel Thermæ, & Aquæ turbidæ & cœnoſæ, cum ſtrepitu ebullientes. Aut demùm non miſcentur cum aqua, vel uaporibus aqueis, ſed uel ſui motus velocitate, vel per antiperiſtaſim, uel ab igne *Ignes tartarei.* ſulfureo præexiſtente incenditur, indeq; prodeunt incenſiones ex uoraginibus Terræ erumpentes, Flammæ Aetnæ, ignes nuncupati Tartarei, Cineres per aë-

rem inſperſi,& ſimilia. Nec ſunt Meteora,ex halitu calido & ſiccoprodeuntiā.
Altera ex parte ſi halitus fuerit excalefactus, fuerit tamen ſui conditione humi-
dus frigidus & aqueus: Vel ſupera petit, uel in Terræ cauitatibus clauditur. Si
petit ſupera. uel eleuatur ad mediam aëris regionem, uel reſidet in infima; ſi ad
mediam regionem eleuatur,uel ſublimiùs extollitur ad partem eius calidiorem,
uel requieſcit in medio,uel infra medium detinetur; ſi reſidet in medio,ibi per
frigus ambiens condenſatus, conſtituit Nubes, ex quibus Pluuiæ, & Imbres gi- *Pluuia.*
gnuntur;Si infra medium detineatur per frigus uertitur primò in Nubem, mox
ſi frigus fuerit vehemens,ea Nubes condenſata congelatur,Niuemq; parit;Si ter *Nix.*
tiò ad ſublimiorem mediæ regionis partem eleuatur, in qua Calor magis uiget,
tunc fiunt ea, quæ ob contrarij caloris ambitum ex uehementi frigore prodeūt.
Nam vel à frigore Nubes celeriter in aquam uertitur, & prodeunt Nimbi, vel *Nimbi.*
ob uehementiorem frigoris actionem,ne dum nubes citò uertitur in aquam,ue-
rùm inſuper guttæ aquæ congelantur,& fit Grando; Si uerò uapor infimam aé- *Grando.*
ris regionem non pertranſit,quoniam ea,ut cæteræ prædita eſt latitudine, ideò
in ea uel magis,uel minus aſcendit;ſi eminentiùs eleuatur, & fuerit copioſus,ac
inſuper roridus, & ferè in guttulas aquæ commutatus,fueritq; Soli oppoſitus,
redditur Soli tanquam ſpeculum, & per radios in eo repercuſſos tricoloratam *Iris.*
Iridem conſtituit,Si uerò fuerit copioſus,minus roridus,& rarior, Soliq; à latere
aſſideat,ex radiorum ſolis receptione conſurgit tanquam alter Sol, in nube ut in
ſpeculo apparens,& ex receptione radiorum Lunæ,tanquam altera Luna.Dum *Alter Sol.*
verò ea Nubes à latere poſita fuerit magis rorida,& inæqualior gignuntur nun-
cupatæ Virgæ,Ferulæ,& ſimilia; Si autem uapor fuerit paruus,nec adeò pluuia- *Virga. Ferula.*
lis,& roridus.ſed craſſior & diſſimilior,ac ſub Sole, uel Luna poſitus, conſurgit
Area ſiue Corona,& eſt tanquam circulus albus, nigrior in extremis partibus, *Area ſiue Corona.*
ambiens tamquam centrum,Solem uel Lunam,uel aliam fulgentem Stellam.At
ſi ex aduerſo uapor non eleuatur ad ſuperam infimæ regionis aëris partem ſed
ſubſideat in ea, uel eſt multus, & copioſus,adeò ut à frigore condenſetur,in plu
uiam autem uerti nequeat, prodit Caligo, ſiue Nebula; Si verò uapor non fuerit *Caligo.*
multus, & propè Terram conſtitutus, à frigore ſuperuenientis noctis refrige-
ratus, uel adeò frigeſcit ut congeletur, & gignitur Pruina tanquam Nix exigua, *Pruina.*
vel diminutiùs frigeſcit & prodit Ros uel eius ſpecies aliqua, ueluti Manna, *Ros. Manna.*
Mel aëreum,& ſimilia. Si demùm uapor non in aërem eleuatur, ſed in Terræ *Mel aëreum.*
cauitatibus includitur,ex eo gignuntur Fontes,Riui,Flumina,& Paludes. Hæc
ſunt præcipua capita Meteorologicorum. *Fontes.*

DEFINITIONES.

METEORVM eſt id, quod ex duplici halituum genere proxi- *Meteorum quid.*
mè prodit, conditione aliqua ſibi propria præditum, per quam
diſtincto nomine,ab eo Elementi,uel halitus denotatur. Vel Me
teorum eſt id,quod uel ex motu,uel ex incenſione,uel ex ab refri
geratione halituum prodir,uel ex repercuſſione,ſiue fractione ra
diorum in eis. Halitus eſt corpus naturale, diminutè mixtum, *Halitus.*
medium inter oppoſita Elementa,& uia per quam Elementa inuicem permutā-
tur,uel ad mixti conſtitutionem tendunt. Exhalatio, quæ fumus & hypocauma *Fumus.*
dicitur,eſt halitus calidus & ſiccus, ſupera ſui leuitate à generante recepta pe-
tens,incenſioni,motuiq; aptiſſimus.Exhalatio uerò;quæ uapor nuncupatur, eſt *Vapor.*
halitus

halitus ſui conditione frigidus & humidus excalefactus tamen à producente &
Suprema ob id aptus per aerem eleuari,apprimè facilis ut frigore denſetur,& congeletur.
Regio Aeris. Suprema aëris Regio eſt illud ſphæræ aëris interuallum,quod à Montibus altiſ
ſimis vſq; ad intimam ſphæræ ignis ſuperficiem extenditur. Media aëris regio,
Media. eſt illud aëris interuallum, quod mediat inter montes ſupremos, & mediocres
Infima. colles. Infima autem regio eſt illud aëris interuallum,quod à Terra vſq; ad me
Meteora diocres colles attollitur.Meteora incenſa ſunt Fumi,ad ſuperam aëris regionem
incenſa. magna ex parte eleuati, Loci calore,cęliq; motu incenſi,ob varietatem diſpoſi-
tionis,Figuræ,Magnitudinis,& motus,uariarum rerum præſeferentes imaginē,
Cometes. & ob id varijs nominibus deſignati. Cometes eſt Fumus ſatis craſſus & pin-
guis,in ſupera aëris regione ardens,vel ſub vera aliqua Stella, vel ſeorsùm poſi-
tus,præſeferens imaginem Stellæ,coma prædita,uel barba, at ſi apparuerit præ-
Via. dita Barba. Pogonia dicitur. Via Lactea aërea,& Meteorologica, eſt halituum
Lactea meteorologica. ſiccorum copia,in ſublimi aëris Regione in Zonam redacta, incenſionis parti-
ceps,ſub Aetherea uia Lactea poſita,ab eaq; ſeruata, quæ per Lumen præſertim
ætherea,& alterius illuſtrantis cauſæ, magnæ & candidæ viæ imaginem nobis
Via Lactea Aetherea. offert. Via Lactea ætherea eſt Zona octauæ ſphæræ, diuidens eam in duo he-
miſphæria,per ſigna Geminorum, & ſaggittarij ob diſperſarum Stellarum vel
apparentium, vel non apparentium copiam & eius partis denſitatem, intenſius
Via Lactea cōgregata ex vtraque. Lumen recipiens,coloremq; album aſpicientibus offerens. Via Lactea congre
gata ex ætherea,& meteorologica,eſt Simulacrum magnæ, & candidæ viæ, ſe-
cans vniuerſum in duo hemiſphæria,tranſiens per Sagittarium, & ſignum Ge-
minorum,ſedem principalem habens in octaua ſphæra, ortum ducens ex mul-
titudine Stellarum,& denſitate eius partis, proximè tamen apparens in ſupera
Meteorologicæ imagines. aëris regione,in halituum copia,per partem ęthercam eleuata & ſeruata. Meteo
ra in aëre diſtincto colore & figura prædita,ut Foueæ,Dracones, Centauri, ar-
mati equites,& ſimilia ſunt ſpectra in halitibus præſertim humidis in aëre appa
rentia,per radios Lucidi corporis formata,Splendore,Magnitudine,Colore,Fi-
gura,& Diſtantia,uaria,facileq; variabilia ob varietatem poſitionis & conditio
Pluuia. nis principiorum,ex quibus pendent. Pluuia eſt aqua ex nube in media aëris
regione,à frigore condenſante genita,in guttas diſtributa, & deſcendens,pro E-
Nimbi. lementorum congruente ęqualitate ſeruanda Plantiſq; nutriendis,& ad frugem
ducendis. Nimbi ſunt Pluuiæ immodicæ à Græcis Lauroteræ dictæ, ex nube
denſa,per frigus celeriter in aquam conuerſa,productæ, & cum impetu deſcen-
Pſecades. dentes,hæ frequenter fiunt tempore æſtiuo & per antiperiſtaſim.Pſecades,quaſi
irrorationes,ſunt pluuiæ,quarum guttæ ſunt raræ,& citò deſinunt, genitæ ex nu
be diſſimili, nō continuata,parumq; fœcunda,hæ frequenter fiunt ſereno Cælo
& fulgente ſole,cum nubes ſit tenuis,& in partes ſeiuncta, non ualens obſiſtere
Nix. radijs ſolis. Nix eſt nubes denſa,in inferiore mediæ regionis aëris parte à frigo
re cōgelata,& per lucidos ſpiritus,cum aqueo humore permixtos,albedine prę-
Grando. dita. Grando autem eſt aqua,in media aëris regione,per ambientis caloris pu-
gnam,à vehementi frigore congelata,in rotundus portiones diuiſa,in Terramq;
Ros. cadens. Ros eſt uapor exiguus,per infimam aëris regionem effuſus, à moderato
noctis frigore in aqueum humorem uerſus. Terram,& Plantas irrorans, propor
Pruina. tione pluuiæ reſpondens. Pruina eſt uapor exiguus,per infimam aëris regionem
effuſus,à vehementi frigore congelatus,& perinde ac exigua Nix, ſuper Terrā
Glacies. & Plantas extenſus. Glacies eſt aqua,à frigore ambientis congelata, conſpiran,
te propria conditione aquæ,ad frigus propenſæ,cum permixtione frigidorum,
& terreſtrium halituum,exactaq; caloris,cum tenui humore extruſione. Anti-
periſtaſis,

periſtaſis,quæ ad Meteorologica pertinet,& à Theodoro Gaza dicitur circum obſiſtendi ratio,ab alijs aduerſus conatus,à nonnullis contrarij circumſtantia, definiri poteſt,quòd ſit contrarij potentioris,circa debilius adſiſtentia, ob quã debilius à potentiore intus pellitur,potentiuſque redditur: Antiperiſtaſis autẽ nedum locum habet in qualitatibus,verùm etiam in motu ſecundum locum, vt patet ex 8.Phy.82.at hæc ad rem non facit. *Antiperiſtaſis.* Manna eſt liquor roridus, & dulcis,in infima aëris regione ante ortum caniculæ genitus, ex vaporibus in quibus humor cum ſicco ſit congruenter mixtus,& à calore moderato coctus,qui mox frigore noctis aliquantulum coagulatus,ante ortum Solis ſupra terram, & folia cadens, primò liquidior eſt, mox redditur durior, & nonnullis quaſi granis præditus. *Manna.* Mel roridum eſt id ipſum,ſed mollius,& ſolùm Lentore quodam præditum. *Mel roridũ* Nebula eſt vapor copioſus,& denſus,infimam aëris regionem obumbrans,qui vel eſt reſiduum præcedentis nubis,vel initium ſequentis: prima propriè eſt Nebula,altera verò Caligo quædam,quæ niſi à Sole diſſoluatur, eſt ſemen futuræ pluuiæ:prima deſcendit per aërem,altera potiùs aſcendit. *Nebula. Caligo.* Flumen eſt Aqua copioſa,per alueum vberrimè,& continenter fluens,ex vno, vel pluribus fontibus per riuulos ortum ducens, influens in flumen aliud, vel demùm in Mare. *Flumen.* Riuus eſt exigua portio aquæ; vel ex cauitate Montis, vel ex fluuio aliquo,aut Natura,aut arte deriuata,continenterq; fluens. *Riuus.* Torrens eſt aqua copioſè fluens,ex Pluuia,& Niuium liquefactione accretionem recipiens, magna ex parte æſtiuo tempore fluere deſinens. *Torrens.* Fons eſt Principium, & tanquam caput Fluuij,ex quo Aqua in viſceribus terræ primò diuiſim genita,mox collecta extrinſecùs fluit,& riuum,vel Flumen generat. *Fons.* Lacus eſt aqua copioſa,& profunda,in latitudinem extenſa,eo loco orta,& perennis,ex qua Riui,& Flumina prodeunt. *Lacus.* Stagnum eſt copia aquæ effuſa, & ſtans, magna ex parte ex Fluuijs collecta,& non perennis,nonnunquam tamen etiam latiùs uſurpatur. *Stagnum.* Palus eſt aquæ copia,parùm profunda,plurimumq; extenſa,magna ex parte non perennis. Dicitur tamen nonnunquam etiam de copioſa, plurimumq; extenſa aqua,prædita riuis,ex qua flumina ortum ducunt, vel inquam influũt, vt ſe habet de celeberrima Palude Mæotide, in quam Tanais Flumen influit. *Palus.*

Mare eſt Elementi aquæ præcipua congregatio intra terminos proprij loci conſtituta,ſalſedine prædita,non extra fluens,ſed in ſeipſam fluxum quendam, & refluxum ſuſcipiens. *Mare.* Salſedo eſt ſapor aquæ maritimæ, ex ſicco Terreo præcalefacto,& cum humore permixto prodiens,vt magna aquæ copia non fluẽs, incolumior à putredine ſeruetur,& pro multorum viuentium ortu, & conſeruatione ſit aptior. *Salſedo.* Fluxus,ac refluxus,eſt motus aquæ Maris,tanquam partis vniuerſi,qui ei ſecundum naturam totius competit,& ortum ducit ex primo motore,& mobili,proximè autem ex Luna,per intermedios halitus, partim extrinſecùs Mare ambientes,partim in eo incluſos,vt pars hæc cum ſuo toto conformetur,ſuamq; perfectionem conſeruet. *Fluxus ac Refluxus.* Aeſtus Maris eſt elatio,& contractio aquarum eius,proximè pendens ex commotione ſpirituum, cum aqua mixtorum,ſequentium,& emulantium pro facultate motum diurnum receptum in Luna,tanquam principium eorum,ob naturalem conſenſionem,quam habent cum eo,initium ſuſcipiens à parte infima aquæ, ut pro facultate in motu cum vniuerſo conformetur. *Aeſtus.* Ventus eſt motus halituum ſiccorum, præcalefactorũ, qui eleuati ex Terra per calorem Terræ inſitum, & radios ſolis, infra mediam aëris Regionem motibus,varijs agitantur. *Ventus.* Procella quæ à Græcis ἐκνεφίας, hóc eſt,ex nube erumpens appellatur,propriè ſumpta eſt Spiritus calidus & ſiccus, aliquantulum denſus,cum nube iunctus,qui à denſiore, & frigida nube deſu- *Procella.*

Aa per

Turbo. per condenſata totus ſimul extruditur,& directè deorsùm tendens ſine incen- ſione,vehementi impetu Terram petit. Turbo græce τυφων eſt ſpiritus calidus & ſiccus non incenſus,cum partibus denſioris nubis complicatus, cum quibus
Præſter. pugnans,in orbem uoluitur,cũque eis iunctus,in Terram ſcendens uaria euel- lit,& ſecum eleuat. Præſter ſiue incenſio eſt ſpiritus calidus,tenuis,& ſiccus,qui totus ſimul ex nube extruſus.ob motus velocitatem,& cauſas alias calefacien- tes incenditur,incenſusq; aërem illuſtrat,& nonnunquam vsq; ad Terram de-
Imber. ſcendit. Imber eſt aqua,citiſſimè,& tota ſimul ex nube genita;, magno impetu
Terræmot⁹ in Terram cadens,citoq; deſinens. Terræmotus eſt concuſſio partium terræ, à
Tonitruũ. ſpiritu calido & ſicco.in anguſtis Terræ cauitatibus incluſo, exitumq; ſui con- ditione quærente. Tonitruum eſt ſonus in Nube productus , à ſpiritu calido & ſicco,à nube,quæ in ſupera parte incipit condenſari,expulſo,impetumq; facien
Coruſcatio te in partes Nubis; quæ ei obſiſtunt,easq; frangente. Coruſcatio eſt fulgor,repẽ- tè in media aëris regione apparens,& deſinens,prodiens ex ſpiritu calido & ſic co incenſo,non multo,& ſparſo,ex nube.à qua repellitur,excunte. Fulmen eſt
Fulmen. ſpiritus igneus,tenuis,copioſus,ſimulq; iunctus,eximia violentia à nube expul-
Halo. ſus , celerrimeq; Terram petens. Halo,ſiue Area,eſt corona apparens in Nube denſa,conſimili minutarum.partium,ſub aliquo ſplendido Sydere, in qua non
Iris. figura Syderis,ſed color conſimilis appareat,in medio tamen clarior , in ambi- tu nigrior,præſertim tamen apparet ſub Luna . Iris eſt tricolor Arcus ex refle- xione vel prima, vel ſecunda radiorum Solis,aut Lunæ,ab oppoſita nube ad no
Virga. ſtros oculos conſurgens nõ maior ſemicirculo,ſed cò minor illo, quo ab Aſtro magis ſupra horizontem eleuatus producitur. Virga meteorologica eſt appari- tio variorum colorum,conſimilium coloribus Iridis,in nube inæquali, denſa , & per particulas plurimas ferè in aquam commutata,conſurgens ex refractio- ne radiorum Solis in ea,tanquam in Speculo à latere Solis in mediocri diſtan- tia collocato. Parelium eſt imago Solis,& tanquam alter Sol, apparens in nube
Parelium rara,& conſimili,à latere Solis poſita,conſurgens ex repercuſſionis Lucidi So-
Metallũ. lis in ea,tanquam in Speculo mediocriter diſtante:poteſt etiam id ipſum appa- rere de Luna,raròtamen . Metallum eſt corpus mixtum, conſimile, quod ex Terra eruitur,aptum liqueſcere,& duci,ex halitu ſecundum imperium humi- do genitum,ope caloris miſcentis,& coquentis,frigorisq; congelantis. Foſſile
Foſſile. eſt corpus mixtum,conſimile, quod ex Terra eruitur, ex halitu ſicco ter- reo dominante genitum , beneficio caloris contemperantis, & co- quentis: Foſſilium tria ſtatuuntur genera,nimirùm Terra ve- luti Sania & Lemnia;ſuccus concretus,vt bitumen; Lapis
Minera. ueluti Herculeus. Minera, Fodina,ſiue Vena me- tallorum,eſt Terræ Sinus , congruenter Cęlo ſubiectus,à quo cum diſtincta menſura facultatem recipit,per congruentia inſtrumenta halitus primò genitos in metallum commutandi. Pertinen- tia ad diſtinctam horum explicatio- nem legantur in libro Meteorum, quem conſtruxi.

NVME-

NVMERVS.

DISTINCTIONES.

PROCLVS in Timæum quadruplicem ponit numerum, nimirùm Diuinum, Eſſentialem, Rationalem, & Naturalem: at prætermittit numerum Mathematicum & Imaginum. Inſuper numerus Diuinus rectiùs dicitur caput numerorum; propterea cum Academicis putarem eſſe dicendum, quinq; dari gradus numerorum. Datur enim numerus Idealis, qui etiam Originalis, & Eſſentialis dicitur: Ideæ enim ſunt eſſentiæ rerum, cuius numeri Deus eſt caput, qui eſt ipſum Vnum. Alter eſt numerus Rationalis, ad animi rationes attinens. Tertius Seminarius, pertinens ad naturam, quæ vis ſeminaria dicitur. Quartus eſt numerus Vmbrarum, ſiue Imaginum, in materia refulgentium. Quintus eſt numerus Mathematicus, qui dicitur diſcreta quantitas; Ariſto. tamen horum graduum nonnullos negligit. Ex ſententia Pythagoræ, Platonis, & Ariſt. diuiditur numerus in numerantem & numeratum vt patet ex 4. Phy. 102. à quibus non recedens, ſed exactiùs diſtinctionem explicans dico, Numerum eſſe triplicem, vel ſolùm numerantem, vel ſolùm numeratum, vel numerantem, & numeratum. Numerus dicitur numerans duplici modo. Primo, quia eſt id, quo anima res numerat, & huiuſmodi eſt numerus Mathematicus, ex vnitatibus conſtans. Secundo, quia eſt cauſa rerum, ab ea definita menſura productarũ, quo ſecundo modo Deus eſt numerus ſolùm numerans, Cęlum numerans & numeratus, mortalia ſolùm ſunt numeri numerati a Cęlo. Cùm numerus dicatur numerans duplici modo, primus modus eſt per ſignum, alter per cauſam, de quo ſecundo numerandi modo, loquitur Ariſt. in calce 4. de Gener. animalium, inquiens numero motuum Cęli, & virium eius, numerari ortus, & interitus rerum: & id ipſum affirmat in 4. de Gener Animalium cap. poſtremo, necnon 17. partic. prob. vlt. & de eodem legitur, Deum cuncta certis numeris, & menſuris procreare. Inſuper numerus, modo primo, hoc eſt, vt ſignum numerãs, qui eſt numerus Mathematicus, diuiditur in Digitum, Articulum, & Compoſitum. Numerus digitus non excedit nouem. Articulus eſt denarius, vel vnus, vel plures, vt, 10. 20. & ſic de reliquis. Compoſitus includit vtrumq;, vt 15. 24. & ſimiles. Inſuper idem numerus Mathematicus diuiditur in Linealem, Superficialem, & Solidum. Linealis ille dicitur, qui ſola vnitate menſuratur, vt 3. Planus eſt, qui numeratur numero, vt quaternarius binario, & qui numeratur numero in ſeipſum multiplicato dicitur circularis, vt nouem, quia ter tria nouem reddunt. Qui verò conſurgit ex radice bis in ſeipſam multiplicata, dicitur numerus Solidus, & quadratus, vt ter tria, ter, viginti ſeptem. Inſuper diuiditur numerus in primum, & non primum. Numerus abſolutè primus binarius eſt, nam vnitas non eſt numerus, ſed principium.

Proclus. *Quinque gradus numerorum.* *Pythagoras.* *Triplex numerus.* *Numerus numerans duplex.* *Numerus Mathematicus.* *Digitus.* *Articul.* *Compoſitus.* *Numerus Linealis, Superficialis, Solid.* *Numerus Primus.* *Non Primus.*

DEFINITIONES.

Ariſ. Definitio numeri numerantis, vt ſigni. Numerus numerat⁹. Numerus numerâns, vt cauſa.

CVM numerus ſit multiplex, nos numerum numerantem tenemur definire, de illo enim præſertim eſt ſermo, & ex eius notitia refulget numerus numeratus. Ariſto. 10. Metap. contextu quarto inquit, Numerum eſſe multitudinem unitatum. Cumulatiùs definiri poteſt, quòd ſit quantitas diſcreta, ex unitatibus conflata, per rationem conſtituta, pro rerum multitudine numeranda. Inſuper quòd ſit quantitas diſcreta, ex unitatibus conſtituta, apta in infinitum creſcere, & in unitates reſolui, formata ratione, pro numerabilium menſura. Ex aduerſo Numerus numeratus eſt rerum multitudo, apta per rationem numero numerante menſurari. Hæc ſunt uera de numero numerato & numerante, ut ſigno, & menſura. At Numerus numerãs, ut cauſa, eſt Principium rerum, quatenus definita quadam uirium menſura, cõgruentem rei Naturam & conditionem conſtituit. Numerus autem per cauſam & principium numeratus, eſt eſſentia propria rerum, quatenus per definitum gradum, & menſuram ſupremæ unitatis, nimirùm diuinæ eſſentiæ eſt particeps.

ANNOTATIONES.

Inuentor numeri. Proclus. Auẽzoar.

CONSIDERO primò pro inuentore rationis numerandi, apud Platonem in Phædro hæc legi. Audiui circa Naucratem Aegypti, priſcorum quendam fuiſſe Deorum, cui dicata eſt auis, quam ibim uocant, Dæmoni autem ipſi nomen Theuth, hunc primum omnium numerum, numeriq; computationem inueniſſe. Inquit Proclus in Timæum, Alteritatem eſſe matrem numerorum, & iure nam ex alteritate prodit numerus. Pater autem, qui numerum parit, humana ratio iudicari debet, nam eius eſt officium computandi & numerandi. Ob eximiam connexionem rationis, & numeri enunciauit Auenzoar Babylonius, eum omnia noſſe, qui nouerit numerare. Quæ ſententia uera eſt. Primò, quia qui numerare nouit, ualet ratione, cuius officium eſt noſcere cauſas rerum. Secundò, quia ille dicitur numerare numeros numeratos, qui noſcit eſſentias rerum, ex primo principio pendentes. Hinc Plato interroganti, cur homo eſt animal ſapientiſſimum. Reſpondit, quia numerare nouit. Cuius ſententiæ Ariſto. quoq; in lib. probl. mentionem facit. Pythagoras autem enunciauit, hominem eſſe prudentiſſimum, quia ſcit numerare.

Plato. Ariſt. Pythag. Alterum, quod conſideratur. Dub. Auer. Sol.

Conſidero ſecundò, quòd cum numeri, & rationis eximia ſit connexio, iure in dubium uertitur, num anima rationali non exiſtente, reperiri poſſit numerus, uel ne? Auer. in 4. Phy. 131. inquit eſſe uumeri non eſt in anima omnibus modis, ſed in anima actu reperiri, quia ab ea formatur numerus numerans ut ſignum; extra animam uerò poteſtate, hoc eſt, ut in re apta numerari. Pro ſolutione animaduertendum primò eſt, quòd numerus uſurpatur dupliciter. Primò, indefinitè pro multitudine, ac ita numerus numeratur inter ſenſibilia communia, & ſub ſenſum cadit. Secundò, pro definita ſpecie numeri, & computandi ratione, & hic numerus ad rationem pertinet. Dum igitur quæritur, an Anima non exiſtẽte, ſeruetur numerus, utendũ eſt diſtinctione cùm ani-

mæ,

mæ,tùm numeri,nam dempta anima ſentiente,demitur numerus pro multitudine ſumptus,non pro ſuo eſſe abſoluto,ſed ut aptus ſub ſenſum cadere; dempto enim uno relatorum,demitur & alterum, vt ad id refertur. At loquendo de veriore numero ad rationem attinente,dicendum, dempta anima rationis compote,numerus numerans vt ſignum,non ſeruatur,quia ex ratione pendet; Numerus autem numerans ut cauſa ſeruatur,quia non pendet ex anima. Similiter numerus numerabilis vt à cauſa ſeruatur, quia non refertur ad eam; Numerus numerabilis vt à ſigno ſeruatur pro ſuo eſſe abſoluto,at non pro relato, hoc eſt,vt aptus per rationem numerari. Conſidero tertiò, frequenter in dubium verti,an numero competat Facultas, & virtus aliqua, vel ne? Hebræi, Academici,Pythagoræi, varias & eximias ei tribuunt virtutes, & rebus varijs numeros varios reſpondere affirmant. Sic vnitas tribuitur Menti; numerus quaternarius Animæ;denarius Mundo:Septenarius Apollini,& Dionyſio, vt ait Proclus in Timæum. Similiter Ariſt. in 1. de Cœlo cont. 2. numero ternario vires & facultatem tribuere videtur,inquiens, Ex numero Sacerdotes vti in Sacrificijs,& id facere ſequentes Naturam: & in 2. de partibus anim. cap. 1. inquit,Naturam ternario numero multa perficere. Theologi in præcibus & ieiunijs numerum ſeruant. Medici id efficiunt in Syrupis,pillulis, diebus decretorijs,& ſimilibus. Ex aduerſo Ariſto. videtur à numero virtutem omnem abijcere,nam quantitas non eſt efficiens. Hinc ait in 13. Metaph. cap. 6. in Mathematico numero vna vnitas non differt ab altera;& lib. 14. cap. 5. inquit, Numerum nullo cauſæ genere eſſe cauſam,res itaq; apprimè dubia eſt. Cuius Solutio ex diſtinctione numeri,& ex modo,quo vnum alterius dici poteſt cauſam, petenda eſt. Nam competere alicui facultatem,contingit tripliciter, vel tamquam cauſæ,vel tamquam ſigno,vel ſecundum propriam formam. Si loquimur de numero numerato,qui eſt eſſentia rerum,ſiue multitudo earum; ei ſecundum propriam formam virtus competit,cum eſſentiæ ſint facultate prædite. Si loquimur de numero numerante tamquam cauſa; hic per modum cauſæ eſt præditus facultate,nam rerum cauſæ ſunt viribus præditæ. Si tertiò loquimur de numerante vt menſura,& ſigno,ille poteſt dupliciter conſiderari,vel ſecundum propriam & abſolutam conditionem, vel analogicè & tamquam ſignum:ſi conſideratur abſolutè,non eſt præditus virtute,quia quantitas nõ agit, & vna vnitas non differt ab altera:at ſi conſideratur analogicè; & tamquam ſignum,ita per modum ſigni,& analogicè eſt præditus virtute. Conſideratur autem tamquam ſignum,dum conſideratur vt denotat aliquid;analogicè verò dũ conſideratur antiqua eius conditio,reſpondens conditioni rerum, qua conſideratione,numus binarius dicitur fœmininus,materiam denotans,numerus impar maſculinus,denotans formam;& præſertim ternarius denotans Principiũ, medium,& finem,Sic nomina quoq;,tanquam ſigna,virtutem includunt,Et nomina apud Græcos, & Hebræos numero computantur, quia vtuntur literis pro Characteribus numerorum. Conſidero quartò, numerum numeratum duplici ratione poſſe dici præditũ facultate;prima eſt,quia huiuſmodi numeri ſunt naturæ,& eſſentiæ rerum,proprijs uiribus præditæ;altera eſt,quia ex rebus varijs, numero præditis,conſurgit ordo,mutua ratio,& conſonantia,quę eſt forma & perfectio. Conſidero quintò,ex dictis elici poſſe,quomodo interrogationibus, & dubitationib. valeamus per numeros reſpondere,nã id licet facere cõſiderãdo numeros tãquã ſigna,& analogicè,ueluti interrogati,Cur Elemẽta ſint quatuor? Dicimus,quia quaternarius eſt plenitudo. Cur materia ſit origo multitudinis? Dicimus,quia eſt binarius,& numerus par. Cur forma ſit fundamentũ cõſimilitudinis

Tertium.

An numero competat Viri'? Ariſ.

Theologi.

Solutio.

Competere facultatem tripliciter.

Quartum.

Quintum.

militudinis ſpecierum? Dicimus,quia eſt numerus impar,nã ex impariũ numerorum connexione ſemper conſurgit eadem figura numeri,nimirùm quadrata & ſic de cæteris. *Sextum.* Conſidero ſextò,ex iam dictis colligi interpretationem eius ſententiæ,quòd Deus gaudet numero impari,& ternario,nam Deo ſummè bono,& actui puriſſimo ea ſunt conſentanea,& grata,quæ bona ſunt, & actum', ſiue formam ſeruant: huiuſmodi eſt conditio imparis numeri,& præſertim ternarij,denotantis principium,medium,& finem. Similiter elicitur interpretatio alterius ſententiæ quæ eſt,Deum certis,& definitis numeris cuncta producere. Academici id referunt ad Ideas,quæ ſunt numeri eſſentiales, quatenus cuncta per proprias parit Ideas: At dimiſſis Ideis,id ſeruatur dicendo, Deum id facere definitis menſuris,tribuendo vnicuiq; id,quod ei congruit, & per diſtinctos gradus, diſtincta procreare. Sic ab eo omnibus tributum eſt eſſe, his clarius, alijs obſcurius; ita quoq; eſſentiæ rerum dicuntur ſimiles numeris, vt legitur in 8.Met.cont.10.quatenus ſunt eſſentiæ in indiuiſibili poſitæ,adeò vt dempta vel addita vnitate,varietur ſpecies. De facultate numerorum varia leguntur apud Proclum in Timæum,apud Philonem,& alios,quæ miſſa facio. *Septimum* Septimo loco conſidero,ex dictis etiam elici facilè poſſe, quomodo vera ſeruari poſſit ſententia Pythagoræorum,& Academicorum,quòd figurę & numeri ſint Principia rerum.Nam ſi conſideramus numeros,qui ab eis eſſentiales dicebantur, nimirùm Ideas:conſpicuum eſt,quomodo ex ſententia ne dum eorum,uerùm etiam Theologorum,principia ſint. Similiter etiam conſtat numeros rationales, & ſeminarios proximiùs principia eſſe: Numeri autem Arithmetici, & Geometricæ figuræ dici poſſunt principia per analogiam,& ſimilitudinem proprietatum,& conditionum,ut pateſeci.

HARMONIA ET
CONSONANTIA.
DISTINCTIONES.

Harmonia HARMONIA, & conſonantia apprimè iunctæ ſunt,harmonia tamen eſt latior,& ad plura extenditur,ſub qua continetur conſonantia,quæ propriè ſolùm ad ſonos pertinet, quamuis per metaphoram ſæpè transferatur ad alia multa. Harmoniæ nomen concordiam,& compoſitionem denotat,ducitur à uerbo αρμοζω, quod eſt congruo, ad apto, & quadro. *Harmonia corporum.* Harmonia latè ſumpta dicitur, & de ea corporũ, affectionum,motuumq; eorum,& de ea Animorum. Harmonia corporum duplex eſt,uel uniuerſi orbis,uel partium eius: Et utraq; attinere poteſt, uel ad ſubſtantiam,uel ad quantitatem,uel ad qualitatem,uel ad relationem. *Animorũ* Harmonia animorum,uel attinet ad eorum naturam, & conditionem, uel ad eorum affectiones,& habitus. Harmonia conſpicuè ſub ſenſum cadens Muſica eſt. *Ariſ.* Hanc diuidit Ariſto. in 8. de R. P. cap. 7. inquiens cum illa probetur à nobis melodiarum diuiſio, quam faciunt quidam Philoſophi, quòd aliæ ſunt morales,aliæ effectiuæ,aliæ abſtractiuæ,ponentes naturam earum,ad ſingula horam propriam.

Proclus. *Ex ſententia Academicorũ.* *Ex ſent. Ariſt.*

propriam. Proclus in Timæum ait, vt quadruplex eſt numerus, ita quadruplex harmonia eſt. Primam dicimus eſſe illam, quæ in Dijs reperitur, ſecundam, quæ in verè entibus, tertiam, quæ in animabus, quartam, quæ in ijs eſſe cernitur, quæ ab alijs harmoniam ſuſcipiunt. Ego ſequens diſtinctiones numerorum, ex Academicorum ſententia dicendum puto, Harmoniam primam eſſe eam Idearum, cui tanquam caput præeſt Deus; a ſecundam rationum attinentium ad Animam; Tertiam ſeminum, attinentium ad Naturam; Quartam ad vmbras & imitationes Idearum, refulgentes in Materia; Qnintam Mathematicum & Artificioſam. Ex ſententia autem Ariſto. Princeps harmoniæ Deus eſt, cui competit Harmonia eminens, per eius prouidentiam & originalis, cum ſit origo ordinis vniuerſi. Ei ſuccedit Harmonia Cęleſtis; Tertia eſt Harmonia humane rationis; Quarta Harmonia Phyſica corporum & affectionum; Quinta Harmonia artificioſa.

DEFINITIONES.

Definitio *Plato.* *Rhythmus.* *Concentus* *Chorea.*

HARMONIA eſt concors compoſitio plurium ad alicuius cõſtitutionem congruente ratione conſpirantium. Vel etiam, Harmonia eſt ratio duorum, uel plurium, adinuicem, proprio fini congruens. Plato in 2. de Legibus inquit, Rhytmus eſt ordo, qui in motu refulget. Concentus eſt ordo, qui in voce acuta & graui ſimul contemperatis, apparet. Chorea eſt ordo, qui ex Rhythmo, & concentu ſimul iunctis conſurgit. In 3. autem de Rep. dicitur Melodiã eſſe congruentem rationem, ex oratione, Harmonia, & Rhythmo, hoc eſt numero conſtantem. Ex communibus harmoniæ circumſcriptionibus elici poſſunt propriæ circumſcriptiones ſingulorum graduum, contrahendo communes per materiam propriam, cum qua nectuntur.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur. *Harmonia Diuina.* *Ariſt.*

CONSIDERO primò, vt pertinet ad harmoniam Diuinam, quæ eſt harmonia eminens, & per modum cauſæ, eam nil aliud propriè eſſe, niſi Dei Prouidentiam & Ordinem. Nam omnis harmonia includit propriam rationem & ordinem, definito fini congruentem. Hanc harmoniam patefecit Ariſt. in 12. Metaph. cont. 51. declarans Deo competere ordinem tamque Duci, & ea, quæ in Vniuerſo reperiuntur, eſſe ordine prædita. Deſcendendo ad harmoniam Celeſtem, quam per metaphoram aiunt Pythagoram, & Apolloniũ Thianeum audiuiſſe, In Cælo multiplex refulget Ratio, Ordo, & Harmonia; Prima inter motores adinuicem; Secunda inter motores, relatos ad Deum; Tertia inter motores, relatos ad orbes; Quarta inter magnitudines orbium adinuicem; Quinta inter uelocitates motuum; Sexta inter magnitudines ſtellarum inuicem comparatarum; Septima inter uarietates Luminis earum; Octaua inter Cęlorum orbes & mundum mortalem, de qua canens Orpheus dicebat, Iouem ſceptrõ pulſantem Cęli Lyram, contemperare mortalem orbem. Harmonia rationalis includitur in anima, rationis compote, vt in proxima cauſa; in habitibus, tanquam in propria forma; in operibus, ut in re affecta; nam omnis Animi habitus, quate-

Harmonia Cæleſtis. *Orpheus.* *Harmonia rationalis.*

nus

nus eſt rectus, eſt harmonia, præſertim tamen hoc competit Prudentiæ dirigenti humanas actiones, & virtutibus moralibus, quæ iure ſunt harmoniæ, cum ſint moderationes extremarum perturbationum. De Harmonia attinente ad contēplationem vera eſt ſententia Ariſt. in 1. Nicomachiorum dicentis, Veritati omnia conſonant, à falſo autem citò diſſonat verum. De eâdem legitur nullam harmoniam delectare magis, quàm quæ in ſapiente refulget, ex ipſa animi, ſermonisq; concordia. De Harmonia verò attinente, ad mores legitur, optimam harmoniam eſſe temperantiam. Inſuper de eadem rectè dicitur, Harmoniam ſaluberrimam eſſe eam, qua ſenſus rationi conſonant. Loquendo quartò de Harmonia Naturæ, hæc fulget in omnibus, quibus competit congruens Compoſitio, Mixtio, Ordo, & Conſenſio: Hinc maximè apparet in Mundo toto, in ordine, & menſura Elementorum, in mixtione, in mutua conſenſione, & diſſenſione rerum, naturâ conſtantium. De hac uera eſt ſententia Ari. in 2. de Anima cōt. 143. dicentis, in contemperamento inſtrumenti ſenſuum, nec non in mutua relatione ſenſibilium, & ſenſuum, locum habere conſonantiam, quæ cum ſoluatur per vehemens ſenſibile iure euenit, ut à vehementi ſenſibili labefactentur ſenſus. Demùm ſi conſideramus Harmoniam Artificioſam, hæc fulget in omnibus Arte conſtantibus, cum Ars omnis ſit recta ratio efficiendorum, quæ harmonia quædam eſt. Hæc apparet in Domo comparatis partibus adinuicem, & relatis ad vnum finem, ſimiliter in Statua, & picturis, maximè autem refulget in uoce & ſono, nec non in motu arte formati, Conſidero ſecundò, Ficinus virum doctum, & elegantem in 3. dialog. de R. P. Platonis nouem conſideraſſe communes gradus humanæ conſonantiæ & diſſonantiæ. Primus eſt in ratione, & eſt opinio cum ratione conſentiens. Secundus in imaginatione, cuius conſonantia eſt conſecutio rationis, diſſonantia verò proſecutio externorum ſenſuum. Tertius in affectu, vel temperanter rationem ſequente, vel imaginationem intemperanter. Quartus in ſermone decoro uel in decoro, quatenus vel rectam rationem, uel imaginationem tumultuariam ſequitur. Quintus in cantu, cuius conſonantia eſt decorum imitari ſermonem; diſſonantia indecorum. Sextus in ſono, cantum aliter uel aliter imitante. Septimus in ſaltu concinno uel inconcinno, ad Choream pertinente. Octauus in quodam membrorum, corporisq; totius conformatione, tam ſpectaculo grata, quàm exercitio Gymnaſtico prompta. Nonus in artificioſis, cuiuslibet Artis operibus. Varia, & ſcitu digna ab eodē referuntur in expoſitione Timæi, quæ miſſa facio. Conſidero tertiò, Ariſtotelem in 8. de R. P. cap. 5. & 6. varia eruditè ſuo more de Muſica enunciaſſe, & præter cætera inquit, Muſicam poſſe animi mores formare, nam ex his conſtat, quæ ſunt iucunda per Naturam, & videtur cognatio quædam eſſe nobis cum harmonia, & Rhythmis. Quapropter multi ſapientum dixêre, alij quidem animam eſſe harmoniam, alij uerò habere harmoniam. Inſuper ait. Dicimus autē non vnius vtilitatis gratia oportere Muſica vti, ſed multarum; nam & doctrinæ gratia, & purificationis, & gratia degendi, ocij, quietisq; cauſa, & remiſſionis curarum. Vetuſtioribus temporibus Muſica adeò venerabatur, ut ijdem & Muſici, & Vates, & Sapientes iudicarentur, adeò ut qui animo male affecto eſſent præditi, Amuſi hoc eſt muſarum, & Muſicæ inopes dicerentur. Hinc finxerunt Muſas ex Ioue Patre, hoc eſt, ex Mente, & Mnemoſyne, hoc eſt, Memoria matre ortas eſſe. Mens enim, & Memoria ſunt principia rectorum habituum animi. Plato quoq; in pueris educandis Muſicæ rationem eſſe ſeruandam præcipiebat. Quem ſequens Cicero in 2. de Legibus ait, Aſſentior Platoni, nihil tam facile in animos influere, quàm uarios canendi ſonos, quorum dici uix poteſt, quanta ſit.

Harmonia Naturæ. *Artificioſa.* *Alterum quod conſideratur, Ficinus.* *Tertium. Ariſt.* *Plato.* *Cicero.*

uis

vis in utramq; partem, namq; & incitat languentes, & languere facit exeitatos & tum remittit animos, tum contrahit. Ciuitatumq; hoc multarum in Græcia interfuit, antiquum vocum conſeruare modum, quorum mores lapſi ad molli- *Quartum.* cies, pariter ſunt immutati cum cantibus, &c. Conſidero quartò, Harmoniam omni ſenſu percipi, omniq; ſenſui delectationem præbere; Præſertim tamen per cipitur ratione, cuius rectitudo nil aliud eſt, quàm harmonia quædam; Mox auditu, qui eſt ſenſus diſciplinæ, per quem internæ animi notiones percipiuntur. Tertiò Viſu, quo ne dum mortalia, uerùm æterna quoq; ſentiuntur; cæteris ſenſibus harmoniæ magis materiatæ iudicantur, cum ipſi quoq; minus ſint ſpiritales, & præſertim tactus, & guſtatus. Conſidero quintò, cum harmonia ſenſibus om- *Quintum.* nibus iudicetur, iure in dubium verti poſſe, num inter ſenſibilia communia nu- *An harmonia ſit ſenſibile cõmune?* merari debeat? nam quòd ſit numeranda colligitur ex eo, quia omni ſenſu percipitur. Ex aduerſo tamen Ariſt. eam inter ſenſibilia communia non enumerat, nec in 2. de Anima, nec in libro de ſenſu & ſenſili. Soluendo dico harmoniam *Solutio.* inter ſenſilia communia non eſſe numerandam, tum quia præcipua harmonia non ſenſu, ſed ratione percipitur, tum inſuper quia harmonia, quæ ſenſu percipitur, ad ſenſibile illud redigitur, cuius eſt harmonia; ut harmonia ſoni, ad ſonum; figuræ ad Figuram; & ſic de cęteris. Et propterea non conſtituit genus ſenſibilium, diſtinctum ab eis, ſed ſi pertinet ad ſenſibile proprium, redigitur ad illud; *Sextum.* ſi ad commune, ſimiliter ad illud. Conſidero ſextò, poſſe adhuc in dubium uerti, num harmonia percipiatur ne dum ab homine, verùm etiam à iumentis & feris? Breuibus ſoluens dico, harmonias principales, ad rationem attinentes, à ſolo ho- *An iumentis.* mine percipi, cùm ſolus ſit rationis particeps; cęteras uerò confusè, & indiſtinctè ab eis percipi, non autem diſtinctè, ueluti percipimus Aues delectari cãtu, Equos & Canes cum delectatione ſaltare & currere, & ſic de alijs, ueluti etiam infantes ante uſum rationis muſica delectantur, & demulcentur.

S O L

DISTINCTIONES.

SOL eſt duplex, unus Meteorologicus, & eſt imago Solis ap- *Sol. 2.* parens in Nube, à Solis latere poſita. Alter non imago ſed principalis eſt, & non meteorologicus. Qui adhuc eſt duplex uel dictus per Metaphoram, uel propriè. Sol per Metaphoram adhuc eſt duplex, uel ea Metaphora eſt cum eleuatione, uel cum depreſſione; cum eleuatione, ut Deus dicitur Sol Iuſtitiæ, & frequenter explicatur Deus per Analogiam, & metaphoram, ex Sole depromptam, & hic eſt Sol inuiſibilis, Sol reſpondens oculo Mentis, Sol pariens puris animis Lumen æternũ. Hinc Sol diuiditur per viſibilem, & non viſibilem. Academici triplicem ſtatuunt Solem, Diuinum, An- *Academici.* gelicum, Cæleſtem. Primus attinet ad Deum. Alter ad ſuperam Mentem. Tertius ad Sydus Cęli. In primo Lumen eſt ſupra Mentem. In ſecundo Intellectuale Lumen eſt ſupra ſenſum viſus. In tertio Lumẽ uiſibile eſt. Secũdus Sol dicitur primi filius. Tertius imago utriuſq;. Ex quo elicitur explicatio ſententiæ. Platonis in 6. de R. P. dicentis, Solem intelligibilem eſſe Boni filium, id enim intelli- *Plato.* gi debet de ſecundo Sole. Altera ex parte Sol dictus per metaphoram cum

depreſſio-

depreſſione, eſt corpus mortale pulchrum, vt pulchra Lucens, & formoſa puella. Sol demùm propriè ſumptus, cui vt maximè conſpicuo putandum eſt primò nomen fuiſſe impoſitum, eſt Sol ſumptus Pro Planeta, de quo futurus eſt ſermo.

DEFINITIONES.

Orphæus.

SOL ab Orpheo per Metaphoram deſcribebatur, quòd eſſet Mũdi oculus. A' nonnullis Academicis, quòd eſſet Senſibilis imago inſenſibilis Dei, quatenus viſui imaginem quandam Dei repræſentat: propterea, nonnullæ nationes ſolem, pro Deo venerabantur: acob id ipſum legitur in Sole poſuit tabernaculum ſuum. At dimiſſis metaphoris; ita Solem per eius conditionem, & officia deſcribendum puto. Sol eſt Planetarum medius, Stellarum omnium Lucidiſſimus, Lumen cæteris impartiens, diem ſui præſentia in Terris pariens, ſui abſentia noctem proprio motu ſub Eclyptica, Solarem annum conſtituens, ſuoq; ad nos acceſſu, & receſſu, vnà cum quatuor anni temporibus, ortum rerum, & interitum ordinatè pariens, & ſeruans.

Verior Definitio.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur.

Apollini quatuor tribuũtur.

CONSIDERO primò, quòd cum Græci Solem nuncupent ἥλιον, inquit Plato in Cratylo, id nomen ex eo eſſe ductum; vel quia homines, dum oritur, congregat; vel quia continenter reuoluitur; vel quòd ſua reuolutione tempora uariet. Inſuper cum dicatur Ἀπόλλω. ait per id nomen quatuor denotari, quę à vetuſtioribus Philoſophis, & Poëtis ei tribuebantur, nimirùm Artem medendi, Artem Sagittandi, Vaticinium, & Muſicam, quæ apud Platonem latè videre licet. Solùm dico Apollini tribui Artem medendi, quia à Sole plantæ & medicamenta vires & facultatem præſertim recipiunt, ideò de eo legitur,

Inuentum Medicina meum eſt, opifexq; per orbem.
Dicor, & herbarum ſubiecta potentia nobis.

Artem verò ſaggittandi ei tribui, quia radios ſuos, tanquam ſagittas per Vniuerſum effundit. Muſica quoq; ei conuenit; tum quia ſuo Lumine, & motu purgat & contemperat Elemēta, ordinemq; inter ea ſeruat; tum inſuper quia cum ſit in medio Planetarum collocatus, cum ſingulis habet connexionem, & rationē aliquam, ut declarant Aſtronomi; tùm demùm quia ex eo elicitur conſpicua temporum ratio, & menſura, & per eius pręſentiam iubilant omnia, & dum oritur, incipiunt canere Aues. Demùm ei tribuitur Vaticinium, quia eius officium eſt cuncta in apertum deducere, & ſuo Lumine illuſtrare, & patefacere, ac etiā cuncta ab eo ſpiritum quendam proprium ſuſcipere videntur. Conſidero ſecundò, quòd cũ deſcribens Solem dixerim eſſe medium Planetarum, id minimè protuli ex ſententia Ariſt. Nam Aegyptij, quos ſequuti ſunt Calippus, & Eudoxus, & Mox Plato, & Ariſt. putârunt Solem ſtatim ſupra orbē Lunæ eſſe poſitum; Ptolemæus uerò & Principaliores Aſtronomi ei tribuunt ſedem mediam inter Planetas. Ari. tamen 2. de cęlo. 57. pertinētia ad ordinē, & diſpoſitionē Stellarũ, ſilentio percurrit, inquiens ab Aſtronomis exactè eſſe explicata. Conſidero Tertiò, de Principatu Planetarum Ariſtotelem ab Aſtronomis diſſentire. Aſtronomi

Alterum De ordine Planetarũ

Tertium.

De principatu Planetarum.

mi enim Principatum tribuunt Soli, quem aiunt in medio, tanquam principẽ collocatum, & eminenti eius Lumine cuncta perficere, & illuſtrare. Ex aduerſo Ariſt. putare videtur præſtantiam Cęleſtium orbium reſpondere ordini eorum, adeò vt ſuperiores, magisq; à terra diſtantes, ſint præſtantiores; ſic Terra cedit cæteris Elementis; Aqua eſt dignior & præſtantior Terra; Aër Aqua; Ignis Aere, Luna Igne, Mercurius Luna, & ſic de cęteris. Et hoc indicauit in 1. de Çęlo. 16. inquiens, dari cęli eſſentiam, eo honorabiliorem Natura præditam quo magis diſtat ab his, quæ hic. Clarius id ipſum patefacit in 2. de Cęlo cont. 62. & ſequentibus, quo loci manifeſtat ſuperiores orbes dignitate præſtare inferioribus, optimamq; diſpoſitionem aſſequi paucioribus motibus, ſimilioresq; eſſe primo; in motu totius, qui diurnus eſt; Sic continens, relatum ad contentum, ſeruat conditionem formæ. Hanc controuerſiam duplici diſtinctione componere valemus.

Sol. controuerſiæ.

Prima eſt, quòd vel comparantur ſtellæ adinuicem, uel orbes; ſi comparantur ſtellæ, ita Soli, ut maximo ſtellarum, & Lucidiſſimo, valemus Principatum tribuere, conſentientibus omnibus; Si verò comparantur orbes, illi conſiderari poſſunt dupliciter, vel ſecundum motum, & abſolutam perfectionem, uel quatenus conſpicuè agunt in hæc mortalia. Ariſt. rectè ſenſit, conſiderans orbes abſolutè, ſecũdum rationem, & motum, nam ſuperiores ſunt maiores, mouentur ulociùs motu totius, ſunt ſimiliores ſupremo. Sententia Aſtronomorum eſt uera, dum conſiderantur ſecundum conſpicuum modum operandi in hæc mortalia, quod etiã conceſſit Ariſt. qui in 2. de Cęlo manifeſtauit, Solem maximè mortalia calefacere: & in ſecundo Phy. 26. dixit, Solus & homo generant hominẽ. At quia mortalia non ſunt principales fines Cęlorum, ideò abſolutè rectiùs loquimur, dũ principatum tribuimus ſuperioribus orbibus, cum ſint proximiores principali fini cunctorum.

Quartum.

Sol. non verè Eclypſatur.

Conſidero quartò, quòd cum Luna uerè eclypſetur, quia recipit Lumen à Sole; Sol uerè eclypſari, hoc eſt, priuari Lumine non poteſt, quia Lux eſt propria eius, adeò ut per aliud nequeat ea priuari; ſolùm eclypſari apparet nobis quando Luna ei ſubijcitur, adeò ut ſua opacitate impediat tranſitum radiorum, Solis ad nos. Inſuper Sol rariùs eclypſatur, quàm Luna. Tertiò non totus ſimul Eclypſari poteſt, ut Luna. Quartò non cunctis nationibus ſimul eclypſatur, ut Luna. Vera abſolutè, & uniuerſalis ſolùm fuit ea ſolis Eclypſis, dum in paſſione Domini priuatum ſe mortalibus obtulit omni Lumine.

Quintum.

Conſidero quintò, in attinentibus, & connexis cum Sole reperiri hunc ordinẽ, Primò enim origine conſideratur eius eſſentia, cum terminata mole, & figura. Secundò Lux eius propria. Tertiò motus competens mobili perfecto. Quartò radij ex eo prodeuntes, qui ſunt uel recti, uel reflexi, uel fracti. Quintò Lumen in perſpicuo per primam reflexionem. Sextò ſplendor repercuſſi radij à Speculo, apparens in umbra. Septimò Vmbra per ſecundam repercuſſionem. Octauò tenebræ. Nonò opacum. Lumen atterit & attenuat; attritionem ſequitur calor, calorem expurgatio ab alienis, & concretio ſimilium, & coctio.

Sextum.

Academici.

Ariſt.

Conſidero ſextò, quòd dũ Sol oritur, uel tendit ad occaſum, nobis aſpicientibus videtur quodam modo in ſua ſede reuolui, adeò ut ex eo nonnulli elicerint Solem, & ſtellas proprio motu in ſua ſede continenter reuolui, cuius opinionis præſertim fuêre Academici. Ariſt. in 2. de cęlo 48. id inficiatur, & ait, Solem orientem, & occidentem uideri reuolui, non quia re uera in ſua ſede reuoluatur, ſed ita uideri ob diſtantiam noſtri uiſus. Viſus enim longè porrectus nutat ob imbecillitatem, quæ fortè cauſa eſt, ut ſcintillare uideantur Stellæ fixæ. Planetæ autem non ſcintillant, quia propè ſunt. Hæc Ariſt. adeò ut quemadmodum Stellarum fixarum ſcintillationem, ita apparentem Solis reuolutionem, ad imbecillitatem referat. Sed puto proba-

biliter potiùs,quàm ex propria ſententia id retuliſſe,nam re uera ea non uidetur potiſſima cauſa apparentis reuolutionis Solis.Primò,quia non uideretur Sol reuolui potiùs in oriente,& occaſu,quàm in medio Cęli, cum non magis tunc ſecundum ſenſum diſtet,immo cum faciliùs tunc à nobis inſpiciatur. Prætereà, ſi imbecillitas eſſet cauſa apparentis reuolutionis,Cur ſtellæ fixæ non uiderentur ſimiliter reuolui,præſertim cum magis diſtent? quæ tamen non reuolui, ſed ſolùm ſcintillare uidentur,quod profectò ex imbecillitate euenire poteſt. Propreà putarem potiorem cauſam eſſe,quia Sol oriens, & occidens inſpicitur à nobis per aërem medium, qui Terræ proximus eſt,in quo plurimi reperiuntur uapores,qui à Sole excalefacti,& agitati reuoluuntur,& nos per eos medios inſpiciente ſolem,iudicamus Solem reuolui. Et magis hoc apparet in ortu, quàm in occaſu,quia tunc vapores ſunt craſſiores,& copioſiores,non autem apparet, hora meridiana, quia non inſpicitur tam longè per aërem terræ proximum, ſed directè aciem oculorum eleuamus,& à radijs ſolis illuſtramur. Alteram cauſam puto eſſe,non imbecillitatem,ſed vehementiam radiorum ſolis, nam in Solem orientem, vel tendentem ad occaſum faciliùs dirigere valemus oculorum aciem, cum Sol tunc debiliùs, ob vapores medios illuſtret, tamen quia adhuc potens eſt, & ſuperat vires oculorum, ideò vehementer mouens turbat ſpiritus oculorum, qui cum in orbem reuoluantur,ſunt cauſa, vt iudicamus Solem in orbem reuolui. Hoc autem non accidit ſole ad meridianum accedente, quia tunc potentiùs agit,& nos non valemus aciem oculorum in eum dirigere. Inſuper accidit,ut Sol videatur reuolui,ſtellæ autem fixæ non reuolui,ſed ſcintillare, quia radij ſolis ſunt copioſiores,& latiores. Hinc eis competit apparens reuolutio,radij verò ſtellarum ſunt acutiores,& debiliores, & ob id ſcintillare, quaſi

Septimū. tremare videntur. Septimò Conſidero de mole Solis duas eſſe aduerſas opiniones. Democritus,Leucippus,& alij hos ſequentes, putàrunt quòd cum Sol, & ſtellæ corpora exigua eſſe videantur,ne dum non ſint maiora,quàm appareant, immò longè minora. Id autem oſtendunt, quia candela accenſa, longè aſpicientibus videtur maior,quàm re vera ſit, ob Luminis extenſionem. Quare & Sol, & ſtellæ cum ſint tanquam accenſæ candelæ, longè videntur eſſe maiores, quàm ſint.Hinc nos inſpicientes,lucens quoduis diſtans, iudicamus id eſſe magnum,quamuis re vera ſit exiguum. Aſtronomi ex aduerſo inquiunt, Solem eſſe maiorem Terra centris ſexageſies ſepties:ſimiliter aiunt ſtellas viſu cōſpicuas octauæ ſphæræ,maiores eſſe Terra, quibus magis cum ratione, & menſura loquentibus,maior fides eſt adhibenda. Nec obeſt,quod obijcitur ab aduerſarijs de candela accenſa, tum quia id accidit in non magna diſtantia, tum inſuper quia id euenit ob lumen effuſum in aërem,Luci proximum. At quando Aſtronomi Aſtrolabio & alijs inſtrumentis magnitudines metiuntur, inſpiciunt id quod eſt ab illuſtrato interuallo ſeiunctum,& eſt proprium lucidi corporis, veluti euenit dum inſpicitur Luna eclypſata,& Sol per nubes adeò obumbratus,vt ſolùm appareat proprium corpus eius. At hæc Aſtronomis derelinquamus.

Octauum. Octauò conſidero,ob id quod dixi ex ſententia Orphei, Solem eſſe æternum Mundi oculum,quod ſi id per metaphoram intelligatur, concedi poteſt,quatenus,ut oculi animalium,ita Sol Mundi eſt pars Lucidiſſima,& viſui ſuo lumine aptiſſima:at ſi intelligatur propriè, reijci debet, nam Phœnicum ſententia fuit, Cęlum per Solem,ut per oculum,uidere omnia. Idq; nitebantur oſtendere,quia

Phenices. vt primum intelligibile, nimirùm Deus, maximè intelligit, ita primum Senſibile debet ſentire;primum aut ſenſibile eſt ſol,qui reſpondet uiſui, ſenſui præſtantiſſimo & ex eo pendent ſenſibilia cuncta, Inſuper id ipſum confirmatur, quia

Cęlo

Cęlo viuenti & præſtantiſſimo, ſenſus præſtantiſſimus debet competere. Hæc tamen ſententia reijcienda eſt; Nam oſtenditur ab Ariſtotile in 3. de Anima; 61, Cœlum non egere ſenſu, neque vt ſit, neque vt bene ſit. Præterea Lux eximia non eſt oculo vtilis, ſed aduerſa: oculi enim valdè Lucidi, vt noctuarum, diminutè vident. His accedit, quòd viſio fit non per emiſſionem radiorum, ſed per paſſionem ab obiecto, quæ ſoli non competit. Ratio, ſumpta ex intelligibili, quòd etiam intelligit, ſoluitur, quia non eſt par ratio, nam Intelligibile eſt eſſentia, à materia ſeiuncta, cui competit officium intelligendi; Senſibile autem eſt maximè iunctum cum materia, & eſt accidens, cui iudicium non cõpetit; quare vt primum tangibile, non iudicat tangendo, nec guſtabile, vel audibile, deguſtant, vel audiunt, Ita primum viſibile non videt. Nonò conſidero loquendo de Eclypſi, Solùm mentionem fieri de Eclypſi Solis, & Lunæ: & iure, quia hæc ſunt duo prima Lumina Cęli, illuſtrantia Terram. Et ſiquis quærat, num alijs Aſtris competat modo aliquo Eclypſis? Dicendum eſt, ſi loquimur de Eclypſi, pendente ex vmbra Terræ, ea ſolùm Lunę, non alijs Aſtris competere apta eſt; quia vmbra terræ non eleuatur ſupra orbem Veneris; Mercurius autem & Venus, nunquam adeò recedunt à Sole, vt ei opponantur, & Terra media valeat eos Planetas obumbrare, ſed ſemper ſunt proximi Soli. Si autem loquimur de Eclypſi, prodeunte ex alicuius ſyderis interpoſitione, qualis eſt ea Solis, hæc poteſt etiam nonnullis alijs competere, quod præſertim fit per interpoſitionem Lunæ, vel ſolis; de facta per interpoſitionem Lunæ, loquitur Ariſtot. in 2. de Cœlo cont. 60. inquiens, Lunam quidem vidimus ſemiplenam, ſubintraſſe ex Aſtris illud Martis, &c. id autem poteſt etiam euenire de ſtellis Octauæ ſphæræ. A' Sole autem fit dupliciter vel per acceſſum ad illud Aſtrum, & nuncupatur occaſus Solaris: vel per interpoſitionem, adeò vt Sol fit ſub eo ſydere; & eſt Eclypſis ex parte noſtri, non abſolutè. Sola itaq; Luna abſolutè eſt apta Eclypſari, quia ſola eſt apta Lumine priuari, recepto à Sole.

Diluitur ratio aduerſa.

Nonum.

DIFFERENTIAE POSITIONIS.

DISTINCTIONES.

DIFFERENTIAE poſitionis eſſe dicūtur, Sursùm, Deorsùm, Anterius, Poſterius, Dextrum & Siniſtrum. Hæ varijs
Nomina. denotantur nominibus. Nuncupantur enim Differentiæ, Species, Partes, Virtutes, Principia, Diſtantiæ & Oppoſitio
Diuiſio. nes, vel partium corporis, vel locorum. Vſurpantur autem dupliciter, vel per metaphoram, vel magis propriè. Dum vſurpantur per metaphoram, tribuuntur incorporeis, veluti Deo, & Animæ. Magis tamen propriè, locis & corporibus competunt. Hinc diuiduntur, quia vel ſunt differentiæ, & oppoſitiones locorum, vel partium corporis. Inſuper diuiduntur, quia vel corporibus competunt abſolutè, vel per relationem aliquam. Præterea, vel eis competunt per naturam, vel per imaginationem noſtram, vt Mathematicis. Præterea, vel diſtinguuntur ſola virtute, vt in Cœlo, vel ſola figura, vt in ſtatua, vel figura & virtute, ut in perfecto animali. Demùm ſi diſtinguuntur Virtute, uel id eis competit per naturam, uel per aſſuetudinem.

DEFINITIONES.

DIFFERENTIAE poſitionis partium corporis ſunt principales diſtantiæ earum, mutuam relationem includentes, trinæq; di-
Definitio prima. menſioni reſpondentes, uel figura, uel uirtute diſtinctæ, propriè competentes uiuentibus, & illis præſertim, quæ abſolutiora fuerint.
2. Inſuper Differentiæ poſitionis partium corporis ſunt principales earum oppoſitiones, includentes conditionem principij, uel dimenſionum, uel motuum, ac inter ſe, uel figura, uel uirtute ſeiunctæ, propriè competentes uiuētibus, & illis præſertim, quæ abſolutiora fuerint.

Vel etiam Differentię poſitionis partium corporis, ſunt termini diſtantiarum
3. trium dimenſionum uiuentis corporis, obtinentes conditionem principij alicuius motus.

Inſuper quartò & exactiùs, Differentiæ poſitionis partium corporis, ſunt pri
4. mæ, & maximæ partium uiuentis corporis ſecundum locum diſtantiæ, propria facultate præditæ, per quam modo aliquo motus ſunt principia.

Differentiæ locorum, ſunt maxima ſecundum facultatem & interuallum diſtantia, communis Loci mortalium, ad cuius terminos grauia, & leuia per naturam mouentur.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, Differentias poſitionis, cùm locis, tùm corporibus competere poſſe; proptereà primò definitæ ſunt, quatenus competunt corporibus, ſecundò, vt competunt Locis. Et quoniam differentiæ locorum per naturam diſtinctę, ſolùm ſunt Sursùm, & Deorsùm, ad quas mouentur per naturam grauia, & leuia; ideò per definitionē hæc ſola eſt explicata; cæteræ competunt loco ſolùm per relationem aliquam, non autem abſolutè. Conſidero ſecundò, huiuſmodi Oppoſitiones eſſe tres, ex quibus prodeunt ſex differentiæ, mutua quadam relatione oppoſitæ. Ratio autem, quòd tres ſint, & nō plures, vna eſt, quia tot ſunt huiuſmodi oppoſitiones, quot ſunt dimenſiones corporum; dimenſiones autem ſolùm tres ſunt; quare etiam oppoſitiones tres erunt. Dimenſiones eſſe tres oſtendunt Geometræ, quia ſolùm tres lineæ valent in eodem puncto ſecare ſe ad angulos rectos. Inſuper id ipſum confirmatur, quia præter Principium, Medium, & Finem, non requiritur aliud. At longitudo, cui reſpondet Sursùm, & Deorsùm, eſt Principium. Latitudo, cui reſpondet Dextrum, & Siniſtrum, eſt Medium. Profunditas, cui reſpondet Anterius & Poſterius, eſt finis; quare præter has dimenſiones, & oppoſitiones, aliæ inueniri non debent. Inſuper id ipſum patet inductione. In nulla enim magnitudine oppoſitionem aliam, nec Mathematici, nec Phyſici vnquam inuenire valuerunt. At inſtare aliquis poſſet, quia Cleomedes in ſuo libro de Mundo & Alij nonnulli duas alias addiderunt, adeò ut decem ſint. Addunt enim Intus, & Extra, inſuper Medium & Extrema. At hæ ſunt reijciendę, nam Intus & Extra non ſunt differentiæ partium eiuſdem corporis, nec ſunt initia alicuius dimenſionis, nec motus. Medium autem, & Extrema, non ſunt maxima diſtantia partium. Inſuper dum conſiderantur ut maximè diſtant, conſtituunt in Mundo mortali Sursùm, & Deorsùm. Conſidero tertiò, omnem oppoſitionem ſeruare conditionem principij, non uno, ſed tribus modis, primò dimenſionis, ſecundò motus ſecundum locum, tertiò uariorum motuum. Dimenſionis quidem, quia Sursùm eſt principium longitudinis; Dextrum Latitudinis; Anterius profunditatis; & dum hæc tria adfuerint, repletum erit uniuerſum interuallum, ideò non poteſt excogitari alia dimenſio. Secundò ſunt Principia uariorum motuum: nam Sursùm eſt principium nutritionis, & accretionis, quia per os recipitur Alimentum; Anterius eſt principium ſenſuum, qui in facie ſunt collocati: Dextrum eſt principium motus ſecundum locum, qui à parte dextera incipit, quieſcente ſiniſtra. Tertiò ſunt principia per uariam relationem ad eundem motum ſecundum locum: nam Sursùm, & longitudo, eſt ea, in qua eſt principium motus: Dextrum eſt terminus à quo incipit animal moueri ſecundum locum: Anterius eſt terminus ad quem tendit. His tribus modis Ariſto. in 2. de Cęlo dixit, Differentias has eſſe principia. Conſidero quartò, cum relatæ oppoſitiones competant loco, & corporibus, dubium eſſe, cui nam primò competant? Qua de re diſputat Simplicius in primo, de Cœlo. At breuibus dico, ſi conſideramus Differentias partium animalium; illæ cum loco nullam habent connexionem, adeò vt uni uel alteri dicantur primò competere. Solùm eſt dubitatio de Differentijs grauium, & leuium, & de oppoſitione loci eorum, quæ eſt Sursùm, & Deorsùm. De qua dicendum eſt, quòd cum Cęlum non egeat loco, eſt faber Diffe-

Primum quod conſideratur. *Alterum* *Inſtantia.* *Sol.* *Tertium.* *Quartum.*

rentiarum loci grauium & leuium; & propterea. Primò naturâ, & origine conſideratur Cęlum; Secundò conſideratur Sursùm & Deorsùm conſtitutum per cęli rotunditatem; Tertiò conſideratur motus grauium & leuium ad medium,& à medio,adeò ut primum abſolutè ſit corpus cęli; mox primum in intentione ſint grauia,& leuia,pro quibus paranda erant loca, primum uerò ſecundum originem ſint differentiæ locorum. Conſidero quintò,cum Differentiæ uario modo dictæ ſint principia,non propterea ſingulis,quibus competunt, ſingulis illis modis principia ſunt,ut patet de Cęlo, cui Ariſto. ſingulas tribuit, cum tamen ei ſolùm competant per relationem ad motum ſecundum locum, & hoc ei ſat eſt,quia hic motus eſt primus omnium, & eminentia ac facultate cæteros includit,cum cæteri ex motu Cęli pendeant. Conſidero ſextò, iure in dubium uerti poſſe,cum omne corpus ſit præditum trina dimenſione, cui reſpondent tres oppoſitiones poſitionum,cur non omni corpori tres illæ oppoſitiones competunt,ſed ſolùm uiuentibus? Inſuper num competant modo aliquo corpori mathematico? Reſpondens dico, cum Differentiæ poſitionis ſint principia,iure non competunt omni corpori,ſed illis ſolùm, in quibus eis competit,ut ſint principia. Hoc autem non ſeruant in inanimo, in quo nec latitudo à longitudine,nec profunditas ab illis ſecernitur,ſed quæ una conſideratione eſt longitudo,altera eſſe poteſt latitudo, uel profunditas, & uice uerſa; inſuper longitudo non habet principium diſtinctum à fine, ſed quod una conſideratione eſt principium,altera poteſt eſſe finis,& ſic de reliquis. De corpore mathematico id ipſum dicendum eſt,adeò ut in eo ſolùm noſtra imaginatione ſtatui ualeant relatæ oppoſitiones,imaginando unam partem figuræ eſſe ſuperam,alteram inferam,& ſic de reliquis oppoſitionibus. Et minus competunt huiuſmodi oppoſitiones corporibus mathematicis,quàm Phyſicis; cum mathematica magis ſint ſeiuncta à motu,à conditionibus principiorum,& connexionibus cum illis, quibus relatæ oppoſitiones competunt. Conſidero ſeptimò, quòd quamuis corporibus inanimis non abſolutè, nec diſtinctè competant Differentiæ poſitionum,tamen ſeptem alijs modis eis competere poſſunt. Primò per motum rectum,competunt elemētis Sursùm,& Deorsùm, ad quę per naturam tendunt,& ſuo ordine mundum mortalem conſtituunt. Secundò per ſimilitudinem,& imaginem,ut in ſtatua & pictura. Tertiò per relationem ad nos,ut augures,ueluti apud Virgilium,

Quintum. *Sextum.* *Dub.* *Sol.* *Septimum* *Septē modi quibus differentiæ competunt inanimis.*

Sæpè ſiniſtra caua prædixit ab Ilice cornix.

Quartò per noſtram imaginationem,ut dum imaginamur alicuius longi corporis unam partem eſſe principium,alteram finem,& principium dicimus Sursùm.Quintò per modum oppoſitum noſtris differentijs, ut faciem parietis ad nos conuerſam dicimus anteriorem, dexteram uerò dicimus, partem eius, reſpondentem noſtræ ſiniſtræ,tanquam ſi eſſet homo ad nos cōuerſus. Sextò per relationem ad Differentias poſitionis Cęli,ut Montis partem conuerſam ad orientem dicimus dextram,& Vrbes orientis dicimus dextras,eas uerò occidentis ſiniſtras.Septimò per metaphoram,& cum relatione ad ſuum principium, ut fluuiorum fontem dicimus caput,& partem ſursùm,mox quaſi ſit homo iacens,& Cęlum inſpiciens,unum latus dicitur dextrum,alterum ſiniſtrū,& partem ſuperam dicimus faciem.Conſidero octauò, quòd loquēdo de huiuſmodi oppoſitionum Differentijs, illæ nonnunquam diſtinguuntur ſola uirtute ut in Cœlo, nonnunquam ſola figura, ut in ſtatua, nonnunquam utriſq; modis, ut

Octauum.

in

in animalibus abſolutioribus,& præſertim in homine,in quo præter cętera hoc inſpicitur, vt Sursùm,& Deorsùm eius,reſpondeant differentijs Mundi: hinc legitur,

Pronaq; cum ſpectent animalia cætera Terram,
Os homini ſublime dedit.

Plantæ autem infimę viuentium,contra ſe habent,cum radices proportione reſpondentes ori, deorsùm ſint collocatæ: hinc Academici per metaphoram Hominem nuncuparunt Plantam euerſam. Ex differentijs autem partium hominis,pars dextra ſiniſtræ ſimilior eſt,quàm Anterius Poſteriori,& Sursùm parti Deorsùm,adeò vt ſine controuerſia Ariſto.in 2.de Cęlo, primò dixerit partem dexteram non diſtingui figura à ſiniſtra;mox contra dixerit diſtingui:nam abſolutè datur diſtinctio,facta tamen comparatione cum cæteris, quæ clarius diſtinguuntur,poſſumus dicere non diſtingui. Nonò conſidero Platonem in mortalium orbe ſolùm conceſſiſſe Sursùm,& Deorsùm ex parte noſtri, non autem abſolutè. Nam in orbe,ob eius rotunditatem,ſolùm ſeruare licet medium, & circunferentiam,non autem ſursùm,& deorsùm. Ariſto. tamen putauit abſolutè ſeruari in eo Sursùm,& Deorsùm,non autem ſolùm ex parte noſtri. Dicere valemus in mundo nos duo poſſe conſiderare,vel Figuram,vel motum: ſi ſolam conſideramus eius rotundam figuram, ſolùm inſpiciemus medium, & circunferentiam: ſi verò conſideramus motum, vel inſpicimus motum Cœli, uel motum Elementorum: Si conſideramus motum Cœli, rectè Plato dixit ſecundum naturam, ſolùm dari medium & circunferentiam; Si verò conſideramus motum Elementorum,vel de eo ſentimus cum Platone, vel cum Ariſtotel. ſi cum Platone, ipſe putauit Elementa per naturam moueri in orbem, vel requieſcere,vt requieſcit terra;motum autem rectum dixit eſſe reditum in ſuam naturam,non autem ſecundum naturam eorum,ac ita ſolùm ſeruabitur, ſursùm,& deorsùm diſtingui,non conſiderando motum ſecundum naturam, ſed ſolùm reditum in naturam. At ſi ſentimus cum Ariſt.putante Elementa per naturam moueri motu recto: hunc motum conſiderantes dicemus per naturā diſtingui ſursùm & deorsùm in orbe mortalium:& maximè opponuntur,cum maximè ſit varia conditio loci ignis à conditione proprij loci Terræ; Ex quo patet, Ariſt.cum Platone hac de re non poſſe penitùs conciliari. Decimò conſidero, Pythagoram Dextrū,& Siniſtrum putaſſe oppoſitiones primas, ad quas cæteræ redigerentur; nam Sursùm,& Anterius redigebat ad Dextrum, Deorsùm verò,& Poſterius ad ſiniſtrum. Ratio eſt, quia oppoſitiones rerum ſtatuebat principia,& quoniam oppoſitorum vnum denotat formam,& bonum, alterum priuationem,& malum: Ideò oppoſitiones conſiderabat, vt bonum, vel malum, formam vel priuationem denotant. Et quoniam Dextrum maximè denotare videtur poteſtatem,formam,& habitum, & frequenter pro bono uſurpatur, ut dum fortunam nuncupamus dexteram,uel ſiniſtram; ideò hac oppoſitione tanquam principali utebatur,eamq; tribuebat cęlo, cuius inſtitutum conſiderantes, ualemus facilè diluere rationes, quibus Ariſt. in 2. de Cęlo nititur eius ſententiam euertere. De his etiam alia dixi in lib.de Mundo, quæ nunc miſſa facio.

Nonum.

Concilium in parte.

Decimum. Pythagorar.

LOGICA

DISTINCTIONES.

Diuiſio Logicæ.

LOGICA eſt duplex, vna nobis competens per naturam, altera Artificioſa. Nam ratiocinari valemus naturâ, & Arte. Logica Naturalis cultu, parit Artificioſam, quæ partim perficit naturalem. Inſuper Logica Artificioſa dupliciter vſurpatur, vel latiſſimè, vel preſſiùs. Latiſſimè ſumpta extenditur etiam ad Grammaticam, quatenus λόγος, ex quo deducitur Logica, & rationem, & orationem ſignificat. Preſſiùs tamen & magis propriè de ea diſciplina dicitur, quæ in ratione & ratiocinatione verſatur, deducitur enim ex eo nomine græco, non vt orationem, ſed vt rationem, ſiue ratiocinandi formam ſignificat. Quæ adhuc diuiditur, nam vel verſatur in ſola ratiocinatione, vel in ea iuncta cum alio. Si in primo ea eſt triplex; vel enim eſt oſtenſiua, & parit Scientiam; vel probabilis & parit Opinionem; vel ſophiſtica & parit Deceptionem. Si verò eſt iuncta cum alio; vel iungitur cum ornamento orationis, & eſt Rhetorica; vel cum numeris, inuentione, & Fabulis. & dicitur Poëtica: Hinc Auer. in 1. con. 1. poſt. quinque ſtatuit partes Logicæ, latè ſumptæ, nimirùm Oſtenſiuam, Dialecticam, Sophiſticam, Rhetoricam, & Poëticam. Nos autem nomine Logicæ eam intelligimus, quæ in ſola ratiocinandi ratione verſatur, & dicta eſt triplex. Inſuper Logica in hac ſignificatione diuiditur in Docentem, & Vtentem, ſiue potiùs in vſu poſitam. Logica docens ea eſt, quæ regulas tradit, & rectam argumentandi rationem patefacit, quæ ab Ariſt. traditur in libris omnibus, ad Logicam pertinentibus. Logica verò in vſu poſita, ſunt rationes argumentandi, iunctæ materiæ congruenti. Inſuper Logica docens adhuc diuiditur à latinis expoſitoribus in Artem veterem, & Artem nouam: per Artem veterem denotant primos libros Logicæ, vſq; ad librum Priorum: Librum verò Priorum cum ſequentibus appellant Artem nouam: occaſionem diuiſionis eliciunt ex Ariſto. qui in Epilogo libri Elenchorum ait, pertinentia ad Artem Syllogiſticam ab eo fuiſſe inuenta, & explicata. Cicero eam diuiſit in Inuenientem & Iudicantem. Rectiùs tamen diuidi poteſt in partem de Principijs, quæ abſoluitur in libro de Interpretatione, & partem de ſubiecto, & ſpeciebus ſubiecti, quæ ſunt tres, nimirùm Syllogiſmus oſtenſiuus, Dialecticus, & Sophiſticus, quæ abſoluitur in libris Priorum, Poſteriorum, Topicorum, & Elenchorum.

Auer.

Cicero.

DEFINITIONES.

CVM variæ de Propria Logicæ conditione extiterint virorum
Sapientum ſententiæ, varijq; ſint eius vſus, variæ quoq; circunſe- *Stoici.*
runtur illius definitiones. Stoici (referente Diogene Laërtio) di- *Alij.*
cebant eſſe ſcientiam rectè diſſerendi, circa orationes, quæ inter
rogatione, & reſponſione conflantur. Alij inquiunt eſſe rectam
addiſcendi rationem. Auer. in Epitom. Metaph. tract. 2. cap. 1. *Auer.*
nec non in 1. Phy. 35. ait, eſſe Inſtrumentum, quo ſecernitur uerum à falſo. Alij *Alij.*
inquiunt Logicam eſſe Artem, ſubminiſtrantem organa inueniendi & iudican-
di, conducentia pro omni diſciplina, ad rationem attinentem. Alij eſſe Artem ex
plicantem inſtrumenta cognoſcendi, præſertim autem ſciendi. Nonnulli eſſe di-
ſciplinam, organa rationi ſubminiſtrantem, pro quauis docendi ratione, & inuē
tione. Quidam inquiunt eſſe diſciplinam, docentem inſtrumenta formare ſecer-
nendi verum à falſo, ſapientis ingenio formatum pro citò & rectè inueniendis,
formandis, & ordinandis diſciplinis, ad rationem attinentibus. Inſuper dicitur
diſciplina, rationi organa ſubminiſtrans, quibus Arte omne quæſtionis genus diſ
ſoluitur, & verum à falſo ſecernitur. Prętereà dicitur Methodus artificioſa acqui
rendi, & formandi diſciplinas ad rationem pertinentes. Prætereà dicitur Ars, hu
manam rationem componens, & dirigens, pro rectè formandis inſtrumentis co
gnoſcendi, & præſertim ſciendi, humano ingenio formata, vt omne quæſtionis
genus Arte ſoluatur, & uerum à falſo internoſcatur. Nonnulli aiunt, quòd ſit in-
ſtrumentum Philoſophiæ, à Philoſophis inuentum, pro ſecernendo in Philoſo-
phia uero à falſo, & bono à malo. Nonnulli, qui ſe ſolos iudicant uerè Logi-
cos, definiendo inquiunt, Logicam eſſe habitum intellectualem, inſtrumentalē,
ſiue diſciplinam inſtrumentalem, à Philoſophis ex Philoſophiæ habitu genitam
quæ ſecundas notiones in conceptibus rerum fingit, & fabricat, ut ſint inſtru- *Approba*
menta, quibus in omni re verum cognoſcatur, & à falſo ſecernatur. Putarē ego *tior defini-*
dicendum, Logicam eſſe Artem ingenuam, quæ doceat inſtrumēta cognoſcen- *tio.*
di, & præſertim ſciendi formare, Viri ſapientis ingenio inuenta, vt Arte omne
quæſtionis genus ſoluatur, & uerum à falſo internoſcatur. Dialectica, ſumpta
pro tertia parte Logicæ, definitur ab Ariſto. in procemio Topicorum, quòd ſit *Dialecti-*
Methodus Syllogizandi de omni propoſito problemate, ex probabilibus, *ca.*
nec non reſpondendi, adeò ut nil repugnans dicatur. Cicero in Bru- *Cicero.*
to inquit, Dialectica eſt Ars, quæ docet rem vniuerſam diſtri-
buere in partes; latentem explicare definiendo; obſcu-
ram explanare interpretando; Ambiguam primùm
videre, deinde diſtinguere, poſtremò habere
regulam, qua uera, & falſa iudican-
tur, & quæ quibus propo-
ſitis ſint, queq; non
ſint conſe-
quen-
tia.

ANNO-

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur.

CONSIDERO primò, Dialecticam vſurpari dupliciter, vel pro tota Logica, adeò vt Logica, & Dialectica idem ſint, & ſæpè pro eodem apud Ariſtotelem veluti in primo Rhetoricorum, & apud Ciceronem vſurpantur. Vel pro parte eius, quæ traditur in libris Topicorum, quæ vt docens regulas, traditur in eis libris, vt verò eis regulis vtimur, dicitur verſari circa omnia, & effunditur per omnes diſciplinas, & præſertim refulget in Metaphyſica; cum enim deſint exactæ oſtenſiones, vtimur rationibus dialecticis. Hinc Auer. & Scotus iure enunciárunt, in Metaphyſica plurimas rationes eſſe Dialecticas. *Alterum Stoici. Plato.* Conſidero ſecundò, quòd apud Stoicos Logica ſumpta pro aggregato ex eius partibus, eſt ſcientia, & pars Philoſophiæ inſpectricis, conſiderans ens rationis. Apud Platonem verò Logica denotat Artem, tradentem regulas methodorum addiſcendi. Dialectica autem denotat Solertem, ſagacem, abſolutam, & liberam Philoſophantis indaginem, qua liberè progreditur reſoluendo cuncta vſq; ad prima, adeò vt ſit quidam Logicæ vſus, non per probabilia tantùm, ſed per abſtractiones, & reſolutiones vſq; ad irreſolubilia: quem vſum ſolùm concedebat Plato iuuenibus poſt trigeſimum ætatis annum. Hinc in ſeptimo de R. P. Dialecticam appellat apicem ſcientiarum, & inquit quòd Dialectica ſola, ſublatis ſuppoſitionibus, ad principia pergit, & animi oculum ſursùm eleuat. *Plotinus.* Et Plotinus, illum ſequens En. prima lib. 3. ca. 2 inquit, Philoſophię pars prętantiſſima Dialectica eſſe videtur. Ex quo elicio Dialecticam Platonis in idem venire cum Metaph. Ariſt. dum conſideratur Metaphyſica, vt uerſatur in eo quod eſt, quatenus eſt; non autem ut eſt Methodus de primo principio hoc eſt de Deo. Nam apud Academicos datur ſcientia Phyſica de rebus Phyſicis; Diuina de Diuinis; & Dialectica tanquam apex vtriuſq;, eleuans ſursùm, & ad principia hoc eſt, ad Ideas. *Alterum Logica nõ eſt Sciẽtia.* Conſidero ſecundò, Logicam neq; ex ſententia Ariſt. neq; Platonis debere iudicari ſcientiam, & partem Philoſophiæ, ſumendo Logicam, vt definita fuit. Quod conſtat progrediendo per omne genus cauſæ; & ordiendo à fine, Finis inſpectricis Philoſophiæ eſt inſpectio veri, non affectio; Finis Logicæ proximus, & internus, eſt efficere, & dirigere ad formanda inſtrumenta. Inſuper in vſu Philoſophiæ, & ſcientiæ, eſt collocatum ſummum bonum; non autem in vſu Logicæ, cum ea uti ualeant etiam Artifices ſordidi. Secundò id patet, conſiderando materiam. nam Scientiæ, & Philoſophia uerſantur in contemplatione rerum, naturá conſtantium, & Principiorum earum: Logica in ſecundis notionibus, ratione conſtructis, multis uarietatibus obnoxijs. Tertiò id patet ex forma, ſiue conſiderãdi modo, Nam Logicus ens rationis conſiderat non ut eſt ens rationis, hoc enim cognoſcitur à Metaphyſico & à Phyſico, ſed ut eſt inſtrumentum quoddam; & ob id Logica inſtrumentum dicitur. Demùm loquendo de efficiente, Sciẽtia producitur humana ratione, utente pro inſtrumento Logica, & regulis eius: at Logica non inſtrumento Logicæ acquiritur, nil enim eſt inſtrumentum productionis ſui met, & nullum inſtrumentum eſt pars eius, quod eo efficitur: ualet quidem inſtrumentum eſſe pàrs efficientis, at non eius, quod efficitur. Et quemadmodum Logica docens regulas addiſcendi non eſt ſcientia, ita neq; ea quatenus utens eſt, ſemper enim inſtrumentum ſiue iunctum operi, ſiue ſeiunctum, ſeruat *Sententia Platonis.* conditionem inſtrumenti, ut in Comite Politico latiùs pateſeci. Apud Platonem

non Logica tradens regulas addiſcendi eſt ſcientia, & Apex Philoſophiæ, ſed Dialectica, quæ redigitur ad Metaphyſicam, ut dixit. Inſuper apud Academicos Dialectica magis iudicatur ſcientia, quia ex eorum opinione de quauis re ualemus probabiliter pro utráq; parte diſſerere; & hæc eſt ſcientia humana, de qua enunciauit D. Aug. noſtrum ſcire, eſſe formoſam quandam opinionem. Similiter patet Logicam non debere iudicari partem Philoſophiæ, quia conſideret ens rationis, tum quia id non propriè eſt ſcibile, cum ſit opus humanæ rationis, tum inſuper quia ut dixi huiuſmodi ens, ut ens, non conſideratur à Logico, ſed à Metaphyſico per comparationem cum uerè ente & à Phyſico ut ratione formatur: à Logico autem ſolùm conſideratur, ut eſt inſtrumentum, qua conſideratione non ualet ſcientiam conſtituere; ſed ſolùm inſtrumentum ſciendi. Conſidero tertiò, quòd cum Logica non ſit ſcientia, & debeat ad aliquem quinq; habituum Mentis redigi. Quamuis uerè Ars non ſit, operans in externam materiam; tamen ratione finis, ad Artem redigitur; cum dirigat ad formanda inſtrumenta. Et cum non ſit Ars ſordida, ideò iure dicitur Ars ingenua, & libero homine digna, ueluti etiam Rhetorica. Et propterea iure Veteres, inter Artes ingenuas eam numerabant, eſt enim recta ratio formandi inſtrumenta ſcientiarum. Hinc Ariſt. ſub initio prima Rhetor. manifeſtat per Rhetóricam & Logicam artificiosè cõponi rationem & orationem, indicans eſſe Artes, & in 2. Phy. ait Arte perficere naturam; ſic Logica perficit rationem, nobis per naturam competentem. Conſidero quartò, quòd cum uarij uaria accipiant pro genere Logicæ, Habitus eſt genus nimiùm remotum, nam dicitur de habitibus corporis, & animi, de habitibus appetitionis, & rationis. Similiter Diſciplina, latiſſima eſt, & de multis dicitur. Inſtrumentum quoq; latiſſimum eſt, ut patet. Similiter Methodus dicitur de omni diſciplina. Propterea quamuis ea omnia uerè dicantur de Logica: genus tamen proximum puto eſſe Artem, quæ eſt unus qninque habituum rationis, qui ſtatim contrahitur per ingenuum, pro diſtinctione ab Artibus Mechanicis, & adduntur alia, per quæ definitio reciprocatur cum Logica. Conſidero quintò, minus rectè in definitione Logicæ à nonnullis accipi ſecretionem boni à malo; nam ſat eſt dicere per eam iudicari uerum, & ſecerni à falſo, quoniam propriũ Logicæ officium eſt, ex ueris uera colligere, & uitare falſa; ſecernere autem bonum à malo ei competit per conſequutionem, nam cognitio ueri eſt initium rectarum operationum. Hinc dantur regulæ Logicæ ad uerum, & falſum attinẽtes, ut Ex ueris nil colligitur niſi uerum. Ex falſis autem nonnunquam colligitur uerum; non autem dantur regulæ attinentes ad bonum & malum; & de principijs prænoſcendum, quòd uera ſint, non quòd bona, uel mala. Proximè itaq; per inſtrumenta Logica ſecernimus uerùm à falſo; per conſequutionem autem bonum à malo. Sextò loco conſidero, quòd ut demonſtrationis datur definitio una explicans quid ſit, & altera explicans propter quid, prima conſtans ex internis, altera ex externis cauſis, ita Logicæ approbatior definitio ex utriſq; modo aliquo conſtat. Dum enim dicimus eſſe Artem ingenuam, quæ doceat inſtrumenta cognoſcendi, & præſertim ſciendi formare, hæc explicat quid ſit; Dum addimus Viri ſapientis ingenio formata &c. hæc explicat propter quid, & conſtat ex externis cauſis, nimirùm ex efficiente, & fine; & eſt principium oſtenſionis alterius. Inſuper conſiderandum, quòd definientes poſſemus quidem dicere, eam uerſari in ſecundis notionibus, ut ſunt inſtrumenta explicandi primas, tamen quia hæc eſt materia communior, inſtrumenta autem cognoſcendi, & ſciẽdi proximior, & magis propria, ideò hoc potiùs, quàm illud aſſumendum duxi. Septimò conſidero, quòd dum ordinem conſtituere uolumus inter diſciplinas

Tertium. *Quartum.* *Quintum.* *Sextum.* *Septimũ.*

Logi-

Logicas, Prima earum eſt Logica uniuersè ſumpta; Mox principatum obtinet oſtenſiua; Tertia eſt opinatrix, quæ propriè dicitur Dialectica, cum qua nectitur Sophiſtica tanquam obliquitas eius. Quarta eſt Rhetorica & Poëtica, quæ dicuntur Logicæ per participationem. Hinc Ariſt. in 1. Rhetoricorum dixit, Rhetoricam conſtare ex Dialectica & Ciuili ſcientia. *Octauum.* Conſidero octauò, quòd rationibus Dialecticis utimur in ſcientijs in principio ad excitandum, in fine ad confirmandum oſtenſa, ut appareat conſenſio rationis, & ſenſuum in toto autẽ progreſſu eis utimur. ob rei de qua eſt ſermo difficultatem, cum nobis deſint rationes potiores. Quartò eis utimur ratione conditionis audientium, uiri enim populares, maiorem præbent fidem rationibus Dialecticis, quas clarius apprehendũt, quàm exquiſitis oſtenſionibus. *Nonum.* Conſidero nonò pro Dialecticæ præſtantia dicere *Plato.* Platonem in Philebo, quòd differendi facultas non permittit ut ei alteram præferamus, hæc enim cum circa id quod eſt, & uerè eſt, & ſemper eodem modo ſe habent, uerſetur; arbitror omnes, quibus aliquid ſanæ mentis adſit, longè omnium uerißimam cognitionem eſſe protinus conceſſuros. Concedo tandem difficilè inueniri poſſe aliam, vel Artem, uel ſcientiam, quæ ſibi magis uendicet ueritatem. Hinc etiam ait Differendi Artem per Prometheum, hoc eſt, Dei prouidentiam, datam eſſe nobis unà cum igne, hoc eſt, ingenij acumine à Dijs immortalibus. Et in Sophiſta legitur, Dialecticæ opus (ut credo) haud alteri dabis, quàm Legitimè Philoſophanti, & in 7. de R. P. ſolùm eius uſus conceditur triginta annos natis, hæc per dicta ſuperius explicari debent *Aul. Gellius.* Aul. Gellius auctor non deſpiciendus, lib. 16. cap. 8. hæc profert, Dialecticæ diſciplinæ ſtudium, atq; cognitio, in principijs quidem tetra, & aſpernabilis, inſuauisq; etiam & inciuilis uideri ſolet, ſed ubi aliquantulum proceſſeris, tùm deniq; & emolumentum eius in animo dilucebit, & ſequetur quædam diſcendi uoluptas inſatiabilis, cui ſanè ſi modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne ut pleriq; alijs in illis Dialecticæ Gyris, ac Męandris, tanquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcas. Et D. *D. Aug.* Aug. in lib. de ordine inquit, Scientia argumentandi, diuidendi, definiendi, non ab hominibus pro arbitrio inſtituta eſt, ſed in rerum ratione comperta eſt &c.

VNIVERSALE.

DISTINCTIONES.

VNIVERSALE eſt duplex, uel attinens ad enunciationes, uel ad res. *Vniuerſale enunciationis duplex.* Vniuerſale attinens ad enunciationes adhuc eſt duplex, uel enim eſt Vniuerſale ſecundum formam enunciationis, uel ſecundum materiam. Vniuerſale ſecundum formam enunciationis inſeruit formæ Syllogiſticæ; & eſt enunciatio, cuius ſubiectum eſt commune cum ſigno uniuerſali, ut omnis Cygnus eſt albus. Vniuerſale ſecundum materiam inſeruit demonſtrationi; & eſt ea enunciatio, quæ cum ſit de omni, & per ſe, etiam eſt prima; ideò dicitur prædicatum primum, quod etiam reciprocatur cum ſuo ſubiecto, & Ariſtoteles fuit primus, qui uti cepit nomine Vniuerſalis in *Prædicatum primum duplex.* hac ſignificatione, ideò in primo Poſt. inquit, Vniuerſale dico, quod cum ſit de omni, & per ſe, etiam eſt ſecundum quod ipſum. Hoc Vniuerſale pro prædicato primo adhuc eſt duplex; Vel enim prædicatum dicitur primum, quia ſolum

exclu-

excludit ſubiectum medium, vt omnis homo eſt riſibilis, & hoc inſeruit concluſioni demonſtrationis; Vel eſt primum, quia excludit nedum ſubiectum, ſed etiã cauſam mediam, vt omuis homo eſt animal rationis particeps: & hoc inſeruit pro principio demonſtrationis. Ex aduerſo Vniuerſale relatum ad res, & ſumptum pro contradiſtincto à ſingulari, eſt triplex, Ante rem, ut Ideæ; In re, vt Vniuerſalia Phyſica, Poſt rem, ut uniuerſalia Logica, quæ ſunt ſecundæ Notiones. Inſuper vniuerſalia Ante rem, & principia rerum ſunt duplicia; uel Academica, & ſunt Ideæ, vel Peripatetica, & ſunt formæ à materia ſolutæ. Vniuerſalia Phyſica etiam ſunt duplicia, vel poteſtate, ante quàm abſtrahantur, vel actu, cum fuerint per Mentem abſtracta. Vniuerſalia autem Logica triplicia ſunt, vel communia æquiuoca, vel communia ab vno, & ad unum, vel vniuoca. Demùm ſi fuerint vniuoca, vel ſunt genera, uel ſpecies, vel differentiæ, vel propria, vel accidentia, quæ ſunt quinque uniuerſalia Logica. Genus eſt quadruplex, Ciuile, vt Genus Romanorum. Phyſicum, & eſt prima communis Materia. Metaphyſicum, & eſt quoduis communiſſimum, & ab uno, ut ens. & Logicum, quod in generaliſſimum, & ſubalternum diuiditur, quod ad rem noſtram facit, & uniuocum eſt. Demùm cum Vniuerſale conſideretur, uel in ſola enunciatione, ut omnis homo currit, uel in ſola re, ut natura hominis, etiam conſideratur in congregato, ut omnis homo eſt animal rationis particeps.

Vniuerſale rei. *Vniuerſale ante rẽ in re poſt rẽ.* *Vniuerſale Phyſicum duplex.* *Vniuerſalia Logica triplicia.* *Genus quadruplex.*

DEFINITIONES.

CVM Vniuerſale ſit multiplex, non poteſt unica definitione compræhendi, & explicari; ideò ſingulorum diſtinctę tradendę ſunt. Et ordiendo ab uniuerſali complexu, Vniuerſale relatum ad formam ſyllogiſticam, eſt enunciatio, cuius ſubiectum commune eſt, communiq; ſigno eſt diſtributum, ut omnis homo eſt bipes. Vniuerſale ſumptum pro prædicato primo, & relatum ad Demonſtrationem, eſt enunciatio, quæ cum ſit de omni, & perſe, etiam eſt ſecũdum quod ipſum, adeò ut etiam reduplicetur ueluti omnis homo eſt riſibilis, quatenus homo; & eſt Animal rationis particeps, quatenus homo. Hinc etiam prædicatum cum ſubiecto reciprocatur. Vniuerſale ſumptum uel pro Idea, uel pro Mente à corpore ſoluta, quid ſit, ex eorum capitibus conſtat, abſolutè autẽ eſt eſſentia ex materia non pendens, ab eâque ſoluta. Vniuerſale in re, ſiue Phyſicum, eſt eſſentia una, apta tota ſimul multis ſiue ſpecie, ſiue numero diſtinctis competere, à quibus per humanam Mentem ualeat ſeiungi. Vniuerſalia Logica ſi fuerint communia æquiuoca, non propriè dicuntur vniuerſalia, quia non indicant naturam, modo aliquo unam. Si uerò fuerint ab uno, quæ minus propriè dicuntur genera, Vniuerſale ab uno eſt ſecunda notio, denotans naturam vnam vnitate ab uno, communem uarijs ordine aliquo ſubordinatis. Vniuerſale uniuocum eſt ſecunda notio hominis ratione formata, pro denotanda natura una multis communi; & Hæc ſunt uel genera, uel ſpecies, uel differentiæ, uel propria, uel accidentia, quæ etiam prædicabilia nuncupantur, quatenus ſunt apta dici de pluribus. Genus eſt ſecunda notio denotans naturam, uarijs ſpecie diſtinctis communem, de quibus in quid prædicatur. Species eſt ſecunda notio, ſub genere collocata, denotans commune id, de quo genus in quid prędicatur. Inſuper eſt ſecunda notio, denotans naturam communem pluribus numero diſtinctis, de quibus in quid prædicatur. Quamuis ſpecies diuidatur in ſpecialiſſimam, & ſubalter-

Vniuerſale relatũ ad formã ſillogiſticam. *Vniuerſale relatũ ad demonſtrationes.* *Vniuerſale ante re.* *Vniuerſale Phiycum.* *Vniuerſale Logicum.* *Genus.* *Species.*

ſubalternam, non poteſt tamen ſpecies vt ſpecies prædicari de pluribus ſpecie diſtinctis, quia dum ad diſtinctas ſpecies refertur, non ſeruat conditionem ſpeciei, ſed generis. Solùm poſſemus dicere, quòd prædicetur de pluribus ſingularibus vagis, ut Animal de hoc, & illo animali; Verùm hoc non conſtituit conditionem ſpeciei, quia ſic etiam genus generaliſſimum de ſuis indiuiduis prædicatur, vt qualitas de hac, & illa, quamuis non ualeat eſſe ſpecies, ideò melius eſt abſolutè dicere, quòd ut talis non prædicetur, & ut ſit vniuerſalis, ſat eſt ut ſit natura cō-

Differētia. munis, & prædicetur tanquam genus ſubalternum. Differentia eſt ſecunda notio, denotans conditionem formæ, diuidens genus, & conſtituens ſpecies, per quam ſpecies ſub eodem genere poſitæ, inuicem diſtinguuntur, & de quibus in quale quid prædicatur. Differentia latè ſumpta eſt id, quo differunt à ſe ſingula, quæ differre dicuntur. Vnum autem poteſt differre ab altero, uel per accidens ſeparabile, uel per accidens inſeparabile, uel per attinens ad propriam eſſentiam;

Propriū. & hæc eſt propriè ſumpta differentia. Proprium eſt id, quod competit omni, ſoli, & ſemper, & reciprocatur cum eo, cuius eſt proprium. Nam Proprium eſt duplex, vnum, quod eſt Eſſentia rei, & Definitio, alterum, quod ſequitur eſſentiam. Primum conſtituit modum primum dicendi per ſe. Alterum, modum ſecūdum, & hoc eſt illud proprium, quòd inter uniuerſalia numeratur: & eſt ſecunda notio, denotans conditionem rei, ſequentem eſſentiam, competentem omni, ſoli, & ſemper, quæ prædicatur de eo, cuius eſt proprium, in quale. Accidens uſur-

Accidens. patur tripliciter; Vel pro contradiſtincto à ſubſtantia & ſic etiam proprium eſt accidens, & dicitur accidens ſecundum ſe; Vel pro quouis, quod accidit alicui primo, & cum eo nectitur, adeò ut ſit extra eſſentiam eius, ut ſubſtantia dicitur accidere ſenſibili cum quo nectitur, & ob id dicitur ſenſibilis ex accidenti in ſecundo de Anima, & homo dicitur accidere domino in prædicamēto relationis Tertiò pro contradiſtincto à ſubſtantia, & à proprio, ac ita conſtituit quintum vniuerſale, quod definitur, ut ſit ſecunda notio, denotans conditionem rei, ſubſtantiæ inhærenti, à qua ſaltem imaginatione ſine ſubiecti interitu abiungi poſſit. Dico imaginatione, quia ſi naturam conſideramus, dantur accidentia cùm ſeparabilia, tùm inſeparabilia. Quæ accidentium ſeparatio quamuis ſit ſine interitu ſubiecti, non tamen eſt ſine interitu eius accidentis.

ANNOTATIONES.

Quinque conſpirantia ad rei conſtitutionem. CONSIDERO primò, loquendo de Vniuerſalibus Logicis, ex iure eſſe quinq;, nā pro compoſiti conſtitutione quinq; conſpirare ſunt apta. Primò enim requiritur Materia, cuius uices gerit Genus. Secundò ei additur Forma, & huiuſmodi eſt Differentia. Tertiò ex utriſq; conſurgit Compoſitum, qualis eſt Species. Quartò ex internis principijs ad ſpeciem attinentibus prodit facultas aliqua, & huiuſmodi eſt Proprium. Quintò extrinſecùs Compoſito aliquid accidit, quod non per eſſentiam cum compoſito nectitur, & eſt Accidens. Quæ quinq; in omni prædicamento, præſertim tamen in eo Subſtantiæ locū habent. Et dicuntur quinq; Communes Voces, quinq; Vniuerſalia, & quinq; Prædicabilia.

Alterum quod conſideratur. Conſidero ſecundò, Vniuerſalia ſecundæ notionis ita ſe habere, ut Genus generaliſſimum primæ notionis ſit ſingulare ſecundę notionis, veluti Subſtātia eſt Genus generaliſſimum, primæ notionis, Singulare autem ſecundæ notionis. Nā

Genus

Genus generaliſſimũ eſt tãquã cõmune genus:Subſtantia verò eſt vnũ particula re eius.Sic dicimus,decẽ numero eſſe Genera generaliſſima:tria numero eſſe cõ munia interna principia:& quatuor numero eſſe genera cauſarũ.Cõſidero Ter- *Tertium.* tiò.Aequiuocũ nõ rectè dici Vniuerſale;quia nõ eſt natura vna cõmunis; Vniuócũ aũt cũ verè ſit natura vna,in multis eadẽ,verè eſſe Vniuerſale. Id verò, qđ eſt ab vno,medio quodã modo ſe habere,& poſſe dici Vniuerſale Metaphyſicũ quia Ens,Vnũ,Bonũ,Actus,Potẽtia,& ſimilia attinentia ad Metaphyſicũ,nõ vniuoca ſunt,ſed ab uno.Hinc Ens dicitur Genus Metaphyſicũ,ne dũ quia eſt communiſſimũ ab vno, verùm etiã quia eſt ſubiectũ eius,omne enim ſubiectũ ſcientiæ,dicitur Genus.Hinc ſcientia vna,in primò Poſt.dicitur eſſe vnius generis ſuiecti:& tria,cõſtituẽtia Demõſtrationẽ,dicuntur debere eſſe eiuſdem generis,& nõ eſſe trãſcendendũ ex genere in genus.Conſidero quartò,cũ Vniuerſalia ſecũ- *Quartum conſiderandum.* dæ notionis formentur humana ratione,vt ei inſeruiant pro explicãdis primis, quód dũ definiũtur,definiri debent vt inſtrumenta præbẽntia huiuſmodi vſum, ideò iure dicitur ea eſſe notiones ſecũdas,pro eo vſu formatas, & de illis id verũ eſt,quòd eiuſdem eſt formare eas,& illis vti, ſola enim humana ratio vtitur eis. Conſidero quintò,quòd dum Vniuerſalia Logica definiuntur per eſſe apta dici, *Quintum.* vel prædicari,tunc pateſiũt vires eorũ,Vires aũt circũſcribi,& menſurari debent per maximũ quod poſſunt,vt docet Philoſophus in primo de cęlo. Hinc quãuis dentur differẽtiæ poſtremæ,quæ vni ſoli ſpeciei cõpetunt,tamẽ quia dãtur aliæ, quæ dicuntur de diſtinctis ſpeciebus, ideò dum abſolutè definitur Differentia, dici debet,quòd ſit apta prædicari de ſpecie diſtinctis. Inſuper ſextò de eadem Differentia conſidero,quòd aliud eſt eſſe alterum, & differre.nam ea quæ diffe- *Sextum.* runt,differentia differunt,& ob id ſunt compoſita ex natura ſubiecta;& differentia,vt docet Philoſophus 10. Metaph. 12.Aliud autem ſiue diſtinctum poteſt eſſe ſimplex,& ſeipſo diſtingui ab alio,adeò ut omne differens ſit diſtinctum, non vice uerſa. Et cum differentia ſit quædam oppoſitio, & redigi debeat ad vnum quatuor oppoſitionis generum, redigitur ad contrarietatem, vt in Metaphyſica docet Phyloſophus,veluti lib.4.cont.4.& alibi.Septimò,ut pertinet ad Propriũ, *Septimũ.* & ad Accidens,conſidero quòd Propriũ,ut diſtinguitur modo aliquo à fundamento,cum non ſit pars eſſentiæ fundamenti, nec perſe ſubſiſtat,dicitur accidẽs hinc Accidens diuiditur in accidens ſecundum ſe, & ex accidenti: & quamuis ſubſtantia,& ſubiectum poſſit abſtrahi ab utriſq;, & ſine eis definiri;adeſt tamen hæc differentia,quòd ſubiectũ poteſt conſiderari ſine accidente; & cum oppoſito accidentis ex accidente vt coruus albus, at non cum oppoſito accidentis ſecũdum ſe,ut homo cũ oppoſito capacitatis ſcientiæ.Ratio eſt,quia huiuſmodi, accidens ſequitur eſſentiã,& fluit ex ea,non alterum. Conſidero octauò, quòd ut *Octauum.* datur Vniuerſale pro ſecunda notione,ita etiam datur Singulare, & pro prima & pro ſecunda notione: ſingulare pro ſecunda notione eſt tanquam genus,ſub quo continetur ſingulare uagum,ſumptum pro particulari,ut quoddam animal & quidam homo, & ſingulare ſignatum; Quod eſt duplex; uel ſingulare generis, ut hæc ſubſtantia, hoc Animal; uel ſingulare ultimæ ſpeciei, quod denotatur tripliciter, uel nomine proprio, vel pronomine oſtenſiuo, uel circumſcriptione uni ſoli competente, ueluti Socrates, Hic homo, & Sophroniſci filius, ſi Solus Socrates ſit eius filius. Et de eo, quod per hoc denotatur, quæritur quod nam ſit principale Principium indiuiduationis eius? Quod cenſeo eſſe formam, ac ita latè circumſcribendum iudico. Indiuiduum eſt compoſitum, *Forma eſt principale principiũ indiuidui.* cuius cum una forma, una eſt materia, & ex proprietatibus conſtat, quarum collectio in alio eadem reperiri non poteſt. Hinc Ariſtot. in ſecundo de A-

nima cont. ſecundo ait, formam eſſe id, per quod compoſitum eſt hoc aliquid; & in prædicamento ſubſtantiæ affirmauit ſubſtantias particulares denotare hoc aliquid.

Nonum. Vniuerſale ante rẽ.

Verùm derelictis ſecundis notionibus, Loquens de Vniuerſali ante rem conſidero nonò hoc eſſe duplex vel ſecundum eſſe, & eminentiã, vel ſecundum formam, & cauſam. Vniuerſale ſecundum eſſe, & eminentiam, ex ſententia Ariſt. eſt omnis forma ſeiuncta à materia, quæ dicitur Vniuerſale ſecũdum eſſe, quoniam vt in Metaph. & in 9. cont. 3. de Anima indicat Ariſt. in ſeparatis à materia caro & eſſe eius, hoc eſt ſingulare, & vniuerſale non ſecernuntur, & ideò dici poſſunt vniuerſalia ſecundum eſſe; ſecundum eminẽtiam verò, quia eminenter includunt perfectiones materiatorum uniuerſalium. Vniuerſale uerò ſecundum formam, & cauſam, ſunt Ideæ rerũ, quæ ſunt rerum eſſentiæ, à materia ſeiunctæ, in Dei Mente refulgentes, & dicuntur ſecundũ formam, & cauſam quia ſunt tanquam propriæ rationes, & formæ, quarum ea quæ producuntur, ſunt participationes. Ari. concedit Vniuerſalia ante rẽ ſecundũ eminentiam, at non ſecundũ formã; uerùm de Ideis ſuo loco cumulatè ſum loquutus. Proptereà

Decimum. Vniuerſale Phyſicum.

progrediens ad Vniuerſale in re, ſiue Phyſicum conſidero 10. de Vniuerſalibus non leuem eſſe controuerſiam, an ſint entia rationis, uel potiùs uerè, & abſolutè entia? Et proculdubio cum huiuſmodi Vniuerſalium ſint ſcientiæ, & definitiones, & ſint natura una in multis, & collecta ex multis, iudicari debent uerè, & abſolutè entia, quæ non reperiantur ſeorsùm à ſingularibus, nec ſint à ſingularibus confusè ſumptis diſtincta.

Dantur uniuerſalia realia, non ſeorsũ poſita a ſingularibus, nec p abſoluto diſtincta ab eis.

Et pro clariore notitia anim aduertendum, quòd conſiderantur hi quatuor gradus. Nam primò reperitur eſſentia rei, ueluti Leonis, hæc ex ſui ratione nec una numero eſt nec multiplex: hinc ait Auic. in 9. Met. c. 1. equinitas eſt tantum equinitas, ei ex ſententia Scoti competit unitas naturæ, maior unitate ſpecifica, minor numerali ut ait 2. ſent. d. 3. q. prima. Conſideratur ſecundò, ut apta multiplicari, cum ſit materiata, & hæc eſt affectio eius, vt riſibilitas hominis, non eſſentia. Tertiò conſideratur, vt actu multiplicata, & cõmunis multis, quod ei non cõpetit ſine materia, & hoc eſt ei accidens, vt homini ridere. Quartò conſideratur ut per Mentẽ ſeparata, & hoc eſt Vniuerſale prædicabile de multis, adeò vt fundamentũ & abſoluta eſſentia vniuerſalis & ſingulariũ eadem ſit, & eadem forma ſit fundamentum cùm ſingularium, tùm vniuerſaliũ diſtincta ratione, & hi omnes quatuor gradus ſunt verè entia. Demùm humana ratio de illa cõmuni natura abiũcta à ſingularibus, notionẽ ſecũdã format, dicẽdo id eſſe vniuerſale, natũ dici de multis.

Auer.

Hinc Auer. 7. Met. con. 46. inquit, Vniuerſalia habẽt aliquã diſpoſitionẽ eſſẽtialẽ, exiſtẽtẽ extra animã, & qualitatẽ ei accidentẽ, nã pro eſſe abſoluto ſunt eſſentiæ principales, qualitas ſuperaddita, eſt vt p Mẽtẽ ſint abiũctæ, ac etiã ut de illis formatæ ſint notiones ſecũdæ, & huiuſmodi Vniuerſale dicitur cõpræhendere infinita ſub ſe, nõ quidẽ actu, ſed facultate, nec ſimul, ſed ſucceſſione.

Alex.

De eodẽ Vniuerſali cõſiderato pro fundamẽto Alex. in lib. 1. c. 3. naturaliũ q. ait eſſe cõmune omnib. ſingularibus, ità tamẽ ut integrũ in ſingulis reperiatur.

11. An uniuerſale gignatur, & pereat?

Cõſidero Vndecimò, in dubiũ uerti, An uniuerſale dicatur interire & gigni, uel potiùs ab ortu & interitu ſit immune? Pro notitia conſidero hãc difficultatẽ poſſe intelligi dupliciter; Primò, An Vniuerſale, quod eſt in particularibus, oriatur & intereat per ortũ & interitũ particulariũ? Secũdò, An Vniuerſale ita ualeat interire & gigni, ut cũ nõ fuerit, incipiat eſſe, & cũ ſit, ualeat deſinere eſſe? Quæſtio eſt dubia, in vtrãq; ſignificatione. Ex una n. parte cũ Vniuerſaliũ ſit definitio, & ſciẽtia, uidẽtur immunia ab ortu, & interitu; Ex altera verò cũ nõ diſtinguãtur pro fundamẽto, & abſolutè ſũpta à ſingularib. & ſingularia oriũtur, & pereãt, Vniuerſalia quoq; neceſſariò iudicãda uidẽtur obnoxia ortui

& in-

& interitui. Ordiēdo à reſolutione difficultatis in prima ſignificatione, inquit Ariſt. in 4. de Gen. animaliū c. 3. Generat aūt & quod particulare, & quod genus, eſt, ſed magis quod particulare, hoc enim ſubſtantia eſt. Similiter 12. Met. con. 27. ut ſingularium, ita vniuerſalium dari propria principia generationis affirmat. Propterea dico Vniuerſalia perire ſecundum partes ſuas; ſeruari ſecundum totum. Inſuper perire ſecundum partes ſignatas, & definitè ſumptas; ſeruari tamen ſecundum partes indefinitè ſumptas: Vniuerſale enim totum reſpondet partibus, indefinitè ſumptis, propterea inquit Ariſt. in prædicamento ſubſtantiæ deſtructis primis ſubſtantijs, perire cætera omnia. At cum Vniuerſalia ut contenta in ſingularibus gigni & perire dicantur, quæritur, cui primò competat ortus & interitus? Ariſto. loco relato id tribuit primò particularibus, & iure nam actiones, & paſſiones ſingularium ſunt: ex aduerſo cum ſint affectiones, videntur per ſe & primò competere ſuperioribus. Soluitur cum Ariſt. in calce ſecundi Poſt. dicente ſenſum eſſe Vniuerſalium, ſentire verò ſingularium, hoc eſt, poteſtatem primò competere ſuperiori, actum uerò ſingularibus, ac ita faculas ſumitur in definitione Vniuerſalium dicendo hominem eſſe mortale animal, adeò vt facultas ei competat in ſecundo gradu conſiderationis relatorum ſuperiùs, actus verò in tertio, quia ei non competit ſine materia, & conditionibus indiuiduorū. Sed oritur dubitatio, quia eiuſdem eſt actus, cuius eſt facultas; nam actus, facultatis eſt actus, quare non rectè facultas dicitur vnius, actus alterius. Reſpondeo, Actum non origini ſed completæ potentiæ reſpondere, potentia pro origine primò competit Vniuerſali, cui etiam reſpondet actus tanquam origini: at potentia completa cum requiſitis pro actu, ſingularibus competit, ideò actus quoq; proximè primò competit eis. Ex hoc elicitur ſolutio apparentis controuerſiæ in Ariſto. nam in primo Poſt. loquens de Vniuerſali, affirmat affectiones primò cōpetere ſuperioribus, ut habere tres angulos æquales duobus rectis triangulo; In ſecundo autem Poſter. docens ex inferioribus colligere definitiones ſuperiorū, ait ſumenda in definitionibus ſecundum ſe competere inferioribus, alijs autem per illa. Soluitur controuerſia per duas diſtinctiones; quarum vna iam tradita eſt, nam ſecundum originem primò competunt communi naturæ, & vniuerſali, modo completo & cum requiſitis pro actu, contra ſe habent, vt dixi. Altera diſtinctio traditur ab Auer. ex ſententia Alexandri in 12. Metaphyſicæ 27. Nam eſſe prius contingit dupliciter, uel ſecundum eſſe in vniuerſo, uel ſecundum rationem & Mentem ſingularia ſunt priora ſecundum eſſe, Vniuerſalia uerò ſecūdum rationem & mentem ac ita generabile ſecundum eſſe primò competit ſingularibus: ſecundum rationem verò, & Mentem primò vniuerſalibus. Confidero duodecimò, quòd cum apparuerit, Vniuerſalia modo aliquo interire pereuntibus ſingularibus, adhuc remanet explicandum, An abſolutè valeant incipere eſſe adeò ut priùs non fuerint, & ſimiliter deſinere. Ex vna parte id videtur non poſſe contingere, quia corruptibilium & generabiliū nec definitio, nec ſcientia eſt: Vniuerſalium eſt definitio, & ſcientia; quare abſolutè nec gigni, nec interire poſſunt. Ex aduerſo inquit Ariſto. in lib. 8. de Hiſto. Animalium cap. 18. id Adagium, ſemper noui aliquid affert Aphrica, debere intelligi de nouis animalium ſpeciebus, quæ ex coitu Animalium diſtinctæ ſpeciei in ea regione gignuntur. Pro ſolutione difficultatis conſidero, Generabilia eſſe quatuor generum, uel inanima, uel viuentia orta ex putri, vel viuentia genita à ſimili, uel genita ex coitu animalium diſtinctæ ſpeciei. Si loquimur de inanimis, & præſertim de ſimplicibus, ea neceſſarium habent uexum cum vniuerſo, cum ex eorum ordine vniuerſum conſurgat: ideò à Cęlo per lu-

Ariſt. *Reſol.* *Dub.* *Dilutio cōtrouerſiæ.* *Auer.* *Duodecimum.* *Reſol.*

men & motum exactiſſimè ſeruantur, nec poteſt aliquod eorum penitùs aboleri: ſimiliter per naturam ex elementorum mutua actione, conſpirante cęlo continenter reficiuntur mixta conſimilia, ut Metalla, & Foſſilia. At loquẽdo de viuentibus ea ut ſunt præſtantiora, ita difficiliùs gignuntur, nec habent cũ vniuerſo nexum adeò neceſſarium: propterea nil prohiberet ſpeciem aliquam genitorum ex putri, aliquando penitùs deſinere, ac iterum alio tempore refici: ſimiliter orta ex coitu Animalium diſtinctæ ſpeciei incipere & deſinere omninò poſſunt, ut dixit Ariſt. quoniam non primò expetuntur à natura, & eorum perfectio includitur in cauſis, ex quibus denuò refici poſſunt. At loquendo de ortis ex ſemine ſimilium ſpecie, de his eſt maior difficultas, nam ſi omninò pereunt, non poſſunt denuò refici, cum ſolùm gignantur ex ſemine ſimilium. Enunciårunt *Arabes.* Arabum nonnulli, Animalia omnia ex putri poſſe refici, in fœcũdioribus regionibus. Nec defuẽre Aſtronomi, qui cum termaximo Mercurio dixerunt reperiri in cęlo ſigna propria ſingulorum ſpecierum, influxu quorum ſeruarentur æternæ. Hæ opiniones, ut à uero, ita ab opinione Ariſto. longè abſunt. Cælum enim eſt cauſa communis quæ lumine, & motu uniuersè operatur, non autem eſt cauſa propria alicuius ſpeciei: & ualdè abſurdum eſt putare hominem poſſe ex putri refici, nam Sol & Homo generant hominem, ut dicitur in 2. Phy. 26. Propterea dicamus hæc difficiliùs gigni, nec cum uniuerſo habere neceſſarium nexum, & propterea nil prohiberet, ut tẽpore aliquo cuncta indiuidua alicuius ſpeciei pereant, adeò ut penitùs ſpecies illa aboleatur, & refici non poſſet. Nec ob id Mundus careret poſtrema perfectione, cum aliæ inueniantur ſpecies, & conſimi- *Nexus Animaliũ cũ uniuerſo.* lis, & maioris perfectionis. Nexus, quo cum uniuerſo nectuntur, eoq́; ſeruantur, eſt inſtinctus naturæ, & ſumma propenſio animalium ad coitum, eximiaq́; uoluptas, quæ ex eo prodit, & eximius dolor, qui comitantur interitum, quæ præſertim in homine refulgent, ac inſuper cura & diligentia parentum, pro conſerua- *Amor eſt Mundi genitor, & cuſtos.* tione prolis, prodiens ex dilectione eius. Nam Amor Mundum genuit, Mundumq́; ſeruat. Verum urget ea inſtantia, quia ſic de his non erit ſcientia, cum non ſint abſolutè neceſſaria. Cui nititur ſatisfacere Alexander in primo Na- *Inſtantia Alexãder* turalium q. cap. 23. numerans tria genera ſcibilium, nimirùm æterna numero, ut cęli, æterna neceſſaria ſucceſſione, ut Elementa, & ea quæ ſucceſſione ſeruantur, at non neceſſaria: De quo tertio genere loquens ait, propter hoc non ſimpliciter neceſſarium eſt hominem eſſe animal, ſed cum determinatione illa, quouſq́; fuerit homo, quæ conditionalis includitur, dum dicimus hominem eſſe animal, quia denotamus uerum hominem, in uniuerſo exiſtentem, qui cum non fuerit, erit notitia tantùm nominis: ut enim res ſunt, uel non ſunt, enunciationes ſunt

13. uerę & falſæ, & ſcientiæ conformantur cum rebus, quarum ſunt. Decimo ter- *Explicatio ſententiæ Ariſt. in proœmio de Anima.* tiò occurrit conſiderandum, quomodo uera ſit ſententia Ariſto. in proœmio de Anima cont. 8. dicentis, Animal uniuerſale, uel nihil eſt, uel poſterius, & ſimiliter quoduis uniuerſale? Reſpondeo, eam ſententiam primò eſſe ueram de Vniuerſali non uniuoco, ſed ab uno, quod cum non ſit natura una in omnibus, quibus competit eadem, ſed uaria, non poteſt dici aliquid prius, & ideò ut natura una, nihil eſt; ut uerò in ſingulis uaria, eſt aliquid poſterius, refulgens ex notitia contentorum. Dico ſecundò eandem ſententiam eſſe ueram de Vniuerſali uniuoco, conſiderato ut Mente abſtractum eſt à ſingularibus. Nam Vniuerſale uniuocum, uel eſt ſeparatum ſui eſſentiâ, ut Ideæ Platonis, ac ita ex ſententia Ariſtotelis nihil eſt, uel eſt ſeparatum humana ratione, ac ita ſecundum eſſe eſt poſterius, cum poſterius à nobis ſeparetur, & ſolùm dici poteſt prius ſecundum rationem, vt dixi in præcedentibus. Decimo quartò conſi-

conſiderandum occurrit,quid nam ſit præſtantius, num Vniuerſale, vel potiùs 14
Singulare?Vniuerſale videtur præſtare,quia eſt communius,& æternum.Singulare verò videtur præſtare,quia includit id omne, quod actu includit Vniuerſale,& ſuperaddit ſubſiſtentiam in vniuerſo,per quam dicitur Hoc aliquid, Subſtantia prima,& Fundamentum communium. Pro ſolutione accipio tres poſſe fieri comparationes,primam inter magis & minus Vniuerſale; ſecundam inter Vniuerſale,& ſignatum particulare,vt inter hominem, & Alcibiadem; tertiam inter Vniuerſale,& Singularia eius indefinitè ſumpta,ut inter hominem pro ſpecie ſumptum;& ſingulos homines ſub eo poſitos, indefinitè conſideratos.In prima comparatione minus Vniuerſale præſtat,quia plura actu includit, & perfectius eſt,ut homo Animali:& dum dicitur, quod bonum, quo eſt communius, eo eſt eligibilius, ut dicitur in pimo Nicomachiorum. Reſpondendum eſt, id eſſe uerum,ſuppoſita cæterorum paritate.Si fiat ſecunda comparatio inter Vniuerſale,& definitum ſingulare,ut inter hominem,& Diomedem;Vniuerſale prę ſtat,quia includit uniuerſam eſſentiam,in ſingulis poſitam, quæ etiam ſine Diomede ſeruatur,non uice uerſa,ac inſuper æternitatem quandam & neceſſitatem magis includit,& totum eſt,cuius ſingularia,ſingulatim conſiderata ſolùm ſunt pars.At Si fiat tertia comparatio inter ſpeciem, & ſingularia indefinitè ſumpta, ueluti inter hominem & particulares homines indefinitè ſumptos,de hoc eſt dubitatio.Nonnulli enim præferunt ſpeciem,quia eſt ſola eſſentia, manens eadem in ſingulis ſeiuncta per rationem ab accidentibus, & his quæ ſunt præter eſſentiam ſpeciei.Ideò Academici dicunt naturæ finem eſſe ſeruare ſpeciem, ſingularia uerò ob ſpeciem.Ex aduerſo alij ſingularia præferunt;& Naturæ finem aiunt eſſe indiuidua,& eorum conſeruationem, quæ ſeruantur ſucceſſione, dum nequeunt ſeruari eadem numero,& hæc ab Ari.ſtatuuntur ſubſtantiæ primæ, & fundamenta uniuerſæ Naturæ:his competit ne dum eſſe, ſed loquendo de indiuiduis ſubſtantiæ etiam perſe ſubſiſtere,ut patet ex primo Poſt. & in prædicamento ſubſtantiæ dicuntur denotare hoc aliquid.Pro ſolutione dico,uel utimur conſideratione Academica,uel Peripatetica;Ex ſententia Academicorum Natura ſpeciei,& eſſentia eſt idea,quæ præſtat umbris,& participationibus,competētibus indiuiduis.At ex opinione Ariſt.conditio & natura ſpeciei, eſt una in multis,& ſolùm diſtinguitur ab indiuiduis,indefinitè ſumptis, quatenus hæc includunt accidentia requiſita pro exiſtentia, quæ excluduntur à conditione ſpeciei At pro lucida ſolutione tria dico.Primum eſt,quod ſi conſideramus gradum perfectionis abſolutè,& eſſentiæ, æquè ſunt perfecta,cum ſint eſſentia eadem uario modo conſiderata.Alterum eſt, ſi conſideramus perfectionem ex parte naturę rei,ſpecies cum ſit purior,ſimplicior,definitior, nil ex accidenti, nilq; fruſtrà includens,& præſtantior:& hac conſideratione vera eſt ea ſententia,Pars eſt maior toto;vt etiam eſt prior origine. Addo tertiò indiuidua indefinitè ſumpta, cùm ex parte ſubſiſtentiæ ſecundum ſe, tùm ex parte noſtri,pręſtare,& alio non egere, vt in vniuerſo ſubſiſtant.

Num uniuerſale pręſtet ſingularibus.

Reſol.

Academici.

Reſol.

Tres concluſiones.

PRÆDICAMENTVM DIVISIONES.

Porphirius.

PRAEDICAMENTVM græcè dicitur κατηγορία, quæ vox apud veteres forenſem accuſationem denotabat, ut refert Porphyrius in prædicamenta. mox autem tranſlata eſt ad denotandas omnes ſimplices voces, aliquid denotantes, quatenus ad rem denotatam referuntur. Quod Prædicamentum eſt duplex, vel latè ſumptum pro omni voce, quæ de alio dicitur, uel ſumptum preſſiùs pro communi vniuoco & ordine toto contentorum ſub eo; ex quo ordine prædicationes uniuocæ eliciuntur. Iure autem præſertim, & propriè hæc dicuntur prædicamenta, quia ea propriè dicuntur de alijs, quæ ſunt natura una, communis alijs: huiuſmodi autē ſunt vniuoca, quæ fortè dicta ſunt prædicamenta, quaſi priora & ſuperiora, quæ dicantur de alijs, præſertim enim ſuperiora dicuntur de inferioribus. Architas

Prædicamētum duplex.
Architas Tarētin⁹.

Tarentinus decem ſtatuit Prædicamenta. Ariſt. eum eſt ſequutus, & numeri illius rationem non aſſignauit: ſolùm indicauit Principaliora Prædicamenta eſſe quatuor, cum in libro Prædicamentorum, & in quinto Metaphyſicæ de ſolis quatuor exactè verba fecerit; de cæteris leuiter & per exempla, quia modo aliquo ex quatuor principalibus conſurgunt, ad eaq; rediguntur. Ratio numeri eſ-

Ratio numeri Prædicamentorum.

ſe poteſt, quia genus ſupremum, quod eſt caput Prædicamenti, & de omnibus ſui ordinis, dicitur, uel eſt Subſtantia, vel Accidens; ſi fuerit Subſtantia, vel eſt Materia, uel Forma, uel Compoſitum. Non valet eſſe materia aut forma, quia hæc in 12. Metaph. ſtatuuntur principia prædicamentorum. Et iure, nam Prædicamentum & genus ſupremum debet dici de alijs; id quod dicitur, includit cōditionem totius, & ob id compoſitum eſſe debet; propterea genus ſupremum ſubſtantiæ compoſitum eſt, & vnum, quia ſubſtantiæ omnes ſubordinatæ ſunt tāquā ſimpliciores & conſtitutæ ex eis, quod non competit accidentibus. Si uerò fuerit Accidens, vel eſt accidens abſolutum, vel relatum: Si fuerit abſolutum, uel attinet ad materiam, & huiuſmodi eſt Quantitas, vel ad formam & diſpoſitionē & eſt Qualitas: Si fuerit relatum; vel vniuersè & intrinſecùs conſideratur conditio relationis, & prodit quartum prædicamentum, quod Relatio dicitur; vel conſideratur relatio extrinſecùs ex parte rerum, ad quas aliquid, tanquam ad externum refertur, quod externum; uel eſt tempus, & prodit Quando; uel locus, ſiue diſpoſitio in eo, & prodit Vbi, & Situs; vel motus & prodit Actio, & Paſſio, uel externum quoduis circa corpus noſtrum, uel partem, & prodit Habere, veluti habere Arma, Anulum, indumenta, & ſimilia. Sic ex modis eſſendi eliciuntur modi prædicandi, & prædicamenta. Hæc nouem accidentium genera, quamuis ſimplicia, & ſolæ formæ eſſe uideantur; tamen ea quoq; ſunt prædita principijs,

Prædicamentum, omnia modo aliquo ſunt compoſita.
Ariſt.

niſi ſecundum eſſe, ſaltem ſecundum fieri, quia eorum quoq; actus, & potentia principia ſunt, ut oſtenditur in 12. Meta. ac ita modo quodam ſunt compoſita, & cum materia præſertim ad ſubſtantiam pertineat, eiusq; ſit principium, ſecundariò tamen per potentias ad uaria accidentia, & per huiuſmodi rationes ad uaria prædicamenta accidentinm, ad ea redigitur, tanquam principium eorū. Ideò Ariſt. in 1. de Ortu & Interitu cont. 24. dixit, Eſt autem materia maximè propriè

ſubie-

ſubiectum generationis & interitus, modo aũt aliquo, & aliarũ permutationũ. Inſuper Prædicamenti nomen vſurpatur dupliciter, vel pro ſecunda notione, vt dum dicimus ſubſtantia eſt vnum prædicamentum, vel pro natura rei conſtituentis prædicamentum, & ob duplicem ſignificationem dupliciter definiri debet.

Prædicamenti nomen dupliciter uſurpatur.

DEFINITIONES.

PRAEDICAMENTVM, ſumptum pro ſecunda notione, eſt notio, humana ratione formata, pro denotanda multorum ſerie, ſub vno ſupremo communi vniuoco ſubordinata, vt pateat quomodo prædicationes variæ ex eo eliciantur. Prædicamentum pro prima notione, eſt rerum ſeries, ab vno ſupremo communi vniuoco, vſq; ad ſingularia deſcendens, cuius actus & potentia illi generi conſentanea principia ſunt.

Prædicamentũ pro ſecunda notione.

Pro prima.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, Prædicamenta partim ad Metaphyſicum, partim ad Logicum pertinere. Ad Metaphyſicum quidem, vt ſunt ſpecies entis, diſtinctæ ſeries rerum, & ordines eorum, quæ ſunt. Ad Logicum verò tanquam fundamenta ſecundarum notionum, ne inanes videantur, & tanquam ea, ex quorum notitia refulget rectus prædicationum ordo. Hinc in Logica ab Ariſtot primò declarantur, vt primò fundamenta iaciantur eorũ, quæ propriè ad Logicum pertinent, & ob varium conſiderationis modum, varijs denotantur nominibus. Nam vt inſeruiunt Logico, dicuntur Prædicamenta, vt verò abſolutè attinent ad Metaphyſicum, dicunt ſpecies entis, & genera eorum, quæ ſunt. Ab Ariſto. in libro Prædicamentorum conſiderantur prædicamenta pro primis notionibus, ita tamen ut appareat, quomodo ſint fundamẽta ſecundarum. Conſidero ſecundò, Vniuerſalia conſtituentia ſeriem prædicamentorum debere eſſe uniuoca, non æquiuóca, nec ab uno. Ratio eſt, quia genus unum debet eſſe natura una, alioquin non eſſet unum, ſed multiplex. Inſuper cum debeat diuidi per oppoſitas differentias: oppoſitorum eadem eſt potentia, & fundamentum. Tertiò, cum debeat eſſe unum, quod ſit totum in multis, dictum de multis, & aptum mente ſecerni à multis, niſi eſſet uniuocum, non eſſet his conditionibus præditum, ut conſpicuum eſt; hinc ens cum non ſit uniuocum, non eſt genus; ſimiliter accidens non eſt genus, cum accidentium genera ſint diſtincta, non ſubordinata, ut ſubſtantiæ: non enim qualitas pro ſui conſtitutione ex quantitate pendet, ut ex ſimplicibus corporibus prodeunt mixta, & ex his Plantæ & Animalia.

Primum quod conſideratur.

Alterum quod conſideratur.

Conſidero tertiò loquendo de ordinatis in ſerie prædicamentorũ ſola mortalia re uera in prædicamenta diſtribui, non autem æterna. Ratio prima eſt, quia genus ſupremum debet eſſe uniuocum: æternis autem & mortalibus nil eſt commune uniuocum: non enim datur natura una, quæ eadem in æternis, & mortalibus includatur, ut rectè cenſuit Auer. diſp. 5. in ſol. 2. & 3. difficultatis. Altera ratio eſt, quia principia unius cõmunis generis debent eſſe eadem, alio-

Tertium. Sola mortalia ĩ prædicamẽtis.

Auer.

quin conſtitutum ex eis non idem,ſed uarium eſſet: At principia æternorum, & mortalium diſtincta ſunt,uaria enim eſt materia,& forma Cœli,ab ea mortalium. Hinc iure Ariſto.in calce 10.Metaph.dixit,æterna & mortalia diſtingui genere. Præterea collocata in prædicamentis conſtituuntur per differentias oppoſitas,quæ oppoſitio ab Ariſto.in 10.Metaph.redigitur ad contrarietatem:æterna autem exempta ſunt à contrarietate,ut de Cœlo dixit Ariſt.in primo de Cœlo 22.in æternis ordo locum habet,non contrarietas.Præterea conditio conſtituentium ſeriem prædicamenti eſt,ut ſint communia, apta numero multiplicari,& ob id ſpecies definitur,quod dicatur de pluribus,numero diſtinctis:æternis autem hoc non competit,ea enim multitudo parata eſt, ut ſit tanquam medela eorum,quę nequeunt numero ſeruari æterna, vt dicitur in 2. de Anima;& conſtitui nō poteſt ſine materia,apta in partes diuidi, quæ ab immortalibus longè abeſt Demùm omnia differentia ſunt compoſita ex 10. Metaph. cont. 12 omnia collocata ſub genere ſunt differentia,cum per differentias conſtituantur,omnia;itaq; ea erunt compoſita,& ob id nec materia,nec forma,nec alia ſimplicia ſunt directè in prædicamentis,æterna autem non verè ſunt compoſita,nec ſecundum fieri nec ſecundum eſſe. Cum itaq; æternis nec conditio generis, nec differentiarum, neç ſpecierum, nec indiuiduorum competat, eis quoq; competere non debet,ut collocentur in ſerie prædicamentorum. Non me later Gregorium Arim.in 1.ſent.putare cuncta eſſe in prædicamentis,adeò vt neq; etiam Deum excludat.Scotus autem in 1.ſent.diſt.8. q. 3. Deum ſolum excludit,vt etiam D.Tho.in 1.contra Gentes,& parte 1.q.3.Art.5. At cum Ariſto.ſentiendum puto cuncta ſuper ortum & interitum eleuata, etiam eleuari ſupra prædicamenta.Quòd ſi Ariſto.in 1.Philoſophia inter ſubſtantias,Deum, & Dæmones numerat,vel id facit ſumendo ſubſtantiam non pro genere, ſed pro communi ab vno,vel ſuo more exempla afferendo populariter, & ex ſententia aliorum.Hinc ex ſententia propria dixit,proprium eſſe ſubſtantiæ ſuſcipere contraria,quod ſolis mortalibus competit. Conſidero quartò,quod redigi ad prædicamentum contingit ſeptem modis;Primò directè,& principaliter, vt genera & ſpecies;Secundò à latere,vt differentiæ;Tertiò ſub ſerie directè collocatorum,vt indiuidua definita,quæ continenter variantur, rectiùs autem in ſerie prædicamenti reperitur indiuiduum indefinitè ſumptum, vt quidam homo,nam hoc ſeruatur;Quartò quædam rediguntur tanquam principia, veluti actus & potentia,ſiue materia & forma,vt dicitur in 12. Metaph. Quintò nonnulla ſunt in prædicamento per ſimilitudinem,vt Cœlum,& eius motores,quatenus per ſe ſubſiſtunt;Sextò dantur affectiones collocatorum in prædicamentis,quæ cum ſint quædam facultates,pro ſuo eſſe abſoluto non diſtinguuntur à fundamento,ac ita rediguntur ad prædicamentum,cuius ſunt proprietates;diſtinguuntur ſolùm ſecundum formam,& pro ſuperaddita relatione,ob quam ſunt ſimiles qualitatibus,per quas ſubiecta denominantur, vt homo dicitur riſibilis;& rediguntur ad ſecundam ſpeciem qualitatis, quæ eſt potentia; & impotentia;Septimò nonnulla rediguntur ad prædicamenta, vt ſigno ordinatorū in eis,veluti ſecundæ notiones. Conſidero quintò, quòd dum dicitur cuncta, quæ in vniuerſo reperiuntur,in decem prædicamenta,tanquam in decem claſſes,eſſe diſtributa;& quæ non ſunt in aliquo prædicamento,non eſſe, ut etiam inquit Auer.in primo Phy.25.Id partim eſt verum, partim falſum, nam ſi per collocata in prædicamentis intelligimus ea, quæ propriè, & principaliter ſunt in eis,proculdubio falſum eſt, vt ſi accipimus eſſe in prædicamento, in quouis ſeptem relatorum modorum,veriſſimum eſt. Conſidero ſextò de numero,& rebus

Ariſ.

Inſtantia.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

rebus conſtituentibus prædicamenta, & communia rerum capita, & genera, opiniones Philoſophorum fuiſſe uarias, Ariſt. ſequens Architam Tarentinum, *Architas* decem numerauit, quorum quatuor prima, principalia eſſent; cætera hæc ſequerentur, & ex his conſurgerent. Ideò ego quoq; de illis fuſiùs loquar. Plato, ſtatuens communia genera, altiùs eſt eleuatus, nec ei curæ fuit ſeruare vniuocationem: propterea dixit communia rerum genera eſſe, Eſſentiam, Motum, Statum, Identitatem, & Alteritatē, quæ in cunctis prædicamentis, & in ſingulis ſub Deo poſitis modo aliquo locum habent; de quibus in Sophiſta loquitur. Super ea quinque genera in Philebo tria conſiderauit principia, Infinitudinem, Terminum, Mixtionem; quibus tribus præeſſe dixit ipſum Vnum. De his multa legi poſſunt apud Proclum in Timæum, nec non apud Plot. in lib. de Generibus Entis. Plotinus ex propria ſententia pro generibus entis, primum uidetur conſtituere Subſtantiam; Secundum Accidens in ſubſtantia; Tertium Accidens, in quo eſt ſubſtantia; Quartum Motum; Quintum Relationem. In primo genere continentur Materia, Forma, & Compoſitum. In ſecundo Quantitas, Qualitas, Figura. In tertio Locus, & Tempus. In quarto Actio, & Paſſio. In quinto quàm plura, quouis modo relationem ſignificantia. Inſuper referente eodem Plotino in lib. de Generibus Entis, En. 6. lib. 1. cap. 25. Pleriq; Stoicorum, & Cynicorum, quatuor conſtituerunt Prædicamenta, & res cunctas in quatuor Claſſes diſtribuerūt, in Subiecta, Qualia, Quodam modo ſe habentia, & Ad aliquid ſe habentia: quibus unum commune eſſe dixerunt, quod Hoc Aliquid appellabant, adeò ut Hoc Aliquid eſſet communiſſimum genus omnium.

Plato. *Plotinus.* *Stoici.* *Cynici.*

SVBSTANTIA

DIVISIONES.

NOMEN Subſtantiæ uſurpatur dupliciter, uel latè pro cuiuſuis rei eſſentia, uel preſſiùs pro diſtincto ab accidente, ueluti dum Ens diuiditur in Subſtantiam, & Accidens. *Diuiſio prima.* Inſuper Subſtantia contradiſtincta ab Accidente, adhuc uſurpatur dupliciter; 2. Vel pro ſubſtantia dicta ab uno, ueluti dum Deus dicitur prima ſubſtantia: Vel pro ſubſtantia uni uocè dicta, quæ eſt genus ſupremum prædicamenti ſubſtātiæ: & huiuſmodi eſt Corpus ex Materia prima, & forma conſtitutum. Quæ ſubſtantia rectè ab Ariſtotel. in 2. de Anima contex. 2. diuiditur in materiam, 3. formam, & compoſitum. Quæ non eſt diuiſio generis in ſpecies, non enim hæ ſunt ſpecies prædicamenti ſubſtantiæ; ſed principia, & conſtitutum ex eis; de quibus nomen ſubſtantiæ non dicitur uniuocè, ſed ab uno. Ideò ea eſt aſſumptio compoſiti, & reſolu. in componentia; & id fecit Philoſophus, quoniam indagabat definitionem Animæ, quæ non eſt ſpecies prædicamenti ſubſtantiæ, ſed principium potioris ſpeciei, nimirùm corporis uiuentis. Inſuper Subſtantia ad prædicamentum ſubſtantiæ pertinens, diuiditur ab Ariſt. in prædicamento ſubſtantiæ in primam, & ſecundam: 4. Subſtantiæ primæ dicuntur indiuidua, ſub ſpeciebus collocata, per ſe ſubſiſtentia, quæ ſunt fundamenta contentorum in prædicamentis: Subſtantiæ ſecundæ, ex primis collectæ, ſunt ſpecies, & genera, ſub quibus ſubſtantiæ primæ collocantur. Inſuper accipiendo

5. genus ſupremum prædicamenti ſubſtantiæ, quod eſt corpus conflatum ex materia prima mortalium, & forma, hoc diuiditur in ſimplex, & mixtum. Inſuper Mixtum in uiuens, & non uiuens. Viuens in præditum ſenſu, & eo carens. Præditum ſenſu, in præditum facultate mouendi ſecundum locum, & ea deſtitutũ. Prędituum facultate mouendi, in expers rationis, & particeps, qualis eſt ſolus homo. Difficile tamen eſt inuenire genera ſubalterna uniuoca, frequenter enim in eis latent æquiuocationes, ut inquit Ariſto. in 2. poſt. Nec me latet ab Ammonio, & Simplicio ſecùs referri ſeriem prædicamenti ſubſtantiæ: at ipſi Academica cum Peripateticis permiſcent.
6. Inſuper Subſtantia ſumpta latè pro communi ab uno, diuiditur ab Ariſto. in 2. Phy. 71. in Mobilem mortalem, Mobilem æternam, & Immobilem. Et in 12. Metaph. cont. 5. ab eodem Philoſopho diuiditur in Senſibilem mortalem, Senſibilem æternam, & Inſenſibilem. Similiter diuidi poſſet per Corpoream, & Incorpoream, ſiue materiatam, & ſolutam à materia.

DEFINITIONES.

Subſtãtia latè. *Pro contra diſtincto ab accidente.* *Pro ſerie prędicamẽti.* *Pro reducto ad prædicamẽtũ.*

SVBSTANTIA ſumpta pro cuiuſuis rei eſſentia eſt id, quod unumquodq; eſt: ſiue eſt propria cuiuſuis rei conditio, per quã eſt id quod eſt, & à quouis alio ſecernitur. Subſtantia ſumpta pro contradiſtincto ab Accidente, eſt ens principale, propriè ſumpto ſubiecto non egens. Subſtantia, ſumpta pro ſerie prædicamenti ſubſtantiæ, eſt ſubſtantia ex materia, & forma ex ea educta conflata, quæ cum ſui permutatione eſt capax contrariorum. In hac deſcriptione Subſtantia, ſumpta pro genere, eſt commune ab uno, & eſt ſpecies Entis, quod dicitur Genus ab uno. Subſtantia ſumpta pro quouis ad prædicamentum ſubſtantiæ modo aliquo aptum redigi, eſt primus Entis gradus ſiue eius ſignum, quo uel directè, uel modo alio ei conſentaneo, ad ſeriem prædicamenti ſubſtantiæ redigitur.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur. *Alterum.*

CONSIDERO primò generum prędicamentorum non poſſe dari propriè ſumptas definitiones per genera uniuoca, cum nil ſit ſuperius uniuocum accipere: Solùm poſſunt circumſcribi per eorum principia, quæ ſunt materia, & forma, ſiue actus, & potentia, & per eorum proprietates, quod ego ſeruaui definiendo prædicamentum Subſtantiæ. Conſidero Secundò, conditionem ſubſtantiæ eſſe partim ut ſubijciat, & ſubſiſtat, partim ut per ſe exiſtat ſaltem per negationem, adeò ut propriè ſumpto ſubiecto non egeat. Dum primò dico ut ſubijciatur, & ſubſiſtat, hoc propriè competit collocatis directè in prædicamento, quæ ſunt compoſita, non enim materia proximè, ſed compoſitum, completa accidentia recipit, & id primò competit ſingularibus, mox per ea tribuitur generibus, & ſpeciebus; non autem competit hoc ſeparatis formis. Loquendo uidetur de altera conditione, quæ erat per ſe exiſtere, hoc primò & propriè competit omnibus ſubſtantijs perfectis, ueluti ſunt ſeparatæ formæ, & indiuidua prædicamenti ſubſtantiæ: genera autem ſpecies, materia, & forma,

non

non dicuntur propriè per ſe exiſtere, cum neceſſariò ſint in alio: dicuntur tamē eſſe per ſe, & exiſtere quatenus non ſunt in alio ut in ſubiecto, ueluti accidentia. Forma Subſtantiæ, propriè dicitur eſſe in materia, minus propriè autem eſſe in ſubiecto. Nam eſſe in materia, eſt eſſe in eo, quod includit potentiam ad eſſe abſolutè, & unà cum eo tertium conſtituit: eſſe autem in ſubiecto, eſt ſupponere pro ſuo eſſe ſubiectum, quod abſolutè ſit. Abſolutè, & primò per ſe exiſtunt ſeparatæ formæ; cum pro ſua exiſtentia, nec ſubſtantia alia, nec accidentibus egeant: mox verò indiuidua ſubſtantiæ, quæ non exiſtunt ſine accidentibus. Materia non eget forma vt ſit, ſed vt actu exiſtat. Primum Ens, & exiſtens abſolutè eſt Deus. Primum Subſiſtens eſt indiuiduum ſubſtantiæ, quod ſubijcitur accidētibus. Primum per ſe inexiſtens eſt accidens proprium. Vniuerſalia dicuntur ineſſe in ſingularibus, tanquam eſſentia eorum. Veteres Philoſophi nomine Entis abſolutè, ſubſtantiam intelligebant: nomine autem ſubſtantiæ, materiam. *Forma rectiùs dicitur eſſe in materia, quàm in ſubiecto.*

Conſidero tertiò, non leuem eſſe difficultatem, quid magis ſubſtantia, & potior iudicari debeat, num Materia, vel Forma, vel Compoſitum? Veteres (vt dixi) ſolam materiam putàrunt ſubſtantiam: formas autem dixerunt eſſe accidentia. Quam ſententiam Pythagoras, Plato, & Ariſt. reiecerunt. Simpl. & Scotus principatum tribuerunt Compoſito, vt etiam Ari. in 2. de Anima cont. 3. Auer. & cum eo alij multi, prætulerunt Formam. Et pro quauis parte, variæ formantur rationes, quas ſilentio prætereo, & Lucidè, ac breuibus dico. Si ſumatur ſubſtantia, vt commune ab vno, contradiſtinctum ab accidētibus, & inuicem comparentur denotata per eam, proculdubio primæ & maximè ſubſtantiæ ſunt formæ abiunctæ à materia, quarum vnaquæq; eſt totum quoddam, & perfectum, non includens conditionem partis, & nullo egens vt ſeorsùm exiſtat, in quo conditio ſpeciei, ab ea indiuidui non ſecernitur. Hinc Ariſto. 8. Met. cont. 16. inquit, Quæcunq; non habent materiam, nec intelligibilem, nec ſenſibilem, ſtatim vnum aliquid eſt vnumquodq; eorum: quod etiam elicitur ex 7. Metaph. cont. 42. At ſi conſideretur ſubſtantia conſtituta in prædicamento, & compurentur inuicem Materia, Forma, & Conſtitutum ex illis, de hoc eſt dubitatio. De qua dico Materiæ competere perfectionem, vt deferenti; Formæ, vt cauſæ, & origini; Compoſito, vt exactè perfectionem vniuerſam includenti, & magis propriè ſubſtantiæ nomine denotato. Adeò vt abſolutè compoſitum præferendum putem, cui ſolùm totius, & abſolutè perfecti conditio competit, non autem partis, nec imperfecti, nec alio egentis vt actu exiſtat in vniuerſo, & ſubſiſtant. Hinc Ariſt. viſus eſt compoſitum prætuliſſe, ueluti in 2. de Anima cont. 3. inquiens, Subſtantiæ autem maximè uidentur compoſita, & horum Phyſica; formam uerò eam dixit, per quam compoſitum eſt hoc aliquid, indicans ei cōpetere principatum, ut origini. *Tertium.* *Simpl.* *Scotus.* *Reſol. quid magis ſubſtantia.*

Obijcere tamen aliquis id poſſet, quod dicitur ab Ariſto. in 6. Metap. cont. 7. quo loci hæc uerba leguntur, Quare ſi forma eſt prior materia & magis ens, & ipſo quod ex utriſq; prior erit ob eandem rationem. Soluitur primò dicendo, Ariſ. eo loci diſputare, non autem ſuam ſententiam abſolutè proferre: hinc in cont. ſequenti ait, Maximè proprium eſſe ſubſtantiæ ſeparari, & hoc aliquid, quæ duo propriè competunt compoſito. Inſuper ea verba, quæ in codice Auerrois leguntur, vt ſupra ſunt relata, in vetuſtioribus, emendatioribusq; codicibus, ab Alexandro, & Simplicio, approbatis, ſecùs leguntur, nimirùm hunc in modum, Si forma eſt prior materia, & magis ens, illud quoq; quod ex ambobus prius erit, & magis ens. Adeò vt ex eo loco ſolùm eliciatur, & formam & compoſitum præſtare materiæ, non autem formam præſtare compoſito. At adhuc vrgent dicentes, propter quod vnum- *Inſtantia.* *Sol.*

quoq;

Alia, inſtantia. quoq; & illud magis:per formam compoſitum eſt id quod eſt:quare formæ id magis competet. *Sol.* Soluitur primò dicendo id eſſe verum de cauſa tota vniuerſæ eſſentiæ eius,cum quo fit comparatio:quod non competit formæ,cum præter eam compoſitum includat materiam.Inſuper ea regula non eſt vera, dum ea cauſa includitur in altero, veluti non eſt præſtantior Deus ſeorsùm à Mundo,quàm Deus vnà cum Mundo,quia includitur in hoc coniuncto: ſic forma, *Confirmatio.* quamuis modo diſtincto includitur in compoſito. Et confirmatur,quia forma totius eſt præſtantior,quàm forma partis;cum ſit omni ex parte abſoluta: forma autem totius etiam includit materiam,& ſola excludit accidentia. Inſuper compoſitum eſt id,cuius gratia parantur componentia; id autem cuius gratia, præſtat illis quæ ſunt eius gratia.Prætereà compoſitum eſt origine vltimum, quare eſt primum perfectione:hinc Ariſt.in 7.Met.con.9. ait compoſitum eſſe ſubſtantiam poſteriorem & conſpicuam. Sed vt reſol. etiam magis ſit conſpicua,duo ſunt conſideranda. Vnum eſt, quòd aliud eſt quærere,quæ ſit magis ens,& ſubſtantia? & quærere,cui primò,& potiori modo competat perfectio? Nam ſi de primo loquimur,etiam materia eſt ens,& ſubſtantia, & cõducit pro eſſe formæ,& conſtitutione compoſiti:& ob id compoſitum magis,ens & ſubſtantia dici meretur. At ſi loquimur de perfectione, ſola forma eſt actus,& perfectio,adeò vt forma ſit perfectio;compoſitum verò ſit non perfectio,ſed perfectum.Et hac ratione perfectio primò competit formæ, ſecundariò compoſito. *Quomodo materia forma & compoſito principat⁹ competat.* Et hæc confundenda non ſunt.Alterum,quod ſupereſt explicandum,eſt,quòd diſtincta ratione ſingulis tribus ſubſtantijs principatus tribui poteſt. Materia eſt prima origine,prima quia æterna, prima vt ſubiectum, nam ſubijcitur omnibus & ſubiectum primum nuncupatur.Forma obtinet principatum in ordine perfectionis nam eſt ipſa met perfectio,non perfecta ab alio, ſed perficiens aliud,& eſt ipſum eſſe compoſiti.Compoſito competit principatus;ratione proprietatis conſtitutorum in prædicamento ſubſtantiæ;ratione ſubſiſtentiæ & exiſtentiæ ſeorsùm in vniuerſo;ratione incluſionis plurium; ratione conditionis totius:nam ſolùm eſt totum, & ſolùm includit eam, quæ dicitur forma totius; & demùm quia eſt generatione poſtremum, & ita finis vt eius gratia dicuntur parata principia, hinc id ſolum dicitur propriè gigni,& interire. Quartò conſiderandum occurrit,num ſubſtantia recipiat magis & minus? Ariſto. in prædicamento ſubſtantiæ id negat. Ex aduerſo facta eſt comparatio inter materiam,formam,& compoſitum, & quærebatur, quid magis ſit ſubſtantia? Pro reſolutione accipio primò,vt apparuit, ſubſtantiæ nomen vſurpari dupliciter, & pro communi ab vno,quod etiam dicitur de ſeparatis formis,& pro communi vniuoco conſtituente prædicamentum ſubſtantiæ;& de vtriſq; eſt agendum. *Quartum. Num ſubſtantia intendatur et remittatur?* Accipio ſecundò,quòd intenſio,& remiſſio,conſiderari poſſunt vel in diſtinctis gradibus,& ſubſtantiarum,vel in eodem gradu,eademq; forma,quæ modo magis,modo minus ſubſtantia ſit. Modus primus non verè dicitur intenſio, & remiſſio,ſed ordo rerum,& diſtributio in gradus,de quo ſi loquimur, non eſt dubium,ſubſtantiæ ne dum id competere, immò maximè competere, cum ordo & gradus rerum,præſertim in ſubſtantia refulgeant.Hinc ſi fiat comparatio in genere ſubſtantiæ ſecundum longitudinem,veluti inter primas,& ſecũdas ſubſtantias,proculdubio dicuntur ſecundum magis & minus, & huiuſmodi ordo præſtantiæ etiam locum habet in ſeparatis formis,& in corporibus cœleſtibus, ac ita facta eſt comparatio inter materiam,formam, & compoſitum. At ſi de primo,& veriore modo loquimur,de eo maior eſt dubitatio, de qua verba feci *Reſol.* in lib. de Mixtione:& pro lucida eius reſolutione dico primò. Si loquimur de

formis

formis à materia ſolutis, illæ ſunt eſſentiæ ſimplices, inuariabiles, & omnium cõ ſenſione non intenduntur, nec remittuntur, intenſio enim & remiſſio non fit ſine materia, & ſine oppoſita forma, à quibus ſeparatæ formæ ſunt immunes. Loquendo autem de ſubſtantia materiata, diuiſa in materiam, formam, & compoſitum. Materia prima nec intenditur, nec remittitur, quia eſt ſimplex eſſentia, in alio non recepta, ſed recipiens alia, ſolùm dicitur modò magis, modò minus parata pro forma recipienda. Compoſitum ſi recipit magis & minus, id habet ex ſuis principijs, non quidem ex materia, ut patuit quare ſolùm ex forma id habere apta eſt. De ſola itaq; materiata forma eſt dubitatio; An ſuſcipiat magis, & minus? Quæ forma triplex eſt, vel ſimplicium corporum, vel mixtorum inanimorum, vel Anima Plantarum & Iumentorum. De quibus agens dico. Si loquimur de gradibus eſſentiæ, nulla forma recipit magis & minus; ſi de gradibus exiſtentiæ, & receptionis earum in materia, formæ primi, & ſecundi ordinis, recipiunt magis, & minus, tertij verò nequaquam. Hæc reſolutio tres habet partes, & oſtẽditur pro ſingulis. Quod per gradus eſſentiæ nulla forma recipiat magis & minus oſtẽditur, quia omnis forma eſt eſſentia ſimplex in indiuiſibili poſita, de qua inquit Ariſt. in 8. Met. cont. 10. quòd eſſentiæ rerum ſunt, ut numeri in indiuiſibili conſtituti. nam ſi vna ſola vnitas addatur, vel dematur, variantur, & ſi recipiũt magis & minus, id ſolùm eis competit, vt recipiuntur in materia, hoc eſt per gradus exiſtentiæ: ſimiliter in prædicamento qualitatis dixit, Grammaticam non recipere magis & minus, nec vnam eſſe magis Grammaticam altera, ſed ſolùm vni vel alteri, plus eius competere. Id ipſum affirmauit Porphyrius, qui de differẽtijs magis proprijs ſingulorum prædicamentorum loquens, dixit eas non recipere magis & minus, quia vniuſcuiusq; eſſentia vna & ſimplex eſt. Secunda pars reſolutionis erat, quòd loquendo de gradibus exiſtentiæ, & receptionis formarũ in materia, formæ ſimplicium corporum, & mixtorum recipiunt magis & minus: hoc elicitur ex relato cont. 8. Met. quo loci conceſſit Ari. formas poſſe recipere magis, & minus, quatenus in materia recipiuntur, vt etiam id ipſum enunciauit de Grammatica. Inſuper id elicitur ex primo, & 2. lib. de Ortu & interitu, ex declaratione mixtionis, nam manifeſtat Philoſophus per mutuam mixtionem fieri medium quoddam, non autem conſurgeret medium, niſi formæ extremæ remitterentur, vt non conſurgerent medij colores, niſi albedo & nigredo remitterentur. Id ipſum confirmatur ratione, nam formæ ordinatæ pro ſequentis conſtitutione, cum ſummæ ſimul ſeruari nequeant, debent intendi, & remitti; at quia formæ Elementorum ordinatæ ſunt pro forma mixtorum; quare debent intendi, & remitti. & id ſenſu, & experientia patet, conſiderando impuritates Elementorum. Quòd autem etiam formæ mixtorum inanimorum intendantur, & remittantur, oſtenditur, quia prodeuntia ex principijs, ſeruant conditionem ſuorum principiorum; formæ mixtorum inanimorum conſurgunt ex intenſione, & remiſſione formarum ſimplicum corporum; quare illæ quoq; neceſſariò recipiunt magis, & minus. Tertia pars reſolutionis erat, animas non recipere magis & minus, quod oſtenditur, quia magis eleuatæ ſunt ſupra materiam, nec conſurgunt ex mixtione, ſed mixtis ſuperuenire dicuntur, quatenus virtute ſeminis educuntur ex mixtorum connexione. Inſuper. Animæ non debent miſceri pro alterius formæ conſtitutione, quare neq; ratione principiorum, neq; ratione finis debent ſuſcipere magis & minus. Pro elucidatione huius reſolutionis ſupereſt diluenda una dubitatio, & eſt. Si nulla forma per gradus eſſentiæ recipit magis & minus, ſed ſolùm id eis competere poteſt per gradus inexiſtentiæ, cur Ariſtoteles in prædicamentis affirmauit Qualitatem poſſe racipere magis & minus,

Materiata forma triplex.

De gradibus exiſtentia.

Anima nõ recipit magis & minus.

Pulchra dubitatio

Dd

nus,& id negauit de ſubſtantia? Reſpondens dico, Ariſtotelem in 8. Metaphyſicæ cont. 10.ſuam ſententiam,vt in proprio loco patefeciſſe, quo loci conceſſit eſſentias,& ſpecies rerum,vt in materia recipiuntur, ſuſcipere magis & minus; & de formis Elementorum conſpicuè patefecit remitti,caſtigari, & ad mediocritatem redigi,dum ex eis mixtum conſtitui manifeſtauit. In lib. autem prædicamentorum,magis populariter de rebus loquitur. Nec propterea ſine ratione id protulit,nam quia eſſentia præſertim dicitur de ſubſtantia, & eſſentia non recipit magis & minus;ideò ſubſtantiæ id tribuit: Et quoniam forma intenditur & remittitur,vt in alio recipitur, & recipi in ſubiecto præſertim competit accidentibus,ideò hoc accidentibus condonauit. Conſidero quintò, Ariſtotelem tribuere ſubſtantiæ,quòd careat contrario:Id tamen difficultate non caret.Nam ſi ſubſtantiæ competit remiſſio,& hæc fit per contrarium, eſt neceſſe ut contrario ſit prædita.Pro ſolutione dico,ſubſtantiam carere contrarietate, & maximè ea eſſe præditam.Nam contrarietas duplex eſt,vna externa,conſpicua ſenſu,proximè pugnans,apta fieri cum ſucceſſione in eodem ſubiecto, quod actu ſit, quæ etiam eſt contrarietas requiſita pro motu;& hæc abeſt à ſubſtantia,ea enim proximè non operatur,& pugnat,niſi per qualitates,& accidentia. Alia eſt contrarietas intimior, & magis originalis vtens pro inſtrumentis contrarietate externis,non expoſcens ſubiectum actu,ſed poteſtate,& eſt nota non ſenſui, ſed rationi;& hæc competit ſubſtantiæ,per quam formæ eiuſdem gradus mutuò ſe repellunt,mutuoq; per qualitates pugnant.hæc contrarietas ad differentias pertinet, quæ ſpecies conſtituunt.Hinc Ariſto.in 10.Metaph.oppoſitionem differentiarũ ad contrarietatem redigit,& contraria dixit eſſe differentiam perfectam. Quare cum ſubſtantiæ perfectior competat differentia,eminentior etiam competet cõtrarietas. Inſuper quia contrarietas nonnunquam vſurpatur pro oppoſitione formæ,& priuationis,quæ oppoſitio primò,& maximè competit ſubſtantiæ,hac etiam ratione colligere valemus,contrarietatem maximè, & primò ſubſtantiæ competere,cum tamen ei non competat contrarietas primò explicata. Conſidero ſextò,cum Ariſt.dicat in prædicamento ſubſtantiæ,eam non eſſe in ſubiecto, nos de ea ſine pugna dicere poſſe, quòd non ſit in ſubiecto, & maximè ſit in ſubiecto. Nam in ſubiecto non eſt, quia non recipitur in eo quod actu ſit,quòd ea non egeat, tanquam parte pro conſtitutione ſubiecti:eſt tamen maximè in ſubiecto, quia forma recipitur in materia,quæ definitur,quòd ſit ſubiectum primum,quæ etiam omnium conſenſione, maximè ſubijcitur.Hinc Ari.in 2.Phy.cont. 4. loquens de natura, quæ eſt forma, & materia,dixit eam eſſe ſubiectum,& ſubiecto. Subſtantia itaq; dicta de forma, cum non ſit in ſubiecto, maximè eſt in ſubiecto.

Sol.

Quintum. An ſubſtantiæ cõpetat contrarium.

Reſol.

Sextum. Subſtãtia cum nõ ſit in ſubiecto maximè eſt in ſubiecto.

QVANTITAS DIVISIONES.

QVANTITAS uſurpatur dupliciter, uel propriè, uel per Metaphoram. Quantitatis nomen per metaphoram extenditur ad facultates, & uires, propterea dicimus uires eſſe exiguas, uel magnas, finitas, uel infinitas. Sumpta autem propriè diuiditur in quantitatem dictam de pluribus unitate ab uno, & dictã uniuocè. Dũ quantitas dicitur de ea Cęli & mortalium, eſt commune ab uno, ut dixi de ſubſtantia. Inſuper Quantitas uniuocè dicta, quæ eſt quantitas mortalium, conſtituens prædicamentum unum, ualdè ſecùs diuiditur ab Ariſt. in libro Prædicamentorum, quàm id fiat in quinto Meta. Nam in libro Prædicamentorum diuiditur primò in diſcretam, & continuam: diſcretam ait eſſe duplicem, numerum, & orationẽ uoce prolatam: continuam dicit eſſe quincuplem, Lineã, Superficiem, Corpus, Tempus, & Locum. Inſuper eandem quantitatem diuidit in præditam partibus includentibus poſitionem, & præditam partibus expertibus poſitionis: primi generis eſſe ait Lineam, Superficiem, Corpus, & Locum: Secundi uerò generis dicit eſſe Tempus, Numerum, & Orationem. In quinto autem Metaph. Quantitatem diuiditur in diſcretam, quam appellat multitudinem, & numerabilem, & continuam, quam nuncupat magnitudinem, & menſurabilem. Inſuper diuidit Quantum in ſecundum ſe, & quantum ex accidenti. Quantum ſecundum ſe diuidit in quantum ex ſui eſſentia, & in habitus ac affectiones illius. Quantum ex ſui eſſentia dicit eſſe Lineam, Superficiẽ, Corpus, denotando etiam Numerũ: quorum affectiones ſunt, Multum, Paucum, Longum, Breue, Latum, Strictum, Profundum, & eius oppoſitum, Graue, Leue, & alia ſimilia. Quantum ex accidenti dicit eſſe duplex, vel enim eſt quantum, quia eſt in ſubiecto quanto, ut albedo, ſapor, & ſimilia, vel ſe habet vt motus, & tempus quæ continua dicuntur, eo quòd illa diuiſibilia ſunt, quorum hæ ſunt affectiones, veluti motus eſt continuus, quia continuum eſt, non quod mouetur, ſed quo motum eſt, etenim quoniam illud quantum eſt, & motio eſt quanta tempus autem propter illum. Hæc eo loci Ari. In 2. autem de Ortu & interitu. 62. ait, Motum eſſe continuum ratione mobilis, quòd autem ſit continuus ratione eius in quo, ſolùm ait compètere motui ſecundum locum. Inſuper diuidi poteſt Quantitas per finitam, & infinitam. Infinita diuiditur, quia vel ſupra terminos eſt poſita, vel infra, & dicitur indefinita, qualis eſt, moles conſiderata in prima materia. Præterea, Quantitas infinita; vel eſt infinita actu, vel poteſtate. Inſuper Infinitum poteſtate eſt triplex vel diuiſione ut continuum, vel accretione vt numerus, vel ſucceſſione vt motus tempus, & ſingularia ſpecierum.

Quanta per Metaphoram.

Proprie.

Prima diuiſio.

2. diuiſio.

DEFINITIONES.

Prima definitio. *Altera.* *Tertia,* *Quarta,*

DEFINITVR Quantum ab Ariſt,in 5. Metaph. Vt ſit id,quod in ea quæ in ſunt,eſt diuiſibile,quorum vtrumq; aut ſingula unum quid, & quod quid apta ſunt eſſe.Inſuper dicere valemus,Quantitatem eſſe accidens,ſequens materiam, quod diuiſioni & menſuræ ex ſe ſubijcitur,cætera uerò per illud. Præterea deſcribitur per eius Proprietatem , ut ſit id,per quod res æquales, uel inequales eſſe dicuntur. Inſuper Quantitas eſt ſeries eius generis accidentium, quod materiatam ſubſtantiam proximè ſequitur,& ex ſe diuiſioni,& menſuræ ſubijcitur.

Continuũ. Quantum continuum definitur primò cum relatione ad compoſitionem , & dicitur quantum,cuius partes communi termino nectuntur. Secundò, cum relatione ad diuiſionem,& dicitur quantum aptum diuidi in infinitum;Tertiò cum relatione ad motum,vt definitur in 5.necnon in 10.Metaph.& dicitur id quantum,cuius motus eſt vnus;*Diſcretũ,* Diſcretum eſt quantum ſecundum ſe,cuius partes nullo communi termino nectuntur.Inſuper eſt id quantum,cui nil repugnat in infinitum augeri, cum tamen in infinitum diuidi nequeat. Inſuper eſt quantum ſecundum ſe,quod ex indiuiſibilibus eſt conflatum.

ANNOTATIONES.

Quatuor ſubordinata.

CONSIDERO primò quatuor ſubordinata reperiri,nimirùm Hoc Quantum,Quantum,Quantitatem,& Eſſe quãtitatis.Hoc Quantum eſt iunctum cum conditionibus indiuiduantib. Quintum eſt concretum iunctum cum materia,quæ eſt duplex,Phyſica & Mathematica.Quantitas excludit materiam Phyſicam; includit Mathematicam, nimirùm continuum , & partes. Eſſe quanti excludit omnem materiam. Hinc Ariſt.3.de Anima cont. 8. dixit,quòd aliud eſt magnitudo,& eſſe magnitudinis,& in cont. 11.addit rectum eſſe,vt Symum,quia eſt cum continuo.materiam Mathematicam in lib. de Materia declaraui.Conſidero ſecundò,quòd Ariſt.in libro Prædicamentorum proponit agendum de Quanto & Quantitate,vt etiam de Quali & Qualitate,quod facit *Alterum quod conſideratur.* dupli ci ratione.Prima eſt,ut per concretum nobis notius,patefaciat abſtractum.Altera eſt,quia prædicamenta omnia prædita ſunt ſuis principijs, quæ ſunt actus & potentia,ut dicitur in 12.Met.ideò omnia ſunt concreta.Primò ſecundum fieri, nam compoſita ſunt,quæ gignuntur,vt dicitur in 1.Phyſi.& ſic accidentia in 8. Met.con: 12.dicuntur habere materiã,in qua recipiuntur,ex cuius potentia educantur:Secundò ſecundũ eſſe,quatenus materia,ut potentia quanta pertinet ad quantitatem,ut potentia qualis ad qualitatem, ut tamen ſubſtantia eſt, non eſt *Tertium.* pars prædicamentorum accidentium,ſed ſolùm ſubſtantiæ. Conſidero tertiò, ſententiam eſſe Auer.in primo Metaphyſicæ cont.46.Quantitatem non eſſe genus uniuocum quantitatis diſcretæ, & continuæ. Idipſum affirmat in magnis cõmentarijs primi Poſt.con.55.& 74.hoc elicit Auer.ex Ari. in 1. Met.con.46. dicente,nullam rationẽ habent naturæ,quæ ſunt poſt numeros,longitudines,latitudines,& ſolida & c.Pro notitia accipio id,quod dicitur ab Ariſt. in 2. Poſt. nimirùm in generibus frequenter latere æquiuocationes, & cum re uera nec uni-

uoca, nec genera ſint, accipitamen pro generibus: hinc pro vitandis huiuſmodi æquiuocationibus, monebat conſiderandas eſſe ſpecies:quare non eſt abſurdum, ſi in quantitate, etiam aliqua includitur æquiuocatio. Accipio inſuper, quòd quamuis diſcretum, & continuum pendeant ex diſtinctis principijs, & ob id pertineant ad diſtinctas ſcientias, diſtinctiſq; affectionibus ſint prædita: tamen vtrumq; eſt quantum diuiſibile, & menſurabile ex ſe, & vnum nõ ob aliud, & per vtrumq; res dicuntur æquales, vel inæquales. Adeò ut ſine errore Quantum ſtatui poſſit genus unum, ut ſtatuitur à Philoſopho, eius tamen gradus prior eſt diſcretum, cuius principium eſt Vnitas, quæ eſt ſimplicior puncto, ut dicitur in primo Poſt. Hinc Arithmetica eſt prior, certior & ſimplicior, quàm Geometria, & pro materia ſolùm includit partes, cum Geometrica includant & partes, & continuum. Conſidero quartò, uarias reperiri affectiones, quæ ſecundum ſe competunt Quanto, cęteris uerò ex accidenti, uel per ſimilitudinem, ueluti in primo Phy. 15. inquit Philoſophus, Finitum & Infinitum ſecundum ſe ſolùm competere Quanto, ſic Magnum & Paruum, Longum & Breue, Latum & Anguſtũ, Profundum ſiue Altum & Depreſſum, Aſperum & Leue, Planum & Curuum, Rectum & Obliquum ſunt affectiones Quanti continui. Vt Multum & Paucum, Par & Impar, & aliæ ſimiles, ſunt affectiones Quanti diſcreti. Sed dubium eſt de Graui & Leui, quomodo ab Ariſt. in quinto metaphyſicæ numerentur inter affectiones Quanti? Non enim ſequuntur quanititatem, ſed conditionem naturæ corporum Phyſicorum. Niſi dicamus Ariſtotelem id dicere ex ſententia aliorum, qui Graue & Leue prodire dicebant; uel ex copia triangulorum, ut Plato; uel ex copia corporum, quæ pro materia accipiebant; uel ex permixtione cũ Vacuo, ut dicitur in quarto de cęlo. Ex opinione autem Ariſt. dicere etiam ualemus Graue plus materiæ includere, Leue plus formæ, & minus materiæ ſuppoſita æqualitate extenſionis. Conſidero quintò, Magnum & Paruum uſurpari dupliciter, uel pro abſoluto, uel per comparationem, ut indicat Ariſt. in quinto Metaphyſicę 18. abſolutè aliquid dicitur Magnum, dum attingit terminos ſupremos, qui ſuæ ſpeciei per naturam ſunt apti competere, uel ſaltē ſupra mediocritatem fuerit eleuatũ: contra uerò dicitur abſolutè Paruum, dum infra mediocritatem fuerit conſtitutum: mox uerò dum inuicem referuntur, per comparationem, & relationem dicuntur maiora, & minora, ſic plura, & pauciora, & quouis modo uſurpentur, ſemper attinent ad quantitatem, quia ſaltem quantitas eſt fundamentum eius relationis. Conſidero Sextò, quòd Ariſt. in 5. Met. inter quantitates non numerat Locum, neque Orationem, quæ tamen numerantur in Prędicamento quantitatis. Ego de his, ac al ijs nonnullis profectò dicendum puto, Ariſtotelem in libro Prædicamentorum de rebus frequenter loquutum fuiſſe populariter, & ex opinione aliorum, ut etiam Græci omnes interpretes affirmant, à quibus non diſſentit Auer. in 5. Met. con. 18. in calce, & ordiens à loco, cum Ariſto. putet locum eſſe ſuperficiem, non poteſt ſtatui quantitas, ab ea diſtincta, ſed ſolùm dici poteſt affectio quædam eius, ut inquit Auer. Ex ſententia autem ueterũ putantium locum eſſe interuallum, magis inter quantitates poterit numerari, quorum ſententiam ſequutus eſt Ariſtot. in lib. Prædicamentorum. Similiter loquendo de Oratione, uoce prolata, non puto ea eſſe numerandam pro quantitate ſecundum ſe, quæ ſit diſtincta ab alijs, alioquin ſimiliter uox omnis, atq; etiam omnis ſonus, deberet dici quantitas, non minus quàm oratio uoce prolata, quæ ob id ſolùm numeratur breui & longo, quatenus eſt ſonus aliquis, ueluti Muſici omnem ſonum breui & longo menſurant, quod eis competit, non quia ſint ſecundum ſe quantitates, ſed potiùs quia ſunt affectiones quantitatis,

Quartum.

Dub. de graui & leui.

Sol.

Quintum.

Sextum.

nimirùm Motus, nam ſonus motum ſequitur, motus autem per aliud eſt quantus. Inſuper addo, quòd dum oratio dicitur quanta, potiùs dicenda eſt continua, quàm diſcreta, cum ſequatur motum, qui continuus eſt, & longum ac breue ad continuum pertineant. *Septimũ.* Conſidero ſeptimò, Ariſt. in Prædicamento Quantitatis pro quantitate numeraſſe Tempus: in quinto autem Metaph. tempus dixiſſe quantum ex accidenti, & addidiſſe motum, quem ſimiliter dixit quantum ex accidenti, de quo tamen in Prædicamentis mentionem non fecerat. De hoc dico primò Ariſto. in Prædicamentis per Tempus denotaſſe etiã motum, quia tempus vel eſt idem cum motu, vel eſt aliquid eius, vt dicitur in 8. Phy. nam eſt idem cum motu primo, ab eo diſtinctum ratione. Dico ſecundò, motum & tempus eſſe quidem continua per aliud, & pendere ex alio; includere tamen conditionem quandam propriam, per quam menſurantur, & diuidũtur longè ſecùs ac diuidantur, & menſurentur mobilia, & loca, veluti annum menſuramus per horas, motum per tempus, quæ menſuræ nõn ſumuntur ex mobili, nec primò competunt mobili, vt ſe habet de his, quæ penitùs ex accidẽti ſunt quanta. Ideò Ariſto. in quinto Metaph. quamuis dixerit eſſe quanta ex accidenti, quatenus non ſunt talia ſine mobili vel loco; tamen ea ſeiunxit à qualitatibus, quæ penitùs ex accidenti ſunt quantæ, adeò vt motus & tempus medio quodam modo ſe habeant, & partim ex ſua conditione, partim ob aliud ſint quanta: & cum non principaliter quanta ſint, ideò in Prædicamento quantitatis, numeratis principalioribus quantitatibus, (addebatur, amplius autem præter hæc tempus & locus) indicans minus principaliter ad quantitatem pertinere. *Octauum.* Conſidero octauò, Quantitatem excludi ab efficientibus, & inter ea non numerari. Ratio eſt, quia ſequitur materiam, & conditionem eius, cuius proprium eſt pati; qualitas autem ſequitur formam, & conditionem formæ, cuius officium eſt agere: & quia Quantum in materia antecedit Quali, ideò antecedit conditionibus eius: ſic non vt calor calorem, ita quantitas vna producit alteram. Animaduertendum tamen, quòd quamuis Quantitas non operetur tanquam principale efficiens, dicitur tamen cooperari, quatenus Qualitas in maiori mole redditur operoſior: & maior numerus militum, operatur potentiùs, vt maior ignis vehementiùs calefacit.

QVA-

QVALITATIS DISTINCTIONES.

QVEMADMODVM materiã comitatur Quantitas, ita formam Qualitas, adeò vt latè ſumpta qualitate, omnis alicuius forma, eius qualitas eſſe dicatur. Diuiditur ab Ariſt. in prædicamentis, in 5. Met. nec non in 7. Phy. qualitas modo vario: nam in prædicamento Qualitatis quatuor numerat eius ſubalterna genera, nimirùm, Habitum, & diſpoſitionẽ; Potentiam, & impotentiam rebus per naturam competentem; Paſſiones, & paſſibiles qualitates; & demùm Figuram, & vniuſcuiusq; externam formam. In quinto autem Metaphyſicæ qualitatem omnem redigit in duo capita, in qualitatem eſſentialem, veluti ſunt differentiæ, & qualitatem accidentalem, veluti ſunt affectiones ſubſtantiarum mobilium, quæ dicuntur paſſiones earum. Ad primum caput redigit qualitates Mathematicorum, veluti ſunt termini Geometricorum, conſtituentes figuras, & diſtincti gradus numerorum, per quos dicimus, quod ſex eſt ſemel ſex, non autem tria, & tria: hæ namque ſunt tanquam differentiæ Mathematicorum. Ad ſecundum autem caput, nimirùm ad affectiones mobilium, redigit Virtutes, & Vitia, & omninò Bonum, & Malum, quatenus per hæc agentia, & patientia redduntur, vel bene, vel male aptam agere, pati & moueri; maximè autem Bonum, & Malum denotant quale in rebus anima præditis, & præſertim in homine operante cum prælectione. Demùm in 7. Phy. Habitum & diſpoſitionem reijcit à prædicamento Qualitatis in prædicamentum Relationis: de Potentia & Impotentia, tanquam de qualitate diſtincta à paſſionibus, & paſſibilibus qualitatibus, mentionem non facit. Adeò vt minimè ea quadrimembrem qualitatum diſtributionem, relatam in prædicamentis, approbare videatur. At diſtinctiùs diuidens Qualitatem ita dicendum puto. *Diuiſio qualitatis.* Qualitas eſt duplex, vna Cęleſtis, altera mortalium: *Qualitas* Cęleſtis eſt Lux, Perſpicuitas, Opacitas, Raritas, Denſitas & Figura: *Cæleſtis.* Qualitas mortalium eſt duplex, Vna eſſentialis, qualis eſt differentia conſtituẽs *Mortaliũ.* eſſentiam rerum, Altera, quæ eſt accidens: Et hæc eſt duplex, vel ſpiritalis, quæ eſt alterius reprę́ſentatio, vt actiones colorum, uel principalis, & hæc uel pertinet ad Animum ut uirtus, & uitium; uel ad corpus: & hæc uel eſt qualitas prima, uel ſecunda: primæ ſunt calor, frigus, humor, & ſiccitas, quæ in agentes, & patientes diuiduntur, duæ primæ dicuntur agentes, reliquæ patientes: Qualitates ſecundę ſunt duplices, uel minus propriè tales ſunt, uel magis propriè nuncupantur ſecundæ: primi generis ſunt illæ; quæ ſequuntur connexionem duarum primarum qualitatum in Elementis, ueluti ſunt Graue, & Leue, Denſum & Rarum, Perſpicuum & Opacum, quæ Elementis competunt: Aliæ, quæ magis propriè nuncupantur qualitates ſecundæ, illæ ſunt quæ ex temperamento primarum prodeunt, ueluti ſunt Colores, Sapores, Odores, & ſimiles. Nonnulli inter qualitates Cęli numerant Influxus, eos tamen à lumine, & motu diſtinctos: Peripatetici non concedunt. Alij inter qualitates mortalium numerant Impetum, quo proijciens rem proiectam poſt contactum mouet. Similiter numerant qualitates, quas occultas Virtutes appellant, per quas Ambra paleas,

Lapis Herculeus ferrum trahit. Ariſt.in 2. de Partibus Animalium cap. 2. & 3.uarias aſſignat primarum qualitatum diſtinctiones; Præſertim tamen diuidi poſſunt,dicendo gratia exempli,calorem eſſe uel poteſtate,uel actu: Poteſtate ut apta citò & facilè calefieri. Actu autem dupliciter,uel ſecundum uirtutem, ut Sol calidus,uel ſecundum formam,& hoc dupliciter,uel per propriam conditionem,ut ignis calidus,uel per alienam,ut aqua calida.

DEFINITIONES.

Qualitas latè ſumpta. *Pro prædicamento.* *Qualitas ſpiritalis.*

QVALITAS latè ſumpta eſt forma quælibet, per quam ea præditum modo aliquo dicitur quale. Qualitas,Prædicamentũ qualitatis conſtituens, eſt ea accidentium ſeries, quæ competit corpori Phyſico mortali,ut mobile eſt,per quam denominatur quale,ut elicitur partim ex præd.qualitatis, partim ex 5. Meta. Qualitas Spiritalis,ſiue actio,& ſpecies rei ſenſibilis,eſt imago, ſiue repræſentatio qualitatis materiatæ,per præſentiam eius qualitatis,cuius eſt *Qualitas occulta.* imago,quæ per medium congruens offertur ſenſui. Qualitas inſenſibilis, quæ nuncupatur virtus occulta,& proprietas latens,eſt facultas mixti, ſequens formam eius,ex Cęli influxu pendens,per quam mixtum latenter ex propria conditione opus aliquod proprium producit. In hac ſignificatione nonnulli facul- *Qualitas prima.* tates occultas concedunt,quas ego à ſuo fundamento, nimirùm à forma mixti, ſiue temperamento diſtinctas non puto. Qualitas in mortalibus origine prima, ea eſt,quæ in ſubiecto alteram non præſupponit, nec ab altera per ſe producitur,ſed ex ea illæ pendent,quæ ſecundæ nuncupantur; conſtituens corporata Elementa,& cum materia adeò nectitur,vt altera oppoſitarum neceſſariò ei inſit. *Calor.* Calor eſt qualitas prima ad tactum pertinens,vehementiſſimè agens, cuius actio per ſe,& prima eſt calefacere;ſequentes verò ſunt attenuare,Leuia reddere facileq; mobilia,ac inſuper conſimilia nectere,ſecernere diſſimilia:hæc qualitas primo competit igni. *Frigus.* Frigus eſt qualitas,ad tactum pertinens,prima, agẽs, cuius actio per ſe & prima eſt refrigerare;ſequentes verò ſunt condenſare,grauia reddere,ineptaq; motui,& cùm ſimilia, tùm diſſimilia nectere: hæc primò competit aquæ. *Humor.* Humor eſt qualitas prima,ad tactum pertinens, perpeſſioni apta,cuius conditio eſt carere proprio termino,& facilè recipere alienos; primò autem tribuitur Aeri. *Siccitas.* Demùm Siccitas eſt qualitas ad tactum pertinens,prima, perpeſſioni apta, cuius conditio eſt alienos terminos ægrè recipere, & proprios ſeruare: primò autem ab Ariſto. tribuitur Terræ. *Qualitas ſecunda.* Qualitas ſecunda eſt ea,quæ in materia primas ſupponit, & uel ex earum connexione,vel temperamento ortum ducit, variorumq; externorum ſenſuum eſt obiectum, vel cum eo modo aliquo iunctum.

AN-

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, quòd quemadmodum Ariſt. duo ſtatuit prima capita qualitatum; Vnum ad differentias pertinens; Alterum ad paſſiones & paſſibiles qualitates: ita datur duplex prædicatio ſecundum quale. Nam differentiæ prædicantur ſecundum quale ad eſſentiam attinens: aliæ verò ſecundum quale quod eſt accidens. Et ad id quale, quod pertinet ad eſſentiam, redigitur id, de quo Ariſto. in prædicamento ſubſtantiæ inquit, ſecundas ſubſtantias, non hoc aliquid, ſed quale quid denotare, nam genera & ſpecies ex forma eliciuntur, quæ eſt eſſentialis qualitas. Conſidero ſecundò; quòd cum dentur qualitates materiatæ, quæ ſunt principales formæ in ſubiecto, vt albedo in cygno, & dentur qualitates, quæ ſpiritales nuncupantur; hæ trium generum eſſe poſſunt; Vel enim eſt lumen, quod eſt actio Lucidi; Vel eſt actio ſpiritalis colorum virtute Luminis; & dicitur ſpecies colorum; Vel eſt virtus occulta cõpoſiti Phyſici, eiusq; latens proprietas, & ad hoc tertium genus ſecundum aliquam ſimilitudinem redigitur influxus Cęlorũ, à Lumine & motu diſtinctus, ac etiam impetus à proijciente illatus. Horum trium generum duo prima ab omnibus conceduntur; de hoc tertio eſt dubitatio, & à me frequenter tanquam redundans ex ſententia Ariſto. eſt reiectum. Conſidero tertiò qualitatem materiatam à ſpiritali his decem differentijs præſertim ſecerni. Prima eſt, quia qualitas materiata, cum ſit prædita contrario reſiſtente, effunditur per medium in tempore, ſpiritalis momento. Altera eſt, quia qualitas ſpiritalis in medio pendet à producente ſecundum eſſe, & conſeruationem, non ita ſemper materiata. Tertia eſt, quia materiata cum ſua oppoſita, non ſimul in eadem parte medij ſiue ſui remiſſione ſeruatur: Spiritales verò per idem medium illeſæ deferuntur. Quarta, quia qualitates materiatæ, ſolo numero differentes, non valent in eodem ſimul diſtinctæ ſeruari, vt elicitur ex 5. Meta. 15. at actiones variarum albedinum, variorumq; Lucidorum, ſolo numero differẽtium, in eodem diſtinctæ ſeruantur. Quinta, quia qualitates materiatæ non niſi in corpore eſſe valent; ſpecies autem ſpiritalis dicitur in anima recipi, & ſenſus dicitur recipere ſpecies ſine materia. Et Mens in 3. de Anima dicitur Locus ſpecierum; id tamen quomodo contingat, non eſt modò explicandum. Sexta differentia eſt, quia per qualitatem materiatam ſubiectum propriè denominatur quale, per ſpiritalem nequaquam, ſed ſolùm anima dicitur fieri ea, quæ noſcit, per imitationem, & repræſentationem, non autem denominatur alba, vel dulcis. Septima, quia qualitas ſpiritalis, cum non educatur ex materia, ſed ſit ſola repræſentatio, eſt tota in toto, & quauis parte; materiata eſt tota in toto, & pars in parte ſecundum extenſionem. Octaua, quia qualitas materiata numero eadem non poteſt eſſe in diſtinctis partibus medij: at ſpiritalis eadem numero valet in diſtinctis partibus medijs apparere, cum ſit repræſentatio alterius, quæ eadem & diſtincta dicitur, vt eadem vel diſtincta eſt res, quæ repræſentatur, adeò vt ſit eadem ex parte rei, quæ repræſentatur, diſtincta verò ex parte medij repræſentantis. Nona eſt, quia qualitas ſpiritalis à vento in oppoſitum ſpirante non repellitur, vt materiata. Decima, quia qualitas ſpiritalis ſolùm directè effunditur, vel ſaltem per repercuſſionem; materiata verò, & directè, & obliquè. Conſidero quartò, qualitates primas, ad tactum attinentes, eſſe quidem primas

Primum quod conſideratur. Alterũ.

Triplex qualitas ſpiritalis. Tertium.

Decem differentię inter qualitates, materiatas, et ſpiritales.

Quartum.

mas origine, & ob id reſpondere tactui, origine primo; non autem eſſe primas naturâ, hoc eſt dignitate, nam colores ab Ariſtotele in ſecundo de Ortu & interitu, cont. ſeptimo dicuntur naturâ, hoc eſt dignitate priores, etiam Viſus, dicitur prior tactu, & adhuc his, naturâ prior eſt cæleſtis

Quintum. Lux, eminenter, & vnitiſſimè includens qualitates mortales. Conſidero quintò, Qualitates primas iure ſtatui quatuor, quæ ita ſe habent, vt vna ſecundum ſe non pendeat ex altera, nec alteram in ſubiecto præſupponat: nam duæ requiruntur pro actione; duæ pro paſſione, ſine quibus nulla fit generatio: & interitus; & dum ad mixtionem conſpirant, Calor coquit, & format; Frigus nectit, & calorem contemperat Humor affectiones, & terminos recipit; Siccitas e[illegible]s ſeruat. Non defuêre tamen nonnulli qui ſiccitatem, non qualitatẽ, ſed abſolutam humoris priuationem eſſe exiſtimârunt; cùm nulla appareat eius propria operatio: at hi falluntur, vt enim caloris oppoſitum eſt qualitas, ita qualitas eſſe debet oppoſitum humoris, quod patet, quia pura priuatio oppoſitæ formæ non reſiſtit, veluti tenebræ lumini: at ſiccitas valdè reſiſtit humori, adeò ut non ſine tempore ſiccum humectetur. Inſuper ſic igni & Terræ vnica non duæ competerent qualitates, cum tamen intermedijs Elementis duæ qualitates conſpicuè competant. Conſidero ſextò, quòd cum qualitates primæ ſtatuantur quatuor,

Sextum. Calor multiplex. ſingulæ tamen multis varietatibus ſunt obnoxiæ, veluti gratia exempli loquendo de Calore, datur Calor cęleſtis à lumine & motu Cęli productus: Calor igneus, acutus; Calor aëreus obtuſior; Calor vitalis; Calor febrilis ſine putredine; Calor putridus. Qui calores dum conſiderantur ſecundum ſe, & cum reduplicatione, nimirùm vt calores, iudicandi ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ. at dum conſiderantur cum eo, quod eis additur, & cum quo nectuntur, ſic extrinſecùs, & ex accidenti dicuntur ita inter ſe diſtincti, ut diſtincta ſunt ea, quæ adduntur, & cum quibus nectuntur. Super quæ cadit reduplicatio, ſic calor putridus vt calor, non differt ſpecie à calore vitali: at quatenus putridus, differt ab eo conſiderato, vt eſt uitalis, quia tunc id conſiderandum eſt, quod reduplicatur. Conſidero ſeptimò, Qualitates tangibiles, quarum relatæ quatuor ſunt primæ,

Septimũ. Qualitates tangibiles. & duces, plurimas eſſe: & præſertim ab Ariſt. quatuordecim numerantur nimirùm Graue, Leue, Craſſum, Tenue, Durum, Molle, Denſum, Rarum, Lentum, Friabile, Aſperum, Lene, Aridum, Lubricum. Hæ dum conſiderantur in Elementis, minus propriè dicuntur qualitates ſecundæ, cum non ſequantur temperamentum primarum, ſed ſolam connexionem duarum; dum tamen conſiderãtur in mixtis, & ſequuntur temperamentum primarum, magis propriè nuncupantur Secundæ. Præſertim tamen, & propriè qualitates ſecundæ ſunt, Colores, Sapores, & Odores, & ſunt obiecta trium ſenſuum. Et quemadmodum, Guſtus eſt magis iunctus tactui cæteris ſenſibus, ita Sapores magis ſunt iuncti cum qualitatibus primis tangibilibus, quàm ſint odores, & colores, & certiùs nobis patefaciunt temperamentum ſui ſubiecti. Conſidero octauò, eſſe dubitationem

Octauum de Sono Dub. de ſono, qui cum ſit obiectum auditus, non uidetur eſſe ſecunda qualitas, ut obiecta trium reliquorum ſenſuum præter tactum: & præſertim quia qualitas eſt aliquid permanens, ſonus autem cum motu eſt iunctus, nec uidetur ſonus ad aliquam ſpeciem qualitatis poſſe redigi. Propterea cum Ariſt. in 2. de Anima di-

Sol. co, ſonum eſſe duplicem, poteſtate vnum, alterum actu: dum conſideratur, ut eſt poteſtate, uerè eſt qualitas ſecunda, ex temperamento prodiens, per quam corpora denominantur qualia, & dicuntur ſonora, & bene ac male ſonantia: at dũ conſideratur ſonus actu, tunc ille conſideratur dupliciter, primò vt eſt actus percutientis & percuſſi, & dicitur motus, ſecundò ut per conditionem ſonoram ſe

mutuò

mutuò percutientiũ modo aliquo afficitur, ac ita dicitur qualitas comitans motum, per quam aër expulſus denominatur ſono prædıtus: ſonus poteſtate uerè eſt qualitas ſecunda; ex temperamento prodiens, pertinens ad paſſiones & paſſibiles qualitates; alter verò dicitur actus eius, & ſolùm dici poteſt qualitas ſecũda, quatenus ex ea prodit, & pendet, ac ita etiam ſonus ex primis qualitatibus ortum ducit. Conſidero nonò, vt pertinet ad proprietates varias Phyſicorum, quæ dicuntur qualitates occultæ, virtutes ſpiritales, facultates diuinæ, ex quibus mira opera prodire inſpiciuntur, veluti inter cordas inteſtinorum Agni & Lupi conſpicua eſt diſſonantia: Bugloſſa affert hilaritatem: Vinum inebriat: Ambra trahit paleas: Lapis Herculeus vertitur ad Polum Septentrionalem, & ſic de alijs. Qua de re tres ſunt opiniones. Nonnulli putant hæc fieri per qualitates ſenſum fugientes, & occultas, quas ſpiritales appellant, diſtinctas à forma, & temperamento, competentes mixtis varijs per Cęlorum influxus, conditioni earum qualitatum reſpondentes. Alij inquiunt ea fieri per propriam mixti formam, & ideò inquiunt, ea opera fieri à mixtis operantibus per propriam ſubſtantiam, ſiue à tota ſubſtantia. Nonnulli aiunt ea fieri à temperamento proprio. Putarem ex ſententia Ariſto. duas poſtremas opiniones eſſe connectendas, & dicendum ea opera fieri à forma mixti, vt à dirigẽte, & agente principali, a temperamento verò vt eius inſtrumento: Hinc ſi variatur temperamẽtum, variatur opus, veluti ſi lapis Herculeus ſucco allij illiniatur, non trahit ferrum, & Ambra niſi confricata excaleſiat, non trahit paleas. Conſidero decimò, quòd quamuis dicatur qualitates ſecundas ſequi temperamentum primarum, id tamen non omni ex parte de ſingulis putandum eſt eſſe verum. Sapores, & odores ſatis conſpicuè temperamenta ſequuntur: de coloribus tamen id non patet, nec tam conſpicuè colores varij varijs temperamentis reſpondent; inſpicimus enim caudam Pauonum, capita, & plumas Pſittacorum, pilos ęquorum, flores, & alia multa eximia quadam colorum varietate eſſe prædita, cum tamẽ non ſit putandum in huiuſmodi partibus adeò diſtincta inueniri temperamenta, vt id efficere valeant. Nec tam admirabilis ſe nobis natura offerret, ſi ea poſſent ex temperamento ſolo prodire. Propterea, cum colorum & luminis eximia ſit affinitas, & Lumen, ſiue Lux cum ſpiritibus ſummoperè ſit iuncta, adeò vt oculi ob copiam ſpirituum reddantur Lucidi, exiſtimandum puto colores proximè efflore ſcere ex ea mixtorum portione, quæ eſt magis tenuis, & ſpiritalis, & cum forma ſummoperè iuncta, eiq; affinis: hinc definitæ formæ definiti reſpondent ſpiritus, ex quibus definiti colores prodeunt, & cum huiuſmodi ſpiritus per mixtionem cum alijs partibus facilè varientur: hinc facilè ex eis prodit colorum varietas, adeò vt colores ſequantur quidem mixtionem aliquã Elementorum, vel perfectam, vel imperfectam, proximè tamen ex ſpiritalioribus partibus prodeant, quæ deinde per externam lucem facilè illuſtrantur, ob familiaritatem Lucis, & huiuſmodi ſpirituum. Ex his elici poteſt ratio varietatis colorum in eodem animali, & cur etiam variarum ſubſtantiæ formarum, varij colores videantur comites. Conſidero etiam, quòd ſic in parte ſeruatur vera opinio Linconienſis, Epicuri, & eorum qui putârunt in tenebris colores ſolùm poteſtate ſeruari. Hinc cecinit Lucretius,

Nonum. *De qualitatibus occultis.* *Opiniones tres.* *Opinio propria.* *Decimum.* *Linconiẽſis.*

Qualis enim cæcis color poteſt eſſe tenebris,

Nam ſine externo lumine colores carent eo pòſtremo actu, quem à Lumine tanquam familiari recipiunt, & per quem exactiùs fulgent, adeò vt valeant

ſpiri-

ſpiritaliter agere,propterea Ariſto.in 3.de Anima dixit, Lumen reddere poteſtate colores,actu colores,quod verum eſt de attinentibus ad actum ſecundum colorum,non ad primum.

AD ALIQVID SIVE RELATIO.

DIVISIONES.

Relatio 2. ARISTO. in prædicamento Relationis diuidit Relationem in eam, quæ eſt ſecundum dici ſolùm, vt manus & pes dicuntur,non autem ſunt ad aliquid; & in eam, quæ eſt ſecundũ eſſe,adeò vt totum id,quod eſt ad aliud ſe habeat,veluti duplum,& dimidium. In quinto autem Met. *Alia diuiſio.* cont.20.diuidit Relationem in eam,quæ eſt ex accidenti, vt Plato eſt ad aliquid,quia ei accidit vt ſit pater vel dominus;& in eam,quæ eſt ſecundum ſe. Et hanc diſtribuit in tria capita:Nam vel dicuntur ſecundum numerum ſiue definitum,vt duplum, ſiue indefinitum,vt maius,& minus;Vel ſecundum potentiam, vt agens & patiens,dominus & ſeruus;Vel tertiò ſecundum menſuram,ut ſcientia & ſcibile, ſenſus & ſenſibile. Ammonius in prædicamento Relationis multimembrem refert diſtinctionem,quam miſſam facio. *Ammoni9 Alia diuiſio.* Diuiduntur inſuper ea,quæ ſunt ad aliquid,quia vel ſunt actu,uel poteſtate,ut ſcientia,actu,& poteſtate, & Dominus actu,& poteſtate eſſe poteſt. Præterea ſecundum ſe relata adhuc ſunt duplicia,uel enim ita ſe habent,ut unum,id quod eſt ſit alterius, & uice uerſa, ut duplum dimidij eſt duplum,& dimidium dupli dimidium, & huiuſmodi ſunt ea,quæ inuicem referuntur ſecundum numerum, & ſecundum poteſtatem. Alia uerò ſunt ad aliquid, non quia unum id,quod eſt, ſit alterius, ſed quia aliud ad id referatur,& huiuſmodi ſunt relata tertij generis, quæ dicebantur ſecundum menſuram, non enim menſurabile id quod eſt menſuræ eſt, ſed menſurabile dicitur; quia menſura ad id refertur, & eius menſura dicitur; ſic Scibile, Senſibile, Intelligibile, Opinabile, dicuntur ad aliquid, non quia id,quod ſunt,ſit alterius,ſed quia aliud ad ea refertur,ut Scientia ad Scibi- *Alia diuiſio.* le,& Senſus ad Senſibile. Hinc in reciprocatione uariatur caſus,dicimus enim quod Scientia eſt ſcibilis ſcientia; at non uice uerſa dicimus Scibile eſſe ſcientiæ,ſed Scientia Scibile:Similiter menſura omnis dicitur rei menſurabilis menſura,non autem menſurabile dicitur menſuræ menſurabile ſed menſura. Inſuper diuiduntur ab Ariſto.Relata,quia nonnulla ſunt talia ex propria conditione,alia uerò ratione ſui generis,ut Logica eſt ad aliquid, non quia Logica eſt, ſed quia diſciplina,ſiue ſcientia eſt. Præterea Relatorum quædam ſunt prædita proprio nomine,ut Seruus & Dominus;alia eo carent,ut id ad quod refertur, Remus & Ala,Manus, & ſimilia, Et tenemur id formare ſumpta denominatione à primo, cui nomen competit, vt ab Ala alatum, a Remo remitum, ut

monet

monet Philoſophus in prædicamento Relationis. Prætereà diuiduntur Relata, quia vel Relatio fit per eadem nomina, vt ſimile, æquale, & ſimilia; vel per diſtincta, vt pater, ſeruus, & duplum. Prætereà, vel fit eodem, vel diſtincto caſu, eodem, vt pater filij pater, & filius patris filius: diſtinſto, vt ſenſibile, & ſenſus, Inſuper vel fit per caſum genitiuum, vt pater filij pater; vel per datiuum, vt æquale æquali æquale; vel per accuſatiuum, vt magnum refertur ad paruum, ſursùm ad deorsùm; vel per caſum vltimum, vt ſenſibile, ſenſu ſenſibile.

Alia diuiſio.

DEFINITIONES.

DEFINIVNTVR ab Ariſtotele in prædicamento Relationis ea, quæ ſunt ad aliquid. Primò vt ea ſint quorum, id quod ſunt, aliorum eſſe dicantur, vel quomodolibet alterum ad alterum, hoc eſt quouis modo, vel per quemuis caſum fiat relatio. Secundò definiuntur, vt ea ſint, quorum id ipſum quod ſunt ad aliud ſe habeat. Prima definitio explicat dici: altera eſſe. Ideò prima definitio eſt latior, quàm ſecunda. Inſuper ad aliquid ea ſunt, quæ per mutuam relationem reciprocantur, ſimul ſunt natura, & vnum ſine alterius notitia cognoſci non poteſt.

Prima definitio. *Altera.* *Tertia.*

ANNOTATIONES.

RELATIO cum ſit eſſentia tenuis ex ſui conditione eſt difficilis cognitu, & varijs ambiguitatibus ſe nobis offert inuoluta. Pro quarum elucidatione conſidero primò, in Relatione tria includi, nimirùm Fundamentum, Terminum, & Relationem mediam. Nam id quod refertur eſt fundamentum: id ad quod refertur, eſt terminus; inter quæ mediat relatio. Terminus autem, & fundamentum ita ſe habent, vt diſtincta ratione, terminus ſit fundamentum, & fundamentum ſit terminus, dum fit reciprocatio ex uno in aliud, ut eſt conſpicuum. Sic agens relatum ad patiens eſt fundamentum: patiens verò terminus relationis: contra autem patiens relatum ad agens eſt fundamentum, agens verò terminus. Conſidero ſecundò, loquendo de ea intermedia relatione, eſſe dubium, num ſit diſtincta à ſuo fundamento, vel ne? Et pro vtrâq; parte ſunt rationes, & opiniones: hanc tamen ſeligendam puto, A`ſuo fundamento ſolùm diſtingui ratione, quatenus ei ſuperaddit externam quandam relationem ad aliud, adeò vt ſeruus nil aliud abſolutè ſit, niſi homo conditionibus congruentibus præditus, relatus ad dominum. Hinc Ariſto. Relata, ſiue ea quæ ſunt ad aliquid declarans, indicant relationem à fundamento non diſtingui, vt etiam potentia materiæ ab eius eſſentia non ſecernitur; nec potentia efficientis & mouentis ab efficiente & mouente. Huius opinionts etiam fuit Alexander non ſecernens potentiam à fundamento, niſi ratione. Auer. quoq; id ipſum exiſtimauit, ideò in diſput. 3. in. Sol. 14. dubij ait, ſi denominatio eſt relatiua, nullam infert compoſitionem extra animam, adeò ut homo dominus, non ſit aliquid magis compoſitum pro eſſe abſoluto, quàm homo, nec obeſt quod relatio conſtituat diſtinctũ prædicamentum à fundamento, quia prædicamenta ſat eſt vt ſint ratione diſtin-

Primum quod conſideratur. *Alterum.* *Alex.* *Auer.*

ɛ̃ta,veluti quamuis actus agentis,& patientis vnus & idem ſit: tamen ob diſtin-
Tertium. ctam rationem,quam formalitatem appellant,conſtituit duo prædicamenta.Cõ ſidero tertiò,quòd cum de cunctis oppoſitis dicatur eorum vnam eſſe ſciẽtiam, vnum habitum,vnamq́; cognoſcendi facultatem,vt ſępè Affirmat Philoſophus, & præſertim in 2.de Anima,in 8.Phy.cont.8.nec non in 5.moralium Nicomachiorum,ea regula præſertim uera eſt de relatis,quia eorum eſſe in illa mutua relatione eſt poſitum:hinc vt unum ſine altero non ualet eſſe,ita non ualet cognoſci.
Algazel. Sententia tamen fuit Algazelis (referente Auer.in ſexta diſp.in Sol. 5. dubij) ſcientiam eorum non eſſe unam,ſed trinam,quatenus fundamenti,termini, & mediæ relationis uaria eſt definitio. At prætermiſſis omnibus, quæ eo loci dicuntur ab Auer.breuibus,& lucidè dico ſcientiam oppoſitorum, & præſertim relatorum,ſine controuerſia poſſe dici,& unam,& plures. Vna eſt,quia mutuò ſe declarant,pertinent ad eandem animæ facultatem cognoſcendi, pertinent ad ſcientiam eandem,& ad eundem ſcientiæ habitum & per mutuam comparationem reſulgent.Sunt autem plures propriè,& proximè ratione propriæ definitionis eorum,nam quamuis unum relatorum definiatur per alterum, definitio tamen explicans propriam rationem unius,alteri non competit. Ac ita ſeruari poteſt, quod dicebatur ab Algaz. ſcientias conſpirantium ad relationem eſſe tres.
Quartum. Conſidero quartò,dubium eſſe, quomodo unum relatorum debeat definiri per
Dub. alterum? Nam ſic ita ſe habebit de illis,ut de oſtenſione circularis,reiecta ab Ariſt.in primo.Poſt.idem enim explicabitur per idem.Augetur dubitatio,quia id per quod aliud redditur notum,debet eo eſſe notius:at relatorum unum non eſt
Sol. notius altero,cum eorum conſimilis ſit ratio. Soluitur dubitatio, dicendo unũ relatorum neceſſariò ſumendum eſſe in alterius definitione,non quia unum alte ro ſit notius,ſed quia eorum eſſe in ea mutua relatione eſt poſitum, & ambo ut ſunt,ita reſulgent ex notitia eius mutuæ relationis, adeò ut relatio per terminos ſuos noſcatur,qui sũt notiores ea relatione,nec terminus unus eſt notior altero, ſed per ea quæ adduntur,quæ ſunt propria utriuſq́;, utraq́; reſulgent.Neq́; de his ſe habet,ut de oſtenſione circulari,quia unum nõ eſt integra ratio,per quam noſcatur aliud:nam additur(ut dixi)id quod eſt proprium utriuſq́; per quod proprium reſulget,ut duplum dicitur id,quod bis includit dimidium. Conſidero
Quintum. quintò,Ariſtotelem in prædicamento Relationis dicere ea,quæ ſunt ad aliquid, eſſe ſimul naturâ,& addit id non eſſe uerum de omnibus, quia ſcibile eſt prius, quàm ſcientia:& ſenſibile eſt prius,quàm ſenſus;ſimiliter in 2. Phy. loquens de cauſis,quæ referuntur ad earum effecta,dixit cauſas,& effecta,dum ſunt actu,ſimul eſſe:at dum ſunt poteſtate,non ſemper ſimul,quia non ſimul perit ædificiũ, & eius ædificator.Hæc ſententia eſt uera conſiderando fundamenta, & terminos relationum ſecundum eorum eſſe abſolutum. At dum conſiderantur ſecun dum eſſe relatum,& ambo conſimiliter accipiuntur,ut accipi debent; dum propria eorum conditio conſideratur,abſolutè omnia ſimul ſunt.Inſtantia de ſcientia,& ſcibili,ſenſu & ſenſibili,ſoluitur dicendo ſcibile ante quam ſciatur, ut quadratura circuli,eſſe ſcibile poteſtate,& tunc etiam datur ſcientia poteſtate, alioquin id non eſſet poteſtate ſcibile: ſimiliter quamuis ſenſibile pro eſſe abſoluto ſit prius,tamen dum conſideratur ut aptum ſentiri,neceſſariò expoſcit id, quod ſit aptum ſentire,& id ipſum dicendum de cęteris.Ariſt.tamen ſuam ſententiam enunciauit inſpiciẽs fundamenta. Conſidero ſextò, ſententiam eſſe Ariſto. in
Sextum. *Relatio eſt* primo Nicomachiorum cap.6. ea quæ ſunt ad aliquid, eſſe poſteriora his, quæ
poſterior ſunt ſecundum ſe,& abſoluta,& eſſe tanquam propagines eorum. Et iure,nam
abſoluto. Relatio ſupponit fundamentum ſuum,hinc in 10.Metaphyſicæ cont.2.legitur,

quòd

quòd cum ignis dicatur Elementum,dum conſideratur vt ignis, prior eſt ſeipſo
conſiderato,vt Elementum eſt,nam Elementum alterius dicitur Elementum, &
ideò dicimus accidere ei,vt ſit Elementum:accidens autem eſt poſterius eo, cui *Septimũ.*
accidit.Conſidero ſeptimò,dubium eſſe,num inter ea,quæ ſunt ad aliquid, de- *An detur*
tur medium,vel ne? Soluitur ab Ariſtotele in 10. Metaphyſicæ dicente relatorũ *medium in*
nonnulla eſſe contraria,alia non; ſi ea fuerint contraria,quia inter contraria po *ter relata.*
teſt dari medium,ea poterunt eſſe prædita medio,vt ſe habet de Magno & Par-
uo,inter quæ mediat Aequale:at ſi non fuerint contraria,quia valent eſſe diſtin-
cti generis,inter quæ nil mediat, poſſunt carere medio, vt Scientia, & Scibile,
Senſus & Senſibile. Verùm cum detur,& non detur medium, diſtinctum ſpecie
ab extremis, quæritur de medio ſecundum magis & minus, num etiam locum
habeat in his,quæ contraria non ſunt? Et profectò id concedi debet,nam Scibi-
le,& Senſibile dicuntur ſecundum magis & minus,ita dominus & ſeruus, de pa
tre & filio dicendum,quod idem poteſt eſſe plurium pater vel pauciorum,at nõ *Octauum.*
ob id magis,uel minus pater. Conſidero octauò,Ariſtotelem de partibus ſecun *De partib.*
darum ſubſtantiarum dixiſſe,quòd dicuntur quidem ad aliquid, non autẽ ſunt: *ſecundarũ*
& ob id poteſt noſci pars,ignorato toto,ueluti conſiderantur conſtituentia cor, *ſubſtantia*
caput,& ſimilia,ſine conſideratione totius. At cum hoc dicat Ariſt. id profectò *rum.*
uerum eſt,dum hæc conſiderantur pro eorum eſſe abſoluto, non autem cum ea
reduplicatione ut partes ſunt,nam dum conſiderantur ut partes,ſemper referun
tur ad totum,& noſci non dicuntur,niſi noſcatur,quòd ſunt partes alicuius to-
tius.Ariſt.tamen hoc fuit ſatis,manifeſtare,quòd ut ſubſtantiæ ſunt, non ſunt ad
aliquid, ideo alibi dixit non eſſe abſurdum,ut idem diſtincta ratione ad diſtincta
prædicamenta redigatur. His accedit,quòd Totum & Pars, non ita ſunt ad ali-
quid,ut utrumq; eorum id quod eſt ſit alterius,nam quamuis pars dicatur totius
pars,non contra totum dicitur partium totum ſed ex partibus conſtitutum, nec
eſſe partis in ea relatione adeò eſt collocatum ut non ualeant eſſe ſine toto, nam
conſtituitur pars domus,& pars hominis ante conſtitutionem totius, ideò non *Nonum.*
uerè & omninò ſunt ad aliquid. Conſidero nonò,Ariſtotelem in prædicamen-
to Qualitatis, & in quinto Met.dicere quædam eſſe ad aliquid ratione generis,
non ratione propria,ut Grammatica dicitur alicuius diſciplina,& habitus, non
autem alicuius Grammatica: ſimiliter Muſica dici poteſt alicuius diſciplina, & *Dub.*
alicuius habitus,non autem alicuius muſica.Quæ ſententia eſt dubia; tum quia
regula eſt,quòd in quo prædicamento eſt Genus,in eodem ſunt eius ſpecies; tũ
inſuper quia ut diſciplina dicitur diſciplinati diſciplina,ita Muſica dicitur Muſi
ci Muſica.& Grammatica Grammatici Grammatica. Solui primò poteſt dubi
tatio dicendo,Ariſtotelem nouiſſe id, quod protulerat non omni ex parte uerũ *Sol. 1.*
eſſe,& propterea addidiſſe non eſſe abſurdum idem diſtincta ratione ad diſtin-
cta prædicamenti attinere,ut legitur in calce prædicamenti Qualitatis. Inſuper *Altera.*
ſeruando etiam id, quod prius ex Ariſto. relatum eſt & approbatur in quinto
Met. dico regulas ſemper debere intelligi ſecundum ſe, ac ita eſſe ueras; ſecun-
dum ſe autem explicatur per reduplicationem, ueluti dicendo in quo prædica-
mento eſt genus,in eodem eſt ſpecies,quatenus eſt eius ſpecies,& genus de ea di
citur:ſic Grammatica eſt ad aliquid ut diſciplina eſt,non autem per ſuperraddi
tam differentiam propriam,& iure nam diſciplina ut diſciplina eſt,includit rela-
tionem inter docentem & addiſcentem,quam non includit Grammatica ſecun
dum differentiam propriam eius:& id ipſum eſt dicendũ, dum ea denominatur
habitus.Et quãuis Grãmatica dicatur Grãmatici Grãmatica, id tñ dicitur minus
ꝓpriè, & ſolũ denotatur,quòd ei cõpetat,nõ quòd ſit talis per relationẽ ad illũ.

LOCVS.

DISTINCTIONES.

Quando. *Facere.* *Pati.* *Vbi.* *Situs.* *Diuiſio loci.*

QVONIAM prædicamentum Quando nil aliud eſt, niſi relatio rei ſubiectæ Tempori, ad partem aliquam temporis, vt pateat quando fuerit, vel futura ſit; ideò ſat eſt egiſſe de Tempore. Similiter pro prædicamentis faciendi, & patiendi ſat eſt declaraſſe, quid ſit Agere; & Pati, cum nil aliud ſint niſi actus vnus, agentis, & patientis ſola ratione diſtinctus. Pari ratione pro attinentibus ad Vbi, & Situm, ſat eſt de Loco agere, cum prædicamentum Vbi nil aliud ſit, niſi relatio rei, quæ ſecundum ſe ſit in Loco, ad ipſum Locum: Situs verò ſit diſpoſitio eius in Loco. Diuiditur Locus in Locum formarum, & corporum. Locus formarum eſt duplex, vel ſpiritalium, vel realium ſiue principalium. Locus ſpiritalium eſt duplex; vel ſingularium, & huiuſmodi eſt ſenſus qui dicitur aptus ſuſcipere formas ſingulares ſine materia; vel uniuerſalium, & huiuſmodi eſt humana Mens, quæ in 6. cont. 3. de Anima abſolutè dicitur Locus ſpecierum, cum ſit ſedes vniuerſalium. Locus formarum realium ſiue principalium etiam eſt duplex, uel accidentium, vel ſubſtantiæ. Locus accidentium eſt corpus, & ſubiectum actu. Locus formarum ſubſtantiæ duplex, vel aſſiſtentium, vt Cœlum eſt ſedes motorum eius, uel formantium, qualis eſt materia, de qua Plato in Timæo loquens dixit, tertium genus Locus eſt, qui interit nunquam, & omnibus quæ gignuntur, ſedem prębet.

Locus corporum.

Ex aduerſo Locus corporum eſt duplex; vel communis, ſic cęlum eſt Locus cõmunis ſingulorum mortalium; uel eſt Locus proprius, qui æquatur locato: & hic eſt duplex, uel ſecundum ſe, ut Elementum Terrę in Medio dicitur collocatum, uel ex accidenti: & hoc contingit dupliciter; Vel quia totum ſit in loco per partes, ut Ariſt. in 4. Phy. ait Cœlum eſſe in Loco per partes, quia non totum ut totum, ſed partes eius ſunt Loco præditæ; Vel contra, partes ex accidenti dicuntur eſſe in loco per totum, cui propriè locus competit, ut manus; & pes hominis, iunctæ homini.

Locus multiplex.

Datur itaq; Locus formarum ſpiritalium; formarum principalium quæ ſunt accidentia; formarum ſubſtantiæ aſſiſtentium; formarum formantium, & corporum; Propriè Locus eſt ille corporum, cęteri dicuntur per Metaphoram, ideò de Loco corporum erit ſermo.

DEFINITIONES.

EX ſententia Democriti, Leucippi, & Epicuri, Locus eſt inane immenſum aptum recipere corpora, & eſſe ſine illis. Syrianus præceptor Procli dixit, Locum eſſe interuallum formale, præditum facultate excellentiore ea corporum, per quam & ſurſùm & deorsùm includit. Damaſcius præceptor Simplicij dixit, Locum eſſe congruentem poſitionem partium vniuerſi. Inſuper eſſe menſuram poſitionis eorum, quibus poſitio competit: & latiùs eſſe determinationem naturalis poſitionis partium corporis, inuicem comparatarum, cum relatione ad totum, vel totius ad partes. Cui ſententiæ ſatis adhæret Simplicius, qui tamen nititur opiniones varias conciliare. Proclus ex relatione Simplicij in quarto Phy. dixit, Locum eſſe corpus puriſſimum, immobile, indiuiſibile, materiæ expers, aptum recipere materiata corpora. Per id puriſſimum corpus, Lumen denotabat, & per Lumen ſpiritum ſpiratum ab Anima Mundi, qui in cælo eſt ſine alijs corporibus, & eſt ipſum cœlum, at alia non ſunt ſine eo, adeò ut antecedat Anima Mundi, ſequatur ſpiritus, qui eſt Cœlum, & Locus ſuccedant materiata corpora. Philop. dixit, Locum eſſe interuallum æquale Mundo, trina dimenſione præditum, ex ſe omni corpore carens, nunquam tamen ſine locato corpore exiſtens, ut materia nunquam eſt ſine forma. Cuius opinionis fuère plurimi Academicorum. Ariſtoteles non cenſuit dari interuallum diſtinctum à dimenſionibus corporum, quæ ſunt in loco, propterea dixit locum eſſe intimam ſuperficiem corporis, proximè ambientis, immobilem. Et latiùs explicantes conditionem loci dicere ualemus, quòd ſit intima ſuperficies corporis ambientis immobilis ſecundum formam, ſeruans id, quod per naturam ad illum tendit, motuiq; eius terminum conſtituens. Connectentes autem interuallum cum termino poſſumus dicere, Locum eſſe interuallum immobile, terminatum intima ſuperficie ambientis corporis, in quod nata in eo reperiri per naturam tendunt, & ab eodem ſeruantur.

Democritus. Syrianus. Damaſcius. Proclus. Philop. Academici. Ariſt.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò ex ſententia Ariſto. in quarto Phy. 31. hæc videri ſecundum ſe competere Loco. Primò, ut contineat id cuius eſt Locus; Secundò, vt non ſit aliquid locati, ſed ab eo diſtinctum; Tertiò, quòd æquetur proximè locatò; Quartò, vt non reperiatur ſine locato indefinitè ſumpto, ſeiungi tamen poſſit à definito locato; Quintò, vt ſit præditus differentijs loci, nimirùm ſurſùm & deorsùm; Sextò, vt corpora per naturam ei loco reſpondentia, per naturam tendant in illum in eoq; requieſcant, & ſeruentur. His etiam additur, quòd ſit immobilis. Harum conditionum

Primum quod conſideratur. Cōpetētia loco.

nonnullæ valent competere interuallo ; at non omnes, nam eſſe præditum differentijs, & facultate ſeruandi, ei competere non valent: intimæ autem ſuperficiei locantis valent competere omnes, vt conſideranti redditur notum.

Alterum quod conſideratur. Dub de immobilitate loci.

Conſidero ſecundò, dubium eſſe, quomodo locus dictus de ſuperficie ambientis dicatur immobilis? Nam cum ea ſuperficies moueatur motu ſui corporis, etiã mouebitur locus. Quam ambiguitatem diluens dico, duplici ratione locum poſſe dici immobilem.

Sol.

Primò, quia conſideratus ut terminus motus, non eſt mobilis ſed terminus eius, veluti dixit Ariſt. in 5. Phy. cont. 3. quòd forma, quæ eſt terminus motus, nec mouet, nec mouetur. Secundò, quia locus duo includit, Vnum eſt tamquam materia, & eſt ſuperficies ambientis, Alterum tanquam forma, & eſt definita diſtantia à cęlo, propriaq́; relatio ad illud, cum enim Cęlum ſit locus communis mortalium, & faber propriorum locorum per definitam diſtantiam ab eo, Iure optimo ea dicitur tanquam forma & differentia locorum, ſecundum quam formam Locus eſt immobilis. ſic nos in monte, flante vento ſedentes ſeruamur in eodem loco ſecundum formam, at non ſecuudum materiam. Quæ forma ea eſt, quæ ſitum principalem locutorum conſtituit.

Tertium.

Conſidero tertiò, quod dum locus ſumitur pro interuallo, omne corpus in vniuerſo ſubſiſtens debet eſſe in Loco, nam reperiri debet in interuallo ſibi æquali: at ſi vſurpatur pro ſuperficie ambientis, ſecùs ſe habet: ita enim repugnat uniuerſo eſſe in loco, vt ei repugnat contineri ab alio, nam ſi ab alio contineretur, non eſſet vniuerſum. Propriè autem eſſe in loco competit corpori Phyſico mortali, egenti conſeruante, prædito grauitate & leuitate, ob quas affectiones loca ſibi varia expoſcit, & per motũ rectum ex uno tendit in alium, & à continente terminum, & figuram recipit. Hinc Ariſt, in quarto Phy. Cęlum dixit ex accidenti ſolùm eſſe in loco, quatenus ei accidit, ut orbis vnus ambiat, & contineat alium.

Quartum. Dub. num omne corpus ſit in loco.

Conſidero quartò, iure optimo aliquem ambigere poſſe, & in dubium uertere id, quod dixi, nimirùm non omne corpus Phyſicum eſſe in loco, nam Ariſt. oppoſitum frequenter enunciauit, dixit enim ſub initio quarti Phy. Etenim quæ ſunt, omnes exiſtimant alicubi eſſe; quod verò non eſt, nuſquam eſſe. Inſuper in 2. de Cęlo cont. 27. oſtendit cęlum eſſe rotundum, quia ſi angulis eſſet præditus, & partes extremæ non æquè diſtarent à centro; dum reuolueretur, deſereretur extrinſecùs inane, & extra Mũdum eſset corpus & inane, quod derelinquit tanquam conſpicuè abſurdum. At ſi locus non eſset interuallum, non ſupereſſet inane. Præterea in primo de Anima. 38. inquit, omne quod mouetur, eſſe in loco, quare cum cęlum ſecundum ſe moueatur, etiam ſecundum ſe iudicari debet in loco.

Sol.

De prima inſtantia dico ea verba fuiſſe prolata ex opinione veterum, putantium omnia, quæ ſunt, eſſe corpora, & locum eſſe interuallum, & ideò dixit, etenim quæ ſunt, omnes exiſtimant alicubi eſſe. Vera autem eſt ea ſententia ex opinione Ariſt. dicendo, omnia quæ ſunt, eſſe alicubi, nimirùm modo eis conſentaneo, & conditioni eorum congruente, ſic & Deum ait eſſe in cęlo. De ſecunda difficultate dico morem fuiſſe Ariſto. in loco non proprio vti opinionibus veterum magis communibus, & vulgatioribus, quod ſeruauit in eo 27. cont. 2. de cælo, oſtendens figuram cęli exactè ſphæricam eſſe: alioquin extra cęlum in reuolutionibus partium magis diſtantium à centro, deſereretur inane, hoc eſt interuallum, in quo corpus aliquod non reperiretur. Tertia dubitatio deprõpta ex 1. de Anima 38. quo loci legitur omnẽ motũ eſſe in loco, ac ita cũ Cęlum ex ſe moueatur, ex ſe in loco erit. Soluitur 1. dicẽdo Ari. loqui de motib. ſub cęlo factis, qui verè cõpetũt corporibus pręditis loco, eoq́; egẽtibus. Dico ſecundò motum cęli, & cęlum eſſe in loco

eo modo

eo modo qui ei eſt conſentaneus,& mouetur Cęlum non ad locum ſecundum ſe,ita enim deberet eſſe ſecundum ſe in loco,ſed mouetur ſecundum ſe in eo loco,qui illi congruit,eiq́; eſt conſentaneus. Dicebat autem Alexander, Cœlum potius moueri circa locum,quàm in loco, cum locus propriè ſolis mortalibus competat. Conſidero quintò, quòd iure quærere poſſet aliquis, quid nam ſit prius num locus,vel corpus? Et varia dici poſſent pro omni parte,quæ ſilentio obuoluo,& breuibus dico,Vel locus vſurpatur pro interuallo; vel pro ſuperficie ambientis. Si vſurpatur pro interuallo, abſolutè dicendum eſt locum antecedere,primò enim requiritur interuallum,mox in eo corpus recipitur. At ſi vſurpatur pro intima ſuperficie ambientis,vtendum eſt diſtinctione, & dicendum,vel locus refertur ad corpus locans,vel ad locatum:ſi ad locans, locus eſt poſterior eo,primò enim conſideratur corpus locans pro ſuo eſſe abſoluto, ſecundariò uerò pro eſſe relato,nimirùm ut eſt locans;abſolutum autem eſt prius relatione,& eſt fundamentum eius: At ſi referatur ad locatum,dicitur prior:locatum enim præſupponit locum in quo recipiatur,primò itaq; origine conſideratur Cęlum Locans,& Faber locorum,mox corpora,quę in loco reperiuntur & ſeruantur. Conſidero Sextò, competere loco differentias,quarum duæ ſunt principaliſſimæ,& in vniuerſo per naturam diſtinctæ,nimirùm ſurſùm,& deorsù m,has conſtituit Faber locorum,hoc eſt Cęlum,per acceſſum,& receſſum ab eo. Hæ ab Ariſto.uarijs denotantur nominibus,dicuntur enim Principia,Oppoſitiones,Diſtantiæ,Differentiæ,Loca,& Loci partes. Sunt Principia dimenſionum,& motuum; ſunt Oppoſitiones, quia inuicem cum quadam relatione opponuntur;ſunt Diſtantiæ,quia una ab altera ſibi oppoſita longiſſimè diſtat; ſunt Differentię,quæ diuidentes locum,tanquam genus,conſtituunt uarias eius diſtinctas ſpecies;ſunt Loca uariorum Elementorum; ſunt demùm Partes loci communis omnium. Conſidero ſeptimò Locum & Locatum debere ſibi quadam conditionum ſimilitudine reſpondere,ueluti ignis, ſimillimus cęleſti corpori,locum ſibi optat Cęlo proximum: Terra autem, cuius conditio, à conditione Cęli maximè diſtat,loco etiam maximè diſtare debuit: cætera Elementa conditione quadam media prædita,in medio ſunt collocata.Hanc conſimilitudinem indicauit Ariſto.in 1.de Cęlo cont.20.inquiens,cùm Barbaros,tùm Gręcos omnes,putaſſe Cęlum eſſe Sedem Dei,immortale immortali aptantes, nec ſecùs ſe habere poſſe,ſic ut puriſſimus abſolutè eſt Deus, ita inter corpora puriſſimum eſt Cęlum.Deus abſolutè eſt Ampliſſimus;Cęlum ampliſſimum inter corpora.Deus eſt motor potentiſſimus;Cęlum mouetur uelociſſimè. Deus eſt uita uniuerſi;& Cęlum mouetur motu diurno,qui dicitur motus totius,& uita uniuerſi. Deus à nullo continetur,nilq́; habet ſupra ſe: & Cęlum nulli corpori ſubijcitur,ſed alia cuncta intra ſuos terminos claudit.Deus abſolutè eſt principium primum,cuncta producens,& ſeruans,uiresq́; ſuas peromnia effundens; Cęlum inter corpora duplici inſtrumento præditum, nimirùm lumine & motu,uires ſuas effundit in alia,eaq́; tanquam communis cauſa,fouet,producit,& ſeruat.Si autem ſimilitudo refulget inter Dei ſedem & Deum,quamuis per infinitam diſtantiam ſecernantur,longè magis refulgebit inter corpora, & ſedes eorum,cum ambo finita ſint. Octauò conſidero,quatuor modis aliquid poſſe eſſe in loco. Primò ſecundum eminentiam, ut motores Cęlorum, qui uel ſecundum operationem tranſeuntem,ut cenſuit D.Th.uel per eſſentiam,& con tactum uirtutis,ut cenſuit Scotus,ſunt in loco.Secundò poteſtate,vt partes corporis locati,iunctæ locato. Tertiò actu,vt corpus totum locatum, & partes e-

Quintum. Num locus antecedat corpori Sol.

Sextum.

Differentię loci.

Septimū.

Octauum. Modi 4. quibus aliquid eſt in loco.

ius

Nonum. Dub. ius ſeiunctæ à toto,& præſertim mobilis motu recto. Quartò ex accidenti, vt accidentia, Anima,& Cęlum, modo tamen vario. Conſidero nonò, non leuem ſe nobis offerre difficultatem de Loco, Tempore,& Motu. Nam agens de prædicamentis, dixi ſola mortalia in ſerie prædicamentorum collocari, Motus primus,& Motus Planetarum æterni ſunt; Similiter Tempus, quod pro abſoluto idem eſt cum primo motu: inſuper locus communis, qui eſt intima ſuperficies Cęli, æternus eſt; Quare ſtatuere pro prædicamentis Quando & Vbi, ac inſuper dicere motum eſſe in prædicamento Quantitatis; & ex aduerſo aſſerere in ſerie prædicamentorum ſola mortalia reperiri, eſt proferre conſpicuè pugnantia. Sol. Reſpondeo primò dicendo cuncta modo aliquo redigi ad prædicamenta,& æterna ſunt ſaltem in prædicamentis ſecundum ſimilitudinem, vt dixi in cap. de Prædicamentis, Ariſto. autem conſueuit ea etiam inter incluſa in prædicamentis referre, quæ ſecundum ſimilitudinem in eis reperiuntur. Inſuper addo Prædicamentum Quando,& Vbi denotare relationem rei exiſtentis in tempore,& Loco, ad tempus,& locum: propriè autem in loco & in Tempore ſola mortalia ſunt collocata,& ideò Quando, ſumptum pro prædicamento, eſt relatio rei mortalis, ſubiectæ Tempori, ad Tempus: Vbi uerò eſt relatio rei mortalis, quæ propriè eſt in Loco, ad Locum, adeò vt locus,& Tempus vt iuncta & competentia mortalibus inter mortalia referri ualeant. Conſidero Decimò iure in dubium uerti poſſe, quomodo Locus dicatur affectio corporis Phyſici? Nam affectio ſequitur id cuius eſt affectio, non autem antecedit; locus autem antecedit, & ſupponitur à Locato.

Decimum. Dub. Sol. Reſpondeo per duo fundamenta. Primum eſt, quòd locus ſemper ſupponit corpus aliquod Phyſicum, cum ſit intima ſuperficies eius. Alterum eſt, quòd propria affectio corporis Phyſici mortalis eſt eſſe in loco, ac ita locus poteſt dici affectio cùm ex parte locantis, tùm ex parte locati. An Mathematicis competat Locus & alia ad loci notitiam attinentia? Legi poſſunt in lib. de Communibus Affectionibus corporis Phyſici in digreſſione de Loco.

VACVVM, SIVE INANE.

DIVISIONES.

INANE vſurpatur dupliciter, vel per metaphoram, vel magis propriè, cum quadam ad locum, & corpus relatione. Per metaphoram dicitur de appetitionibus, quæ non attingunt finem, & de quauis priuatione: ſic dicimur vacui diuitijs, cogitationibus, & alijs ſimilibus. Magis propriè autem dicitur quinque modis; Vel de Nihilo, in qua ſignificatione dicere poſſumus extra Cęlum reperiri inane; Vel de corpore ſub ſenſum non cadente, vt de loco pleno aëre; Vel de loco, in quo non reperiatur id corpus, cuius gratia paratus, eſt, veluti domus non habitata, quamuis ſit plena lapidibus, tamen dicitur vacua; Quartò pro prima materia, quæ eſt tanquam effuſio quædam, apta recipere molem & dimenſiones, ad formam attinentes, vt dicitur in 4. Phyſico. cont. 15. nec non 59. Quintò pro interuallo, quod veteres putârunt eſſe locum. In primis quatuor ſignificationibus non eſt dubium dari vacuum, & conceditur ab Ariſto. ſolùm eſt dub. de quinto ſignificato. Inſuper Vacuum quinto modo ſumptum diuiditur, quia vel eſt cum corpore iunctum, & dicitur plenũ, vel ab eo ſeiunctum, & abſolutè dicitur vacuum. Prætereà vel reperitur ſolùm extra Mundum, vel extra & intra, vel ſolùm intra.

Inane per Metaphoram. *Propriè.* *Alia diuiſio.*

DEFINITIONES.

VACVVM eſt Locus, carens corpore, apto in eo recipi. Inſuper eſt interuallum, in quo cum ſit aptum reperiri corpus, non reperitur. Vel (ex ſententia Zenarchi) eſt interuallum ſuſceptiuum corporum, ſiue cui nil repugnat recipere corpus, cum tamen nullum in eo reperiatur.

Definitio 1. 2.

ANNOTATIONES.

DE Inani verba feci in lib. de Communibus Affectionibus corporis Phyſici, ideò nunc breuior ero. Conſidero primò de Inani, ſumpto pro interuallo, varias fuiſſe Veterum opiniones. Nonnulli enim id putârunt dari, & exiſtimârunt eſſe extenſione infinitum, partim corpore plenum, partim non; & putârunt reperiri ſeorsùm à corpore, cùm intra Mundum, ſiue Mundos, tùm extra, cuius opinionis fuêre Democritus, Leucippus, Epicurus, & Lucretius. 1. Alij exiſtimârunt, non intra, ſed ſolùm extra Mundum reperiri ſine corpore, veluti 2. exiſtimârunt Stoici. Tertiò nonnulli putârunt, ſolùm debere concedi huiuſ- 3.
modi

Primum quod conſideratur. *Opiniones variæ.*

modi interuallum æquale Mundo, adeò vt extra Mundum nihil eſſet; & exiſtimârunt vndequaq; eſſe repletum corpore, adeò vt ſine corpore non reperiretur; & huius opinionis fuêre Academici, Platonem ſequentes & cum eis Philoponus. Quartò putârunt alij ſolùm dari interuallum æquale Mundo, diſſenſerunt tamen à Platone, quia intra mundum putârunt alicubi reperiri poſſe ſine corpore, cum quadam tamen violentia. Quinta opinio fuit Ariſto. qui id interuallum abſolutè reiecit, nec exiſtimauit dari dimenſionem vllam, diſtinctam ab ea corporum, adeò vt redacto per imaginationem Mundo in Nihilū, nil abſolutè ſupereſſet: affirmauit tamen minus eſſe abſurdum concedere huiuſmodi interuallum iunctum cum corpore, quàm ſeiuctum. Hæc fuit opinio Ariſto. explicata ab eo in 4. Phyſicorum, aduerſus quam inuehitur Phylop. & multa dicit, quæ nolo referre. Conſidero Secundò, quòd cum ex ſententia Ariſto. non detur locus ſine corpore, dum corpus per aërem vel aliud intermedium mouetur, & in locum corporis moti ſuccedat corpus, & portio aëris intermedij, reiecto cum Ariſt. interuallo, non debemus dicere ſequi partes aëris pro replendo loco, vt eſt dicendum ex ſententia putantium id interuallum dari, & communiter dicitur, ſed aſſerendum eſt corpora eſſe iuncta, & moto vno trahi neceſſariò aliud ſibi iunctum, quia interuallum aliquod non reperitur ſeiunctum à dimenſione corporum. Conſidero tertiò ſententiam fuiſſe Zenarchi, & Stoicorum non eſſe dicendum Inane eſſe Locum, natum recipere corpus, nam ſi ita loqueremur, cum detur, ex eorum opinione, Inane, & interuallum infinitum, id eſſet fruſtrà cum non detur corpus infinitum aptum in eo recipi, ſed ſolùm eſſe dicēdum, quòd ſit ſuſceptiuus corporum, hoc eſt, quòd eius conditioni nil repugnet ſuſcipere corpus. At inaniter hæc dicunt, nil enim reperiri debet, quod in finem non dirigatur: interuallum autem in aliud ordinatum eſſe non ualet, niſi in id, ut corpus recipiat, alioquin fine careret. Ex quo patet, quòd cum Zenarchus neget eſſe dicendum, interuallum eſſe aptum recipere corpus, ne detur aliquid fruſtrà, ſimul ponit aliquid fruſtrà, cum ponat interuallum non ordinatum in finem, at mos fuit Stoicorum frequenter mutare verba, at non ſententiam. Conſidero quartò, putaſſe nonnullos id interuallum, in quo Mundus eſt collocatus, fuiſſe denotatum per Chaum, nam Chaos ſuſceptaculum denotat, ſic Ariſto. in 4. Phy. cont. 6. ſententiam Heſiodi de Chao interpretatur, In 12. autem Meta. cont. 9. explicans ſententiam Anaxagoræ de uno, hoc eſt de Chao ait id fuiſſe materiam, neq; ob id ſecum pugnat Ariſt. quia in 4. Phyſic. 59. materia dicitur inane quoddam, ideò inquit, quidam aiunt inane eſſe corporum materiam. Nam quid denotet Chaos, quatuor ſunt opiniones. Vna, quòd ſit interuallum in quo collocatus eſt Mundus. Altera, quòd ſit Materia prima. Tertia, quòd ſit Diuina Mens, cuncta eminenter, & ſine vlla diſtinctione includens, ex qua cuncta prodeunt. Quarta, quòd re vera ſit confuſio, & permixtio cunctorum corporum conſimilium, vt refertur à Platone, & Ariſto. & dicitur conſimilium, quia Chaos dicitur mixtio prima corporum, quæ debet eſſe ex corporibus primis, qualia ab eis dicebantur conſimilia, nam diſſimilia alteram expoſcunt compoſitionem. Conſidero quintò, quia Inane dicitur locus ordinatus pro corporum receptione, & ſuo fine fruſtratur, ideò per metaphoram deinde omne quod finem non conſequitur, dicitur inane, quamuis nomina eorum propria, cùm Græca, tum latina diſtincta ſint: ſimiliter omne nudatum alio, quod intrinſecus ſit natum recipere, dicitur vacuum: ſic Mens dicitur vacua cogitationibus, & Animus vacuus affectionibus, cùm probis, tùm improbis, id tamen dicitur de his, quæ intrinſecus recipiuntur, nam

de

Margin notes: 4. (beside "ſerunt tamen à Platone"); 5. (beside "ne corpore, cum quadam"); *Alterum quod conſideratur.*; *Tertium.*; *Quartum.*; *Chaus.*; *Opiniones de Chao.*; *Quintum.*

de extrinſecùs recipiendis,dicitur nudum,non vacuum vt corpus dicitur nudũ *Sextum.* indumentis, Conſidero Sextò in uniuerſo abſolutè non reperiri Inane, ut enim non datur ſumptum propriè cum relatione ad Locum,ita non datur ſumptum per metaphoram,quod præſertim eſt duplex.uel relatum ad ſeriem, & gradus requiſitorum pro Vniuerſi conſtitutione,uel relatum ad rerum ſpecies, earũq; partes in finem proprium directas. De primo dicimus, nil deeſſe pro Mundi perfectione,repletos eſſe gradus omnes rerum, & in æternis eſſe, & poſſe non diſtingui, ut legitur in 3.Phyſi.32.De altero dicimus, Deus & Natura nil faciunt fruſtrà,ut legitur in 1.de Cęlo 31.& in 2.legitur Naturam nil facere fruſtrà,nil in operibus eius eſſe redundans,nilq; diminutum,& alia conſimilia frequenter à Philoſopho proferuntur. Quæ ſententia uera eſt, dum conſiderantur attinentia ad ſpecies,& ea quæ ſunt ſecundum ſe:ex accidenti autem, & in indiuiduis multa reperiuntur inania, quod pendet ex imbecillitate materiæ: Hinc materia dicitur ianua per quam Caſus,& Fortuna ſorores ſpuriæ Parcarum exſtruſæ à Cęlo,ingrediuntur in mortalium orbem, nam in Cęlo abſolutè nil caſu & forte fortuna factum inſpicitur.Conſidero ſeptimò,quòd Vacuum *Septimũ.* nonnunquam dicitur conſimilis naturæ, & conditionis: nonnunquam uerò nec conſimilis, nec diſſimilis,& utrumq; de eo rectè dici poteſt. Nam primò eſt conſimilis naturæ per negationem, quatenus nulla in eo reperitur diſſimilitudo,nec poſitionum diſtinctio,ueluti ſurſùm,& deorsùm diſtincta conditione & facultate prædita. Ex aduerſo ratio eſt naturæ conſimilis,vel diſſimilis, per affirmationem,quia non eſt forma,& actus aliquis, ſed pura priuatio: conſimilitudo autem, & diſſimilitudo ad actum,& formam pertinent.Quæſtio an detur,vel non detur Vacuum, quia alibi reſoluta eſt, hoc in loco ſilentio obuoluitur.

INFINITVM.

DIVISIONES.

Quinque Infinite ſignificata.

ARISTO. in 3.Phy.cont.34. quinq; refert Infinlti ſignificationes. Nam primò datur Infinitum per negationem, & eſt id, quod non eſt natum pertranſiri, vt vox dicitur inuiſibilis: ſic extra Cęlum concedi poſſet infinitum, quia nil ibi eſt, quod ſit aptum pertranſiri. Secundò pro eo, cui cõpetit tranſitus ſine fine, vt dicimus reuolutionem Cęli infinitam eſſe, & hoc eſt infinitum per priuationem finis. Tertiò ſumitur pro eo, quod cum difficultate tranſiri poteſt, ſic ſtellæ cæli infinitæ dicuntur. Quartò pro non prædito poſtremo ſuo fine, vt domus ſemiconſtructa dicitur infinita. Quintò pro infinito diuiſione, & additione, vt numerus dicitur aptus augeri in infinitum, & continuum diuiſibile in infinitum.

Altera diuiſio.
Infinitum actu.
Infinitũ poteſtate quĩcuplex.

Inſuper diuidi poteſt Infinitum, in infinitum actu, & infinitum poteſtate: Infinitum actu eſt duplex, vel intenſione, vt re uera Deus dicitur infiniti roboris, uel extenſione, & multitudine; & hoc non conceditur ab Ariſto. nec extenſione, ut in quanto continuo, nec multitudine, ut in diſcreto. Ex aduerſo Infinitum poteſtate eſt quincuplex; Vel mora, & conſeruatione continuata, ut motus Cęli; Vel conſeruatione non continuata, ut generatio mortalium; Vel diuiſione continui; Vel accretione, diuiſioni oppoſita, ut diuidendo continuum, & partes diuiſi primæ medietati addendo; Vel quintò accretione abſoluta in infinitum, vt numerus dicitur aptus creſcere in infinitum.

Tertia diuiſio.
Quarta diuiſio.

Tertiò diuidi poteſt Infinitum; quia vel eſt infinitum ſupra terminos, ut Deus eſt infiniti roboris; uel infra terminos, & huiuſmodi eſt Materia prima, quæ cũ ex ſe nullo ſit termino circumſcripta, infinita, uel potiùs indefinita dicitur hac ratione Plato in Philebo Infinitum, & Terminum principia generationis ſtatuebat, denotans nomine Infiniti materiam. Demùm Infinitum ſeptuplex eſt;

Infinitum ſeptuplex. uel intenſione uirtutis, ut Deus; uel intenſione actionis, ut creatio, & actio ex corpore infinito prodiens, ueluti ſi in infinitum creſceret ignis, in infinitum creſceret actio eius; tertiò conſideratur infinitum in extenſione molis; quartò in diuiſione; quintò in additione, oppoſita diuiſioni; ſextò in abſoluta accretione, ut numerus eſt aptus creſcere in infinitum; ſeptimò in mora, & conſeruatione, ut Cęlum & motus eius ex ſententia Ariſto. Quorum ſeptem modorum tres primi reijciuntur ab Ariſtotele, reliqui conceduntur. Ego autem conſtanter concedo primum nimirùm Deum eſſe immenſi roboris; ſimiliter & ſecundum incluſum in creatione, expoſcente uires immenſas.

DEFINITIONES.

INFINITVM eſt affectio quanti, nullo termino circũſcripti, ſiue eſt quantum nullo fine terminatum. Ariſto. in 1. de Cœlo 130. inquit, Infinitum eſt id, quo non eſt maius. Quòd ita debet intelligi, ut eo nil ſit maius, non ſecundum ſolam exiſtentiam, alioquin Mundus eſſet infinitus, ſed etiam ſecundum Imaginationem. Auer. in 1. de Cœlo 35. & in 3. Phyſico. 43. ait, Infinitum eſt maximum omniũ quantitatum, addas, etiam imaginatione apprehenſarum. Inſuper Infinitum eſt id, quod exuperat omne finitum excogitatum. Inſuper Infinitum eſt id quantum, quod vt infinitum, caret principio, medio, & fine. Prætereà definiebatur à nonnullis Infinitum, quod eſſet id, extra quod nihil eſſet: At per hanc circunſcriptionem Mundus eſſet infinitus. Ideò rectiùs Ariſt. in 3. Phy. 62. ait, Infinitum eſſe id, in quo ſemper aliquid eſt vltra accipere. Quare ab eo non recedentes dicamus, Infinitum eſt quantum, quod cum termino careat, in eo ſemper eſt aliquid vltra accipere.

Ariſ. *Auer.* *Veteres.* *Emẽdatio.*

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò ſententiam eſſe Ariſto. in 1. Phyſicor. 15. Finitum, & Infinitum eſſe affectiones Quanti; nam proprie; & primò de ſolo quanto dicuntur. At, cum Quantum ſit duplex, continuum & diſcretum, in dubium vertitur, cui primò competat, num continuo, vel diſcreto? Regula eſt Topica, vt ſe habet de ſubiecto, ita ſe habere de affectione: quare cum diſcretum ſit prius, & ſimplicius continuo, ei priùs etiam conuenient affectiones. Ex aduerſo Ariſto. in 3. Phy. cont. 1. ait, Infinitum primò apparere in continuo, cum definiatur, quia ſit aptum diuidi in infinitum. Pro ſolutione dico, me alibi affirmaſſe infinitum primò competere continuo, nunc autem ſine pugna addo vtrumq; in parte eſſe verum, nam diſcreto competit poſſe creſcere in infinitum, quæ accretio dupliciter conſideratur. Primò vt conſurgens ex diuiſione continui, nam quia continuum eſt aptum diuidi in infinitum, numerus partium eſt aptus creſcere in infinitum, vt dicitur in 3. Phyſico. qua conſideratione infinitum primò, & tanquam origini competit continuo. Secundò ea accretio in infinitum poteſt conſiderari, vt abſolutè competit numero numeranti, ratione proprię cõditionis, & quia numerus eſt prior, & ſimplicior continuo, & in eo priori ei competit ea affectio, ideò hac conſideratione priùs ei competit. Adeò vt dicere valeamus ſi loquimur de numero numerante, ſecundum ſe conſiderato, infinitum primò ei competit. At ſi loquimur de numerato, primò competit continuo, ex cuius diuiſione conſurgit infinitum numeri numerati. Nec eſt abſurdum, quòd infinitum modo aliquo primò competat continuo, quia infinitum ſequitur materiam, continuum eſt magis materiatum, quàm diſcretum, ideò hac ratione infinitum valet ei primò cõpetere,

Ariſt. *Primum quod conſideratur.* *Regula.* *Reſol.*

Alterum conſideratum. Infinitum an ignotũ? Infinitum dupliciter conſiderari.

petere,& Ariſt.in 3.Phy.cont. 1.conſiderauit infinitum, vt ex diuiſione continui prodit. Conſidero ſecundò,de Infinito dici,quòd ſecundum ſe ſit ignotum vt legitur in 3.Phyſi.66.Quæ ſententia eſt dubia, Nam Deus re vera eſt infinitus,Deus autem abſolutè eſt primum cognitum,& Deus Lucidiſſimè noſcit ſe ipſum.Prætereà Infinitum definitur;de eo oſtenduntur variæ affectiones ;& de eo nititur Ariſt.in 3.Phy.& in primo de Cęlo ſcientiam tradere. Confirmatur, quia omne quod eſt,continetur ſub communi obiecto Mentis: Infinitum autem modo aliquo eſt : quare vt eſt,ita eſt aptum noſci. Pro ſolutione accipio Infinitum poſſe dupliciter conſiderari. Primò,vt eſt natura, & eſſentia quædam vna,ſua conditione prædita,ac ita eſt aliquid definitum,contradiſtinctum ab alijs,quod propria definitione explicatur,Menteq; apprehenditur;qua conſideratione dixit Ariſt.in 1.de Cęlo cont. 130. Infinitum eſſe definitum quoddam,& vnum.Secundò conſideratur,vt Infinitum,ad menſuram, & numerũ partium relatum,& quia nulla menſura,nulloq; numero comprehendi poteſt, ideò hac ratione eſt ignotum,& repugnat ei comprehenſio,vt ei repugnat terminus: ſic numerus infinitus,nec numerari, nec par, nec impar dici poteſt & corpus infinitum vt infinitum eſt,nulla Mente comprehendi poteſt, quia comprehenſio eſt intra terminos,qui infinito vt eſt infinitum repugnant. Hinc Infinitum deſcribitur per negationem,& priuationem,dicendo id carere,& priuatum eſſe terminis.Inſtantia de Deo infinito,diſtinctè noſcente ſeipſum, Soluitur dicendo, ei non competere notitiam ſui tanquam obiecti diſtincti à cognoſcente,ſed noſcere ſe per propriam eſſentiam. Et cum ita Deus ſe noſcat, lucidè noſcit eſſentiam ſuam vt naturam vnam, & ſimplicem; non autem apprehēdēdo terminos ſuæ intenſionis,cum huiuſmodi termini ei repugnent.Ex his patent etiam ſolutiones reliquarum obiectionum, quæ hoc ſolùm oſtendunt,quòd infinitum vt eſt eſſentia,& natura vna,ſua conditione prædita, ſub ſcientiam cadit.

Soluuntur Inſtantiæ.

Tertium. Num Infiniti ad Infinitum compe tat ratio.

Conſidero tertiò ſententiam eſſe Ariſto.in 8.Phy.16. nec Infiniti ad Infinitum,nec Finiti ad Infinitum vllam eſſe rationem. Quæ ſententia in dubium vertitur;tum quia duo infinita dicuntur æqualia,cum vnum non ſit maius altero,inter æqualia autem eſt ratio,ſiue proportio,quæ dicitur æqualitatis;tum quia reuolutiones Planetarum ex ſententia Ariſto.ſunt infinitæ, & inter eas eſt ratio,nam dicimus reuolutionis Solis eſſe triplo plures reuolutionibus Martis,& eas Lunæ eſſe duodecuplo plures reuolutionibus Solis. Vt enim pars reuolutionum,ſe habet ad partem,ita vniuerſæ ad vniuerſas.

Sol.

Pro ſolutione dico primò rationem,& proportionem ſolùm verſari inter quanta finita, & terminata,vt patet ex earum definitionibus traditis,ab Euclide in quinto ſuorũ Elementorum. Accipio ſecundò,duo infinita inuicem comparata, nec æqualia,nec inæqualia propriè dici poſſe,æqualitas enim,& inæqualitas conſiderantur in terminis quantitatis, qui infinito non competunt. Duo tamen infinita poſſunt dici æqualia per negationem inæqualitatis, quatenus vnum non excedit alterum,vt in 2.de Cœlo docet Auer.Accipio tertiò, Infinito non propriè competere partes,niſi infinitas, vt dicendo præteritum & futurum eſſe partes temporis, Nam (vt docet Ariſto. in quinto Metaphyſicæ) propriè partes illæ dicuntur,quæ aliquoties ſumptæ conſtituunt totum, quod infinito non competit, niſi partes quoq; infinitæ ſint. Ex his eliciuntur ſolutiones aduerſatum rationum. Inſtabatur primò,quia Infinito competit ſaltem ratio æqualitatis. Soluitur per id, quod dixi, nimirùm infinita propriè nec æqualia, nec inæqualia dici poſſe. Inſtabatur inſuper, quia inter reuolutiones Planetarum

eſt

eſt ratio. Reſpondeo inter eas eſſe rationem,dum conſiderantur vt factæ tempore aliquo finito,at dum conſiderantur vt infinitæ, nulla ſunt ratione connexæ: & ea regula, vt pars ad partem,ita totum ad totum,vera eſt de illis,quibus propriè competit conditio totius,& partis,quæ,vt dixi, non competit Infinito. *Regula.* Sic horæ præteritæ, non ſunt plures quàm dies, dum conſiderantur ut infinita ſunt ambo,nec inter ea eſt ratio uigecupla quarta,qualis eſt inter eas, quæ latè dicuntur partes. Conſidero quartò,in Infinito non ſeruari conditionem ordinis. *Quartum. Infinitum caret ordine.* Ratio eſt,quia ordo expoſcit relationem ad principium unum,ſiue finem, ut patet ex quinto Metaph. Infinito autem,nec principium,nec finis competit. At afferri poſſunt uariæ inſtantiæ. Nam regula eſt in ordinatis ex accidenti dari progreſſum in infinitum: quare ordo,& infinitum non inuicem pugnant. Præterea,cui competit prius & poſterius,etiam competit ordo: In Infinito locum habent prius,& poſterius:quare & ordo. Nam dicimus reuolutionum Cœli quaſdam eſſe priores,alias poſteriores: ſimiliter Annorum, Menſium, Dierum,Horarum,& ſimilium, dicimus quædam eſſe priora, alia poſteriora, quod conſpicuè patet de tempore,quod cum ab Ariſt.iudicetur infinitum, tamen eſt præditum ordine,præteritum enim eſt prius præſenti, & præſens futuro. *Solutio.* Reſpondens dico regulas ſemper debere intelligi ſecundum ſe, nam ex accidenti,regula omnis poteſt apparere falſa. Sic in Infinito,ut eſt infinitum, nullus ſeruatur ordo,cum nec primum, nec ultimum in eo locum habeant. Dum autem in eo uel per relationem ad nos,uel quouis alio modo terminum aliquem conſideramus,ſic per relationem ad illum terminum,includere poteſt & ordinem,& prius ac poſterius,ut per inſtantias refulſit. Dicebatur primò in ordinatis ex accidenti dari progreſſum in infinitum: quare ordo, & infinitum non inuicem pugnant. Reſpondeo,ordinata ex accidenti eſſe indiuidua eiuſdem ſpeciei, quæ ſunt prædita ordine,non ut ſunt infinita, ita enim auus non eſt prior nepote,Nec Pythagoras Ariſto. ſed per relationem ad nos, & ad terminum aliquem excogitatum. Sic etiam præteritum & futurum per relationem ad terminum præſentem ordinata dicuntur. Eodem fundamento ſoluitur alia dubi. quæ eſt,num Infinito poſſit aliquid addi? *Num Infinito poſſit aliquid addi?* Id enim fieri poſſe videtur,quoniam reuolutionibus Cœli præteritis,quæ ab Ariſto.iudicantur infinitæ,quotidie nouæ ſuperadduntur, & noui homines quotidie generantur, cum tamen præteriti ab Ariſto.iudicentur infiniti. Nam huiuſmodi infinitis continenter aliquid additur,non ut ſunt infinita,ſed ea ex parte,qua ſunt prædita termino. Conſidero quintò, in dubium uerti, an detur infinitum actu? *Quintum. An detur infinitum actu?* nam infinitum poteſtate conceditur ab omnibus, infinitum uerò actu à nonnullis conceditur,ut ab Anaximandro,à Democrito,& alijs quibuſdam, ab alijs uerò renuitur,& præſertim ab Ariſto.in 3. Phyſicor.& primo de Cœlo. Quòd autem concedi debeat, oſtenditur. Nam unicuiq; potentiæ reſpondet actus, ne ſit fruſtrà; quare cum detur infinitum poteſtate, debet etiam dari infinitum actu. Confirmatur, quia ſubiectum neceſſariò ſequuntur eius affectiones: quare cum detur quantum, neceſſariò dari debent cùm finitum, tùm infinitum, quæ ſunt affectiones eius. Inſuper ex ſecundo libr. de Cœlo, ſi datur unum oppoſitorum, datur & alterum, alioquin uniuerſum non eſſet uniuerſum; ſed datur finitum, ergo & Infinitum: datur infinitum poteſtate, ergo & actu, cum ſint oppoſita. Præterea, Deus eſt actus puriſſimus, & infinitus. Demùm grana Arenæ Maris infinita uidentur, cum à nullo numerari queant. Breuibus ſoluens dico, Infinitum actu uel conſi-

Sol. deratur in formis à materia ſolutis, uel in numero, & magnitudine. Prima conſideratione ex ueriore ſententia (quicquid putet Ariſt.) competit Deo, & ei ſoli, qui immenſi eſt roboris, cuius centrum dicitur ubiq;, & circunferentia nullibi, cum nullo termino ſit circunſcriptus. In numero autem, & rebus materiatis locum non habet: Natura enim finem quærit, & infinitum renuit, ut dicitur in octauo Phyſico. 48. Inſuper Natura diſtincta conſideratione dicitur ordinata, ordo, & cauſa ordinis: Infinito autem non competit ordo, ex 8. Phyſic. 16. Præterea id quod ex ſe eſt, & ex alio non pendet, poteſt quidem eſſe infinitum; at ea, quæ ſunt ex alio, & pendent ex alio, nequeunt eſſe infinita, quia eis competit ut ſint in finem & actum deducta, abſoluta, & terminata, quæ repugnant infinito, & ſi eſſent infinita, tunc in eorum conſtitutione per tranſiretur infinitum, quod fieri nequit. Inſtantiæ facilè diluuntur. Dicebatur primò datur infinitum poteſtate in rebus materiatis; igitur & actu. Conſequutio negatur: at oſtendebatur primò, quia unicuiq; potentiæ reſpondet actus, ne ſit inanis. Reſpondeo actum reſpondentem infinito poteſtate, non eſſe infinitum actu, ſed eſſe hunc, ut numquam terminum attingat, ueluti in diuiſione, quòd non liceat ad indiuiſibile deuenire, nam eſſe huiuſmodi infiniti poſitum eſt in ſucceſſione, & actus eius eſt, ut ſucceſſioni terminus competere abſolutè non ualeat. Addebatur, cum detur ſubiectum, debere dari eius affectiones. Reſpondeo debere dari, ut aptæ ſunt ei competere: ſic Infinitum competit Quanto, ut eius conditio expoſcit, & aptum eſt ei competere. Inſtabatur, ſi datur unum oppoſitorum, datur & alterum: at datur Finitum, quare & Infinitum. Reſpondeo, regulam eſſe ueram de contrarijs conducentibus pro Mũdi perfectione, non de oppoſitis per habitum & priuationem, ut Finitum & Infinitum, Plenum & Inane. Præterea, ſi datur unum oppoſitorum, datur & alterum, ut aptum eſt dari, & ita datur infinitum ut aptum dari. Grana Arenæ abſolutè infinita nōn ſunt ſed ſolùm ex parte noſtri, qui non ualemus ea numerare.

Diluuntur inſtantiæ.

Sextum. An infinitum poſſit pertrãſiri? Sexto loco conſiderandum occurrit, num Infinitum poſſit modo aliquo pertranſire, vel pertranſiri? Videtur, quòd ſic, tum quia continuum diuiſibile in infinitum pertranſitur, & tempus præteritum infinitum pertranſiuit, vt pertranſierunt reuolutiones præteritæ Cæli. Soluitur dicendo, Infinitum vt infinitum nec pertranſire, nec pertranſiri poſſe, nam id propriè dicitur pertranſire, & pertranſiuiſſe, cui competit initium, & finis ſui tranſitus: continuum, vt diuiſibile in infinitum, non poteſt pertranſiri, ſed ſolùm vt finitum & terminatum eſt: Tempus præteritum non propriè tranſiuit, ſed ſemper fuit, vt ſemper fuerunt reuolutiones Cœli; futuræ autem ſemper erunt, vt futurum tempus erit ſemper.

Septimũ. An infinitum moueri poſſit. Septimò conſidero, in dubium verti poſſe, num Infinito ualeat competere motus, vel ne? Ariſto. in 1. Phy. 24. inquit, quòd ſi id, quod eſt, eſſet infinitum, non ob id eſſet immobile, nam in ſe moueri poſſet. Ex aduerſo in 3. Phyſi. & in 1. de Cœlo negat infinitum poſſe moueri. Non enim poteſt moueri motu recto, quia uniuerſum occuparet, nec locum dèſereret, in quem tendere poſſet. Nec in orbem, quia ſic terminatum eſſet. Inſuper non poſſet moueri ſecundum naturam, nec præter naturam, Nec in tempore quia nullum poſſet aſſignari tempus, in quo moueretur, nec ſine tempore, quia non eſſet motus. Soluitur dicendo Infinitum poſſe conſiderari dupliciter, uel ſecundum totum, uel ſecundum finitas partes: ſecundum totum non poſſet moueri, ut patuit: at ſecundum partes latè ſumptas moueri poſſet. Hanc diſtinctionem indicauit Ariſto. in 8. Phyſic. 17. ex qua elicimus Infinitum non poſſe moueri, ut

Sol.

vt infinitum, ſed vt conſideratur per finitas partes, vt partes aquæ in eodem quieſcente vaſe agitantur,& reuoluuntur. Octauò quæri poteſt, num omne infinitum ex materia prodeat? Cum enim materia ex ſe omni careat termino, & origo ſit potentiæ, etiam infiniti videtur eſſe origo, cum detur infinitum poteſtate. Hinc Ariſto.in 3.Phyſico ait, Infinitum ad materiam attinere, terminum verò ad formam. Reſpondeo Infinitum eſſe duplex, vel actu, & hoc ad formam ſimpliciſſimam,& primam pertinet, nimirùm ad Deum; vel poteſtate, quod competit Quanto,& hoc ſequitur vel materiam, vel modum eius, nam continuum, & partes ſunt materia Mathematica, quam materiam comitatur Infinitum poteſtate, vt patuit in præcedentibus. Si tamen conſideramus Infinitum in mora,& conſeruatione; id primò,& præſertim ex actu prodit, vt patet de motu æterno,& alijs. Inſuper in dubium verti poſſet, num Infinitum denotet perfectionem, vel imperfectionem? Præterea quomodo Phyſicus & Mathematicus de Infinito conſentire, & diſſentire videantur? Similiter alia plura conſiderari poſſent, quæ ſilentio prætereo, cum in libr. de Communibus Affectionibus ſint declarata. *Octauum. Num infinitum omne ex materia prodeat? Sol.*

H A B E R E.

DIVISIONES.

ARISTO. in quinto Metaph. nec non in Poſtprædicamentis varias refert ſignificationes ipſius Habere, quas ſilentio prætereo, cum vnicuiq; liceat eas legere, ſolùm dico Habere vſurpari dupliciter, vel latè, vel preſſiùs, vt conſtituit vnum decem prædicamentorum. Si vſurpatur latè, extenditur ad omne, quod ad nos pertinet, & modo quouis nobis competere dicitur, ſic dicimur habere animam, partes, indumenta, ſeruos, filios, diuitias, locum, tempus, ſcientias, & alia innumera. At ſi preſſiùs vſurpatur, ut diſtinctum prædicamentum conſtituit, denotat habere aliquid circa corpus, uel partem corporis, ab habente, eiuſq; conditione diſtinctum, ueluti habere Arma, indumenta, annulum, calciamenta,& ſimilia. *Diuiſio.*

DEFINITIO.

HABERE eſt continere, vel contineri totum hominis corpus, vel partem, ab aliquo externo eius conditioni congruente, ſine quo tamen ſubſiſtere valeat. *Definitio.*

ANNOTATIONES.

Primum conſiderandum. *Alterum.* *Tertium.* *Quartum.*

CONSIDERO primò, quòd cum Habere pro prædicamento debeat eſſe vniuocum etiã debet vſurpari propriè. pro quo tria conſiderantur, primò habens, ſecundò id quod habemus, tertiò medium, & hoc dicitur Habere. Conſidero ſecundò, quòd dicitur in definitione continere, vel contineri, quia homo continet gladium, enſem, Arcum; continetur autem ab indumento, & lorica, & continetur vel totum corpus, vt à tunica, vel pars, vt à Pileo caput, ab annulo digitus. Conſidero tertiò, quòd pro continente, vel contento accipitur hominis corpus, quia dum propriè vſurpatur Habere, pręſefert imperium quoddam erga id, quod haberi dicitur; Imperium autem eſt proprium hominis, hinc minus propriè equus dicitur habere frenum, ſed rectiùs dicitur detineri freno, & ſella ſtratus. Conſidero quartò, quòd in definitione additur ab externo; quia homo non propriè habet animam, ſed conſtituitur per Animam; nec propriè habet partes, ſed conſtat ex partibus; neq; etiam propriè habet ſcientias, & affectiones, ſed eſt earum habitu, vel diſpoſitione præditus. Aliud enim eſt habitus, & diſpoſitio: aliud Habere, ſumptum pro prædicamento. Addebatur id externum debere congruere conditioni habentis, ſic homo non vniuocè diceretur habere iugum, vincula, & ſimilia: & quia homo non propriè dicitur habere tempus, & locum, ſed menſurari tempore, & eſſe in loco, quæ conſtituunt prædicamẽta Quando, & Vbi: ideò additur, quod valeat ſine eo reperiri, & ſubſiſtere. Ex his etiam conſtat, quòd dum dicimus Plantas habere folia, flores, & fructus, id non propriè pertinet ad prædicamentum Habere, quia ea, quæ relata ſunt, ſequuntur intrinſecus conditionem Plantarum, non autem ſunt aliquid abſolutè diſtinctum à Planta. Habens autem debet abſolutè diſtingui ab eo, quod dicitur propriè Habere; & debet denotare imperium quoddam, & dominium, vt dixi.

APP E-

APPETITVS DIVISIONES.

TRIA ſunt inuicem connexa, nimirùm Appetens, Appetibi-
le, & Appetitio, quæ inter ea duo mediat, eaq; connectit, no-
men Appetitus vſurpatur, & pro facultate Appetente, & *Appetit'*
pro Appetitione media: at ex. unius explicatione, refulget al *dupliciter*
terum, ideò modò de media appetitione præſertim erit ſer- *vſurpatur*
mo. Quinq; ſunt Gradus appetitionum, ut quinq; ſunt prin- *Quinque*
cipales gradus rerum. Datur enim appetitus Naturalis, com *gradus ap*
petens Phyſicis inanimis; Vitalis competens Plantis; Senſitiuus; Rationalis, & Di- *petitionis* *Vitalis.*
uinus. Diuiditur Appetitus in Naturalem ſequentem naturam, ſine cognitione *Naturalis*
operantem, & ſequentem cognitionem, qui ſubdiuiditur in ſenſitiuum, rationa-
lem, & collocatum ſupra rationem. Appetitus ſenſitiuus diuiditur in cupidita- *Senſitiuus*
tem, & θυμὸν, qui dicitur Ira, ſiue Appetitus iraſcendi: Rationalis verò diuiditur
in voluntatem reſpicientem finem; & Proéreſim, ſiue ſelectionem, reſpicientem *Rationalis*
media ordinata in finem. Inſuper diuiditur, quia vel ſequitur rationem rectam,
vel peruerſam Altera ex parte Appetitus ſequens naturam, ſine cognitione ope
rantem, triplex eſt; vel enim ſequitur conditionem rei in finem ordinatæ, veluti *Naturalis*
materia appetit formam; vel ſequitur formam infra animam poſitam, relatã ad *triplex.*
ſuum finem, vt grauia & leuia dicuntur appetere ſuum locum; vel ſequitur ani-
mam cognitionis expertem, vt dicitur Plantas appetere alimentum. generationẽ
ſimilis, & alia eis conſentanea. Diuiditur etiam Appetitus ſenſitiuus in Natura *Appetit'*
lem, & præter naturam. vt fames, & ſitis competunt homini ſano ſecundum na *ſenſitiuũ.*
turam, ægroto verò præter naturam. Inſuper Voluntas, vel eſt poſſibilium, vel im
poſſibilium, uel abſoluta, uel cum conditione, vel antecedens, uel ſubſequens.
qua poſtrema diuiſione præſertim diuiditur, Voluntas Dei. Demùm diuiditur
Appetitus à Plat in 2. de Legibus, quia uel eſt rei ſui gratia ſolùm optabilis, ut fe
licitatis, uel ſolam gratia alterius, ut medicamenti, & inſtrumentorum, uel ſui &
alterius ut appetitus cibi dulcis, & ſani.

DEFINITIONES.

INQVIT Ariſt. in tertio de Anima, Appetitum eſſe motum quẽ
dam, nam eſt commotio appetentis in appetibile: quæ deſcriptio *Appetit'*
non competit appetitui materiæ, non enim materia appetens for *eſt motus.*
mam mouetur, ſed ſolùm parata, & ordinata eſt in formam: &
Ariſto. tunc appetitum conſiderabat, qui ſequitur cognitionem.
Appetitus uniuersè ſumptus dici poteſt affectio prodiens ex pri- *Appetit'*
uatione & potentia, ordinata in actum; tanquam in propriam perfectionem. Ap *vniuersè.*
petitus, qui formam ſequitur, eſt interna commotio appetentis ad bonum, quo *Appetit'*
caret, ſequens formam in id bonum, ut in perfectionem tendentem. Hæc defini *ſequens for*
tio competit etiam appetitui grauium & leuium, ut ſunt procliuia in ſuum locũ. *mam.*
Appetitus, cognitionem ſequens, uniuersè ſumptus, eſt interna commotio appe- *Sequens.*
tentis

Cognitionem. tentis in appetibile,quo caret,& tanquam bonum eſt iudicatum.Inſuper eſt interna commotio excitata à fine vel vitando,vel attingendo,vt eſt, vel iudicatur bonum conditione eius,pro quo optatur. *Senſitiuus* Appetitus ſenſitiuus eſt interna commotio animalis appetentis in appetibile,quod ſenſu iudicatum eſt bonum. *Cupiditas.* Cupiditas eſt appetitus ſenſitiuus, excitatus ab appetibile, quod ſenſui iucunditatem præbeat. *Iraſcibilis.* θυμός, ſiue appetitus iraſcendi,eſt Appetitus ſenſitiuus,victoriam quærens,& ea bona,quæ ad Animum magis attinere videntur: huiuſmodi eſt appetitus honoris,Gloriæ,vindictæ,& ſimilium,nam huiuſmodi appetitus eſt ſpiritalior & magis circa ardua,& impedimenta verſatur. *Voluntas.* Voluntas eſt appetitus Mentis,finem quærens,iudicio Mentis approbatum. *Selectio.* Proœreſis,ſiue ſelectio eſt Appetitus Mentis,qui circa media verſatur,quæ pro aſſequendo fine iudicantur potiora. *Voluntas Dei.* Voluntas Dei eſt prædefinitio finium,qui rebus ſint conſentanei, ſequens ab æterno eminentiſſimam cognitionem Dei,infallibileq́; iudicium eius pro rerum ex eo pendentium perfectione. *Selectio.* Prælectio verò,ſiue ſelectio eſt prædefinitio mediorum,pro finium conſequutione congruentium, ſequens eminentiſſimam rationem Dei,cunctorumq; Prouidentiam includens.

ANNOTATIONES.

Primum. Appetit' parat' pro rerum perfectione. CONSIDERANDVM primò,Appetitum non alia ratione fuiſſe paratum, niſi ut res perfectionem conſequerentur. Hinc Appetitus primò dicitur eſſe finium,qui ſunt perfectio rerum,ſecundariò verò mediorum conducentium pro finium adeptione; & propterea,quia cuncta vel ſunt ipſamet perfectio,vt Deus,vel ex perfectione pendent, ac eam quærunt; ideò quot ſunt rerum gradus,tot ſunt gradus appetitionum:cuncta enim quærunt bonum.Hęc tamen eſt differentia inter appetitum Dei,& cęterorum, quia Deus cum ſit Ipſum Bonum,non pro ſe appetit bonum,non enim eo eget,ſed pro alijs, quæ ex eo pendent,ita legitur Deum velle omnes homines ſaluos fieri,& inde refulget eminētiſſima eius Prouidentia:cętera verò etiam pro ſe,ſuiq́; perfectione bonum appetunt. *2. tria pro appetitu requiſita.* Conſidero ſecundò,tria eſſe,ex quorum conſpiratione Appetitus ortum ducit.Ea autem ſunt Priuatio, Potentia,& Bonum.Priuatio eſt tanquam Principium;Potentia medium;Bonum uerò finis. Bonum eſt tanquam pater excitans appetitum. Priuatio uerò,& Potentia tanquam mater,cum ſint conditiones requiſitæ pro ortu appetitus:quæ conditiones requiruntur non quidem ſemper in appetente,non enim locum habent in Deo,ſed in eo pro quo appetimus, ueluti Medicus quamuis ſit ſanus,appetit tamen ſanitatem, non pro ſe,uerùm pro laborante,in quo cùm Priuatio,tùm Potentia refulgent. *3. An appetamus, quæ poſſidemus?* Conſidero tertiò, in dubium ſæpè uerti,An ualeamus ea optare,quæ poſſidemus?Ariſto.in 1.Phy.81.id negat,nam appetitus eſt quidam motus,nil autem mouetur,& tendit ad id,quod poſſidet:hinc dictum eſt,pro appetitu requiri potentiam,& priuationem.Ex aduerſo experientia patet multa expeti,quæ poſſidentur, ueluti optamus eſſe pulchri,ſani,diuites, & alia multa etiam dum nobis competunt: Similiter Deo tribuitur Voluntas,cui tamen omnia competunt, & nihil deeſt.Soluitur dubitatio duplici diſtinctione. *Sol.* Prima elicitur ex Conuiuio Platonis & eſt,quòd competere nobis aliquid contingit dupliciter,uel pro præſenti, uel pro futuro: pro præſenti,omne quod eſt,quando eſt, non poteſt non eſſe, ut dicitur in libro de Interpretatione:pro futuro autem poteſt uatiari,& eſſe,ac non eſſe, ideò pro præ-

ſenti

ſenti,vel pro futuro: pro præſenti,omne quod eſt,quando eſt,non poteſt non eſ ſe, vt dicitur in libro de Interpretatione:pro futuro autem poteſt variari,& eſſe, ac non eſſe,ideò pro præſenti dicimur poſſidere,pro futuro autē, de quo ſumus incerti,poſſumus optare conſeruationem poſſeſſionis. Altera diſtinctio eſt,quòd poſſeſſio ad duo poteſt referri,vel ad optantem,vel ad id,pro quo optamus. Priuatiò requiritur neceſſariò in eo,pro quo optamus, non autem in optante, ut iā dixi,requiritur in appetente,dum appetens appetit pro ſe,non pro alio. Conſidero quartò,pulchram ex dictis prodire difficultatem : nam poteſt aliquid Amare ſe,& cum Amorem ſequatur appetitus,poterit aliquid appetere ſe,& appetit ſe non pro alio,ſed ſui gratia,& cum nil ſit priuatum ſe,poterit ſeruari appetitus ſine vlla priuatione. Ariſt. in 1. Phy. 8 1. ait, nil optare ſe,cum ſe non egeat:at videtur ſecum pugnare,cum in octauo Nicomachiorum concedat poſſe hominem Amare ſe,& eſſe amicum ſibi. Pro ſolutione tria dico. Primum eſt, quòd Amor ſui relatus ad præſens non eſt propriè Amor,ſed Complacentia,Satisfactio, & Expletio appetitionis,ſic Deus etiam diligit ſe,& Amor ita ſumptus pro præſenti non habet coniunctam appetitionem,ſed expletionem eius. Dico ſecundò, quòd huiuſmodi Amor ſi fuerit rei variabilis,relatus ad futurum tempus,iunctā habet appetitionem conſeruationis:& hinc oritur communis ille Naturæ inſtinctus,de quo dicitur cuncta per naturam optare ſui conſeruationē. Addo tertiò, quòd Amorem ſui ſequitur appetitus uitandi aduerſa,& proſequendi ea, quæ ſibi fuerint conſentanea. Nam amare ſe nil aliud eſt, niſi ſatisfacere ſibi met,& ob id indulgere appetitionibus ſuis;& quoniam appetitiones uiri Mundani ex carne orti,ſunt carnales,& ſpiritui aduerſæ,ideo iure legitur,quòd qui diligit Animam ſuam in hoc Mundo,in uitam æternam perdit eam : contra uerò qui eam odit in hoc Mundo,hoc eſt,qui carnales appetitiones amputat, coercet, & necat,pro uita æterna eam ſeruat. Conſidero quintò,in dubium uerti poſſe,num appetitus omnis ſequatur,ac præſupponat cognitionem? id dubium eſt; tum quia nonnunquam appetitus antecedit cognitioni,ut dum appetimus aliquid noſcere,hinc legitur in proœmio Meta. quòd omnis homo optat ſcire; tum inſuper quia ex una parte appetitus Plantarum,& inanimorum cum cognitione non nectitur;ex altera non apparet,quomodo ſine cognitione ualeat appetitus excitari appetibile enim propterea optatur,quia iudicatur bonum,ut dicitur in 12. Met. quare ſine iudicio,non optatur. Pro ſolutione dico, vel loquimur de appetitu ſequente Naturam,vel de eo cognoſcentium,vt cognoſcentia ſunt. Si de primo loquimur,putarunt Empedocles, Democritus, Leucippus, Epicurus,& Stoici, illū nec proximè,nec è longinquo cognitionem ſequi,& ſupponere,ſed quadam ab ſoluta neceſſitate ſequi materiam. Quæ ſententia falſa eſt,quia ſic aboleretur recta ratio ordinis vniuerſi, & Prouidentia Dei, qui cum Natura tanquam famula vtatur,cuncta pro iure & æquitate dirigit. Propterea cum Academicis Peripateticis,& Theologis dicendum eſt,ſequi,& ſupponere cognitionem contingere dupliciter,vel proximè,vel è longinquo. Appetitus rerum per Naturam, naturæq; inſtinctum operantium,non ſequitur cognitionem proximè, hoc eſt competentem appetenti,ſed longè,hoc eſt,competentem duci Naturæ & dirigenti, nimirùm Diuinæ Menti cuncta prænoſcenti & ordināti, vel per Ideas, vt aiunt Theologi,& Academici,uel per eminentiam vt Peripatetici. At ſi loquimur de appetitu cognoſcentium,vt cognoſcentia ſunt,qualis eſt appetitus ſenſitiuus, & Mentis;hic non excitatur niſi præcurrat cognitio,& eadem numero facultas ſola ratione diſtincta ea eſt,quæ prius origine cognoſcit,mox appetit, vt dicitur in 3. de Anima 29. At inſtabatur,quia dicimus hominem appetere ſcientiam, quare

Quartum An aliqs poſſit appetere ſe.

Sol.

Quintum. Num appetitus omnis ſequatur cognitionem.

Sol.

Opinio Veterum. Euerſio.

re appetitus antecedit Scientiæ,eamq; parit,non autem ab ea paritur. Reſpondeo primò,illum appetitum modo aliquo eſſe homini inſitum per naturã: hinc dixit Ariſt.omnem hominem per naturam optare ſcientiam. Addo ſecundò,illum appetitum etiam ſupponere cognitionem,niſi enim ſcientiam, ut nobis bonam,iudicaremus,eam non optaremus, ueluti infantes,dum primò in lucẽ prodeunt,eam non appetunt.

Sextum. Nũ felix optet? Sexto loco conſiderandum occurrit,Num felix,ualeat appetere?nam ex una parte felix non uidetur poſſe appetere,quia felicitas eſt adeptio poſtremi finis,ultra quem nil optare ualemus,& eſt potio eius aquæ,quã qui bibunt,in æternum non ſitiunt,& felix dicitur ſibi ſatis, alio non egens à potentia & priuatione immunis.Ex aduerſo ſi Appetitus(ut apparuit)cõpetit Deo, qui per eſſentiam eſt ipſamet felicitas,longè magis competit alijs, quæ ſunt felicia per participationem.Inſuper Felix amat,nam ſaltem amat Deum:amans appetit,cum appetitus ſit comes Amoris:quare felix appetit. Demùm homo ualet eſſe felix:homo autem nunquam appetitionibus eſt nudatus.

Sol. Pro ſolutione,duplici utendum eſt diſtinctione.Prima eſt,quòd Felix poteſt conſiderari dupliciter,primò ſecundum ſe,& cum reduplicatione,ſecundò ex accidenti,& per connexa,Si conſideratur ſecundum ſe,profectò non appetit,ſed ut felix eſt, fruitur ſuo poſtremo fine,& expletus eſt appetitus eius.At ex accidenti,& per connexa poteſt appetere,ueluti Deus appetit ſalutem hominum,& homo felix ſitit & exurit.Altera diſtinctio eſt,quòd loquendo de homine,ipſe uel eſt felix in uia & curſu,uel in fine & Gloria In curſu,quia iunctus eſt cum attinentibus ad Fortunã, & Naturam & uarijs eget, proculdubio ex accidenti cùm pro ſe, tùm pro alijs ualet appetere.In Gloria autem,quia tunc ſupra Fortunam,ſupra tempus,& ſupra Naturam eſt eleuatus,pro ſe nil vltra appetit, valet tamen appetere pro alio optando bonum aliorum,vt viri Sancti orant pro nobis optãtes ſalutem noſtrã: nam appetere pro alio non indicat diminutionem appetentis, ſed eius pro quo eſt appetitus.Ex his patet ſol.rationum vtriuſq; partis. Rationes enim oſtendentes felicem non appetere,hoc veri patefaciunt,quòd felici uel pro ſe uel ſaltem ut felix eſt,appetitus non competit.Rationes autem aduerſæ vim habent pro oſtendendo,quòd felix uel ob connexa,uel pro alio appetere ualet.

Inſtantia. At inſtare quis poſſet,quia felix ut felix amat bonum,quo fruitur:Amans appetit:quare felix appetet etiam ut felix eſt.

Sol. Reſpondeo Amorem,quo felix amat obiectum,quo fruitur,eſſe complacentiam quandam,& ſatisfactionem cum poſtrema expletionẽ deſiderij,non autem eſſe amorem illum,cum priuatione & appetitu iunctum.

ſeptimum. Num omnis appetitus ſequatur Amorem. Conſidero ſeptimò quia dictum eſt Amorem illum,quo felix dicitur necti cum fine,quo fruitur,eſſe ſatisfactionem cum expletione appetitionis,quod iure quis poſſet quærere,num appetitus omnis ſequatur Amorem,adeò ut ſine antecedente Amore oriri nequeat?Rationes extant pro utrãque parte.Quòd enim præſupponat Amorem,oſtenditur,quia appetitus omnis dirigitur in finem, cuius conditio eſt,ut ſit,uel uideatur bonus:ea autem,quæ nobis utilia,& bona ſunt,etiam diliguntur à nobis;& ob id nitimur necti cum illis,ad quam unitionem ducit & dirigitur Amor.Ex aduerſo percipimus cuncta,quę in uniuerſo reperiuntur prędita eſſe appetitu,non autem Amore,cum Amor cognitionem expoſcat.

Sol. Soluitur dubitatio,quia cùm Amor, tùm appetitus vſurpatur dupliciter, uel latè, uel preſſiùs: dum uſurpantur latè,ut omnia dicuntur appetere,ita omnia amant; ſic

Emp. Amor omnia nectit;Lis uerò ſecernit: Hinc Empedocles Litem & Amicitiam ſtatuebat communia Principia rerum, & affirmabat in omnibus ſedem habere. At dum Appetitus,& Amor uſurpantur preſſiùs,& magis propriè,ambo cognitionem expoſcunt.Colligamus itaq; cuncta amare,cũctaq; appetere, & quo emi

nentiora

nentiora fuerint, eo eminentiori Amoris, & Appetitionis gradu eſſe prædita. Quomodo autem appetitus ad Amorem ſe habeat, alibi à me declaratum fuit. Conſidero Octauò, quia dictum eſt cuncta appetere, iure in dubium verti poſſe, *Octauum. Num omnia ſint apta appeti* num omnia ſint apta appeti? Et videtur, quòd non, quia Materia prima appetit quidem formam, ea autem non eſt nata appeti, cum ſit nuda omni actu, & perfectione excitante Amorem & appetitum. Similiter Mala, vt mala, appetitum non excitant. Ex aduerſo, quia omnia, quæ ſunt, quatenus ſunt, etiam ſunt bona: & bonum omne eſt aptum expeti: ideò omnia, quæ ſunt, optari queunt Et materia cum ex ſe ſit bona; ex ſe apta eſt appeti; & quemadmodum ea optat formam, ita à forma optatur, cum conducat pro eius eſſe & conſeruatione. Propterea ſolués *Sol.* dico, cuncta quæ ſunt eſſe apta optari. Sed optari aliquid cõtingit dupliciter, uel tanquam finem, vel tanquam conducens pro fine. Forma optatur vt finis, ideò dicitur finis generationis: Materia autem optatur, non ut finis, ſed tanquam conducens pro fine, ut etiam optantur medicamenta, & inſtrumenta: Mala autem, quatenus mala, non propriè ſunt, & ideò ut talia non optantur, ut uerò boni aliquid, vel veri, uel apparentis includunt, ita ſunt, & appetitum nonnunquam excitant. Conſidero nonò, ob ea quæ dicta ſunt, iure poſſe aliquem ambigere, quidnam ſit præſtantius num appetens, uel potius appetibile? Ex una parte apparet *Nonum. Num appetens præſtet appetibili.* appetibile omne debere pręſtare appetenti, quia appetibile eſt finis, & perfectio; appetens verò, reſpicit finem ut perfectionem; perfectio autem, & finis præſtat his, quæ in illum tendunt, ab eoq; perficiuntur. Ex aduerſo homo appetit cibũ uiliorem ſe; Mas appetit fęminam viliorem; & Deus eſt appetens, quo tamen nihil eſt præſtantius. Pro reſolutione difficultatis, & rationum ſolutione triplici diſtin- *Reſol.* ctione utendum eſt; Prima eſt, appetens vel appetit pro ſe, uel pro alio; Altera eſt, appetens pro ſe ſiue ſui gratia, uel appetit finem, uel ordinata in finem; Tertia eſt appetens finem gratia ſui conſideratur dupliciter, uel pro ſuo eſſe abſoluto, uel pro eſſe relato, & cum reduplicatione, nimirùm ut appetens eſt. Ex his *Primum quod elicitur.* quatuor elicio. Primum eſt, Appetibile, quod pro alio optatur, non ſemper eſt præſtantius Appetente. Ratio eſt, quia priuatio & potentia, quæ diminutionem pariunt, non inſunt appetenti, ſed alteri pro quo appetit. Elicio ſecundo, ut perti- *Secundum* net ad ſecundam diſtinctionem, quòd Appetibile, ut medium non neceſſariò præſtat Appetenti. Ratio eſt, quia id non eſt finis, ſed requiſitum pro fine, ut medicamenta & inſtrumenta, veluti Artifex optans inſtrumenta: non eſt uilior eis. Dico tertiò, ut pertinet ad unam partem tertiæ diſtinctionis, quòd Appetens pro *Tertium.* ſe aliquid tanquam finem, dum conſideratur pro ſuo eſſe abſoluto, non eſt vilius, ſed frequenter eſt præſtantius Appetibili, ut patet de homine appetente cibum, & potum. Ratio eſt, quia Appetens eſt finis cui, rei quæ optatur, qui finis cui magna ex parte præſtat fini cuius gratia, qui ſcopus dicitur. Vrverò pertinet ad alteram partem eiuſdem diſtinctionis dico quartò, Appetibile tanquam finis *Quartum.* præſtat Appetenti pro ſe, conſiderato ut appetens eſt. Ratio eſt; quia Appetens conſideratum, ut appetens, conſtituitur per potentiam, & priuationem finis. Ex his patet reſol. difficultatis & ſol. rationum inuicem pugnantium. Inſtantia, quæ ſumebatur ex uiro optante fęminam, per duo fundamenta ſoluitur. Primum eſt, quia Vir oprat fęminam non ut finem, ſed ut requiſitam pro fine, nimirùm pro generatione ſimilis, & conſeruatione ſpeciei, quæ conſeruatio per naturam optatur. Alterum fundamentum eſt, quia Vir non ut Vir, ſed ut priuatus fine afferen- *Quintum Num omne appetibile perficiat.* te delectationem, dicitur id optare priuatum autem eſt vilius formato, ut tale eſt. Decimo loco conſiderandum occurrit, num omne Appetibile perficiat id, quod appetit? Quòd perficiat oſtenditur, quia eſt finis. Quòd non ſemper

peri-

perficiat,etiam oſtenditur,quia Peccatores & uiri Vitioſi appetunt patrare ſcele
Sol. ra,à quibus non perficiuntur.Inſuper Appetibile deſtruit appetitum,quare non
perficit:Appetibili enim præſente euaneſcit appetitus,ut præſente forma in ma-
teria,euaneſcit Priuatio;ut legitur in primò Phyſicorum.Soluens dico, Appeti-
bile omne perficere:& ſi fuerit uerè bonum & ſui conditione appetibile, uerè;
& abſolutè perficit: at ſi non uerè fuerit bonum, ſed ſolùm videatur appetenti
ob deprauationem iudicij eius,ſolùm ei videtur perfectio, cum tamen abſolutè
ſit peruerſio:hinc lucidè inſpecta ueritate,ſequitur Pœnitentia,& ut cecinit Ho
ratius,infectum uolet eſſe,dolor; quod ſuaſerit & Mens. Inſuper addo, quòd
dum dicimus appetibile perficere,non eſt putandum,quòd perficiat appetitum
perficiendo priuationem:ſed quòd perficiat appetens remouendo ab eo priua-
tionem aduerſam,& inducendo formam:priuatio autem, cum opponatur for-
mæ,non appetit eam,ut legitur in primo Phy.81.Demùm dico,Appetibile,ut fi
nem,perficere tanquam finem,Appetibile uerò ut medium,ſolùm perficere tan
11\. quam medium,conducendo pro fine aſſequendo. Vndecimò conſiderandum
Quid moueat ut efficiens in appetitu producendo. occurrit,cum appetitus ſit quidam motus, ut dicitur in 3. de Anima, quidnam
eſt mouens in genere cauſæ efficientis? Nam motus omnis expoſcit proprium
mororem.Et ſiquis dicat id mouens,& excitans eſſe Appetibile: contra Appeti-
bile eſt finis,quo præſente deſinit mobile moueri:hinc Ariſto. in primo de Ortu
& interitu ait,finem non mouere niſi per metaphoram.Inquit Auer.in 12.Met.
36 Balneum in anima mouere ut efficiens,extra animam uerò mouere ut finem.
Quæ ſententia eſt dubia, quia Appetibile non eſt finis, niſi vt eſt in intentione
Sol. agentis,ita enim antecedit,& excitat. Propterea dicamus Appetibile in Anima
ad duplicem facultatem poſſe referri,nimirùm ad cognoſcentem, & ita dicitur
obiectum,& ad appetentem,& dicitur Finis. Vt refertur ad cognoſcentem,exci
tat,& mouet ut efficiens,quemadmodum Ariſto. in libro de Motu animalium
manifeſtat:Quatenus uerò refertur ad facultatem appetentem,dicitur finis. Sic
itaq; Appetibile pro eſſe cognito excitat appetitum,& mouet ut efficiens: relatū
uerò ad facultatem appetentem,à qua quæritur, mouet ut finis, ut etiam latiùs
12\. patefeci in libro de Motu Animalium. Duodecimò conſiderandum occurrit,
An detur appetitus impoſſibilium. An detur appetitus impoſſibilium? Quòd non detur,oſtenditur. quia in uniuer-
ſo nil eſt fruſtrà.Quòd autem detur,experientia patet, nam cupit homo ſeruari
numero æternus; & Ariſto.in 3.Nicomachiorum ſecernens ſelectionem à vo-
Appetitꝰ Dei. luntate,ait uoluntatem,etiam eſſe eorum,quę fieri nequeunt.Pro ſolutione dico
primò ſi loquimur de appetitu Dei,ille non eſt impoſſibilium, tum quia eminen
Appetitꝰ Naturæ. tiſſima ratione dirigitur,tum inſuper quia Deo nil eſt impoſſibile. Loquendo de
Natura,ea quoq; ſolùm illa appetit,quæ aſſequi valet. Ratio eſt, quia Prouiden-
Appetitꝰ Iumentorum. tiæ Dei ſubijcitur,ab eâque ducitur,& dirigitur. Si tertiò loquimur de appetitu
iumentorum,& ferarum;hæ quoq; inſtinctu Naturæ ducuntur & propterea ea
Appetitꝰ Hominis. ſola appetunt,quæ aſſequi nata ſunt, quamuis ob varia impedimenta nonnun-
quam finem non attingant. De ſolo hominis appetitu dubitatio eſt, de quo lo-
quens, dico, Appetitum hominis eſſe duplicem,unum Mentis, alterum ſen-
ſuum.Appetitus Mentis eſt duplex,Voluntas,& Selectio. Ait Ariſto.in 3. Nico-
machiorum, Selectionem ſolùm eſſe eorum,quæ fieri queunt & in noſtra facul
tate ſunt poſita;ea enim eſt proximum Principium humanarum actionum; Vo-
luntatem uerò etiam eſſe impoſſibilium. Ratio eſt,quia Voluntas ſequitur cogni
Voluntas eſt impoſſibilium. tionem Mentis,quæ cum nonnunquam noſcens impoſſibilia, ea iudicet nobis
bona,ueluti nos ſeruari numero æternos,& poſſe uolare,ideò parit in nobis uo
luntatem eorum,quæ Voluntas ſequitur rationem,non quidem rectam, ſed de-

prauatam. Et anima ſuertendum, quòd dum Voluntas eorum eſt, quæ fieri nequeunt: tunc non abſolutè dicimus volo hoc, ſed cum conditione, uellem uolare, vellem poſſe numero ſeruari ſemper, & ſic de cęteris. Deſcendendo autē ad appetitum ſenſuum, ille conſideratur tripliciter, uel ſeorsùm ab uſu rationis, vel cum uſu rectæ rationis, uel cū vſu rationis peruerſæ. Dum conſideratur ſeorsùm ab uſu rationis, ut in infante; de eo perinde ſe habet, ac de appetitu iumentorū. Dum ſecundò conſideratur, ut ſequitur rationem rectam; ſimiliter nō eſt impoſſibilium, non enim ratio recta dirigit in finem, quem aſſequi non valemus, at dum ſequitur rationem peruerſam, etiā eſt eorū, quæ fieri nequeunt, adeò ut abſolutè colligere valeamus, appetitū eorū, quæ fieri nequeunt, ex deprauatione rationis & iudicij ortum ducere.

Appetitus ſenſitiuus hominis.

Decimo tertiò pulchra ſe nobis offert conſideratio, quid nam in uniuerſo magis & plura appetere dicatur? Tria ſunt quæ ſibi maximè appetitū optare uidentur, nimirùm Materia prima, Deus, & Homo. Nā Materia prima, plura, & maximè uidetur appetere: plura quidē, quia appetit formā omnē decem prædicamentorū: Maximè aūt, quia maximè propria eius ſunt potentia, & priuatio, quæ appetitū pariūt: hinc ēt ſeorsùm à forma indefinitè sūpta ſeruari nequit. Secundò Deus maximè uidetur appetere, quia vult ea omnia, quę ſunt, & perfectionē eorū; voluntas aūt eſt appetitus. Homo demùm maximè uidetur appetere triplici ratione. Primò, quia præditus eſt omni gradu appetitionis, nimirùm Naturali, Vitali, Senſitiuo, & Rationali. Secūdò, quia appetit nedū ea, quæ aſſequi valet, verùm ēt illa, quæ nō ualet; Voluntas. n. eius ēt impoſſibiliū eſt ut inquit Ariſt. in 3. Nicomachiorū. Tertiò, quia appetitiones eius recta ratione non formatæ, ubi defināt nō habēt, & in infinitū creſcūt, ac ēt inuicē pugnāt.

13. Quid magis appetat. Tria quæ maximè uidētur appetere. Deus Homo.

Sol. Pro ſolutione, dico maximè appetere tribus modis cōtingere poſſe; uel ſecundū eminētiā, ſic maximè & eminentiſſimè appetit Deus; uel ſecūdū propriā formā variarū appetitionū, ſic maximè appetit homo; uel ſecūdū abſolutam rei appetibilis indigētiā, quòd cōpetit Materiæ primæ. Deus maximè appetit pro alijs. Materia prima pro ſe & ſua exiſtētia. Homo & pro ſe, & pro alijs.

Decimo quartò cōſiderādū occurrit, cū dentur uarij gradus appetitionū, nūquid Deo cōpetant omnes? Nā cū Deus ſit Mēs eminentiſſima, & ſimpliciſſima, ſolùm ille appetitus vr̄ poſſe ei cōpetere, qui ad Mētē pertinet. Inſuper cū ei nō cōpetāt ſenſus, nō uidentur ei poſſe cōpetere appetitiones, ad ſenſum attinētes, qualis eſt Ira & Cupiditas.

14. Num Deo competant omnes gradus appetitionis?

Sol. Pro ſolutione tria dico. Primū eſt, Deo nullā cōpetere appetitionē eo modo, quo cōpetūt mortalib. ſed ſolùm per eminentiā, ſimilitudinē, & Metaphorā lōgè à quauis imperfectione. Dico ſecūdò cōpetere Deo ſimilitudine quadā, & eminentia, ut appetitiones, ita ſenſus, & pręſertim uiſum, & Auditū: hinc dr̄ uidere oīa & audire. Addo tertiò cōpetere Deo modo iā dicto gradus oēs appetitionū, præſertim tamē appetitiones Mentis. Quod oſtendo, nā Deo cōpetit eminētiſſima ſimilitudo appetitionis Naturæ, quatenus dicimus cōditionē boni eſſe fœcunditatem, & eum ut bonum appetere productionem, perfectionem, & conſeruationem rerum, quamuis deinde id non exequatur ſine prædefinitione, & eminentiſſima libertate. Secundo ſimilitudine quadam tribuitur Deo cupiditas, dum dicimus delectari operibus ſuis, & ſibi complacere tribuitur Ira, dum dicimus eſſe iratum contra peccatores, & indignari, ac placari. Demùm magis propriè competunt Deo voluntas reſpiciens fines, & ſelectio relata ad media, per rationem eminentiſſimam, ſeorsùm à quauis nota imperfectionis. Decimo quinto pulchra ſe offert dubitatio, num detur Appetitio appetitionis? Quod detur, patet experientia, frequenter enim ægroti, carentes appetitu cibi, cupiunt illum habere: mitto exempla alia. Ex aduerſo non videtur poſſe dari, quia

15. *Andetur appetitio appetitionis?* ſic daretur progreſſus in infinitum. Inſuper cum appetitus ſit motus; docet Philoſophus in quinto Phy. ad motum non eſſe motum; quare neq; ad appetitum eſt appetitus. Pro ſolutione dico, dari Appetitionem appetitionis contingere dupliciter, uel ita ut vna appetitio tanquã motus ſit per ſe terminus alterius; uel ita ut tanquam vtile & bonum aliquid optetur: primo modo id non contingit, *Sol.* ſed ſolùm ſecundo modo, nam motus vnus non eſt per ſe terminus alterius; poteſt tamen ſequi alterum, ueluti nonnunquam ambulamus, ut reddamur calidi: ea calefactio non eſt terminus ſecundum ſe deambulationis, ſed ſequitur eam, & ob id dicuntur ordinari ex accidenti. Et frequenter dum appetimus appetitum, illæ diſtinctæ appetitiones ſunt diſtinctarum facultatum, veluti appetitu rationis appetunt ægroti appetitum cibi, qui pertinet ad ſenſum tactus. Rationes *Diluuntur rationes aduerſæ.* aduerſę facilè diluuntur, dicebatur primò, quòd daretur progreſſus in infinitum. Reſpondeo in ordinatis ex accidenti id non eſſe abſurdum. Addo ſecundò id non ſequi, quoniam dum datur appetitio appetitionis illis exoptata appetitio non eſt alterius appetitionis, ſed ſui finis, ut æger optat appetitum cibi, qui appetitus cibi nõ eſt appetitio appetitionis, ſed ſui finis, nimirùm cibi: Solùm dicimus appetitiones hominum ratione non directas in infinitum creſcere, quatenus nũquam explentur, & termino careãt, ut competit Auaro in optando auro, de quo cecinit Horatius,

Creſcit indulgens ſibi, dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa Morbi
Fugerit uenis, & aquoſus albo
Corpore languor.

Addebatur deinde ad motum non dari motum. Reſpondeo non dari ſecũdũ ſe, dari tamen ex euentu, ut in quinto Phy. fatetur Ariſt. Conſidero decimoſextò

16. *Num uis appetẽs cognoſcat.* in dubium frequenter verti, num facultas appetens cognoſcat? Multi id affirmãt, cum enim appetitio prodeat ex cognitione, uidetur neceſſarium, quòd facultas appetens cognoſcat. Inſuper cum tendat in finem, non debet eſſe cęca, ſed oculata, ut finem noſcat, quem quærit. Ex aduerſo multi id negant & iure, nam, ſi cognoſceret, non diceretur ſequi cognitionem, nã ſequẽs diſtinguitur ab eo, quod ſequitur. Inſuper ea, quæ ſunt, non debent iudicari multa, niſi neceſſitas urgeat, natura enim ſecundum ſe nil efficit redũdans: at ſat eſt, vt dirigens cognoſcat, veluti ſagitta quamuis non cognoſcat, ſat eſt ut ſagittarius, à quo dirigitur, ſcopum *Plato.* noſcat. Putauit Plato facultatem appetentem ne dum non cognoſcere; uerùm inſuper diſtingui loco à cognoſcente, ideò facultatem cognoſcendi tribuebat Capiti, concupiſcendi Epati, iraſcendi uerò Cordi. Quę ſententia reijcitur ab Ariſt. unica enim eſt ſedes Animæ, eaq; eſt cor. Inſuper nimiùm tardè excitaretur appetitus, ſi pars una iudicaret, altera appeteret. Præterea loquendo de appetitionibus ad ſenſum attinentibus. Plato eas loco ſecernebat, tribuens Epati cupiditatẽ, Cordi uerò facultatem iraſcendi, quas loco ſecerni oſtendebat, quia frequenter inuicem pugnant, & facultas iraſcendi frequenter pro ratione pugnat aduerſus cupiditatem, ut in Viro continente, ideò ſedem mediam expoſcere uidetur inter eam rationis, quæ ſtatuebatur ab eo caput, & eam cupiditatis. Quæ ſententia reijcitur ab Ariſto. in tertio de Anima. Et iure profectò, cum enim ſedes facultatis ſentiendi ſtatui debet unica, etiam facultatum appetentium attinentium ad ſenſum una & eadem iudicari debet ſedes. Propterea dicamus cum *Reſol.* Ariſtotele in tertio de Anima 29. facultatem appetentem pro abſoluto, & funda-

fundamento non diſtingui à ſentiente: diſtingui tamen ratione & relatione, vt enim ad obiectum iudicando refertur, dicitur ſentiens; vt verò id tanquam finem vitare, vel aſſequi nititur, dicitur appetens, adeò vt appetens, quatenus appetens, non iudicet, ſed ſequatur iudicium ſuimet ratione diſtincti, à ſeipſo, quatenus iudicat, & cognoſcit: nam vt ſentiens iudicat obiectum, & dirigit; vt verò appetens exequitur, & tendit in obiectum ut in finem, ac proximè mouet. Hæc itaq; enunciatio eſt vera ſecundum ſe, Facultas appetens non cognoſcit. Hinc appetitus dicitur motus, cui non competit cognitio, ex accidenti autem vera eſt hæc enunciatio, facultas appetens cognoſcit, quatenus pro fundamento à cognoſcente non ſecernitur. Ratio, qua Plato oſtendebat eas facultates loco ſecerni, facilè ſoluitur: non enim quia inuicem nonunquam pugnant, ideò ſede ſeiunguntur, nam etiam cupiditas frequenter pugnat cum cupiditate, & ratio cum ratione, cum tamen loco non ſecernantur. Poteſt tamen Plato à calumnia vindicari, vt id fit à Plotino, dicendo Platonem conſideraſſe non ſedem primam abſolutè, ſed membra, in quibus uiget, & refulgent præſertim inſtrumenta, facultatibus inſeruientia: nam inſtrumenta ſeu ſuum iudicantium refulgent in capite, ſpiritus tenues famulantes iræ in corde, uenæ inſeruientes cupiditati alimenti, in Epate. *Diluitur ratio Platonis.*

Conſidero decimo ſeptimò inter appetitiones uarias uerſari pugnas, & oppoſitiones, quæ omnes in homine locum habent, adeò vt homo dici poſſit campus, in quo omnium generum appetitiones inuicem pugnant. Nam appetitus naturalis pugnat cum naturali, ut propenſio carnis grauis, cum ea ſpirituum leuium. Inſuper appetitus naturalis pugnat cum eo, qui cognitionem ſequitur, ut dum cupimus aſcendere ſupra montem. Tertiò appetitus concupiſcibilis pugnat cum concupiſcibili, vt dum exurienti & appetenti coitum ſimul offertur cibus & formoſa puella. Quartò appetitus concupiſcibilis pugnat cum iraſcibili, ut dum iuueni offertur formoſa Puella, à qua læſus fuerit, tunc enim appetitu concupiſcibili eam appetit, iraſcibili uerò ut læſus reijcit. Quintò iraſcibilis pugnat cum iraſcibilis, ut dum à diſtinctis inimicis ſimul irritamur. Sextò cupiditas pugnat cum ratione ut in uiro continente, & incontinente. Septimò appetitus iraſcibilis pugnat cum ratione, ut dum læſi iraſcimur, & ratione monemur, ne iraſcamur. Octauò appetitus Mentis pugnat cum appetitu Mentis, ut dum rationibus aduerſis & pugnantibus ducimur ad aliquid, & ab eodem abducimur. Hæ octo pugnæ internæ ſunt homini, adeò ut mirum non ſit, ſi dum uitam hanc uiuit, nunquam tranquilla pace frui ualeat; 17. *Pugnæ variæ inter appetitiones.*

Decimo octauò in dubium uerti poteſt, An dari poſſit appetitus impoſſibilium? Nam quòd datur patet experientia, & approbatur ab Ariſto. de Voluntate. Ex aduerſo, quòd dari nequeat, oſtenditur, tum quia in uniuerſo nil debet reperiri fruſtrà; tùm inſuper quia appetitus oritur ex potentia, & priuatione: impoſſibilium autem neque potentia, neque priuatio eſt: nam priuatio eſt abſentia formæ in ſubiecto apto eam recipere. 18. *An detur appetitus impoſſibilium.*

Sol. Pro ſolutione dico, homini ac ei ſoli ex mortalibus competere appetitionem impoſſibilium. Ratio eſt, quia homo eſt aptus cuncta noſcere, & apprehendere: poteſt impoſſibilia, ut ei bona, ueluti uolare, ideò ea ualet appetere. Iumenta, & feræ impoſſibilia uel non apprehendunt, uel ea non apprehendunt, ut eis bona, quia præſertim ſequuntur inſtinctū Naturæ, per quē ad ea ſola diriguntur, quæ aſſequi nata ſunt, Lucifer tenebrarū Angelus optauit ſe eſſe æqualē Deo, quia ipſe quoq; cognoſcebat modo aliquo eminētiā Dei, eaq; iudicabat ſibi bonā, ueluti homo (ut dixi, uaria intelligit & iudicat ſibi Bona. Rationes aduerſæ facilè diluūtur. Dicebat 1. in uniuerſo nil eſſe

fruſtrà. Reſpondeo id eſſe verum de operibus Naturæ, non hominis; inſuper eſſe verum de his quæ fiunt ſecundum ſe, & in ſpecie, at in particularibus, & in his, quæ fiunt ex euentu, multa ſunt fruſtrà. Addebatur, Appetitum expoſcere potentiam, & priuationem. Reſpondeo in fatuis appetitionibus ſat eſſe negationem:ea enim fungitur officio priuationis, & de his aptè dicitur,niſi poſſis, quod velis, id velis quod poſſis. Addo ſecundò, in huiuſmodi fatuis appetitionibus includi Potentiam, & priuationem ex parte generis, Vt talpa dicitur cęca, & priuata ex parte generis,quatenus ei, vt animal eſt, non repugnat videre. Decimo nonò pulchra ſe offert ambiguitas, cum detur appetitus ſequens naturam rerum, competens inanimis, & detur appetitus ſequens cognitionem, dubium eſt, quænam harum appetitionum potentior, & vehementior ſit? Rationes vrgent pro vtrâque parte. Quòd appetitus naturæ ſit vehementior, oſtenditur, quia excitatur & dirigitur per potentiam, & Prouidentiam Dei, cui famulatur Natura. Confirmatur, quia conditio agentis per Naturam eſt, ut operetur totis uiribus, quando, & quomodo poteſt. Ex aduerſo appetitus ſequens cognitionem,videtur vehementior, quia cognitio eſt tanquam calcar appetitionis, & appetens percipit incommoda priuationis, per quæ vehementius appetit formam: Idq; conſpicuo exemplo confirmatur, cum enim Plantæ per naturam eſuriant, & ſitiant; ſitis & fames, quæ alimenti ſunt

Sol. appetitiones,vehementiores refulgent in animalibus, quàm in Plantis. Pro ſolutione,accipio appetitum nonnunquam ſequi ſolam Naturam, ueluti in grauibus & leuibus tendentibus in proprium locum: Nonnunquam ſolam cognitionem vt in uiro appetente Alas: Nonnumquam vtrumq;, vt in Viro optante cibum, & Venerem. His præaſſumptis, tres ſtatuo Theſes. Prima eſt, Appe-

Prima concluſio. titus ſequens vtrumq; eſt uehementior cęteris. Ratio eſt, quia vehementior producitur motus à duobus vnà conſpirantibus, quàm ab uno eorum tantùm.

Secunda. Altera eſt, Appetitus ſequens ſolam Naturam eſt vehementior ſequente ſolam cognitionem: ſimiliter eſt conſtantior, & certior. Ratio eſt ea, quæ iam eſt relata, & firmior ac certior eſt, quia per uarietatem cognitionis non uariatur, ſed ut natura eſt vna, & eadem, ita vnus & ſemper idem ſeruatur appetitus.

Tertia. Tertia eſt, Appetitus ſequens cognitionem eſt acutior & nonnunquam ſublimior: acutior eſt, quia acutiores ei famulantur ſpiritus cordis, & percipitur læſio priuationis; Aliquando etiam eſt ſublimior, ut patet de appetitu Mentis dũ ratio pugnat contra inſtinctum Naturæ,ut ſe habet de caſta Puella,& Religioſo continente, in quo appetitus rationis ſuperat appetitum carnis, & ſenſuum: Similiter in Eremita ieiunante appetitus rationis ſuperat appetitum Naturæ, & ſenſuum.Adeò ut dicere valeamus,in Viro ſupero ſpiritu ducto,& rectè affecto appetitum Rationis eminentiorem & potentiorem eſſe omni alia appetitione: Et per hoc in parte contrahenda eſt ſecunda concluſio.Rationes aduerſæ facilè diluuntur.Oſtendebatur primò appetitum Naturæ eſſe vehementiorem.Quod conceditur,niſi ſupero ſpiritu eleuemur ſupra Natutam, & ad ſuperiora vehamur. Oſtendebatur ex aduerſo appetitum ſequentem cognitionem eſſe vehementiorem. Reſpondeo, id eſſe uerum, dum cognitio & Natura unà conſpirant ut in Animali exuriente: dum uerò non conſpirant, ſed pugnant, ſi ille appetitus eſt contra Naturam, & fatuus, eſt debilis, cum nullo firmo fulciatur fundamento, vt ſe habet de Appetitu Alarum: at ſi fuerit ſupra Naturam, & foueatur ſpiritu ſupero, eſt potentiſſimus omnium, nam uires proximiùs recipit à Deo. Vigeſimò, accuratè conſiderandum occurrit,

num

num appetitus omnis debeat iudicari bonus? & præſertim dubitatio eſt de appetitu Naturæ. Appetitum omnem debere dici bonum, oſtenditur. Nam conditio finis eſt, ut ſit vltimum aliquid, & optimum: appetitus tendit in finem, & à fine conditionem recipit: quare appetitus omnis eſt bonus. Idq; efficaciùs oſtenditur de appetitu Naturæ, qui cum dirigatur à Deo, non poteſt niſi in bonum dirigi: & cum dirigens non ualeat decipi, non valet finis eius apparere tantùm, non autem re uera eſſe bonus. Ex aduerſo experientia noſcimus innumeras appetitiones eſſe cùm inanes, tùm prauas, veluti viri facinoroſi, & ſceleſti appetunt patrare ſcelera uaria, ut furari, interficere, violare Virgines, & ſimilia. De appetitu Naturæ etiam oſtenditur. nam frequenter mouemur eum corrigere, eiſq; obſiſtere, ut ieiunantes, & continentes commendantur, cùm tamen aduerſentur appetitui Naturæ, quod non contingeret, ſi appetitus omnis Naturæ bonus eſſet. *Num appetit° omnis ſit bon°*

Pro ſolutione tria dico. Primum eſt, Appetitum omnem vel eſſe, vel videri bonum, non tamen ſemper reuera eſſe bonum. Hoc oſtendebatur per primam rationem, nam conditio finis, non eſt, ut reuera bonus ſit, ſed velut ſit, uel ut uideatur, quemadmodum in ſecundo Phy. docet Ariſt. Addo ſecundò, Appetitum prodeuntem ex humana cognitione, cùm bonum, tùm malum eſſe poſſe. Ratio eſt, quia nonnunquam homo decipitur, & ob prauam animi conſtitutionem, id quod re vera eſt malum, iudicat ſibi bonum, ut alienam pecuniam, & alienam Vxorem. Dico tertiò, Appetitum omnem Naturæ ex ſe, ac ut dirigitur à duce Naturæ, bonum eſſe; ex accidenti autem nonnunquam eſſe prauum. Veritas primæ partis eſt, quia dirigitur à ſummo bono, à quo longè abeſt deceptio omnis, ideò ſecundum ſe non poteſt niſi bonus eſſe; Ex accidenti autem aliquando eſt prauus: quia Natura corpus conſtituit, & de bono corporis eſt ſolicita: at euenire poteſt, vt bonum corporis, pugnet cum eminentiore bonò Animi ueluti ſe habet in Abſtinentia, & Caſtitate, ideò tunc ex accidenti appetitus Naturæ dicitur prauus: ſic nonnunquam ius Naturæ corrigendum eſt per Ius Diuinum. Quod locum habet in ſolo homine vt in ſolo homine ex accidenti appetitus Naturæ poteſt eſſe prauus: non autem in iumentis & feris, quia in eis non pugnat cum bono rationis, & Mentis, quod eminentius eſt, ut in homine. Hinc dum dicitur Naturam reddere nos pronos ad malum, id ex ſe falſum eſt, nam ex ſe ad bonũ tendit: uerum autem eſt ex accidenti. Ratio oſtendens appetitum omnem eſſe bonum, quia tendit ad finem, cuius conditio eſt bonum. Reſpondeo conditionem finis eſſe, ut uel ſit vel appareat bonus. At addebatur appetitum, Naturæ debere ſemper eſſe bonum, quia dirigens non errat. Reſpondeo ſemper eſſe bonum ſecundum ſe, ſolùm ex accidenti poſſe reddi prauum, ut patefeci: & eius emendatio pendet ex eminentiore Lege Dei, directa ad bonum Animi. *Sol. 1. concl. Secunda. Tertia. An Natura nos reddat pronos ad malum*

Vigeſimo primò in dubium uerti poteſt, num Appetitus in tota aliqua ſpecie poſſit eſſe fruſtrà? Apparet id non poſſe euenire, quia ut dicitur in primo de Cęlo 31. Deus & Natura nil faciunt fruſtrà, id autem intelligi debet in tota ſpecie, nam in particularibus, plurima frequenter ſunt fruſtrà, quod euenit ex accidenti, & ob prauum uſum. Ex aduerſo Muli fruſtrà ſunt præditi inſtrumentis generationis, & fruſtrà appetunt coitum, cuius finis eſt generatio cum non ſint apti generare. Reſpondeo primò Mulos, & genita ex coitu animalium diſtinctæ ſpeciei non primò expeti à Natura; per naturam enim ſimile optat generare ſimile: dum autem ex praua connexione prodit aliquid non ſimile, id eſt receſſus quidam à primo inſtituto Naturæ, quæ mox faciens de his, quæ fieri poſſunt, id quod melius eſt, euadit principium generationis *21. Num appetitus in tota ſpecie ſit fruſtra. Sol.*

alterius minus ſimilis,ac ita recedit à ſuo primo inſtituto: Et propterea non eſt abſurdum,ſi mox appetitus coitus muli fruſtretur ſuo principali fine: nec ob id penitùs dicitur eſſe fruſtrà,quia quamuis non conſequatur id,quod eſt principale,conſequitur tamen id quod dirigitur ad illud,& aliquid proximum,nam conſequitur uoluptatem,& emiſſionem redundantis,& genitalia conducunt pro ornamento,& perfectione corporis, ut pro facultate reddantur ſimiles genitoribus. His accedit,quòd Ariſt.ait in Syria Mulos generare. Colligamus itaq;, quòd iure vt degenerant à primo inſtituto Naturę,ita recedunt à principali fine & ſeruant id,quod ſeruare valent.An facultas appetens pręſtet cognoſcenti,uel viceuerſa? Explicatum à me fuit in Ciuili ſcientia. Vigeſimoſecundò. Conſiderandum occurrit;An aliquid poſſit iudicari bonum,& non appeti?Nam id videtur abſurdum;cùm ex parte boni,quod definitur,vt ſit id,quod omnia appetunt

22. *An aliquid poſſit iudicari bonum & nō appeti.* tùm ex parte appetitus,cuius conditio eſt ut in bonum tendat. Ex aduerſo ſæpè multa iudicamus bona,quæ non appetimus,veluti ſenex formoſam iudicat puellam,quam nõappetit,& bonum iudicamus Leoni habere quatuor pedes, quos tamen non appetimus:Similiter Vir temperatus iudicat Puellam poſſe ei præbere voluptatem,nec propterea eam appetit. Pro ſolutione tria dico. Primum

Sol. *Prima conclusio.* eſt pro excitando appetitu,cognitionem ſequente, requiri primum, ut finis ſit, vel iudicetur bonus;omnis enim appetitus dicitur eſſe ipſius boni, cum ſit ipſius

Secunda. finis;Dico ſecundò,id non ſat eſſe,ſed requiri,ut appareat bonus appetenti, uel

Tertia. ei pro quo appetitur.Dico tertiò,Non omnem cognitionem finis ut nobis boni ſequi motum ad illum,ſed tunc ſolùm,dum iudicatur bonus, & non adſit appetitus melioris, qui ei aduerſetur, & potentior ſit: nam ſemper ille appetitus eſt principium motus,qui potentior eſt.Ex his elicio hanc concluſionem. Dum iudicamus aliquid eſſe bonum ei pro quo appetimus,& non adſit appetitus oppoſitus potentior,mouemur ad illud aſſequendum, uel vitandum. Ex his patet,

Diluunt rationes. quid veri includant rationes utriusq; partis.Oſtendebatur primò, ſemper ex iudicio boni debere excitari appetitum. Soluitur, quia id non eſt ſatis;ſed requiritur, ut iudicetur bonum uel nobis, uel alteri nobis iuncti, pro quo optamus. Ex aduerſo oſtendebatur, non ſemper ex iudicio boni prodire appetitum, exemplo Senis iudicantis puellam pulchram, nec eam optantis. Reſpondeo huiuſmodi ſenem iudicare quidem Puellam eſſe formoſam, at non re vera ſibi bonam: ſimiliter iudicamus Leoni bonum habere quatuor pedes, at non nobis. De Viro temperato iudicante Puellam poſſe ei afferre uoluptatem, dico Temperatum differre à Continente, nam in viro temperato con-

Temperati & continentis diff. tractus eſt habitus Virtutis, nimirùm Temperantiæ, & propterea appetitus ſenſuum non excitatur aduerſus rationem, ſed rationem ſequitur; & quia Venerea uoluptas recta ratione uiri temperati, non iudicatur verè bonum, & congruens voluptas; ideò appetitus ſenſitiuus ad eam non excitatur, ſed ſequens rationem rectam tendit ad id, quod uerius, & ſincerius bonum iudicatur. In uiro autem continente non eſt contractus habitus virtutis, nec appetitus ſenſuum eſt ſopitus, ideò excitatur per obiectum iucundum: at quia in eo dominatur ratio, ideò non tendit ad id, niſi ratione fuerit approbatum; in uiro enim continente Ratio dominatur ſenſui, ut in incontinente ſenſus, & eius appetitus, dominatur rationi, ideò cum Medea inquit,

Video meliora,proboq́, Deteriora ſequor.

Conſi-

Conſidero Vigeſimotertiò, quòd cum Voluntas, & Selectio ſint appetitiones Mentis, inter eas quinque præſertim conſtituuntur differentiæ. Prima eſt, quia Voluntas tendit in finem; Selectio verò in media, ordinata in finem. Altera eſt, quia Selectio antecedentem expoſcit ratiocinationem; Voluntas autem ſine ea ſeruari poteſt: ſat enim eſt, vt Mente iudicemus obiectum cum hac ſubnotione, tanquam nobis Bonum. Tertia eſt, quia Voluntas liberior, & ſublimior eſt; Selectio autem magis iuncta eſt cum Phantaſia, & appetitu ſenſuum, ſine quo vel connſpirante, vel dominante nil agimus. Quarta eſt, quia Voluntas etiam eorum eſſe poteſt, quæ ad alios pertinent, vt vellemus Regem Gallorum ſuperare Principem Turcarum; Selectio autem ſolùm eſt eorum, quæ ad nos pertinent. Quinta eſt, quia Voluntas etiam eorum eſt, quæ fieri nequeunt; Selectio autem ſolùm eſt eorum, quæ in noſtra facultate ſunt poſita, vt legitur in 3. Nicomach. 23. *Quinque differẽtiæ voluntatis à ſelectione.*

Demùm conſidero, controuerſiam refulgere in verbis Philoſophi. Nam in 3. Nicomac. inquit, Selectionem etiam eſſe eorum, quæ fieri nequeunt, ac ita concedit, etiam impoſſibilium poſſe nobis cõpetere appetitum. Ex aduerſo in 2. Rhetoricorum loquẽs de Ira inquit, Nemo illa concupiſcit, quæ nullo modo ſe cõſequi poſſe arbitratur. 24. *Controuerſia in Ari.*

Soluitur cõtrouerſia dicendo, quòd nemo ſanæ Mentis, Nemo appetitu efficaci, & demùm nemo appetitu abſoluto, & ſubſequente, appetit ea, quæ non putat ſe poſſe aſſequi. At homo deprauatæ Mentis, appetitu leui & inani, & appetitu cum conditione, & antecedente etiam ea valet appetere, quæ non eſt aptus aſſequi. Dico appetitu cum conditione, & antecedente: cum conditionem quidem, quia non abſolutè dicimus volo ſeruari numero æternus, ſed vellem, ſi poſſem: antecedente uerò, quia iudicantes primò ſeruari numero æternum eſſe bonum, id optamus; at mox iudicantes id non poſſe nobis competere, deſinimus id optare. *Sol.*

RESI-

RESISTENTIA.

DISTINCTIONES.

Reſiſtētia attinens ad Animum.

RESISTENTIA eſt duplex;vna attinens ad animum,& pertinentia ad eum;altera ad corpus,& materiata. Reſiſtē tia,ad Animum pertinens,eſt triplex, vel enim refertur ad ſupera,vel ad infera,vel ad æqualia. Ad ſupera refertur, dum dicimus, male conſtitutos animos reſiſtere diuinis inſpirationibus;& appetitum ſenſuum reſiſtere appetitui rationis, & cum eo pugnare. Ad infera verò, dum in viro continente dicimus appetitum Mentis reſiſtere appetitui ſenſuum. Ad æqualia autem,vt dum ratio cum ratione pugnat.

Reſiſtētia pertinens ad corpus.

Ex aduerſo Reſiſtentia,pertinens ad corpus,duplex eſt,vna interna,altera externa. Reſiſtentia interna eſt pugna ex parte naturæ, & conditionis rei, veluti quòd lapis momento deferatur per aliquod interuallum,ita enim partes duæ extremæ illius, ſimul eſſent in eadem parte interualli; & partes omnes eius, ſimul reperirentur in indiuiſibili quolibet eius interualli: & corpus totum ſimul eſſet in locis diſtinctis,& diſtantibus.

Reſiſtētia externa duplex.

Reſiſtentia externa eſt duplex;Vna actionis ſpiritalis qua dicimus opacuum reſiſtere radijs Solis,eosq; repercutere; Altera materiata, & hæc eſt duplex; vel poſitiua, qua frigus reſiſtit calori, retundendo vires eius,vel priuatiua, qua patiens minuit actionem agentis, veluti ferrum reſiſtit ſecanti, ſic miles aduerſo militi reſiſtit,vel enſe, vel lorica.

De qua reſiſtētia ſermo eſt?

Modò ſermo præſertim eſt de Reſiſtentia corporum, materiata.

Reſiſtētia triplex.

Demùm quia Reſiſtentia mediat inter agens & patiens, ideò Reſiſtentia omnis triplex eſt; vel maioris inæqualitatis, vt dum potentius agit in debilius; vel minoris inæqualitatis, vt dum debilius agit in potentius; vel æqualitatis, vt cum ambo æqualium virium fuerint.

.:.

.:.

DEFINITIONES.

Pomponatius. *Propria definitio.* *Alij.*

POMPONATIVS reſiſtentiam definiens inquit, Reſiſtere eſt impedire, vel penitùs, uel in parte actionem agentis. Ego in libr. de Actione & paſſione, Reſiſtentiam ita definiui, Reſiſtentia eſt pugna patientis cum agente, ex oppoſitione prodiens, ut patiens agentis actionem repellat pro ſuæ conſtitutionis conſeruatione. Alij inquiunt Reſiſtentiam eſſe impotentiam ad patiendum, pertinentem ad tertiam ſpeciem qualitatis.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur. *Num reſiſtentia ſit actio vel paſſio.* *Euerſio trium opinionum.*

CONSIDERO primò de Reſiſtentia quæri, num ſit actio uel paſſio? Qua de re quatuor ſunt opiniones. Vna, quòd ſit paſſio, quia pertinet ad patiens, & opponitur actioni. Altera, quòd ſit actio, qnia ſemper ex actu aliquo prodit. Tertia, quòd nec actio ſit, nec paſſio, ſed impedimentum actionis, ut cenſuit Pōponatius. Quarta, quòd ſit qualitas tertiæ ſpeciei, nimirùm impotentia ad patiendum. Hæc quarta opinio ad rem non facit, quia dub. non eſt de actu primo, hoc eſt de forma, per quam fit reſiſtentia, ſed de actu ſecundo: reſiſtentia enim eſt quædam opinio. Similiter dicere, quòd ſit impediri, nòn autem agere, uel pati, negligendum uidetur, quia adbuc quæro, quid ſit impedire? nam cum ſit uerbum, neceſſariò denotat uel agere, uel pati; nomina enim denotant formas, & naturas rerum; uerba uerò actionem, uel paſſionem: & omnis actus ſecundus, uel actio, uel paſſio eſt. Neque tertiò putandum eſt eſſe paſſionem, cum ſit propugnatio, & immunitas pro facultate paſſionis. Confirmatur, quia ſi eſſet paſſio, unumquodq; ut maximè eſt aptum pati, maximè eſſet aptum reſiſtere: quod eſt abſurdum, nam prima materia maximè eſt apta pati, & non reſiſtit. Quare colligamus Reſiſtentiam eſſe actionem, denotatam per uerbum actiuum. Ratio eſt, quia id quod prodit ex actu, actio eſt: omnis reſiſtentia ex actu aliquo prodit, nam carens actu, non reſiſtit; quare omnis reſiſtentia eſt actio quædam. Confirmatur, quia minuere, uel abijcere, & repellere aliud, eſt agere: reſiſtere eſt minuere, repellere, & abijcere; quare eſt agere: ea namque omnia actionem denotant.

Reſiſtētia eſt actio. *Ratio.*

2. Conſidero ſecundò, ut lucidior reddatur reſol. difficultatis, actionem (ut inſtituto inſeruit) eſſe duplicem, unam priuantem, quam priuatiuam appellant, alteram contrarietate pugnantem, quam dicunt poſitiuam. Per primam reſiſtens minuit actionem agentis, non autem permutat ipſum agens: hac actione miles lorica munitus, repellit uel minuit actionem, & ictus ſui andigoniſtæ, ſiue aduerſi militis, & eâdem Cælum dicitur ſuo motori reſiſtere, minuendo uelocitatem motus. Altera actione, quæ poſitiua dicebatur, manus calida reſiſtit pomo frigido, repellendo ſuo calore frigus, & calefaciendo pomum; eâdem quoq; miles enſe reſiſtit aduerſo militi. Ex hac diſtinctione elicio reſiſtentiam omnem eſſe actionem, niſi poſitiuam ſaltem priuatiuam. De poſitiua uerificatur regula, quòd omne agens agendo repatitur, nam per reſiſtentiam patientis dicitur repati. De priuatiua autem non uniuerſè eſt uera, ut patet de motoribus Cœlorum, qui cum ſint à materia ſoluti, non

Actio priuatiua & poſitiua. *Omnem reſiſtentiā eſſe actionem.*

repa-

Reſiſtētia eſt communior reactione.

repatiuntur. Ex quo patet Reſiſtentiam eſſe communiorem reactione poſiti-
ua. Conſidero tertiò, quòd cum Reſiſtentia omnis ſit quædam actio; reſiſten-
tia illa, & actio ſunt idem pro abſoluto, diſtinguuntur ratione, nam quatenus
per illam actionem patiens minuit, vel repellit actionem, dicitur reſiſtere; vt ve

Tertium Reſiſtātia diſtinguitur ratione ab actione.

rò reſiſtendo permutat oppoſitum agens, vel minuit actionem eius, dicitur age
re. Et pro exactiore notitia conſidero quartò, rebus naturâ conſtantibus duo
eſſe inſita; primum, vt pro viribus ſeruent ſe, & tueantur; alterum, ut pro aſſe-
quende æternitate nitantur ſe propagare, & generare ſimile: per primum in-
ſtitutum dicuntur reſiſtere læſionibus; per alterum dicuntur agere, adeò ut
4. quamuis omnis reſiſtentia ſit actio, ſemper tamen reſiſtentia eſt ratione diſtin-

Duo rebus per naturā inſita.

cta ab actione; & ratio actionis eſt potior, & ſecundum inſtitutum uniuerſæ
naturæ eſt prior quàm ratio reſiſtentiæ: naturæ enim maximè conſentaneum
eſt procreare ſimile, ut dicitur in 2. de Anima. Ratio tamen reſiſtentiæ eſt

Nū ratio actionis præſtet rationi reſiſtentiæ.

prior ſecundum inſtitutum naturæ propriæ, per quòd unumquodq; nititur
pro uiribus ſe incolumem ab interitu ſeruare. Conſidero quintò, ex dictis elici
ſolutionem eius difficultatis, qua ſolet quæri, num unumquodq; quantum agit,
tantum reſiſtat? Nam ſoluitur dicendo, unumquodq; quantum agit pro ſui
5. conſeruatione, tantum reſiſtere; & uice uerſa quantum reſiſtit, tantum agere

Num unū quodque quantum agit, tantū reſiſtat.

pro ſui conſeruatione: non autem abſolutè, nam motores Cœlorum dicuntur
agere, non autem reſiſtere, non enim egent ut ſeruentur. Sic ſeruari poteſt,
quaſdam qualitates magis agere, quàm reſiſtere, ut patet de calore; alias con-
tra magis abſolutè reſiſtere, ut dicitur de ſicco, nam calor pro ſimilis produ-
ctione maximè agit, minus tamen diſponit ſubiectum pro ſui conſeruatione;
hinc magis agit poſitiuè, minus uerò priuatiuè, cum ſubiectum ſuum reddat
6. rarum, facile aptum pati; ut contra ſiccum, iunctum frigori, denſum eſt, ineptū

Aduerſus Zimaram.

ut patiatur, & permutetur. Conſidero ſextò, Zimaram, & alios nonnullos, niti
oſtēdere, quòd reſiſtere non ſit agere, auctoritate Ariſt. qui in 8. Phy. 32. ait, Pilā
nō moueri à pariete reſiſtēte, & repercutiēte ſed à primo proijciēte. Cōfirmatur
quia id quod aduerſatur actioni, eamque repellit, non eſt actio: Reſiſtentia ad
uerſatur actioni: non itaq; actio eſt, ſed potiùs paſſio, quæ actioni eſt aduerſa.
Verùm hæ, ac aliæ huius generis inſtantiæ facilè diluuntur. Ac ut pertinet ad
Ariſto. in 8. Phyſic. 32. dico, ex eo contextu rectè conſiderato oppoſitum elici;
tunc enim Ariſto. loquitur de motore ex accidenti grauium & leuium, & ait
remouens impedimentum mouere ex accidenti, & utens exemplo parietis re-
percutientis Pilam, indicat illum non primò, & ſecundum ſe mouere, ſed ex ac
cidenti, adeò vt impediens, & reſiſtens, non primò, & ſecundum ſe moueat, ſed
ex accidenti. Et quia dicitur mouens corporeum non mouere, niſi moueatur:
paries autem non mouetur. Reſpondeo, regulam illam ſolùm eſſe veram de
mouente ſecundum ſe, non ex accidenti: Sic dicimus proijcientem pilam, per
parietem reſiſtentem, mouere eam ad ſeipſum. Addebatur reſiſtentiam aduer-
ſari actioni. Reſpondeo, actioni ſumptæ vniuersè, & in genere aduerſari paſ-
ſionem vniuersè ſumptam: actioni autem vnius oppoſiti aduerſari actionem
alterius, vt calefactioni refrigeratio, & propulſio aduerſæ actionis, quæ propul-
7. ſio actione efficitur. Conſidero ſeptimò, in dubium verti, An concedi debeat

An concedi debeat reſiſtentia interna.

in motu grauium & leuium, reſiſtentia interna, quæ vt dixi, eſt pugna ex parte
conditionum rei, & aduerſatur ei, quæ dicitur potentia obiectiua? Multi hanc
renuunt, quia Ariſto. cùm in 4. Phyſi. loquens de motu grauium & leuium, tùm
alibi ſolùm conſiderauit reſiſtentiam externam, & per eam ſolam aſſignauit
proportiones motuum grauium, & leuium. Ego hac de re in libr. de Elementis

ueiba

verba feci: nunc autem breuibus dico, eam proculdubio concedendam eſſe; tùm quia ea, quæ intrinſecùs pugnant, & controuerſiam includunt, ſub nullam potentiam cadunt; tum inſuper quia ſi ſolùm externam reſiſtentiam conſideramus, quæ ad medium pertinet, falſæ apparent regulæ omnes, ab Ariſto. traditæ de motu grauium & leuium, veluti quòd ea ratione motus ſit velocior, qua mobile eſt grauius, nam id experientiæ aduerſatur: ideò ſi Ariſtotelem tueri volumus, cogimur dicere eum ſuppoſuiſſe definitam velocitatem, prodeuntem ex interna reſiſtentia, communem cunctis, & ſolùm conſideraſſe id in quo poſita eſt varietas, prodiens ex varia conſtitutione medij, in denſitate, & raritate: Et confirmatur conſpicua auctoritate Ariſto. in 2. de Cçlo cont. 39. dicentis. Amplius ſi quis accipiat eſſe aliquod tempus minimum, quo non contingit in minori moueri Cœlum (vt enim neq; ambulare, neque cytherizare in quouis tempore poſſibile eſt, ſed eſt vniuſcuiuſq; actionis determinatum minimum tempus in non excedendo, ſic neq; moueri Cœlum in quouis tempore poſſibile eſt: & etiam conſpicuè Ariſt. affirmat ex propria conditione rerum prodire definitam menſuram actionis earum, ſecundum maximum, & minimum, quæ in motu grauium, & leuium, ex alio non prodit, niſi ex menſura Virtutis agentis, & ex interna reſiſtentia, ex qua oritur actio priuatiua maioris velocitatis motus. Confidero octauò, ea quæ dicuntur reſiſtere eſſe duplicia, quædam ſunt apta permutari, veluti aqua ſuo frigore calori reſiſtit, à quo tamen eſt apta permutari, & calefieri, & hæc propriè dicitur reſiſtentia. Alia non ſunt apta permutari, quæ minus propriè dicuntur reſiſtere, rectiùs enim dicuntur non apta permutari, ueluti corpus opacum repercutiens radios, dicitur eis reſiſtere, at non propriè, rectiùs enim dicitur non aptum illuminari, & non eſſe lumini peruium, & repercutiens radios, eos ex accidenti in oppoſitum retorquere dicitur, ut paries pilam.

8. *Duplicia reſiſtentia.*

GRA-

GRAVITAS ET LEVITAS.

DIVISIONES.

Graue & Leue per Metaphoram. Sumpta propriè tripliciter. Grauitas pro qualitate duplex. Grauitas abſoluta & per cōparatione.

GRAVE & Grauitas,ſimiliter Leue & Leuitas,vſurpantur dupliciter,per Metaphoram,& propriè. Dum vſurpantur per metaphoram,transferuntur ad conditiones rerũ, ad ingenia,& mores hominum:ſic maximè lędentia dicũtur grauia,quia maximè animum premunt: & mores, ac ingenia dicuntur grauia,tanquam firma,& conſtantia:cōtra verò quæ pauci ſunt momenti,& facilè mobilia,& inconſtantia,dicuntur leuia,ut leues ſæpè dicuntur pueri,& fœminæ. Dum uerò uſurpantur propriè,tunc dicuntur de tribus. Primò de formis grauium,& leuium,tanquam de primis principijs motus. Secundò de qualitatibus,& affectionibus,tanquam de inſtrumentis motus. Tertiò,de propenſionibus ad motum,qui ſunt actus ſecundi formarum. Modò autem ſermo eſt de grauitate & leuitate ſecundi gradus; Quæ adhuc eſt duplex; vel enim eſt ſimplicium corporum,& originalis dici poteſt,vel eſt mixtorum,quæ ex originali prodit. Demùm Grauitas & Leuitas duplex eſt;vel enim eſt abſoluta, vt ignis abſolutè leuis,Terra abſolutè grauis dicitur; vel eſt talis per comparationem,vt Elementa media comparata cum varijs & grauia,& leuia dicuntur.

DEFINITIONES.

Alcinous. Democritus. Plato. Vetuſtiores. Ariſ. Graue. Leue.

ALCINOVS in lib.de Doctrina Platonis inquit Graue id dicendum eſt, quod difficilè in locum extra naturam ſuam trahitur. Leue verò,quod facilè.Inſuper Graue eſt, quod ex plurimis,Leue autem quod ex pauciſſimis partibus eſt compoſitum. Democritus, Leucippus, & Epicurus, Grauius id eſſe dicunt, quod ex Atonis conſtat, inter quas parum vacui inſertum ſit; Leuius contra,quod ex atomis conſtat, inter quas plurimum vacui ſit inſertũ. Plato in Timæo Grauius id affirmat, quod ex pluribus triangulis conflatum eſt;Leuius verò,quod ex paucioribus. Inſuper alij vetuſtiores dixerunt id eſſe grauius,quod plus materiæ includeret;leuius verò,quod minus: nam graue & denſum,in idem redigebant,vt etiam leuę & rarum.Ariſt.per motum relatum ad medium vniuerſi ea circumſcribit inquiens cùm in 1.tùm in 4.de Cęlo, Graue eſſe id,quod ſui natura ad medium vniuerſi fertur. Leue autem quod fertur à medio.Neutrum,vt Cęlum,quod ſui natura fertur circa medium. Grauiſſimum eſſe id,quod inter lata deorsùm ſubſidet ſui naturâ cunctis. Leuiſſimum contra,quod inter lata ſursùm maximè ſupereminet. Si volumus definire vtrumq; per omne genus cauſæ dicere valemus; Graue & Leue ſiue Grauitatē & Leuitatem,eſſe qualitates paſſibiles,ad tactum pertinentes, ſequentes conne-

Neutrum. Grauiſſimum. Leuiſſimũ. Deſcriptio per omne Genus cauſæ.

xionem,

xionem primarum, primò Elementis, mox per ea mixtis competentes, vt in ſuum locum eſſent procliuia pro ſeruando ordine Vniuerſi.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primo non putaſſe Veteres reperiri abſolutè grauia, & leuia, ſed ſolùm dicto per comparationem: abſolutè autem omnia corpora putârunt aliquid grauitatis includere, eum includant portionem materiæ: Hinc Straton, Democritus, & Epicurus dicebant, atomos, & corpora cuncta deſcendere, ea autem vehementiùs deſcendere, quæ plus materiæ, & Atomorum includerent, quæ verò minus tanquam debiliora ab eis excludi & ob id videri leuia, cum ſolùm dici debeant minus grauia. Ariſt. autem cùm abſolutè graue, tùm abſolutè leue dari exiſtimauit, nam cum detur vnum oppoſitorum, debet dari & alterum, pro contemperamento eorum, & perfectione vniuerſi. Quod vt diſtinctius pateat conſidero ſecundò, negaſſe Veteres in vniuerſo definita eſſe ſurſùm, & deorſùm: Sed Democritus, Leucippus, & Epicurus dicebant dari immenſum vacuum, in quo Atomi ſine vllo termino ſemper deſcenderent, & intra mundum ſolùm dari putabant ſurſùm, & deorſùm ex parte noſtri. Plato negans immenſum vacuum, & ſolùm conſiderans Mundi conſtitutionem, dicebat in eo inueniri medium, & circunferentiam, quę propria ſunt Sphæræ, & figuræ rotundæ; ſurſùm autem, & deorſùm mundo non conuenire ſecundum propriam eius conditionem, ſed ſolùm per relationem ad nos; & inde euenire dicebat, quod nos antipodes dicimus eſſe deorſùm, & infra noſtros pedes; illi contra ſe ſurſùm, & nos deorſùm collocatos exiſtimãt: quod non contingeret, ſi ſurſùm & deorſùm ex rei natura in vniuerſo diſtinguerentur. Ariſt. autem conſiderans non figuram Mundi, ſed motum rectum Elementorum, ac etiam propinquitatem & diſtantiam à Cœlo, tanquam à primo inter corpora, Surſùm, & Deorſùm ex rei natura in vniuerſo diſtingui affirmauit, vt etiam Graue & Leue: Poſſunt Peripatetici cum Academicis conciliari, dicendo Academicos inſpexiſſe figuram orbiculatam vniuerſi: Peripateticos uerò motum rectum Elementorum. Quo concilio non omni ex parte eorum lites componuntur, quia etiam diſſentiunt de motu Elementorum ſecũdum naturam. Nam Plato, & cum eo Ptolemæus, & Zenarchus, exiſtimârunt Elementa ſecundum propriam naturam vel moueri in orbem, uel in ſuo loco requieſcere, quod competit Terræ: motum autem rectum nuncupârunt non naturalem, ſed reditum in propriam naturam, quem tamen Ariſto. abſolutè ſecundum propriam eorum naturam iudicauit: motum autem in orbem exiſtimauit eſſe ſecundum naturam totius vniuerſi, ſupra naturam propriam, & raptum diuinum. Cum itaq; de his diſſentiant, iure diſſentiunt etiam de Graui & Leui, & de differentijs Locorum. Conſidero tertiò Loquendo de origine grauitatis & leuitatis, putaſſe veteres grauitatẽ comitari materiam, & id quod plus materiæ includeret dixêre grauius, veluti ex ſententia Thaletis Mileſij, pu tantis aquam eſſe materiam rerum, id quod plus aquæ includeret, dicebatur grauius: Ex ſententia Diogenis, quod plus aëris; & ex ſententia Heracliti ac Stoicorum quod plus ignis; & quia ea, quæ ſunt huiuſmodi, etiam ſunt denſio-

Primum. Veteres negarunt abſolute Leue.

Ariſt.

Secundum Sententia Democrit. et Epicur.

Plato.

Antipodes

Ariſt.

Concilium.

Tertium. Thales Mileſi. Diogenes. Heraclit.

Plato. ra, ideò grauius, & denſius idem fundamento eſſe putârunt. Plato, hos in parte ſequutus, quia Phyſica declarabat per Geometrica, & in figuras reſoluebat, ideò grauius id eſſe dicebat, quod ex pluribus triangulis conſtaret, triangulus enim eſt prima figurarum rectilinearum, præſeferens conditionem materiæ: hinc vt materia, ita Triangulus binario denotatur, nimirùm duorum rectorum angulorum, conſtat enim ex tribus angulis æqualibus duobus rectis, ac ita ex parte originis grauitatem declarabat, quam etiam explicabat per motum inquietus id eſſe grauius, quod vehementiùs in ſuum locum redit, & difficiliùs in alienum trahitur: quem ſequutus Alcinous, duplici relata definitione vtrumq; explicauit. *Sententia Ariſ.* At Ariſto. concedens in vniuerſo ſurſùm & deorsùm per naturam diſtincta, & oſtendens in quarto de Cęlo dari Graue abſolutè, ac etiam abſolutè Leue, grauitatem & leuitatem cenſuit affectiones corporis Phyſici mortalis, quæ ſequerentur qualitates primas ad tactum attinentes: propinquitas Cęlo & diſtantia dicuntur cauſæ grauitatis, & leuitatis remotæ, communes, & conſeruantes, vt etiam dicitur ab Auerroe.

4. *Per quæ Ariſ. graue & leue definiuit.* Conſidero quartò, Ariſto. definiuiſſe Graue & Leue, ſimiliter grauitatem & leuitatem per tria, nimirùm per motũ, per quietem, & per medium, vt apparuit. Veluti leuiſſimum id eſſe dixit, quod inter lata ſurſùm omnibus ſupereminet. Iure id fecit per motum, & quietem, cum ſint inſtrumenta Naturæ, quæ per motum & quietem definitur, ac etiam quia per ea cognoſcuntur, definiuit autem potiùs per medium, quàm per extremum, & circunferentiam, quæ nobilior eſt; tum quia medium eſt nobis proximius & notius; tum quia vnum eſt, & indiuiſibile, quæ eſt conditio menſuræ; tum tertiò vt clariùs appareret connexio trium naturalium motuum, qui ſiunt à medio, ad medium, & circa medium. Per medium autem (ſi de loco loquimur) intelligere debemus locum Terræ, abſolutè autem id medium, quod eſt indiuiſibile, & menſura, eſt centrum vniuerſi.

5. *An ſint formæ Elementorũ.* Conſidero quintò, frequenter in dubium verti, num Grauitas, & Leuitas ſint formæ Elementorum? *Auer.* Auerr. & alij multi id affirmant, quia ſunt principia motus, & quietis naturalis, quæ eſt definitio Naturæ, quæ forma eſt & ſubſtantia. *Alij.* Alij id negant, cum ſequantur qualitates primas, & ab Ariſto. in 2. de Ortu & interitu inter qualitates, ad tactum pertinentes, numerentur: *Reſol.* Hac de re diſſerui in libr. de Elementis, nunc breuibus & lucidè dico, Grauitatem & Leuitatem vario modo ſumptam, eſſe formas Elementorum, eſſe qualitates, ſiue affectiones Elementorum; & tertiò nec formas eſſe, nec affectiones, ſed actiones earum. Cum enim vt diſtinguens dixi, vſurpentur tripliciter. *Quomodo ſint formæ.* Dum vſurpantur originaliter, & pro primo principio motus recti, ſunt Natura, & propria forma Elementorum, qua conſideratione vera eſt ſententia Auerr. *Quomodo ſint qualitates.* Dum verò ſecundò vſurpantur pro inſtrumento formarum, & proximo principio motus, rectè ab Ariſto. numerantur inter accidentia, & qualitates, ex primis pendentes, quæ tamen, vt nobis notiores congruenter circumſcribunt veras formas Elementorum, vt fit in lib. de Cęlo. *Quomodo ſint actiones.* Ac dum tertiò vſurpantur pro illis propenſionibus, & inclinationibus ad motũ, ſic ſunt actiones formarũ per medias qualitates, & ſunt actus ſecũdi, quib. propria nomina non ſunt impoſita, vt dicitur ab Ariſto. ſub initio quarti lib. de Cœlo.

6. *Num ſint qualitates primæ.* Conſidero ſextò, cum Grauitas & Leuitas ſecunda conſideratione ſint affectiones, & qualitates elementorum, in dubium verti poſſe, num iudicari debeant qualitates primæ, vel ſecundæ? Non videntur primæ, quia primæ ſtatuuntur caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, vt oſtenditur ab Ariſto. in 2. de Ortu, & interitu: ex eis autem mox pendeat grauitas, & leuitas, neq; etiam viden-

 tur

tur ſecundæ, quia qualitates ſecundæ prodeunt ex temperamento, & mixtis *Reſol.*
competunt: hæ autem primò competunt ſimplicibus corporibus. Pro ſolu-
tione dico, qualitates poſſe dici ſecundas duplici conſideratione. Primò quia
prodeunt ex temperamento primarum, & propterea ſolis mixtis competunt,
& hæ præſertim, & propriè dicuntur ſecundæ veluti colores, ſapores, & odo-
res, in qua ſignificatione grauitas, & leuitas Secundæ non ſunt. Altero modo
latiùs qualitates ſecundæ nuncupantur omnes, quæ modo aliquo pendent ex
primis, easq; ſupponunt, cuius generis ſunt etiam grauitas, & leuitas, nam in i-
gne, connexionem caloris cum ſiccitate ſequitur leuitas, & de cæteris. Et ma-
gis propriè Grauitas, & Leuitas, competentes mixtis, nuncupari merentur ſecũ
dæ quàm competentes ſimplicibus corporibus. Nec ob id ita propriè ſunt
ſecundæ, vt colores, & ſapores. Ratio eſt, quia colores, & ſapores cor-
pori ſimplici, vt ſimplex eſt, non competunt, ſed ex ſolo temperamento pro-
deunt: huiuſmodi autem non ſunt grauitas, & leuitas; hæ namque primò
competunt ſimplicibus corporibus, Mixto autem per participationem eorum:
hinc mixta magis Terrea grauiora ſunt: quæ verò magis ſunt ignea, ſunt le-
uiora. Conſidero ſeptimò, ex eo quod nuper dictum eſt, non leuem oriri
difficultatem, nam ſi mixta ſunt grauia per participationem Elementorum gra- 7.
uium, non poſſet dari mixtum grauius Terra, Id enim quod per propriam con *An detur*
ditionem, & ſecundum ſe eſt tale, magis eſt tale eo, quod tale eſt per participa- *mixtũ gra*
tionem: at nos inſpicimus Aurum, & Plumbum grauiora eſſe Terra. De *uius Ter-*
hac difficultate tres ſunt opiniones. Nonnulli concedunt dari mixta grauio- *ra?* *Opiniones*
ra Terra: & aiunt id eis competere per propriam mixti formam, quam ſequa- *tres.*
tur ea maior grauitas. Quæ opinio non eſt approbanda, quia tunc centrum 1.
mundi non eſſet Locus per naturam competens Terræ, ſed mixtis illis grauio-
ribus, quæ etiam niſi in centro reperirentur, non eſſent in loco eis per naturam
competente. His accedit, quòd grauitas non formam mixti ſequitur, ſed
qualitates primas, & in mixto imperium Elementorum, & cum primo com-
petat Terræ, & aquæ, cæteris ſolùm competit per horum participationem.
Propterea alij inquiunt reperiri Terram propè centrum grauiorem quo vis 2.
metallo: At qui hoc dicunt, ad tenebras confugiunt, vt eis reſolutionem inuo-
luant, nam ſi huiuſmodi Terra inueniretur, aliquando inſpecta fuiſſet, & ali-
quando qui Terram fodiunt inueniſſent; at ea nunquam inſpecta, & inuenta 3.
eſt. Propterea eſt Tertia opinio Galeni & verior, quod Elementa ſincera &
pura inueniri nequeant; ideò ait, ſi daretur Terra pura, ea denſior eſſet Adamã
te; cum itaq; Terra abſolutè pura non inueniatur, vt latiùs in lib. de Elementis
patefeci, Terra, quę apud nos reperitur, plurimum aëris habet permixtum, me-
talla loco aëris includunt aquam, & eam non liquidam, ſed congelatam, & cõ
denſatam, & propterea ſunt grauiora, non quidem Terra pura, quia non da 8.
tur, ſed ea quæ inuenitur, & reperitur. Conſidero octauò, quòd iure quiſ- *Dub.*
piam dubitare poſſet, nam ſi Grauitas, & Leuitas ſunt qualitates ſequen-
tes primas, Ariſtoteles in earum explicatione ordinem conſpicuè peruer-
tiſſet, cum enim ordo explicationis reſpondere debeat ordini naturæ, de-
buiſſet primò agere de quatuor primis qualitatibus, mox uerò de grauitate &
leuitate; cuius oppoſitum fecit, nam primò in libris de Cœlo, nimirùm in
quarto, uerba fecit de grauitate & leuitate, mox in libris de Ortu & interitu,
quatuor primas qualitates explicauit. Pro ſolutione (obuoluens ſilentio ea, *Sol.*
quæ dicuntur ab alijs) dico Elementa conſiderari cùm in libris de Cęlo, tùm in

2. de Ortu & interitu: In libris de Cęlo, conſiderantur, quatenus ſuo ordine Mundum conſtituunt: In libris verò de Ortu & interitu, quatenus inuicem permutantur,& mixtum conſtituunt. Et quia ordinem Vniuerſi ſeruant per grauitatem & leuitatem, inuicem verò permutantur per primas qualitates, & conſtitutio Vniuerſi antecedit mutuæ permutationi Elementorum, ideò hac conſideratione grauitas, & leuitas antecedere dicuntur, & primò conſiderari debent. Adeò vt grauitas & leuitas dupliciter conſiderentur, Primò cum relatione ad vniuerſi ordinem, Secundò vt pendent ex primis. Prima conſideratione explicantur in 4. de Cęlo: Altera verò in 2. de Ortu & interitu. Ex his elicio formas Elementorum in 4. de Cœlo rectè circumſcribi per grauitatem &

9. leuitatem; in 1. autem de Ortu & interitu per qualitates primas. Nonò conſiderandum occurrit, quòd Ariſto. in 2. de Ortu & interitu reijciens Grauitatem & Leuitatem ex ordine, & gradu primarum ait, eas non eſſe qualitates agentes,

Num Grauitas, & Leuitas agant? quales eſſe debent primæ. At hoc dubitatione non caret: conſpicuè enim agere uidentur, cum per eas Elementa moueantur, & tendant in ſuum locum, ac etiam conſpicuè agant in ſenſum tactus, & paſſionem in eum inferant.

Sol. Dubitatio ortum ducit ex æquiuocatione nominis actionis, & ex eiuſdem diſtinctione elicitur Sol. Actio enim (ut inſtituto inſeruit) uſurpatur dupliciter, uel preſſiùs ut opponitur paſſioni, quæ alteratio eſt, uel latiùs pro quouis actu mouentis, & cuiuſuis agentis. In prima ſignificatione graue & leue non agunt, non enim graue tangens leue, illud alterat & permutat, ut calidum alterat & permutat frigidum, in qua ſignificatione Ariſto. id negauit in 2. de Ortu & interitu. In altera autem ſignificatione frequenter id concedit, ideò ſub initio quarti de Cœlo inquit, actionibus grauitatis & leuitatis non eſſe impoſita nomina. His addo, quòd ea actio ſimilior eſt paſſioni, quàm actioni, ut ait Ariſto. in 8. Phyſic. 32. inquiens, Elementa prædita eſſe principio motus non actiuo, ſed paſſiuo.

10. Decimò ex dictis alia emergit dubitatio, nam dictum eſt grauitatem & leuitatem percipi ſenſu tactus, at dubium eſt, quomodo in ſenſum tactus agant, ab eoq; percipiantur? Nam digito tangentes aërem, uel terram, nec grauitatem, nec leuitatem eorum iudicamus, ut percipimus calorem, uel frigus. Auerr. in 2. de Anima 138. inquit grauitatem, & leuitatem eſſe ſub-

Auer. ſtantias, & non dici qualitates, niſi æquiuocè, & non percipi niſi per motum. Hæc ſententia apprimè dubia eſt, & prætermittens id, quod ab Auerr. dicitur eas eſſe ſubſtantias, quod non eſt uerum, niſi pro prima origine motus, dubium

Dub. eſt quomodò percipiantur per motum? nam ſenſibile proprium non ſentitur per commune, ſed contra, commune per proprium; motus eſt ſenſibile commune: grauitas, & leuitas ſunt ſenſibilia propria: quare non debent ſolo motu

Sol. percipi. Soluens difficultatem dico experiētia cōſtare ſola propēſione, & motu ſursùm, & deorsùm percipi grauitatem, & leuitatem. Hinc Ariſto. ſub initio

Ariſ. quarti de Cęlo dixit, hanc propenſionem, & motum eſſe actionem grauitatis, & leuitatis: qualitates autem omnes ſub ſenſum cadentes, ſolùm per ſuam actionem percipiuntur. At inſtabatur, quia ſenſibile proprium non percipitur per commune, ſed vice verſa. Reſpondeo, motum conſiderari dupliciter, vel vniuersè vt motus eſt, ac ita non eſt actio grauitatis, & leuitatis, nam etiam Cęlum mouetur, quod nec graue, nec leue eſt. Secundò conſideratur vt eſt à centro, uel ad centrum, ſiue ut eſt propenſio corporis per naturam à medio, uel ad medium: & ſic grauitatem, & leuitatem patefacit, & nos ea utimur pro menſu-

Sol. rōnis. ra grauitatis. Sic etiam ne dum homo, uerùm iumenta quoq; & feræ, ea pro-

pension e,

penſione,& preſſione grauitatem percipiunt. Inſtantia autem, quòd ſenſibile
proprium non percipiatur per commune, ſoluitur per duo fundamenta. Pri-
mum eſt id eſſe uerum, niſi id commune ſit actio propria alicuius ſenſibilis pro
prij. Alterum eſt, quòd ille motus etiam percipitur per aliquod ſenſibile pro-
prium, nimirùm per Durum & Molle, Denſum & Rarum, niſi enim lapis ſua
duritie & denſitate, manui uel humeris denſis & duris reſiſteret, non iudicare-
tur grauis. His accedit, quòd ſenſus tactus, ut maximè eſt materiatus, ita mini-
mè eſt vnus, ſed multiformior cæteris: propterea mirum non eſt, ſi modo vario
ſua ſenſibilia iudicat, vt etiam affirmauit Auer. in 2. de Anima. 108. Vndecimò 11.
dignum conſideratione eſt, num corpus per motum reddatur grauius, vel ne? *An motus*
Nam quòd grauius reddi non debeat, oſtenditur quia non motus producit gra *producat*
uitatem, ſed contra grauitas motum. Confirmatur, quia per lationem non va *grauitatē?*
riatur forma, & temperamentum, ſed ſolùm locus. Ex aduerſo cum uelocitas,
& grauitas ſibi mutuò reſpondeat, non videtur poſſe augeri unum, quin cre-
ſcat & alterum. Confirmatur auctoritate Ariſto. qui in 1. de Cęlo oſtendens
dari terminum motus deorſùm, & grauia non deſcendere in infinitum, ait ſi
in infinitum deſcenderent, in infinitum creſceret uelocitas, & grauitas: id ip-
ſum affirmat in libr. Mechanicarum quæſt. inquiens corpus graue plus graui-
tatis aſſumere, dum mouetur, quàm dum quieſcit. Experientia quoq; id oſten-
ditur, nam lapis quo magis mouetur, eo uehementiùs percutit, quod non effice
ret, niſi plus grauitatis per motum reciperet. Pro ſolutione dico grauitatem *Sol.*
& leuitatem eſſe duplicem, unam internam & eſſentialem, alteram externam, *Duplex*
& aduentitiam. Prima per motum non uariatur, niſi uarietur temperamentum *grauitas.*
uel denſitas. Altera uariatur, & creſcit per motum, quia corpus, quod per
medium mouetur, quo diutiùs mouetur, eo magis agitatur corpus medium per
quod mouetur, & ob id magis à tergo impellitur: & hæc potiùs eſt impulſio,
& actio grauitatis, quàm propriè grauitas: hanc grauitatem non reciperet cor-
pus, ſi moueretur per inane, quia per medium à tergo non impelleretur. Ex
his patet reſolu. difficultatis, & ſolu. rationum pro utrâque parte relatarum.
Duodecimò ex eo, quod dictum eſt, Elementa per motum recipere maio-
rem grauitatem, uel leuitatem, in dubium uerti poteſt, num quieſcentia in ſuo
loco grauitent uel leuitent? Themiſtius, Philoponus, & Simplicius, id ne- *Num reſi-*
gant & iure profecto, nam grauitare, & leuitare ſunt actiones grauitatis & le- *dentia in*
uitatis, per quas propriam ſedē quærunt: quare dū in ſua ſede requieſcunt, nec *ſuo loco*
grauitare nec leuitare dicuntur. Ex aduerſo cum Grauitas & Leuitas noſcan- *grauitent.*
tur per ſua officia; & officium Naturæ Elementorum per grauitatem & leuita- *Sol.*
tem, ne dum ſit motus, verùm etiam quies: ideò etiam dum quieſcunt grauitare,
& leuitare dicentur. Propterea dico primò, aliud eſt eſſe graue, & grauitare: nā
grauitas eſt qualitas abſoluta, & actus primus: grauitare eſt actio eius, & actus
ſecundus. Primum habent grauia, & leuia vbicunque reperiantur: dubitatio eſt
de ſecundo. De quo loquens dico grauitare, & leuitare contingere dupliciter,
vel per motum, vel per quietem. Grauia, & leuia in ſua ſede per motū nec gra-
uitant, nec leuitant, non enim alium locum appetunt, & quærunt: Grauitant ta
men, & leuitant per quietem, quatenus reſiſtunt diſtrahenti à proprio loco &
ſeruant propenſionem ad illum: hinc Ariſt. in 2. Phy. cauſam efficientem defi- *Ariſ.*
nit ne dum per motum, verùm etiam per quietem, & in 2. de Cęlo, loquens de
quiete Terræ, ait ei competere per propriam Naturam, cuius grauitas eſt in-
ſtrumentum. Hinc Alcinous ſequens Platonem graue circumſcripſit per diſtra *Alcinous.*

13. hi cum difficultate à ſua ſede. Quæ ſententia de Terra, medium poſſidente, ve-
Nū lapis ra eſt, & hunc modum grauitandi per quietem, percipimus ſenſu tactus, dum
propinquior nitimur graues lapides eleuare. Decimotertiò pulchra occurrit dubitatio, num
centro ſit corpus graue grauius ſit dum proximius eſt centro, vel dum longius diſtat, ve-
grauior? luti num idem lapis grauior ſit in infima ſphæra aëris, vel potiùs in ſuprema?
Quòd grauior ſit in ſuprema oſtenditur, quoniam aër ibi eſt rarior, & minus re
ſiſtit deſcenſui. Quòd grauior ſit in infima, etiam oſtenditur, quia propinquior
eſt medio, & ſuæ ſedi, in qua perficitur: tendere enim in ſuum locum, eſt tende-
re ad formam, vt dicitur ab Ariſt. in 4. de Cęlo. Et confirmatur, quia inquit Ari.
Sol. in 1. de Cęlo. 88. graue quo fuerit medio propinquius, eo ferri velocius, & red-
1. concl. di grauius. Demùm quòd cum in infima tùm in ſuprema regione æquè ſit gra-
2. uis, oſtenditur, quia eadem ſeruatur forma, temperamentum, & denſitas: res i-
taq; eſt apprimè dubia. Pro Solutione breuibus tres profero concluſiones. Pri
ma eſt, ſi loquimur de grauitate accidentali, conſiderata ex parte medij, lapis in
3. ſuprema aëris regione eſt grauior. Ratio iam eſt relata. Secunda concluſio, lo-
quendo de grauitate accidentali ex parte motus, quia quo diutiùs mouetur, eo
eſt proximior centro: lapis in infima regione eſt grauior. Ratio patet ex di-
ctis. Si loquimur de grauitate eſſentiali, tertia profertur concluſio, quòd niſi
varietur forma, temperamentum, & denſitas, lapis ſeruatur æquè grauis. Ex his
14. patet reſolutio difficultatis, concilium variarum opinionum, & quid ueri inclu
An gra- dant rationes pro ſingulis partibus relatæ. Decimoquartò conſiderandum eſt,
uitas & le quòd Ariſt. in 3. de Cęlo cont. 10. inquit, Graue quidem denſum, leue autem
uitas ſequā rarum eſt, inquit eo loci Auer. id non ſemper eſſe verum, quia lapis perſpicuus
tur denſita grauis eſt, cum tamen ſit rarus: Nubes verò denſæ ſunt & leues. Hæ inſtantiæ
tem, & le- inanes eſſe vident; Primò, quia quamuis lapis ſit perſpicuus, non ob id eſt ra-
uitatem.
Sententia rus, nō enim perſpicuitas raritatem ſequitur, ſed expurgationem potiùs à fece
Auerr. in Terrea craſſa; Secūdò, quia nubes non eſt denſior lapide, ſed aëre puriore, quo
dubiū uer etiam eſt grauior. Pro ſolutione tria dico. Primum eſt, non omnem denſitatem,
titur. & raritatem ſequi grauitatem, & leuitatem. Hoc patet, quia ſtella eſt denſior or
Sol. be, cum tamen non ſit grauior; Cęlum enim nec graue, nec leue eſt. Dico ſecun
1. concl. dò, loquendo de prædictis grauitate, vnumquodq; vt eſt denſius ita eſt grauius,
2. quod patet experientia. Addo Tertiò, comparationem poſſe fieri, cùm inter
3.
Inſtantia. corpora diſtinctæ Naturæ, vt inter Terram, & aquam, tùm inter ea, quæ ſint e-
iuſdem Naturæ: & ſemper denſius eſt grauius, vt Terra denſior eſt aqua, & gra
uior: ſimiliter portio aquæ denſior, grauior eſt portione rariore. Inſtantia eſt
de Glacie, quæ denſior eſt aqua liquida: & tamen in ea ſupernatat. Sol-
uitur dicendo, id euenire ob permixtionem cum ſpiritibus Meteorologicis,
qui ſunt tenues, & leues: ſic etiam lignum, quamuis ſit Terreum, tamen in
aqua non mergitur, ob copiam incluſi aëris. Decimo quintò dignum,
15. conſideratione occurrit, quid dicendum ſit de igne, num ignis denſior, debeat
Nū ignis cenſeri grauior, & minus leuis, quàm rarior? Veteres exiſtimantes grauitatem
denſior ſit ſequi materiam; & maiorem copiam ſequi maiorem grauitatem, etiam dicerent
grauior.
Veteres. ignem denſiorem eſſe grauiorem: Nam ipſi putabant corpus omne eſſe præditū
Ariſt. grauitate. Quæ ſententia reiecta eſt. Quid autem ſit dicendum ex ſententia A-
riſt. dubium eſt. Nam in 3. de Cęlo cont. 10. ait *Graue eſſe denſum, Leue autem
rarum*: quare ignis denſior erit grauior. Ex aduerſo uidetur leuior, ut enim graue
dum condenſatur, redditur grauius, ita leue condenſatum plus leuitatis includit,
nam ex ſententia Ariſt. ne dum datur leue per comparationem, verùm etiam ab

ſolutè;

ſolutè;quare id quod abſolutè eſt leue, dum condenſatur, plus ſuæ conditionis,
nimirùm leuitatis includit. Pro ſolutione dico ex ſententia Ariſt. nos duplici- *Sol.*
ter imaginari poſſe corpus abſolutè leue condenſari, nimirùm uel ſine permix-
tione cum alieno corpore,uel cum permixtione.Si imaginamur,id fieri ſine per
mixtione;proculdubio cum ſit denſius,plus ſuæ conditionis includet, nimirùm
leuitatis, & cum ita ſit denſius & leuius, vehementius tendet ſursùm, vt Terra
denſior deorsùm. At ſi imaginamur condenſari per mixtionem cum alieno cor
pore, quod grauitatis ſit particeps, tunc comparando hoc denſum impurum,
cum puro & non permixto,non dicemus hoc denſius eſſe grauius puro, cum pu
rum grauitatis ſit expers:ſed dicemus hoc grauitatis aliquid includere: compa-
rando autem denſius permixtum,cum minus denſo minusq́; permixto,dicemus
denſius,magisq́; cum alieno permixtum eſſe grauius.Decimo ſextò conſideran- 16.
dum occurrit,quòd Ariſt. in 4.de Cęlo cont.30.inquit, in propria regione Ele-
menta omnia grauitate ſunt prædita præter ignem, An aër? ſignum autem eſt
quòd plus trahit inflatus vter,quàm vacuus.Hęc ſententia dubia eſt.Primò,quia
(vt dictum eſt)Elementa in propria regione nec grauitant,nec leuitant.Secũdò, *Num uter*
quia follis & vter inflati,dum libra menſurantur,non videntur grauiores,quàm *inflatus ſit*
vacui,immo videntur leuiores,quia ſua latitudine magis in aëre ſupernatant, & *grauior sẽ*
percuſſi faciliùs impelluntur ſurſum & per aërem mouentur. Pro ſolutione tria *tentia A-*
dico.Primum eſt,quod vter inflatus in aqua eſt leuior, quàm vacuus: quod pa- *riſt.in du-*
tet,quia inflatus non mergitur,vacuus mergitur. Similem ſententiam protulit *bium uer-*
Ariſt in 4.de Cęlo cont. 29. inquiens, In aëre grauius eſt centum librarum Li- *titur.* *Sol.*
gnum plumbo vnius libræ,in aqua autem leuius. Dico ſecundò,vtrem plenum *1.concl.*
aëre:in aere plus grauitatis iucludere,quàm vacuum:hoc oſtenditur,quia aër ali 2.
quid grauitatis includit. Addo tertiò,vtrem & follem aëre plenum in aëre ſecũ 3.
dum ſe ponderoſiorem eſſe, & magis trahere; ex accidenti autem poſſe ſecùs ſe
habere.Fundamentum huius tertiæ concluſionis eſt id, quod dicitur ab Ariſto.
in quarto de Cęlo, nimirùm quòd aër ſua grauitate conducit motui deorsùm
aliorum corporum,ſua autem leuitate motui ſursùm,hinc conducit motui pro-
iectorum,& ob id etiam uter inflatus,proiectus in Terram repercutitur,& reſili
re inſpicitur.Dum itaq́; Ariſt.dixit vtrem inflatum plus trahere, conſiderauit id
quod eſt ſecundum ſe:ex accidenti autem poteſt ſecùs euenire, quatenus ob la-
titudinem difficiliùs diuidit aërem medium,& magis ſupernatat. Decimo ſepti- 17.
mò conſideratione dignum eſt; quæ qualitates dignitate præſtent, num primæ *De præſtã*
quatuor quæ alterantes dicuntur,uel potiùs,grauitas,& Leuitas, quæ mouent ſe *tia qualita*
cundum locum? Ex vna parte alterantes præſtare uidentur, quia ſunt initia cæ- *tum.*
terarum,& facultate quadam videntur ceteras includere.Ex aduerſo grauitas &
leuitas præferendæ videntur. Primò, quia poſterius origine eſt dignitate prius.
grauitas autem & leuitas ſunt origine poſteriores.Secundò,quia grauitas,& leui
tas inſeruiunt motui ſecundum locum,& ordini Vniuerſi, quæ duo ſunt officia
præſtantiora officijs primarum,cum inſeruiant pro alteratione,& mutua permu
tatione:mòtus enim ſecundum locum præſtat alijs,vt patet ex octauo Phyſico-
rum.Poſſet profectò vtraq́; pars probabiliter defendi. nam pro præſtantia qua-
litatum alterantium conducit id,quod dicitur in 2.de Anima, nimirùm genera *Non sẽper*
re ſimile eſſe opus naturaliſſimum Et non ſemper origine poſterius. eſt prius di- *poſteri⁹ ori*
gnitate,veluti riſibilitas, & affectiones propriæ ſunt poſteriores origine ea for- *gine, eſt*
ma,ex qua prodeunt,non tamen ſunt priores dignitate;nam ea regula ſolùm ve- *pri⁹ digni*
ra eſt,dum id poſterius origine eſt finis,in quem priora dirigãtur:finis enim præ *tate.*
ſtat ordinatis in illum.Puto tamen probabilius principatum debere tribui graui-

tati,

Sententia probabilior. tati,& leuitati. Ratio eſt,quia ne dum præſupponunt qualitates primas,eaſq; modo aliquo includunt,verùm inſuper,quia proximius inſeruiunt Naturæ vniuerſali,pro conſtituendo,& ſeruando ordine vniuerſi,& pro motu,& quiete Naturæ propriæ Elementorum:& dum dicitur,quod generare ſimile eſt opus naturaliſſimum. Reſonpeo,id enunciatum fuiſſe ab Ariſt.facta comparatione inter tria opera animæ nuttientis,non autem abſolutè: nam abſolutè præfertur motus ſecundum locum,vt patet ex octauo Phyſicorum. Inſuper aliud eſt eſſe opus præſtantiſſimum,& eſſe naturaliſſimum:nam intelligere,& velle ſunt opera præſtantiſſima,non autem naturaliſſima. Addebatur,qualitates primas facultate includere grauitatem,& leuitatem. Reſpondeo,eas includere facultate,at grauitas,& leuitas includunt qualitates primas actu,quod eſt præſtantius. Inſuper qualitates primæ includunt grauitatem,& leuitatem,non tanquam cauſæ integræ,ſed tanquam partes cauſæ veluti etiam facultate includunt colores, qui tamē dignitate

18. *An æquè graue & leue moueatur.* præſtāt qualitatib.primis,vt dr̄ in 2.de Ortu,& interitu,con.7. Decimoctauò occurrit conſiderandum,Si detur corpus,quod æquè grauitatis,& leuitatis ſit particeps,num valeat moueri,& quieſcere ſecundum naturam? Ex vna parte videtur,quòd non,quia inquit Ari.in primo de Cęlo,mixta ſecundum naturam moueri,& quieſcere per Elementum dominans: At in æquali non reperitur dominans;quare nec principium,per quod moueatur,& quieſcat. Ex altera parte id videtur abſurdum;tum quia omnia corpora per naturam ſunt prædita interno aliquo principio motus ſecundum locum,vt legitur in 1.de Cęlo cont.5.tum inſuper quia experientia patet,mixta,quæ plus leuitatis habent, quàm grauitatis,

Auer. cum ſint grauiora igne,& aëre,per ignem & aërem deſcendere:quare longè magis deſcenderent, ſi æquè portionem vtriuſq; includerent. Auer. in 1. de Cęlo

Euertitur ſententia Auer. cont.7.hac ratione nititur oſtendere,non dari mixtum æquale, quia vel non moueretur,vel moueretur in ſuperis & inferis elementis, & requieſceret in medio eorum,quod corpus non reperitur. Verùm hæc ratio exigui eſt roboris, quia dicerem ego id requieſcere in medio. Et dum Auer.inquit id non reperiri, hoc du-

Reſol. bium eſt, nam oleum & alia nonnulla mixta deſcendunt in aëre & igne, aſcendunt in aqua,& natant ſuper eam. Propterea,miſſum faciens num dentur mixta exactè æqualia,qua de re ſum loquus in lib.de Mixtione,ſoluens propoſitam difficultatem dico,ſi daretur huiuſmodi corpus,æquè particeps grauitatis, & leui-

Duplex dominans. tatis,id per naturam in medio Elementorum requieſceret, & alijs in locis moueretur,quærens medium. At inſtabatur,quia mixta mouentur per dominans. Re-

19. *Quō grauitas & leuitas ſint affectiones quanti.* ſpondeo dominans eſſe duplex, uel abſolutè,uel per comparationem: mixtum æquale includit dominans per comparationē,quia in igne & aëre,dominatᷣ grauitas,cum ſit grauius eis;in terra autem,& Aqua leuitas,quia eſt leuius illis. Cōſidero decimo nonò quòd Aue.in 5.Met.con.18.inquit Grauitatem,& Leuitatē numerari inter accidentia quantitatis ſecunda intentione,& eſſe quantitates naturales. Ratio eſt,quia diuiduntur diuiſione quantitatis. Ex aduerſo in 2.de Anima cont.108.negat eſſe quantitates,& ait attinere ad ſubſtantiam, & dici qualitates æquiuocè,nam putat eas eſſe formas Elementa conſtituentes. Ariſt.in quin-

Ariſt. to Met.cont.18.inquit,grauitatem,& leuitatem eſſe affectiones, & habitus eius quod eſt quantum ſecundum ſe,ut etiam Longum,Breue,Multum,Paucum,& ſimilia. Quæ ſententia etiam eſt dubia, nam affectio debet competere omni; at grauitas vel leuitas non competunt omni quanto; Cęlum enim eſt quantum,

Reſol. quod tamen nec graue,nec leue eſt,ſimiliter corpus Mathematicum. Res itaq;

Concl. 1. eſt ſatis perplexa. Pro cuius ſolutione tres profero concluſiones. Prima eſt,gra-

2. uitas,& leuitas non ſunt quantitates. Secunda eſt,non ſunt affectiones ſecundū

ſe

ſe ipſius Quanti,ut quantum eſt. Tertia eſt, grauitas & leuitas ſunt affectiones 3.
quanti Phyſici,& materiati.Prima concluſio eſt nota,cum enim ſint qualitates, *Decl. primæ.*
ad ſenſum tactus pertinentes,& vnum prædicamẽtum per ſe; & primò negetur *ſecunda.*
de altero,ex primo Poſteriorum,conſpicuum eſt eas non eſſe quantitates.Secun
da concluſio,nimirùm quòd non ſint affectiones Quanti, ut quantum eſt, etiam
patet,quia reduplicatio vertitur in vniuerſale,& reciprocatur, quod non ſerua-
tur in grauitate & leuitate,relatis ad quantitatem,non enim omne quantum eſt *Decl. tertiæ.*
graue aut leue,vt patet de Cęlo,& de corpore Mathematico. Tertia concluſio
erat, quòd ſint affectiones Quanti Phyſici,& materiati,dico Phyſici pro exclu-
dendo quanto Mathematico;addo materiati, pro excludendo Cœlo, quod eſt
immune à materia mortalium. At perpendamus,cur dicantur affectiones eius? *Cur dicantur affectiones quanti.*
Auer.pro cauſa affert diuiſionem,diuiditur enim grauitas, & leuitas per diuiſio-
nem corporis grauis.Putarem ego non neglecta ratione ab Auerr.prolata,qua
tuor poſſe rationes afferri.Prima ſumitur ex menſura,Id enim quod mẽſuratur, *Ratio. 1.*
includit conditionem quanti:graue autem libra,& Lance menſuratur.Altera ſu 2.
mitur ex conditione materię,cuius comes eſt moles,id autem quod plus talis ma
teriæ includit, cęteris paribus plus etiam includit grauitatis, adeò vt Terra quæ
intra æquales terminos plus materiæ includit cęteris Elementis,etiam ſit grauior 3.
illis. Tertia ratio elicitur ex connexione earum cum motu,cuius ſunt proxima
principia.& cum motus ad quantitatem pertineat,proxima quoq; eius principia
cum quantitate nectuntur. Ratio quarta eſt ea,quæ ex ſententia Auer.relata eſt. 4.
At inſtabit quiſpiam aduerſus eam,quia etiam colores,ſapores,& qualitates pri *Inſt.*
mæ diuiduntur diuiſione ſui ſubiecti quanti, cum tamen non ſint eius affectio-
nes.Reſpondeo,has qualitates diuidi ſecundum extenſionem ſolam, at non ſe- *Sol.*
cundum intenſionem,non enim intenſior eſt albedo totius cygni, quàm ſit albe
do medietatis eius:at grauitas in corpore maiore intenſior eſt,& maioris virtutis.
Ex his patet reſol.difficultatis,& quomodo uera ſit ſententia Ariſt. nec Auer.ſe-
cum pugnet.Vigeſimò conſiderandum occurrit, quomodo inuicem opponan- 20.
tur graue, & leue, & quid eorum ſeruet conditionem continentis, & formæ, *De oppoſitione grauitatis & leuitatis.*
quid autem Materiæ,& contenti? Pro reſolutione dico, Veteres putaſſe opponi
per intenſius,& remiſſius,& modo aliquo per formam & priuationem: cuncta
enim corpora putárunt prædita eſſe grauitate, & differre per magis & minus. *Sententia Veterum.*
At ex ſententia Peripateticorum,ſtatuentium corpora abſolutè leuia,dicendum *Peripatetici.*
eſt,opponi oppoſitione contrarietatis:hinc ſunt principia motuum contrariorũ.
Et dum quæritur,quod nam eorum ſeruet conditionem formæ, & continentis?
Ex ſententia ueterum,putantium materiam eſſe vniuerſam eſſentiam, præſtan-
tia tribuenda eſſet grauitati; plus materiæ includenti: leuitati autem competeret
conditio priuationis.At cum Ari.oppoſitum eſt enunciandum,leuitas enim ma-
gis ſeruat conditionem formæ,& continentis,& propria eſt Elementorum præ-
ſtantiorem, & continentium:hinc legitur in calce quarti Meteorum, quòd cui
minus materiæ competit,ei plus competit formæ.

DE VEHICVLIS ANIMORVM,

DISTINCTIONES.

Vehiculũ proprie. Per Metaphoram.

VEHICVLI nomen vſurpatur dupliciter, nimirùm propriè & per Metaphoram. Dum vſurpatur propriè, dicitur de vehiculis corporum vt de curru, naui & ſimilibus, ad quæ pertinet ſpecies illa motus violenti, qui dicitur Vectio. Per metaphoram autem transfertur ad deferentia Animam. De quo vehiculorum genere apud Academicos frequens eſt ſermo, & præſertim apud Plotinum, Proclum, & Iamblichum: & de hoc agendum proponitur. Nam primum ex ſe conſpicuum eſt, & potiùs ad Artifices pertinet, quàm ad Philoſophos. Inſuper hoc genus Vehiculorum Animi adhuc eſt duplex; Vel enim eſt incorporeum, ut Anima Mentis particeps dicitur Vehiculum Mentis; Vel eſt corporeum, & hoc poteſt eſſe quincuplex, Nimirum Igneum, Aethereum, Aëreum, Aqueum, & Terreum. Inſuper diuidunt Academici Vehiculum animi in æternum & mortale. Prætereà in proprium, & aduentitium. Inſuper in purum, & impurum. Demùm in proximum & remotum, quale eſt corpus ex membris conflatum. Plotinus, & Proclus corporatorum vehiculorum genera in tria redigunt; in Aethereum, ad quod redigitur igneum; Aëreum, ſiue ſpiritale; & Craſſum, ſiue terreum: quorum duo ſunt extrema, & vnum medium.

Vehiculũ Animi incorporeum Corporeũ quĩcuplex

Genera Vehiculorum in tria rediguntur.

DEFINITIONES.

Vehiculũ Animi vniuersè Aethereũ

VEHICVLVM animi vniuersè ſumptum eſt corpus, cui Animus hæret, & cum quo ex loco in locum transfertur; eiq; vitam irrationalem tribuit. Vehiculum Aethereum eſt corpus nitidũ, rotundum, & immortale, quod animus ſibi per propriam conditionem expoſcit, & cum quo per omnia ſecula conſeruatur. Vehiculum Aëreum ac ſpiritale eſt corpus ex imperio aeris conflatum, cum quo Animus immortalem orbem unà cum Aethereo vehiculo deſcẽdens nectitur, & cum eo ſeruatur, donec per mortalem orbem peregrinus vagatur, eoq; intermedio proximè cum craſſo corpore nectitur: Vehiculum craſſum, & Terreum, quod Oſtreaceum appellant, eſt corpus hominis ſui membris munitum, quo anima pro variorum munerum functionibus vtitur. Vehiculum incorporeum eſt triplex. Vel enim eſt anima rationalis; quatenus eſt particeps Mẽtis: ac ita Mentis vehiculum nuncupatur. Vel eſt Anima tota, quæ currus à Platone in Phædro dicitur, cuius auriga eſt Mens, equus dexter eſt recta ratio, ſiniſter vero appetitus ſenſitiuus, & dicitur currus relatus ad curſum humanæ vitæ. Tertiò inquit Simpl. in exp. 12. cont. procœmij de Anima, Vegetatiuum, & Senſitiuum eſſe diuinum animæ noſtræ vehiculum.

Aereum.

Terreum.

Vehiculũ incorporeũ triplex.

ANNOTATIONES.

Primũ qđ conſideratur.

Vetuſtiores putarunt Animam eſſe corpus.

Alij nõ eſſe ſine corpore.

CONSIDERO primò, quòd cum vetuſtiores Philoſophi perperàm putaſſent Animam eſſe corpus, qui eis ſucceſſerunt, nouerunt quidem eam non eſſe corpus, at putarunt eam numquam ſine corpore eſſe, de quibus loquens Ariſt. in 2. de Anima cõt. 26. inquit rectè opinatos fuiſſe eos, qui Animã nec corpus eſſe, nec eſſe ſine corpore exiſtimârunt. Hinc primò Magi, mox Plato, & qui eam ſunt ſequuti, in opinionem hanc venerunt, quòd ſemper anima alicui corpori hæreret, quòd fungeretur officio Vehiculi. Et quia Anima ex cęlo deſcẽdit & ab interitu eſt immunis: hinc primò ſibi optare putârunt corpus aliquod æthereum, & immortale, quod vehiculum æthereum appellârunt, per quod deinde cum alijs mortalibus corporibus necteretur: & dum abſolutè de animæ vehiculo mentionem faciunt, hoc æthereum denotant, nam etiam Ariſto. in primo de Cęlo ait, æternum æterno aptari, nec ſecùs ſe habere poſſe.

Magi.

Academici.

Vehiculũ Aethereũ.

Alterũ qđ conſideratur.

Cõditiones Vehiculi Aetherei.

Conſidero ſecũdò, loquendo de conditionibus huius ætherei vehiculis ſententiam fuiſſe Iamblichi, Aether diuinum & præſertim circulum Lacteum, fœcundiſſimum eſſe pro vehiculorum conſtitutione, quæ cum ſeruent conditiones ætheris, ſunt æterna, perſpicua, ſtellæ, & radiorum forma prædita, vt ait Proclus: dum tamen in humano corpore recipiuntur, inquiunt eorum recipere formam, & per ea Animãs mouere cętera corpora. Inſuper aiunt eſſe prædita ſenſibus magis ſpiritalibus, nimirùm viſu, & auditu, ita tamen vt per partem omnem uideant, & audiant. Ea Plato in Phædro nuncupat currus, cùm Animarum, tùm Deorùm, nam huiuſmodi vehiculis puriſſimis vtuntur Animæ ſphærarum; minus puris, Dæmones; & ad hoc impurioribus animæ hominum, quæ hoc nixæ vehiculo, per Cancrum deſcendunt ad formanda corpora, & mox eidem inhærentes, per Capricornum reuertuntur, & ſeruant in motu figuram helicis, ut pro facultate ſeruent motum orbicularem. Adhoc genus Vehiculorum etiam redigitur ſtella, quæ à Platone in Timæo Vehiculum animæ nuncupatur, de quo loquens Termaximus Merc. dixit, Eſt idolo quoq; locus in regione perſpicua. De eodem Zoroaſter dixit, Ne fœdes Spiritum, neq; in profundum exaugeas, quod eſt planum, hoc eſt purum & ſplendidum. Inſuper inquiunt Magi, & approbant Illuſtriores Academici, quod dum in uiro ſapiente per purgatrices Virtutes Animus contrahitur in hoc æthereum vehiculum, audit per illud harmoniã cęli, & ea uidet, quæ longiſſimè diſtant: ac inſuper ualet inſpicere Dæmones, quod cùm Pythagoræ, tùm Termax. Mercuriò contigiſſe affirmant. Refert quoq; Olympiodorus Platonicus Appollonium Tyaneum eodem modo ex Vrbe Roma ſæpè ea inſpexiſſe, quæ fierent in Aegypto.

Plato.

Mercurius termaximus.

Zoroaſter.

Magi.

Olympiodorus.

3.

Galeni ſententia.

Conſidero tertiò, Galenum in 7. de Placitis Hippocratis & Platonis, cap. 7. de hoc Vehiculo hæc enũciaſſe, Veruntamen ſi de Animæ ſubſtantia eſt ſententia proferenda, duorum alterum enunciare neceſſe eſt, vel ipſam eſſe fulgidum hoc ac quaſi æthereum corpus, ad quod aſſerendum vedint, nolint, conſequutione eos cogente, deſcendent & Stoici, & Ariſto: uel ipſam incorpoream quidem eſſe ſubſtantiam, uti tamen hoc corpore, tanquam principali vehiculo, quo utiq; medio aliorum corporum poſtea commercium habeat, & c. hæc cum proferat Gal. rectè profectò Stoicis tribuit, quod putârint animas eſſe portiones ætherei, tenuis, & lucidi corporis. At de opinione Ariſto. longè recedit à vero, cum in 2. de Anima, ex inſtituto oſtendat, animam non eſ-

ſe

4. *De opinione Ariſt.*

ſe corpus. Conſidero quartò, poſſe quempiam ſuſpicari Ariſtotelem quoq; Etherea Vehicula animæ approbaſſe, nam in primo de Cęlo cont. 22. ait, æternum æterno debere aptari, nec poſſe aliter ſe habere: at anima eſt immortalis ex eius opinione: quare proximè immortali alicui corpori aptari debet, quod non valet eſſe aliud præter vehiculum æthereum. Præterea lucidius id colligitur ex 2. de Gen. Animalium cap. 3. quo loci inquit Philoſophus, quòd omnis animę Virtus corpus aliud participare videtur, idq; magis diuinum, quàm ea quæ Elementa appellantur: & poſt pauca, ineſt enim in ſemine omnium, quod facit ut fœcunda ſint ſemina, videlicet quod calor vocatur, idq; non ignis, nec talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine, ſpumoſoq; corpore continetur & natura, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens Elemento ſtellarum & c. id autem corpus diuinius elementis, proportione reſpondens Elemento ſtellarum, aliud non videtur poſſe eſſe præter æthereum vehiculum. Et confirmatur; quia in eodem capite Mens dicitur extrinſecùs accedere: at in ſexto Phyſicorum oſtenditur, ſola corpora moueri poſſe: quare Mens vnà cum corpore aliquo extrinſecùs accedit, id autem corpus eſt vehiculum eius. Præterea extremum non nectitur cum alio extremo niſi per congruentia media: at anima expers corporis, & ab interitu immunis, eſt vnum extremum: corpus autem mortale eſt aliud extremum; inter quæ mediat corpus ęthereum; quare etiam ex ſententia Ariſt. hoc æthereum Vehiculum approbari debet. Mitto rationes alias, quæ à Marſ. in ſua Platonica Theologica, & ab alijs Academicis afferuntur: & abſolutè dico, æthereum id Vehiculum eſſe inane commentum rationi, abſolutæ ueritati, & Principijs Peripateticorum aduerſum.

Reijcitur Vehiculũ Aethereũ

Nullam enim apud nos reperitur corpus, quod paſſioni, & interitui non ſit obnoxium, & quod ſub ſenſum non cadat: huiuſmodi autem vehiculum ab his conditionibus ſtatuitur immune. Præterea omne corpus locum occupat, nec datur penetratio corporum: quare cùm anima ex ſententia Academicorum ſit tota in toto, & tota in quauis parte corporis; uel vehiculum erit vbiq; & dabitur penetratio corporum; uel ſeruabitur anima ſine æthereo vehiculo. Inſuper id Vehiculum, uel eſt eiuſdem eſſentiæ cum cęlo, uel diſtinctæ: ſi diſtinctæ non erit immortale, cum inter corpora ſolùm Cœlum ſit ab interitu immune. Inſuper vel erit ignis, uel aër, vel aqua, vel Terra; quæ omnia mutationi & interitui ſunt obnoxia. Si fuerit eius eſſentiæ, cuius eſt cęlum, tunc Cælum poterit diuidi, denſari, rareſieri, minui, augeri, & ex ſua ſede per partes diſtrahi, cuius oppoſitum oſtenditur ab Ariſto. in 1. de cœlo: nec erit æternum, cum diuiſibilia ſint mortalia. Longè etiam abeſt à vero, quòd per omnem partẽ uideat, & audiat, nam ut ait Ariſt. in ſecundo de Gen. Anim. cap. 3. non datur facultas ſine ſuo inſtrumento. Mitto varia, quæ aduerſus hanc ſententiam afferiri poſſent.

Philop. cõtra Proclũ

Hinc iure Philoponus in ſeptima diſp. contra Proclum varijs rationibus eandẽ de Vehiculis æthereis ſententiam euertit, inanemq; eſſe oſtendit. Neque eſt difficile rationes aduerſas diluere.

Diluuntur rationes aduerſæ.

Nam dum Ariſto. in primo de cœlo ait æternum æterno aptari. Id debet intelligi de eo, quod cùm ſecundum eſſentiam, tùm ſecundum operationem æternum eſt, qualis non eſt anima, cum eius actiones mortales ſint. Inſuper id debet intelligi de ſede principali & propria rei, ut æterna eſt; de qua dicimus Patriam animæ eſſe Cælum.

Explicatur locus. Secundi de Gen. Animalium.

Addebatur ratio collecta ex ſecundo de Gen. Animalium cap. tertio, quo loci legitur animæ competere corpus diuinius Elementis proportione reſpondens Elemento ſtellarum, id autem aliud eſſe non poteſt præter vehiculum æthereum. Reſpondeo, ſpiritum, per quem fœcunda ſunt ſemina, dici diuiniorem Elementis, qui mixtus eſt, & conſtat ex puritate Elementorum, & eſt præditus facultate ſeminaria, à pa

rente ei inſita, quam facultatem non includunt Elementa, nec ab eis huiuſmodi facultatem recipit, ob quam dicitur diuinior Elementis. Et dum addit Ariſto. quod proportione reſpondet Elemento ſtellarum, de hoc tria dico. Primò reflecto autoritatem, nam ſi proportione reſpondet Elemento ſtellarum, non eſt tale Elementum, id enim quod proportióne reſpondet alteri, differt ab eo. Dico ſecúdò, Auerroëm ſatis probabiliter per Elementum putaſſe denotari motorem cęli, qui cęlo dat vitam, & ſtichion dici poteſt, nam Ariſt. id enunciauit non de ſpiritu genituræ, ſed de natura & facultate, quæ in eo ſpiritu eſt, & hæc recta ratione reſpondet animæ Cęli, cuius facultate, tanquam communi cauſa, contenta ſub cęlo vitæ portionem recipiunt. Addo tertiò ex propria ſententia quod Ariſto. tunc id denotauit, quod in ſecundo Phy. 26. enunciauit inquiens, Solem hoc eſt Cęlum, & hominem generare hominem, nam Virtus Cęli eſt cauſa communis, cui recta ratione reſpondet uirtus ſeminaria, quæ tanquam cauſa proxima, & propria format fœtum, adeò ut Ariſto. minimè æthereum vehiculum denotare valuerit. Et præſertim quia Ari. ſpiritum, per quem fœcunda ſunt ſemina, vult formato fœtu diſſolui, & euaneſcere. Vehiculum autem Aethereum Academici aiunt æternum, ſemperq; iunctum Animæ. Dicebat ex ſententia Ariſto. Mentem extrinſecùs accedere, quod non fit ſine corpore. Reſpondeo ex ſententia multorum Theologorum etiam incorporea poſſunt ſpiritali quodam motu moueri, vt patet de Angelis ex eorum opinione, qui eos à corpore ſolutos exiſtimant. Ex ſententia autem Ariſt. cum incorporea non ſint apta moueri, ſunt alicubi, & non ſunt ſine motu, & tranſmutatione, vt patet de Lumine, quod dicitur ingredi per feneſtras, propriè autem extrinſecùs accedit genitura Viri, prædita virtute prolifica, per quam formatur fœtus aptus ad recipiendam Mentem, quæ Mens includitur facultate in ſpiritu prolifico, quatenus ille ſpiritus parat requiſita pro receptione Mentis; ac ita homo dicitur hominem generare. Inſuper dicebatur ex ſententia Ariſt. in 2. de Anima. 26. animam non eſſe ſine corpore. Reflecto auctoritatem, & dico ex eo cont. colligi euerſionem vehiculi Aetherei, non approbationem. Nam Ariſt. increpat veteres non decernentes quale debeat eſſe corpus, ſine quo anima eſſe non poteſt; ipſe autem ait, id debere eſſe organicum: at Vehicula ætherea organis carent, quæ etiam proprio animorum motui inſerre non valent, quia inquit Ariſt. in 2. de cęlo, quòd ſi ſtellæ proprio motu deberent moueri, debuiſſent eſſe præditæ inſtrumentis, quibus corpus orbiculatum omninò caret. Negligamus itaq; vehiculum æthereum, quod ſupra fuit explicatum. At urgebat Ficinus, extremū nòn poſſe necti cum extremo, niſi per cōgruētia media. Reſpondeo, Cœlum conſpirare pro rerum ortu, at non eſſe medium congruens, per quod Anima nectatur cum craſſo corpore, quia tale medium debet fungi officio materiæ, & permiſceri cum corpore craſſo mortali, quæ conditiones, ut competunt vitalibus ſpiritibus, ita pugnant cum conditionibus Cęli, vt apparuit. Quinto loco conſiderandum occurrit, quòd cum Plato quinq; ſtatuat animantiū genera, nimirùm Ignea, Aetherea, Aërea, Aquea, Terrea; quinq; etiam indicat Vehiculorum varietates, quas tamen (vt dixi) in tria capita eius aſſeclæ redigunt, quæ ſunt Aetherea, Aërea, & Terrea. Duo ſunt extrema, vnum medium; In Aethereo Vehiculo aiunt animam reperiri ſemper; in Aëreo per multa ſecula; In Terreo per pauca. In Terreo non reperiuntur ſine Aëreo, & Aethereo; neq; in Aëreo ſine Aethereo; At in Aethereo ſeruari poſſe inquiunt ſine ceteris, & in Aëreo, ſine Terreo. Loquuti ſumus de Aethereo, ſequitur ut aliquid de Aëreo dicamus. Vehicula Aërea ſunt ſpiritus, uel craſſiores, ad Aquam vergentes, uel puriores, & magis tenues. De his inquiunt Academici, quòd Ani-

Marſ. Ficinus.

Quinq; animantiū genera.

Tria genera Vehiculorum.

Vehiculū Aereum.

mæ in hanc mortalem orbem deſcendenti. Dij ſecundi, hoc eſt cœleſtia corpora, & Elementa, ſuo Lumine, motu & facultate, ei parant & applicant vehiculum aëreum, tanquam medium inter Aethereum, & craſſum corpus, quod vt anima recipit, in mortalem orbem deſcendens; ita illud deſerit, in cœlum rediens. Cum hoc Aëreo vehiculo aiunt Animas vagari per aërem, circa ſepulchra & loca alia, & per idem nonnunquam videri, dum incraſſatur; ſtrepitum & vocem emittere; pœnasq; apud inferos dare. de hoc varia dicuntur à Platône in Phædone, à Philopono in præfatione librorum de Anima, & ab alijs. Hinc Porphyrius præcipiebat, ut à carnium eſu abſtineremus, ne hoc vehiculum nimiùm craſſeſceret, & prauos ſpiritus ad ſe traheret: Id ipſum confirmatur exemplo, nã experientia patet ligatis neruis, & arterijs non poſſe animam ex membro principali in alia effundi; quod non accideret, niſi huic aëreo vehiculo iuncta eſſet. Hinc Ariſt. in 5. de Gen. Animalium cap. vltimo inquit, In naturã conſtantibus ſpiritus varios præbere vſus, & in 2. lib. cap. 3. inquit, omnia quodam modo eſſe plena Anima, quia huiuſmodi ſpiritus per omnia effunduntur, & alibi varia pro eorundem approbatione enunciauit. Circumſcripſit Virg. in ſexto Aeneid. hoc duplex vehiculorum genus his carminibus,

Porphyrius. *Ariſt.*

Ann. Magnus Animorum.

Donec longa dies, perfecto temporis Orbe,
Concretam exemit labem, purumq́; reliquit
Aethereum ſenſum, atq́; auræ ſimplicis ignem.
Inſuper alibi,
Spiritus intus alit, totamq́; infuſa per artus
Mens agitat molem.

Nam Mens eſt vtens, ſpiritus eſt vehiculum vita præditum. Declarata Academicorum ſententia de Vehiculo medio, ſiue aëreo, occurrit ſexto loco conſiderandum, quid de eo ſit dicendum ex ſententia Peripateticorum? Et pro reſolutione duas profero concluſiones; Prima eſt, in viuente corpore reperiri ſpiritus, eosq; varios præbere vſus, Altera eſt, de huiuſmodi aëreis Vehiculis Peripateticos ab Academicis diſſentire. Prima concl. tùm experientia, tum ratione, tum Auctoritate conſpicua eſt. Medici frequenter de illis loquuntur. Ariſt. ſæpè de illis mentionem facit, variosq; eis tribuit vſus, & cor ſtatuit eorum communem ſedem, ut etiam Animæ, adeò vt ſuperuacaneũ ſit in eorum approbatione immorari. Vt pertinet ad ſecundam concluſionem, profectò de hoc ſecundo vehiculo, ſummoperè Peripatetici ab Academicis diſſentiunt. Nam Peripatetici, ſpiritus, quos approbant, aiunt gigni in corde ex tenui parte Sanguinis. Academici, & præſertim Proclus, aiunt Animam extrinſecùs eos recipere. Inſuper Peripatetici aiunt in ſolo viuente corpore ſeruari, in eoq; ſolo eſſe præditos vitali facultate, recepta in corde. Academici etiã ſeorsùm ſeruari affirmant. Præterea Academici ea rectiùs nuncupare ualent Vehicula animorum, quàm Peripatetici. Ratio eſt, quia vehiculum eſt aliquod totum, in quo ualeat uehi id, cuius eſt uehiculum, quod ſpiritibus tribuunt Academici, non autem Peripatetici; hi enim inficiãtur animã in ſolo corpore ſeruari poſſe, quod inſtrumentis careat, & propterea ſpiritus appellant commune inſtrumentum animæ, non autẽ uehiculũ, ſolùm per metaphoram dicerent à corde per ſpiritus deferri facultate animæ per uniuerſum corpus. Et profectò ſi Anima ex hominis corpore deberet prodire iuncta huic aëreo Vehiculo, poſſemus Platoni obijcere id, quod ipſe in Phædone illis obijcit, qui Animam corpus aliquod eſſe exiſtima-

6. Opinio. Ariſ. 1. concl. 2.

De Vehiculo Aëreo Peripatetici ab Academicis diſſentiunt.

ſtimārunt, nam inquit ſi id eſſet, ſummoperè cauendum eſſet, dum moriũtur, ne
ſpirent venti, alioquin ab eis diſſoluerentur animæ: at longè faciliùs diſſolui poſ
ſent aerea Vehicula, ſine quibus infra Cęlum putant Academici non reperiri A-
nimas. Inſuper cum dicant Vehicula recipere vitam irrationalem ab anima in
hoc labuntur abſurdum, quòd ſub Luna reperiantur viuentia, quæ ſeruentur ſi-
ne alimento. Inſuper in aliud, quòd reperiantur facultates organicę ſine ſuis or
ganis; & quòd oculi non ſint neceſſarij, vt videamus; nec aures, vt audiamus. Fũ-
damẽta, quibus vtuntur pro eis approbandis, facilè euertuntur. Nam quòd in ui *Fundamẽ-*
uentium corpore inueniantur ſpiritus, conceſſum eſt; illi tamen non uehiculum, *ta aduerſa*
ſed commune inſtrumentum animorum dici debent. Quòd autẽ anima ex craſ- *euertũtur.*
ſo corpore exeat unà cum eo, ac ei iuncta uagetur per aërem, illiſq; fungatur of-
ficijs, quæ relata ſunt, longè abeſt à uero. Ariſt. animam ſeorsùm à craſſo, & orga
nico corpore reperiri poſſe non exiſtimauit: & ea, quæ dicuntur de uocibus, & *Ariſt.*
apparitionibus, putauit imaginationes inanes, ex timore, & bile atra prodeuntes.
Noſtri quoq; Theologi, quamuis rectè putent Animam exire ex craſſo corpo- *Theologi.*
re, & ſeorsùm ab eo ſeruari, non propterea ei competere exiſtimant huiuſmodi
aëreum uehiculum, cum quo infra Cęlum ſemper ſit iuncta. Ego autem ueritati
ab eis explicatæ conſtanter adhæreo. Philop. autem ſuo more frequenter Acade
mica, & Peripatetica decreta cum Theologicis permiſcet, & modò hos; modò *Philop.*
illos ſequitur. Decurſo Vehiculo medio, ſeptimo loco conſiderandum occurrit,
quid de extremo (nimirùm de craſſo Vehiculo) ſit dicendum? Enunciatum legi- 7.
tur à Platone in Phędro, nos huic corpori ad inſtar oſtrearum eſſe alligatos: hinc
Academici hoc tertium nuncupant Vehiculum Oſtreaceum, & craſſum. De quo
loquens duas profero concluſiones; Prima eſt, animam humano corpori craſſo *Vehiculũ*
reperiri iunctum, tanquam ſenſu notum, in dubium non eſt vertendum; Altera *Oſtreaceũ.* 1. concl.
eſt hoc corpus rectiùs per principia Academica, nomine Vehiculi denotari me- 2.
retur, quàm per Principia Peripatetica. Pro cuius notitia cõſiderãdum eſt, quòd
conditio Vehiculi, & eius quod vehitur, eſt, ut ſint duo diſtincta, adeò vt ex eis *Conditio*
vnum non conſurgat; alioquin idem veheret ſe. Inſuper eſt animaduerten- *Vehiculi.*
dum, quòd Ariſt. Animam conſiderauit, ut actum corporis organici, ex quibus
conſurgit corpus viuens, & propterea corpus hac conſideratione non eſt vehi-
culum animæ. Plato uerò per Animam denotauit eam ſolam, quæ eſt ra
tionis particeps, ex qua tanquam idola, Vmbræ, & veſtigia, prodirent
in corpora uitæ irrationales, adeò ut ea tanquam domina, &
Artifex, corpore vteretur tanquam inſtrumento: hinc ho-
minem definiebat, quòd ſit Anima corpore vtens, ac
ita rectiùs dicere valuit corpus eſſe vehiculum
Animæ, ut Nauem Nautæ. Hinc oritur,
quòd apud Academicos frequen-
ter fit mentio de Vehiculis
Animæ, non autem
apud Peripa-
teticos.

Ii 2 HABI-

HABITVS, ET DISPOSITIO.

DIVISIONES.

Habitus triplex.

HABITVS vſurpatur tripliciter; Vel maximè propriè, & pertinet ad animum, quales ſunt habitus virtutum rationis, moralium, & Vitiorum; Vel minus propriè, & pertinet ad corpus, ita tamen ut ei ſit internus, Veluti ſanitas, & ægritudo; Vel apprimè latè, & hic pertinet nun ad animum, ſed ad corpus, non intrinſecùs ſed extrinſecùs, ut indumenta nũcupantur habitus, quæ magis propriè dicimur habere. Inſu-

Habitus animi.

per habitus ad Animum pertinens, uel attinet ad facultatem appetentem, uel cognoſcentem. Si ad appetentem, uel ſeruat medium Prudentia circumſcriptum, & dicitur Virtus Moralis, uel recedit à medio, & eſt Vitium. Si attinet ad facultatem noſcentem, ea facultas uel eſt ſenſus, uel Mens: ſi fuerit ſenſus dicitur confirmata & conſtans memoria, quæ eſt fundamentum & Penu habituum Mentis: inſuper etiam dicitur opinio ſenſitiua. Si uerò fuerit Mens, uel habitus, talis eſt ut in eius ratione ſit rectitudo uel ne: ſi non, dicitur propriè ſumpta opinio ad Mentem pertinens, ſiue opinio rationalis, quæ & uera, & falſa eſſe poteſt. Si autem rectum ſit in eius ratione, uel eſt habitus inſtrumentarius, uel principalis: ſi inſtrumentarius, talis eſt Grammatica, Logica, Rhetorica, & Poëtica: Si Principalis, uel dirigitur ad Agendum, qualis eſt Prudentia, uel ad efficiendum, & dicitur

Diſp. duplex.

Ars, uel ad contemplandum, & eſt Intelligentia, Sapientia, & Scientia. Inſuper diſpoſitio uſurpatur dupliciter, uel ut contradiſtinguitur ab habitu, ac ita dicitur facile mobilis, uel latè, ut etiam de habitu dicitur: nam prædita habitu, etiam dicuntur diſpoſita. Hæc tamen inter eas eſt differentia, quia Diſpoſitio contradiſtincta ab habitu diſponit pro habitu: at extenſa ad habitum dicitur diſponere ſubiectum, ac illud modo aliquo afficere.

Aliæ diuiſiones habitus.

Diuidi etiam poteſt Habitus, in probum & improbum; formoſum, & deformem; ſalubrem & inſalubrem; vtilem & pernicioſum; acquiſitum vel naturâ, vel ratione, vel aſſuetudine, & alijs ſimilibus diuiſionibus. Demùm Habitus vſurpat dupliciter, nimirùm uel pro qualitate ſiue fundamento, vel pro ſua formalitate, quæ relatio eſt.

DEFINITIONES.

HABITVS, ſumptus pro abſoluto, eſt conſtans & firma affectio, *Habitus*
per quam ſubiectum ea prӕditum denominatur, & promptè ac *pro abſolu*
conſtanter operatur. Inſuper eſt qualitas, quӕ difficilè à ſuo ſub- *to.*
iecto remouetur, cui ineſt vel naturâ, vel ſtudio, vel aſſuetudine,
principiumq; in eo eſt, per quod conſtanter, & facilè operatur,
Prӕtereà Habitus formaliter conſideratus, & quatenus ad aliud *Habitus*
refertur, eſt relatio, qua forma & conſtans affectio ad ſubiectum habitu prӕditũ *pro relato.*
refertur. Diſpoſitio latè ſumpta & pro abſoluto, eſt qualitas, qua ſubiectum eius *Diſpoſitio*
modo aliquo afficitur & denominatur: Sumpta verò preſſiùs, ut contradiſtingui
tur ab Habitu, eſt qualitas facilè à ſubiecto mobilis, qua ſubiectum modo aliquo
afficitur, denominatur & ad vlteriorem perfectionem paratur: Conſiderata au-
tem pro relato, & ſecundum formam, eſt relatio, qua affectio facilè mobilis ad
ſubiectum ea diſpoſitum refertur.

ANNOTATIONES.

CONSIDERO primò, ex ſententia veterum putantium mate- *Primum*
riam eſſe vniuerſam ſubſtantiam rerum, formas omnes denotari *conſideran*
nomine Habitus, & Diſpoſitionis; ut Ariſt. affirmat in 2. Phy. cõt. *dum.*
7. & 8. Nam cum materia ſit eſſentia tota, reliqua dicuntur paſſio *Sententia*
nes, diſpoſitiones, & habitus, ut eo loci affirmat Philoſophus. Cõ *Veterum.*
ſideratur autem hic ordo. Paſſio eſt principium; Diſpoſitio me
dium; Habitus autem finis. Paſſio dicitur de motu, & tranſmutatione, ex qua
prodit diſpoſitio, quӕ eſt uia ad habitum. Ex ſententia autem Ariſto. cum forma *Sententia*
ſit principalis eſſentia, non rectè dicitur diſpoſitio, & habitus materiӕ, ſed ex ea *Ariſ.*
& materia ſubſtantia compoſita, & integra conſtituitur: id autem, cuius cӕtera
ſint diſpoſitiones, debet eſſe totum quoddam, & completum in ſpecie. Conſide- *Alterũ cõ*
ro ſecundò, In attinentibus ad habitum, & diſpoſitionem conſiderari hunc ordi *ſiderandũ.*
nem, In habitibus ratione, & more comparatis, antecedit Potentia, quӕ nobis *Quinque*
per naturam competit, veluti per Naturam ſumus capaces ſcientiӕ: Hanc ſequi *ſubordina*
tur Inclinatio & facilitas, ſiue Ineptitudo: Tertiò, ſtudio, vel aſſuetudine acquiri- *ta.*
tur diſpoſitio: Quartò ſequitur habitus: Quintò habitum ſequitur Promptitudo, 3.
& Conſtantia ad operandum. Conſidero tertiò, Habitum poſſe nobis compete- *Modis tri-*
re vel naturâ ut ſanitas, & ӕgritudo; uel aſſuetudine, ut Virtutes Morales, & ui- *bus produ*
tia oppoſita: uel ſtudio, & ratione, ut Virtutes ad rationem pertinentes: ideò de *ci habitus*
his tribus facta eſt mentio in definitione: principales tamen habitus, more & ra- 4.
tione acquiruntur, qui in ſolo homine propriè locum habent. Quartò conſide-
ro, quòd Mos, Conſuetudo & Habitus dicuntur altera natura, quod non eſt ve-
rum ſecundum eſſentiam, ſed ſolùm ſecundum ſimilitudinem, & analogiam: & *Habitus*
quamuis vulgò dicatur, quòd Conſuetudo eſt altera Natura, id tamen non eſt *eſt altera*
uerum de conſuetudine, ſed de habitu, qui More, & conſuetudine formatus *Natura.*
eſt: qui habitus cum ſit accidens, non poteſt dici Natura, quӕ eſt ſubſtantia, ſed
eis ſimilis: vt enim Natura ſe habet ad corpus Phyſicum, ita habitus ad id, cuius
eſt habitus: ambo enim ſunt formӕ quӕdam internӕ, & interna Principia, per

5. quæ facilè, promptè, conſtanter, & ſine interna pugna operantur, & tranſmutan
Habitus tur. Inſuper quinto loco conſidero, quòd quamuis Habitus, & Natura ambo di-
nõ eſt prin cantur interna Principia operandi; ſecernuntur tamen, quia Natura eſt princi-
cipiũ operandi abſo pium internum primum abſolutè, Habitus verò non abſolutè eſt primum; præ-
lutè primũ ſupponit enim Naturam, qua non conſpirante, habitus euaneſceret, & operari
non poſſet. At quamuis non ſit principium internum abſolutè primum, eſt tamẽ
primum in ſuo genere, nimirùm quatenus opus eſt Artificioſum, vel Prudentiæ
factum, veluti Ars ſaltandi non eſt Principium abſolutè primum, per quod ho-
mo moueatur, eſt tamen primum, per quod artificiosè moueatur, adeò ut ſit prin
cipium non motus abſolutè, ſed ordinis, & formæ eius. Sextò loco conſidero,
6. *Quib. competit habitus.* quod Habitus non competit Elementis, nec corporibus inanimis, vt metallis, &
foſſilibus, ſed ſolis viuentibus, & illis quidem non omnibus, non enim competit
Plantis, nec ſtirpanimalibus, niſi minus propriè, & obſcurè; Materia rerum, &
expertia Animæ, dicuntur quidem parari, & diſponi pro recipienda forma; at
hæc non eſt ea diſpoſitio, quæ contradiſtinguitur ab habitu, ſed eſt forma vna,
ordinata in formam alteram. Habitus autem propriè competit Animalibus ab-
ſolutioribus, & præſertim homini. Ratio eſt, quia habitus expoſcit ſubiectum
abſolutum & perfectum: hinc propriè de eo dicitur, qui more, & ratione acquĩ
ritur, & quamuis dentur habitus cùm animi, tùm corporis; omnes tamen ſunt ip
ſius compoſiti, & non ſunt corporis ſine anima, ut ſanitas, & ægritudo; nec Ani-
mæ ſine corpore, vt Virtutes morales, & rationis: dicuntur tamen eſſe vel Animĩ
vel corporis, ratione proprietatis, originis, & conditionis, quatenus vel vni, uel al
teri præſertim, & magis propriè competunt, veluti etiam ſoli homini videntur
competere externi habitus corporis. Conſiderò ſeptimò, In dubium verti, ad
quod prædicamentum pertineant & redigantur Habitus, & Diſpoſitio? Qua
7. *Ad quod prędicamẽ* de re Ariſt. ſecum pugnare videtur, nam in prædicamentorum libro, Habitum
tum redi- & Diſpoſitionem numerat pro prima ſpecie Qualitatis, veluti etiam in primò
gantur. de Cęlo cont. 21. quo loci oſtendens Cœlum non alterari inquit, eſt enim altera
Controuerſia ĩ Ariſ. tio motus ſecundum qualitatem, qualitatis autem habitus & diſpoſitio non ſine
mutationibus paſſionum ſunt, ut ſanitas, & morbus. Ex aduerſo in quinto Me-
taphyſicæ diuidens qualitatem, & numerans ſpecies eius, habitum & diſpoſitio-
nem prætermittit: & in 7. Phyſicorum habitum & diſpoſitionem à ſerie qualita
tum reijcit, affirmans pertinere ad prædicamentum Relationis, nam alterius eſſe
Sol. dicuntur, non autem qualitatis. Pro ſolutione dico Habitum & Diſpoſitionem
vſurpari dupliciter, nimirùm pro abſoluto, quod fundamentum dici poteſt, &
pro relatione ſuperaddita fundamento. In prima ſignificatione eſt qualitas,
non diſtincta à cęteris ſpeciebus Qualitatis, ſed ad aliquam earum pertinens, &
præſertim ad paſſionem, & paſſibilem qualitatem. In altera uerò, eſt ad aliquid,
vt etiam ex prædicamento Relationis elicitur. Hæc ſolutio elicitur ex primo de
Cœlo. 21. quo loci inquit Ariſt. Qualitatis autem habitus & diſpoſitio, non ſine
Dub. mutationibus paſſionum ſunt indicans paſſiones eſſe fundamentum eius relatio
nis, quæ per habitum denotatur. At oritur dubitatio, quia veriores, & potiores
habitus ad animum pertinent, in quo tamen qualitates paſſibiles locum non ha-
bent. Inſuper Virtutes morales, & rationales ſunt qualitates, per quas homo
denominatur qualis, & nuncupantur habitus, quæ tamen cum paſſionibus, &
paſſibilib. qualitatib. nullã habent cõnexionẽ. Prætereà adhuc dubitatio non eſt
Sol. ſoluta, quia Ari. in Prædicamento Qualitatis habitũ & diſpoſitionem numerat
1. fundamentum ſo pro ſpecie qualitatis, diſtincta ab alijs. Pro ſolutione tria dico. Primũ eſt, ex ſentẽ
tia Ariſt. in Mente tanquam in ſubiecto nihil recipi, cum enim ex materia non

pen-

pendeat,etiam eſt Immunis à conditionibus eius. Alterum eſt, quòd cum in- *lutionis.*
terni ſenſus ſint materiati & organici, eiſq; maximè famulentur ſpiritus, qui 2.
ſunt commune inſtrumentum Animæ,ualent alterari permutari, & aliquid re
cipere;recipiens autem non eſt ſola Anima, nec ſolum corpus, ſed congrega-
tum: hinc Ariſto.in 7.Phy.dixit,alterationem poſſe attingere ſenſum,non au-
tem Mentem,Et in lib.de Motu Animalium affirmauit notionem animi inclu
dere facultatem obiecti,cuius eſt notio,& ob id mouere,alterare,calefaciendo,
refrigerando,ac ſimul extendendo,& contrahēdo, ſpiritus,& neruos,adeò ut
habitus non fiant ſine alteratione,ex quo patet eos non in ſola anima fieri, ſed
in congregato ex anima & corpore. Addo tertiò Ariſtotelem in libro prædi- 3.
camentorum de rebus loqui populariter,non autem ſubtiliter, & exactè: Ha-
bitus & Diſpoſitio ſunt ſpecies qualitatis non quidem uerè, & propriè ab alijs
diſtinctæ,ſed apparenter,quatenus per ſuperadditam relationem modo uario
denominatur ſubiectum: non enim ob ſuperadditam conſiderationem con-
ſtantiæ, uel mobilitatis uariatur ſpecies qualitatis, neque etiam ob ſuperad-
ditam relationem. Ex his patet reſolutio difficultatis, remotio controuer-
ſiæ, & ſolu. aduerſarum rationum. Conſidero octauò, de Habitibus Ani-
mi,& Diſpoſitionibus duas eſſe opiniones. Nonnulli putant habitum ſcien- 8. *De habitu*
tiæ, ſapiētiæ.& ſimiles,eſſe qualitatem diſtinctam à Phantaſmatibus,in memo- *2. opinio*
ria ſeruatis,inclinantem,& dirigentem ad contemplandum, vel agendum, id, 1.
cuius nobis competunt Phantaſmata. Alij longè probabiliùs affirmant, habi- 2.
tum & diſpoſitionem nil aliud eſſe,niſi ſeruata Phantaſmata,nam ea ſunt,quæ
ad agendum & contemplandum dirigunt,nec qualitatem aliam producere va-
lent,& præſertim quia niſi cogamur,non debemus ea, quæ ſunt multiplicare.
Habitus itaq; nil aliud ſunt,niſi Phantaſmata diſtinctè ordinatè, & conſtanter
ſeruata,veluti etiam ſanitas, & habitus corporis non ſunt aliquid diſtinctum à
qualitate firma, & conſtante. Ex his colligo non dari habitum & diſpoſitio-
nem ſumptam pro ſpecie qualitatis diſtincta ab ea, cuius dicitur nobis compe- *Spiritalia*
tere habitus, vt habitus externus corporis eſt ipſummet indumentum. His *nō propriè*
accedit, quòd ſpiritalia cum ſint imitationes Principalium, non propriè ſunt *in prædica*
in prædicamento,niſi per reductionem ad id,cuius ſunt imitationes. Nonò *mento.*
conſiderandum occurrit,quòd cum habitus morales,ex conſimilibus actioni- 9.
bus prodeant,iure nos monet Ariſto.in 2.Nicomachiorum cap.1.non parùm
ſed plurimùm,immò potiùs totum referre,ſic, an ſecùs homines ab adoleſcen-
tia aſſueſcere. Hinc præcipiebat Plato iuuenes ab ineunte ætate in eis luden-
do verſari, quæ mox adulti ſeriò tenerentur exequi: quanti autem momenti
ſit varietas cultus animi,& generis vitæ, patefecit Lycurgus Lacedæmonibus e- *Lycurgus.*
xemplo duorum catulorum,qui cum ex eodem partu in lucem prodijſſent, va
rioq; modo deinde fuiſſent educati,longè varij euaſerunt;quod magis in homi
ne uim habet,cum magis per uſum,& diſciplinam ſit natus uario modo forma
ri. Decimò ex nuper dictis emergit dubitatio, num operatio præcurrat, uel
potiùs ſequatur habitum? Quòd præcurrat, patet, quia per eam producitur
habitus. Quòd autem ſequatur,oſtenditur, quia habitus eſt principium ope- 10. *Dub.*
randi. Mouit hanc difficultatem Ariſto. 9.Met.cap.octauo,quam ego breui- *Nū pcur-*
bus ſoluens dico actionem,& habitum dupliciter poſſe conſiderari,uel abſolu- *rat opera-*
tè,uel in eodem: dum conſiderantur abſolutè,habitus dicitur prior;ut in 3. de *tio uel ha-*
Anima 27.inquit Ariſto.Scientiam actu eſſe eandem cum re,cuius eſt ſcientia: *bitus?*
& quamuis in eodem potentia antecedat actui,abſolutè tamen non antecedit,
quia ex actu pendet productio rerum, ut etiam oſtenditur in 9. Metaph. At

dum

dum operatio & habitus conſiderantur in eodem;tunc utendum eſt diſtinctio
ne operationis,ea enim eſt duplex;Vna imperfecta,quæ parat,& purgat,& hęc
pręcurrit;Altera perfecta,quæ eſt animi purgati,firmi,& conſtantis quæ ſequi
tur habitum. Prima operatio iunctum habet laborem,pugnam,& inconſtan-
tiam. Altera uerò lętitiam,conſenſionem, & conſtantiam. Hinc iure Ariſto.
in ſecundo Nicomachiorum cap. 3. ait, ſignum habituum eſſe uoluptatem co-
mitantem actionem,de qua etiam dicitur,quòd perficit opus, operatio præcur
An actio antecedēs, & ſequēs eędem ſint rens habitum uirtutis eſt iuſta,at non iuſtè acta,quæ uerò ſequitur, nedum iu-
ſta eſt; uerùm inſuper dicitur iuſtè facta. Ex quo etiam elicitur ſolu. alteriùs
difficultatis;quæri enim ſolet,num operatio,quæ antecedit, ſit eiuſdem condi-
nis cum ea quæ ſequitur,uel diſtinctæ? Patet enim quòd eſt eiuſdem conditio-
nis communis,at non propriæ,ut operatio eſt, at non uttalis operatio & dici
poteſt eadem ſecundum materiam,at non ſecundum formam. De attinenti-
bus ad numerum habituum animi,nèc non ad eorum diſtinctionem,multa di-
11. *An definitio Naturæ cōpetat Habitibus Animi, Sol.* xi in ſcientia Ciuili, quæ modò miſſa facio. Verùm occurrit vndecimò non
prætereunda dub. Nam definitio Naturæ videtur etiam habitibus Animi com
petere,Natura definitur,quòd ſit internum principium & cauſa motus, quod
etiam eſt uerum de habitu: eſt enim habitus internum Principium contem-
plandi agendi,& efficiendi. Reſpondeo habitum longè diſtare à natura, nec
ei definitionem naturæ competere multiplici ratione. Prima eſt, quia Natura
1. differentia. eſt principium internum primum abſolutè;habitus autem non eſt principium
internum primum abſolutè ſed in ſuo genere, vt dictum eſt.Secunda,quia Na-
2. tura eſt internum principium motus Naturalis; Habitus non eſt primum prin-
3. cipium motus naturalis,ſed uel Artificioſi vel Prudentis & ſimilium. Tertia
ratio eſt,quia Natura eſt principium motus,eius in quo eſt;Habitus autem fre-
4. quenter eſt Principium,per quod tranſmutatur,non id in quo eſt,ſed aliud.
Quarta ratio,quia Natura abſolutè dicitur Principium motus; Habitus uerò
5. non abſolutè eſt principium motus,ſed potiùs qualitatis,ordinis, & diſpoſitio-
nis eius. Quinta, quia dum definitur Natura,ſubintelligitur, quòd ſit eſ-
6. ſentia rei,ac ita ſit principium; Habitus autem accidens eſt. Sexta,
quia Natura ne dum efficit motum, ſed etiam eius finis eſt, vt
dicitur in primo de Partibus Animalium; Habitus verò
7. ſolùm efficit, non autem eſt eius finis,veluti Ars æ-
dificandi efficit quidem domum, non autem
eſt eius finis. Septima, quia Natura eſt
principium internum mobile ſe-
cundum ſe; Habitus autem
ſolùm eſſe valet prin-
cipium inter-
num
mobile ex accidenti, ueluti dum
Medicus curat ſe, ut do-
cet Philoſophus in 2.
Phyſi.cont.3.

DIVITIÆ, ET PAVPERTAS. DIVISIONES.

Diuitiæ per Metaphoram.

CONSIDERANTVR Diuitiæ, Opes, Pecunia, Moneta, Paupertas, & Indigentia. Diuitiarum nomen vſurpatur & per Metaphoram, & propriè. Diuitiæ per metaphoram transferuntur ad animum: propriè autem competunt corpori, prædito tamen Animo. Dum diuitiæ referuntur ad Animum, vel referuntur ad facultatem cognoſcentem, vel ad appetentem: Si ad cognoſcentem, Sic habitus rationis dicuntur Diuitiæ Animi, vt Scientia, Sapientia, Prudentia, Intelligentia, & Ars: Si verò referuntur ad Facultatem appetentem, Sic Charitas, dicitur Aurum ignitum, & negligentes bona Fortunæ, eaq; non appetentes, dicũtur Pauperes ſpiritu, cum tamen ſimul ſint diuites animo. Hæ ſunt illæ diuitię, quæ dicuntur Theſauri cęleſtes, & non ſunt in manibus Fortunæ, ſed ſupra Fortunam collocantur: & nos reddunt Fortunæ dominos.

Diuitiæ ad hominẽ relatæ.

Ex aduerſo Diuitiæ, & Opes ad animatum corpus relatæ, vel ſunt naturales, vel Artificioſæ, vel mixtæ. Naturales ſunt, quæ à natura pro vſu nobis tributæ ſunt, vt Plantæ, fructus Terræ, Piſces, Pecudes, & ſimilia, quæ Natura fecit communia cunctis; vſus uerò diuiſit. Artificioſæ ſunt duplices; Vel enim Arte conficiuntur, & pro uſu conducunt, & ſunt ipſius Artificis; Vel Lege conſtat, ut Numus, ſiue Pecunia, quæ profectò uerè diuitiæ non ſunt, ut aliæ: nã hæ, dempta lege, à qua nomen ſumunt, inanes remanent. Numus enim à νομος, dicitur, Lege autem paratus eſt pro facili commutatione diuitiarum. Mixtæ autem dicuntur, quę ex Natura, & Arte pendent, ut ſe habet de Caſeo, Gypſo, & ſimilibus.

Diuitiæ Opes.

Inſuper diuiduntur in Diuitias, & Opes. Diuitiæ ad uſum; Opes uerò ad auxilium & opem referuntur; ideò Cicero in libro de Amicitia dixit diuitias ad neceſſaria, opes uerò ad Magnificentiam conferre. Diuitię ab Ariſto. nuncupantur abſolutè bonę, & utiles, quę tamen nobis eſſe poſſunt & bonę, & malę, & utiles, & inutiles. Ex diuiſionibus Diuitiarum refulgent diuiſiones Paupertatis. Inſuper diuitiarum nomen uſurpatur dupliciter, uel latiùs, ut extenditur etiam ad opes; uel preſſiùs, ut contra diſtinguitur ab opibus. Ego pręſertim agam de diuitijs propriè ſumptis, extenſis etiam ad opes.

Diuitiæ Natura & Lege.

Demùm diuitiæ uel ſunt ſui conditione tales, uel Legę paratæ, ut numi.

DEFINITIONES.

Epicurus. Ariſ.

AB Epicuro (referente,& approbante Seneca)definiuntur Diuitiæ,quòd ſint in Lege Naturę compoſita Paupertas. Hęc namq; Auaritiam extinguit,& necat. Ariſt.in 1.de Rep.cap.5.inquit, Diuitiæ propriè ſumptę conſtant ex his,quæ neceſſaria ſunt,vel utilia,ad vitæ ſocietatem, aut Domus. Inſuper eodem in loco ait,Diuitię ſunt multitudo inſtrumentorum rei familiaris & rei Publicæ. Diuitiæ dici poſſunt munera Fortunæ, quæ cum ſimpliciter ſint bona, nobis & bona,& mala eſſe poſſunt ob varietatem vſus. Inſuper diuitiæ ſunt bona,uel neceſſaria;uel utilia à Natura,ſiue ab Arte parata,ratione miniſtranda,pro humanę uitę utilitate,ſiue neceſſitate. *Numus.* Numus ſiue numiſma, eſt metallum Arte excuſum,ac figuratum,Lege paratum,ut ſit menſura pretij diuitiarū. *Pecunia.* Pecunia eſt numus uel pecudis figura formatus,uel à ueteribus ita dictus, quia pręſertim ex fructu pecudum eliciebatur, fructumq; pecudum menſurabat. *Paupertas.* Paupertas eſt diuitiarum inopia,homini competens;quę uel eſt diminutio, uel abſoluta priuatio. *Moneta* Moneta eſt numus nos monens ſua figura uel de pretio,uel de Principe,cuius Lege formatus eſt.

ANNOTATIONES.

Primum quod conſideratur. Diuitiæ et Menſura earum. Ariſ.

CONSIDERO primò,aliud eſſe diuitias, aliud menſuras diuitiarum,nam quamuis homo per utrąq; denominetur diues, reuera tamen illę ſunt diuitię, quę proximè inſeruiunt neceſſitati,utilitati,& uſui hominum; & id habent ex ſui conditione, non ex Lege. Numis autem & pecunię id non competit, ſed ſola Lege,& conſuetudine id faciunt, ſolumq; inſeruiunt pro menſura diuitiarum,vt commodius fiant commutationes earum. Ideò legitur apud Ariſt.in 1.de Rep.cap.6:Diuitias pleriq; putant eſſe multitudinem pecuniæ,circa quam verſantur pecuniaria & quæſtuaria cura: contra verò interdum videtur futile quiddam Numus, & Lex,nec quicquam ſecundum Naturam,quoniam mutata Lege nullius pretij,aut vtilitatis inſpicitur: abſurdum autem eſt,eas putare eſſe diuitias,quarum abundans quis fame perire poſſit,vt de Mida in Fabulis traditur. Conſidero ſecundò, Diuitias, & Paupertatem ſoli
2. *Solus homo diues, & ſolus Pauper.* homini competere,non enim Armenta, Iumenta, Aues, uel Piſces diuites, uel pauperes denominantur. Ratio eſt, quia Diuitiæ dicuntur propriè alicuius, quæ proprietas ſoli homini per uſum competit: Iumentis autem & feris omnia ſunt communia, nil proprium alicuius. Prætereà diuitiæ debent ratione diſtribui,& dirigi,rationis autem Solus homo eſt particeps. Similiter ſunt inſtrumenta uirtutis,& actionum;actio autem,cuius principium eſt ſelectio, ſoli homini competit. Demùm homo pluribus eget,quàm ullum aliud animal, eget enim alimentis,indumentis, & alijs pluribus, ob quam maiorem indigentiam,modò diues,modò pauper eſſe dicitur. Prima tamen ratio potiſſima eſt,
3. *Diuitiæ ad compoſitū referuntur* hinc homines ante rerum diuiſionem,nec diuites erant,nec pauperes. Conſidero tertiò,quòd cum Diuitię referantur ad hominem, illæ non ſoli corpori, nec ſoli animo competunt, non enim cadauer, uel animus à corpore ſolutus

pauper eſt,uel diues;ſed referuntur ad compoſitum, nam Indigentia oritur ex *Quartum.*
corpore: diſtributio uerò,poſſeſſio,& uſus,ex animo prodit,ueluti etiam appe *Cur menſu*
titus diuitiarum,& moderatio appetitionis. Conſidero quartò,menſuram di- *ra diuitia-*
uitiarum nuncupari numum,pecuniam,& monetam, & ex metallo conſtare: *rum dica-*
dicitur numus à Lege,pecunia à Pecude,ut dixi in diuiſionibus. Moneta autē *tur Num'*
nuncupatur,quia nos ſigni impreſſione uel Auctoris,uel pretij moneat: ex me- *Pecunia*
tallo autem conſtituitur,quia ſolidum, & permanens eſt,facileq; funditur, & *& moneta* 5.
imprimitur,præſertim autem ex auro,& argento,ob raritatem, puritatem, & *Pluto De'*
pulchritudinem. Natura noſtris pedibus ſubiecit Metalla,nos autem cum na- *diuitiarū.*
tura pugnantes,ea ſuſpicimus,& ſublimia reddimus. Conſidero quintò cum
Platone in Cratylo,quòd Pluto fingitur Deus diuitiarum, cum enim Pluto di-
catur imperare his,quæ ſunt ſub Terra:Diuitiæ omnes è viſceribus Terræ edu-
cuntur,Hinc Ouidius 1.Metamorph,

Itum eſt in viſcera Terra
Quaſque recondiderat,ſtyrÿ vſque admouerat vndis
Effodiuntur opes,irritamenta malorum,
Iamque nocens Ferrum,ferroq; nocentius Aurum,
Prodierat,prodit bellum,quod pugnat vtroq;

Pluto autem Deus diuitiarum,& cęcus,& Claudus pingitur. Dicitur primò
Deus diuitiarum,quia Pluto denotat Animam terræ, & Deum ſubterraneum: *Pluto cę-*
diuitiæ autem ex terra prodeunt. Inſuper quia diuitiæ ad infera nos vertunt, *cus et clau*
& trahunt. Præterea dicitur cæcus.. Primò,quia viſcera Terræ tenebricoſa, *dus.*
obſcura,& cæca ſunt. Secundò,quia diuitiæ perperàm & cęco modo videntur
diſtributæ,frequenter enim minus digni magis eis abundant. Tertiò,quia di-
cuntur bona Fortunę,quæ cæca pingitur. Quartò ab effectu, quia diuitię fre- *Cur cęcus.*
quenter cęcos,& temerarios eos reddunt,quibus competunt, ideò dixit Sene *Seneca.*
ca,Fortuna quem fouet,ſtultum reddit,& oculo Mentis captum. Demùm Plu *Cur claud'*
to dicitur Claudus,Ratio prima eſt,quia diuitię niſi Prudentia regantur, Clau
dę ſunt,& reddunt nos propenſos ad infera, egeat itaq; Prudentię baculo, vt
ſubſtineantur,ne ruant,& nos pręcipites reddant. Secundò, quia diuitię fre-
quenter cum iniuſtitia & inęqualitę ſunt iunctę,quod per claudi conditionem 6.
denotatur, nam vel iniuſtè parantur, vel iniuſtè diſtribuuntur. Tertiò, quia
Pluto dicitur pręeſſe ſubterraneo igni,ignis autem dicitur Claudus, quia con-
tinenter eget alimento, & propterea tanquam Claudus ſemper inclinat ad ali-
mentum,eoq; tanquam baculo eget. Conſidero ſextò, diuitias dici bona ex-
terna,& Fortunę: nam bona vel ſunt Animi,vel corporis, quę etiam dicuntur *Diuitiæ*
bona naturę,vel externa,quę dicuntur bona Fortunę. Iure autem diuitię nun- *ſunt bona*
cupantur bona Fortunę;cum ſint inconſtantes,multis varietatibus obnoxię, ac *externa &*
ſępè ex accidenti nobis competant. Septimò conſiderandum occurrit, num *Fortunæ.*
detur terminus diuitiarum;vel ne? & ſi datur,quis ſit huiuſmodi terminus? 7. *An detur*
Opinio fuit quorundam nullum dari terminum diuitiarum;hinc Auarus nun- *termin' di*
quam explet appetitum auri, & hydropi ſimilis dicitur, de quo cecinit Hora- *uitiarum.*
tius, *Opinio ne-*
gantium.

Creſcit indulgens ſibi dirus Hydrops
Nec ſitim pellit,niſi cauſa morbi,
Fugerit uenis,&c.

Simi-

Similiter Solon(referente Ariſto.in 1.de R. P. cap.5.Dixit. Diuitiarum nul-
Solon. lus hominibus conſtitutus eſt finis. Confirmatur,quia(vt enunciauit Seneca)
Deſideria humana,vbi deſinant,non habent. Ex aduerſo Ariſt. loco nuper re-
Opinio aduerſa. lato eam ſententiam arguit,inquiens, Omne inſtrumentum ſui conditione fini-
tum eſt;nullum autem infinitum neq; magnitudine, neque multitudine: Diui-
tię ſunt multitudo inſtrumentorum rei familiaris, & Publicę: non itaq; certo
aliquo termino carent. Pręterea Natura nil facit fruſtrà, & nil ad id efficien-
dum aggreditur,quod aſſequi non valeat: cum itaq; homines diuitias quęrāt,
& infinitum tranſiri nequeat;non eſt putandum eas carere termino. Pro ſolu-
Reſol. tione,& concilio opinionum, dicendum eſt, Diuitias ad duo poſſe referri, vel
ad appetitum,naturę conſentaneum,rectâque ratione directum, vel ad appe-
titum naturę aduerſum,ex deprauata ſenſuum & animi conſtitutione prodeũ-
tem. Prima conſideratione diuitię ſunt termino præditæ. Altera verò,vbi de-
ſinant,non habent. Prima conſideratione vera eſt ſententia Ariſto.Altera ve-
rò aduerſa. Et quoniam vnumquodq; ad id debet referri,quod rectum eſt,id
enim dicitur menſura abſolutæ, & propriæ conditionis rerum; Ideò abſolutè
loquendo rectior cenſenda eſt ſententia Ariſto. quàm aduerſa. At conſide-
Qui ſint termini diuitiarum. randum ſupereſt,qui ſint termini diuitiarum,& vnde ſumantur? Cui difficul-
tati reſpondens dico,terminos ex duobus recipi, vel ex materia, vel ex fine: ſi
Terminus ex materia. materiam conſideramus,hoc eſt res,quæ nomine diuitiarum denotantur,ſic ab
ſolutè finitæ ſunt ex conditione earum,quatenus in Mundo corpus infinitum
mole,vel infinita corpora numero reperiri nequeunt: & de hoc non eſt dubi-
Ex fine. tatio. Si verò termini recipiantur ex fine appetitionis diuitiarum, dico diui-
tias eſſe tanquam medelas hominis vel ſingularis,vel domeſtici, vel publici; &
terminus diuitiarum recta ratione circumſcriptus, eſt terminus indigentiæ re-
ctæ diſpoſitionis illius,cuius ſunt diuitiæ,adeò vt latior vel anguſtior cenſeri de
beat,quatenus indigentia vel latior eſt,vel anguſtior: non enim terminus eſt i-
dem abſolutè & ęqualis omnibus,ſed eſt idem,& conſimilis proportione Geo
metrica,vt etiam ſe habet de Iuſtitia diſtributiua. Hinc Seneca Ep. 2. enun-
ciauit,Qui ſit diuitiarum modus quæris, primus habere quod neceſſe eſt, Maxi
Seneca. mus verò quod ſat eſt;non enim qui parum habet, ſed qui plus optat, pauper
eſt. Et Epiſt.16.ait,ſi ad naturam uixeris,nunquam eris pauper; ſi ad opinio-
nem,nunquam eris diues: exigua enim Natura deſiderat,opinio uerò immen-
ſum. Conſiderandum octauò in dubium uerti, num diuitiæ cenſeri debeant
8. bonæ,uel malæ,uel neutræ? Stoici negant eſſe bonas, ſed commodas appel-
Num diuitiæ ſint bonæ. lant. Boëtius in lib.de Conſolatione, & Seneca Stoicos ſequuntur, & quod
bonæ non ſint,oſtendunt. Primò,quia hominem,cui competunt, bonum non
reddunt. Secundò,quia etiam uiris improbis competunt. Tertiò, quia fre-
Stoici id negant. quenter ui,& iniuſtè parantur. Quartò, quia ſunt inſtrumenta multorum ui-
tiorum. Demùm id quod probis prodeſt,improbis obeſt, ex ſe neutrum cen-
ſeri debet. Ex aduerſo Ariſt.diuitias nuncupat Bona abſolutè, & ſimpliciter,
& bona quidem utilia,cum ſint tanquam inſtrumenta, & medelæ. Ratio eſt,
Opinio aduerſa. quia unumquodq; tale abſolutè iudicari debet,quale eſt uiro Prudenti, & pro-
bo,nam id,quod eſt rectũ,cenſeri debet menſura, non autem id quod eſt obli-
quum;& unumquodq; per uſum rectum debet iudicari,non per deprauatum.
Heraclit⁹. Dixit Heraclitus hominem eſſe menſuram rerum, & unumquodq; eſſe tale,
quale uidetur homini. Ariſt.in 9.Metaphyſicæ corrigit eius ſententiã inquiens,
unumquodq; non tale eſſe, quale uidetur homini, ſed quale uidetur uiro ſa-
Ariſ. pienti,nam uir ſapiens cum Natura rerum conformatur; & in ſexto Topicorũ
ait,

ait,ea eſſe priora,& notiora viro ſapienti,quæ etiam ſunt priora,& notiora natu ræ. Similiter ea abſolutè debent cenſeri bona,quæ viro probo, & Prudenti bona ſunt:diuitiæ autem ſunt huiuſmodi. Confirmatur,quia ea quæ in bonum finem abſolutè parata ſunt,abſolutè bona cenſeri debent:diuitiæ in bonum finē ſunt directæ,ſi autem peruertantur;id oritur ex vitio,non autem ex earum abſo luta conditione. Pro ſolutione difficultatis,& compoſitione controuerſiæ,duo dico,Primum eſt,quod lis potiùs eſt de verbis,quàm de ſententia, Alterum eſt, quod ex varietate conſtitutionis ſummi boni,ortum ducit varietas modi loquendi. Quòd lis ſit de verbis,ex eo patet,quia Ariſt. bona ſtatuit triplicia,nimirùm honeſta,vtilia,& delectabilia.Stoici verò ſolùm honeſta aiunt eſſe bona;alia verò inquiunt eſſe commoda, vtilia, non autem bona. nam bona ea dicunt eſſe quæ hominem reddunt bonum:hoc autem ſoli honeſto competit;ſic itaq; varietas eſt in voce,quatenus illa quæ à Stoicis dicuntur commoda,& conducentia, ab Ariſt.nuncupantur bona vtilia. Hinc Seneca in lib.de Vita Beata ait,Diuitias nego eſſe bonum,nam ſi eſſent bonum,bonos facerent, ceterùm.Et habendas eſſe,& eſſe vtiles,& magna commoda vitæ conferentes, fateor. Quòd autem ex varia conſtitutione finis prodeat varietas modi loquendo,oſtendo. Nam Stoici ſummum bonum in ſola virtute conſtituunt,in qua non includuntur diuitiæ. Ariſto. uerò in actione ex virtute prodeunte id collocatum affirmat, quæ actio frequenter eget muneribus Fortunæ,ideò diuitiæ magis iudicantur iunctæ cum ſummo bono, & ob id cum conducant pro ſummo bono, recta ratione bona vtilia dici poſſunt Rationes à Seneca & Boetio formatæ facilè diluuntur. Inquiunt id eſſe bonum quod hominem reddit bonum. Reſpondeo,nomen boni eſſe ab vno,& primò dici de bono honeſto,mox de alijs ut conducunt pro illo,& quemadmodum alimenta,& medicamenta dicuntur ſana,quia conducūt pro ſanitate,ita diuitiæ quia ſunt paratæ pro bono,quamuis non primò, ſaltem ſecundariò dicuntur bonæ.Et dum dicitur id eſſe bonum,quod hominem reddit bonum:debemus addere, vel paratum eſt pro illo & ordinatum in illud. Et dum additur,quòd etiam competunt viris prauis: dicendum eſt debere conſiderari vſum rectum,non deprauatum,& accumulationem diuitiarum iuſtam,non iniuſtam,quia rectum eſt menſura rerum,non obliquum. Addebatur,id quod bonis eſt bonum,improbis autem eſt malum,ex ſe eſſe neutrum. Reſpondeo eſſe neutrum, dum ſui conditione non eſt paratum pro bono. Sunt itaq; diuitiæ cum Peripateticis bonum vtiſe,& bonum ſimpliciter,hoc eſt ſui conditione paratæ pro bono honeſto:ex ſententia autem Stoicorum non ſunt bonæ,quia non ſunt bonum principale,& honeſtum, ſed ſunt commodæ, & vtiles, & hoc eſt quod ab Ariſt.ſola uoce diſſentiente dicitur bonum vtile. Conſidero nonò,Diuitias propriè non in conſeruatione,& accumulatione eſſe poſitas, ſed in vſu, nam inane eſt inſtrumentum, niſi eo vtamur, ideò Plato in Eutidemo enunciauit,Diuitias abſq; vſu nullas eſſe,etiam ſi omnia in aurum uertantur. Et Ariſt.in primo Rhetor.dixit,omnino diuitem eſſe magis in vſu,quàm in poſſeſſione poſitum eſt,nam huiuſmodi rerum actus atq; uſus,ipſæ diuitiæ ſunt. Ideò Boetius de Conſol. Philoſophica affirmauit, diuitias non reddere hominem diuitem, quia non extinguunt Auaritiam.Et Horatius.

Reſol.

Bona triplicia ex Ariſt.

Ex ſententia Stoicorum bonum unicum.

Seneca.

Diluuntur rationes aduerſæ.

9. Diuitiæ in uſu poſitæ.

Boetius.
Horatius

Nullus argento color eſt Auaris.
Abdito terris,niſi temperato Splendeat uſu.

Sic diuitiæ effuſione magis,quàm accumulatione fulgent, ideò dixit Seneca

Fortuna dum fulget, frangitur. Vt autem ad hominem pertinet tunc dicitur eſſe diues, dum non plura his, quæ poſſidet, optat. Ideò dixit Epicurus, ſi uis Pythocleum diuitem facere, non pecuniæ adijciendum, ſed cupiditati detrahendum eſt. Et Seneca Epiſt. 63. affirmauit breuiſſimam ad diuitias, per contemptum diuitiarum viam eſſe, qui itaque diues eſſe caput diuitias contemnat, & qui optat uerè eſſe diues ſint pauper appetitione. *Epicurus* *Seneca.*

10. Conſidero decimò, ex notitia diuitis, & diuitiarum refulgere conditionem paupertatis: nam Paupertas eſt priuatio diuitiarum, priuatio autem ei ſoli competit, cui aptus eſt competere habitus: hinc ſolus homo ualet dici pauper. Et quemadmodum diuitiæ conſiderari poſſunt cùm ex parte rerum, tùm ex parte appetitionis, ita etiam paupertas. Hinc idem diſtincta conſideratione poteſt dici & pauper, & diues, ut qui nil poſſidet, & nil appetit, ut nil appetens eſt diues, ut nil poſſidens pauper, ſimiliter qui multa poſſidet, & plura appetit ex parte rerum eſt diues, ex parte appetitionis pauper; cum Paupertas ſit priuatio, eſt terminus à quo amoris, & appetitionis diuitiarum. Hinc Plato in Conuiuio dixit, Peniam, hoc eſt paupertatem, & Indigentiam eſſe matrem Amoris. Et Ariſt. in primo Phyſicorum priuationē ſtatuit Principium generationis, non quia ſit propriè cauſa, ſed quia eſt occaſio & terminus a quo appetitionis & generationis, & eſt aliquid neceſſariò requiſitum pro appetitione, & pro eo, pro quo appetimus. *Paupertas.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SENTENTIA.

DISTINCTIONES.

Sententia late, & preſſius ſũpta.

SENTENTIAE nomen uſurpatur dupliciter, primò latè, ſecundò preſſiùs & magis propriè. Sententia latè ſumpta dicitur de cuiuslibet rei opinione, in qua ſignificatione dicimus ex ſententia Ariſt. non dari Ideas: dari autem ex ſententia Platonis, nam deducitur nomen à uerbo ſentio. Quæ ſententia latè ſumpta diuiditur ſecundum diuiſionem ſcientiarum & Artium, ita enim datur ſententia Phyſica, Mathematica, Metaphyſica, Medica, & ſic de cęteris, quatenus eſt de attinentibus ad huiuſmodi diſciplinas. Sententia autem preſſiùs, & magis propriè ſumpta eſt de rebus ad actionem, & mores attinentibus, ut docet Ariſto. propè calcem ſecundi Rhetoricorum, cuius quatuor ait eſſe ſpecies. Sententia enim uel eſt obſcura, uel conſpicua: ſi fuerit obſcura debet proferri cum ratione adnexa, quod fit dupliciter; uel cum ratione antecedente, ut quia ſumus mortales, tenemur mortalia ſapere, ut enunciauit Simonides; uel cum ratione ſubſequente, ueluti ſi dixero, deſpicienda eſt mors, quia ſoli corpori obeſt. Ex aduerſo ſi ſententia fuerit conſpicua non eget ratione ſibi iuncta: & poteſt eſſe conſpicua dupliciter; Vel quia priùs nota fuerit conſenſione aut omnium, aut multorum; Vel quia ex ſe, & ſola terminorum notitia ſit conſpicua: exemplum primæ, ut Virtus eſt pręferenda diuitijs: exemplum alterius, ut Sanitas eſt bonum vtile. Inſuper diuiditur ſententia per relationem ad Enthymema, uel enim eſt Principium uel concluſio, uel Enthymema totum, ſola poſitione diſtincta, quæ diſtinctio etiam ex Ariſto. elicitur. Inſuper diuiditur Sententia, quia uel eſt cum præcurrente ratione pro utraq; parte, qualis eſt ſententia Iudicis, inter litigantes; vel eſt abſolutè prolata ſine pręcurrente controuerſia, quales ſunt ſententiæ Pythagoræ, Senecæ, Socratis, Diogenis, & aliorum Illuſtrium moralium. Quæ demùm diuiduntur ſecundum uarietatem finium, & mediorum, ad quæ dirigunt. Ita Sententiarum quædam dicuntur Heroicæ, aliæ ciuiles, nonnullæ ad Iuſtitiam, aliæ ad Fortitudinem, vel Temperantiam, uel Liberalitatem, uel ad alia ſimilia attinentes. Quæ ſentẽtiæ, & probæ, & improbæ eſſe poſſunt, ut improba ea eſt, à deprauatis Epicureis prolata, Ede, & bibe, quia poſt mortem nulla uoluptas. Diuidi etiam poteſt ſententia diuiſione Sectarum, ex quarum principijs deducitur, Veluti dicimus nonnullas eſſe Sententias Stoicas, alias Peripateticas, quaſdam Academicas, uel Cynicas, uel ſimiles. Cicero de opt. inquit ſententiarum tot eſſe genera; quot diximus eſſe Laudum: ſunt enim docendi acutæ, delectandi quaſi argutæ, commouendi graues.

Quatuor ſpecies Sẽtentiarum

Sententia relata ad Enthymema.

Alię diuiſiones.

Cicero.

DEFINITIONES.

Definitio ex Ariſt.

SENTENTIA non eſt ſingularium, ſed uniuerſalium, ut docet Ariſt. in 2. Rhetoricorum, eſt enim tanquam Lex uniuersè dirigens, & componens humanas actiones; Ideò definitur ab eodem Philoſopho, quòd ſit uniuerſalis enunciatio de attinentibus ad actiones. Et latiùs ex ſententia eiuſdem Philoſophi definiri poteſt, ſiue potiùs circumſcribi, quòd ſit breuis, & fœcunda enunciatio, quæ etiam Aphoriſtica dici poteſt, à uiro Prudente prolata, uniuersè componens humanas actiones, præſertim locum habens in aduerſitatibus, & pugna rationis cum ſenſu. Cicero ad Heren. inquit, Sententia eſt oratio ſumpta de uita, quæ aut quid ſit, aut quid eſſe oporteat in uita breuiter oſtendit. Sic ſententiæ dicuntur acutæ, concinnæ, reconditæ, Vberes, Salutares, frugiferæ, ſeueræ, Graues, præclaræ, firmæ, & his ac ſimilibus aduerſæ.

Ex Cicerone.

ANNOTATIONES,

ET EXEMPLA.

Quo utimur ſententijs.

A quo ſententiæ proferantur.

CVM ſententiæ de uniuerſalibus ſint (ut dictum eſt) dum tamen eis utimur, id uniuerſale ſumitur pro maiori propoſitione, cui pro minori addimus ſingulare id ſub uniuerſali poſitum, quod ſeruare debet ſententiam illam, ac ita illud ſingulare ad actionẽ dirigit. Inſuper ut Leges, ita ſententiæ à uiro Prudente, ac ea in re uerſato proferri debent, & quia tales ut plurimùm ſunt ſenes, ideò ſenum officium & peritorum eſt enunciare ſententias. Inſuper dum proferuntur à viro Principe, efficaciores redduntur, nam ex eo quoq; pendent Leges & dicitur modo aliquo Lex, & exemplum ſuorum Populorum. Propterea, in eo magis fulgent, & ſunt cum auctoritate iunctæ. Prætereà debent ſententiæ, ut reddantur vtiliores, ab eo conſpicuè ſeruari, qui illas profert, adeò vt proferens ſententiam, ſeruet eam; propterea, incontinentes, & edaces inaniter proferunt ſententias ad continentiam, & ieiunium hortantes, niſi eueniat vt in eis conſpicuè appareant incommoda; ob non ſeruatam ſententiam, vt vir ſequens meretrices, morbo Gallico turbatus, vtiliter ſententias profert pro vitandis meretricibus. Prætereà ſententiæ vetuſtiores, & communiores, magis ſuadent, quia iudicantur tanquam ab omnibus longa temporum ſerie approbatæ. Inſuper tenetur qui ſententias profert, ut efficaciùs ſuadeat, patefacere ſe eas non proferre pro ſui utilitate, ſed audientium. Vires autem ſuas patefaciunt ſententiæ in rebus arduis, ueluti in deſpicienda morte, leniendo dolore, contemperanda Lętitia, ferendo labore, In pugna contra aduerſam Fortunam, In pugna interna ſenſuũ & rationis, & ſummoperè conducunt pro rectè inſtituenda iuuentute, pro purgandis animis à ſceleribus, & pro redigendis deuiantibus ad rectum iter. Hæ reddunt ſermones illuſtriores, & bene moratos, & proſunt ne dum audientibus uerùm etiam proferentibus illas, quia patefaciunt animum enunciantium bene affectum. Vt autem ea, quæ dixi, clariora reddantur, non ſine utilitate, uaria ſubijciam exempla, partim ex alijs deprompta partim à me excogitata.

Sententiæ prolatæ à Principe ſunt illuſtriores.

Sententiæ vetuſtiores ſũt efficaciores.

Vtilitas.

SEN-

SENTENTIAE HEROICAE, ET PRO DESPICIENDA MORTE.

SVPERATA tellus Sydera donat.
Excellere vt eſt arduum, ita ſublimæ, & præclarum.
In omni noſtræ Vitæ conſtitutione, id alta mente meditandum, aut Cęſar, aut Nihil.
Animus ſublimis ſublimem ſibi proponat ſcopum.
Potiùs mori, quàm fœdari.
O Mors, tu quidem in me morieris, at ego in te reuiuiſcam.
Ardua pugna Victoriam ſibi parat illuſtrem.
Non timet mortem corporis, qui quærit vitam Animi.
Non ægrefert dolores corporis, qui de gaudio animi eſt ſolicitus.
Non te Fortunam timeo, quia in animum vim non habes, corpus autem à me negligitur.
Corpus diligat corpora: Animus autem incorporeus ad incorporea eleuetur.
Deſcendimus ex ſublimibus: reuertamur ad ea.
Ex fonte boni manauimus: in fontem boni redeamus.
Facti ſumus ad imaginem Dei, ipſum itaq; opera emulemur.
Mortem paruipendit, qui uitam quærit nulli morti obnoxiam.
Collocata ſub pedibus ſunt conculcanda: Eleuata ſupra caput ſuſcipienda.
Non magnifacienda eſt vita corporis, cum ſit communis Plantis, & feris; ſed ea Animi.
Glorioſa Mors Vitam reddit illuſtrem: vilis autem eam denigrat.
Mortem timet, qui ſuæ diuinæ conditionis eſt oblitus.
Si nobis non eſt moleſtum ante centum annos non fuiſſe, cur debet eſſe moleſtū poſt centum non fore?
Non eſt timendum id, quod dum adeſt, non percipitur.
Si non vis mori, non uis eſſe homo; nam homo eſt animal mortale.
Cicatrices corporum ſunt ſigna ſtrenuitatis Animorum.
Negligat Animus carcerem, ſi libertatem exoptet.
Deus cum ſit ipſum bonum, non poteſt velle niſi bona, cum uoluntate itaq; Dei conformemur.
Magnus animus ille eſt, qui Deo omnium maximè ſe tradit.
Sublimis Animus ille eſt, qui ad Deum maximè ſublimem eleuatur.
Probus eſt ille, qui cum Deo omnium optimo nectitur.
Liber, qui cum Deo ſummè libero copulatur.
Splendidus, qui ad Lucem ſupremam conuertitur.
Felix, quia ad Fontem Felicitatis extollitur.
Mors æquat omnes, nam impares naſcimur, pares morimur.
Nemo eorum, qui mortem damnant, expertus eſt eam.

Si cupis uiuere, ad fontem uitæ propera.
Si mortem renuis, deſpice corpus, in quo eſt Mortis origo.
Si grauia ſunt præſentis vitæ onera, per Mortem depones eas.
Recordare te eſſe peregrinum, & Patriam tuam eſſe Cęlum.
Si gratus tibi fuit receſſus à Patria; gratior eſſe debet reditus in eam.
Ne timeas vulnera corporis, ſed animi, hæc enim ea ſunt, quæ mortem pariunt æternam.
Mors mortua non percipitur; at Mors viua maximè eſt infeſta.
Ne Deum carpas, ſed inanes tuas cogitationes corrige.
Nemo ſapiens iudicat mortem formidandam; ſe ſoli inſipientes, quibus non eſt adhibenda fides.
Nullum malum eſt Glorioſum; at Mors ſæpè glorioſa refulget.
Dum es, mors non adeſt; dum non es, non vales ab ea lædi.
Fœminæ, Pueri, Intemperati, & Inſipientes mortem timent.
Si optas Portum, Patriam, & Libertatem, mortem ne damnes.
Vitam noſtram breuem, nitamur præclaris actionibus fama reddere diuturnam.
Infamia necat viuentes; Fama verò ętiam defunctos in vitam reuocat.
Non fulgent, qui vili ocio torpent; ſed qui præclaro negocio ſupra mortalia extolluntur.
Reddamus quæ ſunt terrea terræ; at quæ ex Deo ſine medio ſuſcepimus, reſtituamus Deo.
Vis in Mundi Theatro coronari? Strenuè dimica.
Cupis non turbari à morte? Animum à mortalium deſiderio ſolue.
Non fulgent, niſi quæ excellunt; excellentiam ergo quæramus.
Viles & ſordidi ſunt animi, quos ſola Terrena delectant.
Opacitatem terra parit, vt itaq; animus ſit perſpicuus, expurga eum à fece Terrea.
Non recipiunt ſuperam Lucem opaca, ſed perſpicua; vt itaq; ſuperam recipias lucem, animum purga.
Gloria eſt ſplendor ex Virtute prodiens; Animus itaq; veræ Gloriæ cupidus, ſe Virtutibus ornet.
O quam illuſtris eſt ſplendor, qui ex præclaris Virtutum actionibus emicat; His itaq; facibus nitamur vitam noſtram illuſtrem reddere.
Omnis victoria celebris eſt, at Gloriam cęterorum ſuperare, Victoriarum Victòria cenſenda eſt.
In mortalibus obeſt Nimium, in diuinis nil eſt nimium, vt nec virtus nimia dici poteſt.
Animi ſordidi ſordidis delectantur; At Ingenui ſolùm ingenuis & præclaris.
Nil in vniuerſo adeò eſt perniciofum, cui Deus congruentia remedia non parauerit.
Humanæ imbecillitates ex corpore prodeunt; remedia autem ex animorum virtute ducunt ortum.
Volenti nil eſt arduum; deſiderium enim finis media reddit iucunda; iucunditas autem perficit opus.
Exue mortalium conditiones, ſi cupis induere habitum æternorum.
Animus, qui Virtutem ſibi reddit coniugem, pro dote æternam recipit Gloriam.

Ex

Ex animi cum Virtute connubio,filij prodeunt,qui ab iniuria temporis parentem ſeruant incolumem.

Duo fecit Deus,vnum propè ſe,nimirùm Mentem; alterum propè nihil, hoc eſt materiam.

Si cupis eleuari ad Deum,viue vitam Mentis.

Si vis labi in nihilum,inclina ad corpus,& materiam.

Materia fœdat cęleſtia munera,vt itaq; ea recipias ſincera, eleueris ſupra materiam.

Vt ſinceras formas, non autem ſolas formarum vmbras more Narciſi amplectamur,eleuemur ſupra materiam.

Quicunque cupit pace frui, deſerat materiam, nam in ea ſola formarum vigent oppoſitiones.

Quicunque cupit aduerſos perturbationum ventos vitare, eleuetur animo in Cęlum,à quo longè abſunt venti.

Tibi diſplicent tenebræ;pete cęlum.

Te perterrefaciunt vmbræ;deſpice corpora.

Tibi diſplicet non eſſe;eleueris in fontem entis.

Optas remedia in omni Fortunæ aduerſitate? eleueris per mentem ſupra Fortunam.

Cupis ex omni Fortunæ malo elicere bonum? eſto Heroicè Prudens.

Cupis Fortunæ caput obtundere? proijce in eam munera ſua.

Vis Fortunam illudere? compone Heroicè inanes appetitiones.

Optas furari bona Fortunæ,eaque ſurripere ex manibus eius? diſtribue illa Heroica magnificentia inter probos,& ægenos.

Vis eſſe verè formoſus? indue habitum Sapientiæ.

Cupis exactè euadere ſanus? indue habitum moralium Virtutum.

Optas augere diuitias tuas? minue tuas appetitiones.

Aurum optas omni auro precioſius? reple crumenam Mentis Pietate.

Vis fulgere Deo & hominibus? incende animum igne Charitatis.

Vincere ſeipſum eſt ſpiritu vincere carnem.

Hoc facere nil aliud eſt,niſi recta ratione componere, ſibiq; ſubijcere aduerſas appetitiones ſenſuum.

Vincere Mundum eſt negligere Naturæ,& Fortunæ incommoda.

Ex his infero,ex ſui uictoria pendere,ut Mundum uincamus.

SENTENTIÆ CVM OPPOSITIONE PROLATAE.

NIL amarius lingua dulci & mendaci.
Nil dulcius ſermone acri, animum inſtituenti.
Nil mortalius uita longa & uitioſa.
Nil uitalius morte, ad uitam perennem eleuante.
Nil ditius paupertate iuſta leuiter lata.
Nil infelicius felicitate Fortunæ.
Nil pauperius opulentia, deſideria animi non explente.
Nil uilius dignitate, uiro indigno tributa.
Nil ſublimius conditione humili, animo regio competente.
Scipio Aphricanus dicere ſolebat, Nunquam minus Solus ſum, quàm dum ſum Solus.
Nil triſtius uoluptate obſcena.
Nil iucundius dolore, quo afficimur pro uitando ſcelere.
Nulla maior libertas, quàm inſeruire Deo.
Nil inſipientius ſapientia Populari.
Nulla maior ſeruitus, quàm dominari ad libitum deprauatarum appetitionum.
Nil fœdius facie formoſa, cum animo intemperato iuncta.
Robur cum uitio iunctum, impotentiſſima potentia eſt.
Nil oculatius Animo cęco erga mortalia.

SENTENTIAE PRO AMPLECTENDA VIRTVTE, AC VITANDO VITIO.

VIRTVS adeò bona eſt, ut per eam etiam mala reddantur bona.
Vitium adeò eſt malum, ut per illud etiam bona reddantur mala.
Virtus eſt ea Lux, quæ etiam obſcura reddit illuſtria.
Vitium adeò eſt tenebricoſum, ut etiam Lucida reddat obſcura.
Virtus eſt ſaluberrima ſanitas, longè à ſe repellens omnes ægritudines Animi.
Vitium eſt animorum morbus, ueram ſanitatem ab animo longè repellens.
Virtus pauperes reddit diuites.

Vitium

Vitium diuites reddit ægenos.
Virtus in uita ſeruat defunctos.
Vitium etiam uiuentes facit eſſe mortuos.
Virtus impotentes reddit potentes.
Vitium potentiam omnem euertit,& proſternit.
Per Virtutem homo Fortunæ caput conculcat; & ex infortunato inuita Fortuna,uerè fortunatus euadit.
Conſcientia egregiorum facinorum gratiſſimum ex uirtutis pręmium.
Munere Virtutis uel ea agimus,quæ digna ſint ſcribi,uel ea ſcribimus, quæ digna ſint legi.
Hoc eſt Virtutis proprium,ut ea male uti non ualeamus; & per eam rectè utamur alijs.
Similiter dum ſe occaſio obtulerit,non ualemus ea non uti,alioquin eius conditionem non ſeruaremus.
Non eſt confidendum in uenia,& excuſatione,ſed in candore innocentiæ.
Virtutem colens colit Deum,Virtus enim cùm Dei eſt imago,tùm via ad eum.
Quo cultus pro uirtute paranda eſt laborioſior; eo fructus eſt uberior, & dulcior.
In fungendo Virtutum munere,labor citò deſinit, benefactum diu ſeruatur.
Dum ob uoluptatem ſcelus patramus, uoluptas citò euaneſcit: nequitia uerò nobiſcum ſemper manebit.
Cum uitio ea conditione pugnandum eſt, ut ne dum non uincamur ab ipſo, uerùm inſuper ipſum uincamus,quod aſſequemur,ſi inde eliciemus opportunitatem rectè agendi.
Vitium manu una pugionem,altera coronam hac lege gerit,ut ſi uincit, pugione te necet,ſi uincitur corona,te exornet.
Animo generoſo lõgè dulcius eſt ſuperare uitium,quàm Vitioſo labi in illud, ea enim uoluptas ſincerior eſt,& conſtantior.
Mente reuoluamus,quod nil agimus,quod non ſit conſpicuum ſupremo iudici noſtrarum actionum.
Si ob præſentiam hominum frequenter abſtinemus à patrando ſcelere,cur nõ longè magis abſtinere debemus ob præſentiam Dei?
Viro probo nullum eſt ſplendidius Theatrum conſcientia ſua.
Nil uetat,dum uiuimus,nos bene uiuere;nilq; uetat nos bene mori.
Qui rectæ rationi obtemperat,Legitimo Regi inſeruit.
Qui deprauatas ſenſuum appetitiones inſequitur; Infeſtiſſimo Tyranno obtemperat.
Sententia Pindari fuit,Innocentiam,ſpem optimam in nobis parere, dulce uitæ ſolamen.
Enunciauit Plato,quòd uiro Probo Lex Deus eſt,improbo uerò Libido.
De Virtutibus,in omni Fortunæ aduerſitate,id Boëtij enunciare ualemus,

Has ſaltem nullus potuit peruincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerentur iter;

Glorioſa uictoria eſt,uoluptatem uincere.
Infelix eſt ſeruitus,à uoluptate regi.
Nitamur tales nos reddere,quales uideri cupimus.
Infelix eſt conditio, dum exteriora noſtra multis ſua pulchritudine placent,

quod

quod interiora ſua deformitate uiris probis diſpliceant.

Qui uiuens decipit alios, dum morietur inueniet ſe à ſemetipſo deceptum.

Virtus ex ſententia Pythagoræ eſt animi harmonia, quæ ex ſententia Socratis, omni corporum harmoniæ longiſſimè præſtat.

Iure Creſippus apud Platonem in Euthydemo etiam excoriari optabat, dummodo pellis eius non in vtre, vt ea Marſyæ, ſed in virtutem verteretur.

Cum homo præſertim animus ſit, iure proprium eius ornamentum, non concinnitas corporis, ſed Virtus animi cenſeri debet.

Virtus ea conditione Virgo eſt, vt quo pluribus ſui copiam facit, eo magis fit Pudica, dum verò ab alijs deſeritur, fœdatur, & contaminatur.

Virtus in proceloſo huius vitæ Mari eſt Anchora; quam nullus agitat ventus.

Nil conſtans, & firmum ſub Cęli reuolutione ſeruatur, præter virtutem.

Anaxarchus in mortario contuſus exclamabat, contunde quantum vis, Anaxarchum nunquam contundes, indicans conſtantiam Virtutis Animi.

Qui intus non lucent, inaniter tentant extrinſecus Lumen effundere.

Laternæ dum circunferuntur extinctæ, irridentur. Laterna verè extincta eſt Vir inſipiens, & improbus.

Valet ſtatua extrinſecus videri formoſa, intus tamen corde & ſpiritu caret, huiuſmodi eſt homo virtutis expers.

Qui cupit Placere Deo, & ſe ſibi met; ac alijs reddere vtilem, colat Virtutem.

Qui Leges ſeruat, virtutibus ſe ornat.

Mandata Dei ad Virtutem dirigunt, à Vitio longè repellunt.

Si cupimus corpore bene valere; longè magis optandum eſt bene valere animo.

Nobilitas & vitium mutuò ſe repellunt, nec in vna ſede morantur.

Virtus nobilitatem parit.

Per Virtutem homo rectè vtitur libertate; Vitium uerò nos deterrimè reddit ſeruos.

Vitium eſt monſtrum internum, pernicioſè uorans conditionem humanam.

Imitemur ſublimi animo Herculem, qui interna Vitiorum monſtra domans, ſupra humanam ſe extulit conditionem.

Per uitia homo labitur in non eſſe, malum enim eſt non ens, cum itaq; optemus eſſe, uitemus uitia.

Vitia turbant animum, ingenuamq; tranquillitatem euertunt: Virtus uerò eſt pax ſaluberrima.

Voluptas uitioſæ actionis comes, breuis & fallax eſt; pœna autem ſequens, eſt longa, & uera.

Vitia adeò uires euertunt, ut Vitioſus omnium impotentiſſimus cenſeri debeat.

Vitium uitiat animos, & comites eius ſunt pœnæ, pœnitētia, deſperatio, dolor, internaq; animi compunctio.

Franguntur corpora, dum ruunt; at longè magis franguntur animi, dum labuntur in Vitia.

Sunt uitia ſcopuli marium humanæ nauigationis, in quos dum noſtra impingit Nauis, frangitur, & mergitur.

Vt ſola uirtute non ualemus male uti, ita ſolo uitio bene uti non ualemus.

Nulla Virtus caret præmio; nec uitium ullum caret pœna, nam ſaltem ipſa met ſunt ſibi præmium, & pœna.

Vir-

Virtutum moralium Chorus ea affinitate eſt ſibi iunctus, ut qui una ornatur uirtute, ornetur cunctis,

Virtus purgat & eleuat animo, hinc iure dicitur,

Numquam Stygias fertur ad vndas,
Inclyta Virtus

Dum Virtus moralis cum interna Naturæ propenſione iuncta eſt, ſummoperè fulget, at dum aduerſam ſuperat propenſionem, vt eſt difficilior, ita eſt admirabilior, magisq; Heroica.

Duces virtutis ſunt verum, & bonum, quorum facultate nec decipimur, nec fędamur.

Dum ab Animo virtutem aufers, furentem & deformem ipſum deſeris.

Via ad Virtutem ducens Regia eſt, non Popularis; Sublimis, non depreſſa; Recta, non obliqua; Splendida, non obſcura; Secura non præceps; ardua tamē, ad Vitia verò è contrario.

Non eſt iudicanda voluptas, niſi præſit recta Voluntas.

Nec iudicandus eſt dolor, niſi adſit improbus dolus.

Nulla lis eſt ſaluberior, quàm interna, dum recta ratio vincit. Nulla pernicioſior, quàm interna, dum ſenſus eſt potentior.

Vita noſtra Deus eſt, quo ſoli fruuntur Animi generoſi ad ſupera eleuati.

Soliciti de terrenis, & litigantes de illis, non fruuntur vita, ſed tempus pernicioſè conſumunt, & ad mortem properant.

Qui ſenſum ſibi ſtatuit ducem, bellua eſt.

Qui rationem, & Voluntatem peruerſam Diabolus.

Qui vero rationem rectam, eſt vir probus, & Generoſa Dei proles.

Pellendæ ſunt ab Vrbe ſeditiones.

A familia domeſticæ controuerſiæ.

A pectore autem peruerſæ Animi perturbationes.

Alta Mente reuolue, Animo Generoſo ad ſupera eſſe properandum, non ad infera.

Ad lucem, non ad tenebras;

Ad fontem, non ad riuulos;

Ad Pacem, non ad litem;

Ad ſalutem, non ad perniciem;

Ad imperium, non ad ſeruitutem.

Ad Gloriam, non ad Dedecus.

Parati eſſe debemus, non ad petendam veniam, ſed ad vitanda ſcelera.

Quicunque ſe vincit, nec à Fortuna, nec à Natura vinci poteſt, ſed ſuperat vtramq;.

Filij probi nunquam ſunt nimij: Improbi verò nunquam pauci.

Cum in Terris diu incolumes ſeruari non valeamus; nitamur inulto tempore, inuitáque morte per actiones celebres diu ſeruari incolumes.

Cum vita hominis ſit breuis; nitamur ea agere, per quæ poſteris nos in hanc Lucem veniſſe teſtemur.

Infamia necat viuentes; Fama verò etiam defunctos cum celebri vita conſeruat.

Sola ſoluta à materia conſtantia & ſincera ſunt; ea itaq; ſola quæramus.

Complicata cum materia, cum ſint grauia, trahunt ad imum; ſpiritus alta petit,

ſequa-

ſequamur itaq; ſpiritum.

Animus ibi eſt, vbi amat, vt itaq; ſimus in Cęlo, diligamus cęleſtia.

Qui confidit in re inconſtanti, mirari non debet, ſi conſtanter fallitur.

Vt eleuatum eſt Cęlum à Terra, ita cogitationes animi purgati à cogitationibus ſenſuum.

Animus vilis vilia quærit, Generoſus autem ſublimia, & pretioſa;

Qui terrenis ſuccumbunt, non viuunt, ſed dormiunt, & cum dormiant nil rectè agunt, ſed ſomniant.

Aeternus eſt animus, quærat æterna.

Eſt diuinitatis particeps, de diuinis ſit ſolicitus.

Eſt incorporeus, corporiſq; dominus, non ſuccumbat corpori.

Eſt liber, non permittat ſenſuum illecebris deuinciri.

Eſt Nauta, quærat portum.

Eſt peregrinus, quærat patriam.

Optat per naturam bonum, eleuetur ad fontem boni.

Cupidus eſt diuitiarum, ditetur Charitatis auro, & nil vltra expetet.

Timet mortem, eleuetur ad fontem vitæ.

Eſt cupidus ſapientiæ, aſcendat ad Sapientiæ lucem.

Odit ægritudines, vitet contagia corporis.

Eſt formoſus, fugiat deformia vitiorum monſtra.

Eſt Magnanimus, paruipendat vilia.

Flagrat Amore, quærat uerè pulchrum, quod ab ipſo bono non eſt ſeiunctum.

Eſt purus, & candidus, caueat ne ſcelerum maculis fœdetur.

Eſt totus diuini iuris, ſe totum Deo retribuat.

Optat eſſe Fortis, uincat cuncta ſibi aduerſa, & uictor eleuetur in cęlum.

Cupit eſſe Pius, colat maiores ſuos, huiuſmodi autem eſt Deus.

Eſt religionis amator, ſoluatur ab alienis, & religetur cum Deo, ex quo pendet regulæ religionis.

Ordo ſaluberrimus eſt, ut famulentur, materiata ſenſibus, ſenſus rationi, Ratio Mentis, Mens autem Deo, cui ſeruire eſt regnare.

Vnicum rectæ inſtitutionis Mentis fundamentum eſt, ut unumquodq; tanti faciat, quanti ſui natura fieri debet.

Fortis eſt corpore, qui ex terra eleuat grauia corpora, at fortior eſt Animo, qui Animum ex Terreno corpore ſublimem tollit.

Quod ætate ſenes ſint probi, & Prudentes ex Tempore habent, nam uitium derelinquit eos: At quòd Iuuenes ſint tales, ex propria cura, ſtudio, & diligentia pendet.

Natura adeò Vitium reſpuit, ut quamuis intus ſit; difficillimum tamen eſt, id non prodere vultu.

Iuſtitia eſt ſplendidior Sole, Sol enim ſolùm interdiu; Iuſtitia uerò diu, noctuq; refulget.

Natura corporis dum eſt potens, morbum ſuperat, ſcabiemq; reſpuit. Animus ſimiliter potens, necat uitium, reſpuitq; ſcelera.

Vt corpora non pura, ita non puros Animos quo magis nutries, eo magis lædes.

Corpora ut ſana ſeruentur, purganda ſunt, ita animi ab exuperantia perturbationum purgari debent, ut ſanitate fruantur?

Torpent ocio corpora, At magis Animi, uigiles itaq; in proba actione uerſemur.

Eni-

Enitendum eſt amari à probis,eiſq; eſſe amici,nam diſſentire ab improbis inſigne eſt probitatis inditium.

Quicunq; oculo pietatis inſpicit ſupera,oculo Temperantię ſeipſum, & oculo Iuſtitiæ cæteros,optimè eſt inſtitutus.

Non Fortuna ſua inconſtantia te decipit;ſed tu decipis teipſum,quia putas eam eſſe conſtantem.

Qui multa poſſidet,& plura optat,egenus, & pauper eſt.

Regnat in vniuerſo Orbe Prouidentia Dei; In orbe mortali Prudentia hominis;in homine prudente recta ratio.

Non præſtat cæteris homo,etiam ſi aſcendat ſupra Montem,ſed ſi ſapientia, & Prudentia fulgeat,quamuis in Puteo collocatus.

Iuſtitia vniuerſa eſt ea forma,quæ animum reddit formoſiſſimum.

Vitium peruertit aciem Mentis;Ignorántia eam obtundit,fac itaq; domine, vt videam.

Omnis vitæ gradus bonus eſt,ille tamen eſt optimus, de quo legitur, da mihi Domine intellectum,& viuam.

Cum boni conditio ſit fœcunditas;ſi bonus es, effunde in alios bona tua.

Dum Sol terram ambit,nil Deo ſimilius inſpicit,viro Sapiente, & probo.

Animus ſapientia fulgens æmulatur Lunam lumine plenam; Ignarus verò eſt ſimilis Lunæ Eclypſim paſſæ.

Mars non fortes corpore,ſed ſtrenuos animo,corona Victoriæ decorat.

Mercurius eos ex ſe natos affirmat,non qui multa dicunt,ſed qui pauca,& prudenter.

Iupiter in Regium eleuat Solium,non eum qui Regnum occupat, ſed qui recta regnandi ratione refulget.

Venus nil venuſtius, ſibiq; ſimilius inſpicit, animo à terrea fece purgato,ſuperoq; Lumine illuſtrato.

Spiritu Saturni non illi euehuntur,qui ſolùm vilia ſpeculantur,ſed qui ſupera, & Diuina.

Octauam Sphæram,Stellarum innumero numero Fulgentem, non effæminati vultus patefaciunt;ſed Animi innumero Virtutum numero decorati.

Mobili ſupremo,cuncta ſuo ambitu continenti,conſimilis eſt Animus ſapiens, qui ſpiritaliter dicitur ſingula factus.

Demùm ſublimi Deo,ut homini licet,conſimilis eſt Animus, qui ſimul ſit Sapiens,& Prudens.

Dum ad mortalia deſcendimus, Ignis per bilem flauam Animos reddit furentes.

Aër uentoſis ſpiritibus animos inaniter inflat,temereq; agitat,& turbat.

Aqua Animos mergit in illecebris corporis.

Terra ſua grauitate eos reddit ad imum præcipitès.

Conculcemus itaq; alta Mente mortalia & amplectamur æterna & exclamemus.

Nullum habeo dominum niſi Deum.

Non qui ſe commendat,approbatur,ſed qui commendatur à Deo.

Animus ingenuus & liber,nunquam ſe uictum dicit,ſed coactum.

Vir ſtrenuus nunquam animo ſuccumbit per naturam libero, ſed corpore per naturam ſeruo.

Dies unus uiri probi plus patet,quàm improbi longiſſima ætas.

Vita ſine litteris mors eſt,& hominis uiui ſepultura.

Sententia fuit Demetrij nil eſſe infelicius eo, cui nil unquam aliquid aduerſi contigit.

Non eſt res dura dolor,ſed nos ſumus molles.

Infortunia,& Naturæ calamitates,non ſunt ſupplicia, ſed tributa huius Mũdi.

Opulentiores fuère Diuitiæ Diogenis Fortunam deſpicientis,& nihil poſſidentis,quàm Creſi poſſidentis multa,& plura optantis.

Enitendum eſt,ut bona Fortunæ noſtra ſint,non autem nos bonorum eius.

Turres,& Montes proſterni poſſunt;Animũ autẽ Heroicũ nil ualet euertere.

Non ſentire læſiones non eſt hominis: eas non ferre non eſt uiri.

Vita uiro felici breuis eſt,miſero autem longa.

Nulla eſt Fortunæ tam uehemens perturbatio,quam non ualeat Prudentia cõpeſcere.

Alex.fuit ſententia cum benefeceris,uale audire Regium eſt.

Sententia fuit Pythagoræ,per uiam publicam non progrediendum,hoc eſt,nec dictis nec factis utendum protritis,& uulgaribus.

Qui ſibi eſt erroris conſcius,de ſe dici omnia putat.

Crates Thebanus dicere ſolebat, optima uitæ præcepta partim utilitas, partim uoluptas,partim praua conſuetudo eripit.

Dum aliquid nobis euenit,quod noſtræ libertati non ſubijcitur,enunciandum eſt,nihil ad nos.

Perturbant ſæpè homines non res ipſæ;ſed rerum opiniones.

Bonorum Fortunæ nil noſtrum eſt,præter uſum.

De bonis Fortunæ,& Naturæ non eſt dicendum perdidi,ſed reddidi, nõ enim noſtra ſunt.

Imitemur naturam,quæ ſuperuacaneis non abundat.

Diogenes,qui Situlam bibendi gratia ſecum ferebat, cum alium uidiſſet manu ſola id facere,ſitulam in fluuium proiecit,tanquam redundantem.

Recordemur non poſſe uinci mortalia,& eleuari in Cęlum, niſi per pugnam cum mortalibus.

Quamuis iudicemus nos bene eſſe munitos,ſemper tamen fugiendæ ſunt occaſiones errandi,nam qui amat pericula, perit in eis.

Multis inſeruit,qui inſeruit corpori;uni uerò,qui inſeruit Animo.

In omni iactura id cogitandum,quod qui ſe habet,nihil perdidit; Virtuti omnia parent.

Proſperitas primò emulationem parit,deinde inuidiam, demùm diſſenſiones, & prælia.

Nulla poſſeſſio ſeorsùm à uirtute morali bona eſt.

Scientia ſeorsùm à uirtute morali,non ſapientia,ſed calliditas,eſt iudicanda.

Philoſophia inſpectrix,quæ Virtutem moralem non parit, tanquam Planta inutilis ſcindenda,& in ignem mittenda eſt.

Ne res ipſæ nobis iniquæ ſint,æquo animo ſunt ferendæ.

Moderata iuuentus facilem efficit ſenectutem;immoderata difficilem.

Turpior iudicatur,qui voluptatibus cedit,quàm qui ſuccumbuit dolori.

Boni ſunt,qui ſibi met ipſis imperare valent;mali qui nequeunt,

Temperato viro Legem format Ratio recta,intemprato verò Libido.

Neque aſcenſu in Cęlum,neq; deſcenſu ad inferos, Dei Prouidentiam vitare valemus.

Officium Philoſophiæ eſt, in re tam Publica,quàm priuata,quid rectum iuſtũq; ſit diſcernere.

Præſtat grauiſſimas iniurias pati,quàm inferre, hoc enim aduerſatur Iuſtitiæ, non illud.

Multa alijs parcere debemus,nobis autem nihil.

Ridiculum eſt cum ſua quiſq; ignoret,aliena perſcrutari velle.

Non admodum nobis curæ eſſe debet,quid de nobis multi dicant,ſed quid dicat is qui ſapit.

Eligentis culpa eſt omnis,Deus autem extra culpam eſt.

Ab eo,qui modum in inſtituendis alijs non ſeruat,præſtat non inſtitui.

Virum probum,& ſapientem admirari poſſunt omnes, imitari uerò tam pauci,quàm nemo reprehendere.

Vt plurimùm Naturæ ſequitur ſemina quiſq; ſuæ.

Docendum ſine inuidia.

Diſcendum abſq; rubore.

Gratiæ ſemper habendæ docenti.

Aliena inuenta tanquam noſtra non ſunt enuncianda.

Improborum virorum etiam libri ſunt comburendi, vt au&oris memoria aboleatur.

Dum à Deo auxilium imploramus,non deſinamus id agere, quod per nos fieri poteſt.

Fortuna bona à Deo petenda,probitas autem à nobis ipſis.

Id memoria repetendum,in Olympicis non formoſos coronari,ſed qui ſtrenuè dimicant.

Turpia quæ quis fert audiendo,uidetur & facere.

Dum paruus eſt internus hoſtis,interfice eum, vt elidatur in ſemine nam principijs obſta,ne grandior factus te necet.

Omnia ex Deo ita ſunt,vt nuſquam,vel minima quæq; deſerantur à Deo.

Ex Deo pendet ut ſimus,ſeruemur,operemur,& bene ſimus.

Expoſcit recta hominis conſtitutio,ut ne dum in negócio rectè, uerùm etiam ut in ocio laudabiliter poſſit ſeruari.

Prauorum quamuis innumerus ſit exercitus, ſpernendus tamen eſt, quia nullo regitur duce,& ſecum pugnat.

Nulla conſtans eſt tranquillitas,niſi quam ratio componit.

Sapiens Gloriam ſuam in conſcientia ponit:ſtultus autem in laude populari.

Pythagoræ obtemperandum,dicenti,Deo non Dijs ſeruiendum.

Aſſueſcere debemus non maledicere,ſed maledicta contemnere.

Optima Fortuna eſt uelle pauca, & poſſe multa.

Infortunium deterrimum eſt poſſe pauca, & uelle multa.

Memento,quod Deus nunquàm derelinquit hominem, niſi prius ab eo fuerit derelictus.

Qui cupit in bello propitium habere Deum,ſeruiat ei prius in pace.

Infelix homo,ob cuius uitam lugent multi,& ob mortem rident omnes.

Optima eius eſt conſtitutio,qui paucis contentus uiuit,& innocens eſt.

Sententia fuit Chylonis, tria eſſe difficilia,ſilere ſilenda, Tempus congruenter impendere,& patienter ferre iniurias.

Cęcitas corporis hominem reddit miſerũ,at ea animi illum reddit miſerrimũ.

Deformitas corporis turpis eſt,At ea animi eſt turpiſſima.

Externa caligo adeò obumbrat hominem,ut neſciat quò tendat, at caligo interna illum reddit præcipitem.

Scire,uelle,& poſſe in Deo ſemper conſpirant,in homine autem ſæpè pugnāt;

Dum autem illa inuicem pugnant, ea ſententia vtendum eſt,

Niſi poſſis quod uis, ea uelis quæ poſſis.

Ex ignorantia prauæ diſpoſitionis prodeunt omnia mala.

Perniciofius eſt animo in ignorantia mergi, quàm corpori in aqua maris: profundior enim eſt ignorantia, quàm mare, & perniciofior.

Ex nubibus aëris prodeunt Fulgura diſſipantia corpora: ex ignorãtia autem prodeunt ea fulgura, quæ diſſipant cuncta bona Animi.

Vir inſipiens dum loquitur ſe habet ad inſtar Picæ, quæ nomina profert, & neſcit quid dicat.

Inſipiens neſcit amare, quia non valet iudicare id, quod amari debet; hinc vt nulli eſt amicus, ita nemo valet ei eſſe amicus.

Inſipiens non valet alteri obijcere quod mentiatur, ſed alij id ei obijcere maximè valent, mentiri enim inſipientis eſt proprium.

Neſcit inſipiens quid dicat, an ſit, quid ſit, & quid agat, ideò maximè eget curatore.

Sapientia eſt ea forma, de qua veriſſima eſt ſententia illa, prima ſpecies digna eſt imperio.

Deo maximè propria eſt ſapientia, ideò homo per ſapientiam, vt ei licet, ſimillimus redditur Deo.

Sapientia eſt Fulgor illuſtrans conditiones rerum, vt ualeamus renuere mala, & ſeligere bona.

Sapiens eſt menſura rerum, per quam noſcimus unumquodq; quãti fieri debeat quod eſt fundamentum rectæ inſtitutionis animorum.

Adeò ſapiens cum conditione rerum conformatur, ut quæ ſui naturâ & conditione ſunt priora & notiora, etiam ſint talia illi.

Sapiens eſt omnia, quæ ſunt, & Mundus totus ſpiritaliter, per imitationem, & ſine imperfectione materiæ.

Mens tunc ſolùm ualet ſe noſcere, cum fuerit ſingula facta, quod cum ei competat per ſapientiam, iure ſolus uir ſapiens ualet ſe noſcere.

Hinc Apollo iubens, Noſce te ipſum; nil aliud iubebat niſi, eſto Sapiens.

Mens inſipiens eſt candela extincta, quæ nec ſibi, nec alijs elucet.

Mens ſcientia carens eſt Mens Amens.

Mens decorata ſcientijs eſt Mens amœna;

Vt ſapientia Sapidam, ita inſipientia inſipidam reddit Mentem, & orationem.

Vera uita eſt ea Mentis; ceteræ ſunt umbræ uitæ, quam uitam cum uiuat ſolus ſapiens, ideò abſolutè ſolus ſapiens dicitur uiuere; ceteri uerò tanquam umbræ uolitant.

In uniuerſo, ea quæ præſtant homini, ſapientia fulgent, collocata ſub homine ſapientia carent: quare homo medians, per ſapiẽtiam ſupra hominem erigitur, per inſipientiam deprimitur infra hominis conditionem.

Ordinata in finem, dum finem non aſſequuntur, fruſtrà dicuntur facta; quare homo, qui in ſummum bonum dirigitur, dum illud non conſequitur, fruſtrà dicitur uidiſſe lucem.

Sapiens ſine auro ditior eſt, quàm inſipiens cum uniuerſa auri copia.

Sapiens & probus in aduerſa Fortuna, magis eſt Fortunatus inſipiente. & improbo, cũ proſperitate Fortunæ, illi enim fortuna inſeruit, huic uerò dominatur.

Vir ſapiens intelligens omnia eſt omnia, & omnium dominus: Inſipiens uerò nil intelligens eſt nihil, & omnium ſeruus.

Plus patet uiri ſapientis dies unus, quàm inſipientis longiſſima ætas.

Quicunq;

Quicunq; ea perdit,quæ illi ſunt credita,dignus eſt pœna; qui ea ſolùm ſeruat, nullius eſt pretij;at qui ea ſeruat,& amplificat,dignus eſt præmio,& laude.
Nitatur itaq; Vir ingenuus,facultates ei à Deo traditas perficere,& amplificare.
Qui fulget per merita ſuorum maiorum,aliena luce lucet;at qui per merita ſuæ uirtutis fulget,lucet luce propria.
Soliciti ſunt homines pro amplificandis bonis Fortunæ,& corporis; longè itaq; magis ſoliciti eſſe debent pro amplificandis bonis animi.
Fructus animorum pretioſi ſunt, non illi corporum: colamus itaq; animum.
Dilectio mutua proborum uirorum eſt nodus cęteris inſolubilior, & dulcior.
De rerum concordia enunciare ualemus, quòd unitas eſt inſolubilis; quòd ex multis paucis unum conſtituatur; quòd ſit ſatis; quòd concordia paruæ res creſcunt;& quòd unitas uinci nequeat.
Tria ſunt capita & duces pugnæ mortalium,Natura,Fortuna,& humana ratio.
Dum Ratio fuerit recta,dominatur Naturæ & Fortunæ; at ſi fuerit deprauata, ſuccumbit utriſq;.

SENTENTIÆ
VIRO PRINCIPI
CONGRVENTES.

REVOLVAT alta Mente Princeps,omnium oculos in eũ eſſe conuerſos;& propterea talem ſe reddat, qualis uideri optat.
Meditetur Princeps ſe in ſolio ſublimi collocatum,adeò ut actiones eius conſpicuæ ſint omnibus.
Cuncta Deo ſunt curæ,& præſertim principes, enitendum itaq; eis ſummoperè eſt,ne abutantur cura Dei.
Vt Virtutes,ita Vitia Principum maiora ſunt Virtutibus & uitijs cęterorum,tum quia exempla ſunt cęteris;tùm quia ſunt Principia,ex quibus alia pendent;tũ demùm quia ſunt iuncta cum uiribus.
Vt Virtutes,& Vitia ſunt maiora,ita Deus iuſtus iudex, præmia maiora, & pœnas grauiores eis decernit.
Recta inſtitutio prodeſt iuuenibus omnibus;at ea Principum ſaluberrima eſt.
Forma Principis,per quam uerè formoſus redditur,eſt Iuſtitia cum æquitate iũcta,nam ſeorsùm ab æquitate nimiùm eſt rigida,& frequenter cum Iniuſtitia mixta.
Oculus Principis eſt Prouidentia & cura,ex Prudentia prodiens, quo orbatus præceps ruit unà cum Regno.
Corona Principis eſt Gloria ob rectè curatos,& ſeruatos Populos.
Manus Regia eſt eius Potentia,cuius Sceptrum eſt auctoritas, quæ niſi dirigantur à Prudentia,in perniciem cuncta perducunt.
Nemo rectè regit populos,niſi rectè ſeipſum regat.
Nemo rectè dominatur Populis,niſi rectè inſeruiat Deo.
Ex quo colligo uerum imperium,ex ſeruitute prodire.
Verè Princeps & dominus Mundi ille eſt, qui eſt Princeps & dominus ſui met.

Princeps,

Princeps,per naturam eſt Mens,& Ratio recta, dum itaq; in Principe ſenſus dominatur rationi,ille non Princeps,ſed ſeruus dici meretur.

Expoſcit Natura rerum, ut ſuperiores facultate dominentur & regnent, quare dum dominantur inferiores,ea eſt diſpoſitio præter Naturam.

Eſt deſcenſus,Violentia,ſeruitus,confuſio,ſeditio,& uia ad euerſionem.

Verè Rex eſt animus,ideò ea cenſenda ſunt ornamenta Regis, quæ ſunt ornamenta Animi.

Recordari debet Princeps,in Terris nullam eſſe tam ſublimem Potentiam,quæ in miſeriam labi non poſſit.

Quo dignitas eſt ſublimior,eo lapſus eſt miſerior.

Oppidum inexpugnabile Principum eſt dilectio Populorum.

Princeps,quem multi timent,ut ipſe multos timeat,neceſſe eſt.

Principes non diuitiarum,ſed amicorum defectu pereunt.

Memoria ſeruare tenetur Princeps præclaram illam ſententiam,

Parcere ſubiectis,& debellare ſuperbos.

Monarcha Mundi Deus eſt,Principes Terræ ſunt particulares eius vmbræ,quæ tunc ſpiritu Regio formantur,dum conformantur cum Monarcha.

Perniciofiſſimus inimicorum Principis eſt Aſſentator.

Vir Probus etiam ſi ſeruiat Princeps eſt;Improbus autem etiam ſi regnet ſeruus eſt,nec unius domini,ſed tot,quot habet vitia.

Sententia fuit Platonis, quòd ea Ciuitas, in qua Ciues incontinentes ſunt,nulla Legum potentia contineri poteſt,quin frequenter,ac ſemper in deterius permutetur.

Veri principes conditio eſt,vt quemadmodum potentia præſtat cæteris,ita præſtet Veritate,Iuſtitia,Magnificentia, Temperantia, & omninò Probitate & Prudentia.

In Principe vnà cum potentia fulgere debent Sapientia,Prudentia, & Religio, & alta mente id frequenter repetendum eſt,Niſi Deus cuſtodierit Regnum, inaniter vigilat,qui cuſtodit illud.

Sapientia ſine potentia prodeſt paucis;Potentia autē ſiue ſapientia obeſt multis.

Princeps,qui ex progenitoribus fama fulgentibus ortum ducit,ſummæ eſt expectationis,cui arduum eſt reſpondere,ideò uiribus enixè omnibus enitendum ei eſt non degenerare.

Qui coram Potente,& benigno Principe loqui audent,non inſpiciunt eius amplitudinem:qui verò timent,ignari ſunt benignitatis,& humanitatis eius.

Præcipua Principis Gloria non eſt multos debellaſſe, ſed ſibi creditos Populos exemplo,Legibus,& magiſtratibus ſeruaſſe, probioresq; reddidiſſe.

Dum caput eſt Leonis,reliqua membra etiam ſunt Leonis: At dum caput eſt Pecudis,membra ſequuntur conditionem eius.

In his quæ bona ſunt, conditio Primi optima eſt;Imperium autem res bona eſt: quare conditio Principis eſt optima,& Principem ſola bona decent.

Virtutum exemplar ſubiectis oportet eſſe Regem.

Plato in libro de Regno enunciauit,oportere Regem non Manibus, reliquisq; membris pro Regni ſalute ualere,ſed intelligentia,& animi robore.

Imperium vnius,rectis Legibus munitum,optimum eſt:Legum autem expers, durum eſt,& ſubiectis oneroſiſſimum.

Ex Regis intemperantiis prodit,ut dum ſuis priuatim incumbit voluptatibus,clā & ipſi imbelles,eneruatiq; reddantur.

Fortitudinis,& Temperantiæ coniugium in Principe ſaluberrimum eſt.

Prima

Prima imperij cura, in rectè inſtituenda iuuentute poſita eſt.
Imperium illud eſt optimum, quod per Virtutem ad Virtutem dirigitur.
Optimè ille regit, qui pro Populorum, non pro ſuimet commodo, & vtilitate gubernat.
Vir Sapiens, & Prudens per naturam eſt Princeps; imprudens autem, & inſipiēs præter naturam & violentia.
In conſtituto Imperio quatuor Virtutes Plato excogitauit, Prudentiam in Principe, Fortitudinem in militibus, Temperantiam in Principe ſimul & militibus, Iuſtitiam deniq; in omnibus.
Officium optimi Principis eſt rectis Legibus Ciuitatem totam quaſi agrum colere, & exquiſitam de eligendis, ſerendiſq; ſeminibus habere rationem: mox de optimo cultu, & de extirpandis ſtatim ab initio aduerſis herbis, & ſentibus: demùm de omnibus ad maturitatem ſuo ordine perducendis.
Cauendum eſt, ne ei Magiſtratus tribuatur, qui ob incontinentiam gubernare ſe neſciat.
Non eſt ſperandum ciuitatem ſub eo rectè componi, in cuius Animo Ciuitas reperiatur miſera, & incompoſita.
Vitanda eſt nimia Libertas, nimiaq; ſeruitus Populorum.
Quales in Principe refulgent mores, tales propagantur in Populis.
Mutationem morum in Principe ſequitur mutatio morum in Populis.
Illæ Artes & diſciplinæ creſcunt & perficiuntur in Vrbibus, quæ magni fiunt à Principe, quæ verò deſpiciuntur, facilè deliteſcunt.
Status ille, in quo negligitur Virtus, conſtans, & firmus eſſe nō valet; Virtus enim ſola conſtans; & firma eſt.
Quicunq; optant rectè inſtituere ciuitatem, de amplificanda Virtute, & repellēdo uitio tenentur publicè eſſe ſoliciti.
Homo Virtute, & probitate excellens Princeps eſt per Naturam, & conditionē propriam.
Quæ Gloria eſt Principis Vniuerſo Terrarum orbi dominari, ſi ipſe inſeruiat Vitio?
Vt Fama probitatis Principum eſt glorioſior cæteris; ita infamia improbitatis eſt infelicior.
Memoria proborum & improborum facinorum Principis diutius ſeruatur, magiſq; refulget, quàm ea priuatorum.
Vt Princeps ſua probitate non ſibi ſoli, ſed innumeris prodeſt; ita ſua improbitate innumeris obeſt.
Inſipientia & improbitas viri priuati particularis eſt. At ea Principis eſt communis & vniuerſalis.
Nullum probum, vel improbum Facinus, magis remunerat, uel punit Deus, quàm illud Principis.
Vita Probi Principis gratiſſima & ſaluberrima eſt Populis; Improbi uerò Mors.
Principes Prudens conculcat Fortunam; Imprudens uerò conculcatur ab ea.
Quòd intus ornati ſimus Virtute & forma Regia ex nobis pendet; quòd autem Regno fruamur, ex Fortuna, & Natura.
Nil in Terris Deo ſimilius eſt Principe ſapiente & Iuſto.
Nil ſimilius Lucifero, Principe impio, & iniuſto.
Princeps Pius, & Iuſtus eſt Deus proximus Populorum, de quo id rectè dici poteſt,

Homo homini Deus.

Prin-

Princeps eſt dux, Auriga, caput, & cuſtos Populorum; ideò eo deuiante, Popul vnà cum eo præcipites ruant; rectè autem progrediente, ſeruantur incolumes.

Princeps eſt oculus Vrbis, quo luce orbato, Vrbs tota in tenebris deliteſcit.

Eſt Princeps regula & menſura actionum Populi, quæ ſi fuerit obliqua, & iniuſta, actiones vniuerſæ Populorum peruertuntur.

Rex eſt Sol ſui Regni, qui per opacitatem Vitiorum eclypſatur; per candorem Virtutum redditur illuſtrior.

Princeps perperàm diſtribuens præmia, & pęnas eſt ad inſtar medici, perperàm medicamenta adhibentis, ex quo prodit interitus; ut ex recta diſtributione, & adhibitione Salus, & vita.

Lętetur itaq; uniuerſa Reſp. Chriſtiana, cum munere Dei, ab Heroicis, & exemplaribus Principibus regatur, & gubernetur.

FINIS.